Bundel van de Commissie Watersysteembeheer van 16 mei 2019

0 Agenda

Agenda commissie Watersysteembeheer

0 Vergaderbundel

Vergaderbundel commissie WB

1 Opening

2 Mededelingen en ingekomen stukken

3 Vaststelling actielijst commissies

4 Voorstellen ter advisering

4.A Onderhandelingsakkoord en Bestuursakkoord 2019-2023

Ter vaststelling.

Bijlage 1 Onderhandelingsakkoord 2019

Bijlage 2 Bestuursakkoord 2019-2023

Bijlage 3 Vragen antwoorden bestuursakkoord nav AB 10 mei 2019 def (1e NAZENDING)

Bijlage 4 Verslag eerste coalitiebespreking (1e NAZENDING)

Bijlage 5 Verslag tweede coalitiebespreking (1e NAZENDING)

4.B Jaarverslaglegging 2018 waterschap Aa en Maas

1. De Jaarverslaglegging 2018 van waterschap Aa en Maas vast te stellen en in te stemmen met de bij 'Voorstel en Besluit' opgenomen punten.
2. Kennis te nemen van het verslag van de accountant n.a.v. de controle van de Jaarverslaglegging 2018 met bijbehorende reactie van het Dagelijks Bestuur.
3. Kennis te nemen van de controllersparagraaf.
4. Kennis te nemen van het sociaaljaarverslag 2018.

Voorstel_48505.doc

1. Jaarverslaglegging 2018 versie 1.0

2. 2018 accountantsverslag WAM defintief dd 6 mei 19

3. Reactie DB op accountantsverslag 2018_def

4. Controllersparagraaf jrr2018 def

5. Uitvoeringsinformatie bij de Jaarverslaglegging 2018 Versie 1.0

6. Sociaal jaarverslag 2018 versie na PO

Technische vragen Geborgden over de Jaarrekening 2018 (2e NAZENDING)

4.C Natte natuurparels Wijboschbroek en Sang en Goorkens

1. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 205.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Wijboschbroek.
2. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 325.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Sang en Goorkens.

Voorstel_48418.doc

Bijlage 1 Financiële paragraaf

Bijlage 2 Raming

4.D Kredietaanvraag optimalisatie meet- en data-infrastructuur

Een krediet beschikbaar te stellen van € 1.750.000,-- om bestaande meetnetten, voor watersysteem en -keten, uit te breiden en de bruikbaarheid van data te verhogen, zodat in de groeiende informatiebehoeften wordt voorzien.

Voorstel_48374.doc

Bijlage 1 Kredietraming

Bijlage 2 Financiële paragraaf

4.E Aanvullend krediet t.b.v. de veiligheidsbeoordeling primaire keringen

Een aanvullend investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 400.000,- voor de veiligheidsbeoordeling van de primaire waterkeringen.

Voorstel_48538.doc

Bijlage 1 Raming_aangepast

Bijlage 2 Overzichtskaart dijktrajecten

Bijlage 3 Planning veiligheidsbeoordeling primaire waterkeringen 2017-2023

Bijlage 4 Financiële paragraaf

5 Presentatie(s)

5.1 Presentatie Meanderende Maas

Presentatie Meanderende Maas

5.2 Presentatie meet- en data infrastructuur

Presentatie Meet en datainfrastructuur

6 Stukken ter kennisname

7 Rondvraag

8 Sluiting

Agenda

Vergadering van de Commissie Watersysteembeheer op donderdag 16 mei 2019, aanvang 09.30 uur

1 Opening

2 Mededelingen en ingekomen stukken

3 Vaststelling actielijst commissies

4 Voorstellen ter advisering

4.A Onderhandelingsakkoord en Bestuursakkoord 2019-2023
4.B Jaarverslaglegging 2018
4.C Natte natuurparels Wijboschbroek en Sang en Goorkens
4.D Kredietaanvraag optimalisatie meet- en data-infrastructuur
4.E Aanvullend krediet t.b.v. de veiligheidsbeoordeling primaire keringen

5 Presentatie(s)

5.1 Meanderende Maas
5.2 Meet- en datainfrastructuur

6 Stukken ter kennisname

7 Rondvraag

8 Sluiting

Bundel van de Commissie Watersysteembeheer van 16 mei 2019

. Vergaderbundel

0. Agenda

    Voorblad

    Agenda commissie Watersysteembeheer

1. Opening

2. Mededelingen en ingekomen stukken

3. Vaststelling actielijst commissies

4. Voorstellen ter advisering

4.A. Onderhandelingsakkoord en Bestuursakkoord 2019-2023

    Voorblad

    Bijlage 1 Onderhandelingsakkoord 2019

    Bijlage 2 Bestuursakkoord 2019-2023

    Bijlage 3 Vragen antwoorden bestuursakkoord nav AB 10 mei 2019 def (1e NAZENDING)

    Bijlage 4 Verslag eerste coalitiebespreking (1e NAZENDING)

    Bijlage 5 Verslag tweede coalitiebespreking (1e NAZENDING)

4.B. Jaarverslaglegging 2018 waterschap Aa en Maas

    Voorblad

    Voorstel_48505.doc

    1. Jaarverslaglegging 2018 versie 1.0

    2. 2018 accountantsverslag WAM defintief dd 6 mei 19

    3. Reactie DB op accountantsverslag 2018_def

    4. Controllersparagraaf jrr2018 def

    5. Uitvoeringsinformatie bij de Jaarverslaglegging 2018 Versie 1.0

    6. Sociaal jaarverslag 2018 versie na PO

4.C. Natte natuurparels Wijboschbroek en Sang en Goorkens

    Voorblad

    Voorstel_48418.doc

    Bijlage 1 Financiële paragraaf

    Bijlage 2 Raming

4.D. Kredietaanvraag optimalisatie meet- en data-infrastructuur

    Voorblad

    Voorstel_48374.doc

    Bijlage 1 Kredietraming

    Bijlage 2 Financiële paragraaf

4.E. Aanvullend krediet t.b.v. de veiligheidsbeoordeling primaire keringen

Voorblad

Voorstel_48538.doc

Bijlage 1 Raming_aangepast

Bijlage 2 Overzichtskaart dijktrajecten

Bijlage 3 Planning veiligheidsbeoordeling primaire waterkeringen 2017-2023

Bijlage 4 Financiële paragraaf

5. Presentatie(s)

5.1. Presentatie Meanderende Maas

5.2. Presentatie meet- en data infrastructuur

6. Stukken ter kennisname

7. Rondvraag

8. Sluiting

Waterschap Aa en Maas

Documenten behorende bij de vergadering van

Commissie Watersysteembeheer van 16 mei 2019

1	Document(en) bij agendapunt 0	:Agenda
2	Document(en) bij agendapunt 4.A	:Onderhandelingsakkoord en Bestuursakkoord 2019-2023
3	Document(en) bij agendapunt 4.B	:Jaarverslaglegging 2018 waterschap Aa en Maas
4	Document(en) bij agendapunt 4.C	:Natte natuurparels Wijboschbroek en Sang en Goorkens
5	Document(en) bij agendapunt 4.D	:Kredietaanvraag optimalisatie meet- en data-infrastructuur
6	Document(en) bij agendapunt 4.E	:Aanvullend krediet t.b.v. de veiligheidsbeoordeling primaire keringen

AB voorblad

Datum vergadering: 16 mei 2019 **Agendapunt**: 0. **Projectenboeknummer en -naam:** _ **Corsa dossiernummer:** **Voorstelnummer BABS**: 48853

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s)	**Portefeuillehouder(s)**
Cie. WB 16-05-2019	Verheijen L.H.J.

Agendaonderwerp: Agenda
Voorstel:

Besluit:	**Mij bekend,** **De secretaris,**

Bij het onderwerp: Liggen de volgende stukken ter inzage:
De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden: 1. Agenda commissie Watersysteembeheer

Agenda

Vergadering van de Commissie Watersysteembeheer op donderdag 16 mei 2019, aanvang 09.30 uur

1 Opening

2 Mededelingen en ingekomen stukken

3 Vaststelling actielijst commissies

4 Voorstellen ter advisering

4.A Onderhandelingsakkoord en Bestuursakkoord 2019-2023
4.B Jaarverslaglegging 2018
4.C Natte natuurparels Wijboschbroek en Sang en Goorkens
4.D Kredietaanvraag optimalisatie meet- en data-infrastructuur
4.E Aanvullend krediet t.b.v. de veiligheidsbeoordeling primaire keringen

5 Presentatie(s)

5.1 Meanderende Maas
5.2 Meet- en datainfrastructuur

6 Stukken ter kennisname

7 Rondvraag

8 Sluiting

AB voorblad

Datum vergadering: 16 mei 2019 **Agendapunt**: 4.A. **Projectenboeknummer en -naam: _** **Corsa dossiernummer:** **Voorstelnummer BABS**: 48657

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s)	**Portefeuillehouder(s)**
Cie. WB 16-05-2019 Cie. EB 16-05-2019 Cie. AFZ 16-05-2019	Verheijen L.H.J.

Agendaonderwerp: Onderhandelingsakkoord en Bestuursakkoord 2019-2023
Voorstel: Ter vaststelling.

Besluit:	**Mij bekend,** **De secretaris,**

Bij het onderwerp: Liggen de volgende stukken ter inzage:
De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden: 1. Bijlage 1 Onderhandelingsakkoord 2019 2. Bijlage 2 Bestuursakkoord 2019-2023 3. Bijlage 3 Vragen antwoorden bestuursakkoord nav AB 10 mei 2019 def (1e NAZENDING) 4. Bijlage 4 Verslag eerste coalitiebespreking (1e NAZENDING) 5. Bijlage 5 Verslag tweede coalitiebespreking (1e NAZENDING)

Waterschap
Aa en Maas

Onderhandelingsakkoord
16 april 2019

De deelnemende partijen aan de coalitieonderhandelingen, de fracties Water Natuurlijk, CDA en Geborgden hebben op dinsdag 16 april 2019 overeenstemming bereikt over een coalitie die uit deze 3 fracties zal bestaan. Als basis voor deze coalitie dient het opgestelde Bestuursakkoord voor de komende bestuursperiode en de financiële uitgangspunten in dat kader. De eindversie van het Bestuursakkoord 2019-2023, met de titel " Waterbewust samen werken met Water ", is als bijlage bij dit onderhandelingsakkoord gevoegd.

Het onderhandelingsakkoord is verder de basis voor de voordracht aan het Algemeen Bestuur op 19 april as. tot benoeming van de leden van het Dagelijks Bestuur en de portefeuilleverdeling daarbij.

Partijen zijn het er met elkaar over eens dat er in Oost-Brabant grote opgaven liggen om voldoende beschermd te zijn tegen overstromingen, problemen met droogte te voorkomen en te zorgen voor natuurlijk, gezond en schoon water. De uitdaging voor waterschap Aa en Maas is gelegen in een realistisch, realiseerbaar ambitieniveau, waarbij de rekening, noch de opgaven en risico's worden doorgeschoven naar de toekomst. Met dit Bestuursakkoord worden daarvoor de bestuurlijke accenten voor de bestuursperiode 2019 – 2023 gegeven.

Wij streven de volgende missie na:
Het ontwikkelen, beheren en in stand houden van gezonde, robuuste en veerkrachtige watersystemen, die ruimte bieden aan een duurzaam gebruik voor mens, dier en plant in het gebied, waarbij de veiligheid is gewaarborgd, en met oog voor economische aspecten.

In de bestuursperiode 2019 – 2023 staan de volgende doelen centraal:
- We willen beter voorbereid zijn op weersextremen zoals de hevige regenval in 2016 en de droogte in 2018, om zo schade te voorkomen aan bebouwd gebied, landbouw en natuur;
- We willen de bescherming tegen overstromingen vanuit de Maas vergroten;
- We willen de verbetering van de waterkwaliteit in Oost Brabant voortvarend oppakken, te beginnen met onze eigen rioolwaterzuiveringsinstallaties;
- We gaan nog nadrukkelijker aan de slag met maatschappelijke opgaven als energietransitie, de landbouwtransitie, de bevordering van biodiversiteit en de versterking van landschapskwaliteiten;
- Ten aanzien van de grote uitdagingen in het waterbeheer zoeken we verdergaande samenwerking met onze partners en gaan we voor een integrale aanpak;
- Met het oog op de klimaatverandering en de klimaatadaptatie wil het waterschap koploper zijn in de verduurzaming en benutten we kansen voor de circulaire economie;

Bijlage: Bestuursakkoord 2019-2023

De opvatting vanuit de nieuwe coalitie is dan ook dat het Bestuursakkoord kan bogen op een breed bestuurlijk draagvlak, op basis waarvan met vertrouwen naar een goede samenwerking kan worden uitgezien.

's-Hertogenbosch, 16 april 2019,

De vertegenwoordigers van de partijen:

Water Natuurlijk, de heer E.H.J.M. de Groot,.....

Water Natuurlijk, mevrouw S.J. de Zoeten,.....

De fractie Geborgden, de heer P.M. van der Krabben,.....

De fractie Geborgden, de heer P.M.J. van Dijk,.....

CDA, de heer P.C.M. Ketelaars, ...

CDA, de heer P.W.M. Brouwers, ...

Bijlage: Bestuursakkoord 2019-2023

Waterschap Aa en Maas, Bestuursakkoord 2019 – 2023

Titel: Waterbewust samen werken met Water

Inleiding en doel

De afgelopen bestuursperiode is succesvol verlopen. Er zijn veel projecten gerealiseerd en verbeteringen in het waterbeheer doorgevoerd. Aa en Maas staat bekend als een innovatief waterschap. Qua tariefstelling is Aa en Maas bij de laagste van Nederland blijven behoren. Dit alles heeft geleid tot de titel 'Beste Overheidsorganisatie van Nederland' in 2018.
Er is echter geen tijd om achter over te leunen. Er liggen nog grote uitdagingen voor ons. We willen beter voorbereid zijn op weersextremen zoals de hevige neerslag in 2016 en de droogte in 2018, we willen de bescherming tegen overstromingen vanuit de Maas vergroten en er ligt een grote opgave om de waterkwaliteit in Oost-Brabant te verbeteren. Deze wateropgaven hangen sterk samen met maatschappelijke opgaven zoals de energietransitie, de landbouwtransitie (kringlooplandbouw), de bevordering van biodiversiteit en de versterking van het landschap.
Via dit Bestuursakkoord geven wij richting aan hoe wij de komende 4 jaar in samenwerking met onze partners met deze opgaven aan de slag gaan. Hierbij streven wij naar een realistisch en uitvoerbaar ambitieniveau, waarbij wij de rekening, noch de opgaven en risico's doorschuiven naar de toekomst.

Bestuurlijke accenten in onze maatschappelijke rol

Een waterschap midden in de samenleving

Wij vinden het erg belangrijk dat onze inwoners weten wat het waterschap doet. Onze inwoners mogen weten wat zij terug krijgen voor hun belastinggeld en worden uitgedaagd om hun mening te geven. Zo kunnen wij met ons werk nog meer aansluiten bij de behoeften uit de samenleving. Wij willen een waterschap van en voor de mensen zijn.
Waterschap Aa en Maas zorgt niet alleen voor veilig, voldoende en schoon water, maar ook voor gezond, natuurlijk en recreatief water.

- Alle bestuursleden zetten zich actief in om het werk van het waterschap uit te dragen.
- Wij communiceren (pro)actief, interactief en participatief met de inwoners en bedrijven in Oost-Brabant.
- In elk project wegen wij af of en hoe de participatie van belanghebbenden vorm krijgt.
- Wij zorgen er voor dat alle relevante informatie op een gemakkelijke manier ontsloten wordt voor onze inwoners en bedrijven. Het gaat dan om ons beleid, onze projecten en onze data (zoals peilen, debieten, concentraties en risico op droogte / wateroverlast).
- In de afgelopen bestuursperiode zijn burgerdijkwachten geïntroduceerd. Deze periode verkennen wij of inwoners ons ook kunnen ondersteunen als waterwacht ten tijde van wateroverlast en droogte.
- Er is meer aandacht voor water in bebouwd gebied om zo een groter deel van onze inwoners te bereiken (afkoppelen, oeverbeheer, klimaatadaptatie, gezondheid, recreatief medegebruik). Hiervoor maken wij een plan en daar maken we afspraken over met gemeenten.
- Wij verdubbelen het budget voor educatie/bewustwording, recreatie en participatie van € 200.000 naar € 400.000. Hiermee kunnen wij het werk van het waterschap extra zichtbaar en tastbaar maken voor de inwoners van Oost-Brabant.

- Wij vinden het belangrijk om de jeugd bij het werk van het waterschap te betrekken, onder meer door de relatie met het onderwijs verder te verbeteren en voldoende ruimte voor stages te blijven bieden.
- Wij zetten versterkt in op het voorkomen dat regels overtreden worden (coachend handhaven / preventie).

Samenwerking met partners

Zoals al in de inleiding is benoemd liggen er grote uitdagingen voor ons in het waterbeheer, die moeten worden gerealiseerd binnen een veranderend Brabants landschap als gevolg van transities rondom landbouw, energie, klimaat en natuur. Het werken aan water kan daarom niet alleen, maar vraagt om samenwerking met onze partners en een integrale aanpak om de beste afwegingen te kunnen maken. Maar het vraagt ook om daadkracht en uitvoeringskracht om niet te blijven hangen in het zoeken naar het optimum. Flexibiliteit is een sleutelwoord.

- Wij staan achter het Manifest 'Brabants Mozaïek in ontwikkeling' en de voorgestelde gezamenlijke en integrale aanpak van de opgaven bij landbouw, energie, klimaat, water en natuur.
- Wij zoeken bij elke problematiek de meest optimale samenwerkingsschaal.
- Wij nemen niet ongevraagd taken van andere partijen over, zo is de gemeente in de lead binnen het bebouwde gebied. Wij stellen hier wel actief kennis en subsidie beschikbaar.
- We combineren onze opgaven zoveel mogelijk met de opgaven van onze partners (werk met werk maken).
- Wij geven hoge prioriteit aan projecten die ook bijdragen aan doelen van andere partijen (water gerelateerd).
- Wij blijven werken met vaste (bestuurlijke) contactpersonen per gebied (relatiebeheer)
- Wij werken omgevingsgericht en werken de principes van een stuurbaar klimaat-robuust beekdal-landschap verder uit voor het stroomgebied van de Aa.

Bestuurlijk samenspel

Het Algemeen Bestuur is het hoogste bestuursorgaan van het waterschap. Het is verantwoordelijk voor het bepalen van de strategische doelen en het beschikbaar stellen van financiële middelen om deze doelen te realiseren. Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken. Het bereidt de besluitvorming door het Algemeen Bestuur voor.

- We kiezen voor een DB bestaande uit een dijkgraaf en 3 DB-leden. Dit is een DB-lid minder dan in de afgelopen bestuursperiode. Dit vraagt nog meer dan voorheen om vertrouwen in elkaar en werken volgens het principe van collegiaal bestuur.
- Binnen het DB heeft de dijkgraaf een belangrijke rol, ook als het gaat om enkele inhoudelijke portefeuilles en overleggremia.
- Het Dagelijks Bestuur opereert met slagkracht op basis van heldere mandaatverlening door het Algemeen Bestuur.
- Wij hechten zeer aan een transparant, open en integer waterschapsbestuur.
- De huidige capaciteit voor bestuursondersteuning richten we zo in dat er ook invulling gegeven kan worden aan een 'griffier'-functie: een functionaris die contactpersoon is voor AB-leden aan wie rechtstreeks (zonder tussenkomst van het DB) vragen kunnen worden gesteld en met als

specifiek taakonderdeel om de kaderstellende en controlerende rol van het AB te versterken en de verdere professionalisering (scholing en ontwikkelen bestuurlijk samenspel) van het AB gestalte te geven.

Bestuurlijke accenten in het waterbeheer

Een stevige basis

Een groot gedeelte van de inzet van menskracht en middelen van het waterschap gaat naar het op orde houden van het watersysteem en de waterketen. Het gaat om het onderhoud van waterkeringen, rwzi's, leidingen, gemalen, stuwen, baggeren en maaien van waterl open, het peilbeheer, etc. Dit werk vormt de basis voor een veilig, klimaatbestendig en gezond (KRW) watersysteem. We werken verder aan het programma 'Wijzer Onderhoud', met aandacht voor natuur, landschap en recreatie.

- Het op orde houden van het watersysteem en de keten krijgt hoge prioriteit.
- Er wordt extra energie gezet op het verbeteren van de onderhoudssituatie en bereikbaarheid langs waterlopen (Wijzer Onderhoud).
- Het streven blijft om de doelstellingen uit het Waterbeheerplan 2016 – 2021 (WBP) te halen, dat betekent dat we extra energie zetten op maatregelen waarvan de realisatie nu achterblijft.

Waterveiligheid

Het waterschap Aa en Maas beheert 110 km dijk langs de Maas. Over vrijwel de gehele lengte moet de bescherming tegen overstromingen vanuit de Maas worden vergroot. Binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma krijgen de dijken bij Aa en Maas naar verwachting de status 'urgent'.

- Gelet op de urgente waterveiligheidsopgave langs de Maas zet het waterschap voortvarend in op het verbeteren van de bescherming tegen overstromingen.
- Om de opgave behapbaar te houden (qua capaciteit, geld en risico's) pakken we projecten gefaseerd op: als de voorbereiding van het ene project afgerond is, kan de voorbereiding van het volgende project opgepakt worden.
- Bij het bepalen en invullen van de waterveiligheidsopgave werken wij volgens het principe van meerlaagse veiligheid. Volgens dit principe wordt rekening gehouden met de lagen preventie (1), ruimtelijke inrichting (2) en rampenbestrijding (3).

Een klimaatbestendig robuust en veerkrachtig, stuurbaar watersysteem

De afgelopen jaren leren dat we steeds vaker te maken krijgen met weersextremen. Dit vraagt om een watersysteem dat niet alleen in normale situaties goed functioneert, maar dat ook extreem natte en extreem droge situaties aan kan. Dit kan het waterschap niet alleen! In het koersdocument 'Weer, een uitdaging' is richting gegeven aan hoe wij toe werken naar een meer klimaatbestendig en robuust watersysteem. Via dit bestuursakkoord brengen wij hier extra accenten in aan. Het waterschap hanteert zoveel mogelijk het principe "de gebruiker betaalt".

- We zetten samen met iedereen die grond bezit stevig in op waterconservering en het vergroten van de waterbeschikbaarheid voor natuur en agrarische ondernemers. De Peelhorst krijgt hierbij de hoogste prioriteit, als brongebied voor het stroomgebied van de Aa en de Raam. Het streven is om 10% extra van het neerslag-overschot te laten inzijgen.

- Met het oog op het aanvullen van het grondwater (en voorkomen van een verdere daling van grondwaterstanden):
    - Zetten we in op een peilbeheer in de winterperiode met peilen net onder het maaiveld, in de lente en herfst zo hoog mogelijk (afhankelijk van het weer en de grondwatersituatie) en in de zomer vergelijkbaar met de afgelopen jaren.
    - Pakken we laagtes op de hoge zandgronden die drainerend werken (zoals het Straatsven en het Palmven) met maatwerk aan (bijvoorbeeld via ruiling van grond of het omvormen van laagtes tot een klimaatbuffer).
- Dergelijke hoge waterpeilen vragen om een systeem waarin je snel kunt sturen om wateroverlast te kunnen voorkomen.
- We trekken onder meer eenmalig € 250.000,- uit voor waterconservering via lop-stuwen en/of knijpstuwen en € 1,25 miljoen om in 2500 ha (deels gelegen op de hoge zandgronden) de realisatie van klimaatadaptieve drainage, ondergrondse beregening en ander maatwerk op de Peelhorst te stimuleren.
- Wij willen onderzoeken of / waar het gebruik van dergelijke maatregelen in attentiezones van Natura2000 gebieden mogelijk is zonder dat dit schade oplevert voor de natuur.
- Afspraken over maatregelen zoals lop-stuwen en klimaatadaptieve drainage leggen we vast in bedrijfswaterplannen, met daarbij aandacht voor de verantwoordelijkheid van de grondeigenaren en die van het waterschap.
- We evalueren de afgeronde GGOR-projecten en we starten in deze bestuursperiode een integrale GGOR 2.0 in vier gebieden met als hoofddoel klimaatadaptatie. We denken aan gebieden rondom de Peelrijt, de Maashorst, Sint Anthonis en Westerbeek.
- We zetten er op in om in deze bestuursperiode de opgave voor hydrologisch herstel in de resterende Natura2000 gebieden en Natte Natuurparels af te ronden. Het gaat hierbij o.a. om de Deurnese Peel, Hooge Raam, Sang en Goorkens en het Wijboschbroek.
- We onderzoeken de mogelijkheid voor extra wateraanvoer vanuit de Maas via de Sambeekse Uitwatering en de Oeffeltse Raam.
- Deze bestuursperiode voeren we klimaat stresstesten uit met onze waterpartners. Opbrengst is een gezamenlijke uitvoeringsagenda, die aan het Rijk aangeboden wordt in het kader van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie.
- Met iedere gemeente ontwikkelen we een actieplan gericht op klimaatbestendigheid.
- Samen met gemeenten stimuleren we initiatieven gericht op een duurzaam watersysteem in het bebouwde gebied (groene daken, afkoppelen, groene schoolpleinen, etc.). Hiertoe verbeteren we bestaande regelingen.
- Aanvullend onderzoeken wij hoe we samen met gemeenten onze inwoners kunnen enthousiasmeren en faciliteren bij het treffen van watermaatregelen. Een idee hierbij is 'Willem, de waterman' (m/v): iemand die rondtrekt door het beheergebied, uitleg en tips geeft en/of mogelijk zelfs helpt bij de uitvoering.
- Voor een klimaatbestendig en robuust watersysteem is meer ruimte voor water in de beekdalen nodig. We voeren de projecten rondom beekontwikkeling zo uit dat ze ook bijdragen aan een robuust en veerkrachtig, stuurbaar systeem met minder kans op schade door droogte en wateroverlast.
- Bij de beekontwikkelprojecten wordt waar mogelijk ruimte gegeven voor bouwen met natuur (inrichtingsmaatregelen met natuurlijke materialen zoals hout in de beek).

- Gelet op de weerbarstige uitvoeringspraktijk en de afhankelijkheid van grondverwerving wordt een onderzoek gestart naar mogelijke versnellingsmaatregelen.
- Staand beleid zoals de fosfaatrechten en aflossingsverplichtingen maken het erg onaantrekkelijk voor grondeigenaren om stroken grond te verkopen. Aa en Maas gaat de komende bestuursperiode dit onderwerp aankaarten bij de verantwoordelijke instanties en continu agenderen en lobbyen op dit punt.
- De benodigde maatregelen voor het voldoen aan de wettelijke opgave voor wateroverlast (conform de normen uit de Verordening van de provincie die volgen uit het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW)), worden zo spoedig mogelijk in een investeringsprogramma uitgewerkt en voor het einde van de bestuursperiode gerealiseerd.
- Aa en Maas maakt er landelijk werk van om overstromingsrisico's verzekerbaar te krijgen.

Een schoon en gezond watersysteem

Ons doel is een watersysteem met een goede waterkwaliteit, dat ecologisch goed functioneert en waar de inwoners en bezoekers van ons beheergebied van kunnen genieten. Wij hebben met de inrichting en het beheer van het watersysteem en met het zuiveren van het afvalwater veel invloed op de waterkwaliteit. Het waterschap hanteert zoveel mogelijk het principe "de vervuiler betaalt", voor iedereen op een gelijkwaardige manier.

- We versnellen de realisatie van beekherstel, ecologische verbindingszones, natuurvriende lijke oevers en vispassages gericht op halen van de doelstelling van een schoon en gezond watersysteem in 2027 (KRW) en het vergroten van de biodiversiteit (als verbinding en als leefplaats).
- Voor natuurvriendelijke oevers benutten we de kansen die er zijn, bijvoorbeeld door de inzet van onderhoudspaden. Voorwaarde is dan dat er goede afspraken over het onderhoud zijn gemaakt in het kader van 'Wijzer onderhoud'. Voor de realisatie van natuurvriendelijke oevers stellen we een plan van aanpak op.
- Wij zetten in op ecologisch oever- en randenbeheer gericht op een vergroting van de biodiversiteit. Een voorwaarde is dat dit niet ten koste gaat van de stuurbaarheid en de kans op wateroverlast niet vergroot.
- Wij steken in op minimalisatie van het gebruik van glyfosaat op gronden die bij het waterschap in eigendom zijn.
- Wij zetten daar waar mogelijk in op ecologisch eigendommenbeheer (bv bij dijken of onderhoudspaden die in ons eigendom zijn).
- We brengen de mogelijkheden en kosten in beeld voor het afvoeren van het maaisel dat we tot nu toe in het droge deel van ecologische verbindingszones afzetten.
- Wij maken ons hard voor een Proeftuin in de Peel, waar onder regie van de provincie, wordt verkend hoe de beoogde kringlooplandbouw (landbouwtransitie) via een integrale aanpak in de praktijk kan worden gebracht. Onderdeel van deze proeftuin moet zijn hoe de uit- en afspoeling van nutriënten naar het oppervlaktewater kan worden beperkt, in samenhang met het leveren van een bijdrage aan de klimaatopgaven en verbetering van de bodemstructuur.
- We verbreden het bedrijfswaterplan tot een bodem- en waterplan waarin elementen zoals verhoging van het organisch stof gehalte en uitspoeling van nutriënten een rol krijgen. We zien hier ook een rol voor het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW).

- Wij continueren de aanpak van diffuse verontreinigingen. Dit doen wij onder andere via het project Schoon Water voor Brabant en via inzet van eigen middelen ter versterking van POP3 en GLB maatregelen.
- Wij meten en monitoren de waterkwaliteit in het oppervlaktewater. Waar nodig agenderen wij problemen met de waterkwaliteit ook bij andere instanties zoals het rijk.
- We gaan voor realisatie van de afvalwaterstrategie, gericht op de benodigde extra zuivering op nutriënten, medicijnresten en andere microverontreinigingen.
- We sturen er op dat het effluent van de zuiveringen voldoet aan de KRW-normen voor oppervlaktewater, met oog voor een verantwoorde kostenontwikkeling.
- Een eerste stap hierin is om alle bestaande zuiveringen binnen de bestuursperiode nog verder te optimaliseren voor het zuiveringsrendement en met slimme investeringen / maatregelen het maximale uit de bestaande installaties te halen.
- We verwachten hiermee een significante rendementsverbetering te halen en monitoren de werkelijke effecten goed om aanvullende de zuiveringsstappen zo compact, doelmatig, effectief en kostenefficiënt te realiseren.
- Op basis van deze stappen en inzichten maken we een concreet en dynamisch uitvoeringsprogramma voor de verdere uitrol van de afvalwaterstrategie. Op basis van de inzichten uit de eerste maatregelen programmeren we, bereiden we voor en starten we de realisatie van aanvullende zuiveringsstappen.
- Parallel realiseren we de renovaties van de bestaande infrastructuur en benutten de kansen voor koppelingen met optimalisatie en kwaliteitsverbetering.
- In deze bestuursperiode realiseren we bij drie rwzi's een extra zuiveringsstap voor de verwijdering van medicijnresten. Naar verwachting zijn dit de RWZI's Oijen, Aarle -Rixtel en Dinther.
- Onze intentie is om bij de overige zuiveringen ook extra te zuiveren op medicijnen en andere probleemstoffen in de periode tot en met 2027. We zijn hierbij gedeeltelijk afhankelijk van technologische ontwikkelingen.
- Bij Aarle Rixtel benutten we nieuwe en innovatieve zuiveringstechnieken om zo tot een 'zuivering van de toekomst' te komen.
- Voor een schoon en gezond watersysteem is meer nodig dan alleen extra zuivering. We blijven inzetten op een integrale benadering vanuit het stroomgebied met aanpak bij de bron, onder andere via het samenwerkingsverband Schone Maaswaterketen en Vital Zone Brabant.
- Wij maken ons hard voor het opstellen van een strategische visie door SNB voor de langere termijn.
- Wij zetten erop in om SNB verder te professionaliseren, waarbij wij voorstander zijn van de inzet van externe commissarissen bij SNB in plaats van DB-leden.
- Wij onderzoeken hoe we de agio-reserve van SNB ter beschikking kunnen krijgen van Aa en Maas.

Energie, duurzaamheid en innovatie

Als waterschap ondervinden we als geen ander de gevolgen van klimaatverandering. We vinden het daarom van belang om koploper te zijn in de verduurzaming.

- We willen in 2030 energieneutraal zijn en maken een programma hoe wij klimaatneutraal worden.

- Dit doen we door het opwekken van duurzame energie (biogas en elektriciteit) bij onze waterzuiveringen, via waterkracht, inzet op zonne-energie, windenergie en aquathermie.
- Maatregelen gericht op energie en duurzaamheid combineren we waar mogelijk met andere opgaven zoals waterconservering.
- We benutten de kansen voor de circulaire economie, onder andere door grondstoffen ter ug te winnen op zuiveringen en maaisel te benutten in korte kringlopen. Binnen de mogelijkheden van onze publieke rol hanteren we daarbij een ondernemende rolopvatting waar dat nodig is.
- De 'winst' die we maken met energie- en duurzaamheidsmaatregelen plaatsen we in een duurzaamheidsfonds. Dit fonds zetten we in voor de financiering voor minder rendabele investeringen in circulariteit en duurzaamheid.
- Wij beperken de uitstoot van broeikasgassen (waaronder CO2) door fysieke aanpassingen in onze infrastructuur, het beheer daarvan, bij inkoop en aanbesteding en waar mogelijk in samenwerking met het regionale bedrijfsleven.

Middelen (haalbaar en betaalbaar)
Wij streven naar een realistisch en uitvoerbaar ambitieniveau, waarbij wij de rekening, noch de opgaven en risico's doorschuiven naar de toekomst.

Organisatie
Waterschap Aa en Maas heeft de komende 4 jaar grote opgaven en ambities op het terrein van waterveiligheid, klimaat, waterkwaliteit en duurzaamheid. Op al die terreinen willen we meer of sneller dan in de afgelopen periode. Dit is niet eenvoudig te realiseren en vraagt veel van bestuur en organisatie.

- We investeren in de digitale transformatie. Data en technologie helpen om onze opgaven nog beter en slimmer te realiseren, zijn noodzaak voor onze excellente uitvoering, optimale dienstverlening en dragen bij aan duurzame oplossingen.
- We blijven sterk inzetten op innovatie, gericht op beter, slimmer en/of effectiever werken aan onze wateropgaven.
- We zetten onze gebiedsgerichte werkwijze door en gaan nog meer op zoek naar slimme combinatie met onze partners (werk met werk maken)
- We blijven de drie financiële pijlers (personeel, investeringen en goederen en diensten) binnen het waterschap als communicerende vaten beschouwen, waardoor meer efficiëntie mogelijk is.
- De focus ligt op het optimaal laten functioneren van het waterschap in de best aande vorm. Wij stellen de huidige structuur van het waterschap niet ter discussie.
- Er is een adequaat personeelsbeleid met ruimte voor persoonlijke ontwikkeling en een evenwichtige leeftijdsopbouw.

Financiële kaders
Een belangrijk streven uit dit Bestuursakkoord is dat we de lasten betaalbaar houden en de kosten- en tariefsontwikkeling zo gelijkmatig mogelijk plaatsvindt (geen grote sprongen). Jaarlijks vindt op basis van de voorjaarsnota en programmabegroting bestuurlijke besluitvorming plaats over de uit te voeren maatregelen en de kostenontwikkeling en tariefstijging die dit tot gevolg heeft.

- Voor het programma waterzuiveringsbeheer laten we gedurende deze bestuursperiode de tarieven jaarlijks met 2% stijgen (dit is inclusief inflatie). De egalisatiereserve wordt alleen ingezet als buffer om pieken en dalen in de lastenontwikkeling op te vangen.
- Voor het programma watersysteem baseren we de ontwikkeling van de netto lasten op de inflatie en de ontwikkeling van het aantal eenheden ingezetenen. Voor de begroting wordt de juniraming van het CPB (centraal planbureau) gehanteerd. Dit cijfer wordt gecorrigeerd naar de werkelijke inflatie (consumenten prijsindexcijfer CBS) uit de jaarrekening van het voorafgaande jaar.
- De ontwikkeling van de kapitaallasten HWBP (hoogwaterbeschermingsprogramma) worden hiervan uitgezonderd. Er vindt een éénmalige correctie plaats voor de huidige kapitaallasten.
- Beide bovenstaande punten leiden naar verwachting tot een marge van 1 à 2 % bovenop de inflatie.
- Wij sturen sterk op vermindering van de schuldenomvang van het waterschap en verkleining van potentiële rente risico's op de midden lange termijn.
- De categoriereserve gebouwd wordt niet gebruikt voor extra tariefverlagingen maar dient als buffer om niet voorziene waardedalingen op te vangen.
- Wij evalueren de kostentoedelingsverordening en passen indien nodig de verordening in 2020 aan, zodat de nieuwe kostentoedeling in 2021 van kracht is.
- We handhaven de huidige regeling voor kwijtschelding.
- Voor maatregelen zoals verdrogingsbestrijding, beekherstel, ecologische verbindingszones en aanleg van vispassages zien wij een gedeelde verantwoordelijkheid met onze partners. Waar nodig zullen wij hen hierop aanspreken.
- Wij schuiven zo min mogelijk lasten door naar de toekomst. Werkzaamheden die jaarlijks terugkomen (zoals bijvoorbeeld baggeren) lopen via de exploitatie (goederen en diensten).
- In de Bestuursrapportage en het jaarverslag nemen wij een paragraaf op over de effectiviteit van onze investeringen.

Bijlage: Verklarende woordenlijst en afkortingen

AB	*Algemeen Bestuur*
Afkoppelen	*Neerslag van schone verharde oppervlakken niet meer op het riool lozen maar in de bodem of op het oppervlaktewater*
Afvalwaterketen	*Geheel van inzamelen via de riolering, transporteren en zuiveren van afvalwater van huishoudens en bedrijven*
Bedrijfswaterplan	*Een plan van een (agrarisch) bedrijf waarin is beschreven welke waterconserverende of waterbesparende maatregelen zijn getroffen.*
Beekherstel	*Een beek weer de ruimte geven om te kronkelen, zodat natuurlijke variatie in leefmilieus voor planten en dieren ontstaat*
DAW	*Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer*
DB	*Dagelijks Bestuur*
Deltafonds	*Het Deltafonds is het financiële fundament onder het Deltaprogramma. Het biedt continuïteit en geeft zekerheid over beschikbare middelen, zonder dat concurrentie met andere bestedingsdoelen nodig is. Hierdoor is het mogelijk de noodzakelijke maatregelen - ook voor de lange termijn - te plannen en is het zeker dat ze in uitvoering kunnen wanneer dat nodig is*
Ecologisch oeverbeheer	*Beheer waarbij zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met de ecologische waarden van de oever, bijvoorbeeld door steeds plekken over te slaan bij het maaien.*
Effluent	*Het gezuiverde water dat de rwzi verlaat en in de sloot/beek terecht komt.*
EVZ	*Ecologische verbindingszone*
GLB	*Gemeenschappelijk Landbouw Beleid*
GGOR	*Gewenste grond- en oppervlaktewaterregime*
HWBP	*Hoogwaterbeschermingsprogramma*
Klimaatadaptatie	*Is het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan het actuele of verwachte klimaat en de effecten daarvan, om de schade die gepaard kan gaan met klimaatverandering te beperken en de kansen die de klimaatverandering biedt te benutten*

Klimaatadaptieve drainage	*Een drainagesysteem dat online en traploos stuurbaar is, zodat je water kan conserveren als dat kan en water af kunt voeren uit de bodem als dat nodig is*
Klimaat stresstest	*Een onderzoek dat in beeld brengt welke gevolgen er kunnen optreden bij extreem weer*
KRW	*Kaderrichtlijn Water, EU-richtlijn om een goede toestand van het oppervlakte- en grondwater in de lidstaten te bereiken*
Lop-stuw	*Kleine stuw in de bovenlopen van het watersysteem. Dit type stuw is geïntroduceerd in de landbouw ontwikkelings plannen (lops)*
Meerlaagsveiligheid	*Concept waarbij de lagen preventie (1), ruimtelijke inrichting (2) en rampenbestrijding (3) bijdragen aan de totale veiligheid tegen overstromingen*
Natte natuurparel	*Benaming voor de belangrijkste natte natuurgebieden in Brabant met bijzonder ecologische waarden. Nationaal staan deze gebieden bekend als TOP-gebieden*
Natura 2000	*Overkoepelende naam voor alle gebieden die onder de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn als te beschermen gebieden zijn aangegeven*
NNB	*Natuurnetwerk Brabant*
NVO	*Natuurvriendelijke Oever*
POP3	*Het plattelandsontwikkelingsprogramma 2014 – 2020 (POP3) is het Europese subsidieprogramma voor het ontwikkelen, verduurzamen en innoveren van het Nederlandse platteland.*
Rwzi	*Rioolwaterzuiveringsinstallatie*
SNB	*Slibverwerking Noord Brabant*
Vital zone	*Het Vital Zone Brabant initiatief is een experiment met burgers, overheden, gezondheidsinstellingen, bedrijven en kennisinstituten om ook echt een Vital/Blue Zone te kunnen ontwikkelen in Brabant: een proeftuin voor een gezondere leefwijze en een betere leefomgeving*
Wijzer Onderhoud	*Een programma gericht op het toekomstbestendig maken van het beheer en onderhoud van onze beken en sloten*
WBP	*Waterbeheerplan / Waterbeheer programma*

Vraag	Antwoord
PvdA	
Hoe verhoudt coachend handhaven zich tot de normale handhavingstaak?	Het waterschap is bij de handhaving gebonden aan allerlei regels. Het huidige beleid wordt tot eind dit jaar uitgevoerd. Het is de bedoeling dat het idee achter coachend handhaven in relatie tot preventie, toezicht en 'het goede gesprek' volgend jaar een plek krijgt in dat beleid. Dit gebeurt in overleg met het AB.
PvdA stelt voor om na enige tijd te evalueren of de invulling van de griffiersrol nog bijsturing behoeft?	De waterschappen kennen een monistische systeem. De secretaris-directeur en de dijkgraaf, als voorzitter van de organisatie en van het AB, geven gehoor aan het verzoek te komen tot een griffierfunctie. Dat zal binnen de bestaande formatie gebeuren. Er kan een reden zijn om voor bepaalde onderzoeken extern of intern budget vrij te maken. De dijkgraaf en de secretaris zullen een kennismakingsrondje maken langs de fracties om te horen wat de specifieke behoeften voor ondersteuning zijn.
PvdA stelt voor om bij het onderzoek naar de wateraanvoer via de Sambeekse Uitwatering / Oeffeltse Raam stakeholders te betrekken en een businesscase uit te werken met alle voor- en nadelen?	Bij de Sambeekse uitwatering en Oeffeltse Raam is het waterschap feitelijk bezig om een wateroverlastknelpunt op te lossen. De reden dat er ook een oplossing voor wateraanvoer wordt gezocht is dat dit een-op-een te realiseren is. Uit het verleden blijkt dat kosten-batenanalyses voor wateraanvoer ingewikkeld zijn. Het gaat te ver om hier een complete businesscase van te maken met alle aannames. Het DB komt naar verwachting eind van dit jaar met een voorstel.
Hoe zorg je ervoor (ook juridisch) dat bodem en water allebei een plek krijgen in de bedrijfswaterplannen?	Er wordt geprobeerd het bedrijfswaterplan samen met de andere Brabantse waterschappen te verbreden. Aa en Maas loopt wat harder dan de andere waterschappen. Dit staat al anderhalf jaar op de gezamenlijke agenda en het komt nauwelijks van de grond. Daarom is het expliciet in het bestuursakkoord opgenomen. De coalitie is van plan om een voortrekkersrol te vervullen. Het bedrijfswaterplan is ook gekoppeld aan het beregeningsbeleid en dus aan de Keur. Ook daar is nog een grote slag te maken in het kader van de Omgevingswet en de implementatie daarvan. Het wordt schaken op een aantal borden tegelijk om daar vaart in te krijgen. Als je echt vooruit wilt met waterconservering en water vasthouden heeft de bodem een belangrijke rol. Dat punt wordt daarom met voorrang opgepakt en uitgewerkt.
PvdA stelt voor om in de Voorjaarsnota een	Bij het punt recreatief medegebruik is dezelfde

bedrag specifiek te labelen voor recreatief medegebruik.	constructie gekozen als vier jaar geleden, want toen was het potje ook al bedoeld voor de combi recreatie, recreatief medegebruik, educatie en participatie. Het is niet de bedoeling dat het geld nu voor communicatie wordt gebruikt, want communicatie heeft eigen middelen. Er zijn ook enkele andere regelingen waarin participatiezaken zitten, zoals de regeling voor stedelijk water.
PvdA stelt voor om met gemeenten convenanten op te stellen in plaats van actieplannen en in die convenanten ook afspraken vast te leggen over bijvoorbeeld de watertoets.	De komende maanden zullen we met onze partners afstemmen welke afspraken we vast willen leggen en hoe we dat doen. Daarbij betrekken wij ook uw voorstel om hier verder in te gaan dan alleen acties en euro's.
PvdA gaat ervan uit dat bij de evaluatie van de GGOR-projecten nagegaan wordt of de watersysteem doelen worden gehaald. PvdA stelt voor om geen nieuwe projecten te starten (GGOR 2.0) voordat de evaluatie is afgerond.	De coalitie is enthousiast over de GGOR-landbouw projecten en heeft daarom in het Bestuursakkoord opgenomen dat een volgende ronde wordt gestart. De evaluatie zal vooral input geven over wat je in die GGOR 2.0 projecten wel en wat je niet moet doen. Om de vaart er in te houden kan het gewenst zijn om al te starten met nieuwe projecten vooruitlopend op de resultaten van de evaluatie en de werkwijze later binnen de lopende projecten op de resultaten van de evaluatie aan te passen.
In het Bestuursakkoord wordt niet concreet gemaakt hoe het principe van de Vervuiler betaalt wordt toegepast. PvdA vraagt het DB om met voorstellen te komen, bv door innovatieve agrariërs (voortrekkersrol) minder belasting te laten betalen.	De Unie is al twee jaar bezig is met het vertalen van "de vervuiler betaalt" en "de kostenveroorzaker betaalt" in belastingmaatregelen. Je kunt niet zo maar schuiven, want veel zaken zijn gebonden aan wettelijke maatregelen. Ook intern is er veel doorgerekend, onder andere met het gebiedsmodel. Die gegevens kan het DB gebruiken om meer inzicht te geven in de kostentoerekeningen, maar daarvoor is tijd nodig tot het najaar, want het is ingewikkeld. De Unie heeft de belastingvoorstellen weliswaar teruggetrokken, maar de noodzaak tot verandering van de regels bestaat nog steeds, omdat de formule voor het berekenen van een VE niet meer kan worden gehanteerd. Er moet dus een alternatief voorstel op tafel komen. De Unie wil met een breed gedragen voorstel komen. De verwachting is dat tegen de zomer met nieuw overleg wordt begonnen. Dat overleg zal tijd kosten. Het vorige voorstel had een doorlooptijd van twee jaar. Als het DB al eerder zelf met voorstellen komt, zal het het AB daarbij zeker betrekken.
VVD	

De VVD stelt voor om het definitieve bestuursakkoord door een extern onafhankelijk bureau te laten doorrekenen op doelbereik en kosten.	Bij de Voorjaarsnota worden de kosten van het Bestuursakkoord doorgerekend. De coalitie is geen voorstanden van een doorrekening door een extern bureau. Wellicht is het een idee om de Rekenkamercommissie te vragen. Die kan dan screenen of alles loopt zoals gepland. De beslissing om dit wel of niet te doen ligt bij het AB.
Inleiding en doel: Via dit Bestuursakkoord geven wij richting aan hoe wij de komende 4 jaar in samenwerking met onze partners met deze opgaven aan de slag gaan. Hierbij streven wij naar een realistisch en uitvoerbaar ambitieniveau, waarbij wij de rekening, noch de opgaven en risico's doorschuiven naar de toekomst. Kan "streven" SMART geformuleerd worden?	Dit streven hebben wij smart geformuleerd in het concept bestuursakkoord onder het kopje financiële kaders. Bij de doorrekening van de Voorjaarsnota ziet u hoe dit voor 2020 uitpakt.
Een waterschap midden in de samenleving: - In elk project wegen wij af of en hoe de participatie van belanghebbenden vorm krijgt. Waarom is het woord "of" toegevoegd? Bij elk project wordt nu toch al standaard bepaald hoe participatie vorm krijgt?	Er zijn projecten waarbij participatie niet aan de orde is. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij de aanleg van een vispassage. We staan wel bij elk project even stil bij de vraag of participatie van belanghebbenden mogelijk is en zo ja hoe dan.
Een waterschap midden in de samenleving: - Wij verdubbelen het budget voor educatie/bewustwording, recreatie en participatie van € 200.000 naar € 400.000. Waarom wordt dit budget verdubbeld? In hoeverre is dit budget in het verleden beperkend geweest? Welke waterdoelen worden hiermee concreet (extra) behaald?	Wij vinden educatie/bewustwording, recreatie en participatie belangrijk en daarom verdubbelen wij het budget. Het beschikbare budget is de afgelopen jaren steeds voor een groot gedeelte benut.
Een waterschap midden in de samenleving: - Wij zetten versterkt in op het voorkomen dat regels overtreden worden (coachend handhaven / preventie). Waarom?	Inzet op het voorkomen van overtreding van regels leidt ertoe dat er minder achteraf gehandhaafd hoeft te worden.
Samenwerking met partners: - Wij nemen niet ongevraagd taken van andere partijen over, zo is de gemeente in de lead binnen het bebouwde gebied. Wij stellen hier wel actief kennis en subsidie beschikbaar. Kan de inbreng van het waterschap gekwantificeerd worden?	Het is lastig om dit goed te kwantificeren. Er zijn tientallen medewerkers die regelmatig met gemeenten en bebouwd gebied te maken hebben (gebiedsadviseurs, watertoetsers, adviseurs in de afvalwaterketen, etc.). Dit gaat om de afstemming van onze projecten en doelen met die van gemeenten. In ons WBP 2016 – 2021 is ruim € 300.000,- per jaar gereserveerd voor bijdragen voor stedelijk water en gezondheid, onder andere voor de stimuleringsregeling klimaatactief bebouwd gebied.
Samenwerking met partners: - Wij geven hoge prioriteit aan projecten die ook bijdragen aan doelen van andere partijen (water gerelateerd).	Wij geven hoge prioriteit aan projecten die <u>ook</u> bijdragen aan doelen van andere partijen. Dit betekent concreet dat als wij moeten kiezen

Waarom geen hoge prioriteit bij eigen waterdoelen? Wat betekent dit concreet?	tussen de realisatie van een natuurvriendelijke oever in een gebied waar verder niets speelt, of in een gebied waar andere partijen ook aan de slag zijn, we prioriteit geven aan de oever waar we samen op kunnen trekken met die andere partijen.
Bestuurlijk samenspel: 50 PLUS heeft een vraag gesteld over: We kiezen voor een DB bestaande uit een dijkgraaf en 3 DB-leden… Of de oppositie hier nog wat in kan betekenen? Het DB geeft als antwoord dat de formatie van 290% naar 280% gaat. De toevoeging na deze zin vraagt om verheldering. Gesteld is: "Wel zal de ambtelijke organisatie versterkt worden en willen we kijken naar de verbetering en van onze instrumenten om onze gezamenlijke ambitie waar te maken". Kunt u dit kwantificeren?	Bij de Voorjaarsnota 2019 wordt dit gekwantificeerd.
Bestuurlijk samenspel: Griffier Wat verandert er nu echt voor het AB, waar we gebruik van kunnen maken, t.o.v. afgelopen 4 jaar en welke taakverschuiving vindt plaats binnen de bestaande formatie (zie antwoord 50PLUS)?	De waterschappen kennen een monistisch systeem. De secretaris-directeur en de dijkgraaf, als voorzitter van de organisatie en van het AB, geven gehoor aan het verzoek te komen tot een griffierfunctie. Dat zal binnen de bestaande formatie gebeuren. Er kan een reden zijn om voor bepaalde onderzoeken extern of intern budget vrij te maken. De dijkgraaf en de secretaris zullen een kennismakingsrondje maken langs de fracties om te horen wat de specifieke behoeften voor ondersteuning zijn.
Stevige basis: Het streven blijft om de doelstellingen uit het Waterbeheerplan 2016 – 2021 (WBP) te halen, dat betekent dat we extra energie zetten op maatregelen waarvan de realisatie nu achterblijft. Welke doelstellingen gaat het Dagelijks Bestuur **UIT** het Waterbeheerplan halen? Kan de extra energie gekwantificeerd worden in kosten en fte?	Bij de Voorjaarsnota 2019 wordt dit gekwantificeerd.
Waterveiligheid: (vraag gesteld) Om de opgave behapbaar te houden (qua capaciteit, geld en risico's) pakken we projecten gefaseerd op: als de voorbereiding van het ene project afgerond is, kan de voorbereiding van het volgende project opgepakt worden. U geeft als antwoord dat u het urgentieprincipe HWBP, net als nu, gewoon vervolgt. Waarom neemt u dit niet op in het bestuursakkoord?	De coalitie bevestigt nogmaals dat we de bestaande lijn rond waterveiligheid doorzetten. Als dingen niet in het bestuursakkoord staan, betekent dat niet dat ze niet worden uitgevoerd.
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem: (vraag gesteld) Via dit bestuursakkoord brengen wij hier extra accenten in aan. Het waterschap hanteert zoveel mogelijk het principe "de	Ons inziens hebben wij de betreffende vraag niet ontkennend beantwoord, maar geven wij aan dat wij na de zomer ons standpunt bepalen.

gebruiker betaalt". Het ontkennende antwoord op onze vraag van 16 april (of dit principe doorvertaald wordt als inzet bij de belastingherziening) verbaast ons. Welke principes uit dit bestuursakkoord worden, naar verwachting, nog meer tussentijds heroverwogen?	
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem: (vraag gesteld) Het streven is om 10% extra van het neerslag-overschot te laten inzijgen. In de beantwoording op onze vraag is aangegeven dat 25 mm extra neerslag een grondwaterstandstijging betekent van 8 tot 10 centimeter. Is het mogelijk om dit te onderbouwen ofwel het beoogde maatschappelijke effect te beschrijven? Welke kosten en inzet zijn hiervoor beoogd?	Hoe we gaan zorgen voor deze extra inzijging van water en welke effecten dit heeft zal nog worden uitgewerkt.
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem: We trekken onder meer eenmalig € 250.000,- uit voor waterconservering via lop-stuwen en/of knijpstuwen en € 1,25 miljoen om in 2500 ha (deels gelegen op de hoge zandgronden) de realisatie van klimaatadaptieve drainage, ondergrondse beregening en ander maatwerk op de Peelhorst te stimuleren. - Komen de bedragen bovenop de bedragen die dit jaar ter beschikking zijn gesteld voor de realisatie van lop-stuwen? - Hoe is tot de omvang van deze bedragen gekomen? - Kunt u aangeven wat het doelbereik is van deze maatregelen?	Deze bedragen zijn gebaseerd op grove kentallen en zijn een indicatie van wat de coalitie denkt dat nodig is om extra te investeren in waterconserverving / aanvulling van het grondwater. Waar we dit precies doen en wat de effecten zijn zal nog worden uitgewerkt.
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem: Afspraken over maatregelen zoals lop-stuwen en klimaatadaptieve drainage leggen we vast in bedrijfswaterplannen, met daarbij aandacht voor de verantwoordelijkheid van de grondeigenaren en die van het waterschap. We zijn als fractie in verwarring over bovenstaande passage. Vooral als het over genoemde verantwoordelijkheden gaat. Wie legt maatregelen vast in bedrijfswaterplannen?	De formulering is inderdaad niet geheel duidelijk. We maken met agrariërs afspraken over waterconserverende maatregelen zoals lop-stuwen en klimaatadaptieve drainage. De agrariërs stellen bedrijfs bodem- en waterplannen op. Daarin komen de gemaakte afspraken over de maatregelen terug.
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem: - Gelet op de weerbarstige uitvoeringspraktijk en de afhankelijkheid van grondverwerving wordt een onderzoek gestart naar mogelijke versnellingsmaatregelen. Voor de uitvoering van welke kerntaak wordt dit onderzoek opgestart?	Het gaat hierbij met name om realisatie van inrichtingsmaatregelen zoals beekontwikkeling, natuurvriendelijke oevers en ecologische verbindingszones en om verdrogingsbestrijding Natte Natuurparels.
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem:	De ambities op dit vlak en het budget dat we

- De benodigde maatregelen voor het voldoen aan de wettelijke opgave voor wateroverlast (conform de normen uit de Verordening van de provincie die volgen uit het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW)), worden zo spoedig mogelijk in een investeringsprogramma uitgewerkt en voor het einde van de bestuursperiode gerealiseerd. Voor zomerbuien wordt een relatie gelegd met de uitvoeringsagenda in het antwoord op onze vraag. Welk budget wordt hiervoor vrij gemaakt?	hiervoor over hebben zal bepaald worden in het WBP-proces (omstreeks voorjaar 2020).
Schoon en gezond watersysteem: - We versnellen de realisatie van beekherstel, ecologische verbindingszones, natuurvriendelijke oevers en vispassages gericht op halen van de doelstelling van een schoon en gezond watersysteem in 2027 (KRW) en het vergroten van de biodiversiteit (als verbinding en als leefplaats). Hierover hebben we als fractie 16 april een vraag gesteld om de financiële consequenties te overzien. - Als KRW-doelen onhaalbaar of onbetaalbaar zijn, zoals zou kunnen blijken uit de noodzaak voor een technische actualisatie (zoals blijkt uit het antwoord), dan lijkt het logisch dat de achterliggende watersysteemanalyses gedeeld worden bij de verantwoording van het gevoerde beleid. Wanneer worden deze gedeeld? - Wat is precies het verschil tussen een technische actualisatie en herijking van de KRW-doelen? - Heeft een technische actualisatie effecten op de gestelde KRW-doelen zoals vastgelegd in het huidige WBP? - Heeft een technische actualisatie effecten op de benodigde inrichting van de watergangen? - Heeft een technische actualisatie effecten op de financiën die kaderstellend door het AB ter beschikking worden gesteld? - Om welke reden wordt voorgesteld om het AB achteraf te informeren over de technische actualisatie en niet vooraf betrokken? - Wat betekent dit voorstel qua inzet voor medewerkers, in kosten en maatschappelijk rendement/effect?	Bij de technische actualisatie worden de doelen niet bijgesteld qua ambitieniveau, maar wordt kritisch gekeken naar de stromingscomponent van waterlopen, zoals ook bij de Raam is gedaan. Waarschijnlijk zijn er nog enkele waterlopen waar dat moet gebeuren en dat heeft dan consequenties voor de inrichting zelf en voor de financiën die daarmee samenhangen. Bij de introductiebijeenkomst op 24 mei zal op deze technische actualisatie worden ingegaan.

Schoon en gezond watersysteem: - We gaan voor realisatie van de afvalwaterstrategie, gericht op de benodigde extra zuivering op nutriënten, medicijnresten en andere microverontreinigingen Wat betekent dit voorstel qua inzet voor medewerkers, in kosten en maatschappelijk rendement/effect?	In de scenario's die bij het overdrachtsdocument zijn gevoegd zijn kosten en inzet van medewerkers die samenhangen met de afvalwaterstrategie met u gedeeld. Later dit jaar zal dit verder worden geconcretiseerd in een (dynamisch) uitvoeringsprogramma.
Schoon en gezond watersysteem: - Wij onderzoeken hoe we de agio-reserve van SNB ter beschikking kunnen krijgen van Aa en Maas. Waarom gaan we dit onderzoeken?	De coalitie wil onderzoeken of hier een kans ligt om de schuld van Aa en Maas te verkleinen.
Energie, duurzaamheid en innovatie: - De 'winst' die we maken met energie-en duurzaamheidsmaatregelen plaatsen we in een duurzaamheidsfonds. Dit fonds zetten we in voor de financiering voor minder rendabele investeringen in circulariteit en duurzaamheid. Normaliter hebben investeringen op energie een terugverdientijd van circa 7 jaar. Wanneer gaan we winst maken?	Het duurzaamheidsfonds is nog niet verder uitgewerkt. Bij de uitwerking heb je te maken met diverse regels; eigen financiële regels, maar ook wettelijke regels. Het streven is de uitwerking en inrichting van dit fonds mee te nemen bij de komende begroting.
Financiële kaders: - De ontwikkeling van de kapitaallasten HWBP (hoogwaterbeschermingsprogramma) worden hiervan uitgezonderd. Er vindt een éénmalige correctie plaats voor de huidige kapitaallasten. Wat wordt hier met éénmalige correctie bedoeld?	Hiermee wordt bedoeld dat de huidige kapitaallasten die samenhangen met de bijdrage aan het HWBP van de afgelopen jaren mag worden opgeteld bij de ontwikkeling van de inflatie en van het aantal eenheden ingezetenen. Dat samen vormt het kader voor de maximale kostenstijging van 2019 naar 2020.
Financiële kaders: - Wij sturen sterk op vermindering van de schuldenomvang van het waterschap en verkleining van potentiële rente risico's op de midden lange termijn - Wat is de schuldopbouw van ons waterschap (jaarlijks) vanaf het ontstaan van ons waterschap Aa en Maas tot nu? - Wordt er deze periode anders gestuurd op vermindering van de schuldenomvang dan voorgaande jaren?	Per abuis is in het bestuursakkoord komen te staan dat we sterk sturen op vermindering van de schuldenomvang. Het zal de komende jaren niet lukken om de schulden gelijk te houden; die zullen groeien. Het is een bewuste keuze om te blijven investeren. In feite zou er moeten staan dat het DB blijft inzetten op "vermindering van de schuldengroei". In bijlage 1 is de ontwikkeling van de schuldenomvang van 2005 tot en met 2019 opgenomen.
Speerpunten fractie VVD: Bij de presentatie van het bestuursakkoord is aangegeven dat ook de verkiezingsprogramma's en 10-puntenplannen van andere partijen geraadpleegd zijn voor het bestuursakkoord. Wat is de reden dat in het bestuursakkoord niet is opgenomen: - Om een kosten-batenanalyse uit te voeren voorafgaand aan investeringen; - Om al onze meet- en	Als dingen niet in het bestuursakkoord staan, betekent dat niet dat ze niet worden uitgevoerd. De coalitie vindt het niet wenselijk om voor alle investeringen een kosten-batenanalyse uit te voeren. De coalitie vindt het belangrijk om beleidsregels en meetgegevens zoveel mogelijk online beschikbaar te stellen. Over de termijn waarop kan de coalitie nog geen toezegging doen. Er wordt nu veel energie ingezet op het IT-

registratiegegevens online ter beschikking te stellen aan belangstellenden; - Om alle beleidsregels van het waterschap logisch te ontsluiten op internet; - Om als Brabantse waterschappen een samenwerking aan te gaan met maatschappelijke partners, onderwijsinstellingen en bedrijfsleven om 3D-geprinte lop-stuwen te plaatsen en de discussie met de aangelanden aan te gaan over de wijze van dit geautomatiseerde peilbeheer tot ver in de haarvaten van ons watersysteem; - In welke mate u het waterbewustzijn en onze rol als waterschap wilt meten en verbeteren.	technisch invoeren van de Omgevingswet. De coalitie zegt toe dat zij, vooruitlopend op de algemene aanpassing van de Keur, wel proberen om de regels wat makkelijker te ontsluiten. Het maakt de coalitie niet veel uit waar de lop-stuwen vandaan komen. Het gaat om het instrument en het beheer. In de huidige stimuleringsregeling is ervoor gekozen om een knijpstuw, waar weinig aan te beheren valt, vrij fors te stimuleren en de lop-stuw iets minder.
50 Plus	
Kan de coalitie meer specifiek maken welke maatregelen zullen worden opgenomen in de actieplannen met gemeenten die ervoor zorgen dat het waterschap meer betrokken is binnen bebouwd gebied?	De komende maanden zullen we met onze partners afstemmen welke afspraken we vast willen leggen en hoe we dat doen.
50 Plus blijft het vreemd vinden dat de ambities toenemen en dat de omvang van het DB afneemt van 4 naar 3 DB-leden.	De verhoging van het ambitieniveau wordt vooral ingevuld via een versterking van de ambtelijke organisatie. Als je in het DB met een man minder bent, vraagt dat wat meer bij vervanging, maar doordat de bestuurstermijn van de dijkgraaf in de Eerste Kamer afloopt, komt die wat meer naar Brabant. De taakverdeling wordt meer gestroomlijnd. Een voordeel is dat het netwerk van de huidige DB-leden goed ontwikkeld is. Als je nieuw in een DB komt, moet je dat netwerk nog opbouwen.
Algemene Waterschapspartij	
Het programma staat vol van meer en extra. Ook wil men de schuldenlast verminderen, dus ergens moet er compensatie zijn. Wat gaat het waterschap minder doen?	Per abuis is in het bestuursakkoord komen te staan dat we sterk sturen op vermindering van de schuldenomvang. Het zal de komende jaren niet lukken om de schulden gelijk te houden; die zullen groeien. Het is een bewuste keuze om te blijven investeren. In feite zou er moeten staan dat het DB blijft inzetten op “vermindering van de schuldengroei”.
Griffier-functie als bestuursondersteuning: Graag uitleg wat voordelen en ook wat nadelen zijn	De waterschappen kennen een monistisch systeem. De secretaris-directeur en de dijkgraaf, als voorzitter van de organisatie en van het AB, geven gehoor aan het verzoek te komen tot een griffierfunctie. Dat zal binnen de

	bestaande formatie gebeuren. Er kan een reden zijn om voor bepaalde onderzoeken extern of intern budget vrij te maken. De dijkgraaf en de secretaris zullen een kennismakingsrondje maken langs de fracties om te horen wat de specifieke behoeften voor ondersteuning zijn.
Er gaat veel geld naar het op orde houden van het watersysteem en de waterketen. Als er bezuinigd moet worden, lijken dit ook de meest voor de hand liggende posten.	Er is al eerder geprobeerd de bezuinigingen te zoeken op beheer en onderhoud. Het gevolg was een achterstand in baggeren van € 24 miljoen. Het waterschap heeft er hard aan gewerkt om nu vaart te maken met het baggeren en de coalitie is niet van zins om door ondoordachte bezuinigingen weer in dezelfde situatie terecht te komen.
De vorige periode al, stond het streven naar "de vervuiler betaalt" en "het profijtbeginsel" in het bestuursakkoord. Kunt u ons een overzicht geven van de kosten van werkzaamheden en bronnen van inkomsten waaruit blijkt in welke mate dit principe wordt toegepast?	De Unie is al twee jaar bezig is met het vertalen van "de vervuiler betaalt" en "de kostenveroorzaker betaalt" in belastingmaatregelen. Je kunt niet zo maar schuiven, want veel zaken zijn gebonden aan wettelijke maatregelen. Ook intern is er veel doorgerekend, onder andere met het gebiedsmodel. Die gegevens kan het DB gebruiken om meer inzicht te geven in de kostentoerekeningen, maar daarvoor is tijd nodig tot het najaar, want het is ingewikkeld. De Unie heeft de belastingvoorstellen weliswaar teruggetrokken, maar de noodzaak tot verandering van de regels bestaat nog steeds, omdat de formule voor het berekenen van een VE niet meer kan worden gehanteerd. Er moet dus een alternatief voorstel op tafel komen. De Unie wil met een breed gedragen voorstel komen. De verwachting is dat tegen de zomer met nieuw overleg wordt begonnen. Dat overleg zal tijd kosten. Het vorige voorstel had een doorlooptijd van twee jaar. Als het DB al eerder zelf met voorstellen komt, zal het het AB daarbij zeker betrekken.
Welke plichten heeft ons waterschap in het kader van wettelijke opgave voor wateroverlast?	Er liggen normen voor wateroverlast vast in de Verordening Water van de provincie. Het waterschap moet zorgen dat die normen gehaald worden. Over het moment waarop moeten afspraken worden gemaakt met de provincie. Dit gebeurt aan de hand van de rapportage met de resultaten van de toetsing aan de normen voor wateroverlast dat het waterschap begin dit jaar naar de provincie heeft gestuurd.
Het programma "Wijzer Onderhoud" wordt geactualiseerd. Welke maatregelen heeft men op het oog om aan te passen?	In het Bestuursakkoord staat niet dat we het programma actualiseren, maar staat dat we extra energie zetten op het verbeteren van de

	onderhoudssituatie en de bereikbaarheid langs waterlopen.
Hoe wilt u natuurvriendelijke oevers combineren met een voldoende ruim onderhoudspad?	Als er goede afspraken gemaakt zijn over het onderhoud van waterlopen kan dit onderhoud plaatsvinden vanaf het land van aangrenzende eigenaren en zijn geen onderhoudspaden nodig. Zo werkt het al in een groot gedeelte van ons beheergebied. In de gebieden waar nu nog wel onderhoudspaden liggen, biedt dit ruimte om natuurvriendelijke oevers te realiseren.
Waarom is het gewenst om maaisel van ecologische verbindingszones af te voeren?	Als er gemaaid wordt en het maaisel wordt in de ecologische verbindingszone gelegd, dan treedt verrijking met voedingsstoffen op, wat ten koste kan gaan van de kwaliteit van de evz.
Afspraken over maatregelen zoals klimaat-adaptieve drainage worden vastgelegd in bedrijfswaterplannen. Welke verantwoordelijkheid neemt het waterschap op zich en wat komt ten laste van de grondeigenaar?	Peilregulerende kunstwerken zoals stuwtjes in c-waterlopen en klimaatadaptieve drainage worden niet beheerd door het waterschap. De verantwoordelijkheid van het waterschap zit in gedeeltelijke medefinanciering van dergelijke maatregelen. De precieze percentages en verantwoordelijkheden moeten nog worden uitgedacht.
Een stuurbaar klimaat-robuust beekdal-landschap: Robuust en duurzaam lijkt in tegenspraak met “stuurbaar”. Hoe ziet u het ideale beekdallandschap voor u?	Ons inziens past stuurbaarheid heel goed in een robuust en duurzaam systeem. Als je voldoende sturingsmogelijkheden hebt kun je bijvoorbeeld met je grondwaterpeilen hoger gaan zitten, omdat je weet dat je kunt ingrijpen als het te nat dreigt te worden. Hoe het ideale beekdallandschap er uit kan zien werken wij in 2019/2020 uit voor het stroomgebied van de Aa.
Hoe ziet u de “Ondernemende rol-opvatting” van het waterschap in het kader van circulaire economie?	Waar mogelijk willen wij reststoffen bij het zuiveren van water of bij het onderhoud van ons watersysteem opnieuw benutten of verwaarden. Denk aan biogas, cellulose, hergebruik maaisel, etc. Waar mogelijk willen wij met dit soort producten opbrengsten genereren.
Ouderen Appèl	
Ouderen Appèl blij met het principe ‘vervuiler betaalt’. Het principe moet dan wel worden doorgevoerd.	De Unie is al twee jaar bezig is met het vertalen van “de vervuiler betaalt” en “de kostenveroorzaker betaalt” in belastingmaatregelen. Je kunt niet zo maar schuiven, want veel zaken zijn gebonden aan wettelijke maatregelen. Ook intern is er veel doorgerekend, onder andere met het gebiedsmodel. Die gegevens kan het DB gebruiken om meer inzicht te geven in de kostentoerekeningen, maar daarvoor is tijd nodig tot het najaar, want het is ingewikkeld. De Unie heeft de belastingvoorstellen

	weliswaar teruggetrokken, maar de noodzaak tot verandering van de regels bestaat nog steeds, omdat de formule voor het berekenen van een VE niet meer kan worden gehanteerd. Er moet dus een alternatief voorstel op tafel komen. De Unie wil met een breed gedragen voorstel komen. De verwachting is dat tegen de zomer met nieuw overleg wordt begonnen. Dat overleg zal tijd kosten. Het vorige voorstel had een doorlooptijd van twee jaar. Als het DB al eerder zelf met voorstellen komt, zal het het AB daarbij zeker betrekken.
De fractie pleit ervoor dat de lastendruk voor huishoudens niet stijgt.	Er liggen grote opgaves waar de coalitie invulling aan wil geven en die voor een groot gedeelte ook wettelijk verplicht zijn. Dit kan niet zonder tariefstijgingen.
Wat zijn de kosten die horen bij de griffiersrol?	De waterschappen kennen een monistische systeem. De secretaris-directeur en de dijkgraaf, als voorzitter van de organisatie en van het AB, geven gehoor aan het verzoek te komen tot een griffierfunctie. Dat zal binnen de bestaande formatie gebeuren. Er kan een reden zijn om voor bepaalde onderzoeken extern of intern budget vrij te maken. De dijkgraaf en de secretaris zullen een kennismakingsrondje maken langs de fracties om te horen wat de specifieke behoeften voor ondersteuning zijn.
De fractie vraagt aandacht voor het infiltreren van water, bv op een diepte van 40 meter.	Het principe van (diepte)infiltratie is ons bekend.
De ambities voor verwijdering van medicijnresten zijn erg groot. De fractie vraagt om een onderbouwing waarom die ambitie zo hoog moet zijn.	Deze onderbouwing volgt bij de verdere uitwerking van de afvalwaterstrategie in een (dynamisch) uitvoeringsprogramma.

Bijlage 1 Ontwikkeling Langlopende schulden

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
*Bedragen * € 1.000*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Begroting*
Langlopende schulden	172.552	179.863	188.849	197.448	209.376	218.811	247.623	288.318	292.113	294.861	301.805	331.574	359.622	375.221	389.307

Verslag eerste bespreking in het kader van de coalitievorming Aa en Maas op donderdag 28 maart 2019

Aanwezig namens:
Water Natuurlijk: de heer Ernest de Groot (technisch voorzitter) en mevrouw Suzanne de Zoeten
Geborgden: de heer Paul van der Krabben en de heer Peter van Dijk
CDA: de heer Peter Ketelaars en mevrouw Yvonne Schram
VVD: de heer William de Kleijn en de heer Jan van Burgsteden
PvdA: de heer Rob Bots en de heer Hans de Mare
50PLUS: mevrouw Adriana Hernandez en de heer Wim Plasmeijer
AWP niet politiek wel deskundig: mevrouw Anita Slaats-Damen en de heer Henk Siroen

Afwezig:
Ouderen Appèl – Hart voor water

Ambtelijke ondersteuning: de heer G. Broers en de heer J. Kremers

---

1. **Opening**

Technisch voorzitter Ernest de Groot opent om 15.30 uur het overleg en heet alle vertegenwoordigers van harte welkom.

2. **Partijen geven een eerste reactie op de verkiezingsuitslag**

CDA/Ketelaars:
Voor het CDA is de verkiezingsuitslag duidelijk, waarbij de vier grootste partijen een coalitie kunnen vormen.

VVD/De Kleijn
De VVD heeft bij haar verkiezingen ingezet op betaalbaar, toekomstbestendig, stuurbaar en degelijk waterbeheer. Met als uitgangspunt dat we de kosten beheersen en oog hebben voor de financiële positie willen we invulling geven aan:
1. Betaalbare duurzaamheid
Natuurlijk water en economie kunnen goed hand in hand gaan. Als VVD willen op het juiste moment de juiste stappen zetten om de (terecht hoge!) duurzaamheidsambities van Brabant te realiseren. Uiteraard wel met droge voeten en zonder belastingverhogingen!
2. Samenwerking met realisme
We willen vanuit oprechte interesse samenwerken met inwoners, natuurbeheerders, boeren en gemeenten om het water te sturen en ten dienste te brengen van hún doelen. Wel doelen die realistisch, haalbaar en betaalbaar zijn. Samen “werk met werk” maken kost minder en geeft gedragen resultaten. Geen politiek spektakel maar in harmonie met elkaar en innovaties omarmen.
3. Genieten van ons Brabantse landschap
Iedereen kan genieten van een groene omgeving. Goed waterbeheer zorgt voor gewassen op het land en legt de basis voor mooie landschappen zoals de Peel, Maashorst, de Meanderende Maas, de verborgen Raamvallei. Het is belangrijk dat water en groen veilig, toegankelijk en dus echt beleefbaar zijn.
Het VVD programma heeft 48.163 kiezers aangesproken (25% meer kiezers dan in 2015) maar voor ons heeft dit niet geresulteerd in een extra zetel. Dit geldt ook voor 50+. Er is ook procentuele winst geboekt door WN, en Ouderen Appél (die nieuw is). De PvdA heeft ondanks een geringe procentuele

teruggang wel een zetel gewonnen. Voor AWP viel het kwartje anders. Uit onze analyse blijkt dat de VVD bijna evenredig kiezers uit bebouwd gebied als het platteland aanspreken en hier een goede brug tussen kunnen slaan. Over het grote geheel gezien valt op dat kiezers procentueel de partijen die de nadruk leggen op het sturen op lage lasten en wettelijke kerntaken hebben gewaardeerd. Dit compenseert de teruggang (procentueel) van het CDA ruimschoots. Dit vraagt, naar onze mening om een behoudende voortzetting van de huidige koers met oog op de financiën. Laten we dit signaal een meer prominente plek geven in het bestuursprogramma! De VVD hoort bij de grotere fracties en wil graag haar bijdrage leveren aan een goed bestuursprogramma waarin mensen in Noordoost Brabant de ruimte krijgen om iets buitengewoons van hun leven te maken. Noordoost Brabant heeft een krachtige en veelzijdige economie. Dit willen we graag behouden en versterken voor de toekomstige werkgelegenheid en het welzijn van al onze inwoners. Waterschap Aa en Maas, mag wat ons betreft, de ingezette lijn doortrekken op het gebied van duurzaamheid en innovatie en een belangrijke partner zijn van- en schakel zijn tussen overheden, ondernemers en onderwijs. Daarmee kan vroegtijdig in het proces de wateropgave gekoppeld worden aan ruimtelijke, economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Door scherpe keuzes en een gezamenlijke aanpak draagt het waterschap bij aan verbetering van leefomgeving en ruimtelijke kwaliteit zonder dat dit extra geld kost. Met gezond verstand werk met werk maken! Dit zien we graag terug in de vertaling van de verkiezingsuitslag, waarin de kiezer ook aankoerst op veiligheid en kwaliteit, maar wel met beperkte lasten.

50PLUS/Hernandez:
De 50PLUS partij feliciteert iedereen met de behaalde zetels. 50Plus benadrukt dat het belangrijk is om het waterschap verder bekendheid te geven. Dit is, mede gelet op de droogteproblematiek, redelijk gelukt. 50PLUS wil daar de komende bestuursperiode mee verder gaan. Met betrekking tot de verkiezingscampagne merkt zij op dat 50PLUS 20% gegroeid is en bij de waterschappen op landelijk nivo 50%. Het harde werken heeft zijn vruchten afgeworpen en nu wil de fractie weer vier jaar hard werken. De speerpunten voor 50PLUS zijn lage tarieven (niet hoger dan inflatienivo). Ook is 50Plus voorstander van duurzaamheid/klimaatadaptie, met de kanttekening dat het wel betaalbaar moet blijven. Tot slot ligt de focus op uitoefening van de kerntaken en wil 50Plus inzetten op een rechtvaardig belastingstelsel.

Geborgden/V.d. Krabben:
Zoals bekend hebben de Geborgden niet deelgenomen aan de verkiezingen. Zij complimenteren de partijen voor hun inzet, want het heeft toch zo'n 300.000 stemmen opgeleverd en het opkomstpercentage is gestegen. Verder zal de fractie voor de volgende bijeenkomst de 10 punten lijst aanleveren en wat betreft de coalitievorming merken zij op dat de coalitie van de afgelopen vier jaar goed gefunctioneerd heeft.

PvdA/Bots:
De PvdA constateert dat de score in steden heel anders dan het platteland en dit vraagt om een goede dialoog. De behoefte aan stedelijk water is groot, maar dit geldt ook voor energietransitie. Water verbindt nu eenmaal en daar wil de PvdA voor gaan. Duidelijk is de winst voor de PvdA en Water Natuurlijk en de verkiezingsuitslag moet ook vertaald worden in het Dagelijks Bestuur. De PvdA is voorstander van een zo groot mogelijk afspiegelingscollege en met die uitgangspunten moet naar de coalitie worden gekeken.

AWP/Siroen
De AWP geeft aan dat zij nederig moet aansluiten met de teruggang naar 1 zetel. Het waterschap wordt vaak ondergesneeuwd door de landelijke aandacht voor de PS verkiezingen. Voor 'milieu' is het goed dat Water Natuurlijk gewonnen heeft. De AWP wil tariefsverhogingen zoveel als mogelijk beperken, maar niet als dit ten koste gaat van Schoon Water en Veilig Water. Dit dient dan wel goed uitgelegd te worden.

Water Natuurlijk/De Groot:
De opkomst stemt Water Natuurlijk het meest tevreden. De legitimiteit van de kiezers is versterkt. De uitslag vindt Water Natuurlijk vrij uniek, kijkend naar de landelijke trend bij Provinciale Staten. Wat dat betreft lijkt het erop dat een aantal partijen die een verbrede taakopvatting hebben over het waterschap beloond zijn met extra zetels. Het uitgangspunt van Water Natuurlijk is een zo breed mogelijke vertegenwoordiging in de coalitie. Van belang daarbij is ook waar de grootst gemene deler zit tussen partijen met het oog op de komende jaren.

3. **Wijze waarop bestuur tot stand kan komen / rol van partijen / handreiking coalitieonderhandeling**

Alle partijen gaan akkoord met voorliggende handreiking van Water Natuurlijk. Op het verzoek van de AWP om 3 onderhandelaars per partij aan de tafel te brengen is het voorstel van Water Natuurlijk om het bij 2 vertegenwoordigers te houden.

VVD/De Kleijn
De VVD ziet meerwaarde bij de inzet van een externe informateur die wordt verzocht te verkennen welke mogelijkheden er aanwezig zijn op basis van de nieuwe samenstelling van het algemeen bestuur en de duiding van de verkiezingsuitslag. Daarbij hecht de partij aan een traject waarbij alle partijen starten en waarbij besluitvorming samen gaat met transparantie en draagvlak. Snelheid en kwaliteit kunnen daarmee prima samen gaan. Dit is de basis voor de vorming van een voldoende breed gedragen bestuursprogramma en samenstelling van het Dagelijks Bestuur. Een Dagelijks Bestuur dat kan rekenen op een vruchtbare samenwerking met het Algemeen Bestuur maar ook met de overige maatschappelijke partners. De VVD staat open voor een rol in het Dagelijks Bestuur waarbij in de afgelopen periode is aangetoond dat men op een respectvolle wijze in staat is om invulling te geven aan de koers die het Algemene Bestuur bepaalt.

4. **Partijen spreken zich uit over het benoemen van de informateur**

CDA/Ketelaars:
Het CDA gaat akkoord.

VVD/De Kleijn:
De VVD stelt voor om dit protocol aan te houden en spreekt hun vertrouwen uit in Jan Kerkhof als informateur. De heer Kerkhof is geworteld in dit stroomgebied, verstaat de taal van de waterschappers en heeft eerder bewezen dat hij goed leiding kan geven aan dit proces.

AWP/Slaats-Damen:
De AWP is van mening dat Water Natuurlijk dit proces zelf moet doen en daarbij gaat de voorkeur uit naar een neutraal persoon die niet aan 1 van de partijen gebonden is.

Water Natuurlijk/De Groot:
In antwoord op de suggestie van de AWP merkt hij op dat juist gekozen is voor een onafhankelijk/neutraal persoon in de vorm van de heer Kerkhof.

50PLUS/Hernandez:
50PLUS gaat akkoord.

Geborgden/V.d. Krabben:
De Geborgden gaan akkoord.

PvdA/Bots:
De PvdA gaat akkoord.

5. **Overige punten**

Water Natuurlijk/De Groot:
Water Natuurlijk stelt voor om alvast te kijken naar het 10 puntenlijstje.

AWP/Siroen:
De AWP wil werken aan een groene coalitie.

Geborgden/V.d. Krabben
De Geborgden verzoeken bij het 2e coalitieoverleg dinsdag 2 april (17.00 uur) tevens een planningsoverzicht voor het vervolgproces neer te leggen.

6. **Sluiting**

De technisch voorzitter sluit om 16.30 uur het overleg.

Verslag tweede bespreking in het kader van de coalitievorming Aa en Maas op dinsdag 2 april 2019

Aanwezig namens:
Water Natuurlijk: de heer Ernest de Groot (technisch voorzitter) en mevrouw Suzanne de Zoeten
Geborgden: de heer Paul van der Krabben en de heer Peter van Dijk
CDA: de heer Peter Ketelaars en mevrouw Yvonne Schram
VVD: de heer William de Kleijn en de heer Jan van Burgsteden
PvdA: de heer Rob Bots en de heer Hans de Mare
50PLUS: de heer Wim Plasmeijer
AWP niet politiek wel deskundig: mevrouw Anita Slaats-Damen en de heer Henk Siroen
Ouderen Appèl – Hart voor water: de heer Frans Biemans

Afwezig namens:
50PLUS: mevrouw Adriana Hernandez

Informateur: Jan Kerkhof
Ambtelijke ondersteuning: de heer E. Oomen en de heer J. Kremers

---

1. **Opening**

Technisch voorzitter Ernest de Groot opent om 17.00 uur het overleg en heet alle vertegenwoordigers van harte welkom.

2. **Verslag bespreking 28 maart 2019**

De ***heer Kremers*** meldt dat een tekstuele opmerking ontvangen is van 50PLUS. Op pagina 2 moet komen te staan dat 50PLUS 20% gegroeid is en bij de waterschappen op landelijk niveau meer dan 50%.
De ***heer Van der Krabben*** verzoekt de verslagen van de eerste twee (openbare) bijeenkomsten beschikbaar te stellen aan de algemeen bestuursleden.
De ***heer De Groot*** geeft aan de verslagen rond te zullen mailen.
De ***heer Plasmeijer*** merkt op dat het voor met name nieuwe AB-leden goed zou zijn als er een overzicht is van wat er uit het huidige Bestuursakkoord allemaal gerealiseerd is.
De ***heer De Groot*** verwijst daarbij naar het Overdrachtsdossier (zie AB-vergadering 28 maart jl.).

3. **Vaststelling agenda**

De ***heer De Groot*** stelt voor om de punten 6 tot en met 9 bij elkaar te pakken en in een ronde te bespreken. Verder verzoekt hij alle partijen hun 10 punten ook digitaal beschikbaar te stellen aan de heer Kremers.

4. **10 puntenlijst voor opname in het coalitieakkoord**

Water Natuurlijk
Algemeen: Water Natuurlijk kiest voor een waterschap met een brede rol- en taakopvatting, een waterschap als verbinder van partijen, met respect voor ieders belang. We kiezen niet alleen voor

veilig, voldoende en schoon water, maar ook voor gezond, natuurlijk en recreatief water. Een waterschap dat opereert vanuit een integrale watersysteem benadering (incl. bodem) en een integrale waterketen-benadering (incl. slib). Een waterschap dat met ambitie en lef bewust kiest om de wateropgaven actief, integraal op te pakken, samen met andere overheden, organisaties, ondernemers, instellingen. Een waterschap, dat hierbij actief communiceert met inwoners en bedrijven. Een waterschap dat met slimmer werken, duurzaam optimaliseert en innoveert. Een waterschap dat effectief en efficiënt afstemt en samen werkt en zo de kosten en tarieven zo laag mogelijk houdt, maar wel doet wat moet gebeuren, ook als hierdoor lasten moeten stijgen. Vanuit deze visie komen we tot de volgende 10 punten voor het op te stellen bestuursakkoord. Deze punten sluiten aan bij het huidige WBP.

Lijst 10 inhoudelijke punten Water Natuurlijk Aa en Maas

1. **Voldoende/Goed klimaatbestendig:** het extra vasthouden van gebiedseigen water via bodemverbetering en waterconservering in de haarvaten en binnen stedelijk gebied wordt steeds belangrijker om droogte te beperken. Ons peilbeheer dient grondwater gestuurd te worden. WN wil de komende jaren 10% van het water-overschot extra vasthouden, waardoor de al jaren dalende grondwaterstand op de Peelhorst weer aangevuld wordt met 8-10 cm per jaar.

2. **Schoon/Gezond:** de aanpak van probleemstoffen op onze zuiveringen willen we versneld uitvoeren conform onze afvalwaterstrategie. Voor de aanpak van geneesmiddelen, hormonen en microplastics willen we een PvA voor extra (4e) zuiveringstrap of een betere innovatieve filter-aanpak elders in de keten. Bij de renovatie van Oijen zouden we de (innovatieve) zuivering van de toekomst al daadwerkelijk kunnen (ver)bouwen.

3. **Voldoende/Groen:** de aanpak van de verdroging van natte natuurgebieden dient versneld te worden. WN wil de komende vier jaar de natuur van het Deurnese Peel, Sang en Goorkens, Wijboschbroek en overige EHS herstellen.

4. **Natuurlijk/Groen:** WN wil de afgesproken km's EVZ, beekherstel en NVO's conform afspraak realiseren met extra aandacht voor bouwen met natuur en de versterkte inzet van grondverwerving/grondruil via over-programmering. Bij beekherstel kijken we vanuit klimaatadaptatie naar voldoende robuuste beken, beekdalen en beekdallandschappen (deelstroomgebieden).

5. **Voldoende/Goed klimaatbestendig:** we werken proactief en participatief aan klimaatadaptatie in wijken en buurten via een actieve ondersteuning voor gemeenten om zo delen van het bestaand stedelijk gebied afgekoppeld te krijgen in onze kernen en via de vergroening en verblauwing van kernen (groene tuinen, daken en gevels, wadi's, klimaatbuffers, etc.).

6. **Recreatief/Genieten:** we willen het relatief kleine budget voor recreatief medegebruik en educatie verdubbelen, zodat iedereen meer en beter kan genieten van ons watersysteem (struinen, varen, vissen, scheppen, etc.). We blijven uit gaan van 50% cofinanciering door derden.

7. **Natuurlijk/Groen:** WN wil het natuurlijk/ecologisch oeverbeheer (extensief beheer), randenbeheer en het natuurlijk peilbeheer verder doorvoeren in ons watersysteem om zo de

afname van biodiversiteit te stoppen.

8. **Schoon/Gezond:** we willen onze KRW doelen bereiken via een versnelde aanpak van diffuse verontreiniging (N en P en gif) via het bepleiten van het later uitrijden van mest (UvW), geen peilverlaging op 16 februari en de uitrol van het project Schoon Water over heel Brabant. Het bevorderen van natuurincl. landbouw en natuurvriendelijk randenbeheer is hierbij zinvol. Tenslotte willen we onze eigen gronden alleen nog duurzaam in gebruik geven conform het uitgiftebeleid van provincie/GOB.

9. **Betaalbaar/Gezamenlijk:** WN wil een gematigde kosten-en tariefontwikkeling waarbij het principe van de vervuiler betaalt (o.a. verontreiniging door overstorten, agrariërs, ondernemers, huishoudens) en de gebruiker betaalt (o.a. onttrekking grondwater via beregening) meer en beter wordt toegepast conform de aanbevelingen van het OESO rapport.

10. **Betaalbaar/Gezamenlijk:** de financiële uitgangspunten en randvoorwaarden voor een gematigde kosten-en tariefontwikkeling moeten in lijn zijn met de verwachte opgaven op het terrein van waterveiligheid, klimaatadaptatie, verbetering waterkwaliteit en nat natuurherstel. Deze zal groter zijn dan het inflatiepercentage. Verwacht wordt een kostenstijging van 2-2,5 % per jaar. WN wil hier voor gaan, zodat we geen kosten of risico's doorschuiven naar de toekomst. Ook dat is te scharen onder goed rentmeesterschap.

PvdA

Overdrachtsdossier en lange termijn doorkijk steunen we, dwz alternatief: huidige koers doorzetten en proactief acteren rond toekomstige opgaven.

1. Onderzoeksacties opstarten naar betere tariefdifferentiatie, volgens het principe "de vervuilers en de belanghebbenden moeten meer betalen". Onderzoeken leges op grondwateronttrekking.
2. Meer inzet op communicatie/bewustwording van de klimaatverandering voor draagvlak en de daarvoor benodigde klimaatadaptieve maatregelen en projecten. Incl. kennisoverdracht.
3. Met iedere gemeente een convenant voor klimaat adaptie sluiten inclusief afspraken over de watertoets.
4. Meer geld voor Stedelijk water, zonder verantwoordelijkheden van gemeenten over te nemen.
5. Recreatief gebruik van het water, cq. de waterschapsgebieden (fietspaden bijv.) is een volwaardig onderdeel van de doelstellingen van het waterschap. Niet een bijzaak. Meer geld voor recreatief medegebruik.
6. Veel aandacht voor innovatie, grondstoffen uit afvalwater, energieopwekking, enz., bijvoorbeeld Aquatermie.
7. KWR doelen realiseren voor 2027.
8. Keur evalueren en bijstellen als instrument voor doelen van klimaat adaptie.
9. Meer inzet op terugdringen van vervuiling oppervlaktewater door medicijnverbruik en diffuse bronnen door agrariërs/ bedrijven; KWR doelen; beleidsopties:

- normen opleggen
- Transitiemodel wat minister wil.
- Inzet Waterbeheer plan en actieplan nutriënten.

Noot: niet alle agrariërs op één hoop gooien: het gaat om de maatschappelijke kosten van het voedselproduct. Die moeten worden doorberekend in de voedselprijs. Dat zal op sommige gebieden (vleesproductie) veel betekenen, maar op andere gebieden (glastuinbouw) vermoedelijk veel minder. Dat onderscheid zou gemaakt moeten worden.

10. Geen star uitgangspunten zoals geen hogere kostenstijging dan inflatiecijfer/ dan wel investeringsplafond, maar afwegen tegen enorme uitdagingen waar we voor staan. Het is eigenlijk tegenstrijdig, om te stellen dat we de grote projecten en ingrepen die nodig zijn om de klimaatveranderingen het hoofd te bieden zonder tariefsverhogingen zouden kunnen realiseren.
    Zoeken naar regel die recht doet aan mix van: inflatiecijfer, rente% op leningen, omvang inkomsten en omvang schulden.

Ouderen Appèl

1. Geen zwaardere lasten voor de burgers
2. Streven naar meer efficiënt en effectief werken
3. Aandacht voor ecologie en energieneutraal werken (bijv. waterkrachtcentrale)
4. Ondersteunt het principe van de 'vervuiler betaalt'
5. Effectief omgaan met de zuiveringen om zo zuiver mogelijk water te krijgen.

VVD

1. Betaalbare duurzaamheid

De VVD heeft bij haar verkiezingen ingezet op betaalbaar, toekomstbestendig, waterbeheer. Natuurlijk water en economie kunnen goed hand in hand gaan. Als VVD willen we de duurzaamheidsambities van Brabant te realiseren.

1. Waterveiligheid heeft onze eerste prioriteit.
2. De VVD wil de totale netto kosten (voor personeel, goederen en diensten en voor kapitaallasten samen) niet meer te laten stijgen dan het totale inflatieniveau (CBS) over de bestuursperiode.
3. De VVD ziet graag een kentering in de toenemende schuldenlast, VVD is een voorstander om de schuldenlast deze bestuursperiode niet toe te laten nemen en als het kan af te bouwen.
4. De VVD ziet bij investeringen graag een kosten-batenanalyse op doelbereik. Voor investeringen in energieneutraliteit vinden wij dat we een koppositie mogen innemen met een terugverdientijd van de investeringen van circa 10 jaar. Realisatie van de afvalwaterstrategie zou beschouwd kunnen worden vanuit de maatschappelijke context van het ontvangende oppervlaktewater, het doelbereik KRW en de opkomst van innovatieve zuiveringstechnieken.

2. Samenwerking, transparantie en realisme

We willen samenwerken met inwoners, natuurbeheerders, boeren, bedrijven, gemeenten en provincie om het water te sturen en ten dienste te brengen van hún doele n. Wel doelen die realistisch, haalbaar en betaalbaar zijn. Samen, op basis van "joint factfinding", "werk met werk" maken.

5. In het kader van de kaderrichtlijn water (KRW) hebben we als waterschap watersysteemanalyses uitgevoerd. De VVD wil dat het AB een besluitvormende rol krijgt om de doelen en ambities voor 2027 te herijken en die in te brengen op provinciaal -, nationaal- en internationaal niveau.
6. De VVD wil een stuurbaar watersysteem waarop ook belanghebbenden kunnen anticiperen door alle beschikbare informatie, zodra die geverifieerd betrouwbaar is, ook online beschikbaar te stellen.
7. De VVD wil dat aanliggende perceeleigenaren weten waar ze aan toe zijn met het onderhoud en toestand van hun aanliggende watergangen. Dit met het oog op het gebruik van hun perceel of tuin. We zijn er voorstander van dat, aan het einde van de bestuursperiode, "wijzer onderhoud" in ons hele systeem is uitgerold.
8. Met het oog op de omgevingswet wil de VVD dat al onze beleidsregels, die doorwerken voor onze inwoners en andere belanghebbenden, voor betrokkenen vindbaar moeten zijn op internet.
9. De VVD is er voorstander van om samen met grondeigenaren een innovatief project op te starten waarbij er in heel Brabant 5000 digitaal bedienbare 3D-geprinte lobstuwen worden geplaatst in samenwerking met ZLTO, onderwijsinstellingen en bedrijfsleven.

3. Rol van waterschap ten dienst van de Brabantse samenleving

We willen graag dat alle Brabanders weten wat het waterschap doet en kunnen genieten van een fijne leefomgeving. Goed waterbeheer is belangrijk en zorgt dat water en natuur, veilig, toegankelijk en echt beleefbaar is

10. Komende 4 jaar is het belangrijk dat we onze rol nog beter uitdragen zodat het waterbewustzijn, in stad en op het platteland , 25% verbetert en de waterschappen in Brabant ook de waardering krijgen die ze verdienen. Hiertoe zou een 0-meting, een meting over 2 jaar en over 4 jaar de voortgang zichtbaar moeten maken.

Geborgden

Beweging in water tot 2023

10 Hoofdpunten fractie Geborgden t.b.v. coalitiebespreking:
1. Wij wensen dat het waterschap zich in haar taakuitoefening primair richt op veiligheid,droge voeten en voldoende schoon water. Extra aandacht hebben we voor het op orde houden en brengen van een robuust watersysteem waarvan stuurbaarheid en automatisering onderdeel blijven uitmaken. Wij bereiken deze doelen duurzaam en in samenwerking met de betrokken maatschappelijke organisaties waarbij burgerinitiatieven de nodige aandacht kunnen krijgen. We

streven naar een terugkoppeling aangaande onze investeringen middels een jaarlijkse effectiviteitsrapportage waarin tenminste de relatie wordt gelegd tussen onze investeringen en de realisatie van onze doelen. Wij vinden de relatie tussen ons waterschap en het onderwijs belangrijk en proberen kansen om deze relatie te verbeteren te pakken.
2. Het uitvoeren van deze taken kost uiteraard geld. Voor wat de kostenontwikkeling betreft wil de geborgde fractie met het oog op de economische situatie en gezien de financiële mogelijkheden van onze burgers en bedrijven deze graag beperken tot inflatieniveau. Stijging van WOZ waarden compenseren we naar onze burgers en bedrijven middels een gelijke verl aging van tarieven. Andere extra inkomsten niet zijnde inkomenseffecten uit gestegen WOZ waardes mogen worden verrekend met de kosten in enig jaar. Bij overschotten veroorzaakt door deze extra inkomsten streven we naar de afbouw van onze schulden met 50% van deze overschotten met als doel zo min mogelijk lasten door te schuiven naar de toekomst. We onderzoeken of de verkoop van de SNB kan leiden tot een schuldverlaging en we proberen het agio met prioriteit terug te halen uit de SNB waarbij herfinanciering met vreemd vermogen voor de hand ligt**.** De geborgden hebben een voorkeur voor een externe commissaris vanuit Aa en Maas voor de SNB.

3. Bij de ontwikkeling van het nieuwe waterbeheerplan is de onder twee genoemde financiële randvoorwaarde leidend. Met in acht name van deze randvoorwaarde zijn wij bereid te kijken hoe we eerder uitgesproken ambitieniveau passend kunnen maken binnen de financiële mogelijkheden. Bij Keuzemomenten in de programma's kiezen we voor de trits: Veiligheid (dijkverzwaring HWBP), Beheer en onderhoud van ons systeem en de Realisatie van KRW doelstellingen (zie punt 6). Het eerder genoemde HWBP zien wij als een taak waarbij financiële risico's zo veel als mogelijk dienen te worden vermeden.

4. Binnen Waterschap Aa en Maas is de GGOR bijna afgerond. In navolging van dit succes pleiten de geborgden voor de uitwerking van een GGOR 2.0 met als hoofddoel klimaatadaptatie. Wij proberen de veranderingen van de klimaatveranderingen op te vangen midde ls de ontwikkeling van een hybride watersysteem waarin stuurbaarheid in combinatie met het meer en beter vasthouden van water in de bodem en in de haarvaten prioriteit hebben. Omdat waterbeschikbaarheid voor agrarische ondernemers cruciaal trekken we binnen de gegeven begrotingsruimte voor het stimuleren van lopstuwen eenmalig 250k euro uit en voor het stimuleren van klimaatadatieve drainage in combinatie met ondergrondse beregening trekken we gedurende de bestuurs- periode 1,25 miljoen euro uit om 2500 ha te voorzien van deze technieken. We zijn daarbij bereid om deze technieken ook in de bufferzones rondom natura 2000 gebieden toe te passen mits deze geen schade aanbrengen aan de aanwezige natuur. We ontwikkelen een 4-seizoenen peilbeheer waarbij we in de winter maximaal water vast willen houden en waarbij we in de herfst en de lente zoeken naar maximale waterconservering met als doel beregeningsverboden uit grondwater in de zomer zoveel mogelijk te beperken.

5. Het programma natuurlijk water blijft achter bij de doelstellingen in het nu van kracht zijnde waterbeheerplan. De hoofdoorzaak van dit achterblijven is te vinden in de moeilijke grondmarkt in combinatie met een te grote diversiteit in projecten. Om te kunnen versnellen maken we de keuze om beekherstelprojecten en het maken van EVZ's prioritair aan te pakken. We maken natuurvriendelijke oevers als het een 100% inkop kans is. Voor de aankoop van gronden zijn we bereid te werken met een strokentoeslag.

6. Voor wat betreft de doelen genoemd in de KRW nemen de geborgden een positieve grondhouding aan. Wij vinden de nu geboekte resultaten al een grote vooruitgang kijkende naar de situatie waar we vandaan komen. We vinden het halen van de doelen in 2027 een goede zaak maar zien deze doelen wel als streefdoelen en niet als juridisch afrekenbaar getal. We starten met het verwezenlijken van de genoemde doelen met initiatieven waar we zelf veel invloed op hebben

zoals het verder verbeteren van de resultaten van onze RWZI's conform de afvalwaterstrategie met daarin aandacht voor medicijnresten en microplastics. Daar waar het gaat over mest en mestverwerking houden we ons niet bezig met het hoe, maar kijken we naar de output. Met andere woorden; als iemand met een keukenzeef kan voldoen aan de normen dan zijn wij akkoord.

7. Op het gebied van de waterkwaliteit is vastgesteld dat de landbouw een van de vervuilende stakeholders is. We zoeken naar mogelijkheden om dit probleem niet meer generiek op te lossen maar veel meer op individueel bedrijfsniveau. We gebruiken hiervoor het mechanisme van stimulering en geloven niet in de werking van (nog) meer regels. We ontwikkelen een bedrijfs-, bodem- en waterplan gebaseerd van het huidige bedrijfswaterplan waarmee we grondeigenaren stimuleren om zowel waterkwaliteit als waterkwantiteit normen te halen. Bij deze individualiteit hoort ook dat ondernemers die voorop lopen beloond kunnen worden en denken daarbij na over mogelijkheden hiertoe. We ontwikkelen een DAW project wat deze ontwikkeling versneld mogelijk moet maken.

8. Behalve de verdere uitbouw van de reeds bestaande samenwerking met agrariërs en MVO's vragen we aandacht voor de samenwerking met het bedrijfsleven. We proberen als waterschap meer een "bedrijfsleven tempo" te gaan hanteren. Samenwerkingsverbanden zoals die met Heineken en Campina vinden we belangrijk en we kijken of er meer mogelijkheden zijn om synergie te vinden tussen bedrijven en het waterschap Aa en Maas. We zetten fors in op circulaire initiatieven en het beperken van CO_2 uitstoot in het inkoop- en aanbestedingsbeleid en waar mogelijk in samenwerking met het regionale bedrijfsleven.

9. Lerend van de enorme droogte in het jaar 2018 constateren we dat wateraanvoer naast conservering op cruciale momenten essentieel is. In ons vorige programma stond het verbeteren van de Peelkanalen, in dit programma richten we ons op het tot stand brengen van wateraanvoer vanuit de maas in district Raam. We proberen via de Sambeekse uitwatering en de Oefeltse Raam water vanuit de Maas het gebied in te brengen.

10. Water in de stad vinden we belangrijk. We helpen gemeenten bij hun eigen verantwoordelijkheid om klimaatbestendig te worden en we ontwikkelen per gemeente een actieplan om dit doel te bereiken. Indien mogelijk benutten we de bestaande overlegstructuur vanuit het bestuursakkoord water. We stimuleren groene daken en helpen burgers, bedrijven en gemeenten met de vergroening. Voor onze eigen energiebehoefte maken we zonneweides op onze eigen terreinen waarbij we zoeken naar dubbel gebruik van de beschikbare ruimte (waarbij we denken aan waterconservering) en we een terugverdientijd van 7 jaar hanteren.

In aanvulling op de 10 punten merkt de ***heer van der Krabben*** nog het navolgende op:
- In het Besturingsmodel is de functie van bestuursadviseur beschreven. In de periode 2009 – 2015 is gevraagd te kijken naar de mogelijkheid tot invoeren van een Griffierfunctie. De Geborgden stellen voor om een Griffierfunctie met een eigen budget per ingang 1 januari 2020 te realiseren die belast is met het adviseren en ondersteuning van het Algemeenbestuur en commissies bij het uitoefenen van hun vertegenwoordigende, kader stellende en controlerende rol.
- Het Reglement van Orde aanpassen met spreektijdverdeling in de AB vergaderingen.
- De bemensing van de regionale commissie ook mogelijk te maken voor personen die niet op een kandidatenlijst staan.

50PLUS

1. Focus op kerntaken (prioriteiten)!
De waterschappen behoren zich louter bezig te houden met hun primaire (kern)taken en behoren geen andere activiteiten of initiatieven buiten het waterschapgebied te ontplooien. De hierbij behorende begrotingen zijn sluitend zodat deze taken ook uitgevoerd kunnen worden.

2. Droge voeten (waterveiligheid)!
Voorkomen van overstromingen de veiligheid voor de bewoners staat altijd voorop. Oplossingen hiervoor kunnen divers zijn, dijken en kades behoren voldoende hoog te zijn en dijken moeten onder bewaking staan. In noodsituaties kunnen ook delen van het land gecontroleerd onder water worden gezet. Hierbij dient te allen tijde ook een bedrijfseconomische afweging gemaakt te worden. Ook dient er meer en meer gekeken te worden naar de natuur(lijke) gebieden om deze in te zetten als tijdelijke waterbergingen bij hoogwater.

3. Schoonwater, waterkwaliteit omhoog!
Om de kwaliteit op peil te brengen met de (Europese) Kaderrichtlijn Water moet het Waterschap maatregelen nemen om de waterkwaliteit te verbeteren. Dit kan betekenen dat er nadere regels van kracht worden die o.a. gewasbescherming, onkruidbestrijding, besproeien van gewassen en vuil-waterafvoer inperken (hierbij dient ook aandacht te zijn voor de lozingen van bedrijven, medicijnresten en micro-plastics). Aanvullende maatregelen kunnen ook genomen worden als het waterpeil in het geding komt. In beide situaties (kwaliteit en peil) wordt samen met betrokkenen altijd een belangen afweging gemaakt.
Een goede kwaliteit geldt uiteraard ook voor zwemwater waarvoor het Waterschap verantwoordelijk zijn. Hier zet het Waterschap zich in om onder anderen blauwalg te voorkomen en te bestrijden.

4. Toekomstgericht duurzaam waterbeheer!
Klimaatverandering en temperatuurstijgingen zijn funest voor ouderen en andere kwetsbare groepen. Dit kan leiden tot vroegtijdig overlijden. 50PLUS maakt zich sterk voor deze ouderen en kwetsbare groepen en werkt aan een langjarige visie op het vlak van duurzaamheid en klimaatadaptatie. Deze visie dient op een zodanige geleidelijke wijze ingevoerd te worden dat dit geen of zeer beperkte kosten met zich meebrengt. Toekomstige opbrengsten door innovatie en samenwerking dienen de kosten te dekken. Het waterschap dient wat 50PLUS betreft duurzaam te werk te gaan. Hierbij zal de zogenoemde circulaire economie een rol bij moeten spelen. Zaken als hergebruik van teruggewonnen grondstoffen, eigen energieopwekking en beperking van de uitstoot van CO2 dienen steeds betrokken te worden bij alle besluitvorming. Hiervoor zal ook de samenwerking met dorpen en steden worden gezocht.

5. Evenredige lasten-/kostenverdeling en geen winstoogmerk!
50Plus is voor een belastingstelsel dat meer recht doet een het beginsel “de ve rvuiler betaalt. De waterschapsbelasting wordt nu in onze ogen te veel bij de ingezetenen (burgers) neergelegd en te weinig bij de andere partijen (Bedrijven, ongebouwd en natuur).
Hierbij is het conceptplan van de Commissie Aanpassing Belastingen (CAB) voor 50PLUS onacceptabel door de onrechtvaardige lastenverhoging. (Deze verhoging kan voor de inwoners [ingezetenen] oplopen tot wel 23%). Wij zijn van mening dat de billijkheid van de huidige

verdeling voor huishoudens, 1 en 3 of meer personen, dient te worden aangepast om meer recht te doen aan de feitelijk gezinssamenstelling. 50PLUS blijft zich dus sterk maken voor deze verdeling in eist dat deze aangepast moet worden in; 1,2,3,4 en meer.

Voor 50PLUS is het heffen van de zuiveringsheffing gebaseerd op het drinkwaterverbruik ook een acceptabel alternatief omdat ook hiermee recht wordt gedaan aan de feitelijke gezinssamenstelling.

50PLUS is voor "kwijtschelding" maar vindt dat dit niet de taak is van het Waterschap maar thuishoort bij de belastingdienst en gemeenten en daar zal het ook moet worden geborgd. Essentieel op dit punt is dat er dus afstemming dient plaats te vinden met gemeentes en of de Belastingdienst.

50PLUS streeft naar beperkte lastenverhogingen voor de inwoners. (Maximaal de inflatiecorrectie). Mocht het Waterschap eventueel winsten boeken, dan moet het Waterschap deze winst storten in een egalisatiefonds waarmee toekomstige tariefstijgingen opgevangen kunnen worden en de heffingen laag kunnen blijven.

6. Schulden voorkomen / verlagen

50PLUS wil een goede financiële huishouding van de waterschappen. Wij willen dat het Waterschap een sober investeringsbeleid voert en terughoudend is met investeringen in niet kerntaken (zoals o.a. natuur; wat een kerntaak is van de provincies). Schulden opbouw moet worden voorkomen en schuldenverlaging moet ter hand worden genomen. Op dit punt kan de BTW plicht voor de Waterschappen worden afgeschaft. In de betalingsmethodiek van; inwoner –> waterschap –> rijksoverheid wordt nu 2 keer BTW betaald. Het hierdoor extra besteedbaar geld dient te worden gebruikt om de schulden te verlagen en de tarieven voor inwoners (ingezetenen) te verlagen en laag te houden.

7. Minder bureaucratie!

50PLUS wil een efficiënte en effectieve overheid. Indien het samengaan van waterschappen hier een bijdrage aan kan leveren zal 50PLUS een fusie ondersteunen.
Een fusie moet dan wel vanuit het waterschap worden geïnitieerd en niet worden opgelegd. Dit kan kosten besparen door een lagere overhead en minder inzet van externe bureaus. Bovendien kan zo een bijdrage worden geleverd aan een meer democratische verankering alsmede een betere afstemming met andere beleidsterreinen
Bij minder bureaucratie hoort ook een mentaliteitsverandering.
50PLUS wil in plaats van praten OVER de inwoners praten MET de inwoners tot norm verheffen.

8. Pragmatisch!

Recreatie (varen, sportvissen, zwemmen, etc.) maar ook aanleg van akkerranden zijn op zich geen primaire (kern)taak van de Waterschappen. Maar wij willen dit wel mogelijk maken omdat water van ons allemaal is. Het beleven van 'water' draagt in onze ogen ook bij aan het 'waterbewustzijn'. Als bij de planvorming hier rekening mee kan worden gehouden, zonder dat dit aanzienlijke kosten met zich meebrengt, is dit een goede zaak. Uiteraard vraagt dit een goede afstemming met de verantwoordelijke partijen of grondeigenaar/pachter. Worden de Waterschappen gevraagd taken van andere overheden over te nemen dan dienen hierbij ook de kosten gedragen te worden door de opdrachtgever. Dat geldt ook voor kennis en kunde. Deze mogen tegen betaling beschikbaar worden gesteld, zowel nationaal als internationaal.

9. Regeren is vooruit zien!

Voor 50PLUS betekent dit, dat maatregelen waarvan we nu al weten dat deze nu of in de toekomst

nodig zijn begroot moeten worden, zodat er achteraf geen extra hoge kosten gemaakt hoeven te worden. Bijv. klimaatadaptatie, de invoering van de omgevingswet, het Deltaplan, het aanleggen van vistrappen ten behoeve van vismigratie, etc.
Het personeelsbeleid is voor 50PLUS belangrijk. Wij streven naar een flexibele en goed gestructureerde organisatie. Deze dient qua leeftijd een afspiegeling te zijn van de maatschappij. Ouderen horen daar ook een plaats te krijgen. Zij mogen niet aan de kant worden gezet.
Verhoging van de efficiency en kwaliteit bij de uitvoering van al haar taken behoort binnen het Waterschap tot hun topprioriteit verheven te worden. Verzakkende dijken, overstromingen, vervuild water, verdroging en watertekort behoren te worden uitgebannen. Een streng waterschap dat met de allerhoogste kwaliteitsnormen werkt bij de uitvoering van haar (kern)taken is wat 50PLUS betreft een “must”.

AWP niet politiek, wel deskundig

1. **Veiligheid: Vanzelfsprekend!**

Voorkomen van overstromingen, betrouwbare waterkeringen en voldoende ruimte voor de rivier.
Hoogwater in Rivieren en beken de ruimte geven die ervoor nodig is.
Het programma om dijken te versterken voortvarend uitvoeren. Benodigd onderhoud aan dijken niet uitstellen.

2. **Waterkwaliteit: Schoon water is van belang voor ons voedsel èn onze gezondheid.**

Stimuleer maatregelen om verontreiniging te voorkomen. Richt op bron-aanpak waar dat enigszins mogelijk is.
Zorg dat verwijdering stikstof en fosfaat op orde is.
Lozingen verminderen om KRW-doelstelling haalbaar te maken. Streven naar 75% of beter in 2023.
Waterkwaliteit: waterzuiveringen optimaal benutten voor grondstoffenterugwinning en energieopwekking

3. **Waterkwantiteit**

Door verstandige inrichting beheersbaar maken:
- Voor veel en weinig water
- Voor flora en fauna
- Functie aanpassen aan inrichting en te verwachten waterhoeveelheid.

Regenwater ter plaatse op vangen en in de grond laten trekken. In woonwijken, op bedrijventerreinen en bij agrarische gronden.
Peil van grondwater en oppervlaktewater verhogen.

4. **Regelgeving en handhaving**

Waterbeheer is aan wetten gebonden. Ze zijn gemaakt om inwoners en milieu te beschermen. We verlangen nauwgezette controle en handhaving van afgesproken regels.

5. **Recreatie, natuur en landschap**

Stop achteruitgang biodiversiteit, behoud ruimte voor dieren- en plantenleven.
Houdt waterkanten waar mogelijk toegankelijk voor inwoners.

6. **Innovatie**

Onderzoek leidt tot kennisvergroting en verbetering. Hier zijn we voorstander van. Maar, onder hoede van het kenniscentrum van de waterschappen, STOWA.

(Het waterschap zelf is geen onderzoeksinstituut. We willen graag samenwerken met bedrijven om nieuwe technieken en ideeën te testen en uit te voeren.)

7. De jeugd heeft de toekomst

Waterbeheer is zeer belangrijk voor ons land. Elk kind is geboeid door water. Het is zaak om deze belangstelling vast te houden. Zorg voor voldoende stageplekken en leidt onze jeugd op tot goede waterdeskundigen. Het nationale jeugdwaterschap vinden we een uitstekende manier om jongeren te betrekken bij het waterschapswerk.

8. Bewust zijn van het belang van water: Zuinig zijn op grondwater

Water oppompen beperken. Mogelijkheden benutten voor hergebruik en opslag.
Inwoners bewust maken dat we zuinig moeten zijn op ons water, door bijvoorbeeld minder verharding en minder sproeien van tuinen.
Samenwerking met andere overheden is noodzakelijk om tot goede oplossingen te komen.

9. Financiën: Belastingheffing eerlijk(-er) en duidelijk uitlegbaar

Uitgangspunt daarbij zijn "het profijtbeginsel" en "de vervuiler betaald". Nu betalen huishoudens naar verhouding te veel.
Belastingverhoging beperken tot inflatie. Incidenteel kunnen we een kleine verhoging voor veiligheid en waterkwaliteit accepteren. (Bij nieuwe taken, oude taken afronden. Verduurzaming zal zichzelf terugverdienen.)
Schuldenlast verminderen.
Bevorder en ondersteun bedrijven om zelf hun afvalwater te zuiveren. Anti-afhaaksubsidie niet meer toepassen.
Regeling voor kwijtschelding behouden.

10. Organisatie

Behoud regionale commissies.
Behoud lidmaatschap burgerleden voor commissies.
Bij voorkeur 2 burgerleden als adviserend commissielid om het werk te kunnen verdelen.
Betaling AB-leden koppelen aan presentie.
Inwoners betrekken bij voorbereiding van nieuwe plannen.

CDA

1. Uitgangspunt voor het CDA is dat het huidige WBP (2015-2021) wordt uitgevoerd. De totstandkoming van het nieuwe waterbeheerplan (2022-2027) gebeurt in samenwerking met inwoners, organisaties en bedrijven.
2. Het CDA wil in deze bestuursperiode geen lastenverzwaring voor inwoners en ondernemers. De stijging van die lasten wordt daarom beperkt tot maximaal de inflatiecorrectie (los van de klimaatopgave). Goed rentmeesterschap betekent ook dat de rekening niet wordt doorgeschoven naar de toekomst. De huidige kwijtscheldingsregeling blijft van kracht.
3. In Nederland is het overstromingsrisico niet te verzekeren. Het CDA wil dat grote schade, ook die van forse buien en die niet vergoed worden uit het rampenfonds, verzekerbaar worden. Aa en Maas neemt hiervoor het initiatief. Om schade te voorkomen wordt er gewerkt aan openbare digitale informatie die inzicht geeft in de risico's van wateroverlast. De actualiseerde NBW toets (wateroverlast) wordt vertaald in een investeringsprogramma dat zo snel mogelijk wordt uitgevoerd.

4. Voorbereiden en uitvoeren van de dijkverbeteringen primaire keringen (rivierdijken) gaat volgens het schema Deltaprogramma. Waterveiligheid staat bij het CDA Aa en Maas voorop.
5. CDA wil intensiever samenwerken met burgers en bedrijven in het gebied. Bij die focus past geen fusie van waterschappen. Schaalvoordelen worden benut door samenwerking. De betrokkenheid van de mensen in het gebied bij de dijken wordt vergroot door inzet van burgerdijkwachten. Het CDA wil dat er bij Aa en Maas gestart wordt met een verkenning of een variant daarvan ook kan worden ingezet bij wateroverlast
6. Regenwater wordt zoveel mogelijk benut in het stedelijk gebied en van het riool afgekoppeld. Meer ruimte voor groen en water. Regenbuien waar mogelijk opvangen in het grondwater. Het lozen van vuil water uit riooloverstorten moet worden voorkomen.
7. Het CDA is sterk voorstander van initiatieven op wijk en buurtniveau die bijdragen aan een duurzaam watersysteem en die ook het welzijn van de inwoners vergroot. Dat geldt ook voor de vergroening van schoolpleinen. Het betrekken van jongeren bij het werk van het waterschap wordt gestimuleerd. Het CDA wil dat hiervoor middelen en menskracht beschikbaar worden gesteld. Voor scholen worden (digitale, interactieve) lesprogramma's ontwikkeld. Klimaatverandering gaat ons allen aan.
8. Voor medicijnresten en probleemstoffen wordt samen met andere overheden, bedrijfsleven gezondheidssector en consumenten ingezet op aanpak bij de bron (vervuiling voorkomen). CDA wil dat bij verbouw van een zuivering de best beschikbare techniek wordt toegepast. Normstelling kwaliteit water moet maatschappelijk haalbaar en betaalbaar blijven.
9. Het CDA wil dat Waterschap Aa en Maas staat voor een gedegen uitvoering van haar kerntaken en het leveren van een bijdrage aan de hedendaagse uitdagingen zoals klimaatverandering, energietransitie en circulaire economie. Dat kan alleen in samenwerking met burgers boeren en buitenlui. Uitgangspunt hierbij is een realistisch ambitieniveau.
10. De circulaire economie is voor het CDA de route naar de toekomst. Hergebruik van (grond)stoffen uit de waterzuivering en van het maaisel dient verder te worden opgepakt. CDA pleit voor de oprichting van een duurzaamheidsfonds.

De ***heer De Groot*** stelt voor om nu een rondje te maken waarbij partijen elkaar vragen kunnen stellen over de door hen ingebrachte punten.
De ***heer De Kleijn*** refereert aan de door Water Natuurlijk ingebrachte verdubbeling van het budget voor recreatief medegebruik en vraagt om welk bedrag het gaat.
Mevrouw De Zoeten antwoordt dat het om een budget van € 400.000,-- gaat (is nu € 200.000,--), met het uitgangspunt van 50% cofinanciering door derden.
De ***heer Biemans*** refereert aan de door Geborgden gemaakte opmerking over een externe commissaris bij de SNB. Hij vraagt of de heer Van der Krabben zich realiseert dat een externe commissaris ook meer geld gaat kosten. Daarnaast verwijst hij naar de opmerking over de invoering van een griffierfunctie en vraagt of dit niet dubbelop is, dus secretaris en griffier.
De ***heer Van der Krabben*** antwoordt dat de SNB meer onderneming moet worden die ook zelfstandig besluiten gaat nemen en met de huidige regeling is dat niet zuiver geregeld. Wat betreft de griffierfunctie merkt hij op dat het nooit dubbelop mag zijn. Het gaat erom dat de griffier eigen bevoegdheden/budget krijgt ter ondersteuning van het Algemeen Bestuur, maar dat deze functionaris volgens het monistische stelsel wel moet rapporteren aan de secretaris.
De ***heer Van der Krabben*** vraagt aan de technisch voorzitter om een matrix waarin zowel de knelpunten als verbindingen/overlap van de door partijen ingebrachte punten zichtbaar worden gemaakt.

De ***heer Van Burgsteden*** vraagt aan het CDA of het door hen gemaakte punt over best beschikbare techniek ook een innovatieve techniek mag zijn die nog niet bewezen is.
De ***heer Ketelaars*** antwoordt bevestigend.
De ***heer Burgsteden*** vraagt aan Water Natuurlijk of de genoemde kostenstijging van 2-2,5% bovenop het inflatiepercentage komt.
Mevrouw De Zoeten antwoordt dat dit inderdaad zo gelezen moet worden.

5. Pijnpunten of zorgpunten

De ***heer Ketelaars*** merkt op dat er grote ambities zijn, maar beperkte middelen. Van belang is om het draagvlak niet te verliezen.
Mevrouw Slaats-Damen noemt de volgende zorgpunten:
- Kaderrichtlijnwater doelen: Deze zijn van belang voor gezondheid bevolking en voor blijvende vruchtbaarheid van ons land.
- De schuldenlast bij het waterschap.
- Kosten Hoogwaterbeschermingsprogramma (o.a. uitbreiding benodigd personeel wordt gezien als risico).

De ***heer Plasmeijer*** noemt drie zorgpunten:
- Toekomstige uitgaven en tarieven
- De hervorming van het belastingstelsel
- De schuldenlast van het waterschap

De ***heer Van der Krabben*** noemt de financiën en de dijkverzwaring als zorgpunten. Wat betreft financiën geeft hij aan dat er ruimte gezocht moet worden. Ten aanzien van dijkverzwaring merkt hij op dat o.a. in Limburg is gebleken dat de kosten, als gevolg van eisen die het Rijk stelt, drie maal hoger zijn geworden. Hij vraagt zich af of de Unie van Waterschappen niet aan de bel moet trekken. Van belang hierbij is in ieder geval dat de kosten/lasten niet doorgeschoven moeten worden naar de toekomst.
De ***heer De Kleijn*** merkt op dat voor de VVD de toekomstige betaalbaarheid van de waterschapslasten vanwege de forse ambities van het waterschap om de leefomgeving toekomstbestendig te maken een zorgpunt is.
De ***heer Biemans*** heeft geen zorg,- en pijnpunten. Wel benadrukt hij dat er geen zwaardere lasten voor de burgers mogen komen.
De **heer Bots** noemt de volgende pijnpunten:
- Onvoldoende aandacht/ geld voor stedelijk water.
- Onvoldoende aandacht voor het beprijzen van de gevolgkosten voor het waterschap (dus voor de maatschappij) van sommige agrarische sectoren.
- Een té star bindend uitgangspunt t.a.v. tariefstijging. Sober financieel beleid is goed, starheid niet.

Mevrouw De Zoeten vindt starheid in het financieel beleid eveneens een zorgpunt. Datzelfde geldt voor realisatie van de KRW doelen.

6/9 Voor de hand liggende combinatie coalitie, deelname Dagelijks Bestuur etc.

De ***heer Ketelaars*** geeft aan zij de afgelopen vier jaren goed hebben samengewerkt in de coalitie. Op basis van de verkiezingsuitslag zou wederom dezelfde coalitie kunnen worden gevormd. Vijf partijen vindt het CDA te veel. Het CDA wil deel uit maken van de coalitie én het Dagelijks Bestuur en sluiten voorts geen partijen uit.
Mevrouw Slaats-Damen geeft aan dat drie DB-leden voldoende is en sluiten geen partijen uit.
De ***heer Plasmeijer*** vindt het voor de hand liggend, gezien de verkiezingsuitslag, dat de huidige coalitie doorgaat. 50PLUS sluit geen partijen uit en het is aan het Dagelijks Bestuur zelf om haar omvang te bepalen.

De ***heer Van der Krabben*** geeft aan dat de huidige coalitie de afgelopen vier jaar goed gefunctioneerd heeft. Gezien de verkiezingsuitslag zou een coalitie kunnen bestaan uit Water Natuurlijk, CDA, Geborgden en aan de hand van de matrix kan bepaald worden welke partij, gezien het programma, het meest voor de hand liggend is om daarbij aan te sluiten. Wat betreft de afvaardiging wordt opgemerkt dat deze goed in het team moet passen. De Geborgden zijn al verzekerd van een zetel in het Dagelijks Bestuur. Tot slot wordt geen harde uitspraak gedaan over de kwantitatieve invulling van het Dagelijks Bestuur, dit moet in goed overleg gebeuren.
De ***heer De Kleijn*** merkt op dat de VVD een breed gedragen coalitie voorstaat, waarbij het meest voor de hand liggend is Water Natuurlijk, VVD, Geborgden en als vierde partij gekozen kan worden voor het CDA, PvdA of 50PLUS. Verder wordt waarde gehecht aan een evenwichtige portefeuilleverdeling. Tot slot wil men graag deelnemen aan het Dagelijks Bestuur en sluit men verder geen partijen uit.
De ***heer Biemans*** vindt het de taak van de informateur om aan te geven wat de meest voor de hand liggende coalitie zou kunnen zijn, maar wat hem betreft zouden in ieder geval de grootste partijen (Geborgden en Water Natuurlijk) in aanmerking moeten komen als coalitiepartij. Verder sluit hij zich aan bij de woorden van de Geborgden op het punt van kwantitatieve invulling van het Dagelijks Bestuur en teamsamenstelling.
De ***heer Bots*** geeft aan dat de PvdA voorstander is van een breed afspiegelingscollege waarin ook het stedelijk belang goed vertegenwoordigd is, om zo de brugfunctie tussen stad en platteland mede te overbruggen. De PvdA wil graag deelnemen aan het DB, temeer zij met een zetel gestegen zijn. Tot slot is ook de PvdA van mening dat voor de invulling goed gekeken moeten worden naar de teamsamenstelling.
De ***heer De Groot*** geeft aan dat ook Water Natuurlijk voor een zo breed mogelijke coalitie wil gaan. Daarbij gaat Water Natuurlijk uit van een coalitie bestaande uit de grootste partijen (Water Natuurlijk en Geborgden) en dat het CDA, PvdA en VVD de coalitie compleet kunnen maken. Deze puzzel kan/moet gelinkt worden aan de inhoudelijke invulling van de matrix alsmede de financiële uitgangspunten. Water Natuurlijk is bereid deel te nemen aan het Dagelijks Bestuur. Kwantitatief kan het Dagelijks Bestuur bestaan uit 3 tot 3,5 DB-leden en ook voor Water Natuurlijk is de teamsamenstelling van belang om zodoende de komende vier jaren de wateropgave zo goed mogelijk op te kunnen pakken. Tot slot sluit ook Water Natuurlijk geen partijen uit.

10. Overige punten
De ***heer Van der Krabben*** verwijst naar het AB-vergaderdossier van 28 maart 2019 waar een ambtelijke voorzet van de Voorjaarsnota onderdeel van uitmaakt. Voor het onderhandelingsproces zou het goed zijn om een (duidelijker beeld van de) financiële doorkijk te krijgen.
De ***heer Plasmeijer*** vraagt of de Jaarrekening 2018 al gereed is.
De ***heer Ketelaars*** antwoordt dat er een concept ligt, wat nog moet worden voorgelegd aan de accountant.
De ***heer De Groot*** antwoordt dat het goed is om de hoofdlijnen van de Jaarrekening beschikbaar te stellen.

11. Vervolgtraject
De ***heer De Groot*** merkt op dat met alle partijen gesprekken zijn ingepland.

12. Sluiting
De ***heer De Groot*** sluit om 18.30 uur het overleg.

AB voorblad

Datum vergadering: 16 mei 2019 **Agendapunt**: 4.B. **Projectenboeknummer en -naam:** N.v.t. **Corsa dossiernummer:** -- **Voorstelnummer BABS**: 48505

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s)	**Portefeuillehouder(s)**
Cie. WB 16-05-2019 Cie. EB 16-05-2019 Cie. AFZ 16-05-2019	Ketelaars, P.C.M.

Agendaonderwerp: Jaarverslaglegging 2018 waterschap Aa en Maas
Voorstel: 1. De Jaarverslaglegging 2018 van waterschap Aa en Maas vast te stellen en in te stemmen met de bij 'Voorstel en Besluit' opgenomen punten. 2. Kennis te nemen van het verslag van de accountant n.a.v. de controle van de Jaarverslaglegging 2018 met bijbehorende reactie van het Dagelijks Bestuur. 3. Kennis te nemen van de controllersparagraaf. 4. Kennis te nemen van het sociaaljaarverslag 2018.

Besluit:	**Mij bekend,** **De secretaris,**

Bij het onderwerp: Liggen de volgende stukken ter inzage:
De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden: 1. 1. Jaarverslaglegging 2018 versie 1.0 2. 2. 2018 accountantsverslag WAM defintief dd 6 mei 19 3. 3. Reactie DB op accountantsverslag 2018_def 4. 4. Controllersparagraaf jrr2018 def 5. 5. Uitvoeringsinformatie bij de Jaarverslaglegging 2018 Versie 1.0 6. 6. Sociaal jaarverslag 2018 versie na PO

AB voorblad

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 7JUNI 2019

Voorstel:

1. De Jaarverslaglegging 2018 van waterschap Aa en Maas vast te stellen en in te stemmen met de bij "Voorstel en Besluit" opgenomen punten;
2. Kennis te nemen van het verslag van de accountant n.a.v. de controle van de Jaarverslaglegging 2018 met bijbehorende reactie van het Dagelijks Bestuur;
3. Kennis te nemen van de controllersparagraaf;
4. Kennis te nemen van het sociaaljaarverslag 2018.

Probleemstelling

De jaarverslaglegging 2018 geeft een goed en getrouw beeld van de uitgevoerde werkzaamheden en de daarmee samenhangende financiële feiten. Een groot deel van de Programmabegroting 2018 is gerealiseerd conform planning. De Jaarrekening is afgesloten met een voordelig exploitatiesaldo, voor resultaatsbestemming, van € 8,46 miljoen.
Het voordelig exploitatiesaldo is vooral ontstaan door de extra belastingopbrengsten. De informatie over de extra belastingopbrengsten bereikt ons relatief laat. Voor het reëel begroten van de toekomstige belastingopbrengsten neemt een tijdige en volledige informatieverstrekking vanuit de BSOB in belangrijkheid toe.

Voor een toelichting op het resultaat, inclusief opmerkingen ten aanzien van de totstandkoming ervan, wordt verwezen naar "Financiën" dat hieronder wordt uiteengezet.

In het kort is het voordelig resultaat als volgt tot stand gekomen:

Analyse resultaat Jaarrekening 2018 (x 1 mln.€)	
Begrotingssaldo	0,00
Jaarrekening werkelijk	-8,46
Saldo voordelig t.o.v. begroting voor resultaatbestemming	**8,46**
Hogere uitgaven lasten	1,02
Hogere ontvangsten baten	-2,91
Hogere belastingopbrengsten	-6,57
Positief jaarrekening saldo 2018 (voor resultaatbestemming)	**-8,46**

Enkele highlights van de resultaten die in 2018 zijn geboekt worden hierna genoemd:

- Het waterschap heeft zich in 2018 beziggehouden met ontwikkelingen rond klimaatadaptatie, waterkwaliteit, duurzaamheid en de droogte.
- Afgelopen zomer hebben we als waterschap ervaren wat de klimaatverandering voor ons betekent. De lange periode van droogte heeft een flinke impact gehad op het functioneren van het watersysteem en de organisatie die, vanuit deskundig handelen, de schade heeft weten te beperken. Werkzaamheden zijn, door de extra inzet van de organisatie tijdens de droogte, geprioriteerd en deels doorgeschoven in de tijd.

  De gevolgen zijn voor onze inwoners en de natuur het grootst. De effecten voor het grondwater en oppervlaktewater waren in het veld zichtbaar en werken tot in 2019 door.

- De integrale (HWBP en MIRT) verkenning Ravenstein - Lith is voortgezet met het opleveren van kansrijke alternatieven najaar 2018 en de start van het opstellen van een voorkeursalternatief. Eind 2018 is een concreet voorstel inclusief de personele consequenties voor de aanpak van de voorverkenning van dijktraject Cuijk-Ravenstein voorgelegd.
- Er is 6,2 km aan EVZ gerealiseerd ten opzichte van de begrote 7,5 km. Debet aan de vertraging is de grondverwerving en de organisatie brede inzet tijdens de droogte.
- In 2018 is circa 12ha aan knelpunten waterlast opgelost. Bij de uitvoering van het programma is gebleken dat op een aantal punten geen maatregelen (meer) nodig waren om aan de norm te voldoen.
- De realisatie van het aantal opgeloste knelpunten vismigratie is in 2018 hoger uitgevallen dan begroot.
- In 2018 is in totaal 150 kilometer waterloop gebaggerd in kader van cyclisch groot onderhoud en het wegwerken van baggerachterstanden. Van dit aantal is 66 km in het kader van wegwerken baggerachterstand gerealiseerd. Daarnaast is 84 km gerealiseerd in het kader van het reguliere baggerwerk.

Beoogd effect
Door middel van de oplevering van de diverse Jaarverslagleggingsstukken 2018 legt het Dagelijks Bestuur (DB) verantwoording af over de uitvoering van de Programmabegroting 2018.

Argumenten
1 Opgeleverde producten als onderdeel van de P&C cyclus.
Het uitbrengen van het jaarverslag; de jaarrekening en het sociaal jaarverslag maakt onderdeel uit van de planning- & control cyclus. Hiermee wordt voldaan aan de verplichtingen ingevolge de Waterschapswet en het Waterschapsbesluit.

2 Controleverklaring accountant volgt op accountantscontrole
De accountantscontrole van de Jaarverslaglegging 2018 is afgerond en de accountant heeft een goedkeurende controleverklaring afgegeven. Het accountantsverslag; de controleverklaring en de reactie namens het DB hierop worden ter kennisgeving aangeboden.

Kanttekeningen / Risico's
Weerstandsvermogen / risico's
In de jaarverslaglegging 2018 wordt in de paragraaf Weerstandvermogen (vanaf pagina 57) de voortgang van de benoemde risico's toegelicht. Ook is aangegeven welke risico's overgaan naar het jaar 2019 en welke risico's zijn afgerond of zijn ontstaan in 2018.

In 2018 zijn er 2 financiële risico's bijgekomen betreffende:
- ICT-kosten (ICT voorzieningen Rijksoverheid).
- Superkritisch vergassen

In 2018 zijn de volgende risico's afgerond.
- Claim varkenshouder.
- Aansprakelijkheid voor schade aan monumentale muur.
- CAO-onderhandelingen.

Er zijn 13 benoemde risico's die overgaan naar 2019.

Financiën/Subsidies/Projectenboek

Analyse resultaat Jaarrekening 2018 (x 1 mln.€)	
Begrotingssaldo	0,00
Jaarrekening werkelijk	-8,46
Saldo voordelig t.o.v. begroting voor resultaatbestemming	**8,46**
Hogere uitgaven lasten	1,02
Hogere ontvangsten baten	-2,91
Hogere belastingopbrengsten	-6,57
Positief jaarrekening saldo 2018 (voor resultaatbestemming)	**-8,46**

Analyse resultaat Jaarrekening 2018 (x 1 mln.€)	
Lasten:	
Minder kapitaallasten	-0,33
Lagere personeelslasten	-0,62
Goederen en diensten vallen hoger uit dan begroot (bijdrage SNB)	2,69
Lagere deelnemersbijdrage BSOB	-0,43
Geen onvoorziene kosten	-0,29
	1,02
Baten:	
Hogere financiële baten	-0,03
Hogere vergoeding detachering personeel	-0,36
Hogere opbrengsten goederen en diensten/bijdragen van derden	-0,93
Onttrekking bestemmingsreserve (bijdrage SNB)	-2,45
Lagere opbrengsten geactiveerde uren	0,86
	-2,91
Belastingopbrengsten	
De belastingopbrengsten (over voorgaande jaren) zijn hoger	-6,57
Positief jaarrekening saldo 2018 (voor resultaatbestemming)	**-8,46**

Het resultaat voor resultaatsbestemming komt uit op een positief exploitatieresultaat van € 8,46 miljoen. Zonder de begrotingswijzigingen zou het resultaat € 6,7 miljoen positief zijn geweest.
Het saldo wordt veroorzaakt door werkelijke hogere lasten ad € 1,02 miljoen en hogere realisatie van de overig baten ad € 2,91 miljoen.
Tevens is er een hogere realisatie van de belastingopbrengsten van € 6,57 miljoen.
In de Bestuursrapportage bent u reeds geïnformeerd over een extra belastingopbrengst van € 3.800.000. De werkelijke extra opbrengst van € 6,57 miljoen wijkt hier met een bedrag van € 2.770.000 positief van af.

Bij het positieve resultaat van € 8,46 miljoen moeten de volgende opmerking worden gemaakt.
In 2018 zijn 2 begrotingswijzigingen (als onderdeel van de Bestuursrapportage 2018 en het gedeeltelijk intrekken van de begrotingswijziging van de Bestuursrapportage) door het Algemeen Bestuur vastgesteld. Door deze begrotingswijzigingen zijn de lasten verhoogd en in overeenstemming gebracht met de werkelijk te verwachten lasten. Door de verhoging van de lasten, er zijn meer middelen beschikbaar voor het maken van kosten, is de reservepositie afgenomen.
Door deze begrotingswijzigingen is het rekeningresultaat € 1,8 miljoen hoger. Vanwege de begrotingsrechtmatigheid hebben deze begrotingswijzigingen plaats moeten vinden.

In onderstaande tabel wordt een nadere analyse gegeven van het gerealiseerde exploitatieresultaat ten opzichte van de Begroting en Bestuursverslag.

LASTEN (x € 1.000)	Begroting 2018	Begrotings-wijzigingen	Begroting 2018 na wijzigingen	Verwacht resultaat 2018 Bestuursverslag	Realisatie Jaarrekening (tov begroting)	Verklaring
Kapitaallasten	36.619		36.619		-331	Lagere kapitaallasten worden veroorzaakt door de werkelijke lagere boekwaarde per 01-01-2018 ten opzichte van het uitgangspunt van de begroting (lagere realisatie van de investeringsuitgaven veroorzaken deze daling). Daarnaast is de verwachte uit te voeren afschrijving betreffende de instandhouding Den Bosch lager uitgevallen dan begroot.
Personeelslasten	35.124	762	35.886		-622	Door een begrotingswijziging zijn de gevolgen van de Cao verwerkt. De salariskosten zijn lager uitgevolgen als gevolg van de niet ingevulde vacatures.
Goederen & diensten	43.705	400	44.105	3.243	2.691	Ten opzichte van begrote lasten worden hierna de grootste afwijkingen genoemd: • Hogere uitgaven t.l.v. het onderhoudsbudget aan de EVZ's. Daarnaast hebben de bevers gezorgd voor het nemen van extra onderhoudsmaatregelen. Ook de onvoorziene maatregelen in het kader van de calamiteitenbestrijding watersystemen zorgen voor hogere lasten. • Er zijn extra kosten als gevolg van de effecten van de renovatie van rwzi Den Bosch. Ook zijn er extra kosten voor de slibafvoer voor de SNB (inclusief de herziene kostenverdeelsystematiek 2017).
Bijdragen aan derden	7.371	645	8.016	-985	-430	Lagere bijdrage aan de BSOB doordat het aantal deelnemers is toegenomen.
Interneverrekeningen/ reservering / voorzieningen	55		55		7	Diverse afwijkingen t.a.v. de begrote reservemutaties.
Onvoorzien	300		300		-300	Onvoorzien is niet benut in 2018.
Interne verrekeningen/reserveringen	3.582		3.582			
Totaal lasten	**125.994**	**1.807**	**124.983**	**2.258**	**1.015**	
Financiële Baten	380		380		27	De bespaarde rente over de reserves vallen hoger uit doordat de werkelijk reserves hoger zijn dan de begrote reserves.
Personeelsbaten	708		708	120	358	De hogere baten in verband met salarissen worden veroorzaakt door de hogere detacheringsopbrengsten.
Goederen en diensten aan derden	3.305		3.305	171	885	De (incidentele) baten zijn hoger als gevolg van een suppletieverzoek omzetbelasting over de periode 2014 tot en met 2016 en de verwachte suppletie 2017 en 2018. Daarnaast zijn er hogere pachtopbrengsten. Er is een schadevergoeding ontvangen voor een calamiteit die heeft plaatsgevonden op rwzi Aarle-Rixtel. De bijdrage van waterschap de Dommel t.b.v. het zuiveren van afvalwater valt hoger uit dan begroot.
Geactiveerde lasten	3.472		3.472	-200	-857	Minder uren zijn geactiveerd op investeringen waardoor de doorberekende exploitatieuren hoger uitvallen.
Interne verrekeningen/reserveringen	3.576	1.807	5.383	866	2.451	Dit betreft de ontrekking aan de bestemmingsreserve effecten rwzi Den Bosch als gevolg van de extra kosten van de renovatie van rwzi den Bosch inclusief de hogere kosten voor de slibafvoer aan de SNB.
Totaal overige baten	**11.442**	**1.807**	**13.249**	**957**	**2.863**	
Netto lasten	**114.552**		**114.552**	**1.301**	**1.848**	
Waterschapsbelastingen	114.552		114.552	3.800	6.613	De hogere netto belastingopbrengsten 2018 heeft te maken met de bestandsoptimalisatie die door BSOB vanaf 2016 is ingezet en gedurende 2017 en 2018 steeds meer gestalte heeft gekregen Ook het hogere WOZ-areaal heeft geleid tot een hogere belastingopbrenst.
Saldo 2018				**2.498**	**8.461**	**Resultaat voor resultaatsbestemming**

Bijdrage duurzaam waterschap

De bijdrage aan duurzaamheid wordt in de Jaarverslaglegging 2018 beschreven. Vandaar dat wordt verwezen naar het Jaarverslag.

Uitvoering / vervolg

Na vaststelling worden de Jaarverslaglegging 2018 voor 15 juli 2019 aangeboden aan Gedeputeerde Staten.

Communicatie/Participatie
n.v.t.

Bijlagen
1. Jaarverslaglegging 2018;
2. Accountantsverslag inclusief Controleverklaring accountant;
3. Reactie namens DB op het accountantsverslag;
4. Controllersparagraaf;
5. Het Sociaaljaarverslag 2018.

Versiedatum
6 mei 2019

Waterschap
Aa en Maas

Jaarverslaglegging 2018

status	: Definitief
kenmerk	**:** Jaarverslag 2018
datum	**:** 6 mei 2019
opgesteld door	**:** Financiën
vastgesteld door	**:** Dagelijks bestuur, d.d. 6 mei 2019
paraaf	**:**

KERNGEGEVENS

GEBIED		
Oppervlakte in hectare	161.000	
Aantal gemeenten	26	
Aantal bedrijven	23.000	
Aantal inwoners	754.000	

TAKEN		
Watersysteembeheer	110	km primaire waterkering
	166	km niet primaire waterkering
	4.280	km watergangen/-lopen
	114	gemalen
Zuiveringsbeheer	7	rioolwaterzuiveringsinstallaties
	102	rioolgemalen
	420	km transportleiding
	1.178.783	capaciteit zuiveringen i.e.

	Rekening	Begroting
FINANCIEN		
Watersysteembeheer		
Aantal herleide ha. ongebouwd	104.129	106.391
Aantal ingezetenen	303.325	295.618
Waarde gebouwd in miljarden	€ 96,0	€ 91,0
Aantal ha. natuurterreinen	24.623	24.079
Aantal directe lozingen t.b.v watersysteemheffing	0	4.500
Netto kosten in miljoenen	€ 61,5	€ 61,9
Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 62,8	€ 60,4
Tarief ingezetenen		€ 59,06
Tarief gebouwd in % van de WOZ waarde		0,03838%
Tarief ongebouwd		€ 72,95
Tarief natuurterreinen		€ 2,54
Tarief verontreinigingsheffing		€ 47,64
Bruto investeringen in miljoenen	€ 25,8	€ 37,2
Zuiveringsbeheer		
Aantal ve's	1.178.783	1.136.000
Netto kosten in miljoenen	€ 51,7	€ 53,2
Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 58,3	€ 54,1
Tarief zuiveringsheffing		€ 47,64
Bruto investeringen in miljoenen	€ 12,7	€ 29,8

ORGANISATIE			
Bestuur		1 Dijkgraaf	
		30 Leden Algemeen Bestuur	
		waarvan 4 leden Dagelijks Bestuur	
Totale organisatie	fte	426,11	438,57

INLEIDING 7

Leeswijzer 9

1 JAARVERSLAG 2018 11

Programmarealisatie 2018 11

1.1 Veilig en bewoonbaar beheergebied 13
1.1.1 Prestaties en activiteiten 13
1.1.2 Input 2018 17

1.2 Voldoende water en robuust watersysteem 19
1.2.1 Prestaties en activiteiten 20
1.2.2 Input 2018 23

1.3 Gezond en natuurlijk water 25
1.3.1 Prestaties en activiteiten 25
1.3.2 Input 2018 30

1.4 Schoon water 32
1.4.1 Prestaties en activiteiten 33
1.4.2 Input 2018 38

1.5 Water in bebouwd gebied 41
1.5.1 Prestaties en activiteiten 42

1.6 Leveren en organiseren van maatschappelijke meerwaarde 44
1.6.1 Prestaties en activiteiten 44
1.6.2 Input 2018 50

1.7 De verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit 51
1.7.1 Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar 51
1.7.2 Incidentele lasten en baten 52
1.7.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen 53
1.7.4 Waterschapsbelastingen 54
1.7.5 Weerstandsvermogen 55
1.7.6 Financiering 61
1.7.7 Verbonden partijen 65
1.7.8 Bedrijfsvoering 79
1.7.9 EMU-saldo 79
1.7.10 Investeringen 79

2 JAARREKENING 2018 83

2.1 Kostenverdeelstaat 85

2.2 Exploitatierekening naar kostendragers 86
2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer 86
2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer 92

2.3 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten 98

2.4 Balans voor resultaatbestemming 102
2.4.1 Grondslagen bij de balans en resultaatbepaling 104
2.4.2 Toelichting activa 106

2.4.3 Toelichting Passiva 112
2.4.4 Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector 121

VOORSTEL EN BESLUIT 123

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT 127

BIJLAGE REALISATIE NAAR BELEIDSVELDEN 131

Veilig en Bewoonbaar Beheergebied 131

Voldoende Water en Robuust Watersysteem 132

Gezond en Natuurlijk Water 133

Schoon Water 134

VERKLARENDE WOORDENLIJST EN AFKORTINGEN 135

Inleiding

Voor u ligt de jaarverslaglegging 2018, bestaande uit het Jaarverslag en de Jaarrekening. In deze inleiding nemen wij u mee in enkele prestaties en activiteiten uit 2018.

Implementatie Nieuw Waterveiligheidsbeleid
Het nieuwe waterveiligheidsbeleid is gebaseerd op de overstromingsrisico-benadering. Het vraagt een forse kennisontwikkeling van de waterschapmedewerkers, onder andere voor het beheer en onderhoud. Hieraan wordt stapsgewijs gewerkt bij uitvoering van reguliere processen en activiteiten. De aanpassing van de legger in 2018 volgt uit de nieuwe normering en draagt bij aan inzicht in de consequenties zowel intern als extern. De gevraagde input voor de dijkversterking Ravenstein-Lith heeft geleid tot het opstellen van klanteisen voor de toekomstige dijken.

Beoordeling, HWBP en HWBP-verkenning
Per 1 januari 2017 heeft de nieuwe normering primaire waterkeringen de prioritering in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) veranderd. Vanuit het urgentieprincipe worden eerst de trajecten aangepakt met de grootste afstand tot de nieuwe norm.
De integrale (HWBP en MIRT) verkenning Ravenstein - Lith is voortgezet met het opleveren van kansrijke alternatieven najaar 2018 en de start van het opstellen van een voorkeursalternatief.
Eind 2018 is een concreet voorstel inclusief de personele consequenties voor de aanpak van de voorverkenning van dijktraject Cuijk-Ravenstein voorgelegd. De totale kosten voor de dijkverbetering inclusief personeelslasten worden voor 90 % door het HWBP betaald.

Wegwerken baggerachterstand/cyclisch groot onderhoud
In 2018 is in totaal 150 kilometer waterloop gebaggerd in kader van cyclisch groot onderhoud en het wegwerken van baggerachterstanden. Van dit aantal is 66 km in het kader van wegwerken baggerachterstand gerealiseerd. Daarnaast is 84 km gerealiseerd in het kader van het reguliere baggerwerk.

Droogte zomer 2018
Afgelopen zomer hebben we als waterschap ervaren wat de klimaatverandering voor ons betekent. De lange periode van droogte heeft een flinke impact gehad op het functioneren van het watersysteem en de organisatie die, vanuit deskundig handelen, de schade heeft weten te beperken. Natuurlijk zijn de gevolgen voor onze klanten en de natuur het grootst. De effecten voor het grondwater en oppervlakte water waren in het veld zichtbaar en werken tot in 2019 door. Beleidsmatig zijn de ervaringen verwerkt in Weer een Uitdaging.

Beekherstel
In 2018 is voor in totaal 8 km aan beekherstel gerealiseerd. Deze hogere realisatie is vooral het gevolg van een overloop van projecten uit 2017. Er heeft ook vertraging plaatsgevonden in projecten, omdat veel capaciteit is gegaan naar het afronden van schades van wateroverlast 2016 en het omgaan droogte van de zomer 2018.

Terugdringen emissies van nutriënten
In de Maasregio is de nutriëntenverkenning van start gegaan, waarbij in 8 pilotgebieden maatregelen en randvoorwaarden zijn opgehaald, die agrariërs bereid zijn vrijwillig te nemen om de waterkwaliteit te verbeteren.
Het waterschap heeft daarnaast diverse agrarische pilots als circulaire landbouw en Bier, Boer, Water uitgevoerd alsmede gestimuleerd via Brabant Bewust. In Lumbricus is kennis m.b.t. de effectiviteit van uitgevoerde maatregelen op waterkwaliteit opgedaan. In het najaar is de meetpilot sensorgestuurd boeren gestart met als doel emissieroutes van nutriënten beter te kwantificeren.

Implementatie Afvalwaterstrategie

Er is een eerste uitwerking gemaakt van de maatregelen (renovaties en aanvullende zuiveringsstappen om de effluentkwaliteit te verbeteren) om de ambities van de afvalwaterstrategie te realiseren. Als onderbouwing is de restcapaciteit van de zuiveringen in beeld gebracht en een overzicht gemaakt van de technische staat van de installaties. Een eerste overzicht laat zien dat realisatie van alle projecten een grote uitdaging voor de organisatie betekent. Waar mogelijk worden projecten naar voren gehaald (zoals de renovatie van rwzi Oijen) en wordt planvorming opgestart.

Waterschap Aa en Maas is trekker van de kopgroep cellulose binnen de Energie en Grondstoffenfabriek waarin samen met Aquaminerals gezocht wordt naar afzetmogelijkheden voor cellulose uit zeefgoed.

In het kader van klimaatadaptatie worden door gemeentes klimaatstresstesten uitgevoerd in samenwerking met het waterschap, afgelopen jaar was dat met name de gemeente Boxmeer. Ook hier is kennis van de afvalwaterketen van belang, hierbij gaat het vooral over de berging en afvoer van hemelwater bij extreme buien. We brengen resultaten in van de NBW toetsing (Nationaal Bestuursakkoord Water). De volgende stap is het identificeren van risico's.

Financieel resultaat 2018

Het exploitatieresultaat voor bestemming in de jaarrekening 2018 betreft € 8,46 miljoen positief. In het kort wordt hieronder aangegeven hoe het positieve resultaat tot stand is gekomen.

Analyse resultaat Jaarrekening 2018 (x 1 mln.€)	
Begrotingssaldo	0,00
Jaarrekening werkelijk	-8,46
Saldo voordelig t.o.v. begroting voor resultaatbestemming	**8,46**
Hogere uitgaven lasten	1,02
Hogere ontvangsten baten	-2,91
Hogere belastingopbrengsten	-6,57
Positief jaarrekening saldo 2018 (voor resultaatbestemming)	**-8,46**

Analyse resultaat Jaarrekening 2018 (x 1 mln.€)	
Lasten:	
Minder kapitaallasten	-0,33
Lagere personeelslasten	-0,62
Goederen en diensten vallen hoger uit dan begroot (bijdrage SNB)	2,69
Lagere deelnemersbijdrage BSOB	-0,43
Geen onvoorziene kosten	-0,29
	1,02
Baten:	
Hogere financiële baten	-0,03
Hogere vergoeding detachering personeel	-0,36
Hogere opbrengsten goederen en diensten/bijdragen van derden	-0,93
Onttrekking bestemmingsreserve (bijdrage SNB)	-2,45
Lagere opbrengsten geactiveerde uren	0,86
	-2,91
Belastingopbrengsten	
De belastingopbrengsten (over voorgaande jaren) zijn hoger	-6,57
Positief jaarrekening saldo 2018 (voor resultaatbestemming)	**-8,46**

Voorstellen binnen deze Jaarrekening

In het Voorstel en Besluit binnen deze Jaarrekening wordt overeenkomstig het besluit van het Algemeen Bestuur d.d. 14 december 2018, in het kader van de resultaatbestemming, een bestemmingsreserve gevormd voor het in stand houden van rwzi Oijen voor en tijdens de renovatie.

Ook wordt in het Voorstel en Besluit binnen deze Jaarrekening, conform het Bestuursverslag t/m juni 2018 d.d. 12 oktober 2018, in het kader van de resultaatbestemming, een bestemmingsreserve gevormd voor baggeren om de contractuele verplichtingen voor groot onderhoud na te komen.
In de VJN 2018 is aangegeven dat door een evenwichtige kostenverdeling in 2018 en 2019 het baggerbudget voor deze jaren ontoereikend is om de contractuele verplichtingen voor groot onderhoud met de gemeente 's-Hertogenbosch na te komen. Voor de dekking van 2019 zal via de jaarverslaglegging, als onderdeel van de resultaatbestemming, een bestemmingsreserve worden gevormd.

Leeswijzer

Met betrekking tot de gepresenteerde tabellen kan het voorkomen dat door afronding de optelling niet in overeenstemming is met de gepresenteerde totalen.

Daar waar sprake is van investeringen, zijn deze in te delen in drie categorieën, namelijk:

A-investeringen: Kredieten zijn volledig geautoriseerd (via een investeringsbesluit) door het AB.

B1-investeringen: De 'vervangingsinvesteringen' inclusief bijbehorende afspraken en kaders.
Voor een aantal B1 investeringen, geldt dat via de programmabegroting het Algemeen Bestuur goedkeuring wordt gevraagd voor autorisatie door het Dagelijks Bestuur van deze investeringen ten behoeve van Watersysteembeheer, Zuiveringsbeheer en de Algemene Dienst. De hiervoor gehanteerde richtlijnen zijn:

- Watersysteembeheer; maximaal € 3 miljoen per jaar en € 350.000 per project;
- Zuiveringsbeheer; maximaal € 10 miljoen per jaar en € 1 miljoen per project.

Voor de overige B1 investeringen zal via een investeringsbesluit goedkeuring gevraagd worden aan het AB.

B2-investeringen: Het 'uitvoerings'-deel behorende bij een al toegekend A krediet.
Er is een besluit genomen over de start van het project. Er is echter maar een deel van het krediet toegekend. Over het toekennen van het uitvoeringsdeel moet het AB nog een besluit nemen.

C-investeringen: Een door het AB toe te kennen krediet. Er is nog geen besluit genomen over de start van het project of toekenning van het krediet.

In de Functionele Commissies zal de Jaarverslaglegging integraal aan de orde gesteld worden . Waarbij geldt dat in de Commissie AFZ alle hoofdstukken behandeld worden en in de Commissies EB en WB enkele hoofstukken conform onderstaande tabel.

Document	Hoofd-stuk	Omschrijving	Pagina	Cie AFZ	Cie EB	Cie WB
Waterschapsblad / voorstel				X	X	X
Jaarverslaglegging 2018	alle	Jaarverslaglegging 2018		X		
	1.1	Veilig en bewoonbaar beheergebied	13-18			X
	1.2	Voldoende water en robuust watersysteem	19-24			X
	1.3	Gezond en natuurlijk water	25-31		X	X
	1.4	Schoon water	32-40		X	
	1.5	Water in bebouwd gebied	41-43		X	X
	1.6	Leveren en organiseren van maatschappelijke meerwaarde	44-50		X	X
	1.7	De paragrafen	51-81		X	X
	2.1	Kostenverdeelstaat	85		X	X
	2.2.1	Exploitatierekening naar kostendrager WSB	86-91			X
	2.2.2	Exploitatierekening naar kostendragers ZB	92-96		X	
		Voorstel en besluit	123-125		X	X
Accountantsverslag				X	X	X
Reactie DB op accountantsverslag				X	X	X
Controllersparagraaf				X	X	X

1 Jaarverslag 2018

Het hoofdstuk Jaarverslag 2018 is opgebouwd conform het Waterschapsbesluit. Het begint met een overzicht van de programma's naar de kostendragers watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Vervolgens worden per programma de realisatiecijfers toegelicht ten opzichte van de Programmabegroting 2018 voor zowel de output als de input. Het laatste deel van het hoofdstuk bevat de toelichting op de verplichte paragrafen.

Programmarealisatie 2018

Exploitatie

Per programma zijn de gemaakte kosten toe te delen aan de taken c.q. kostendragers van het waterschap. Voor watersysteembeheer betreft dit per programma onder andere:

- Veilig en Bewoonbaar Beheergebied: de keringswerkzaamheden, voorkomen wateroverlast en oplossen knelpunten stedelijk gebied;
- Voldoende Water en Robuust Watersysteem: het aanleggen en onderhouden van de waterlopen, het onderhouden van de kunstwerken, het wegwerken van baggerachterstanden en verdrogingsbestrijding;
- Gezond en Natuurlijk Water: de kwaliteitsmaatregelen oppervlaktewater, het aanleggen en onderhouden van EVZ's, natuurvriendelijke oevers, vispassages, beekmondingen, uitvoeren beekherstel en recreatie.

Voor de taak c.q. kostendrager zuiveringsbeheer geldt: binnen het programma Schoon Water worden alle zuiveringsactiviteiten verantwoord van het transporteren en zuiveren van afvalwater en het verwerken van het zuiveringsslib.
De gerealiseerde input met betrekking tot de subprogramma's Water in Bebouwd Gebied en Leveren en Organiseren van Maatschappelijke Meerwaarde zijn verwerkt in de vier hoofdprogramma's.

Onder de dekkingsmiddelen zijn de belastingopbrengsten 2018 verantwoord.

Voor 2018 ziet de totale realisatie per programma er als volgt uit:

*Tabel 1: Programma's naar taken c.q. kostendragers (bedrag * € 1.000)*

Programma	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer	Totaal Rekening 2018	Totaal Begroting 2018	Begrotings-wijziging	Totaal Begroting 2018 incl. wijziging	Verschil v=voordeel, n=nadeel	
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	11.656		11.656	11.816	95	11.911	V	255
Voldoende Water en Robuust Watersysteem	41.676		41.676	40.764	691	41.454	N	-221
Gezond en Natuurlijk Water	8.143		8.143	8.427	95	8.522	V	379
Schoon Water		51.725	51.725	52.276	926	53.202	V	1.478
Dekkingsmiddelen	-64.284	-57.376	-121.660	-113.283	-1.807	-115.090	V	6.570
Eindtotaal	**-2.809**	**-5.651**	**-8.461**				**V**	**8.461**

De realisatie per programma verdeeld naar beleidsvelden wordt in de bijlagen weergegeven.

*Grafiek 1: Programmarealisatie 2018 (bedrag * € 1.000)*

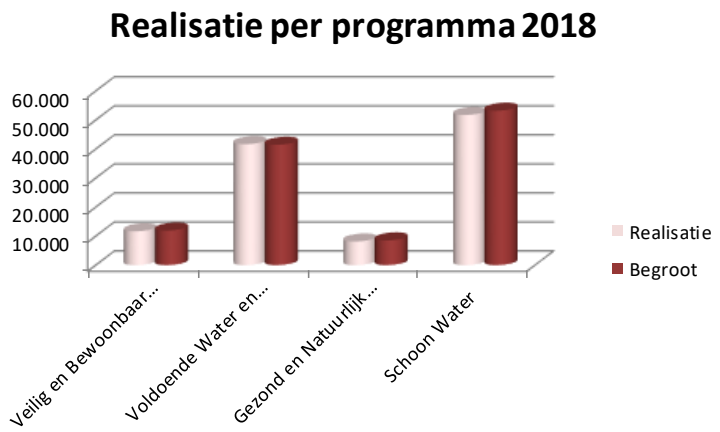

Investeringen

De realisatie van de bruto investeringen 2018 ten opzichte van de begroting wordt in onderstaande tabel weergegeven.

*Tabel 2: Bruto investeringen naar programma (bedrag * € 1.000)*

Totaal bruto investering programma's	Realisatie	Begroot	Verschil v=voordeel, n=nadeel	
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	13.815	15.587	V	1.772
Voldoende Water en Robuust Watersysteem	6.007	11.217	V	5.209
Gezond en Natuurlijk Water	3.572	7.772	V	4.200
Schoon Water	11.483	28.470	V	16.987
Organisatie van Maatschappelijke Meerwaarde	3.624	3.889	V	265
TOTAAL*	**38.501**	**66.934**	**V**	**28.433**

*Binnen de investeringen zijn de investeringen/mutaties vanuit de grondbank niet meenomen. Per saldo resulteert dit in een lagere uitgaven van € 2,3 mln. In 2018 hebben geen overboekingen vanuit de grondbank naar de investeringen plaatsgevonden.

*Grafiek 2: Programmarealisatie 2018 (bedrag * € 1.000)*

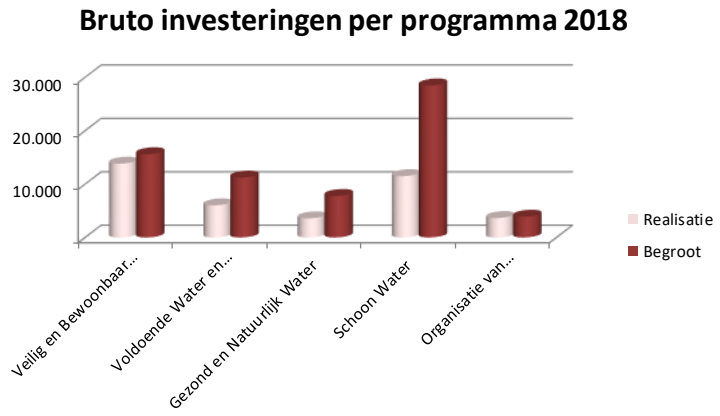

In § 1.1 tot en met § 1.6 wordt de realisatie per programma nader toegelicht.

1.1 Veilig en bewoonbaar beheergebied

Deze paragraaf gaat over het bieden van bescherming tegen hoge waterstanden op de Maas en het zoveel mogelijk voorkomen van wateroverlast vanuit het regionale watersysteem. Ook het zo goed en snel mogelijk afhandelen van aan het watersysteem gerelateerde calamiteiten valt hieronder.

De maatschappelijke doelstellingen voor veilig en bewoonbaar zijn:
- Voor bewoners en bedrijven is de veiligheid tegen overstromingen door de Maas optimaal;
- Voldoende bescherming tegen wateroverlast.

Concreet vertaalt zich dit naar een opgave om ervoor te zorgen dat:
- Primaire waterkeringen in 2050 aan de (nieuwe) normen voldoen;
- Regionale keringen (inclusief kunstwerken) voldoen aan de normen uit de Verordening Water (een datum hiervoor wordt nog samen met de provincie vastgesteld);
- Het regionale watersysteem in 2021 voldoet aan de normen voor wateroverlast uit de Verordening Water.

1.1.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel geeft de geplande prestaties in de Programmabegroting 2018 en de realisatie 2018 weer.

Tabel 3: Realisatie 2018

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren begroting	Begroting 2018	Realisatie 2018	
Toetsing primaire keringen	km	110		39	
Voorkomen wateroverlast (PJB 209)	ha	436	25	12	
Oplossen knelpunten stedelijk gebied:					
Ei van Drunen (PJB 36)	aantal	2	2	0	
Verkenningen en beleid voor 2018					
Verkenning Ravenstein Lith: kansrijke alternatieven en voorkeursalternatief		Opstellen			
Verkenning Cuijk-Ravenstein		Voorbereiden			
Nieuw waterveiligheidsbeleid		Implementatie			
Verbetering kunstwerken regionale keringen		Uitvoeren			
Invulling activiteiten 'Weer, een uitdaging'		Uitvoeren			
Watak		Opstellen			

Kaart 1: Weergave van de gerealiseerde prestaties

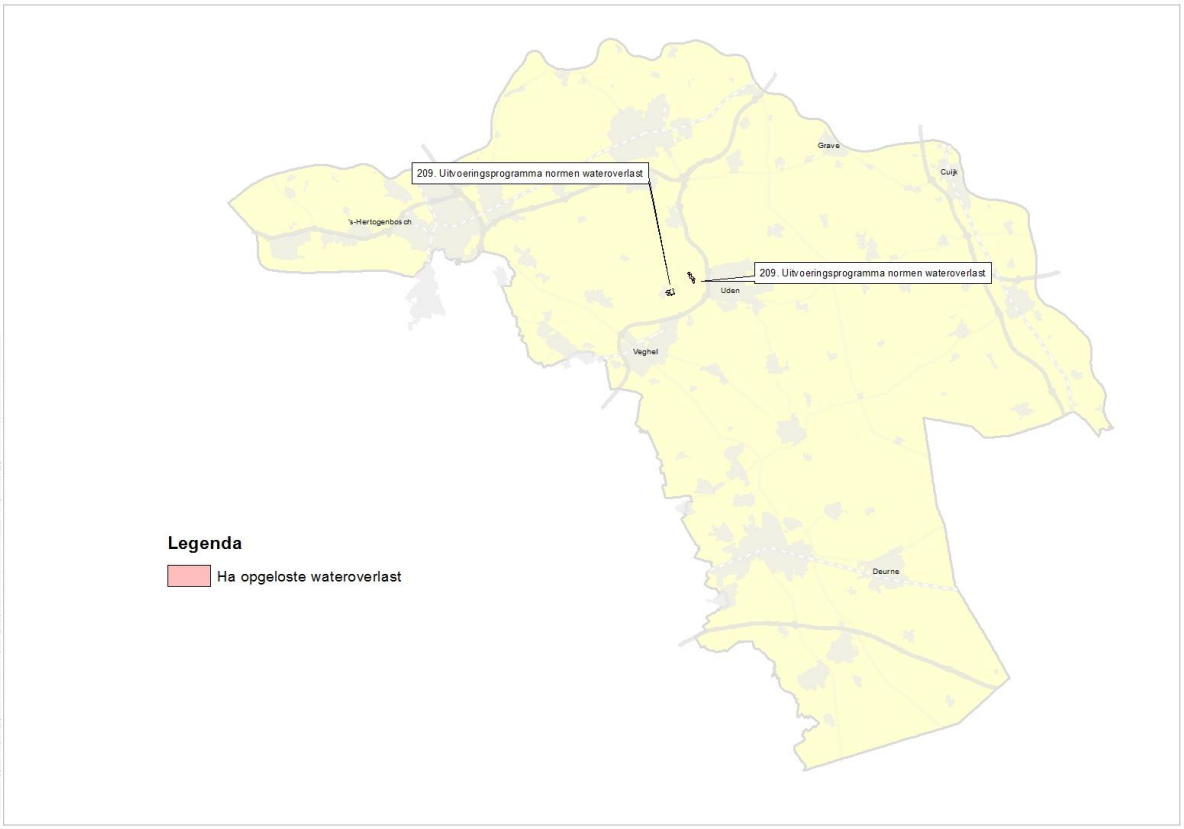

Toelichting bij de kaart:
In 2018 zijn de volgende projecten en prestaties gerealiseerd van het programma Veilig en bewoonbaar beheergebied gerealiseerd:

- 209. 2e Uitvoeringsprogramma Wateroverlast.

Voortgang beleidsontwikkeling

Implementatie nieuw waterveiligheidsbeleid

Per 1 januari 2017 is de Waterwet gewijzigd en zijn nieuwe normen voor de primaire waterkeringen opgenomen. Het nieuwe veiligheidsbeleid heeft grote consequenties voor de processen en producten 'waterveiligheid' van het waterschap die betrekking hebben op de primaire waterkeringen. Het nieuwe waterveiligheidsbeleid is gebaseerd op de overstromingsrisico-benadering. Het vraagt een forse kennisontwikkeling van de waterschapmedewerkers, onder andere voor het beheer en onderhoud. Hieraan werken we stapsgewijs bij de uitvoering van reguliere processen en activiteiten. Zo wordt veel nieuwe kennis opgedaan, intern gedeeld en toegepast in het beheer door mee voorop te lopen in het uitvoeren van de veiligheidsbeoordeling. De aanpassing van de legger in 2018 volgt uit de nieuwe normering en draagt bij aan inzicht in de consequenties, zowel intern als extern. De gevraagde input voor de dijkversterking Ravenstein-Lith heeft geleid tot het opstellen van klanteisen voor de toekomstige dijken.

Deltaprogramma Rivieren / Adaptieve Uitvoeringsstrategie Maas (AUM) / rivierverruimingsprojecten

De nieuwe insteek van het rijk medio 2018 voor Integraal Riviermanagement (IRM) maakt extra afstemming/beoordeling van het in ontwikkeling zijnde voorkeursmaatregelenpakket voor de Maas noodzakelijk. Nieuwe conclusies over de waterstandsdaling door rivierverruiming kunnen daardoor pas eind 2019 getrokken worden. Daarna moet de borging in de ruimtelijke ordening nog via de Nationale Omgevingsvisie plaatsvinden. Wel is in het BO-MIRT 2018 onder voorwaarden ingestemd

met de doorstart van rivierverruimingsprojecten in 2019: planuitwerking Ruimte voor de Rivier Oeffelt (trekker provincie Noord-Brabant) en de verkenningen Lob van Gennep (trekker waterschap Limburg) en Alem (trekker provincie Gelderland).

Beoordeling, HWBP en HWBP-verkenning

Per 1 januari 2017 heeft de nieuwe normering primaire waterkeringen de prioritering in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) veranderd. Vanuit het urgentieprincipe worden eerst de trajecten aangepakt met de grootste afstand tot de nieuwe norm. De impact hiervan voor waterschap Aa en Maas is groot. Een belangrijke indicatie hiervoor is dat van alle primaire waterkeringen langs de Maas de trajecten Cuijk - Ravenstein en Ravenstein - Lith de hoogste norm (1/30.000) hebben gekregen. De kleine dijkringen 36a Keent en 58 Groeningen hebben juist een relatief lage norm.

De veiligheidsbeoordeling maakt het inzicht in de tekortkoming en daarmee in de urgentie concreet. Voor 2023 moeten alle primaire waterkeringen in Nederland zijn beoordeeld ten opzichte van de nieuwe norm. Gezien de urgente trajecten in het beheergebied hebben we dit voortvarend opgepakt. Medio 2018 was de helft van het areaal beoordeeld. Het betreft respectievelijk de dijktrajecten 36-3 Ravenstein-Lith, 36-2 Cuijk-Ravenstein en 36-1 Boxmeer-Cuijk. Tot 2021 wordt verder gegaan met de beoordeling van de primaire keringen aan de nieuwe normen, te beginnen met de trajecten benedenstrooms van Lith (36-4 en 36-5). Op basis van de beoordelingsstappen die ook voor deze trajecten al gezet zijn, is eind 2018 een veiligheidsbeeld voor het totale areaal primaire waterkeringen opgesteld.

De integrale (HWBP en MIRT) verkenning Ravenstein - Lith is voortgezet met het opleveren van kansrijke alternatieven najaar 2018 en de start van het opstellen van een voorkeursalternatief. Deze fase loopt door tot 2020, gevolgd door de planuitwerking in 2021-2022 en uitvoering van de dijkverbetering in 2023-2025. In het HWBP 2019-2024 is de verkenning Cuijk-Ravenstein voor de periode 2019-2022 opgenomen. Eind 2018 is een concreet voorstel inclusief de personele consequenties voor de aanpak van de voorverkenning van dijktraject Cuijk-Ravenstein voorgelegd. De totale kosten voor de dijkverbetering inclusief personeelslasten worden voor 90 % door het HWBP betaald. April 2019 kan de voorverkenning starten. De voorbereiding van dit tweede HWBP-project heeft duidelijk gemaakt dat Aa en Maas vanaf nu meer inspanning moet leveren en nadrukkelijker keuzes moet maken om het programma goed te blijven beheersen.

Calamiteitenbestrijding

In 2018 zijn we doorgegaan met het verder ontwikkelen van de calamiteitenbestrijding, waaronder het verder uitbouwen van de inzet van burgers als dijkwacht bij hoogwatersituaties op de Maas, het oefenen van sluitingsprocedures, het verbeteren van de monitoring met nieuwe technieken en het voorbereiden op de inzet van beheermaatregelen op locaties waar de veiligheidsopgave voor 2050 groot is.

Rijkstoezicht zorgplicht primaire waterkeringen

Per 1-1-2014 is het algemene toezicht op de primaire waterkeringen opgedragen aan het Rijk, de Inspectie Leefomgeving & Transport (ILT). Op basis van het kader zorgplicht beoordeelt de inspectie de borging van activiteiten voor de primaire keringentaak door het waterschap. In het voorjaar 2018 is waterschap Aa en Maas geïnspecteerd voor een 0-meting. Hieruit blijkt dat we ‘in control’ zijn. Er zijn enkele aandachtspunten geconstateerd, daar hebben we reeds verbetermaatregelen voor in gang gezet. Zo is het verbeteren van de PDCA-cyclus voor kunstwerken opgepakt als onderdeel van assetmanagement. Het is een goed resultaat, waarbij de ingezette verbeteringen doorgezet moeten worden. Daarnaast wordt elk jaar een rapportage aan het AB uitgebracht over de toestand van de primaire en regionale keringen inclusief de calamiteitenbestrijdingsplannen.

Regionale keringen
In 2017 zijn we gestart met de voorbereiding van het op orde brengen van circa 15 kunstwerken in de regionale keringen, die in de toetsing zijn afgekeurd. In tegenstelling tot wat we in de Programmabegroting hebben aangekondigd, is er in 2018 nog niet gestart met de fysieke werkzaamheden in verband met langere projectvoorbereiding, maar zonder consequenties voor de beoogde einddatum. Het project zal enkele jaren duren.
In 2018 heeft de provincie de HoWaBo-kering aangewezen als regionale kering. In 2019 gaan we bezien wat de consequenties hiervan zijn.

Wateroverlast maatregelen
In 2018 is circa 12ha aan knelpunten opgelost, terwijl in de programmabegroting 25 ha werd verwacht. Bij de uitvoering van het programma is gebleken dat op een aantal punten geen maatregelen (meer) nodig waren om aan de norm te voldoen. De totale doelstelling van het uitvoeringsprogramma in hectares is naar beneden bijgesteld. Ei van Drunen is niet afgerond in 2018, naar verwachting gebeurt dat in het derde kwartaal van 2019.
In 2018/2019 is het regionale oppervlaktewatersysteem opnieuw getoetst. Voor die toetsing zijn de normen niet veranderd ten opzichte van de toetsing in 2013/2014. Wel zijn er nieuwe inzichten in klimaat (meer neerslag) in de nieuwe toetsing gebruikt. Uit de toets is een opgave naar voren gekomen. Naast het toetsen aan de normen voor wateroverlast vanuit het watersysteem (wel /niet goed) is ook gekeken naar het effect van extreme neerslag in de winter (voorbij de normen) en voor zomerpiekbuien (Robuustheidsanalyse). Deze inzichten zullen we inbrengen in de klimaatstresstesten en risicodialogen in het kader van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie. Daarin zal een maatschappelijk debat plaatsvinden over de vraag welke kwetsbaarheden wel/niet acceptabel zijn, welke maatregelen mogelijk zijn, welke partij(en) die uitvoert en welke partij(en) daar financieel aan bijdraagt.

Weer, een uitdaging
Weer, een uitdaging geeft aan hoe Aa en Maas werkt aan een robuuster watersysteem, dat beter is voorbereid op extreem natte en extreem droge perioden. Op basis van deze strategie doorlopen we met onze partners een gebiedsproces voor de langere termijn en werken we in de regio's (Noordoost Brabant en de Peelregio) aan een gezamenlijke klimaataanpak.
Voor de kortere termijn is in 2018 rekening gehouden met extra budget voor maaien, voor meten, monitoren en het ontsluiten van gegevens. Voor extra inzet op het doordenken van mogelijke calamiteitenscenario's en voor procesautomatisering (onder andere automatiseren stuwen/slimmer sturen) houden we in 2019 rekening met extra budget. Voorbeelden van activiteiten die in 2018 hebben plaatsgevonden:

- Onweerstaanbaar Someren;
- Operatie wateroverlast Deurne Asten Someren (DAS).

WATAK
In 2018 is een 50%-versie gerealiseerd van een nieuw Waterakkoord met Rijkswaterstaat (WATAK). De oplevering is in 2019 gepland. Ondertekening is mede afhankelijk van de voortgang rond het vergroten van de wateraanvoercapaciteit van de Noordervaart.

1.1.2 Input 2018

Investeringen

Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2018.

*Figuur 1: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)*

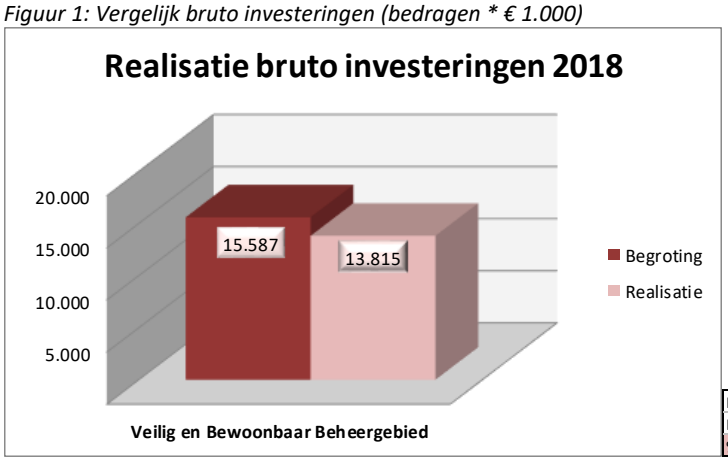

Realisatie	13.815
Begroting	15.587
% Realisatie 2018 t.o.v. Begroting 2018	89%

Een totaaloverzicht met betrekking tot de stand van zaken van de investeringen is opgenomen in § 1.7.10.

Het programma Veilig en bewoonbaar beheergebied kent een realisatiegraad van 92%. Dit wordt voornamelijk bepaald door de uitgaven op de projecten Ravenstein-Lith, Uitvoering Dynamisch Beekdal, Blauwe Poort Laarbeek, Beperken wateroverlast en Veiligheidstoetsing primaire keringen. De bijdrage aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) is 57% van de totale realisatiegraad. Het project Dynamisch Beekdal is afgerond in 2018.

Exploitatie

Tabel 4: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDING VEILIG EN BEWOONBAAR BEHEERGEBIED *(bedragen * € 1.000)*							
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**	**Verschil v=voordeel, n=nadeel**	
totaal lasten	12.119	12.154	95	12.249	99%	V	130
totaal baten	462	338		338	137%	V	125
saldo lasten en baten	**11.656**	**11.816**	**95**	**11.911**	**98%**	**V**	**255**

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten

Het saldo van de lasten en baten omvat voornamelijk de aanleg, verwerving en onderhoud van de waterkeringen, bijdrage in de gemeenschappelijke regeling voor muskusrattenbestrijding en het bestrijden van calamiteiten.

Lasten

De begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) heeft geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat.

Het voordelig resultaat binnen dit programma is het gevolg van lagere directe personeelslasten, onder andere door de onderuitputting op het opleidingsbudget voor calamiteitenbestrijding. De opleiding c.q. ontwikkeling van deze organisatie heeft met name intern plaatsgevonden.

De toename van het aantal deelnemers aan de BSOB resulteert in een lagere deelnemersbijdrage voor waterschap Aa en Maas in dit samenwerkingsverband. De kosten van deze bijdrage aan de BSOB wordt verantwoord in de verschillende programma's.

De niet begrote en onvoorziene lasten voor herstel- en opruimwerkzaamheden in het kader van de calamiteitenbestrijding (onder andere als gevolg van stormschade en hoogwater in het begin van het jaar, zie Bestuursverslag t/m juni 2018) hebben gezorgd voor een hogere besteding binnen de goederen en diensten, maar hebben niet geleidt tot een nadelig resultaat binnen dit programma.

Baten
De definitieve afrekening over boekjaar 2017 betreffende de gemeenschappelijke regeling muskus-rattenbestrijding Noord-Brabant heeft geresulteerd in een financiële meevaller in 2018 (zie Bestuursverslag t/m juni 2018).
Daarnaast zorgen de hogere pachtopbrengsten en de incidentele verkopen van gronden voor een voordelig resultaat, evenals de hogere opbrengsten als gevolg van de suppletie omzetbelasting.

1.2 Voldoende water en robuust watersysteem

Deze paragraaf gaat over het zorgen voor een adequate en duurzame watervoorziening voor de diverse gebruiksfuncties in hun onderlinge samenhang. Waterschap Aa en Maas doet dit door het optimale peil en debiet na te streven in beken, kanalen, sloten én in de ondergrond (voorraadbeheer). Aa en Maas wil voldoende zijn opgewassen tegen weersextremen door te blijven werken aan een robuust en veerkrachtig watersysteem als onderlegger voor een klimaatbestendige ruimtelijke inrichting en landgebruik. We maken afspraken over het Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR) met de omgeving en stemmen de inrichting en het beheer van het watersysteem hierop af.

De doelstellingen binnen het programma Voldoende water en robuust watersysteem zijn:

- In stand houden van het watersysteem:
  beheer en onderhoud van het watersysteem heeft als doel om de afgesproken omstandigheden voor alle gebruiksfuncties en waterdoelen te realiseren;
- Robuust en veerkrachtig watersysteem:
  het waterschap realiseert een gezond, robuust en veerkrachtig watersysteem: een systeem dat kan omgaan met de gevolgen van klimaatverandering (piekbuien en extreme droogte) en dat flexibel kan worden ingezet om voldoende water voor verschillende functies te leveren;
- Transparantie en draagvlak voor inrichting en beheer:
  waterschap Aa en Maas maakt afspraken over het Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR) met de omgeving en stemt inrichting en beheer van het watersysteem hierop af.

Concreet vertaalt zich dit in de volgende opgave:

- Hydrologisch herstel in de Natura2000 gebieden en in de natte natuurparels;
- Een optimalisatieslag in de waterhuishouding via GGOR-landbouwprojecten en (streef)peilbesluiten;
- Realiseren van maatregelen uit het werkprogramma DHZ (Deltaplan Hoge Zandgronden), waaronder uitbreiding en optimalisatie van de aanvoer via de Noordervaart;
- Implementatie van het beleid voor grondwaterberegening;
- Verder optimaliseren van beheer en onderhoud, inspelend op meer technologische ontwikkelingen en klimaatverandering.

1.2.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel geeft de geplande prestaties in de Programmabegroting 2018 en de realisatie 2018 weer.

Tabel 5: Prestatietabel 2018

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren begroting	Begroting 2018	Realisatie 2018	
Natura 2000; Groote Peel (PJB 43)	ha	2250	753	753	
GGOR landbouw ; GGOR Biezenloop (PJB 46)	ha	61000	7000	3100	
Wegwerken baggerachterstand (PJB 53)	km	500	83	66	
Verbreden te krappe profielen	km	167	20	0	
Onderhoud kunstwerken	aantal	205	205	205	
Inspectie kunstwerken:	aantal		13	13	
Vervangen stuwen Peelkanaal (PJB 58)	aantal	10	10	10	
Renovatie gemaal Groote Wetering (PJB 69)	aantal	1	1	1	
Renovatie gemaal Veluwe (PJB 65)	aantal	1	1	1	
Renovatie gemaal Bosschesloot (PJB 67)	aantal	1	1	1	

Verkenningen en beleid voor 2018

Wijzer onderhoud	Uitvoeren	
Klimaat adaptatie (DHZ)	Uitvoeren	
Regionale verdringingsreeks	Vaststellen	
Slim Sturen	Planvorming/Uitvoering	
Beregeningsbeleid	Evaluatie	
Wateraanvoerstrategie	Vaststellen	

Kaart 2: Weergave van de gerealiseerde prestaties

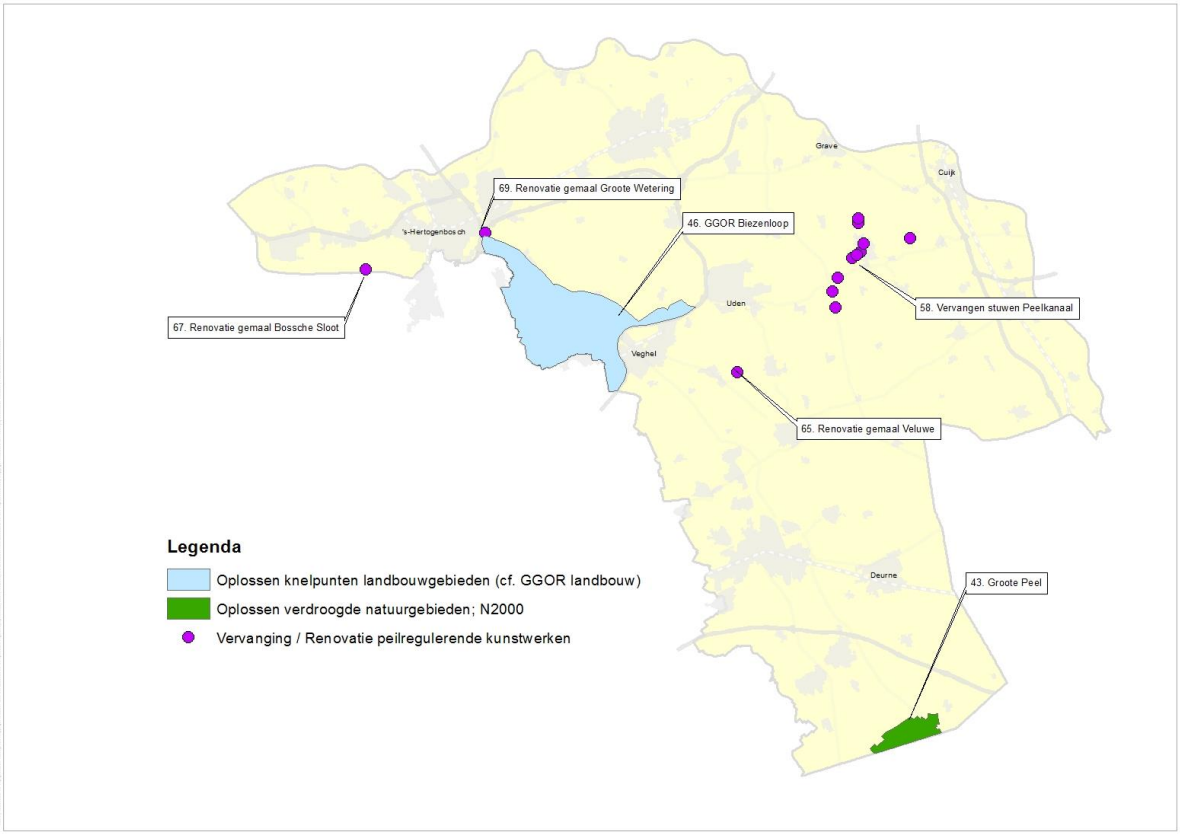

Toelichting bij de kaart:

In 2018 zijn de volgende projecten en prestaties van het programma Voldoende water en robuust watersysteem gerealiseerd:

- *43. Goote Peel;*

- *46. GGOR Biezenloop;*
- *58. Vervangen stuwen Peelkanaal;*
- *65. Renovatie gemaal Veluwe;*
- *67. Renovatie gemaal Bossche Sloot;*
- *69. Renovatie gemaal Groote Wetering.*

Toelichting prestaties/afwijkingen

Beheer en onderhoud watersysteem
Regulier onderhoud is noodzakelijk om het watersysteem in goede conditie te houden. Het onderhoud aan de waterlopen en kunstwerken wordt zoveel mogelijk planmatig uitgevoerd. Dat doen we op basis van het Beheerplan watersysteem 2016-2021. In de legger en het beheerregister zijn de noodzakelijke afmetingen van waterlopen en de onderhoudstoestand vastgelegd. Leidend voor het peilbeheer zijn de vastgestelde streefpeilen en peilbesluiten. Hiermee heeft het waterschap voldoende kaders om het beheer en onderhoud slagvaardig, doelmatig en transparant uit te voeren. Het veranderende klimaat doet een steeds groter beroep op beheer en onderhoud om een goede balans te behouden tussen verdrogingbestrijding enerzijds en het voorkomen van wateroverlast anderzijds. Dit vraagt om nog meer professionaliteit en transparantie.

Naast het reguliere beheer en onderhoud zijn in 2018 de volgende activiteiten opgepakt:
- Het beperken van de negatieve effecten van de droogte heeft extra inspanningen voor peilbeheer gevergd. Na de zomerperiode is het peilbeheer zoveel mogelijk gericht op systeemherstel;
- In het kader van Weer, een uitdaging is er vanuit beheer en onderhoud een bijdrage geleverd aan het robuuster maken van het watersysteem door onder andere stuwen te automatiseren;
- In een aantal rayons heeft het waterschap strakker de regie genomen om het maaionderhoud, dat begin 2017 opnieuw was aanbesteed, beter op de rails te krijgen. Daardoor is meer conform bestek gemaaid en is in enkele rayons de communicatie met aangelanden verbeterd. Aan het planmatig verbeteren van de communicatie over het maaionderhoud en verwachtingsmanagement (welke percelen zijn extra gevoelig voor wateroverlast en droogte) kon in 2018 geen prioriteit worden gegeven;
- In 2018 is het regionale watersysteem getoetst aan de normen voor wateroverlast. De resultaten van de toetsing zijn gebruikt voor de eerste vingeroefeningen om transparanter te beoordelen of onderhoud aan een waterloop wel of niet nodig is.

Verdrogingsbestrijding Natura 2000
Hydrologisch herstel in Natura2000/PAS-gebieden is in 2018 gerealiseerd in het project Groote Peel.

Verdrogingsbestrijding natte natuurparels
In 2018 heeft de provincie het subsidiepercentage voor grondverwerving van natte natuurparels in het provinciale deel van het Natuurnetwerk Brabant verhoogd van 50 naar 85%. Ook wil de provincie garant staan in het geval er geen partij is die de gronden die het waterschap heeft verworven in een natte natuurparel, wil overnemen en beheren.
Het waterschap heeft verkend of het met bovenstaande besluiten van de provincie kansrijk is om projecten te starten in de natte natuurparels Sang en Goorkens en Wijboschbroek. Dit blijkt het geval te zijn. Er is een samenwerkingsovereenkomst voorbereid tussen provincie en waterschap waarin is geregeld dat het waterschap trekker wordt van projecten in Sang en Goorkens en Wijboschbroek en dat provincie capaciteit levert en (mee)financiert. Deze overeenkomst wordt begin 2019 ondertekend.
Met het starten van deze beide projecten lopen in vrijwel alle natte natuurparels in het gebied van Aa en Maas nu projecten gericht op verdrogingsbestrijding.

GGOR Landbouw
Vrijwel alle projecten zijn in planvorming, uitvoering of afgerond op enkele GGOR-gebieden in Boven Aa na. De GGOR in de regio Vinkel-Herperduin is eind 2018 gestart. GGOR Biezenloop Zuid wordt dit jaar niet meer gerealiseerd, omdat er voor gekozen is om deelgebied Noord eerst uit te voeren. Het algemeen bestuur is hier reeds over geïnformeerd. Dit leidt tot een lagere verwachte prestatie dit jaar.

Wegwerken baggerachterstand/cyclisch groot onderhoud
In 2018 is in totaal 150 kilometer waterloop gebaggerd in kader van cyclisch groot onderhoud en het wegwerken van baggerachterstanden. Van dit aantal is 66 km in het kader van wegwerken baggerachterstand gerealiseerd. Dit is minder dan de 83 km die was beoogd in die categorie. De reden is dat een aantal investeringsprojecten vertraging heeft opgelopen in de voorbereiding. Soms vanwege de complexiteit, soms vanwege de integrale aanpak met andere doelen. Daardoor schuiven de beoogde prestaties en investeringsuitgaven door naar 2019 en verder. Daarnaast is 84 km gerealiseerd in het kader van het reguliere baggerwerk.

Verbreden van te krappe profielen en verbetering van het watersysteem
In 2018 hebben er geen prestaties plaatsgevonden met betrekking tot deze PI (prestatie indicator). Het verbreden van te krappe profielen is gekoppeld aan het realiseren van Natuurvriendelijke oevers (zie programma Gezond en natuurlijk water). In juni is door het algemeen bestuur een krediet beschikbaar gesteld voor het vervangen van krappe duikers. Inmiddels zijn er voorbereidingen getroffen om in 2019 met de uitvoering te kunnen starten.

Wijzer onderhoud
In 2017 kwam de uitvoering van Wijzer onderhoud met een realisatie van 32 km wat aarzelend op gang. De jaarlijkse planning is 200 km. Medio 2018 leek 125 km het maximaal haalbare, maar in het 2e deel van 2018 is er meer vaart in de uitvoering gekomen. Door extra inspanningen is in 2018 150 km gerealiseerd. Op de meeste trajecten komt de omgeving samen met het waterschap tot afspraken. Een enkele keer lukt dit niet en soms wenden inwoners zich met klachten tot het dagelijks bestuur.

Deltaplan Hoge Zandgronden
Aanvankelijk bleef de uitvoering van het Deltaplan Hoge Zandgronden (gericht op klimaatadaptatie/waterconservering) achter bij de voornemens. Niet alleen bij Aa en Maas, ook bij de andere waterschappen. Aa en Maas geeft via de GGOR Landbouw, beekherstel, herstel natte natuurparels, de digitale transformatie en de strategie wateraanvoer invulling aan de afspraken met Rijk en provincie. De uitvoering is goed op gang gekomen. In 2018 hebben de partners in Zuid- en Oost-Nederland de voortgang van het Deltaplan Hoge Zandgronden geëvalueerd en vastgesteld dat zij de middelen in de periode 2019-2021 effectief kunnen inzetten.

Waterbeschikbaarheid en verdringingsreeks
Het nationale Deltaprogramma Zoetwater bepaalt dat provincies en waterschappen de waterbeschikbaarheid in beeld moeten brengen. De provincie Noord-Brabant is in de zomer van 2016 gestart met een uitwerking van de waterbeschikbaarheid. Het waterschap levert hiervoor bouwstenen: streefpeilbesluiten, strategie wateraanvoer, nieuw beregeningsbeleid, Keur-regels. In de GGOR-processen is waterbeschikbaarheid een van de onderdelen die aan de orde komen, naast bijvoorbeeld wateroverlast.

Slimmer sturen
Er is in 2018 een kredietaanvraag in voorbereiding voor het automatiseren van stuwen in het kader van Weer, een uitdaging.

Beregeningsbeleid
De evaluatie van het beregeningsbeleid is in 2018 afgerond. De evaluatie richt zich zowel op de ontwikkeling in grondwaterstanden, de voortgang van gemaakte afspraken zoals vastgelegd in de intentieovereenkomst (2014) als op de optimalisatie van de ingezette instrumenten (onder andere onttrekkingsverbod, bedrijfswaterplannen). Eind 2018 zijn de resultaten van de evaluatie op bestuurlijk niveau met de partners besproken.

Strategie en optimalisatie wateraanvoer
Met de aanpak wateraanvoer bereiden we ons samen met waterschap Limburg voor op extra water via de Noordervaart. Rijkswaterstaat streeft ernaar begin 2020 de wateraanvoercapaciteit van de Noordervaart uitgebreid te hebben van 4,3 naar 5,4 m3/sec. De planvorming bij Aa en Maas is in 2018 afgerond en eind 2018 is een kredietaanvraag voor de uitvoering in procedure gebracht. Naast eigen financiële middelen benutten we hiervoor middelen uit het Deltafonds.

Droogte zomer 2018
Afgelopen zomer hebben we als waterschap ervaren wat de klimaatverandering voor ons betekent. De lange periode van droogte heeft een flinke impact gehad op het functioneren van het watersysteem en de organisatie.
Natuurlijk zijn de gevolgen voor onze inwoners en de natuur het grootst. De effecten voor het grondwater en oppervlaktewater waren in het veld zichtbaar en werken tot in 2019 door.
De organisatie is wekenlang druk geweest met deze droogteperiode, waardoor regulier werk is blijven liggen. Net zoals na de wateroverlast in 2016 heeft dit gevolgen gehad voor de productie. Beleidsmatig zijn de ervaringen verwerkt in Weer een uitdaging.

1.2.2 Input 2018

Investeringen
Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2018.

*Figuur 2: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)*

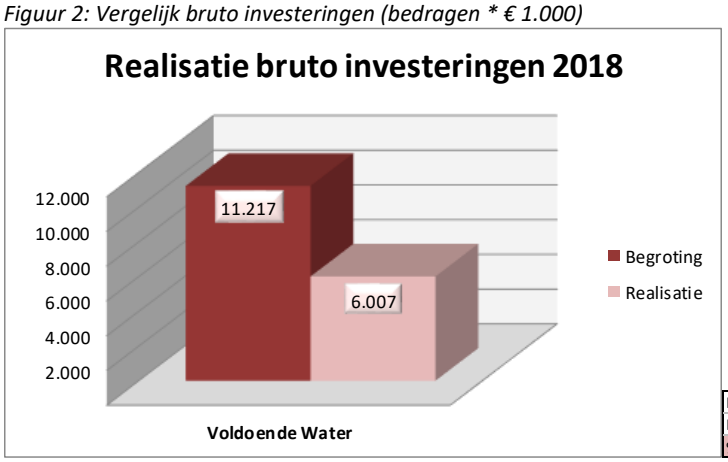

Realisatie	6.007
Begroting	11.217
% Realisatie 2018 t.o.v. Begroting 2018	54%

Een totaaloverzicht met betrekking tot de stand van zaken van de investeringen is opgenomen in § 1.7.10.

Binnen het programma Voldoende water en robuust watersysteem ligt de realisatiegraad 46% onder het geraamde niveau. De projecten waarop de uitgaven achterblijven ten opzichte van de raming zijn GGOR AHS, GGOR Gemert Bakel, Wateraanvoer Noordervaart/Peelkanaal Raam, Klimaatadaptatie, Slimmer sturen, Vervangen stuwen Peelkanaal. Ook zijn de uitgaven lager op de projecten

Wegwerken achterstanden CGO en Baggeren Hertogswetering. Andere keuzes, vertragingen in voorbereiding en/of uitvoering en onvoldoende capaciteit liggen hieraan ten grondslag.
Enkele andere projecten laten daarentegen hogere uitgaven zien, bijvoorbeeld op projecten GGOR landbouw Biezenloop, Renovatie gemaal Veluwe en Renovatie gemaal Groote Wetering.

Exploitatie

Tabel 6: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDING VOLDOENDE WATER EN ROBUUST WATERSYSTEEM *(bedragen * € 1.000)*							
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**	**Verschil v=voordeel, n=nadeel**	
totaal lasten	42.443	41.202	691	41.893	101%	N	551
totaal baten	768	439		439	175%	V	329
saldo lasten en baten	**41.676**	**40.764**	**691**	**41.454**	**101%**	**N**	**221**

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten
Het saldo van lasten en baten omvat voornamelijk baggeren en herprofileren van waterlopen en aanleg en onderhoud van waterlopen en (peilregulerende) kunstwerken.

Lasten
De begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) heeft geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat. Daarnaast is € 500.000 onttrokken uit de reserves ter aanvulling van het budget voor cyclisch groot onderhoud.

Het nadelig saldo wordt in grote mate bepaald door hogere doorberekende kosten. De oorzaak hiervan ligt voornamelijk in het achterblijven van de realisatie op de investeringen, hierdoor worden minder uren geactiveerd dan geraamd. Deze uren zijn volledig ingezet op de primaire taken van het watersysteembeheer.
De overschrijding als gevolg van extra (snoei)werkzaamheden bij het groenonderhoud langs de waterlopen heeft geen grotere vorm aangenomen zoals eerder werd verwacht (zie Bestuursverslag t/m juni 2018). De extra kosten blijven beperkt tot de eerder gemelde € 200.000.
Deze nadelen worden deels gecompenseerd door de lagere kapitaallasten als gevolg van lagere investeringen in voorgaande jaren en door de lagere uitgaven aan goederen en diensten. Onder andere de uitgaven voor Wijzer onderhoud blijven achter ten opzichte van het begrote bedrag, ondanks de toename in de prestatie. Ook het onderhoud aan de waterlopen en aan de kunstwerken waterbeheersing laat lagere lasten zien.
De toename van het aantal deelnemers aan de belastingsamenwerking heeft ook binnen dit programma geleid tot een lagere bijdrage.
Verder kan worden gemeld dat de beschikbare middelen (inclusief de begrotingswijziging) voor de reguliere baggerwerkzaamheden en het herprofileren ten volle zijn benut. De lasten voor het verwijderen van invasieve exoten (met name waternavel) bedragen € 180.000 en dat is 20% hoger dan voorgaand boekjaar.

Baten
Onder andere hogere opbrengsten bij uitvoering van bestuursdwang en grondwateronttrekkingen zorgen voor een voordelig resultaat ten opzichte van de begroting. Hogere pachtopbrengsten en incidentele en onvoorziene baten als gevolg van verkoop van gronden draagt hieraan bij. Daarnaast heeft de suppletie omzetbelasting over de jaren 2014 tot en met 2016 mede gezorgd voor een batig saldo.

1.3 Gezond en natuurlijk water

Deze paragraaf gaat in op alle activiteiten van het waterschap die bijdragen aan het bereiken van de doelstellingen op het gebied van gezond en natuurlijk water.

De doelstellingen voor dit programma zijn:
- Een ecologisch goed functionerend watersysteem;
- Een waterkwaliteit, die voldoet aan de randvoorwaarden die een ecologisch goed functionerend systeem stelt.

Concreet vertaalt zich dit naar een opgave om te zorgen voor:
- Een verbeterde ecologische waterkwaliteit door beekherstel, EVZ's, natuurvriendelijke oevers en vispassages en aangepast beheer en onderhoud;
- Een verbeterde chemische waterkwaliteit (ook gericht op gezond water voor de mens);
- Mooi en beleefbaar water.

1.3.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel geeft de geplande prestaties in de Programmabegroting 2018 en de realisatie in 2018 weer. Tevens is de bijgestelde prognose voor de rest van de WBP-periode hierin opgenomen.

Tabel 7: Prestatietabel 2018

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren begroting	Begroting 2018	Realisatie 2018	
Beekherstel:	km	60	7,2	8	
Goorloop Laarbeek (PJB 92)	km		1,8	1,8	
Goorloop Helmond (PJB 85)	km		1,8	1,8	
Dynamisch Beekdal (PJB 13)	km			3,6	
Totaalaanpak Helmond (PJB 81)	km			0,8	
Ecologische verbindingszones:	km	80	7,5	6,2	
Goorloop Helmond (PJB 85)	km		1,8	1,8	
Dynamisch Beekdal (PJB 13)	km			3,6	
Totaalaanpak Helmond (PJB 81)	km			0,8	
Peelkanaal Benedenloop (PJB 97); EVZ Oude Aa Heimolen (PJB 96); EVZ Roode Wetering (PJB 100); Snoertse Plak (PJB 236); De Bundertjes (PJB 234)	km		1,7; 0,5; 2; 0,4; 1,1		
Natuurvriendelijke oevers	km	90	10	0	
Vispassages:	aantal	80	8	13	
Clusterproject vismigratie (PJB 217)	aantal		3	9	
Beperken Wateroverlast (PJB 35)	aantal		1	1	
Groote Wetering (PJB 214)	aantal		1	1	
Vervangen stuwen Peelkanaal (PJB 58)	aantal		2	2	
Recreatie	aantal	12	12	7	

Verkenningen en beleid voor 2018

Watersysteem analyses	Uitvoeren	
Verbreden grondstrategie	Uitvoeren	
Kennisontwikkeling kleinschalige beheer- en inrichtingsmaatregelen	Uitvoeren	
Strategie Landbouw	Uitwerken / Implementeren	
Afvalwaterstrategie - schoon water	Uitwerken / Implementeren	
Inlaatstrategie/Waterverdeling - voldoende water	Opstellen	
Kennisontwikkeling waterkwaliteit	Uitvoeren	
Beïnvloeden en stimuleren aanpak diffuse bronnen	Uitvoeren	

Kaart 3: Weergave van de gerealiseerde prestaties

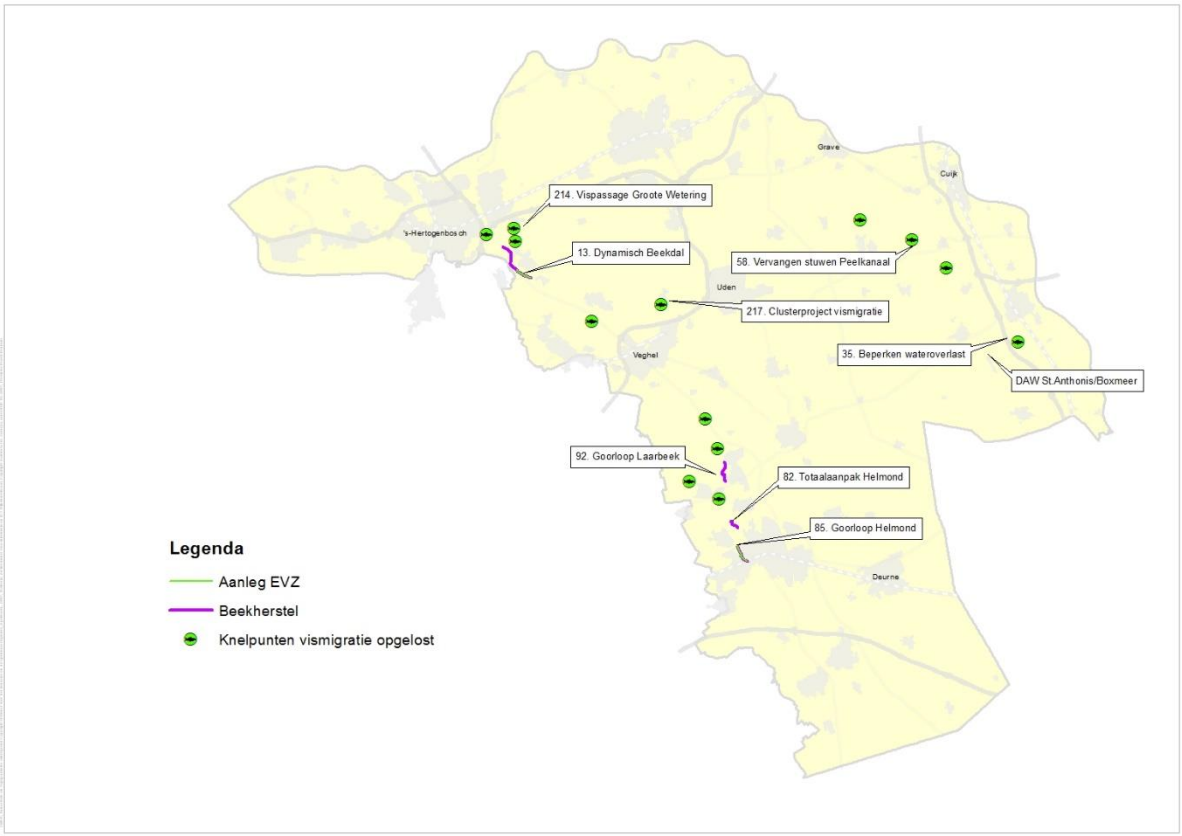

Toelichting bij de kaart:
In 2018 zijn de volgende projecten/prestaties gerealiseerd van het programma Gezond en Natuurlijk Water gerealiseerd:

- *13. Dynamisch Beekdal;*
- *35. Beperken wateroverlast;*
- *58. Vervangen stuwen Peelkanaal;*
- *81. Totaalaanpak Helmond;*
- *85. Goorloop Helmond;*
- *92. Goorloop Laarbeek;*
- *214. Vispassage Groote Wetering;*
- *217. Clusterproject vismigratie;*
- *DAW St. Anthonis Boxmeer.*

<u>Toelichting prestaties/afwijkingen</u>

Beekherstel
In 2018 is 8 km beekherstel gerealiseerd. Deze hogere realisatie is vooral het gevolg van een overloop van projecten uit 2017. Hier was bij het opstellen van de Programmabegroting 2018 geen rekening mee gehouden. Er heeft ook vertraging plaatsgevonden in projecten, omdat er veel capaciteit nodig was voor het afronden van schades van de wateroverlast van 2016 en het omgaan met de droogte van de zomer van 2018.

EVZ
Een aantal EVZ-trajecten zullen later worden gerealiseerd dan in de Programmabegroting werd verwacht. Oorzaken hiervoor zijn onder andere het gebrek aan grondposities (EVZ Oude Aa Heilmolen), afhankelijkheid van anderen (Snoertse Plak), uitloop als gevolg van explosievenonderzoek (EVZ Peelkanaal Benedenloop) of als gevolg van complexiteit van het project

(EVZ Roode Wetering en Bundertjes). Toch is er 6,2 km aan EVZ gerealiseerd, mede door overloop uit projecten uit 2017. Ook hier heeft vertraging in projecten plaatsgevonden, omdat er veel capaciteit nodig was voor het afronden van schades van de wateroverlast van 2016 en de droogte van de zomer van 2018.
Eind 2018 is het EVZ-bod aangeboden aan de provincie voor subsidieverlening. In het EVZ-bod geven waterschap en gemeenten aan om 69 km EVZ te realiseren in de periode tot en met 2021. Een tweede tranche wordt in 2019 voorbereid. Ook zullen de provincie en de Brabantse waterschappen de EVZ-opgave actualiseren.

Natuurvriendelijke oevers (NVO)
Op dit moment wordt de realisatie van NVO's programmatisch opgepakt in een clusterproject. Er zijn tot op heden nog geen kilometers gerealiseerd, omdat er eerst meer inzicht moet komen in de aanpak/inrichting en daarna volgt de uitrol in het gebied.
Naar verwachting start in 2019 de uitvoering van het programma.

Vismigratie
De hogere realisatie van het aantal opgeloste knelpunten vismigratie komt door overloop van prestaties vanuit 2017 naar 2018.

Beekmondingen
De aanpak van beekmondingen gebeurt in samenwerking met Rijkswaterstaat binnen het Convenant Beekmondingen. In dit convenant zijn drie beekmondingen opgenomen (Tochtsloot, Campagnebeek, Hertogswetering/Roode Wetering) die uiterlijk in 2021 moeten zijn aangepakt. In 2018 hebben we de opgave van deze drie beekmondingen samen met Rijkswaterstaat verkend en zijn we met de planuitwerking van alle drie de beekmondingen gestart. Een uitvoeringsprogramma, met daarin de globale planning van deze projecten, is eind 2018 door alle partijen ondertekend.

In stand houden Natuurlijk ingerichte gebieden
Alle gerealiseerde kilometers van natuurlijk ingerichte gebieden (beekherstel, EVZ, NVO, totaal zo'n 400 kilometer) worden beheerd en onderhouden conform het beheerplan watersystemen. Hierbij hanteren we een tweetal beheervormen: ontwikkelingsbeheer en instandhoudingsbeheer. Dit is vertaald in maaibestekken. In 2018 is volgens de nieuwe maaibestekken gewerkt. De uitvoering hiervan is goed verlopen, zonder bijzonderheden. Wel ondervonden we dat de kosten voor het onderhoud na herinrichting hoger zijn dan in de oude situatie. Met de toenemende aantallen kilometers en hectares Natuurlijk ingerichte gebieden zullen de budgetten voor het beheer en onderhoud in de komende jaren moeten worden verhoogd.

Inrichting Robuust watersysteem
Met onze inrichtingsmaatregelen zoals EVZ's, beekherstel en natuurvriendelijke oevers werken we aan het halen van de ecologische doelstellingen, maar ook aan een meer robuust systeem. In overleg met onze partners werken we concreter uit hoe we dit het beste kunnen doen. In 2018 is met de provincie onder meer een 'reisgids, op weg naar klimaatrobuuste beekdallandschappen' opgesteld.

Recreatie en cultuurhistorie
Aa en Maas wil mooi en beleefbaar water waar inwoners van kunnen genieten en waarmee het waterschap haar taken zichtbaar maakt. Binnen inrichtingsprojecten is continue aandacht voor recreatief medegebruik en beleving. Voor losse initiatieven is een aanvullend budget beschikbaar. Op basis van een aanvraag worden deze beoordeeld. In 2018 is ruim de helft van het budget toegekend en daadwerkelijk besteed. Vanwege een aantal vertragingen zijn een tweetal grotere reeds goedgekeurde bijdragen doorgeschoven naar 2019. Als gevolg hiervan zijn er vanuit inrichtingsprojecten en het aanvullende budget in totaal zeven recreatieve objecten gerealiseerd in tegenstelling tot het eerder verwachte aantal van 12 objecten.

Watersysteemanalyses
Aa en Maas is in 2018 bezig geweest met het opstellen van watersysteemanalyses die begin 2019 worden afgerond. Dit is de belangrijke eerste stap om de KRW-doelen en de bijbehorende maatregelpakketten technisch te actualiseren. Deze technische actualisatie zegt niets over doelverlaging. Deze exercitie is nodig voor het opstellen van het stroomgebiedbeheerplan (SGBP) voor de Maas voor de laatste KRW-planperiode (2022-2027) en dus ook voor ons nieuwe WBP. Uit de systeemanalyses blijkt dat een groot deel van onze KRW-waterlichamen niet de vereiste hydromorfologie heeft, met name vanwege stagnatie (verstuwing), dwarsprofiel inrichting en afvoerdynamiek. Er bestaat nog een aanzienlijke opgave met betrekking tot ecologische inrichting, onderhoud en beheer.

Grondstrategie
Het krediet van de grondbank biedt de mogelijkheid om naast gronden ook agrarische bedrijven op te kopen om zodoende een ruilproces op gang te brengen. Dit wordt momenteel op enkele plaatsen onderzocht en vraagt om een zorgvuldige afweging.
Er is in 2018 gewerkt aan een eigendommen- en verwervingsbeleid dat de kaders geeft voor het verwerven en behouden van eigendom en de wijze waarop dat tot stand moet komen. Daarnaast is er actief gekeken naar de prioritering in verwerving. Dit gebeurt via de gebiedsteams die speciale aandacht hebben voor EVZ's. Hierbij is het EVZ-bod aan het GOB leidend.

Derde Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) en blauwe diensten Stika
In de derde tranche van het plattelandontwikkelingsprogramma, dat loopt van 2014 tot en met 2020, is het mogelijk om Europese subsidie te krijgen voor de doelstellingen van de KRW-Nitraatrichtlijn. Aa en Maas heeft binnen het overleg over het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer Brabant bijgedragen aan het vorm geven van de openstellingen voor het onderdeel kennisoverdracht. Daarnaast heeft Aa en Maas subsidieaanvragen ingediend op andere POP3 onderdelen. De volgende mogelijkheden zijn binnen Brabant benut:

- Voor stimulering van agrarische initiatieven omtrent kennisoverdracht zijn er Brabant-breed, naast de vier projecten die al in 2017 zijn gestart, eind 2018 een vijftal nieuwe projecten beschikt ter verbetering van de waterkwaliteit;
- Voor investeringen op boerenerf is in 2018 de opengestelde investeringsregeling ruim overtekend. Subsidie was mogelijk voor onder andere apparatuur voor precisiebemesting (provincie) en voor aanleg van wasplaatsen voor de reiniging van gewasbeschermingsapparatuur (waterschap). Een nieuwe investeringsregeling voor apparatuur voor goed bodembeheer is eind 2018 opengesteld;
- Voor aanpassingen in het watersysteem ten behoeve van KRW-doelstellingen heeft Aa en Maas een subsidieaanvraag voor het integrale gebiedsproject Aa dal Zuid ingediend;
- Binnen de regeling 'samenwerking voor innovatie' heeft Aa en Maas in 2018 het project Sensorgestuurd boeren ingediend (meetpilot sensoren);
- Voor agrarische natuur- en waterdiensten (Blauwe Diensten) is er, naast de al in 2017 gerealiseerde akkerranden, in 2018 een aantal nieuwe deelnemers geworven. In totaal hebben nu 76 deelnemende agrariërs 75 hectare akkerrand in beheer. Nog niet al het beschikbare geld is benut. De contracten voor akkerranden lopen nog tot 2021, maar worden in 2019 niet verder uitgebreid. We onderzoeken of er op een andere manier samenwerking met agrarische natuurverenigingen mogelijk is in gebiedsgerichte projecten.

Voor Stika is eind 2018 is het gebiedscontract de Peel verlengd tot en met 2022. Dit biedt particulieren in district Boven Aa de mogelijkheid om op eigen terrein bij te dragen aan waterschapsdoelen door de aanleg van een EVZ of NVO. Waterschap, gemeenten en provincie financieren de aanleg en het onderhoud. De overige gebiedscontracten lopen door tot eind 2019, waarbij een deel van het beschikbare budget nog niet is besteed. Dit komt mede doordat de regeling

vanwege gewijzigde Europese richtlijnen eind 2018 tijdelijk is stopgezet en er zodoende geen aanvragen gedaan konden worden.

Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater
De landelijke organisatie van de Delta-aanpak is veranderd naar drie versnellingstafels (nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen, opkomende stoffen en Delta-aanpak breed) die verantwoording afleggen aan de SG water. Doel van de tafels is om extra verdieping en impuls te geven aan de prioriteiten van de Delta-aanpak. Waterschappen zijn vertegenwoordigd door de Unie van waterschappen en via de RBO's
Begin 2018 is het rapport over de inzetbaarheid van wettelijk instrumentarium voor de KRW vastgesteld als vervolg op het Bastmeijer-rapport. Deze juridische analyse is een bouwsteen voor de verwachte discussie in 2019 tussen Rijk en regio omtrent de inzet van instrumenten om nutriëntendoelen zoals vastgelegd in de KRW in 2027 te halen.
Op Maasstroomgebiedsniveau zijn de bronnenanalyses van nutriënten, zware metalen en gewas-beschermingsmiddelen opgeleverd. Tevens is de rapportage van de Brede screening afgerond, een monitoringsrapport dat inzicht geeft in aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen en opkomende stoffen in oppervlakte- en grondwater.

Terugdringen emissies van nutriënten
In de Maasregio is de nutriëntenverkenning van start gegaan, waarbij in acht pilotgebieden maatregelen en randvoorwaarden zijn opgehaald, die agrariërs bereid zijn vrijwillig te nemen om de waterkwaliteit te verbeteren. Dit vormt input voor de nationale PBL-analyse en geeft inzicht in hoeverre de KRW-doelen gehaald worden door vrijwillige regionale maatregelpakketten. Momenteel wordt de reductieopgave per partij bepaald om de doelen in 2027 te behalen.
Het waterschap heeft daarnaast diverse agrarische pilots als circulaire landbouw en Bier, Boer, Water uitgevoerd en gestimuleerd via Brabant Bewust. In Lumbricus is kennis over de effectiviteit van uitgevoerde maatregelen op waterkwaliteit opgedaan. In het najaar is de meetpilot sensorgestuurd boeren gestart met als doel emissieroutes van nutriënten beter te kwantificeren. Tevens kunnen effecten van maatregelen (op perceelniveau) worden gemeten. We trekken hierin op met diverse partners en haken aan bij de landelijke Kennisimpuls.
Daarnaast is de strategie landbouw (met waterkwaliteit) gestart ter input voor het bestuurlijke overdrachtsdocument.
Ook is in 2018 begonnen met de uitwerking van een Uitvoeringsprogramma Afvalwaterstrategie onder andere om emissies van nutriënten vanuit de rwzi's terug te dringen (zie ook programma Schoon water).
In 2019 gaan we een aanvoer- en inlaatwaterstrategie opstellen voor waterkwaliteit en kwantiteit waarbij we rekening houden met het klimaat.

Medicijnresten uit water
Bij alle rwzi's is gedurende een jaar een meetcampagne specifiek voor medicijnresten uitgevoerd ter verfijning van de modelberekeningen van de hotspotanalyse. De rapportage is bijna klaar en is input voor de afvalwaterstrategie en de bronaanpak in 2019. Voor de bronaanpak is onder andere ingezet op vitaal leven via vitalzone Brabant en vitalzone hub Oss. Daarnaast participeert het waterschap in de Brabant-brede bronaanpak en is zij trekker van diverse projecten zoals het op orde brengen van de inzameling van medicijnen en een Brabant-brede communicatiecampagne. De ondertekening van het convenant van Bernheze is een mooi voorbeeld van een geslaagde verandering. Op dit moment wordt dit uitgerold binnen de AS50 gemeenten en (waar nodig) Brabant-breed opgeschaald (in het kader van de Brabant-brede aanpak). Op rwzi Aarle-Rixtel voeren we een pilot uit waarbij we nieuwe technieken onderzoeken om medicijnresten uit afvalwater te verwijderen. Zie ook afvalwaterstrategie bij Schoon water en lopende activiteiten rondom de Schone Maaswaterketen.

Bestuurlijke aandachtspunten

- Eind 2017 en begin 2018 kwam na berichtgeving in het NRC mestfraude in Brabant en Limburg aan het licht. Naast het starten van de pilot sensorgestuurd boeren nemen we deel aan het NVWA-traject 'gebiedsgericht handhaven';
- Lozing van GenX. In samenwerking met de gemeente Helmond en de Omgevingsdienst zijn na gesprekken met het bedrijf de lozingen stopgezet. De gehaltes GenX in het oppervlaktewater zijn gedaald en liggen nu onder de ad hoc norm die in 2018 is vastgesteld. GenX is echter ook in de waterbodem aangetroffen, waarvoor geen norm bestaat, zodat de geplande baggerwerkzaamheden in Helmond on hold staan. In overleg met gemeente en omgevingsdienst verkennen we nu of we gezamenlijk een lokaal bodembeleid kunnen opstellen;
- De extreme droogte in 2018 heeft geleid tot diverse waterkwaliteitsproblemen zoals vissterfte, veel blauwalgenbloei en botulisme. Door het sturen van de wateraanvoer is geprobeerd zoveel mogelijk buffergebieden van water te voorzien én waterlopen met unieke ecologie zoals Esperloop, Hoge Raam en Schootense Loop van water te blijven voorzien. Specifiek voor vissen geldt dat maatregelen zijn genomen als het aanpassen van het maaibeheer en/of overzetten van vissen, in samenwerking met partners in het gebied, naar andere waterlopen.

1.3.2 Input 2018

Investeringen

Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2018.

*Figuur 3: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)*

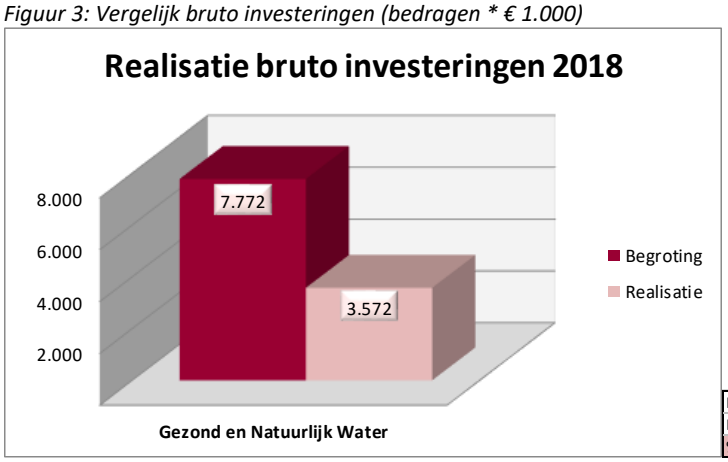

Realisatie	3.572
Begroting	7.772
% Realisatie 2018 t.o.v. Begroting 2018	46%

Een totaal overzicht met betrekking tot de stand van zaken van de investeringen is opgenomen in § 1.7.10.

De realisatiegraad binnen dit programma is 47% en dit wordt voornamelijk bereikt door de uitgaven op de investeringsprojecten Blauwe Poort Laarbeek, Dynamisch Beekdal, Gebiedsplan Raam, Aa Dal Zuid en Clusteraanpak Vismigratie.
De lage realisatie wordt met name veroorzaakt doordat diverse EVZ-projecten later dan gepland in uitvoering worden genomen door diverse redenen (geen grondpositie, afhankelijkheid van anderen en complexiteit, zie ook toelichting EVZ). Ook de besteding op het project Clusteraanpak vismigratie blijft achter ten opzichte van de raming als gevolg van capaciteitsproblemen. De laatste knelpunten worden ten uitvoer gebracht in 2019.

Exploitatie

Tabel 8: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDING GEZOND EN NATUURLIJK WATER *(bedragen * € 1.000)*							
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**	**Verschil v=voordeel, n=nadeel**	
totaal lasten	8.512	8.606	95	8.702	98%	V	189
totaal baten	369	179		179	206%	V	190
saldo lasten en baten	**8.143**	**8.427**	**95**	**8.522**	**96%**	**V**	**379**

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten

Het saldo van lasten en baten bestaat voornamelijk uit het maken van plannen, monitoring van het watersysteem en de aanleg en onderhoud van natuurlijk ingerichte gebieden (NIG).

Lasten

Ook binnen dit programma heeft de begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat.

Het voordelig resultaat binnen dit programma wordt voornamelijk bepaald door de lagere doorberekende kosten. Dit is het gevolg van het achterblijven van de realisatie op de investeringen, hierdoor worden minder uren geactiveerd dan begroot. Deze uren zijn volledig ingezet op de primaire taken van het watersysteembeheer.
Het later gereedkomen of het later starten van investeringen zorgt ook voor lagere kapitaallasten en draagt bij aan dit voordelige resultaat. Daarentegen zorgt het onderhoud van de natuurlijk ingerichte gebieden na herinrichting voor hogere onderhoudskosten.

Baten

Het voordelig resultaat komt tot stand door hogere pachtopbrengsten, incidentele en niet voorziene baten als gevolg van verkoop van gronden en bijdragen vanuit gemeenten voor onderhoud voor natuurlijk ingerichte gebieden. Daarnaast zorgt de suppletie omzetbelasting voor hogere opbrengsten dan begroot.

1.4 Schoon water

Deze paragraaf gaat in op het transporteren en zuiveren van afvalwater. Enerzijds heeft het waterschap een wettelijke taak om het afvalwater zodanig te zuiveren dat de kwaliteit van het effluent voldoet aan de vergunningseisen. Anderzijds stelt het programma zich ten doel deze activiteiten duurzaam en doelmatig uit te voeren. Tevens willen we waar mogelijk en haalbaar energie en grondstoffen terugwinnen uit het afvalwater of slib. We leveren ook een bijdrage aan het realiseren van de waterkwaliteitsdoelen van het ontvangende oppervlaktewater.

De doelstelling voor dit programma is om te komen tot een duurzame en doelmatige afvalwaterketen.

Concreet vertaalt zich dit in een opgave om:

- Rwzi's, rioolgemalen en transportleidingen in stand te houden;
- Aan de afnameverplichting te voldoen en de huidige dienstverlening op basis van afspraken met gemeentes in stand te houden;
- Een bijdrage te leveren aan het realiseren van kwaliteitsdoelstellingen voor het ontvangende oppervlaktewater;
- De bedrijfsvoering waar mogelijk te verbeteren;
- De zuiveringen te optimaliseren op effluentkwaliteit, kosten, energie en chemicaliën;
- Kostenbesparingen te realiseren conform de afspraken in het Bestuursakkoord Water (13% kostenbesparing ten opzichte van 2010);
- Het energiegebruik te reduceren conform de MJA-3 (Meerjarenafspraken energie-efficiency) en zelf energie op te wekken conform het klimaatakkoord;
- De productie en bestemming van slib te optimaliseren in samenwerking met partners in de slibketen;
- Mogelijkheden te verkennen om grondstoffen en energie terug te winnen;
- Afkoppelen van hemelwater door gemeentes te stimuleren om minder schoon water op de rwzi's te krijgen.

1.4.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel confronteert de geplande prestaties in de Programmabegroting 2018 met de realisatie 2018.

Tabel 9: Prestatietabel 2018

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren begroting	Begroting 2018	Realisatie 2018	
Uitvoeren wettelijke taak: Zuiveren van afvalwater					
Voldoen aan afname afspraak, operationele beschikbaarheid			> 98	99,4	
Voldoen aan loingseis tav P per rwzi			j	j	
Voldoen aan lozingseis tav N per rwzi			j	n*	
Verwijdering P over alle rwzi's			>90	90,4	
Verwijdering N over alle rwzi's			>85	87,3	
Doelmatige bedrijfsvoering:					
Slibproductie			>22	23,4	
Duurzame bedrijfsvoering:					
Energie besparing			23	24	
Energie productie			30	18	
Winnen energie en grondstoffen					
Productie biogas	*m3*		5.675.000	3.658.233	
Productie struviet	*ton*		150	64	
Productie cellulose	*ton*		3.330	1.642	
Pilot superkritisch vergassen					
Afzetmogelijkheden cellulose					

Verkenningen en beleid voor 2018

Implementatie afvalwaterstrategie	Implementeren	
renovatie rwzi Oijen	Uitwerken	
planvorming uitbreiding rwzi Land van Cuijk	Opstellen	
Implementere beleid energie-neutraal	Implementeren	
Inspectieplan transportleidingen	Implementeren	
Samenwerking met gemeentes	Uitwerken	
prioritering renovaties rwzi's	Opstellen	
proritering verbetering effluent	Opstellen	
onderbouwen effect effluentmaatregelen op waterkwaliteit	Opstellen	
pilot verwijderen medicijnresten	Uitvoeren	
uitvoeringsprogramma thema verwaarden afvalwater	Opstellen	
accountmanagement bedrijven	Actualiseren	
Plan van aanpak vervanging procesautomatisering	Implementeren	

Kaart 4: Weergave van de gerealiseerde prestaties

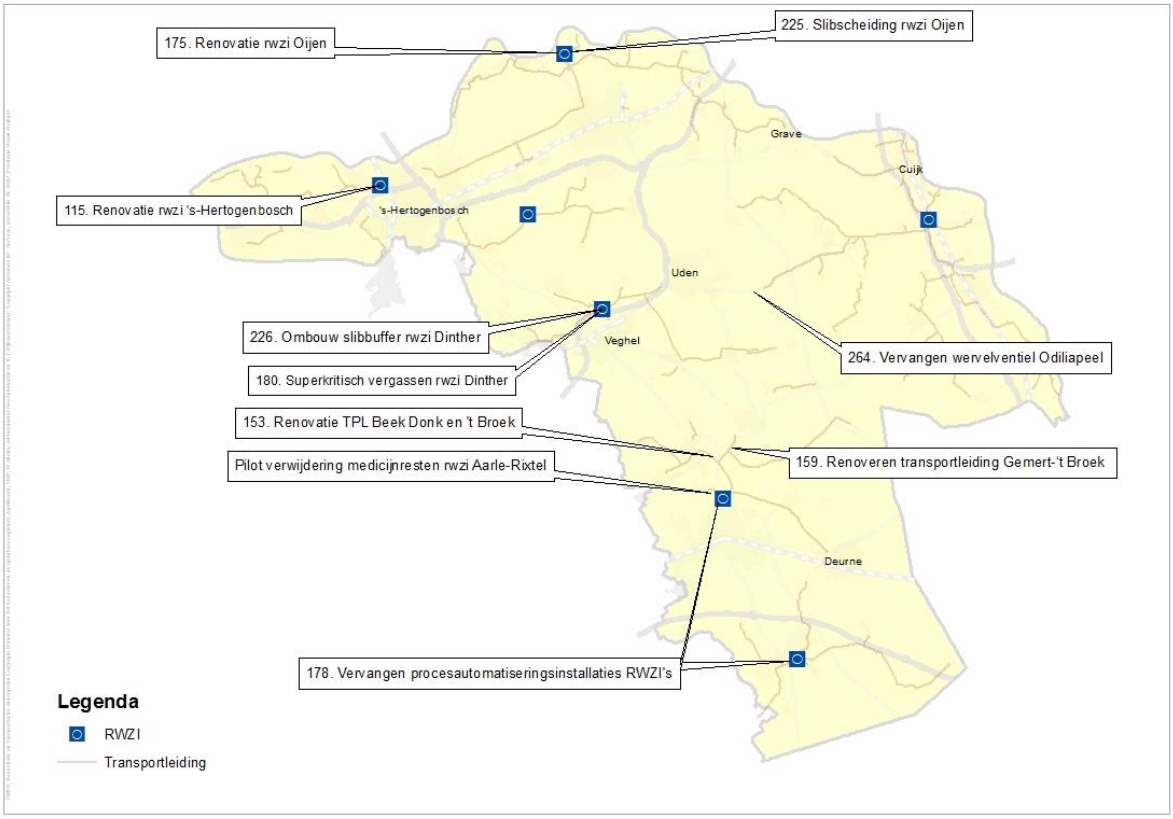

Toelichting bij de kaart:

In 2018 zijn voor schoon water de onderstaande projecten opgeleverd:

- 225. Slibscheiding rwzi Oijen
- 226. Ombouw slibbuffer rwzi Dinther
- 153. Renoveren transportleiding Beek en Donk / 't Broek
- 159. Renoveren transportleiding Gemert / 't Broek
- 264. Vervangen wervelventiel Odiliapeel

De volgende projecten waren daarnaast in voorbereiding of in uitvoering:

- 115. Renovatie rwzi 's- Hertogenbosch;
- 175. Renovatie rwzi Oijen;
- 178. Vervangen procesautomatisering;
- *Renovatie diverse rioolgemalen;*
- *Pilot verwijdering medicijnresten rwzi Aarle-Rixtel;*
- *180. Pilot super kritisch vergassen rwzi Dinther.*

<u>Toelichting prestaties/afwijkingen</u>

In 2018 deden zich de volgende bijzondere omstandigheden voor:

- Door de droogte kregen we gedurende een langere periode meer DWA (droog weer aanvoer) dan gebruikelijk. Hierdoor is er minder regenwater verpompt door onze rioolgemalen en valt het energieverbruik van het transportstelsel lager uit dan begroot;
- Om na langdurige droogte vervuiling van het stelsel bij de eerste regen te voorkomen, hebben gemeenten op ons verzoek geforceerd de riolering doorgespoeld. Het energievoordeel is teniet gedaan door de hogere vuillast ten opzichte van begroting, waardoor op onze rwzi's netto meer energie is verbruikt dan begroot;

- Door de economische groei heeft de toename van afvalwater van met name bedrijven zich voortgezet: er is 12% meer vuilvracht aangeboden dan begroot;
- Vanwege de extreme droogte deze zomer is niet alleen gedurende langere tijd nagezuiverd effluent van rwzi Land van Cuijk (na zandfilter en helofytenfilter) ingelaten in de Laarakkerse waterleiding, maar ook effluent van rwzi Dinther in de Hazelbergseloop en Leigraaf. Hiermee staat hergebruik van effluent nadrukkelijk meer in de belangstelling.

We voldoen aan de doelstelling voor de afnameverplichting. Hierbij blijft de afnameverplichting voor rwzi Oijen een aandachtspunt vanwege de toestand van de roosterharken: na een lange periode van droogte is door de belasting van de 'first flush' de situatie kritiek. We blijven de situatie monitoren om te beoordelen of er vooruitlopend op de geplande renovatie, acute actie nodig is.
Verder is een overzicht gemaakt van alle afnameafspraken met gemeenten. Met enkele gemeenten zijn nieuwe afspraken gemaakt, een aantal andere gemeenten is bezig met een inventarisatie en/of modellering van de actuele situatie. Uitgangspunt is dat nieuwe afnameafspraken niet tot meer aanbod van afvalwater gaan leiden. De operationele beschikbaarheid is 99,4%.
De streefwaarden voor de gemiddelde verwijdering van stikstof (realisatie 87,3%) en fosfaat (realisatie (90,4%) zijn gehaald. De slibscheiding op rwzi Oijen is operationeel, dit is al zichtbaar in een verbeterde verwijdering van fosfor. Eind 2019 kunnen we op basis van het voortschrijdend jaargemiddelde beoordelen of het effluent van rwzi Oijen voldoet aan de grenswaarden van het Activiteitenbesluit milieubeheer.
Het droge stofgehalte van het slib is gemiddeld hoger (23,4%) dan begroot (22%) om de hoeveelheid slib die naar SNB gaat te verminderen. Door de vertraging van de renovatie van 's-Hertogenbosch en het grote slibaanbod bij SNB is het gewenst de hoeveelheid slib die naar SNB gaat waar mogelijk te beperken.
Waar de energiebesparing (op basis van Meerjarenafspraken) op schema ligt (24%), loopt de eigen energieopwekking nog iets achter (18%) op de begroting (20%). Er is op rwzi Land van Cuijk 64 ton struviet geproduceerd. Door de vertraging van de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch is daar nog geen struviet geproduceerd.

Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch
Omdat de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch grote invloed heeft op de investeringsuitgaven en de prestaties van 2018 zijn de belangrijkste effecten hier samengebracht (zie voor financiële details verderop in dit hoofdstuk onder het kopje 'input'). Als gevolg van verdere uitloop in de planning is oplevering voorzien eind 2019.

Effect op prestaties en activiteiten
Tijdens de renovatie was een tijdelijke verruiming van de lozingsvergunning voor stikstof op rwzi 's-Hertogenbosch nodig, de stikstofgehalten in het effluent zijn inmiddels weer onder controle. Ondanks deze verruiming is de streefwaarde voor de gemiddelde N verwijdering wel gehaald.
De levering van biogas aan Heineken is in 2018 succesvol gestart. Er is ruim 3,6 miljoen m^3 biogas geproduceerd, dit is minder dan begroot. Wanneer de slibgisting op rwzi 's-Hertogenbosch helemaal operationeel is (nu 57%), wordt de 20% eigen energieopwekking ruimschoots gehaald.
De bovengenoemde gaslevering betekent minder inkomsten dan begroot. Omdat de gecontracteerde hoeveelheid gas niet is geleverd, treedt een boetebeding in werking.
Doordat de slibgisting nog niet volledig in bedrijf is, is meer slib afgevoerd naar de SNB. In 2018 is 91.213 ton slibkoek inclusief zeefgoed afgevoerd naar de SNB ten opzichte van 74.800 zoals begroot. De extra kosten bedragen ongeveer 2 miljoen euro.
Mede daardoor zijn de kosten voor chemicaliën lager en zijn er minder kosten gemaakt voor intern slibtransport.

Voortgang overige investeringsprojecten
In 2018 zijn onderstaande projecten opgeleverd:
- Slibscheiding rwzi Oijen;
- Ombouw slibbuffer rwzi Dinther;
- Renoveren transportleiding Beek en Donk / 't Broek;
- Renoveren transportleiding Gemert / 't Broek;
- Vervangen wervelventiel Odiliapeel.

De renovatie van rwzi Oijen is in voorbereiding, daarbij nemen we tevens de verbetering van het effluent mee. De voortgang is gerapporteerd aan de commissie emissiebeheer. Medio 2019 wordt de scope van het project ter goedkeuring voorgelegd aan het bestuur.
De procesautomatiseringsinstallatie op rwzi Asten en Aarle-Rixtel wordt vervangen als onderdeel van het masterplan automatisering. Deze vervanging is nog niet gereed.
De rwzi Land van Cuijk is volbelast. Om te anticiperen op de ontwikkelingen van het regionaal bedrijventerrein Laarakker, zijn maatregelen in kaart gebracht om de biologische verwerkingscapaciteit uit te breiden. De realisatie hiervan wordt afgestemd op de verwachte toename van het aanbod van industrieel afvalwater.

Implementatie afvalwaterstrategie
Er is een eerste uitwerking gemaakt van de maatregelen (renovaties en aanvullende zuiveringsstappen om de effluentkwaliteit te verbeteren) om de ambities van de afvalwaterstrategie te realiseren. Als onderbouwing is de restcapaciteit van de zuiveringen in beeld gebracht en een overzicht gemaakt van de technische staat van de installaties. Een eerste overzicht laat zien dat realisatie van alle projecten een grote uitdaging voor de organisatie betekent. Waar mogelijk worden projecten naar voren gehaald (zoals de renovatie van rwzi Oijen). In 2019 werken we een en ander verder uit in een uitvoeringsprogramma met beoogde projecten, een bijbehorende planning en investeringsoverzicht. Dit zal mede input vormen voor het nieuwe WBP. De voortgang per thema wordt hieronder toegelicht.

Thema verbeteren van de effluentkwaliteit
De rapportage van het meetprogramma medicijnresten is afgerond. Hieruit blijkt dat rwzi's Aarle-Rixtel, Dinther en Oijen (als zogenaamde hotspots) prioriteit verdienen voor de verwijdering van medicijnresten. Op langere termijn geldt dit mogelijk ook voor rwzi's Vinkel en 's-Hertogenbosch in het belang van de drinkwatervoorziening. In het uitvoeringsprogramma wordt bekeken of verwijdering van nutriënten en medicijnresten gecombineerd kan worden.
Op basis van een modelstudie is gebleken dat voor rwzi Oijen volstaan kan worden met een aanpassing van de bestaande zuivering en geen aanvullende zuiveringsstap voor de verwijdering van nutriënten nodig is om te voldoen aan de eisen van de KRW voor het ontvangende oppervlaktewater. De mogelijkheid om medicijnresten te verwijderen met poederkool wordt meegenomen in de scope van het renovatieproject. Voor rwzi Aarle-Rixtel is intussen ook een eerste modelstudie uitgevoerd om nut en noodzaak van maatregelen te inventariseren om te voldoen aan de KRW-eisen.
De technologiepilot medicijnen op rwzi Aarle-Rixtel is succesvol van start gegaan. De metingen voor de vergelijkende studie tussen twee technologieën (respectievelijk oxidatie met ozon en UV/H_2O_2) zijn intussen uitgevoerd (fase 1). In 2019 ronden we de pilot af met een eerste optimalisatie van beide technieken. Medio 2019 rapporteren we de bevindingen.
Onder grote belangstelling van collega-waterschappen en regionale en nationale media heeft de minister van Infrastructuur en Waterstaat op 17 december het startsein gegeven voor de pilot. Dit gebeurde tijdens een landelijke bestuurlijke bijeenkomst over het thema medicijnresten in afvalwater. In 2018 is ook de financiële bijdrage van 400.000 euro vanuit het ministerie beschikbaar gekomen.

Thema verwaarden afvalwater
De pilotinstallatie superkritisch vergassen is gestart met bedrijfswater op rwzi Dinther. Door technische problemen is het nog niet gelukt om de uiteindelijke praktijkcondities voor de verwerking van slib te halen (300 bar, 600 °C). We verwachten dit in 2019 alsnog te realiseren.
Waterschap Aa en Maas is trekker van de kopgroep cellulose binnen de Energie en Grondstoffenfabriek waarin we samen met Aquaminerals zoeken naar afzetmogelijkheden voor cellulose uit zeefgoed. Er zijn nu twee serieuze kandidaten. In afwachting van een definitieve bestemming wordt het zeefgoed afkomstig van rwzi Aarle-Rixtel afgevoerd naar de SNB.
Bij de afzet van zand uit de zuivering (afkomstig van de zandvang) naar Aquaminerals is de aanwezigheid van GenX een beperkende factor. Heldere richtlijnen ontbreken om te beoordelen welke gehaltes aanvaardbaar zijn. Hier wordt landelijk hard aan gewerkt.
Er is een begin gemaakt met het uitvoeringsprogramma Verwaarden afvalwaterketen, maar dit is nog niet afgerond.

Thema wettelijke taak
Op twee zuiveringen (rwzi's Oijen en Aarle-Rixtel) bekijken we welke bijdrage kunstmatige intelligentie kan leveren aan de optimalisatie van de zuiveringen. De software is geïnstalleerd en draait nu parallel met onze eigen besturing. Medio 2019 worden de eerste concrete resultaten verwacht.
Bij het succesvol implementeren van (nieuwe) software om de besturing te verbeteren, spelen sensoren en de kwaliteit van data een grote rol. Op rwzi Oijen is gebleken dat aan de hand van metingen van de biotector van het influent een goede inschatting gemaakt kan worden van het aandeel rioolvreemd water. Dit gegeven wordt verder uitgewerkt in een toolbox rioolvreemd water. Biotectoren voor de overige zuiveringen zijn aanbesteed.
In de demoninstallaties van rwzi's 's-Hertogenbosch(nieuw) en Land van Cuijk (bestaand) is de legionellabacterie aangetroffen. In overleg met de GGD en andere instanties worden passende maatregelen genomen. Het betreft met name het afdekken van de installaties om verspreiding van aerosolen door de lucht te voorkomen.
Er zijn voorbereidingen gestart om asset management te implementeren in de zuiveringsregio's. Hiermee worden de risico's van het niet halen van de prestatiedoelen met de bestaande assets systematisch in kaart gebracht en worden waar nodig maatregelen voorbereid. Dit vormt een belangrijke input voor het uitvoeringsprogramma van de afvalwaterstrategie.

Thema samenwerking in de afvalwaterketen
We willen beter inzicht hebben in de aanvoer van afvalwater en de dynamiek daarvan om daar in de bedrijfsvoering van de zuivering beter op te kunnen anticiperen. Daarvoor zetten we samen met de gemeenten een meet- en monitorprogramma op. Gemeenten zijn overwegend enthousiast om dit samen op te pakken.
In het kader van de voorbereiding op de komst van de Omgevingswet hebben de Brabantse DAS-gemeenten in samenwerking met Aa en Maas de bouwsteen water ontwikkeld. Modellering van de afvalwaterketen vormt hierbij een belangrijke basis. Het blijkt echter lastig om de modellen te valideren en in overeenstemming te brengen met de werkelijkheid. Er wordt verder gewerkt aan het delen van data via een gezamenlijke database, data van waterschap en gemeente Helmond zijn hieraan gekoppeld. De gemeenten in de werkeenheid As50+ zijn bezig om een soortgelijke database op te zetten.
In het kader van klimaatadaptatie voeren gemeenten klimaatstresstesten uit in samenwerking met het waterschap. Afgelopen jaar was dat met name de gemeente Boxmeer. Ook hier is kennis van de afvalwaterketen van belang, vooral de berging en afvoer van hemelwater bij extreme buien. We brengen resultaten van de NBW toetsing (Nationaal Bestuursakkoord Water) in. De volgende stap is het identificeren van risico's.
De werkeenheden As50+ en Meierij hebben hun taken verbreed door niet alleen samen te werken op het gebied van BAW (Bestuursakkoord Water), maar ook op het gebied van DPRA

klimaatadaptatie (Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie). Aa en Maas kijkt samen met betreffende gemeenten hoe de samenwerking verder vormgegeven kan worden met het oog op komende klimaatstresstesten en de daaropvolgende risicodialoog.

Energieopwekking om de ambitie energieneutraal te realiseren
December 2018 heeft het algemeen bestuur de aanpak goedgekeurd om op vier rwzi's zonneweides te realiseren en om zonnepanelen aan te brengen op de daken van onze bedrijfsgebouwen. Vergunningsprocedures zijn gestart. Met het oog op een energieneutraal waterschap in 2030 verkennen we de mogelijkheden om duurzame energie op te wekken met zon en wind.

1.4.2 Input 2018

Investeringen

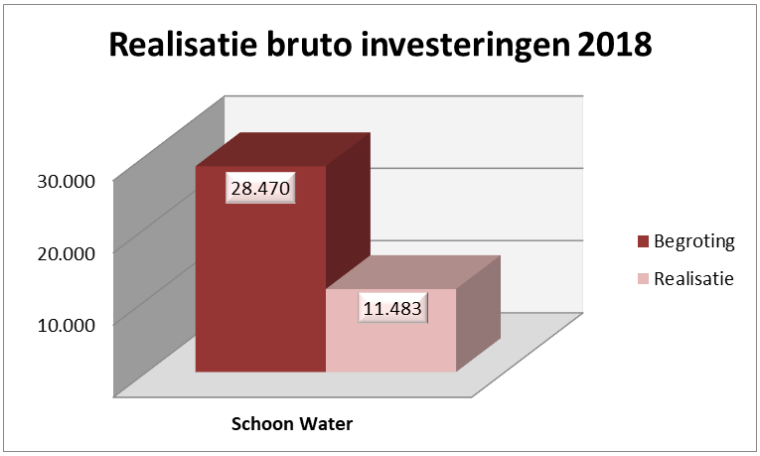

Realisatie	11.483
Begroting	28.470
% Realisatie 2018 t.o.v. Begroting 2018	40%

De realisatie wordt voornamelijk bepaald door de investeringsprojecten Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch en groen gas levering, Renovatie transportleiding Beek Donk en Rg Broek, Vervangen procesautomatisering rwzi Aarle-Rixtel en Asten, Renovatie en uitbreiding rwzi Oijen en Ombouw sliblijn rwzi Oijen.

De realisatie blijft achter bij de verwachte uitgaven in het Projectenboek 2018. Voor de renovatie rwzi 's-Hertogenbosch is in het Projectenboek 2018 rekening gehouden met € 20.000.000 aan uitgaven. Als gevolg van de uitloop in de planning van de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch is een bedrag van € 6.520.000 uitgegeven, dit komt neer op een realisatie van 33%. Voor de overige investeringen binnen het programma Schoon water (exclusief Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch) is in het projectenboek 2018 rekening gehouden met € 8.470.000 aan bruto uitgaven. In 2018 zijn de bruto uitgaven voor Schoon water € 4.963.000. Dit komt neer op een realisatie van 59%.

De lagere realisatie wordt veroorzaakt door de aangepaste planning in de investeringsprojecten, Renovatie rwzi Oijen en TPL Cuijk Haven. De aangepaste prognose voor de toename van een industriële lozing heeft ertoe geleid dat het investeringsproject Toekomstbestendigheid rwzi Land van Cuijk naar achteren is geschoven. Daarnaast is de aanschaf van zes biotectoren vanwege Europese aanbesteding nog niet gerealiseerd. In het kader van vervangen procesautomatisering rwzi's is minder uitgegeven door het zelf in eigen huis uitvoeren van automatiseringswerkzaamheden.

Exploitatie

Tabel 10: Exploitatie (€ 1.000)*

INPUT-VERANTWOORDING SCHOON WATER *(bedragen * € 1.000)*							
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**	**Verschil v=voordeel, n=nadeel**	
totaal lasten	57.972	55.982	926	56.908	102%	N	1.064
totaal baten	6.247	3.706		3.706	169%	V	2.542
saldo lasten en baten	**51.725**	**52.276**	**926**	**53.202**	**97%**	**V**	**1.478**

De realisatie van het Programma Schoon water bedraagt 97%.

De belangrijkste noemenswaardige onderwerpen binnen de lasten en baten van het programma Schoon water hebben voornamelijk te maken met de vertraging van de renovatie van rwzi ’s-Hertogenbosch.

Voor het opvangen van de kosten van de effecten door de renovatie op rwzi ’s-Hertogenbosch inclusief de extra kosten voor de slibafvoer naar de SNB is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een bestemmingsreserve gevormd van € 4.873.640. Ter dekking van de kosten in 2018 is een bedrag van € 2.602.199 onttrokken uit deze reserve.

SNB
Waterschap Aa en Maas is voor 2018 uitgegaan van 74.800 ton slibkoek en hiervoor is een bedrag van € 5.030.000 opgenomen in de begroting 2018. Het fijnzeefmateriaal van rwzi Aarle-Rixtel is deels via Aquaminerals afgevoerd en deels naar de SNB. In 2018 is in totaliteit 91.213 ton slibkoek en zeefgoed afgevoerd naar de SNB. De totale kosten bedragen € 7.030.561. De overschrijding van € 2.000.561 wordt door de gevormde bestemmingsreserve opgevangen.

Als gevolg van de herziene kostenverdeelsystematiek SNB 2017 en definitieve eindafrekening SNB 2017 bedragen de extra kosten in 2018 in totaal € 509.048. Deze worden door een onttrekking uit de gevormde bestemmingsreserve opgevangen.

Groen gas
De vertraging van het opstarten van de slibgisting op rwzi ’s-Hertogenbosch heeft ertoe geleid dat de productie van groen gas achter blijft op de planning. Het niet na kunnen komen van de leveringsverplichting uit het contract met Heineken heeft een boete van naar verwachting € 80.000 tot gevolg. Daarnaast zijn de opbrengsten voor de verkoop van groen gas als gevolg van de lagere gasproductie € 413.410 lager. Deze tekorten worden door de gevormde bestemmingsreserve opgevangen.

Elektra
Het verwerken van meer vervuilingseenheden, de aanvoer van meer afvalwater en door niet begrote verbruikers zoals onder andere de fijnzeefinstallatie op Aarle-Rixtel, de proef met medicijnresten op Aarle-Rixtel en de proef superkritisch vergassen op rwzi Dinther zijn de energiekosten toegenomen. Ter dekking van deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging goedgekeurd van € 325.000. De extreem droge zomer van afgelopen jaar heeft geleid tot minder regenwaterafvoer (rwa), waardoor van het totale beschikbare budget van € 3.586.060 een bedrag van € 125.840 niet nodig is geweest.

Chemicaliën
Voor chemicaliën is in 2018 in totaal € 792.000 minder uitgegeven. Naast € 269.080 lagere uitgaven voor de centrale slibverwerking op rwzi ’s-Hertogenbosch (vertraging van de renovatie) zijn de uitgaven ten behoeve van het zuiveren van afvalwater op rwzi ’s-Hertogenbosch € 309.090 lager door de vertraging bij het opstarten van de slibgisting. Verder zijn er € 162.990 lagere uitgaven op

rwzi Oijen. Dit wordt veroorzaakt door de gerealiseerde slibscheiding door het investeringsproject Ombouw sliblijn rwzi Oijen. De uitgaven voor de slibverwerking op rwzi Dinther zijn € 75.180 lager doordat de benodigde hoeveelheid PE te hoog is ingeschat. Daar staat een overschrijding van € 88.350 tegenover voor de slibverwerking op rwzi Aarle-Rixtel om het droge stof gehalte te verhogen en zo de hoeveelheid slibkoek naar de SNB te beperken.

Anti-afhaaksubsidie
Met ingang van 2017 wordt een anti-afhaaksubsidie verstrekt om een grote lozer aangehaakt te houden voor de toekomst. Hiervoor is een bedrag van € 680.000 opgenomen in de begroting 2018. Meer ve's leiden niet alleen tot extra belastingopbrengsten maar hebben tevens tot gevolg dat de anti-afhaaksubsidie stijgt. Ter dekking van deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging van € 145.000 aangevraagd en goedgekeurd.

Rwzi Dinther
Naar aanleiding van problemen van de zuivering van een grote industriële lozer is op rwzi Dinther meer afvalwater gezuiverd. Bij het Bestuursverslag t/m juni 2018 is een begrotingswijziging aangevraagd en goedgekeurd van € 75.000 voor de financiering van de extra kosten. Deze worden ruimschoots gecompenseerd door de extra ve's die ontvangen worden via de BSOB.

Beheer en onderhoud gemeentelijke Rioolgemalen (Rg)
De inkomsten van de gemeenten in het kader van beheer en onderhoud van de gemeentelijke Rg zijn € 79.220 lager aangezien het eerstelijns onderhoud is beëindigd en alleen nog maar tweedelijns onderhoud wordt uitgevoerd door het waterschap.

Pilot medicijnen
Voor het gebruik van een installatie en analyses in het kader van de Pilot verwijdering medicijnresten op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag begroot van € 400.000. In 2018 is een bedrag van in totaal € 384.000 uitgegeven voor de pilot. Het project zal in 2019 voortgezet worden en door de bijdrage van het Ministerie van IenW (Infrastructuur en Waterstaat) worden gefinancierd.

Kunstmatige intelligentie rwzi Aarle-Rixtel en rwzi Oijen
Op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag van € 116.000 uitgegeven ten behoeve van artificial intelligence. In 2019 zal het project waarvan de totale kosten naar verwachting € 192.000 bedragen worden afgerond. De kosten ten behoeve van artificial intelligence op rwzi Oijen worden gefinancierd binnen het investeringsproject Renovatie rwzi Oijen.

Calamiteit transportleiding Achterdijk
Een breuk in de transportleiding Achterdijk heeft ertoe geleid dat voor een bedrag van € 70.000 onvoorziene kosten zijn gemaakt.

Calamiteit rwzi Aarle-Rixtel
In 2017 heeft een calamiteit plaatsgevonden op rwzi Aarle-Rixtel. Een bedrijf is hiervoor aansprakelijk gesteld. In 2018 heeft de uitspraak plaatsgevonden en door een vaststellingsovereenkomst is een bedrag van € 170.000 ontvangen ter compensatie van de door het waterschap geleden schade.

Afvalwater Vught
De bijdrage van waterschap De Dommel voor de verwerking van het afvalwater van Vught op de rwzi 's-Hertogenbosch is € 125.470 hoger dan begroot.

1.5 Water in bebouwd gebied

In bebouw gebied spelen onderwerpen van alle programma's uit deze begroting. Er ligt een opgave om de kans op wateroverlast te beperken, er liggen opgaven rond voldoende water en voor een gezond en robuust watersysteem en er ligt een sterke link met de afvalwaterketen.

In het Waterbeheerplan 2016-2021 is de ambitie van Aa en Maas voor bebouwd gebied als volgt verwoord: 'Ook in bebouwd gebied streven wij naar het hebben en houden van een gezond, robuust en veerkrachtig watersysteem. Een watersysteem dat onze inwoners kunnen beleven, waar ze van kunnen genieten. Steeds vaker voorkomende extreme neerslag, periodes van droogte en problemen als gevolg van extreme warmte (bijvoorbeeld hittestress) raken direct aan de belangen van veel inwoners van het beheergebied. In de planperiode verkent het waterschap met zijn partners hoe de problemen in bebouwd gebied opgevangen kunnen worden. Hier liggen direct raakvlakken met de inrichting van de openbare ruimte (gemeenten, projectontwikkelaar) en hoe burgers en bedrijven omgaan met hemelwater in en op hun percelen. Hoewel de formele taak in het beheer daarvan niet bij het waterschap ligt, wil het waterschap zijn steentje bijdragen aan een verbeterde leefomgeving in dorp en stad'.
Concreet vertaalt zich dit in een opgave om:

- Ook in bebouwd gebied (mee) te werken aan een meer robuust watersysteem dat kan omgaan met de gevolgen van klimaatverandering (piekbuien en extreme droogte). Het zoveel mogelijk voorkomen van afwenteling uit bebouwd gebied op het landelijke gebied en vice versa is daarbij een aandachtspunt;
- Aanpak van de grootste knelpunten in waterkwaliteit van stedelijk water en werken aan een hogere kwaliteit van de leefomgeving. Dit doen we niet zozeer meer door zelf actief uitvoeringsprojecten in stedelijk gebied ter hand te nemen, maar door onze kennis in te brengen en watersysteem analyses te faciliteren en in de rol van adviseur gemeenten de juiste maatregelen te laten nemen;
- De versterking van de samenwerking in de keten (Bestuursakkoord Water) door te zetten.

1.5.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel geeft de geplande prestaties in de Programmabegroting 2018 en de realisatie 2018 weer.

Tabel 11: Prestatietabel 2018

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren begroting	Begroting 2018	Realisatie 2018	
Actualiseren beleidskaders water in bebouwd gebied	Stuks	6	1	2	
Gezondheid:					
Oplossen knelpunten riooloverstorten	Stuks	5	1	2	
Waterkwaliteit, gezondheid en beleving en bebouwd gebied	Maatregel	5	1	1	
Klimaat:					
Klimaatstresstesten/ Klimaat visie in de subregio	Stuks	2		3	
Brabantse Peel			1		
Land van Cuijk			1	1	
As 50+				1	
Meierij				1	
Duurzaam en circulair:					
Pilot decentraal zuiveren	Stuks	1	1	1	
Inrichten meetlocaties Meten en Monitoren in de keten	Stuks	4	1	1	
Integraal project modelleren keten - systeem	Stuks	4	1	1	
Groen Blauw:					
Vergroenen bedrijventerreinen	Stuks	4	1	2	
De Toekomst van Brabant, groene schoolpleinen	Stuks	60	15	30	
Projecten met woningstichtingen gerealiseerd	Stuks	4	1	2	
Oplossen knelpunten stedelijk gebied					

Verkenningen en beleid voor 2018:

Ambitiebepaling & Strategie bebouwd gebied	Uitwerken	
Beleidskader bebouwd gebied:		
Waterkwaliteitsspoor onderdeel riooloverstorten	Actualiseren	
Waterkwaliteit en beleving in bebouwd gebied	Actualiseren	
Gezondheid:		
Toolbox gezondheid via Brabantse Health deal	Uitwerken	
Vitalzone Oss	Uitwerken	
Gezonde Maashorst	Verkennen	
Positieve gezondheid Noordelijke Maasvallei	Verkennen	
Klimaat:		
Platform "Samen klimaat bestendig" (rainproof)	Uitwerken	
Livinglab Klimaat Bestendig Land van Cuijk	Actualiseren	
Gecombineerde aanpak Klimaat Adaptatie en Mitigatie	Verkennen	

Toelichting/afwijkingen

Actualisatie beleidskader

- De uitgangspunten notitie Waterkwaliteit gezondheid en beleving is in 2018 gereed gekomen en zal in 2019 bestuurlijk worden behandeld;
- De aanpak gebouwde omgeving is als onderdeel van het traject Weer, een uitdaging! gedeeld met directie en bestuur (db). De aanpak bestaat uit verschillende sporen: vergroten van bewustwording (spoor 1) en een inhoudelijke benadering in kwantitatieve zin (te nat en te droog spoor 2a) en in kwalitatieve zin (te warm en te vies spoor 2b).

Gezondheid
Op te lossen knelpunten riooloverstorten zijn inmiddels aangepakt, eventuele nieuwe knelpunten als gevolg van de wateroverlast in 2016 worden binnen het reguliere werk opgepakt.
Waterkwaliteit gezondheid en beleving de oorspronkelijke knelpunten met blauwalgen zijn inmiddels opgelost, eventuele nieuwe knelpunten als gevolg van de droogte in 2018 worden binnen het reguliere werk opgepakt.

Klimaat
Klimaatstress testen – klimaat visie's in de subregio: binnen de regio Noord-Oost Brabant is inmiddels een project gestart om deze testen voor de subregio's Meierij, As 50+ en Land van Cuijk nader vorm te geven. Dit zal doorlopen in 2019.

Duurzaam / circulair
Pilot decentraal zuiveren:
- I-qua project Bernheze: met innovatie, intelligentie en interactie komen tot kwalitatieve oplossingen voor afvalwatervoorzieningen in het buitengebied. Gedurende drie jaar zullen zes Vlaamse en twee Nederlandse partners gezamenlijk innovatieve oplossingen ontwikkelen en uittesten op verschillende locaties. Ervaring zal worden opgedaan bij voetbalvereniging HVCH in Heesch. Bij de ontwikkeling van de innovaties is er steeds een sterke focus op het lokaal inzetten van gezuiverd afvalwater en het terugwinnen van grondstoffen (nutriënten) en energie;
- Daarnaast is ambtelijke meegewerkt aan Brainport Smart District (BSD) in Helmond en is bekeken in hoeverre andere vormen van oppervlaktewaterbeheer en sanitatie kansrijk kunnen zijn voor deze nieuwe wijk van de toekomst.

Inrichten meetlocaties meten en monitoren:
- Meetlocaties Goorloop Helmond zijn ingericht en metingen lopen.

Integraal project modelleren keten-systeem:
- De samenwerking tussen het waterschap en de gemeenten Deurne, Asten en Someren heeft de eerste rekenresultaten opgeleverd. Nadere specificering wordt medio 2019 verwacht.

Groen/Blauw
Vergroenen bedrijventerreinen:
- Op Pettelaarpark is Dura Vermeer een coalitie aan het smeden tussen bedrijven om het bedrijventerrein te verduurzamen. Aa en Maas, gemeente en provincie zijn betrokken.

De toekomst van Brabant-schoolpleinen van de toekomst:
- Deze regeling loopt boven verwachting en heeft met ca 30 toekenningen in het beheergebied van waterschap Aa en Maas de verwachte hoeveelheid van 15 aanvragen in 2018 ruimschoots overtroffen.

Projecten met woningstichtingen gerealiseerd:
- In Oss is met woningstichting Mooiland een project met geveltuinen gerealiseerd;
- De woningstichtingen in 's-Hertogenbosch hebben een duurzaamheidsakkoord getekend waar het waterschap input heeft aangeleverd, waardoor naast maatregelen voor de energietransitie nu ook maatregelen voor klimaatadaptatie worden meegenomen;
- In de gemeente Oss is het waterschap eveneens in gesprek over een dergelijk duurzaamheidsakkoord inclusief aandacht voor klimaatadaptatie.

1.6 Leveren en organiseren van maatschappelijke meerwaarde

1.6.1 Prestaties en activiteiten

Het realiseren van de doelstellingen in voorgaande paragrafen vraagt het nodige van onze organisatie. Naast de realisatie van waterdoelen heeft Aa en Maas ook een maatschappelijke rol. Hierover gaat deze paragraaf.

Organisatieontwikkeling
Onze organisatieontwikkeling MOOi is gericht op een goede samenwerking met onze partners, een wendbare organisatie en krachtige medewerkers:

- Een belangrijke ontwikkeling om samenwerking, in- en extern, te bevorderen is de oprichting van gebiedsteams. De gebiedsteams hebben in 2018 vorm gekregen. Het zijn interdisciplinaire teams die werken aan alle opgaven in en met een bepaald gebied;
- Een andere ontwikkeling is het programma Digitale Transformatie. Dit kende in 2018 een vliegende start. In proeftuinen, ook wel POC's (Proofs of Concept) genoemd, zijn de eerste resultaten geboekt en is een structuur neergezet om de organisatie de (digitale) toekomst in te leiden;
- In lijn met deze nieuwe koers gaan we steeds slimmer werken. Dat doen we projectmatig en volgens de 'lean' filosofie. Daarnaast zijn er nieuwe, flexibele, werkvormen geïntroduceerd zoals 'agile'. Ook hebben ónze facilitators interne trajecten begeleid als evaluaties, werksessies en workshops en werd de volgende stap in ons assetmanagement gezet;
- Krachtige medewerkers en hun kennis zijn het fundament van het waterschap. In 2018 zijn er kennissessies met een aantal medewerkers gehouden. Hierbij is in kaart gebracht welke vaardigheden, ervaringsniveaus en inhoudelijke kennis nodig zijn om als medewerker, team en afdeling de toekomst in te gaan;
- Ook in 2018 hebben we (ruim) voldaan aan de wettelijke verplichting vanuit de Participatiewet/Banenafspraak. Op deze manier geven wij mensen met een achterstand op de arbeidsmarkt kans om werkervaring op te doen en in te stromen in reguliere banen;
- Er is ook een werkgroep Aantrekkelijk werkgeverschap gestart om in te spelen op krapte op de arbeidsmarkt. Door het inzetten van BBL-trajecten op specifieke functies en het veelvuldig gebruik maken van stagiairs en deelname aan traineeprogramma's blijven we goed in beeld op de arbeidsmarkt. Ook het feit dat Aa en Maas tot 'Beste Overheidsorganisatie 2018' is verkozen, geeft een impuls aan de werving van nieuwe medewerkers;
- De werkgroep vitaliteit heeft zich op bewustwording van gezondheid ingezet. Er zijn workshops georganiseerd rond thema's als slaap, voeding en bewegen.

Samenwerking met partners en externe ontwikkelingen
Regionaal

- Samenwerking op regionaal niveau vindt vooral plaats binnen de regionale samenwerking Noordoost-Brabant (partner in Agrifood Capital), het MRE (Metropool Regio Eindhoven), innovatiehuis de Peel, BrabantStad en de werkeenheden afvalwaterketen;
- In de regio Noordoost-Brabant is eind 2017 op basis van de uitgevoerde MTR gekozen voor drie prioritaire thema's: transitie landbouw, klimaat en energie, voeding en gezondheid. Voor deze thema's hebben wij in 2018 extra middelen en capaciteit vrijgemaakt. Voor landbouw en klimaat en energie zijn uitvoeringsprogramma's opgesteld en projecten uitgevoerd. Voor voeding en gezondheid zijn de eerste kaders/ambities gesteld. Bij het klimaatprogramma vervullen we een actieve/belangrijke rol;

- Ook in het MRE en de Peel leveren wij onze bijdrage aan en inzet bij het (door)ontwikkelen van regionale klimaatprogramma's met als doel tot concrete uitvoeringsprojecten te komen met andere partners in de netwerken;
- Op 4 juni heeft de klimaattop Zuid plaatsgevonden. De opbrengst van de top is opgenomen in een Slot- en Startakkoord Klimaatstroom Zuid. Dit akkoord bevat afspraken en initiatieven op het gebied van energie, klimaatadaptatie, landbouw, circulariteit en bebouwd gebied. Het akkoord is aangeboden aan het Rijk met het verzoek zich aan te sluiten en bij te dragen;
- Op 13 december heeft Aa en Maas met provincie, waterschappen en gemeenten de samenwerkingsovereenkomst Zuiderwaterlinie ondertekend, waarmee waterdoelen en -projecten gekoppeld worden aan behoud en ontwikkeling van (water)erfgoed, recreatie en toerisme en integrale gebiedsontwikkeling.

Integrale gebiedsontwikkelingen
Net als de afgelopen jaren realiseerden wij veel van onze doelen via een integrale gebiedsaanpak. Enkele resultaten in 2018 zijn de realisatie van de eerste fase van het project Blauwe Poort bij Laarbeek, het project Meanderende Maas, vaststelling van het ontwerp-projectplan Waterwet voor Leegveld (Natura2000), vaststelling van het ontwerp-Gebiedsplan Raam en afronding van de Operatie wateroverlast met de gemeenten Deurne, Asten en Someren.

Provincie
- Met de provincie is het Milieu en Waterbeleid in Noord-Brabant geëvalueerd. Onder die tussenevaluatie hangen diverse meer inhoudelijke evaluaties zoals de evaluatie beregeningsbeleid, evaluatie verdrogingsbestrijding en de Midterm Review STUW (Samenwerkingsovereenkomst ter uitvoering waterdoelen). Naast heel veel zaken die goed gaan blijkt uit de evaluaties onder meer dat de benutting en aanvulling van het diepe grondwater niet in balans zijn en dat de realisatie van het Natuurnetwerk en de verdrogingsbestrijding niet zo snel loopt als we zouden willen;
- In overleg met de waterschappen is de provincie gestart met de voorbereiding van de Provinciale Omgevingsverordening, die vanaf 2021 de bestaande verordeningen op het gebied van ruimte, water en milieu zal vervangen.

Brabantse waterschappen
De drie Brabantse waterschappen staan voor dezelfde uitdagingen. Door samen te werken, krachten te bundelen en kennis te delen staan en zijn we sterker. De Brabantse waterschappen willen nog meer van elkaars kennis en kunde profiteren. We kijken naar onze overeenkomsten en respecteren verschillen, maken afspraken over hoe we optimaal kunnen samenwerken en wie in de lead is. Om dit te bereiken hebben we in 2018 meer focus binnen Winnend samenwerken aangebracht. Er zijn zeven thema's benoemd waar de focus van Winnend Samenwerken op ligt:
1. Digitale transformatie (zoals slimmer sturen, cyber security en inzet van drones);
2. Grondstoffentransitie, klimaat en energie;
3. Dienstverleningsvraagstukken (zoals zaakgericht werken);
4. Samen innoveren;
5. Calamiteiten en veiligheid (netcentrisch werken);
6. Blijven leren en ontwikkelen (zoals nieuwe werkvormen en de BrabantAquademie);
7. Bedrijfsvoering zaken (zoals financiën en inkoop).

Nationaal
- In het verlengde van het Regeerakkoord 2017-2021 ondertekenden het kabinet, VNG (Vereniging Nederlandse Gemeenten), IPO (Interprovinciaal Overleg) en UvW (Unie van Waterschappen) In februari het Interbestuurlijk Programma (IBP). Hierin staan afspraken over de samenwerking bij

grote maatschappelijke opgaven zoals klimaat, natuur en waterkwaliteit. Dit heeft invloed op de opgave van het waterschap.

Internationaal
In internationaal verband werken de 21 waterschappen samen onder de naam Dutch Water Authorities (DWA). Op 22 maart 2018 heeft DWA een overeenkomst (de Blue Deal) gesloten met het ministerie van Buitenlandse Zaken en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Deze deal moet er toe leiden dat 20 miljoen mensen in 40 stroomgebieden worden voorzien van schoon, voldoende en veilig water. De ministeries verdubbelen daarbij de financiële inzet van DWA.

- Aa en Maas is betrokken bij diverse voorstellen, voornamelijk als partner die expertise levert (deelnemer). In één geval zijn wij trekker namelijk in Ghana-Volta Basin;
- Naast de Blue Deal voorstellen lopen ook nog partnerschappen die met andere middelen worden gefinancierd zoals door de EU, RVO en NWB-fonds;
- Landen waaraan we in 2018 hebben bijgedragen zijn:
    - Burkina Faso – Integrated water resources management;
    - Ghana – Integrated water resources management;
    - Kenia – Integrated water resources management;
    - Zuid-Afrika – Databeheer hydrologie project Kingfisher;
    - Egypte – Drainage en peilbeheer;
    - Vietnam – Knowledge exchange program;
    - Indonesia – Hoogwaterbeschermingsproject;
    - Columbia – Water Governance;
    - Argentinië – Integrated water resources management.

Waterschap Aa en Maas, beste overheidsorganisatie 2018
De goede samenwerking met inwoners en bedrijven en de innovatieve houding. Dat waren voor de jury belangrijke redenen om waterschap Aa en Maas uit te roepen tot beste overheidsorganisatie van het jaar. De verkiezing is een initiatief van de Vereniging voor OverheidsManagement.

Aa en Maas kreeg de prijs uitgereikt tijdens een feestelijke bijeenkomst in de Ridderzaal in Den Haag. De jury onder leiding van de Utrechtse burgemeester Jan van Zanen verkoos het waterschap boven de twee andere finalisten, de Rechtbank Rotterdam en de gemeente Heerhugowaard.
Aan de verkiezingen ging een uitgebreide selectieprocedure vooraf. Aa en Maas diende net als de bijna veertig andere genomineerde overheidsorganisaties een bidbook in. Vervolgens werd een shortlist van tien organisaties opgesteld en daaruit koos de jury op basis van onder meer pitches de finalisten. Hierna volgde een werkbezoek van de jury waarvoor Aa en Maas met 70 medewerkers negen pitches organiseerde, waarbij ook klanten en stakeholders aanwezig waren.

Het juryrapport
‘Waterschap Aa en Maas is een zelfbewuste overheidsorganisatie die een aantoonbare doorwerking heeft met vele bewezen resultaten in de praktijk. Zo heeft het waterschap mooie stappen gezet in de digitale transitie, met onder meer een eigen datalab, waarin de innovatiekracht vanuit de organisatie wordt aangevuld met data scientists en samenwerkingen van buiten. Verder vult Aa en Maas de maatschappelijke taak anders in, door van handhavende overheid te veranderen naar een partner voor inwoners en bedrijven waar elkaars belangen in duurzame structurele samenwerkingsprojecten resulteren. Bovendien stapt de organisatie in slimme netwerken en coalities, gericht op innovatie en leren. Ook heeft Aa en Maas laten zien dat er de afgelopen jaren veel is geïnvesteerd in de cultuur en het HRM-beleid. Er is veel ruimte en stimulans voor ontwikkeling. Tijdens het werkbezoek van de jury waren medewerkers dan ook erg gedreven en enthousiast.’

Crisisbeheersing

- In 2018 is een nieuwe structuur voor de crisisorganisatie ontworpen (in samenspraak met waterschap De Dommel) en de werkwijze voor het netcentrisch werken succesvol geïmplementeerd. Op basis van 2 Go-Live oefeningen in oktober, heeft het Instituut Fysieke Veiligheid aan waterschap Aa en Maas een 'GO' gegeven voor het in 2019 operationeel gaan met de netcentrische werkwijze en het gebruik van het LCMS (Landelijk Crisis Management Systeem). Dit stelt onze organisatie in staat tijdens calamiteiten intern en met onder andere veiligheidsregio's informatie uit te wisselen;
- Op 4 juli is door de stuurgroep Winnend samenwerken de Brabant-brede beleidsvisie crisisbeheersing voor kennisgeving aangenomen: *Samen Krachtig in Crisisbeheersing: Brabantse waterschappen op naar flexibel en veerkrachtig partnerschap.* Deze beleidsvisie is door het dagelijks bestuur vastgesteld en hierin beschrijven de waterschappen Aa en Maas, Brabantse Delta en De Dommel hun gezamenlijke ambities en uitgangspunten op het gebied van crisisbeheersing. De ambities zullen de komende jaren gezamenlijk worden gerealiseerd;
- In 2018 is de crisisorganisatie zeven maal opgeschaald. De vier opschalingen naar fase 1 betroffen verhoogd water op de maas, een mestlozing te Lierop, verhoogde fosfaatwaarden op rwzi Oijen en een persleidingbreuk bij Cuijk. De opschalingen naar fase 2 betroffen de gevolgen van een grote brand in Loosbroek en de legionellabesmetting op rwzi 's-Hertogenbosch. De opschaling naar fase 3 kwam voort uit de aanhoudende droogte, waarvoor de crisisorganisatie op operationeel niveau (in aanvulling op de reguliere organisatie) wekenlang actief is geweest.

Communicatie en participatie

Op het gebied van communicatie en participatie is er in 2018 veel gerealiseerd. Onderwerpen als GenX, sensorgestuurd boeren, droogte en de pilot medicijnresten in de rwzi Aarle-Rixtel stonden volop in de belangstelling. Over deze en diverse andere onderwerpen zijn persgesprekken en -bezoeken georganiseerd en begeleid. Daarnaast zijn er over talrijke onderwerpen persberichten gepubliceerd en interviews geregeld met bestuurders en medewerkers. Vooral de droogte en de effecten daarvan in ons werkgebied vroegen extern en intern om veel communicatie-aandacht. Hoewel de aanhoudende droogte en de effecten op ons werkgebied zeker zorgelijk waren, leverde het ook mooie publiciteit op over ons werk. Naast de droogte en GenX in het oppervlaktewater rondom Helmond waren er in 2018 meer calamiteiten. Denk bijvoorbeeld aan de brand in Loosbroek en legionella in de rwzi in 's-Hertogenbosch. Communicatie met bewoners, betrokken gemeenten en andere partijen en onze medewerkers speelde daarbij steeds een belangrijke rol.
Online communicatie is ook voor het waterschap niet meer weg te denken. Vandaar dat we in 2018 veel aandacht hebben besteed aan onze website, vooral aan het onderwerp klimaat, www.aaenmaas.nl/klimaat . Zo is er nu veel meer te vinden over maatregelen die het waterschap neemt om de effecten van klimaatverandering te beperken en over maatregelen die inwoners zelf kunnen treffen, al dan niet met subsidie van het waterschap.
Klimaat is niet meer weg te denken in onze communicatie. Dat blijkt ook uit uiteenlopende evenementen waaraan we deelnamen: in februari de beurs Tuinidee, samen met 's-Hertogenbosch, As50 en Meijerij om bezoekers informatie te geven over wat ze zelf kunnen doen tegen de gevolgen van klimaatverandering; begin juni op de klimaattop zuid samen met gemeenten, waterschappen en provincies en andere partijen in zuidelijk Nederland ; eind oktober samen met Brabantse en Limburgse gemeenten, waterschappen en provincies tijdens de Dutch Design Week met als thema Design Thinking Klimaatadaptatie.
Ook op de jaarlijkse open dag, die dit jaar plaats vond op de rwzi Aarle-Rixtel, was er veel aandacht voor klimaat. Er kwamen ruim 1000 bezoekers op af. En nog meer aandacht voor klimaat: het uitreiken van groen-blauwe handdrukken is inmiddels uitgegroeid tot een mooie traditie. Ook dit jaar hebben de regiocommissies er weer een aantal uitgedeeld, zoals aan twee basisscholen in Uden voor de duurzame herbouw van de school.
Verder is er in projecten als Meanderende Maas en Verborgen Raamvallei invulling gegeven aan communicatie en participatie met bewoners. Ook is er een nieuwe groep inwoners tot dijkwachter

opgeleid, zijn er gesprekken met partners van dijken geweest en loopt er een traject samen met Brabantse Delta over schapenbeheer op de dijk.
Tot slot aandacht voor de waterschapsverkiezingen op 20 maart 2019. Die vragen om een fikse aanloop. Vandaar dat we dit najaar al gestart zijn met de voorbereidingen van de communicatie rondom de verkiezingen.

Omgevingswet / Water en ruimte
Medewerkers hebben voortdurend aandacht besteed aan de komst van de Omgevingswet en de consequenties voor de organisatie. In 2018 zijn de legger watersysteem en legger primaire keringen omgevingswetproof gemaakt. Een groot aantal medewerkers heeft trainingen gevolgd gericht op inhoud en samenwerking tussen overheden onder de Omgevingswet. De organisatie en bestuurlijke afstemming gericht op het starten van de processen van de eigen kerninstrumenten Waterschapsverordening en Waterbeheerprogramma heeft plaatsgevonden. Eind 2018 hebben de Brabantse waterschappen de ambities verkend voor een, al dan niet, gezamenlijke waterschapsverordening. Er heeft een interne en externe consultatie plaatsgevonden over de inzet van het waterschap bij het opstellen van gemeentelijke omgevingsvisies. Belangrijke besluiten zijn genomen, bijvoorbeeld om een zaaksysteem te werven en te implementeren. Producten van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) zijn ontwikkeld tot Bèta-versies. In 2019 zullen de eerste try-outs plaatsvinden. De verwachting is dat begin/midden 2020 onze organisatie hierop kan aansluiten.

Vergunningverlening en handhaving
De uitvoeringsprogramma's van de afdelingen Planadvies & Vergunningen en Toezicht & Handhaving zijn grotendeels conform afspraken uitgevoerd. In het Jaarverslag vergunningverlening, preventie, toezicht en handhaving is uitgebreid verslag gedaan. Enkele highlights zijn:

- Alle ontvangen bedrijfswaterplannen, inclusief de achterstand die resteerde voor 2018, zijn opgepakt. Dit betekent dat we in 2018 een totaal van 770 bedrijfswaterplannen hebben opgepakt. Daarnaast hebben we, naast de extra inzet op beregenen tijdens de droogteperiode, nog een totaal van 228 bedrijfswaterplannen in het veld gecontroleerd. Grondwater is daarmee, zoals verwacht, een van de belangrijke VTH-thema's van 2018 geweest;
- De verkenning met waterschappen op het gebied van indirecte lozingen en samenwerking met de omgevingsdiensten in bredere zin is gestart. Begin 2019 worden hierover nieuwe (vervolg)afspraken gemaakt met onze partners;
- In het afgelopen jaar is er vanuit het toezicht op de zuiveringsheffing circa 4000 ve opgespoord. Het betreft twee bedrijven waarbij de ve vrijwel als nihil in de boeken stond, maar waarbij dit in werkelijkheid ruim 1000 en 3000 betreft. Dit komt neer op ongeveer € 200.000 aan extra heffing. Beide bedrijven worden meetbedrijven met eigen meet- en bemonsteringsapparatuur.

Kennisontwikkeling en innovatie
De jury van de prijs Beste Overheidsorganisatie van het Jaar 2018 roemde de organisatie om haar innovatieve cultuur. Een greep uit de resultaten van 2018:

Energie en grondstoffen:

- Als voorzitter van de Koplopergroep Cellulose (totaal zes waterschappen) zijn samen met Aquaminerals nu twee hoogwaardige afzetketens uitgewerkt met marktpartijen voor de afzet van zeefgoed. Begin 2019 wordt hier met de koplopergroep een keuze uit gemaakt;
- De demonstratie-installatie van superkritisch vergassen is operationeel en de eerste testen zijn gedraaid. Een uniek project met mogelijk grote implicaties voor de slibverwerkingsketen;
- Het project bioraffinage van maaisel en waternavel is afgerond met een landelijk eindsymposium. Kansrijk, maar met haken en ogen. Een vervolg is nog in beraad.

Nieuwe stoffen en gezondheid:

- Het landelijke nieuws werd gehaald met de start van de pilots voor medicijnverwijdering op de rwzi Aarle-Rixtel. Een belangrijke stap voor het ontwerp van een 'full-scale' installatie;
- Het onderzoek Schone Maaswaterketen naar verwijdering van geneesmiddelen is inmiddels afgerond. De resultaten zijn positief en over een vervolgproject wordt nu gesproken;
- VitalZone Brabant staat op de kaart en kent inmiddels een eigen financiering én meerdere pilots. Een landelijke bijeenkomst rondom het thema 'Drinkable Rivers' was een groot succes.

Klimaatadaptatie:

- Met meerdere gemeenten en de provincie Noord-Brabant zijn vijf lokale cases voor klimaatadaptatie uitgewerkt met een uniek ontwerpproces. Deze resultaten zijn ook gepresenteerd op de Dutch Design week;
- Aa en Maas is één van de initiatiefnemers van programma Lumbricus om te kunnen adapteren aan de opgaven van het veranderende klimaat. Dit voorjaar is bij waterschap Vechtstromen een kennisdag georganiseerd en zijn in het veld tussen alle partners (nieuwe) inzichten uitgewisseld. Dit najaar hebben we samen met alle partners tijdens een Koersdag vastgesteld dat er meer aandacht moet komen voor het vertalen van kennis naar het operationele waterbeheer. De programmering voor de resterende twee jaar van Lumbricus wordt daar op aangepast. Naast waterschap De Dommel zijn ook waterschap Limburg en provincie Noord-Brabant inmiddels toegetreden tot Lumbricus.

Duurzaamheid en energieneutraliteit

- Het koersdocument Naar een duurzaam waterschap is bestuurlijk omarmd met zeven focuspunten;
- Met het ondertekenen van het manifest Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen is het nodig om duurzaamheid en circulariteit te borgen in het inkoopproces, maar ook in bestuursvoorstellen, beleid en projectplannen. Dit wordt samen met het uitwerken van de ambitie onder de vorige bullit opgepakt. Verder zijn we van plan om een GWW-project duurzaam en circulair uit te werken in 2019;
- In mei is de eerdere aanbesteding Mobiliteit geëvalueerd op duurzaamheid. De aanbesteding voldeed aan de minimale voorwaarden. In de toekomst mag de lat ten aanzien van duurzaamheid hoger worden gelegd, zeker nu de technologische mogelijkheden toenemen;
- Bestuurlijk is medio 2018 goedkeuring gegeven voor de aanleg van een zonneweide op het terrein van rwzi 's-Hertogenbosch. Eind 2018 is goedkeuring gegeven om alle andere mogelijke locaties voor zonneweides te onderzoeken en uit te werken;
- Een energieneutraal WSK (Watersysteem en Keringen) wordt ten uitvoer gebracht. Er liggen sinds begin 2018 zonnepanelen op het dak van districtskantoor Beneden Aa en sinds april is waterkrachtcentrale Vorstenbosch actief. De voorbereidingen worden getroffen voor nog drie waterkrachtcentrales en zes andere stuwen worden onderzocht op haalbaarheid. Ook de overige districtskantoren worden voorzien van zonnepanelen;
- Met de komst van een projectinitiator energieneutraal en duurzaam Aa en Maas in maart is extra inzet gepleegd op het toepassen van duurzame energie (zon, wind, waterkracht en warmte uit oppervlaktewater). Op alle geschikte daken van waterschapskantoren komen zonnepanelen en verdere verduurzaming van het vastgoed wordt onderzocht;
- Vanuit de nieuwe concept nationale klimaatakkoord zijn medio 2018 regionale energiestrategieën (RES-sen) gestart voor energieneutrale regio's. Waterschap Aa en Maas neemt samen met waterschap De Dommel deel aan de RES-sen Noord-oost en Zuid-oost Brabant. De rol van waterschappen binnen de RES-sen biedt vooral kansen op het gebied van aquathermie en de inzet van biogas;
- Ondanks het zelf opwekken van elektriciteit zal er een aanzienlijk deel ingekocht moeten blijven worden, bijvoorbeeld voor het verbruik in de winter of 's nachts wanneer geen stroom wordt opgewekt. Samen met de twee andere Brabantse waterschappen zijn we in 2018 gestart met de

voorbereidingen voor een nieuwe aanbesteding voor de inkoop van (groene) energie in 2020. De huidige inkoop van grijze stroom wordt groen met certificaten. Voor de nieuwe aanbesteding na 2020 wordt onderzocht of echte groene elektriciteit tot de mogelijkheden behoord.

Bedrijfsvoering
In 2018 hebben de drie Brabantse waterschappen in het kader van Winnend samenwerken een aantal grote projecten opgepakt. Programma's zoals vastgoedregistratie en Enterprise Service Bus (ESB) zijn binnen Winnend samenwerken eenduidig en gezamenlijk aangeschaft.
Voor Zaakgericht werken wordt, zowel Brabant-breed als landelijk, gewerkt aan een verdere samenwerking. Het doel van Zaakgericht werken is om onze dienstverlening te verbeteren. Met de invoering van Zaakgericht spelen we tevens in op toekomstige ontwikkelingen zoals de Omgevingswet, Digitale Overheid enzovoort. Op termijn draagt Zaakgericht werken ook bij aan een beter informatiemanagement. Vooruitlopend daarop is in 2018 veel energie (vanuit alle afdelingen) gestoken in het opschonen van onze netwerkschijven en duurzaam toegankelijk maken van onze niet-geclassificeerde data op de netwerkschijven.
In 2018 is de digitale handtekening geïmplementeerd. Hiermee wordt ook weer een bijdrage geleverd aan digitaal werken en efficiëntere werkprocessen.
Het nieuwe financieel systeem was, conform planning en budget, in de eerste week van 2018 technisch operationeel. Het implementatietraject is in september afgerond en er zijn nieuwe afspraken gemaakt over de doorontwikkeling van het systeem.
De aanpassing van de klimaatinstallatie van het pand op locatie Pettelaarpark is in december 2018, succesvol en zonder noemenswaardige verstoringen van het dagelijks werk, afgerond. Daarnaast is ook de inrichting van het Klanten Contact Centrum (KCC) en ontvangstruimte op de begane grond uitgevoerd.

1.6.2 Input 2018

Investeringen
Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2018.

*Figuur 4: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)*

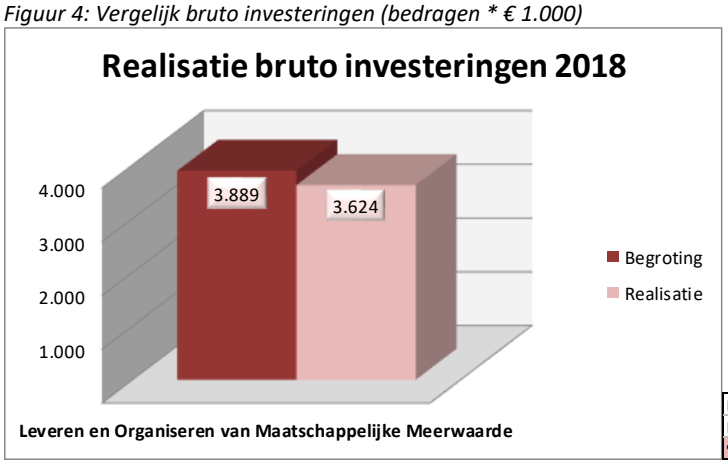

Realisatie	3.624
Begroting	3.889
% Realisatie 2018 t.o.v. Begroting 2018	93%

De realisatie is nagenoeg gelijk aan de begroting.

1.7 De verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit

Hierna wordt ingegaan op de verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit. De paragrafen bevatten de verantwoording van hetgeen in de overeenkomstige paragrafen in de begroting is opgenomen.

1. Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar;
2. Incidentele baten en lasten;
3. Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen;
4. Waterschapsbelastingen;
5. Weerstandsvermogen;
6. Financiering;
7. Verbonden partijen;
8. Bedrijfsvoering;
9. EMU-saldo;
10. Investeringen.

1.7.1 Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar

Het waterschap is volop in beweging en is als beste overheidsorganisatie van 2018 uitgeroepen!
Aa en Maas is verder gegaan met het uitvoeren van grote projecten zoals de renovatie van de rwzi van ‘s-Hertogenbosch en is zijn middelen beschikbaar gesteld voor de renovatie van rwzi Oijen om de functionele beschikbaarheid te borgen. Ook werd in 2018 de implementatie van een nieuw financieel systeem afgerond en is de keuze gemaakt voor de aanschaf voor een nieuw zaaksysteem.
In het kader van duurzaamheid is in 2018 een investeringskrediet beschikbaar gesteld voor de voorbereiding en uitvoering van zonne-energie en waterkrachtcentrales.
Met de vervanging van de klimaatinstallatie van het kantoor in ’s-Hertogenbosch is in 2018 het grootste gedeelte al gerealiseerd. Met de verbouwing van het districtskantoor Boven Aa is in 2018 gestart en wordt begin 2019 opgeleverd.
In deze dynamiek hebben zich ook externe ontwikkelingen voorgedaan met mogelijke consequenties voor Aa en Maas. Zo is gebleken is dat er extra capaciteit nodig is voor de Veiligheidsbeoordeling en het opstarten van het HWBP-project Ravenstein-Lith.

Droogte
De grootste calamiteit is de droogte die in 2018 heeft plaatsgevonden. De zomer 2018 was extreem droog. Na 1976, het record droogtejaar, is het een van de droogste zomers van de afgelopen 100 jaar. Door de hoge temperaturen en de geringe neerslag was en is er weinig water beschikbaar. Hierdoor ontstonden op veel locaties problemen met betrekking tot waterbeschikbaarheid en –kwaliteit.
Onderzocht wordt welke maatregelen in een volgende droogte periode opnieuw genomen zullen worden. Daarmee wordt ook inzicht verkregen in de structureel benodigde kosten. Hiermee kunnen extreme omstandigheden, die de komende jaren op ons afkomen, afgehandeld worden vanuit onze normale bedrijfsvoering. Aan de volgende maatregelen kan worden gedacht; het verbreden van de GGOR methodiek naar integrale gebiedsplannen, zodat ook de extremen aan de droge en natte kant worden meegenomen (GGOR plus) conform de uitgangspunten van ‘Weer, een uitdaging’; creëren van beleidsruimte/richtlijnen om buiten de bestaande kaders van de Nota Peilbeheer extreme peilmaatregelen en/of wateraanvoermaatregelen te kunnen nemen en het aanpassen regelingen geautomatiseerde stuwen.

Overzicht realisatie uitgangspunten ten opzichte van vastgestelde norm bij de Programmabegroting 2018

Tabel 12: Verschil norm en werkelijk

Variabelen / uitgangspunten / normen	Norm 2018	Werkelijk 2018
Inflatiecorrectie	1,00%	1,70%
Formatie omvang	438,57 fte	426,11 fte
Loonontwikkeling	1,50%	3,50%
Rente toerekening reserves	1,00%	0,97%

1.7.2 Incidentele lasten en baten

In onderstaande staat worden de incidentele lasten en baten weergegeven (geselecteerd op bedragen > € 25.000) welke gerealiseerd of deels gerealiseerd zijn in 2018.

Tabel 13: Incidentele lasten (€ 1.000)*

Omschrijving	Begrote incidentele last	Realisatie incidentele last	Uitgevoerd ja / nee / deels
aanschaf RI&E applicatie	€ 25.000	€ 12.082	Deels
VJN 2017; toetsing normen wateroverlast	€ 100.000	€ 104.462	ja
digitaal zaak- en ketengericht i.hk.v. Omgevingswet	€ 60.000	€ 15.255	deels
legger en beheerregister i.h.k.v. Omgevingswet	€ 30.000	€ 95.979	deels
aansluiten op DSO i.h.k.v.Omgevingswet	€ 55.000	€ 15.926	deels
beregeningsbeleid (restant budget uit boekjaar 2017)	€ 35.000	€ -	ja
aanschaf 2 mobiele pompen waterbeheersingsgemaal Veluwe	€ 52.500	€ 55.457	ja
aanpassen inrichting kleine spreekkamer Districtskantoor	€ 25.000	€ 24.200	ja
planvorming transportsysteem (beheerplan)	€ 30.000	€ -	nee
VJN 2017; huur installatie ten behoeve van pilot medicijnen	€ 300.000	€ 253.500	deels
VJN 2017; meten en monitoren afvalwaterketen (Real Time Control RTC)	€ 100.000	€ 8.200	deels
inrichting gerenoveerd bedrijfsgebouw rwzi Den Bosch	€ 80.000	€ 121.172	ja
oplossen knelpunten veiligheid Rg Oijen	€ 50.000	€ -	nee
aanschaf en plaatsing debietmetingen RWA pompen rwzi Oijen	€ 50.000	€ 14.679	ja
oplossing binnenhalen influent en harkroosters rwzi Oijen	€ 100.000	€ -	nee
modificatie drijflaagafvoer nabezinktank (NBT) 9 t/m 12 rwzi Oijen	€ 50.000	€ -	nee
aanschaf onderlagers SRV rwzi Dinther	€ 28.000	€ -	nee
aanschaf 4 mixers t.b.v. selector rwzi Dinther	€ 25.000	€ -	nee
revisie overbrengingen beluchting rwzi Dinther	€ 25.000	€ -	nee
aanschaf 4 mixers selector t.b.v. rwzi Vinkel	€ 25.000	€ -	nee
splitsen PCS7 en aanschaf back up server i.h.k.v. procesautomatisering rwzi Vinkel	€ 63.090	€ 65.715	ja
opzetten straalverbinding i.h.k.v. procesautomatisering op rwzi Vinkel door Servicestaf	€ 36.910	€ 36.905	ja
omzetten tagnummers fijnzeef installatie rwzi A-R	€ 30.000	€ 39.133	ja
revisie pomp en motor Rg Snepke en Rg Heiligenberg	€ 75.000	€ 90.000	ja
reparatie en vervangen zand- en vetvanger rwzi Cuijk	€ 50.000	€ 5.000	deels
vervangen effluent pompinstallatie rwzi Cuijk	€ 30.000	€ 1.000	deels
vervangen 2 nooddouches rwzi Cuijk	€ 20.000	€ -	nee
onderhoud ontwateringscentrifuge i.v.m. ouderdom	€ 25.000	€ 20.000	ja
	€ 1.575.500	**€ 978.665**	

Voor een deel zijn de geplande incidentele uitgaven in 2018 uitgevoerd (ook goedkoper), waarbij sommige incidentele lasten een vervolg krijgen in 2019. De niet uitgevoerde incidentele lasten zijn voor het overgrote deel uitgesteld naar 2019.
De grootste begrote incidentele last (Huur installatie ten behoeve van pilot medicijnen) is in 2018 lager uitgevallen, doordat een gedeelte nog niet is uitgevoerd.

Daarnaast is een niet begrote incidentele baat ontvangen. Voor 2018 is dat de volgende:

Tabel 14: Incidentele baten (€ 1.000)*

Omschrijving	Begrote incidentele baat	Realisatie incidentele baat	Uitgevoerd ja / nee / deels
compensatie kosten als gevolg van calamiteit op rwzi Aarle-Rixtel in 2017 door een bedrijf	€ -	€ -170.000	ja
	€ -	**€ -170.000**	

1.7.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen

Tabel 15: Bestemmingsreserves (€ 1.000)*

Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne			
		Rente	Mutaties	Rente	Mutaties		Bedrag
Bestemmingsreserves							
Vernieuwing kunstwerken Peelkanaal	864	8				872	
Vernieuwing kunstwerken Afleidingskanaal	564	5				569	
Afkoopsommen waterkering	128	1		1		128	1
Afkoopsommen waterbeheersing	2.950	28		28		2.950	28
Reserve grondverkopen	256	2		2		256	2
Natschadeloket Peilopzet Maas	1.439	14		14	4	1.435	14
Extra afschrijving renovatie rwzi Den Bosch	1.231	12		12	812	418	12
Bestemmingsreserve PBB	1.682	16		16	296	1.386	16
Bestemmingsreserve IBP2016-2021	184	2		2		184	2
Effecten rwzi Den Bosch			4.874		2.602	2.271	
Totaal bestemmingsreserves	9.298	89	4.874	76	3.715	10.471	76

Tabel 16: Voorzieningen (€ 1.000)*

Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne	Externe		
		Rente	Overige				Bedrag
Voorzieningen							
Vz arbeidsgerelateerde vpl wachtgelden	66	1	5	1	45	26	1
Vz arbeidsgerelateerde vpl pensioenen	413	4	7	4	40	380	4
Totaal voorzieningen	**478**	**5**	**13**	**5**	**85**	**406**	**5**

Onder bestemmingsreserves wordt verstaan: een reserve waaraan het algemeen bestuur een bepaalde bestemming heeft gegeven. In het algemeen houdt het instellen en opbouwen van een bestemmingsreserve verband met een gewenste ontwikkeling waarvoor het waterschap gedurende een aantal jaren geld opzij wil leggen.

In 2018 zijn met betrekking tot de vermeerderingen/verminderingen van de overige bestemmingsreserves en voorzieningen de volgende boekingen gedaan:

Overige bestemmingsreserve

- Conform de vastgestelde begroting heeft de rentetoerekening op de bestemmingsreserves Vernieuwing kunstwerken Peelkanaal en Vernieuwing kunstwerken Afleidingskanaal plaatsgevonden;
- Een tweetal schadeclaims zijn uitbetaald zodat de bestemmingsreserve Natschadeloket Peilopzet Maas met € 4.277 is gedaald;
- Jaarlijks vindt een extra afschrijving plaats op het project Renovatie rwzi ’s-Hertogenbosch. De oorspronkelijke doelstelling was dat de bestemmingsreserve per 31-12-2018 volledig afgeschreven zou zijn. Door vertragingen is niet de gehele bestemmingsreserve in 2018 ingezet. In 2018 is een bedrag van € 812.299 extra afgeschreven en als interne vermindering afgeboekt van de gevormde reserve;
- De kosten die zijn gemaakt voor het Persoonsgebonden budget (PBB), worden gedekt uit de bestemmingsreserve. Totaal is dit in 2018 € 295.916;
- In 2018 is de bestemmingsreserve effecten rwzi ’s-Hertogenbosch bij de vaststelling van Bestuursverslag t/m juni 2018 gevormd. Deze bestemmingsreserve is bestemd om de extra kosten als gevolg van de vertraging in de renovatie van rwzi ’s-Hertogenbosch en de extra kosten van SNB op te kunnen vangen. In totaal is er een bedrag van € 2.602.198 aan de reserve onttrokken voor de extra kosten.

Voorzieningen

- De mutatie op de voorziening arbeidsgerelateerde verplichting wachtgeld betreft enerzijds de rechtstreekse uitkeringen in 2018 van € 44.955 en anderzijds de storting van € 5200 om de voorziening op het gewenste peil te brengen conform de laatst bekende informatie;
  - De rechtstreekse uitkeringen bestaan uit wachtgeld voor oud-bestuurders € 6.441 en uit WW-uitkeringen voor voormalig personeel € 38.514;
- De mutatie op de voorziening arbeidsgerelateerde verplichting pensioen bestaat uit de betaling van rechtstreekse uitkeringen aan oud-bestuurders in 2018 van € 40.136. Daarnaast heeft een toevoeging van € 7.367 plaatsgevonden, waarmee de voorziening voldoet aan de toekomstige verwachting van uitgaven.

1.7.4 Waterschapsbelastingen

In onderstaande tabellen worden de belastingopbrengsten van de taken weergegeven.

Figuur 5: Belastingopbrengsten Watersysteembeheer 2018

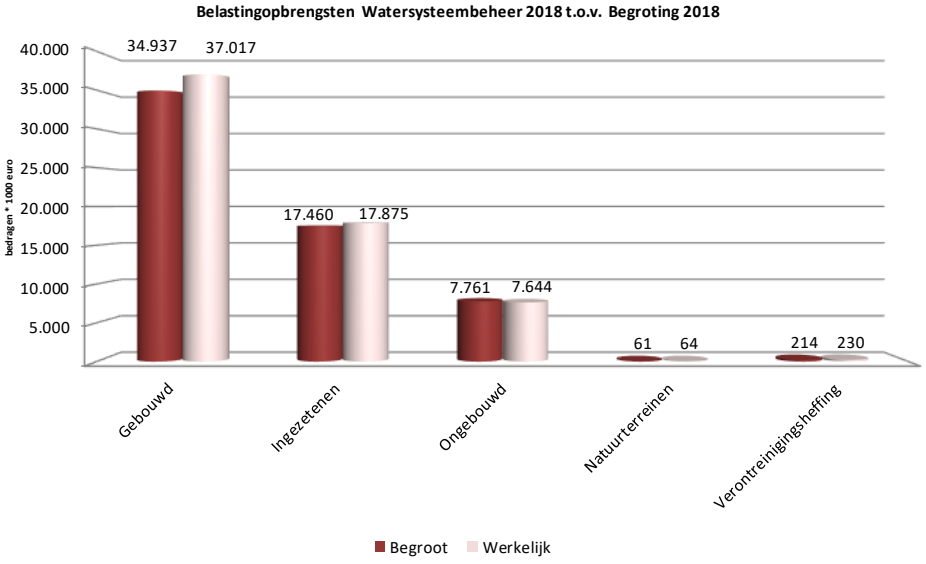

Figuur 6: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer 2018

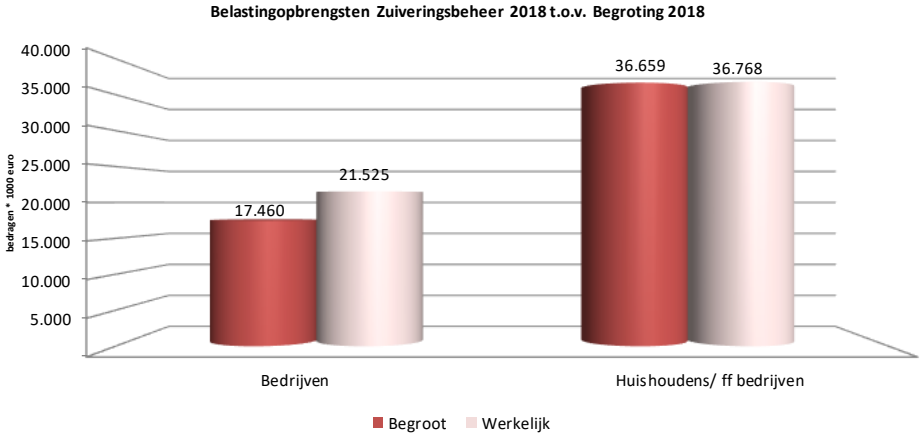

In hoofdstuk 2 Jaarrekening 2018 wordt bij de toelichting van de realisatie per taak de belastingopbrengst per categorie nader toegelicht.

1.7.5 Weerstandsvermogen

1.7.5.1 Weerstandsvermogen

Gedurende 2018 zijn de risico's geactualiseerd en dit heeft niet geleid tot het aanpassen van de gevormde reserves.

Voor de bepaling van het weerstandsvermogen wordt de risico-inventarisatie periodiek herijkt. Hierbij wordt een methode gehanteerd waarbij de geïnventariseerde risico's vertaald zijn naar financiële omvang op basis van kans en financiële impact.

Voor de bepaling van het weerstandvermogen wordt de weerstandscapaciteit vergeleken met de financiële omvang van de geïnventariseerde risico's. Schematisch:

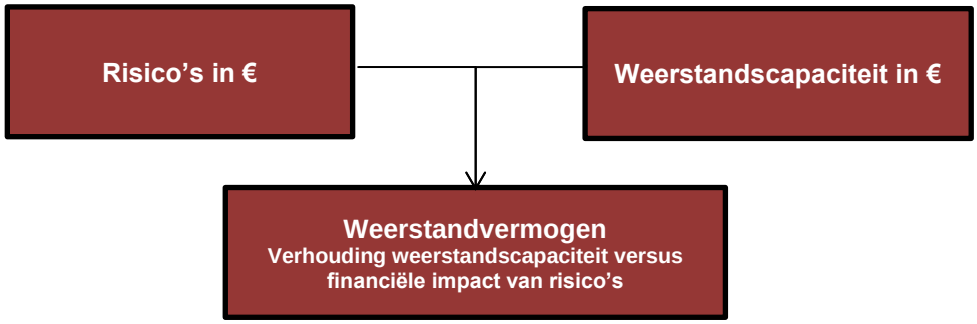

Uitgaande van de kans van het optreden van risico's zijn drie scenario's doorgerekend (optimistisch, gematigd en pessimistisch). Afhankelijk van het gekozen rekenscenario is de totale financiële impact van de geïnventariseerde risico's na het nemen van preventieve, repressieve en correctieve maatregelen als volgt:

<u>Financiële impact van de risico's:</u>

Scenario	Financiële omvang van alle risico's
Optimistisch	€ 1.402.500
Gematigd	€ 2.327.500
Pessimistisch	€ 3.252.500

1.7.5.2 Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit van Aa en Maas in 2018 bestaat uit de volgende componenten:

- Een reserve van € 3.350.000 als specifiek aangemerkte weerstandsreserve;
- Overige algemene reserves;
- Het vermogen om extra inkomsten te genereren door het verhogen van de belastingen;
- Het vermogen om uitgaven te verminderen door middel van bezuinigingen/temporiseren (creëren van extra begrotingsruimte).

Dit levert het volgende beeld op waarbij voor het gemak de weerstandscapaciteit beperkt is tot de specifiek gehanteerde weerstandsreserves. De weerstandscapaciteit is afgezet tegen de geldwaarde

van de risico's. Een weerstandsvermogen <1 is dan als onvoldoende te kwantificeren. Een weerstandsvermogen >1 is dan als voldoende aan te merken.

Scenario	Financiële weerstandsvermogen
Optimistisch	2,39
Gematigd	1,44
Pessimistisch	1,03

Conclusie
De specifieke gevormde weerstandsreserve van € 3.350.000 is ook in het pessimistische scenario toereikend voor de geïnventariseerde risico's.

1.7.5.3 Risico's

Van onderstaande risico's is waar mogelijk een indicatieve schatting gegeven van de hoogte van het risicobedrag. Daarnaast kan nog het volgende worden opgemerkt.

De risico's die in 2018 van belang zijn, worden hieronder nader toegelicht. Deze worden verdeeld in drie categorieën, namelijk;
1. Risico's die doorlopen in het nieuwe jaar;
2. Lopende het jaar nieuw ontstane risico's;
3. Gedurende boekjaar afgeronde risico's.

Risico's die doorlopen in het nieuwe jaar

Slibverwerking Noord-Brabant (SNB)
Veranderde slibmarkt
In de komende jaren wordt door de waterschappen een afname van de slibproductie verwacht door de ombouw van zuiveringen tot energie- en grondstoffenfabrieken, waardoor een onderbezetting van de SVI dreigt. Onderbezetting van de slibverwerkingsinstallatie (SVI) leidt tot hogere verwerkingskosten voor de aandeelhouders. In de afgelopen jaren is dit risico sterk afgenomen door het afsluiten van nieuwe slibverwerkingscontracten. Hierdoor is er op dit moment geen sprake van onderbezetting. Het maximale risico is becijferd op € 1,5 miljoen per jaar.

Hiertegenover staat dat in Nederland een gebrek aan verwerkingscapaciteit blijft bestaan, zoals de afgelopen jaren het geval was. Dit is het geval als de energie- en grondstoffenfabrieken niet het gewenste rendement halen, maar ook door de ontwikkelingen in Duitsland, zoals eerder beschreven. Als dit zich voordoet in combinatie met onverwachte verstoringen (calamiteiten, wijziging in slibprognoses, etc.) dreigt de situatie dat onvoldoende zuiveringsslib verwerkt kan worden, wat kan leiden tot ongezuiverd lozen van rioolwater. SNB tracht met de Provincie en branchegenoten hierover afspraken te maken. SNB overweegt om verwerkingscapaciteit vrij te houden, om eventuele calamiteiten te kunnen opvullen. Daarnaast is extra opslagcapaciteit benodigd.

Terugwinnen van grondstoffen
Terugwinnen van grondstoffen op de zuivering heeft (mogelijk) gevolgen voor de verduurzamings-strategie van SNB ten aanzien van de slibeindverwerking. Terugwinnen van grondstoffen is een belangrijk onderdeel om te komen tot een verdere verduurzaming van de totale afvalwaterketen. In de keten zullen partijen afstemming moeten gaan zoeken om sub-optimalisaties in de keten te

vermijden. SNB tracht deze afstemming met haar aandeelhouders te vinden. Dit is nodig om (toekomstige) besparingen veilig te stellen. Gebeurt dit niet, dan kunnen besparingen in een omvang van € 2 tot € 3 miljoen per jaar niet gerealiseerd worden.

Afzet reststoffen
In 2017 dreigde de afzet van een deel van de reststoffen in Duitsland in de zogenaamde Versatzbau niet meer mogelijk te zijn door de zienswijze van het Rijk. Eind 2018 heeft de Raad van State aangegeven dat Versatzbau een nuttige toepassing is, waardoor het Rijk geen beperkingen mag opleggen. Dit risico is derhalve vervallen.

Continuïteit en beschikbaarheid slibverbrandingsinstallatie
In 2018 is een versterkte ontwikkeling zichtbaar van gebrek aan gekwalificeerd personeel bij toeleveranciers van SNB, vooral op technisch vlak. Dit kan mogelijk gevolgen hebben op het gebied van afnemende kwaliteit van onderhoud aan de installatie en langere stilstandtijden bij onderhoud en storingen. SNB is hierover voortdurend in overleg met de leveranciers en er wordt ook afstemming gezocht met andere bedrijven, om onderhoudsstops op elkaar af te stemmen.

Wijziging in fiscale wetgeving
Wijzigingen en toepassing van fiscale wetgeving kunnen van redelijke invloed zijn op het resultaat van de slibeindverwerking. In het regeerakkoord wordt aangegeven dat de vrijstelling voor de afvalstoffenbelasting vervalt voor de verwerking van zuiveringsslib. Dit heeft geen invloed op het resultaat van de eindverwerking maar wel op de concurrentiepositie van SNB, en op toekomstige ontwikkelingen naar alternatieve verwerking waarbij slib niet meer verbrand wordt.
Afhankelijk van de wijze waarop omgegaan wordt met de waterfractie in het ontwaterd slib, lopen de meerkosten voor de klanten hierdoor op van € 4 tot € 30 per ton. SNB is hierover in nauw contact met de Unie van Waterschappen, die betrokken zal worden bij een onderzoek van het Rijk naar de vraag of vrijstelling daadwerkelijk zou moeten vervallen.

Wijziging in milieuwetgeving
De nieuwe BREF (in een BREF-document staat beschreven wat de meest milieuvriendelijke technieken zijn die een bedrijf kan toepassen) bevat een verplichting tot het installeren van continue kwikmeting. Details met betrekking tot de mogelijkheid tot ontheffing van deze verplichting zijn nog niet bekend. Geschatte investering is circa € 0,5 miljoen.

De provincie heeft SNB ambtshalve een nieuwe energievergunning opgelegd. Het energieverbruik dient in detail te worden gemonitord en mogelijke investeringen die leiden tot energiebesparingen en die binnen vijf jaar kunnen worden terugverdiend, dienen te worden uitgevoerd. SNB heeft in de afgelopen jaren reeds veel gedaan aan het verlagen van het energieverbruik. Welke gevolgen deze nieuwe vergunningseis heeft, zal duidelijk worden in 2019.

Afhaakproblematiek
Waterschap Aa en Maas is zich er van bewust dat het wegvallen van inkomsten, als grote bedrijven zelf gaan zuiveren, een negatieve invloed kan hebben op de zuiveringsheffing van de overige belastingbetalers. Om dit risico te reduceren is gekozen voor een actieve benadering van industriële lozers. Samen met de bedrijven worden problemen geïnventariseerd en wordt indien nodig advies gegeven, waarbij gestreefd wordt naar win-win situaties.

Calamiteiten / handhavingszaken
Het waterschap loopt het risico op onvoorziene kosten die handhavingszaken met zich meebrengen, zoals het opruimen van afvalstoffen (onder andere drugsafval) en herstelkosten bij calamiteiten waarop niet op derden verhaald kan worden.

Aanleg EVZ
In 2017 heeft de provincie de subsidies aan gemeenten voor de aanleg van EVZ's tijdelijk verhoogd van 50% naar 75%. Naar aanleiding van deze verhoging zijn alle gemeenten benaderd om opnieuw de ambitie voor realisatie van EVZ's te bepalen. Voor een aantal gemeenten biedt de verruiming inderdaad nieuwe mogelijkheden. Deze zijn in een gezamenlijk bod aan de provincie aangeboden. Echter is het bod nog niet definitief omdat, na nu blijkt, een gemeente alleen voor 75% subsidie in aanmerking komt bij het volledig functioneren van de EVZ. Dat blijkt in 9 van 19 km niet het geval te zijn. Waterschap is hierover nog in gesprek met de provincie, hoe hiermee omgegaan gaat worden. Het effect van de verhoging in de uitvoering zal pas over enkele jaren zichtbaar worden, afhankelijk van de snelheid van vooral grondverwerving en uitsluitend mits de verhoogde provinciale bijdrage de komende jaren blijft bestaan.

Schadevergoeding waterberging
In 2018 zijn geen waterbergingsgebieden ingezet. Er is daardoor ook geen schadevergoeding voor waterberging uitgekeerd.

Subsidierisico's
Diverse projecten van het waterschap ontvangen subsidies op basis van Europese, nationale of provinciale regelingen. In een aantal gevallen doen we dat ook gezamenlijk met andere partners. Daarbij moet voldaan worden aan de (soms aanvullende) voorwaarden die de subsidiegever stelt. In veel gevallen zijn separate accountantsverklaringen nodig. De definitieve uitbetaling van de subsidiegelden is gekoppeld aan tijdige uitvoering, voldoen aan inhoudelijke randvoorwaarden en een accurate financiële verantwoording.

Exoten
De kosten voor het verwijderen van exoten variëren jaarlijks sterk. Daarom wordt in de begroting hiermee geen rekening gehouden. De kosten worden geboekt onder onderhoud waterlopen en verantwoording hierover vindt achteraf plaats.
De belangrijkste plaagsoort in ons gebied is Grote Waternavel. De Grote Waternavel kan slecht tegen vorst, maar groeit vaak massaal na een zachte winter.
De uitgaven voor de bestrijding van exoten bedroeg in 2018 bijna € 180.000 en dit was vrijwel uitsluitend voor de bestrijding van Grote Waternavel. De uitgaven zijn € 30.000 hoger dan in 2017, maar blijven nog ver onder het bedrag van € 300.000 in 2016.

Planschade
In 2018 is één verzoek om planschade ontvangen in verband met de aanwijzing van waterbergingsgebied Diesdonk in de legger Oppervlaktewateren. Dit verzoek is nog in behandeling.

Risico's rond renovatie rwzi 's-Hertogenbosch
<u>Bonus/Malus regeling</u>
De Bonus/Malus condities zoals die als procesgarantie zijn opgenomen in de basisovereenkomst "Uitbreiding en realisatie rwzi Den Bosch".
De bandbreedte is een uit te keren bonus gemaximeerd op 2,5% van de aanneemsom exclusief BTW is ca. € 1.210.000 incl. BTW aan het einde van de onderhoudsperiode (na een meetperiode om de hoogte van de bonus/malus te bepalen) (die waterschap Aa en Maas daarna zelf in de dan volgende 14 jaar gaat terugverdienen) of een te ontvangen malus gemaximeerd op 10% van de aanneemsom exclusief BTW is € 4.840.000 incl. BTW (waarvoor waterschap Aa en Maas dus in de dan volgende 14 jaar uitgaven kan doen om de installatie we de gewenste output te laten genereren). De bonus/malus zal worden verrekend na het verstrijken van de onderhoudstermijn en worden gefinancierd binnen de exploitatie. De mogelijk te ontvangen opbrengsten worden niet begroot maar verwerkt in de exploitatie wanneer deze daadwerkelijk zijn ontvangen en/of verrekend.
<u>Stagnatie bedrijfsvoering als gevolg van renovatie</u>

Bij nieuwe investeringsprojecten en scope-wijzigingen in bestaande projecten moet rekening gehouden worden met de consequenties voor onderhoud en beheer. De ervaring leert dat bij uitzonderlijk grote projecten zoals de renovatie van rwzi Den Bosch, om te blijven voldoen aan wetgeving en verwachtingen, substantieel extra inzet (uren) nodig is van onze eigen medewerkers. Deze uren zitten onder andere in: het aanwezig zijn bij testen, advies/informatieverstrekking, aan/afschakelen van apparatuur, beoordelen van ontwerpen, afname als installatieverantwoordelijke, opnemen van nieuwe/gewijzigde objecten in het OBS, etc. Verder kunnen door in het renovatie-traject proactief te zijn diverse meerwerkkosten na oplevering worden voorkomen.
Om de voortgang van de dagelijkse bedrijfsvoering (Beheer & Onderhoud) en van andere projecten (O&R) op rwzi 's-Hertogenbosch niet in gevaar te brengen zal mogelijk extra inhuur nodig zijn.

Planning
De oplevering is gepland voor eind 2019. In 2019 worden voornamelijk de zuiveringsstraten van de waterlijn (aeratietank + nabezinktanks) gerenoveerd, en worden de wegen en aanplanting gerealiseerd. Ook de realisatie van de EVZ is in het voorjaar van 2019 gereed.

Vanaf januari 2018 is de slibvergisting gefaseerd in bedrijf genomen en sinds het voorjaar van 2018 zijn beide tanks in bedrijf. Hierbij merken we op dat het opstarten van een gisting niet één moment is, maar een periode van ruim 12 maanden beslaat. Ook de aanvoer van extern slib is opgestart en verloopt gestaagd. De gasproductie neemt sterk toe en de afzet naar de Afvalstoffendienst en Heineken verloopt goed. Naar verwachting zal medio 2019 de installatie op volle capaciteit in bedrijf zijn.

Technologie
De opdrachtnemer heeft zich voor de renovatie van de RWZI 's-Hertogenbosch ingeschreven met een nieuwe technologie. Daarmee wordt een belangrijk deel nu full-scale toegepast en getest op RWZI 's-Hertogenbosch. De testen hebben vooralsnog geen concrete resultaten opgeleverd die aantonen dat de technologie aanslaat. Contractueel ligt het risico voor de realisatie van de RWZI bij de opdrachtnemer en daarmee ook het risico van de werking van de technologie. Wel zijn scenario's uitgewerkt die resulteren in een zuivering die voldoet aan gestelde eisen.

Contract
Er zijn een aantal contractissues die mogelijk leiden tot blijvende verschil- en geschilpunten met mogelijk een juridisch traject. Deze onderwerpen hebben de volle aandacht van de directie en het projectmanagement, maar door vast te houden aan het contract blijft onze sterke juridisch positie gehandhaafd.

Vpb-plicht
Het waterschap is per 1 januari 2016 vpb-plichtig geworden. Dit houdt in dat er winstbelasting afgedragen dient te worden over ondernemersactiviteiten. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan het uitlenen en detacheren van personeel, het vermarkten van reststromen (levering biogas aan een bedrijf, levering groen gas aan een afvalstoffendienst, levering struviet, levering elektriciteit aan het net), het overnemen van beheer en onderhoud gemeentelijke kunstwerken etc. Hoewel het waterschap zelf geen winst maakt, kan op activiteitniveau fiscaal gezien wel sprake zijn van winst (fiscale winstbepaling kent andere waarderingsgrondslagen).
De aangifte voor 2017 resulteerde in een verlies en daarmee is de voorlopige aanslag komen te vervallen. De aangifte over 2018 wordt verwerkt in de jaarrekening 2019.

AQUON
In april 2015 heeft AQUON haar drie panden laten waarderen door een externe taxateur nadat dit in maart 2011 ook is uitgevoerd. De taxateur heeft toentertijd een nieuwe actuele waarde vastgesteld

op basis van de huidige marktwaarde. Verwacht wordt dat een van de panden welke ter verkoop wordt aangehouden, in het jaar 2019 verkocht zal zijn.

In februari 2019 heeft AQUON haar overige twee panden opnieuw laten taxeren. De taxateur heeft hiermee aangegeven dat er een toenemende belangstelling is voor laboratoriumruimte. Zij geeft daarbij ook aan dat individuele laboratoriumruimten specifiek zijn in een toepassingsproces.

AQUON loopt het risico dat deze taxatiewaarden tegenvallen en/of de tijdslijn van een eventuele vervreemding anders zal verlopen. Het risico van daling en stijging van verkoopwaarde wordt niet eerder zichtbaar dan op het verkoopmoment. Voor dit risico zijn verder geen maatregelen opgenomen bij gebrek aan andere bruikbare informatie.

Wateroverlast
Als gevolg van de extreem hevige neerslag in de periode mei – juni 2016 is met name in het zuidoosten van het beheergebied van Aa en Maas veel schade ontstaan door wateroverlast. Naar aanleiding hiervan heeft het waterschap 268 schadeclaims ontvangen van of namens gedupeerden. De laatst ingediende claim is van begin mei 2018.
Een grove inschatting van de totaal geclaimde schade (vooral gewasschade) komt uit op circa € 8 miljoen met een bandbreedte van € 2 miljoen. Inmiddels is een groot deel van de schadeclaims (circa 261) door het waterschap en/of de verzekeraar beoordeeld. Thans staan nog 4 claims open. Voor deze claims is een deskundige onderzoek gelast voor de rechtbank. De verwachte oplevering van het hydrologisch rapport is medio 2019. Wederpartijen dienen n.a.v. het hydrologisch rapport te besluiten de procedure voort te zetten of te staken.
Van de beoordeelde schadeclaims hebben we in het merendeel van de gevallen de aansprakelijkheid afgewezen. In drie gevallen is aansprakelijkheid erkend en in vier gevallen is besloten om tot vergoeding van nadeelcompensatie over te gaan. Totaal is circa € 58.000 uitgekeerd.
Inmiddels heeft het waterschap naar aanleiding van de afwijzingen 8 dagvaardingen ontvangen en 9 verzoeken om nadeelcompensatie op grond van artikel 7.14 Waterwet. In 5 gevallen is de afwijzing van het verzoek om nadeelcompensatie inmiddels onherroepelijk. In één geval is bezwaar ingediend en in één geval is beroep ingesteld. In de overige twee gevallen is het verzoek nog in behandeling.

Tariefdifferentiatie wegen
Op 9 november 2018 heeft de Hoge Raad in cassatie een definitief oordeel geveld inzake de tariefdifferentiatie voor verharde openbare wegen bij de watersysteemheffing. De Hoge Raad heeft geoordeeld dat voor het begrip ‘verharde openbare wegen’ zoals dat in artikel 122, derde lid, onder b, van de Waterschapswet voor de tariefdifferentiatie wegen wordt gebruikt, beperkt moet worden uitgelegd. De Hoge Raad oordeelde dat onverharde weggedeelten die dienstbaar zijn aan de (verkeersfunctie van de) verharde weg, niet onder de reikwijdte van dit begrip vallen. Daarmee mag de tariefdifferentiatie wegen zich dus alleen uitstrekken over verharde weggedeelten.
Tot op heden hanteerden alle waterschappen een tariefdifferentiatie wegen uitgaande van de ruime interpretatie van het begrip ‘verharde openbare wegen’ dus inclusief de onverharde weggedeelten dienstbaar aan de verkeersfunctie van de weg (bijvoorbeeld de onverharde berm). Voor 2018 zijn de opgelegde aanslagen inmiddels onherroepelijk. Voor 2019 e.v. dient rekening gehouden te worden met een lagere inkomsten ter grootte van ca € 115.000.

Lopende het jaar nieuw ontstane risico’s

ICT-kosten
De Unie van Waterschappen (UVW) heeft gemeld dat de Rijksoverheid steeds meer voorzieningen direct gaan factureren bij de waterschappen en belastingkantoren. Dit betreft onder andere
De kosten voor: Mijn Overheid, Digid, (Digi)-Koppelingen en Basis Registratie Personen (BRP).

De mogelijke extra kosten die doorberekend worden voor deze voorzieningen bedragen € 100.000.

Superkritisch vergassen
In het kader van het project Superkritisch vergassen fase 2 (Supersludge) is door het Algemeen Bestuur in 2015 een investeringskrediet beschikbaar gesteld van totaal € 600.000.
Ondanks de uitputting van het door het AB beschikbaar gestelde krediet 2 en de opgelopen vertragingen als gevolg van het opstarten van de pilotinstallatie op rwzi Dinther, wordt vooralsnog verwacht dat het resterende saldo voor deelfase 2a van ca. € 15.000,- voldoende is voor het uitvoeren van onze werkzaamheden aan de pilotinstallatie t/m het tweede kwartaal 2019. In het tweede kwartaal zal een bestuursvoorstel worden ingediend m.b.t. het verwachte resterend benodigde krediet voor het afronden van deelfase 2a t/m eind 2019. Vóór eind 2019 wordt op basis van de resultaten van de pilotinstallatie een aanvullend bestuursvoorstel ingediend voor een Go/No Go-beslissing t.a.v. de opschaling naar een demo-installatie Superkritisch vergassen (fase 2b).

Afgeronde risico's

Claim varkenshouder
Een varkenshouder die stelt dat hij als gevolg van onrechtmatige besluitvorming van het waterschap zijn bedrijf niet heeft kunnen uitbreiden, heeft een claim van € 465.560 exclusief advieskosten ingediend bij het waterschap. Na advies te hebben ingewonnen bij een advocaat heeft het waterschap de claim afgewezen. De varkenshouder heeft laten weten zich te beraden over eventuele vervolgstappen.
De laatste schriftelijke reactie van wederpartij is eind 2015 ontvangen door het waterschap. Begin januari 2016 is daarop gereageerd door ons DB. Afwijzing aansprakelijkheid is gehandhaafd omdat er geen nieuwe feiten en omstandigheden zijn aangevoerd. Er is sinds begin 2016 géén reactie meer op gekomen.

Aansprakelijkstelling voor schade aan monumentale muur
Medio februari 2017 heeft het waterschap een aansprakelijkstelling ontvangen voor schade aan een monumentale muur. De schade zou het gevolg zijn van ophoging van een dijk en opvulling van talud. De schade is door de wederpartij begroot op € 1.006.000 (zijnde de kosten van: herstel schade, schade beperkende maatregelen en kosten juridische bijstand). Het waterschap heeft een externe jurist in geschakeld. Aansprakelijkheid is vooralsnog afgewezen met een beroep op verjaring.

Cao-onderhandelingen
In de begroting 2017 is rekening gehouden met een loonontwikkeling van 1% en in de begroting van 2018 is rekening gehouden met 1,5% loonontwikkeling. De in de begroting opgenomen bedragen voor de loonontwikkeling zijn echter onvoldoende om de, met het nu afgesloten akkoord gepaard gaande, financiële consequenties op te kunnen vangen. Een begrotingswijziging ter grootte van de niet gedekte extra personeelslasten is reeds akkoord bevonden.

1.7.6 Financiering

Met betrekking tot het financieringsbeleid is dit in 2018 uitgevoerd conform de voorwaarden van de Wet financiering decentrale overheden (Fido) uit 2001. Voor het beheersen van de financiële (rente)risico's zijn de volgende twee instrumenten gehanteerd:
- Kasgeldlimiet (renterisico vlottende schuld);
- Renterisiconorm (renterisico vaste schuld).

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is ingesteld om het risico bij korte termijnfinanciering (< 1 jaar) te beperken. De limiet geeft de grens aan tot welk bedrag lagere overheden hun activiteiten met korte middelen mogen financieren. Voor waterschappen is die limiet bepaald op 23% van de totale nettolasten. Elk kwartaal wordt de gemiddelde kortlopende schuld getoetst aan de kasgeldlimiet. Indien voor het derde achtereenvolgende kwartaal de kasgeldlimiet wordt overschreden, dient de Provincie daarvan op de hoogte te worden gesteld en dient een plan om binnen de kasgeldlimiet te blijven ter goedkeuring voor aan de Provincie te worden voorgelegd. Voor 2018 was de limiet € 28,3 miljoen. In verband met een (verwachte) structurele overschrijding van de limiet is in juni 2015 een lang lopende geldlening groot € 180 miljoen afgesloten met uitgestelde stortingen. Voor 2018 betekende dit op 15 januari een ontvangst van € 40 miljoen. De hoogte van de rekening-courant overeenkomst staat los van de hoogte van het kasgeldlimiet zolang voldaan wordt aan een gemiddelde kasgeldlimiet van € 28,3 miljoen per jaar. De vastgestelde rekening-courantlimiet van € 36 miljoen is voor 2018 ruim voldoende gebleken.

Schatkistbankieren

Het verplicht schatkistbankieren is met ingang van 1 januari 2014 opgenomen in de Wet Fido. Voor decentrale overheden betekent schatkistbankieren dat zij al hun overtollige middelen aanhouden in de schatkist (rekening-courant) bij het Ministerie van Financiën. De hoogte van deze drempel is afhankelijk van de financiële omvang van het waterschap. De drempel is vastgesteld op 0,75% van het jaarlijkse begrotingstotaal, met een minimum van € 250.000. Voor 2018 gold voor waterschap Aa en Maas een drempel van € 850.000. Gedurende het jaar zijn er diverse opnames en afstortingen verricht op de RC Rijksschatkist. De aan ons opgelegde drempel van € 850.000 (gem. per 3 maanden) is in 2018 niet overschreden.

Renterisiconorm

De renterisiconorm is ingesteld om het risico bij lange termijnfinanciering (> 1 jaar) te beperken. Het waterschap loopt renterisico op het moment dat nieuwe leningen aangetrokken moeten worden (herfinanciering) of als een renteherziening van toepassing is. Het doel van deze norm is het voorkomen van een overmatige afhankelijkheid van het renteniveau van één bepaald jaar ter bescherming van de financiële positie. In onderstaan overzicht is de conclusie dat het gevaar van onvoorziene veranderingen van de (financiële) resultaten door rentewijzigingen niet groot is omdat de ruimte nog € 9.508.000 bedraagt ten opzichte van de renterisiconorm.

Voor alle lagere overheden geldt een risiconorm van 30% van de nettolasten.
Het verschuldigde jaarbedrag aan aflossingen, vermeerderd met het lening bedrag dat voor renteherziening in aanmerking komt, mag niet hoger zijn dan de risiconorm.

Tabel 17: Berekening en toetsing renterisiconorm

Renterisiconorm en renterisico's vaste schuld in jaar 2018 (bedragen x € 1.000)			
		Begroot	**Werkelijk**
1.	Renteherzieningen	€ 0	€ 0
2.	Aflossingen	€ 24.452	€ 24.452
3.	**Renterisico (1+2)**	**€ 24.452**	**€ 24.452**
4.	**Renterisiconorm (4a*4b)**	**€ 33.985**	**€ 33.960**
5a = (4>3)	ruimte onder renterisiconorm	**€ 9.533**	**€ 9.508**
5b= (3>4)	Overschrijding renterisiconorm		
Berekening	**RENTERISICONORM**		
4a	Begrotingstotaal (netto)	€ 113.283	€ 113.200
4b	Bij ministerie vast gesteld %	30%	30%

In bovenstaande tabel wordt het feitelijke renterisico op het begrotingstotaal bepaald (3). Dit gebeurt door de bepaling van de netto renteherziening (zie 1) en de aflossingen (2) te sommeren. De renterisiconorm (4) wordt vastgesteld door het begrotingstotaal (4a) te vermenigvuldigen met een door het ministerie vastgesteld percentage van 30% (4b).

Financiering van de toekomstige investeringen
Door de in 2015 afsloten geldlening van € 180 miljoen (met uitgestelde stortingen), is de financiering van de toekomstige investeringen voor het uitvoeren van het voorkeursscenario van het WBP en de uitgaven voor renovatie rwzi 's-Hertogenbosch tijdens de bestuursperiode 2015-2019 gedekt. In 2018 is de volgende storting ontvangen:
15 januari 2018 € 40,0 miljoen, rente 1,904%, 20 jaar linear.
Gedurende 2018 is gebleken dat deze gelden ruim voldoende waren ter dekking van de investeringsuitgaven.

Rentevisie
De beschouwing van de renteontwikkelingen is gebaseerd op de rentepercentages zoals gehanteerd door de Nederlandse Waterschapsbank. Hierna worden de verwachte renteontwikkelingen nader toegelicht.

Geldmarkt
Op de geldmarkt vinden transacties plaats met een korte looptijd (< 1 jaar). Bij de begroting 2018 is uitgegaan van een rente percentage van gemiddeld -0,27% (september 2017 Euribor). Het werkelijke rentepercentage op 31 december 2018 was -0,121% (12 maands Euribor).

Kapitaalmarkt
Op de kapitaalmarkt worden financieringsmiddelen met een lange looptijd (> 1 jaar) verhandeld. Bij het opstellen van de begroting 2018 was de verwachting dat de rente licht zou stijgen. De rente per september 2017 was 1,19%. Het werkelijke gemiddelde rentepercentage voor 2018 voor lening met looptijd 10 jaar is uitgekomen op 0,96% (10 jaar fix), dus een lichte daling.

Liquiditeitsprognose
De liquiditeitsprognose is vervaardigd om adequaat op de lopende ontwikkelingen ten aanzien van de kapitaalmarkt te kunnen reageren.

In onderstaande grafiek wordt per maand het eindsaldo van de liquide middelen weergegeven ten opzichte van de toegestane kasgeldlimiet en schatkistbankieren.

Grafiek 3: Liquiditeitsoverzicht 2018 (saldi x € 1.000)

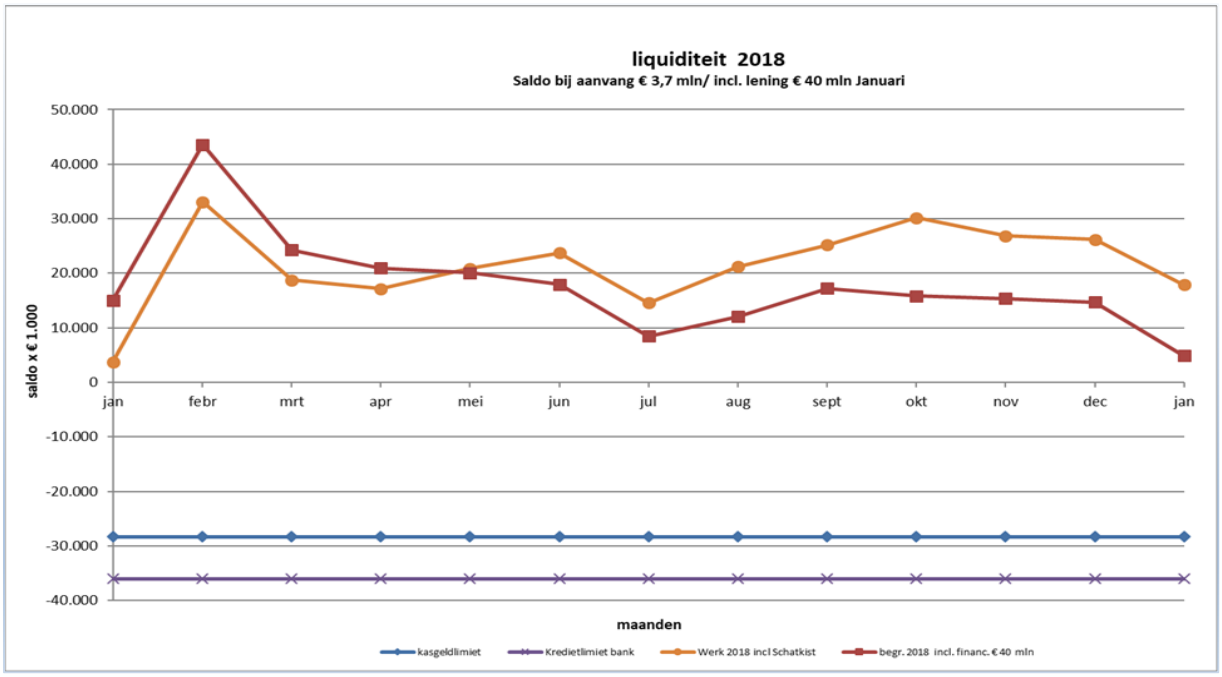

Uit bovenstaande grafiek kan men afleiden dat de begroting incl. fin € 40 mln. (**bruine lijn**) t.o.v. de werkelijk uitgaven (**oranje lijn**) tonen een vergelijkbaar patroon, echter wel met een duidelijk positief verschil wat wordt veroorzaakt door de lagere uitgaven in 2018. Tevens kan hieruit afgeleid worden dat zowel het kasgeldlimiet van 28,3 mln. (**blauwe lijn)** als de banklimiet van € 36 mln. (**paarse lijn)** ruim voldoende zijn gebleken.

Schuldenpositie

Als gevolg van de in ***2015*** afgesloten lening van € 180 miljoen met uitgestelde betalingen (zie toelichting "***Financiering van de toekomstige investeringen")***, ten behoeve van de financiering van het WBP en de renovatie van de waterzuivering Den Bosch, zal de schuldenpositie geen verandering ondergaan. Tenzij in 2018 een aanvullende lening noodzakelijk zou zijn geweest; dit was echter niet aan de orde.

Rekening houdend met bovenstaande wordt in onderstaande grafiek de ontwikkeling van schulden positie tot en met 2023 weergegeven.

Grafiek 4: overzicht stand vaste schulden

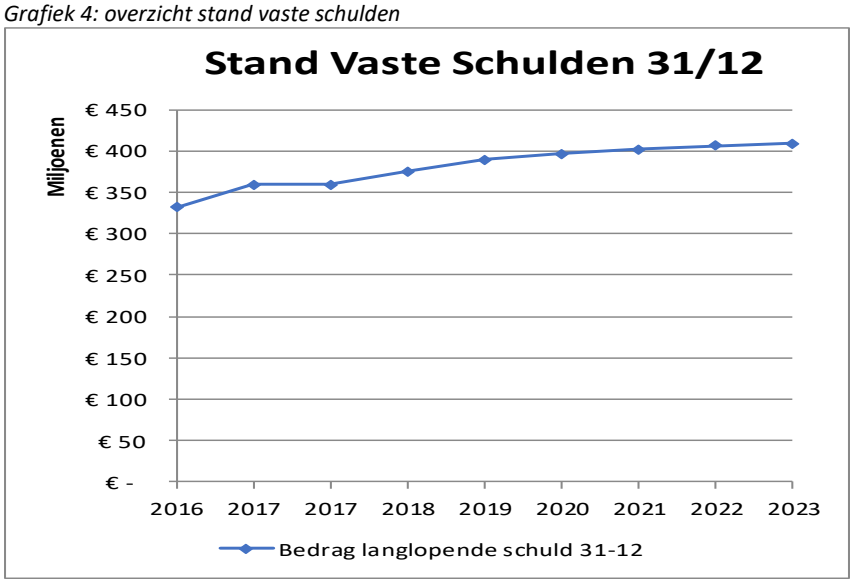

De verhouding tussen langlopend vreemd vermogen en de belastinginkomsten voor 2018 in vergelijking met de begroting ziet er als volgt uit:

Omschrijving	Realisatie 2018	Begroot 2018
Bedrag langlopende schuld 31-12	€ 375.169.166	€ 375.169.167
Belastinginkomsten	€ 121.122.733	€ 114.552.091
Verhoudingsgetal (A gedeeld door B)	3,10	3,28

De extra belasting opbrengsten veroorzaken de positieve daling van het verhoudingsgetal.

1.7.7 Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn rechtspersonen waarmee het waterschap een bestuurlijke en financiële band heeft. Een *bestuurlijk belang* wordt gekenmerkt door een bestuurszetel en/of stemrecht. Er is sprake van *financieel belang* wanneer het waterschap middelen ter beschikking heeft gesteld en het risico loopt die kwijt te raken bij faillissement. Hiervan is ook sprake als financiële problemen bij verbonden partijen verhaald kunnen worden op het waterschap.

Ons beleid ten aanzien van verbonden partijen is vastgelegd in de beleidsnota Verbonden partijen/Good Governance, vastgesteld door het AB op 16 december 2011.

De volgende rechtspersonen kunnen worden aangemerkt als verbonden partij:
- Gemeenschappelijke Regeling Afvalwater Vught met waterschap De Dommel;
- Aquaminerals;
- AQUON;
- Brabants Historisch Informatiecentrum (BHIC);
- Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB);
- Het Waterschapshuis (HWH);
- Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant;
- Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB);
- Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB Bank);
- NV Slibverwerking Noord-Brabant (SNB);
- STOWA (Stichting toegepast onderzoek water);
- Unie van Waterschappen (UVW).

In navolging van de implementatie van de Nota Verbonden partijen wordt u jaarlijks in de laatste AB-vergadering in een afzonderlijk bestuurlijk voorstel geïnformeerd over de ontwikkelingen van de verbonden partijen.
De eventueel aanwezige financiële risico's t.a.v. de verbonden partijen zijn verder uitgewerkt in § 1.7.5 weerstandsvermogen.

GR Afvalwater Vught met waterschap De Dommel				
Vestigingsplaats	’s-Hertogenbosch			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling			
Ingangsdatum	1 januari 1995			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Aa en Maas ontvangt en behandelt voor waterschap De Dommel het afvalwater van de gemeente Vught op de rwzi te ’s-Hertogenbosch			
Bestuurlijk belang	Commissie van overleg waarvoor de DB’s van beide waterschappen een lid en een plaatsvervangend lid aanwijzen			
Deelnemende partijen	Waterschappen Aa en Maas en De Dommel			
Relatie met programma	Schoon water			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Doelmatige behandeling van het afvalwater dat door de gemeente Vught wordt ingezameld en een optimale benutting van de beschikbare verwerkingscapaciteit op de rwzi ’s-Hertogenbosch.			
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Geen			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	Aa en Maas ontvangt een vergoeding van De Dommel die bestaat uit het aantal aangeboden ve’s vermenigvuldigd met het tarief per ve (Aa en Maas)			
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	n.v.t.	€ 1.561.330 (opbrengst)	n.v.t.	€ 1.567.014 (opbrengst)
2018	n.v.t.	€ 1.585.710 (opbrengst)	n.v.t.	€ 1.655.251 (opbrengst)
Door voortgang in de definitieve aanslagen bij De Dommel kan tussen de jaren een verschuiving optreden in de realisatie.				

Aquaminerals	
Vestigingsplaats	Nieuwegein
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Ingangsdatum	1 januari 2018
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Aquaminerals verzorgt de afzet van grondstoffen die vrijkomen uit het zuiveringsproces. Het gaat hierbij in eerste instantie om cellulose en struviet.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder met stemrecht.
Deelnemende partijen	Alle drinkwaterbedrijven in Nederland, waterschappen Aa en Maas, Amstel Gooi en Vecht.
Relatie met programma	Schoon water
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	In het kader van de circulaire economie en duurzaamheid.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	- Langdurige relatie om ontzorgd te worden bij het afzetten en vermarkten van rest- en grondstoffen. In de beginperiode vooral gericht op de afzet van struviet en cellulose, op termijn wellicht ook voor andere producten. - Toezien op verder aquireren van waterschappen als deelnemer, om zodoende in de toekomst groter aanbod (gezamenlijke afzet) en daarmee grotere schaalvoordelen te kunnen bewerkstelligen.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Aandelenkapitaal ter waarde van € 40.000 (546 aandelen).

Vermogen van de verbonden partij

Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 787.500	€ 1.643.600	€ 847.400	€ 2.017.000
2018	€ 847.400	€ 2.017.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	n.v.t.	n.v.t.	€ 7.216.40	n.v.t.
2018	n.v.t.	n.v.t.	Nog niet bekend	n.v.t.

Aquon	
Vestigingsplaats	‘s-Hertogenbosch
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Ingangsdatum	1 juli 2011
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Aquon verricht laboratoriumonderzoek en heeft als doel te komen tot vergroting van efficiency, vermindering van kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging en kwaliteitsverbetering en versterking van innovatiekracht.
Bestuurlijk belang	Zetel in het Algemeen Bestuur met stemrecht
Deelnemende partijen	Waterschappen Aa en Maas, De Dommel, Brabantse Delta, Schieland en Krimpenerwaard, Delfland, Rijnland, Hollandse Delta, Rivierenland en De Stichtse Rijnlanden.
Relatie met programma	Schoon water
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Aquon verricht monstername- en laboratoriumwerkzaamheden t.b.v. de kwalitatieve monitoring (KRW) van het watersysteem, de monitoring van de zuiveringsinstallaties, hydrobiologie (ecologie), waterbodemonderzoek, grondwateronderzoek en t.b.v. handhavingsactiviteiten en calamiteiten. In 2018 worden nog specifieke analysewerkzaamheden verricht t.b.v. baggeren en de projecten “Renovatie rwzi Den Bosch”, “Superkritisch vergassen”, “Fractionering zuiveringen”, “Geneesmiddelen zuiveringen en watersysteem” en “Prioritaire stoffen Toestand en Trend ”.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partijen	Geen, de bestuurlijke en bedrijfsmatige focus is gericht op een stabiele bedrijfsvoering en verlaging van de kosten. Om dit te bereiken is een strategische herijking uitgevoerd. Daarbij is een nieuwe visie ontwikkeld (Aquon 2.0) en een ombouwplan met implementatieplan gemaakt. Dit proces wordt door het AB van waterschap Aa en Maas gesteund. Tevens heeft het AB besloten om de deelname van Aa en Maas in Aquon te continueren.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Op basis van Ilow-punten, waarbij geldt dat tot en met 2017 een garantieregeling is toegepast. Tot en met 2013 is tevens een vereveningsbijdrage toegepast.

Vermogen van de verbonden partij

Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 1.165.101	€ 17.173.929	€ 293.592	€ 16.284.803
2018	€ 293.592	€ 16.284.803	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 20.494.000	€ 1.516.000	€ 20.504.984	€ 1.597.512
2018	€ 21.256.000	€ 1.776.000	Nog niet bekend	€ 1.866.000

Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC)				
Vestigingsplaats	’s-Hertogenbosch			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling			
Ingangsdatum	1 januari 2005			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Het BHIC heeft als doel het behartigen van de belangen van de deelnemende partijen bij alle aangelegenheden betreffende de archiefbescheiden en collecties in rijksarchiefbewaarplaats in de Provincie Noord-Brabant en de archiefbewaarplaatsen van de deelnemende gemeenten en waterschappen.			
Bestuurlijk belang	Het AB bestaat uit 8 leden, het DB uit 4 leden. Niet alle deelnemers (waaronder Aa en Maas) hebben zitting in het bestuur. Wel hebben alle deelnemers de mogelijkheid hun standpunten in te brengen middels het (adviserende) portefeuillehoudersoverleg waarin alle deelnemers zijn vertegenwoordigd.			
Deelnemende partijen	Waterschap Aa en Maas, Waterschap De Dommel, het Rijk en diverse Brabantse gemeenten (Bernheze, Boekel, Boxmeer, Cuijk, Grave, Haaren, Landerd, Meierijstad, Mill, Oss, Sint-Anthonis, Sint-Michielsgestel, Uden en Vught).			
Relatie met programma	Bedrijfsvoering			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Beheer van de overgebrachte archiefbescheiden en het toezicht op het beheer van niet-overgebrachte archiefbescheiden.			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	Bijdrage op basis van bedrag per inwoner			
Vermogen van de verbonden partij				
	Stand 1-1-xxxx		Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 2.906.805	€ 2.880.888	€ 3.818.059	€ 2.474.301
2018	€ 3.818.059	€ 2.474.301	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 4.945.700	€ 107.200	€ 4.287.052	€ 107.200
2018	€ 5.134.500	€ 109.100	Nog niet bekend	€ 109.100
In 2014 is de huur met € 797.700 verlaagd. Dit was niet begroot. De rijksbijdrage die het BHIC voor de huur ontving is niet overeenkomstig verlaagd, omdat het Rijkshuisvestingsstelsel mogelijk aangepast wordt. Conform afspraak met het ministerie is het teveel ontvangen bedrag in een bestemmingsfonds gestort, in afwachting van verdere besluitvorming. Hierdoor is het eigen vermogen eind 2014 sterk toegenomen. Besluitvorming heeft nog niet plaatsgevonden. Daarom is ook het in 2015, 2016 en 2017 teveel ontvangen bedrag in het bestemmingsfonds gestort en het eigen vermogen sterk toegenomen (de totale omvang bestemmingsfonds eind 2017 bedraagt € 3.303.8499).				

Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB)				
Vestigingsplaats	Oss			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling			
Ingangsdatum	1 juli 2011			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	BSOB verzorgt de heffing en invordering van waterschapsbelastingen en gemeentelijke heffingen en stelt de WOZ-waarde voor woningen en bedrijfspanden vast			
Bestuurlijk belang	Zetel in het Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur met stemrecht			
Deelnemende partijen	Waterschap Aa en Maas, gemeenten Asten, Bernheze, Boekel, Deurne, Gemert-Bakel, Laarbeek, Landerd, Oss, Sint Anthonis, Someren en Uden			
Relatie met programma	Maatschappelijke rol en bedrijfsvoering			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Het behalen van een kwalitatief hoogwaardig en efficiënt niveau van belastingheffing en -invordering. Dit leidt tot een adequate dienstverlening aan de deelnemers en belastingplichtigen en het reduceren van de maatschappelijke kosten.			
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Toezien op het opstellen van een strategie voor toetreden van potentiele nieuwe deelnemers en het dientengevolge bereiken van financieel voordeel voor de huidige deelnemers.			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	Aantal WOZ objecten, aantal aanslagregels en aantal aanslagbiljetten.			
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 1.414.000	€ 9.402.000	€ 1.002.000	€ 11.174.000
2018	€ 1.002.000	€ 11.174.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 8.309.750	€ 3.154.824	€ 8.829.000	€ 2.514.637
2018	€ 7.826.123	€ 2.550.569	Nog niet bekend	€ 2.523.893

Het Waterschapshuis (HWH)	
Vestigingsplaats	Amersfoort
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Ingangsdatum	1 juli 2010
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	HWH is de regie-, beheer- en uitvoeringsorganisatie voor de waterschappen op het gebied van Informatievoorziening. De regeling is getroffen om de informatie- en bedrijfsprocessen van de waterschappen te ondersteunen en daarmee te voorzien in een behoefte van algemeen belang.
Bestuurlijk belang	Zetel in het Algemeen Bestuur met stemrecht
Deelnemende partijen	Alle Nederlandse waterschappen
Relatie met programma	Bedrijfsvoering
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Het verbeteren van informatie- en bedrijfsprocessen met behulp van ICT ter bevordering van de kwaliteit en efficiëntie van de taakuitvoering. Dit behelst onder andere: - Kennis samenbrengen en onderzoeken van kansen om te komen tot samenwerking bij nieuwe ICT projecten; - Efficiënte ICT ondersteuning door levering, beheer en onderhoud van gemeenschappelijke voorzieningen voor onder andere: • Informatievoorziening voor de waterketen (Z-info, BZV (bedrijfsvergelijking zuiveringsbeheer)); • Beheren van kerngegevens die nodig zijn voor het primaire proces en aansluiten op eisen en wensen die daar wettelijk en organisatorisch aan gesteld worden (o.a. DAMO (datamodel) keringen, transport, waterssysteem), SAW@ (systeem voor vergunningverlening, toezicht en handhaving); • Toegankelijke en transparante waterschapsinformatie om te voldoen aan wettelijke datastromen en andere externe dataverplichtingen (o.a. omgevingswet (t.b.v. Laan van Leefomgeving, een nieuw, samenhangend stelsel van gegevensvoorzieningen over de leefomgeving), Waterschapsnet (website), centrale distributielaag (geovoorziening); • Generieke informatievoorziening voor diverse bedrijfsfuncties (b.v. actueel hoogtebestand 2014-2019 (landsdekkend hoogtebestand)), beeldmateriaal 2016-2018 (landelijke set luchtfoto's).
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Deelname aan (nieuwe) projecten van HWH wordt per project bekeken, mede op basis van een businesscase.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Bij HWH wordt onderscheid gemaakt tussen instandhouding (betreft instandhouding van de basisinfrastructuur van HWH en de beschikbare capaciteit) en programma's/ projecten. Alle deelnemers dragen conform de unieverdeelsleutel bij aan het instandhoudingsdeel. Dit betekent dat aan 45% van de instandhoudingskosten door elk waterschap gelijk wordt

	bijgedragen. De overige 55% van de instandhoudingskosten wordt naar rato van de omvang van de belastingopbrengst van elk waterschap verdeeld. Tussen instandhouding en programma's/projecten en tussen programma's/projecten onderling wordt het "Loden deur principe" gehanteerd. Deelnemers dragen alleen de kosten en risico's voor projecten waaraan zij deelnemen. De kostenverdeling bij de verschillende projecten is in deelnameovereenkomsten geregeld. De mogelijke verdeelsleutels zijn vastgelegd in het programmareglement.

Vermogen van de verbonden partij

	Stand 1-1-xxxx		Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 37.255	€ 9.588.869	€ 0	€ 11.358.875
2018	€ 0	€ 11.358.875	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 15.902.950	€ 605.660	€ 17.683.881	€ 933.353
2018	€ 16.910.581	€ 699.676	Nog niet bekend	Nog niet bekend

T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:

- De begrotingsbedragen betreffen steeds de primitieve begroting. Gedurende het jaar vinden er bij HWH begrotingswijzigingen plaats (zowel met als zonder zienswijzeprocedure).

Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant				
Vestigingsplaats	Breda			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling			
Ingangsdatum	2010			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Doelmatige bestrijding van de muskusrat en beverrat en het voorkomen van schade door deze soorten aan waterstaatswerken in het bijzonder.			
Bestuurlijk belang	Ieder waterschap wordt vertegenwoordigd door één lid van het dagelijks bestuur			
Deelnemende partijen	Waterschappen Brabantse Delta, De Dommel en Aa en Maas			
Relatie met programma	Veilig en bewoonbaar beheergebied			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Voorkomen van schade aan waterstaatswerken door muskusrat en beverrat.			
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	In de vergadering van 9 oktober 2015 heeft het AB van waterschap Aa en Maas ingestemd met een verlenging van de gemeenschappelijke regeling met minimaal 5 jaar.			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	De waterschappen nemen ieder deel voor één derde (1/3). Dit geldt eveneens ten aanzien van de risico's.			
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 2.259.300	€ 753.100	€ 2.196.026	€ 721.479
2018	€ 2.315.350	€ 763.450	Nog niet bekend	€ 752.742

Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB)				
Vestigingsplaats	Breda			
Rechtsvorm	Vereniging			
Ingangsdatum	1928			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	De NBWB behartigt de gemeenschappelijke belangen van de waterschappen in de provincie Noord-Brabant			
Bestuurlijk belang	• Bestuurslid (1 van de 4) • Stemrecht in de algemene ledenvergadering			
Deelnemende partijen	Waterschappen Brabantse Delta, De Dommel, Rivierenland en Aa en Maas			
Relatie met programma	Alle programma's			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	De behartiging van de belangen van de waterschappen vindt vooral plaats door: 1. Sterke en efficiënte (bestuurlijke) afstemming met partners; 2. Werk met werk maken: organisatie van cofinanciering op regionaal en landelijk niveau; 3. Beleidsmatige afstemming en gezamenlijke aanpak, zoals bijvoorbeeld het grondwaterbeleid; 4. Bij te dragen aan kennisontwikkeling t.b.v. de realisatie van waterdoelen door o.a. de leerstoel Natuurbeschermingswetgeving; 5. Participatie in het GroenOntwikkelfonds Brabant.			
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Continuering huidige koers.			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	De algemene ledenvergadering stelt ieder jaar op voordracht van het bestuur de contributie voor ieder lid vast op basis van de door het bestuur aangeboden ontwerpbegroting. Waterschap Aa en Maas betaalt 4/13^{e} deel van de totale contributie.			
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 75.000	€ 14.640	€ 75.000	€ 4.581
2018	€ 75.000	€ 4.581	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 116.000	€ 35.692	€ 119.395	€ 37.231
2018	€ 121.000	€ 37.231	Nog niet bekend	Nog niet bekend

De Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB Bank)	
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Ingangsdatum	1954
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	De NWB Bank is een vooraanstaande financiële dienstverlener voor de overheidssector. Voor gemeenten, provincies, instellingen voor volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en activiteiten op het gebied van water en milieu, arrangeert de bank korte en langlopende kredieten. De NWB Bank financiert haar activiteiten op de internationale geld- en kapitaalmarkten op basis van een zeer sterke vermogenspositie en triple-A ratings van Moody's en Standard & Poor's. Doelstelling van de bank is het zo gunstig mogelijk en exact op maat aanbieden van de gewenste financieringen. Maatschappelijke relevantie, hoge kwaliteit, een sterke financiële positie en integriteit zijn de hoekstenen van het beleid van de bank.
Bestuurlijk belang	Middels algemene vergadering van aandeelhouders. Ieder aandeel A geeft recht op 1 stem, ieder aandeel B op 4 stemmen.
Deelnemende partijen	35 overheden (provincies, waterschappen en de Staat der Nederlanden)
Relatie met programma	Bedrijfsvoering
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Bij de NWB Bank kan het waterschap vreemd vermogen aantrekken tegen een gunstigere rente dan elders in de markt. Daarnaast is de verwachting dat er op termijn weer sprake is van een te ontvangen dividenduitkering, welke ten gunste komt van de exploitatie van het waterschap.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Actief participeren in de algemene vergadering van aandeelhouders.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Aandelenbezit: 627 aandelen A à € 115,- en 301 aandelen B à € 460,- (Totale aandelenuitgifte bedraagt: 50.478 aandelen A en 8.511 aandelen B). De nominale waarde van het totale aandelenbezit van Aa en Maas bedraagt € 210.565.

Vermogen van de verbonden partij (in miljoenen euro's)

Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 1.507	€ 92.907	€ 1.628	€ 85.495
2018	€ 1.628	€ 85.495	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij (in duizenden euro's)

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Resultaat na belastingen	Aandeel Aa en Maas (dividend)
2017	n.v.t.	n.v.t.	€ 122.500	€ 0
2018	n.v.t.	n.v.t.	Nog niet bekend	Nog niet bekend

NV Slibverwerking Noord-Brabant (SNB)				
Vestigingsplaats	Moerdijk			
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap			
Ingangsdatum	14 september 1994			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Het tot stand brengen van en het in stand houden van de duurzame exploitatie van een slibverwerkingsinstallatie voor de verwerking van zuiveringsslib dat in beginsel afkomstig is van waterschappen.			
Bestuurlijk belang	Ieder aandeelhoudend waterschap benoemt een vertegenwoordiger die de belangen van het waterschap behartigt (stemrecht) in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA). Waterschap Aa en Maas wordt in de AvA vertegenwoordigd door DB-lid de heer Ketelaars. Het geplaatste aandelenkapitaal van de NV bedraagt € 4.538.000 en is volledig volgestort. Aa en Maas is de grootste aandeelhouder met een aandelenbezit van 28,8%.			
Deelnemende partijen	Waterschappen Aa en Maas (29,43%), De Dommel (26,48%), Brabantse Delta (22,60%), Vechtstromen (13,58%) en Scheldestromen (7,91%).			
Relatie met programma	Schoon water			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Het verwerken van zuiveringsslib tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten met minimale emissies naar het milieu en maximale terugwinning van energie en grondstoffen.			
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	De aandeelhouders hebben in de periode juli 2016 - juli 2017 een gezamenlijke slibstrategie opgesteld. In oktober 2017 heeft het AB van waterschap Aa en Maas de slibstrategie vastgesteld. De slibstrategie houdt op hoofdlijnen in dat de komende 10 jaar in beginsel wordt vastgehouden aan de huidige route van SNB.			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	De bijdrage van waterschap Aa en Maas bestaat uit onderstaande componenten: • Vaste kosten o.b.v. aandelenbezit; • Variabele kosten o.b.v. calorische waarde slib; • Ontwerpovercapaciteit o.b.v. aandelenbezit en individuele overcapaciteit.			
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 75.898.000	€ 4.071.000	€ 58.562.000	€ 4.831.000
2018	€ 58.562.000	€ 4.831.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 32.672.000	€ 6.161.000	€ 35.110.000	€ 8.209.722
2018	€ 29.308.000	€ 5.064.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Stowa (Stichting toegepast onderzoek waterbeheer)	
Vestigingsplaats	Den Haag (cf statuten)
Rechtsvorm	Stichting
Ingangsdatum	1971
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Het (doen) verrichten van toegepast onderzoek ten dienste van instellingen belast met het beheer van watersystemen en waterketen, alsmede het vergaren en verankeren van deze kennis bij de deelnemers.
Bestuurlijk belang	Geen. De heer P. Ketelaars is bestuurslid op persoonlijke titel.
Deelnemende partijen	Alle waterschappen, provincies en Rijkswaterstaat
Relatie met programma	Alle programma's
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Kennisontwikkeling & innovatie staan bij Aa & Maas hoog in het vaandel. De kennis die wordt ontwikkeld door STOWA wordt afgetapt en vertaald naar de eigen organisatie. Deels door een actieve inbreng in bestuur, commissies en werkgroepen, maar ook doordat STOWA co financiert in projecten van Aa & Maas.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	STOWA heeft een belangrijke taak om het waterbeheer in Nederland te voorzien van adequate kennis op met name tactisch en strategisch niveau. Daarbij zien we dat nieuwe thema's als wateroverlast, hitte stress, maar ook bijvoorbeeld de informatisering binnen ons waterbeheer, de traditionele domeinen (watersystemen, keringen, keten) ontstijgen. Wij verwachten derhalve dat parallel aan de nieuwe strategienota, die in 2018 wordt opgesteld, een commissiestructuur wordt ontworpen die beter past bij deze nieuwe thema's. Om bovendien de beperkte hoeveelheid middelen doelmatig te kunnen inzetten, verwachten wij dat de verschillende onderzoekslijnen binnen de nieuwe kennisprogramma's op transparante wijze worden geprogrammeerd, inclusief bijbehorende budgettering.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Wordt elke 5 jaar opnieuw bepaald bij een nieuwe strategienota. Op dit moment betaalt Aa en Maas 5,01%

Vermogen van de verbonden partij

Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 6.522.101	€ 2.017.407	€ 5.726.530	€ 1.994.492
2018	€ 5.726.530	€ 1.994.492	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 10.025.000	€ 397.666	€ 12.806.772	€ 397.666
2018	€ 8.327.000	€ 407.608	Nog niet bekend	Nog niet bekend

T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:

- Op basis van inkomsten van derden aan projecten wordt gedurende het jaar de begroting bijgesteld.
- Naast de contributie dragen wij aan enkele projecten separaat bij. Dit betreft projecten als Kennisprogramma Bouwen met Natuur in Stromende Wateren, SESAM (Stroomgebied brede systeemanalysemethodiek), Wetenschappelijke Onderbouwing en het ontwikkelen van de Waterwijzer Landbouw binnen onderzoeksprogramma Lumbricus.

Unie van Waterschappen (UvW)	
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Vereniging
Ingangsdatum	1927
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Behartiging van de belangen van de Nederlandse waterschappen op nationaal, Europees en internationaal niveau, alsmede de ontwikkeling van een gezamenlijke visie en het bepalen van gezamenlijke standpunten van haar leden en het verlenen van service aan haar leden.
Bestuurlijk belang	Stemrecht in de algemene ledenvergadering (evenredige vertegenwoordiging)
Deelnemende partijen	Alle Nederlandse waterschappen
Relatie met programma	Alle programma's
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Nationale en internationale behartiging van de waterschapsbelangen. Binnen de Unie ligt de nadruk op lobby, communicatie en regievoering over het beleidsthema regionaal waterbeheer. Daarnaast kennisuitwisseling en samenwerking op een veelheid aan onderwerpen.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	geen
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Contributie welke jaarlijks in de algemene ledenvergadering tegelijk met de begroting wordt vastgesteld. Bij ontbinding van de Unie zijn de waterschappen naar rato van contributiebetaling aansprakelijk voor eventuele tekorten na vereffening.

Vermogen van de verbonden partij

	Stand 1-1-xxxx		Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 718.128	€ 11.110.405	€ 827.232	€ 11.445.219
2018	€ 827.232	€ 11.445.219	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 9.355.166	€ 410.052	€ 14.125.379	€ 410.052
2018	€ 9.755.686	€ 418.421	Nog niet bekend	Nog niet bekend

T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:

- Naast de contributie int de Unie ook onderstaande bedragen:

	muskus/beverratten-bestrijding	contributie blad Het Waterschap (excl BTW)	SIKB
2017	€ 54.972	€ 9.524	€ 5.000
2018	€ 71.898	€ 9.524	€ 5.000

- Vanaf 2016 is de bijdrage inclusief compensatie financieringstekort (ca. € 10.280).
- Realisatietotaal 2017 is inclusief € 4.189.553 kosten waar extra opbrengsten van subsidies tegenover staan. Exploitatieresultaat voor bestemming bedraagt € 109.104.

1.7.8 Bedrijfsvoering

De stand van zaken ten aanzien van de bedrijfsvoering is opgenomen binnen het subprogramma Leveren en organiseren van maatschappelijke meerwaarde § 1.6.

1.7.9 EMU-saldo

In onderstaand overzicht wordt het EMU-saldo van de Rekening 2018 en de Begroting 2018 weergegeven. De referentiewaarde 2018 is voor het waterschap vastgesteld op € 18.700.000 (afgerond). Onder- of overschrijding van de referentiewaarde geeft aan dat het waterschap een positieve, dan wel negatieve bijdrage heeft geleverd in EMU-saldo.

OPBOUW EMU-SALDO (bedragen x € 1.000)		**Rekening 2018**	**Begroot 2018**
1 EMU-exploitatiesaldo:		€ 8.461	€ 1.268
2 Invloed investeringen:			
bruto-investeringsuitgaven	-/-	€ 38.267	€ 71.577
investeringssubsidies	+	€ 9.436	€ 13.172
verkoop materiële en immateriële activa	+		
afschrijvingen	+	€ 25.796	€ 26.135
3 Invloed voorzieningen:			
toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	+	€ 13	
onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	-/-		
onttrekkingen rechtstreeks uit voorzieningen	-/-	€ 85	
4 Deelnemingen en aandelen:			
boekwinst	-/-		
boekverlies	+		
EMU-SALDO		**€ 5.354**	**-€ 31.002**
Toegestaan EMU-Saldo volgens referentiewaarde Unie		-€ 18.700	-€ 18.700
Verschil		**€ 24.054**	**-€ 12.302**

Met het positieve verschil (lager EMU-saldo dan referentiewaarde) levert het waterschap een positieve bijdrage aan het EMU-saldo. De lagere realisatie van de investeringen, lagere afschrijvingskosten en het hogere EMU-exploitatiesaldo (inclusief de verwerking van de mutaties uit de reserves conform vastgestelde begroting) bepalen met name het resultaat. De invloed van de voorzieningen bestaat uit de toevoegingen en onttrekkingen van de gevormde arbeid gerelateerde voorzieningen voor pensioenen en wachtgelden.

1.7.10 Investeringen

In 2018 zijn diverse investeringsprojecten uitgevoerd en afgewerkt. Bij de toelichting op de programma's wordt inhoudelijk ingegaan op de gerealiseerde output van deze investeringen. In onderstaande staat wordt algemene informatie weergegeven omtrent de investeringen 2018.

Tabel 18: Algemene informatie investeringen 2017 (€ 1.000)*

omschrijving	aantal	bruto bedrag
Gevoteerde kredieten door AB in 2018	26	38.559
Gevoteerde kredieten door AB in 2018 via bestuursverslag	2	147
Gestarte B1 kredieten gevoteerd door DB	4	2.993
Voorbereidingskredieten algemeen	0	
Totaal geblokkeerd aanbestedingsvoordeel per 31-12-2018	5	688
Onderhandenwerken per 31-12-2018	137	168.661
Afgewikkelde projecten 2018	19	19.010
Investeringen met kredietoverschrijding (overschreden bedrag)	5	-92

Bij de goedkeuring van de Programmabegroting 2018 heeft het AB autorisatie gegeven voor de uitvoering van een aantal B-kredieten voor een totaal bedrag van € 12,1 miljoen. Dit bedrag is als volgt opgebouwd:

- € 2,9 miljoen voor B1 investeringen. Dit betrof een 7-tal projecten ten behoeve van Zuiveringsbeheer;
- € 1,3 miljoen voor het investeringsproject Vervangen vervoermiddelen en gereedschappen;
- € 7,9 miljoen voor de bijdrage aan het HWBP.

Met betrekking tot de B-kredieten zijn er lopende het jaar drie kredietaanvragen geweest.

- € 456.000 voor de renovatie Rg Vorstenbosch en Loosbroek;
- € 795.000 voor de renovatie RG Oijen Teeffelen en 't Wild regio Oijen;
- € 475.000 renovatie van rioolgemaal RG De Peel.

Op het krediet voor Vervanging vervoermiddelen en gereedschappen 2018 is een bedrag van € 709.000 gerealiseerd.
Aan bijdrage HWBP is € 7,9 miljoen betaald en volledig afgewikkeld in 2018.

Onderstaand overzicht geeft de vergelijking van de bruto investeringen per taak in 2017 weer, tussen Begroting 2018 en de Realisatie 2018.

Figuur 7: Totale Realisatiecijfers 2018

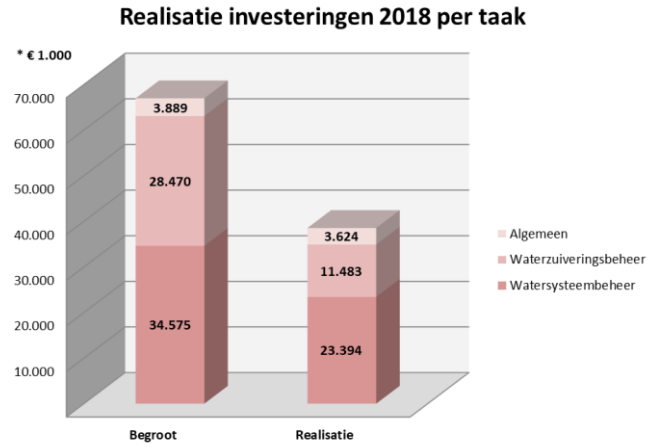

De realisatie per taak 2018 ziet er ten opzichte van het vastgestelde Projectenboek 2018-2023 als volgt uit:

Tabel 19: Realisatie per taak (€ 1.000)*

Taak	Uitgaven			Inkomsten		
	PJB bedrag	Realisatie	%	PJB bedrag	Realisatie	%
Watersysteembeheer	34.575	23.394	68%	12.413	7.630	61%
Waterzuiveringsbeheer	28.470	11.483	40%	3.569	1.806	51%
Algemeen	3.889	3.624	93%			

Realisatie Grondbank 2018

De Grondbank valt onder de taak watersysteembeheer. Over 2018 valt het volgende te melden. Voor het verwerven van gronden ten behoeve van diverse waterschapsdoelstellingen is een Grondbank opgericht. Het krediet hiervoor bedraagt sinds 2017 € 22,5 miljoen. Hierbij is de randvoorwaarde dat niet meer dan € 13,75 miljoen van het krediet benut mag worden voor strategische grondaankopen.

Stand van zaken per 31 december 2018

Op 31 december 2018 was circa 266,4 ha grond verworven, waarvoor € 20,3 miljoen is betaald of als verplichting opgenomen. Aan subsidies, verkoopopbrengsten en bijdrage van derden is een bedrag verantwoord van € 3,8 miljoen. Dit leidt tot een beslag van € 16,51 miljoen op de grondbank. Van deze 226,4 ha ligt 103,0 ha op de goede plaats, is 158,9 ha strategisch en is 4,5 ha. aangemerkt als aangegane verkoopverplichting. Aan de strategische voorraad van 158,9 ha. wordt een waarde van € 10.,01 miljoen toegekend, dit is ruimschoots binnen de gestelde grens van € 13,75 miljoen.

Tabel 20: Stand van zaken 31 december 2018 Grondbank

Omvang in ha.	Investeringen	Subsidie/ Verkopen / Bijdrage derden	Totaal	Investeringsruimte
261,9 ha.	€ 20.306.000	€ 3.798.000	€ 16.508.000	€ 5.992.000

Tabel 21: Wijziging ten opzichte van 1 januari 2018

Stand	Omvang in ha.	Investeringen	Ontvangst bijdrage derden	Totaal	Budget ruimte
1-1-2018	226,0 ha.	€ 16.906.000	€ 2.990.000	€ 13.916.000	€ 8.584.000
Wijziging omvang gronden bedragen in Euro	+35,9 ha.	€ 3.400.000	€ 0.808.000	€ 2.592.000	-€ 2.592.000
Stand 1-1-2019	261,9 ha.	€ 20.306.000	€ 3.798.000	€ 16.508.000	€ 5.992.000

Per saldo is de Grondbank in vergelijking met 1 januari 2018 met ca. 16% in omvang toegenomen tot 266,4 ha.. De gemaakte kosten zijn, rekening houdend met bijdragen van derden met bijna 18,5% toegenomen. Per saldo betekent dit dat de gemiddelde prijs per eenheid met ca. 2% zijn gestegen.

Door de verkoop van gronden binnen grondruilingen is de post 'ontvangst bijdrage derden gestegen. Het afgelopen jaar zijn geen boekwinsten op de grondbank gerealiseerd.

De aanwezige 261,9 ha zijn als volgt te verdelen.

Tabel 22: Verdeling aanwezige ha Grondbank

Doel	Ha. direct in te brengen	Ha. compensatie
EVZ	39,0 ha.	55,4 ha.
Beekherstel	48,7 ha.	32,8 ha.
Natuur Vriendelijke Oever	2,9 ha.	0,9 ha.
Waterberging	1,4 ha.	42,7 ha.
Natte Natuur Parel	2,5 ha.	0,0 ha.
Waterkering	0,3 ha.	0,0 ha.
Overige stroken	0,0 ha.	0,7 ha.
Gronden voor meerdere doelstellingen	8,2 ha.	26,4 ha.
Totaal per 31-12-2018	***103,0 ha.***	***158,9 ha.***

Investeringsprojecten met (verwachte) kredietoverschrijdingen

Bij de behandeling van het Bestuursverslag t/m juni 2018 is aangegeven dat verwacht werd dat de investeringsprojecten niet zouden worden overschreden. Bij het opmaken van het jaarverslag blijkt dat een vijftal krediet zijn overschreden voor totaal € 92.000. In onderstaand overzicht worden deze

projecten weergegeven en nader toegelicht. Via het Voorstel en Besluit punt 3 en 4 wordt goedkeuring gevraagd aan het AB voor de afhandeling van ontstane en verwachte overschrijdingen.

Tabel 23: Kredietoverschrijding investeringen (€ 1.000)*

Investeringskrediet/-project	Krediet cfm. investerings-besluit	Totaal uitgaven (incl. uren/rente)	Openstaande verplichtingen	Totaal gerealiseerd	Restant beschikbaar krediet	Benodigd aanvullend krediet
10036 - EVZ Nw Bossche Sloot	200	201		201	-1	
10048 - Verdroging Deurn Peel	1.075	1.103		1.103	-28	
10138 - Implementatie SAW	697	722		722	-25	
10181 - HWBP bijdrage 2018	8.062	8.117		8.117	-56	
Afgeronde projecten	***10.033***	***10.143***		***10.143***	***-110***	
10033 - Verdrogingsbestrijding Aa Heeswijk	50	8	24	32	18	65
Niet afgeronde projecten	***50***	***8***	***24***	***32***	***18***	***65***
Totaal investeringsprojecten	**10.083**	**10.151**	**24**	**10.175**	**-92**	**65**

Toelichting afgeronde projecten met kredietoverschrijding

EVZ Nieuwe Bossche Sloot
Ter afronding zijn nog enkele uren ten laste van dit project geboekt, die leiden tot een overschrijding op het toegekende investeringskrediet.

Verdroging Deurnsche Peel
De overschrijding van € 28.000 is met name ontstaan door het abusievelijk boeken van lasten die onderdeel uitmaken van het exploitatiebudget Peelvenen. Overigens leidt de overschrijding niet tot hogere kapitaallasten, de extra gegenereerde inkomsten (ten opzichte van de begroting) leidt uiteindelijk tot lagere kapitaallasten.

Implementatie SAW@
Het aanvullende investeringskrediet van € 97.000 (toegekend bij de behandeling van de Jaarrekening 2017) is niet toereikend gebleken. Het totaal toegekende krediet van € 697.000 is met € 25.000 overschreden als gevolg van extra advies en ondersteuning bij de implementatie SAW@.

HWBP bijdrage 2018
De definitieve bijdrage aan het Deltaprogramma HWBP valt € 33.000 hoger uit. Tezamen met de hogere rentelasten van € 23.000 (als gevolg van een hogere rente-omslagpercentage) zorgt dit voor een overschrijding van € 56.000.

Toelichting doorlopende projecten met verwachte kredietoverschrijding

Verdrogingsbestrijding Aa Heeswijk Dinther
Het Algemeen Bestuur heeft op 8 juli 2016 een investeringskrediet van € 50.000 beschikbaar gesteld voor de planuitwerking van het project Aa Heeswijk Dinther, onderdeel verdrogingbestrijding landgoed Heeswijk. Ten tijde van de aanvraag van het investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding was het uitgangspunt dat het projectplan Waterwet en hydrologische modellering door eigen medewerkers zou worden uitgevoerd. Inmiddels is de keuze gemaakt om deze onderdelen uit te besteden, omwille van de gewenste specialistische expertise, beperkte eigen capaciteit en borging van de voortgang van het project. Daarnaast vereist de status van Rijksmonument van landgoed Heeswijk een aantal onderzoeken die nu in de planvorming moeten worden meegenomen. Dit alles zorgt ervoor dat de nu beschikbare middelen niet toereikend zijn. Derhalve wordt aan het bestuur verzocht om hiervoor aanvullend investeringskrediet van € 65.000 ter beschikking te stellen.

2 Jaarrekening 2018

In de navolgende hoofdstukken wordt de toelichting van de jaarrekening 2018 gepresenteerd.

Tabel 24: Realisatie exploitatie begroting naar Programma's
*Inclusief begrotingswijzigingen

(Bedrag * € 1.000)	Veilig en Bewoonbaar Beheergebied			Voldoende Water en Robuust Watersysteem			Gezond en Natuurlijk Water			Schoon Water			Totaal		
	Rekening 2018	Begroting 2018*	% Rekening t.o.v. Begroting	Rekening 2018	Begroting 2018*	% Rekening t.o.v. Begroting	Rekening 2018	Begroting 2018*	% Rekening t.o.v. Begroting	Rekening 2018	Begroting 2018*	% Rekening t.o.v. Begroting	Rekening 2018	Begroting 2018*	% Rekening t.o.v. Begroting
Totaal lasten	*12.119*	*12.249*	*99%*	*42.443*	*41.893*	*101%*	*8.512*	*8.702*	*98%*	*57.972*	*56.908*	*102%*	*121.046*	*119.751*	*101%*
Totaal baten	*462*	*338*	*137%*	*768*	*439*	*175%*	*369*	*179*	*206%*	*6.247*	*3.706*	*169%*	*7.846*	*4.661*	*168%*
Saldo netto lasten	**11.656**	**11.911**	**98%**	**41.676**	**41.454**	**101%**	**8.143**	**8.522**	**96%**	**51.725**	**53.202**	**97%**	**113.200**	**115.090**	**98%**

Toelichting:
Programma overstijgend:
De consequenties van de cao-afspraken (begrotingswijziging € 762.000) en de lagere bijdragen aan de BSOB (verbonden partijen) hebben effect op alle programma's.
Daarnaast zijn door het achterblijven van de realisatie op de investering minder uren geactiveerd. Deze uren zijn nu volledig ingezet op de programma's van watersysteembeheer (Veilig en bewoonbaar beheergebied, Voldoende en robuust watersysteem en Gezond en natuurlijk water).

Binnen de baten hebben de niet voorziene suppletie omzetbelasting over de jaren 2014 tot en met 2016 en de verwachte suppletie over 2017 en 2018 impact op alle programma's. De hogere pachtopbrengsten, verkoop/ruiling van gronden en uitgevoerde bestuursdwang heeft impact binnen alle programma's, Schoon water uitgezonderd.

Per programma:
<u>Veilig en bewoonbaar beheergebied</u>
Stormschade en hoogwater in het begin van het jaar hebben geleid tot het maken van noodzakelijke kosten. Daarnaast zijn extra kosten gemaakt voor het ruimen van chemisch afval en ander illegaal gedumpt materiaal).
De definitieve afrekening voor de gemeenschappelijke regeling muskusrattenbestrijding Noord-Brabant, de hogere pachtopbrengsten en de verkoop/ruiling van gronden voorzaken de hoger baten.

<u>Voldoende en robuust watersysteem</u>
Om in 2018 en 2019 de contractuele verplichtingen voor groot onderhoud met de gemeente 's-Hertogenbosch na te komen is een begrotingswijziging van € 500.000 doorgevoerd.
Daarnaast zijn extra (snoei)werkzaamheden bij het groenonderhoud langs de waterlopen uitgevoerd. Compensatie wordt gevonden in de lagere kapitaallasten als gevolg van lagere investeringen in voorgaande jaren, lagere uitgaven voor onder andere Wijzer onderhoud en onderhoud aan de waterlopen en aan de kunstwerken passieve waterbeheersing.
De baten zijn toegenomen door de opgevoerde ontvangsten voor grondwateronttrekkingen

<u>Gezond en natuurlijk water</u>
De hogere kosten voor het onderhoud van de natuurlijk heringerichte gebieden worden gecompenseerd door de lagere kapitaallasten in verband met het later starten van investeringen.
Daarnaast zijn vanuit gemeenten extra bijdragen ontvangen voor onderhoud voor natuurlijk ingerichte gebieden.

<u>Schoon water</u>
Voor het opvangen van extra energie kosten, het oplossen van problemen van een grote industriële lozer en hoger te verwachten anti afhaaksubsidie is een begrotingswijziging goedgekeurd van

€ 545.000. Ten behoeve van het opvangen van de effecten door de renovatie van de rwzi ‘s-Hertogenbosch (onder andere voor hogere bijdrage SNB en boete biogas en compensatie voor lagere biogasopbrengst, benodigde chemicaliën en transportkosten) is een bestemmingsreserve gevormd. Via een onttrekking uit deze reserve zijn de effecten opgevangen.
De extra energie kosten zijn het gevolg van meer te verwerken vervuilingseenheden door de fijn zeef installatie op Aarle-Rixtel, de proef medicijnresten en de proef superkritisch vergassen. Deel van deze extra kosten worden gecompenseerd door de droge zomer, waardoor er minder regenwaterafvoer is geweest. Meer ve’s hebben geleid tot een stijging van de anti afhaaksubsidie, echter staan hier wel extra belastingopbrengsten tegen over. De uitgaven voor chemicaliën zijn lager uitgevallen door vertraging renovatie ‘s-Hertogenbosch, de gerealiseerde slibscheiding door ombouw sliblijn rwzi Oijen en te hoog inschatte benodigde hoeveelheid PE op rwzi Dinther. Om het droge stofgehalte te verhogen, ter beperking hoeveelheid slibkoek, zijn op de rwzi Aarle-Rixtel extra kosten gemaakt. De pilot medicijnresten is uitgevoerd binnen dit programma. De calamiteit naar aanleiding van de breuk in transportleiding Achterdijk is opgevangen.
Binnen de baten zijn, naast de programma overstijgende opbrengsten, de ontvangen bijdragen van gemeenten voor de dubbelfunctie van rioolgemalen verantwoord. Van waterschap De Dommel is de afrekening ontvangen voor het verwerken van het afvalwater van de gemeente Vught op de rwzi ’s-Hertogenbosch. De onttrekkingen uit de gevormde bestemmingsreserves voor de extra afschrijving renovatie rwzi ’s-Hertogenbosch en de effecten rwzi ‘s-Hertogenbosch zijn verantwoord als opbrengst. Tevens is een opbrengst ontvangen na uitspraak van een vaststellingovereenkomst ter compensatie van geleden schade door het waterschap.

Concluderend kan gesteld worden dat de analyse van de gerealiseerde overschrijdingen per programma vallen binnen de kaders van de vastgestelde financiële verordening. Binnen deze verordening is het dagelijks bestuur gemandateerd tot een overschrijding van de netto lasten per programma van 10% tot een maximum van € 1.000.000.

De kostenverdeelstaat van de programma’s naar de kostendragers wordt in onderstaande staat gepresenteerd.

Tabel 25: Realisatie Programma’s naar kostendragers (€ 1.000)*

Programma	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer	Totaal Rekening 2018	Totaal Begroting 2018	Begrotings-wijziging	Totaal Begroting 2018 incl. wijziging	Verschil v=voordeel, n=nadeel	
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	11.656		11.656	11.816	95	11.911	V	255
Voldoende Water en Robuust Watersysteem	41.676		41.676	40.764	691	41.454	N	-221
Gezond en Natuurlijk Water	8.143		8.143	8.427	95	8.522	V	379
Schoon Water		51.725	51.725	52.276	926	53.202	V	1.478
Dekkingsmiddelen	-64.284	-57.376	-121.660	-113.283	-1.807	-115.090	V	6.570
Eindtotaal	**-2.809**	**-5.651**	**-8.461**				**V**	**8.461**

2.1 Kostenverdeelstaat

Deze paragraaf presenteert de financiële effecten naar kostendrager. Vanuit de totale kostenverdeelstaat wordt per kostendrager een nadere toelichting gegeven.

Tabel 26: Kostenverdeelstaat

(Bedrag x € 1.000)	Totaal	Afdelingskosten-plaats	Ondersteuning	Watersysteem-beheer	Zuiverings-beheer	Geactiveerde kosten
Totaal lasten	*125.235*	*1.341*	*233*	*63.074*	*57.972*	*2.614*
Totaal baten	*12.035*	*1.341*	*233*	*1.599*	*6.247*	*2.614*
Netto lasten	***113.200***			***61.475***	***51.725***	
Totaal belastingopbrengsten	*121.123*			*62.830*	*58.293*	
Saldo resultaat voor bestemming	***7.923***			***1.355***	***6.569***	
Totaal resultaatbestemming	*538*			*1.455*	*-917*	
Nog te bestemmen resultaat	**8.461**			**2.809**	**5.651**	

Ten opzichte van de vastgestelde begrote nettolasten (€ 113.284.000) aangevuld met de goedgekeurde begrotingswijziging (€ 1.807.000) in totaal dus € 115.091.000, komt de realisatie van € 113.200.000 uit op 98%.

2.2 Exploitatierekening naar kostendragers

2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer

Tabel 27: Kostenverdeelstaat Watersysteembeheer

(Bedrag x € 1.000)	Watersysteembeheer				
	R2018	Primaire Begroting 2018	Begrotings-wijziging	Begroting 2018 incl. wijziging	Verschil tov B2018 incl. wijziging)
Lasten					
Kapitaallasten	13.051	13.264		13.264	213
Personeelslasten (direct)	227	292		292	65
Personeelslasten (uren verantwoording)	23.824	22.616	381	22.997	-827
Goederen en diensten van derden	15.594	15.413		15.413	-181
Bijdragen aan derden	4.198	4.089	500	4.589	391
Reserveringen	50	55		55	5
Voorzieningen	6				-6
Onvoorzien		150		150	150
Doorberekende kosten ondersteuning	6.123	6.083		6.083	-40
Totaal lasten	*63.074*	*61.963*	*881*	*62.844*	*-230*
Baten					
Financiële baten	214	196		196	-18
Personeelsbaten		77		77	77
Goederen en diensten aan derden	1.043	458		458	-585
Bijdragen van derden	194				-194
Beschikking bestemmingsreserves	148	225		225	77
Onttrekkingen aan voorzieningen					
Totaal baten	*1.599*	*955*		*955*	*-643*
Netto lasten	***61.475***	***61.007***	***881***	***61.888***	***413***
Belastingsopbrengsten					
Gederfde baten agv kwijtscheldingen	-923	-827		-827	96
Gederfde baten agv oninbaarverklaringen	-567				567
Opbrengst omslag gebouwd	37.295	34.937		34.937	-2.358
Opbrengst ingezetenenomslag	19.049	18.286		18.286	-763
Opbrengst omslag ongebouwd	7.679	7.761		7.761	82
Opbrengst natuurterreinen	64	61		61	-2
Opbrengst verontreinigingsheffing t.b.v. WB	232	214		214	-17
Totaal belastingopbrengsten	*62.830*	*60.433*		*60.433*	*-2.396*
Dekkingsmiddelen					
Beschikking categoriereserve ingezetenen	675	675		675	
Beschikking categoriereserve gebouwd	1.582	1.582		1.582	
Beschikking categoriereserve ongebouwd	55	55		55	
Beschikking categoriereserve natuurterreinen	1	1		1	
Beschikking egalisatiereserve watersysteembeheer	-858	-1.739	881	-858	
Totaal resultaatbestemming	***1.455***	***574***	***881***	***1.455***	
Nog te bestemmen resultaat	**-2.809**				**2.809**

De totaal te dekken lasten vermindert met de totale dekkingsmiddelen geeft voor de taak Watersysteembeheer een positief exploitatieresultaat van € 2.809.171. De afwijkingen ten opzichte van de Begroting 2018 worden in onderstaande toelichting nader verklaard.

2.2.1.1 Lasten

Kapitaallasten (€ 213.000 lager)
De kapitaallasten bestaan uit rente- en afschrijvingslasten. De werkelijke boekwaarde per 1 januari 2018 is lager in vergelijking met de boekwaarde die bij de begroting als uitgangspunt is genomen, dit als gevolg van lagere uitgaven in eerdere jaren op de investeringen. Hierdoor ontstaan lagere rente- en afschrijvingslasten.

Directe Personeelslasten (€ 65.000 lager)
De toegerekende personeelslasten (o .a. de uitkeringen voormalig personeel, uitkeringen pensioenen voormalig personeel en Bestuur) vallen lager uit dan begroot.

Personeelslasten (urenverantwoording) (€ 827.000 hoger)
In de begroting 2017 en 2018 is gerekend met een loonstijging van respectievelijk 1% en 1,5%. In de nieuwe cao is een stijging van 3,5% per 1 januari 2018 overeengekomen. Ten gevolge hiervan en door de verhoging van de pensioenpremie is bij het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging aangevraagd en goedgekeurd. Echter door het niet geheel benutten van de begrote formatie en een lagere realisatie van het beschikbaar gestelde Persoonsgebonden Basis Budget (PBB) is het personeelsbudget lager uitgevallen dan begroot.
De toename van de personeelslasten (urenverantwoording) wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door het achterblijven van de realisatie op de investeringen. Dit heeft tot gevolg dat het aantal te activeren uren lager is uitgevallen. Deze uren zijn volledig ingezet op de primaire taken van watersysteembeheer.

Goederen en diensten en Bijdragen aan derden (€ 210.000 lager)
Het saldo van goederen en diensten en de bijdragen aan derden wordt veroorzaakt door:
- Lagere bijdrage aan de BSOB door toename van het aantal deelnemers;
- Lagere uitkeringen in het kader van de eigen subsidieregeling Peelvenen. Hiervoor wordt voor de duur van 12 jaar jaarlijks € 160.000 opgenomen in de begroting. Vanuit deze regeling is slechts € 10.937 toegekend en uitgekeerd aan stichting Peel Kasteel;
- In het 2e jaar van Wijzer Onderhoud is door extra inspanningen meer gerealiseerd dan in voorgaand jaar, echter de uitgaven blijven achter ten opzichte van het begrote bedrag;
- Hogere uitgaven ten laste van het onderhoudsbudget aan de EVZ's. Daarnaast hebben de bevers gezorgd voor het nemen van extra onderhoudsmaatregelen. Ook de onvoorziene maatregelen in het kader van de calamiteitenbestrijding watersysteem zorgen voor hogere lasten.

Reserves, voorzieningen en onvoorzien (€ 149.000 lager)
Voor de jaarlijkse dotatie vanuit de taak Watersysteembeheer en Zuiveren is een voorziening opgenomen voor arbeidsgerelateerde verplichtingen wachtgeld en pensioenen van in totaal € 12.567 waarvan € 6.283 ten laste van de taak Watersysteembeheer.
De post 'Onvoorzien' van € 150.000 is in 2018 niet ingezet.

Doorberekende kosten (€ 40.000 hoger)
De doorberekende kosten (kosten in het kader van informatiebeleid en automatisering; Geografisch Informatie Systeem (GIS); huisvesting; overhead en de uitgaven op de ondersteunende producten) zijn hoger uitgevallen.

2.2.1.2 Baten

Baten (€ 643.000 hoger)
De (incidentele) baten voor Watersysteembeheer zijn hoger met name als gevolg van de niet begrote opbrengsten in het kader van het suppletieverzoek omzetbelasting over de periode 2014 tot en met 2016 en de verwachte suppletie 2017 en 2018, hogere pachtopbrengsten en opbrengsten als gevolg van incidentele en niet begrote verkoop van gronden.

2.2.1.3 Belastingopbrengsten

Belastingopbrengsten (€ 2.396.000 hoger)
De hogere netto belastingopbrengsten 2018 voor watersysteembeheer heeft enerzijds te maken met de bestandsoptimalisatie die door BSOB vanaf 2016 is ingezet en gedurende 2017 en 2018 steeds meer gestalte heeft gekregen en anderzijds door het hogere WOZ-areaal (ruim 96 miljard t.o.v. 91 miljard begroot) heeft dit geleid tot een hogere opbrengst watersysteembeheer (met name Gebouwd) geleid.
In de overzichten hierna wordt duidelijk welke opbrengst betrekking heeft op het huidige belastingjaar en welke opbrengsten betrekken hebben op aanslagoplegging van voorgaande jaren. De belastingopbrengst is afhankelijk van de gerealiseerde eenheden waarbij geen onderscheid wordt aangegeven in het incidentele- en/of de structurele karakter van de belastingopbrengst.

De bruto/netto berekening ziet er als volgt uit:

Tabel 28: Belastingopbrengsten Watersysteembeheer

Watersysteembeheer	Totaal		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	63.322	61.260	2.062
Oninbaar	-19		-19
Dubieus	-38		-38
Kwijtschelding	-886	-827	-59
Netto belastingopbrengst 2018	**62.380**	**60.433**	**1.947**
Belastingopbrengst vgj	349		349
Oninbaar vgj	-548		-548
Dubieus	685		685
Kwijtschelding vgj	-37		-37
Netto belastingopbrengst vgj	**450**		**450**
Totaal netto belastingopbrengst	**62.830**	**60.433**	**2.396**

Watersysteemheffing Ingezetenen

Tabel 29: Belastingopbrengsten Watersysteembeheer

Watersysteembeheer	Ingezetenen		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	18.800	18.286	514
Oninbaar	-7		-7
Dubieus	-22		-22
Kwijtschelding	-886	-827	-59
Netto belastingopbrengst 2018	**17.885**	**17.459**	**426**
Belastingopbrengst vgj	39		39
Oninbaar vgj	-246		-246
Dubieus	233		233
Kwijtschelding vgj	-36		-36
Netto belastingopbrengst vgj	**-11**		**-11**
Totaal netto belastingopbrengst	**17.875**	**17.459**	**416**

In de begroting is uitgegaan van een bruto aantal eenheden, vóór kwijtschelding, van 309.618. Het geraamde aantal eenheden kwijtschelding is 14.000, waarmee het netto geraamde aantal ingezetenen uitkomt op 295.618.
Op basis van vervaardigde aanslagen is het bruto aantal ingezetenen voor kwijtschelding 318.321. In 2018 is aan 14.996 eenheden kwijtschelding verleend. Dit is ruim 8% hoger dan de prognose.

Watersysteemheffing Gebouwd

Tabel 30: Belastingopbrengsten Gebouwd

Watersysteembeheer	Gebouwd		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	36.861	34.937	1.924
Oninbaar	-12		-12
Dubieus	-12		-12
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2018	**36.837**	**34.937**	**1.900**
Belastingopbrengst vgj	169		169
Oninbaar vgj	-265		-265
Dubieus	278		278
Kwijtschelding vgj	-1		-1
Netto belastingopbrengst vgj	**181**		**181**
Totaal netto belastingopbrengst	**37.017**	**34.937**	**2.080**

Ten aanzien van de Watersysteemheffing gebouwd is bij de begroting de totale waarde in het economisch verkeer van alle onroerende zaken (WOZ-waarde) in het gebied geraamd op € 91,02 miljard.
De werkelijke WOZ-waarde, binnen de Watersystemheffing gebouwd in 2018 bedroeg € 96,04 miljard. De afwijking bedraagt 5,5% ten opzichte van de begrote WOZ-waarde.

Watersysteemheffing Ongebouwd

Tabel 31: Belastingopbrengsten Ongebouwd

Watersysteembeheer	Ongebouwd		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	7.599	7.761	-162
Oninbaar			
Dubieus	-5		-5
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2018	**7.594**	**7.761**	**-167**
Belastingopbrengst vgj	66		66
Oninbaar vgj	-35		-35
Dubieus	19		19
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	**50**		**50**
Totaal netto belastingopbrengst	**7.644**	**7.761**	**-118**

Bij de begroting is uitgegaan van 99.759 kadastrale ha. Hiermee worden in de heffing betrokken 106.391 herleide ha voor de berekening van de Watersysteemheffing ongebouwd.

Het werkelijk aantal kadastrale 2018 bedraagt 98.563 ha. Het aantal herleide ha dat in de aanslagen 2018 betrokken is bedraagt 104.129 herleide ha.
De vermindering van de opbrengst ten opzichte van de begroting wordt veroorzaakt door een drietal factoren:

- Vermindering van het aantal ha buitendijks ten opzichte van de begroting van voorgaande jaren;
- Vermindering van de prognose van het aantal ha, omdat deze ha betrekking op hebben eigendommen van het waterschap. Deze gronden worden niet in de heffing betrokken;
- De vermindering wordt deels gecompenseerd door een meeropbrengst wegens de tariefsdifferentiatie wegen.

Watersysteemheffing Ongebouwd Natuurterreinen

Tabel 32: Belastingopbrengsten Natuurterreinen

Watersysteembeheer	Natuurterreinen		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	63	61	1
Oninbaar			
Dubieus			
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2018	**63**	**61**	**1**
Belastingopbrengst vgj			
Oninbaar vgj			
Dubieus	1		1
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	**1**		**1**
Totaal netto belastingopbrengst	**64**	**61**	**2**

Het werkelijk aantal ha dat in de aanslag betrokken is bedroeg 24.623.
Het aantal opgelegde aanslagen ten aanzien van Natuurterreinen is toegenomen met 544 ha.

Verontreinigingsheffing ten behoeve van Watersysteembeheer

Tabel 33: Belastingopbrengsten voh t.b.v. Watersysteembeheer

Watersysteembeheer	Verontreinigingsheffing		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018		214	-214
Oninbaar			
Dubieus	1		1
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2018	**1**	**214**	**-213**
Belastingopbrengst vgj	76		76
Oninbaar vgj	-1		-1
Dubieus	155		155
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	**229**		**229**
Totaal netto belastingopbrengst	**230**	**214**	**16**

Bij de begroting is uitgegaan van 4.500 ve voor de berekening van de opbrengst verontreinigingsheffing. Met betrekking tot de bronneringen is bekend dat er substantieel minder aangeleverd wordt aan BSOB ten opzichte van wat begroot is. De door de BSOB opgelegde verontreinigingsheffing, op basis van de aangeleverde gegevens, heeft betrekking op belastingjaar 2016.

Een discrepantie in de informatieoverdracht over de bronneringen en saneringen tussen het waterschap en BSOB veroorzaakt de lagere belastingopbrengst. Hetgeen aangeleverd wordt aan belastingheffingen m.b.t. bronneringen en saneringen is opgelegd door BSOB. In overleg met BSOB zijn in 2016 afspraken gemaakt om tot een oplossing voor de aanslagoplegging bij bronneringen/saneringen te komen. In 2018 zijn er hoofdzakelijk aanslagen over 2016 opgelegd. Voor de aanslagen met betrekking tot 2017 en 2018 moeten de gegevens door het waterschap nog aan BSOB aangeleverd worden. Hierover zijn nieuwe afspraken gemaakt.

2.2.1.4 Resultaatbestemming

Beschikking categorie- en egalisatiereserves (nihil)
De beschikking van de categorie- en egalisatiereserves heeft geheel conform begroting (inclusief begrotingswijziging) plaatsgevonden, waarbij het volgend is verantwoord.

- € 675.104 onttrekking categorie Ingezetenen;
- € 1.581.611 onttrekking categoriereserve Gebouwd;
- € 55.000 onttrekking categoriereserve Ongebouwd;
- € 1.371 onttrekking Natuurterreinen.
- € 858.364 toevoeging egalisatiereserve watersysteembeheer (€ 1.739.364 -/- begrotingswijziging € 881.000).

2.2.1.5 Nog te bestemmen resultaat

Na verwerking van alle gegevens ten behoeve van Watersysteembeheer resulteert een voordelig saldo van € 2.809.171. Bestemming van dit saldo wordt in onderstaande staat weergegeven.

Tabel 34: Saldobestemming (€ 1.000)*

Soort	Ontvangsten	Begroting	Verschil	Bestemming reserve conform begroting doorgevoerd als werkelijk in jaarrekening	Resultaat bestemming	Correctie geboekte mutatie tov werkelijk
Ingezetenen	17.875	17.459	416	675	260	416
Gebouwd	37.017	34.937	2.080	1.582	-499	2.080
Ongebouwd	7.644	7.761	-118	55	173	-118
Natuurterreinen	64	61	2	1	-1	2
*Egalisatiereserve Watersysteembeheer**				-858	-2.742	429 *
Totaal Watersysteembeheer	**62.599**	**60.219**	**2.380**	**1.455**	**-2.809**	**2.809**

*om het juiste saldo te verantwoorden in de jaarverslaglegging is het saldo (€ 1.455) van de reeds doorgevoerde mutaties volgens de begroting gecorrigeerd binnen deze telling.

De resultaatbestemming is binnen Voorstel en Besluit pagina 123 opgenomen in deze Jaarverslaglegging.

2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer

Tabel 35: Kostenverdeelstaat Zuiveringsbeheer

(Bedrag x € 1.000)	Zuiveringsbeheer				
	R2018	Primaire Begroting 2018	Begrotings-wijziging	Begroting 2018 incl. wijziging	Verschil tov B2018 incl. wijziging)
Lasten					
Kapitaallasten	20.656	20.691		20.691	35
Personeelslasten (direct)	61	76		76	15
Personeelslasten (uren verantwoording)	10.213	10.135	381	10.516	303
Goederen en diensten van derden	21.319	19.168	400	19.568	-1.751
Bijdragen aan derden	2.493	2.598	145	2.743	250
Reserveringen					
Voorzieningen	6				-6
Onvoorzien		150		150	150
doorberekende kosten ondersteuning	3.224	3.163		3.163	-61
Totaal lasten	*57.972*	*55.982*	*926*	*56.908*	*-1.064*
Baten					
Financiële baten	194	185		185	-9
Personeelsbaten		23		23	23
Goederen en diensten aan derden	765	860		860	95
Bijdragen van derden	1.726	1.600		1.600	-127
Beschikking bestemmingsreserves	3.562	1.038		1.038	-2.524
Onttrekkingen aan voorzieningen					
Totaal baten	*6.247*	*3.706*		*3.706*	*-2.542*
Netto lasten	***51.725***	***52.277***	***926***	***53.203***	***1.478***
Belastingopbrengsten					
Gederfde baten agv kwijtscheldingen	-1.436	-1.310		-1.310	126
Gederfde baten agv oninbaarverklaringen	-671				671
Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	21.712	17.460		17.460	-4.252
Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens / ff bedrijven	38.689	37.969		37.969	-720
Totaal belastingopbrengsten	*58.293*	*54.119*		*54.119*	*-4.174*
Dekkingsmiddelen					
Beschikking egalisatiereserve zuiveringsbeheer	-917	-1.842	926	-916	1
Totaal resultaatbestemming	*-917*	*-1.842*	*926*	*-916*	*1*
Nog te bestemmen resultaat	**-5.651**				**5.651**

De totaal te dekken lasten vermindert met de totale dekkingsmiddelen geeft voor de taak Zuiveringsbeheer een positief exploitatieresultaat van € 5.651.473. De verklaring van de verschillen ten opzichte van de Begroting 2018 worden in onderstaande toelichting nader verklaard.

2.2.2.1 Lasten

Kapitaallasten (€ 35.000 lager)
De kapitaallasten over verschillende investeringskredieten valt lager uit.

Directe Personeelslasten (€ 15.000 lager)
De toegerekende personeelslasten (o .a. de uitkeringen voormalig personeel, uitkeringen pensioenen voormalig personeel en Bestuur) vallen lager uit dan begroot.

Personeelslasten (urenverantwoording) (€ 303.000 lager)
In de cao is een stijging van 3,5% per 1 januari 2018 overeengekomen en als gevolg daarvan is een begrotingswijziging van € 762.000 goedgekeurd (€ 381.000) is toegerekend aan de taak Zuiveringsbeheer). Doordat niet alle vacatures zijn ingevuld vallen de lasten lager dan begroot.

Goederen en diensten inclusief Bijdragen aan derden (€ 1.501.000 hoger)
Voor het opvangen van de kosten als gevolg van de effecten van de renovatie op rwzi 's-Hertogenbosch, inclusief de extra kosten voor de slibafvoer naar de SNB, is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een bestemmingsreserve gevormd van € 4.873.640. In 2018 is een bedrag van € 2.602.199 onttrokken aan deze reserve te dekking van de gemaakte kosten in 2018. Deze onttrekking van de bestemmingsreserve is als volgt onderbouwd:

- Aa en Maas had begroot in 2018 74.800 ton slibkoek/€ 5.030.000 aan bijdragen SNB. Gerealiseerd is in 2018 91.213 ton slibkoek en zeefgoed dat is afgevoerd naar de SNB voor € 7.030.561. De overschrijding van € 2.000.561 wordt door de bestemmingsreserve "gedekt";
- Als gevolg van de herziene kostenverdeelsystematiek SNB 2017 bedragen de extra kosten in 2018 in totaal € 509.048. Deze worden door een onttrekking uit de gevormde bestemmingsreserve opgevangen;
- Door de vertraging van het opstarten van de slibgisting op rwzi 's-Hertogenbosch blijft de productie van groen gas achter op de planning. Het niet na kunnen komen van de leveringsverplichting uit het contract met Heineken heeft een boete van naar verwachting € 80.000 tot gevolg welke door de gevormde bestemmingsreserve worden opgevangen.

Chemicaliën
Voor chemicaliën is in 2018 in totaal € 792.000 minder uitgegeven:

- € 269.000 lagere uitgaven voor de centrale slibverwerking op rwzi 's-Hertogenbosch;
- € 309.000 lagere uitgaven t.bv. van het zuiveren van afvalwater op rwzi 's-Hertogenbosch;
- € 163.000 lagere uitgaven op rwzi Oijen. Dit wordt veroorzaakt door de gerealiseerde slibscheiding door het investeringsproject Ombouw sliblijn rwzi Oijen;
- € 75.00 lagere uitgaven voor de slibverwerking op rwzi Dinther zijn doordat de benodigde hoeveelheid PE te hoog was ingeschat;
- € 88.000 hogere kosten voor de slibverwerking op rwzi Aarle-Rixtel om het droge stof gehalte te verhogen en zo de hoeveelheid slibkoek naar de SNB te beperken.

Intern transport slibkoek
Voor het intern transport van slibkoek van de slibverwerking Oijen, Dinther en Aarle-Rixtel naar de centrale slibverwerking op rwzi 's-Hertogenbosch is een bedrag begroot van € 156.760. Door de vertraging van de renovatie rwzi 's-Hertogenbosch is een bedrag van € 25.020 uitgegeven.

Overige posten
Elektra
Door het verwerken van meer vervuilingseenheden; de niet begrote verbruikers zoals de fijn zeef installatie- en de proef medicijnresten op Aarle-Rixtel en de proef superkritisch vergassen op rwzi Dinther zijn de energiekosten toegenomen. Ter dekking van deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een Begrotingswijziging goedgekeurd van € 325.000.
De extreem droge zomer van 2018 heeft geleid tot minder regenwaterafvoer (rwa), waardoor van het totale beschikbare budget van € 3.586.060 een bedrag van € 125.840 niet benodigd is geweest.

Anti-afhaaksubsidie
Met ingang van 2017 wordt een anti afhaaksubsidie verstrekt om een grote lozer aangehaakt te houden voor de toekomst. Hiervoor is een bedrag van € 680.000 opgenomen in de Begroting 2018. Door het verwerken van meer ve's stijgen niet alleen de belastingopbrengsten maar stijgt ook de anti

afhaaksubsidie. Voor deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging van € 145.000 goedgekeurd.

Rwzi Dinther
Problemen bij de zuivering door een grote industriële lozer is op rwzi Dinther meer afvalwater gezuiverd. In het Bestuursverslag t/m juni 2018 is een begrotingswijziging goedgekeurd van € 75.000 voor de financiering van de extra kosten die ruimschoots gecompenseerd worden door de extra ve's.

Pilot medicijnen
Voor het gebruik van een installatie en analyses in het kader van de Pilot verwijdering medicijnresten op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag begroot van € 400.000 (realisatie 2018 €384.000). Het project zal in 2019 voortgezet worden en met een bijdrage van het Ministerie van IenW (Infrastructuur en Waterstaat) worden gefinancierd.

Kunstmatige intelligentie rwzi Aarle-Rixtel en rwzi Oijen
Op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag van € 116.000 uitgegeven ten behoeve van artificial intelligence. In 2019 zal het project, begrote kosten € 192.000, worden afgerond.

Calamiteit transportleiding Achterdijk
Een breuk in de transportleiding Achterdijk heeft ertoe geleid dat voor een bedrag van € 70.000 onvoorziene kosten zijn gemaakt.

Beschikking Reserves / voorzieningen en onvoorzien (€ 144.000 lager)
De bij de begroting vastgestelde post onvoorzien van € 150.000 voor de taak Zuiveringsbeheer is niet aangewend.
Er is een voorziening opgenomen voor arbeid gerelateerde verplichtingen wachtgeld en pensioenen. De jaarlijkse dotatie voor de taak Zuiveringsbeheer bedraagt € 6.283.

Doorberekende kosten ondersteuning (€ 61.000 hoger)
De doorberekende kosten (kosten in het kader van informatiebeleid en automatisering; Geografisch Informatie Systeem (GIS); huisvesting; overhead en de uitgaven op de ondersteunende producten) vallen hoger uit. De oorzaak hiervan is de hogere uitgaven op de ondersteunende producten.

2.2.2.2 Baten

Baten (€ 2.524.000 hoger)
Onderstaande posten verklaren deze hogere baten:

- Voor het opvangen van de kosten van de effecten door de renovatie op rwzi 's-Hertogenbosch inclusief de extra kosten voor de slibafvoer naar de SNB is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een bestemmingsreserve gevormd van € 4.873.640. Ter dekking van de kosten in 2018 is een bedrag van € 2.602.199 onttrokken uit deze reserve;
- De personeelsbaten zijn € 23.000 hoger in verband met inkomsten als gevolg van detachering van personeel;
- De vertraging van het opstarten van de slibgisting op rwzi 's-Hertogenbosch heeft ertoe geleid dat de productie van groen gas achter blijft op de planning. De opbrengsten voor de verkoop van groen gas zijn als gevolg van de lagere gasproductie € 413.410 lager;
- In 2017 heeft een calamiteit plaatsgevonden op rwzi Aarle-Rixtel. Een bedrijf is hiervoor aansprakelijk gesteld en door een vaststellingsovereenkomst is een bedrag van € 170.000 ontvangen ter compensatie van de door het waterschap geleden schade;

- De inkomsten van de gemeenten in het kader van beheer en onderhoud van de gemeentelijke Rg zijn € 79.000 lager aangezien het eerstelijns onderhoud is beëindigd en alleen nog maar tweedelijns onderhoud wordt uitgevoerd door het waterschap;
- De bijdrage van waterschap de Dommel ten behoeve van het afvalwater van Vught wat wordt gezuiverd op de rwzi 's-Hertogenbosch is € 125.470 hoger;
- De baten zijn hoger door de niet begrote opbrengsten in het kader van het suppletieverzoek omzetbelasting over de periode 2014 tot en met 2016 en een verwachte suppletie omzetbelasting 2017 en 2018.

2.2.2.3 Belastingopbrengsten

Belastingopbrengsten, incl. kwijtscheldingen en oninbaarverklaringen (€ 4.174.000 hoger)
De hogere belastingopbrengsten zuiveringsheffing voor zowel bedrijven als woningen hebben voor een groot deel te maken met de bestandsoptimalisatie die door BSOB in 2016 is ingezet en gedurende 2017 en 2018 steeds meer gestalte heeft gekregen. Hiermee is BSOB nog steeds druk doende en naar verwachting zal de optimalisatieslag nog gedurende heel 2019 voortduren. Met name bij Forfait bedrijven zal dit naar verwachting tot een meeropbrengst dan begroot leiden.
In de overzichten hierna wordt duidelijk welke opbrengst betrekking heeft op het huidige belastingjaar en welke opbrengsten betrekken hebben op aanslagoplegging van voorgaande jaren.
De belastingopbrengst is afhankelijk van de gerealiseerde eenheden waarbij geen onderscheid wordt aangegeven in het incidentele- en/of de structurele karakter van de belastingopbrengst.

De bruto/netto berekening ziet er als volgt uit:

Tabel 36: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer

Zuiveringsbeheer	Totaal		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	57.605	55.429	2.176
Oninbaar	-25		-25
Dubieus	-41		-41
Kwijtschelding	-1.381	-1.310	-71
Netto belastingopbrengst 2018	**56.157**	**54.119**	**2.038**
Belastingopbrengst vgj	2.450		2.450
Oninbaar vgj	-646		-646
Dubieus	387		387
Kwijtschelding vgj	-55		-55
Netto belastingopbrengst vgj	**2.136**		**2.136**
Totaal netto belastingopbrengst	**58.293**	**54.119**	**4.174**

Zuiveringsheffing Woningen en Forfaitaire bedrijven

Tabel 37: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer

Zuiveringsbeheer	Gezinnen / ff bedrijven		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	38.206	37.969	237
Oninbaar	-10		-10
Dubieus	-37		-37
Kwijtschelding	-1.381	-1.310	-71
Netto belastingopbrengst 2018	**36.778**	**36.659**	**119**
Belastingopbrengst vgj	61		61
Oninbaar vgj	-475		-475
Dubieus	459		459
Kwijtschelding vgj	-55		-55
Netto belastingopbrengst vgj	**-10**		**-10**
Totaal netto belastingopbrengst	**36.768**	**36.659**	**109**

Voor de woningen geldt dat de grondslag voor de heffing is gerelateerd aan het aantal bewoners conform de inschrijving in GBA. Er is voor meer woningen kwijtschelding aangevraagd en verleend dan begroot.

Zuiveringsheffing bedrijven

Tabel 38: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer

Zuiveringsbeheer Bedragen * € 1000	Bedrijven		
	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	19.399	17.460	1.939
Oninbaar	-15		-15
Dubieus	-4		-4
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2018	**19.379**	**17.460**	**1.919**
Belastingopbrengst vgj	2.389		2.389
Oninbaar vgj	-171		-171
Dubieus	-72		-72
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	**2.146**		**2.146**
Totaal netto belastingopbrengst	**21.525**	**17.460**	**4.065**

In 2018 is voor een substantieel meer bedrag opgelegd dan begroot. Dit heeft te maken met de economische groei, waardoor de productie bij een groot aantal bedrijven fors is toegenomen. Tevens heeft de optimalisatieslag hierin ook een rol gespeeld.

Voornoemde redenen zijn in ook van toepassing op heffingsjaar 2017, waardoor ook in dit jaar een forse meeropbrengst heeft plaatsgevonden.

2.2.2.4 Resultaatbestemming

Beschikking egalisatiereserve (nihil)
De beschikking van de egalisatiereserve betreft de toevoeging aan de egalisatiereserve Zuiveringsbeheer van € 1.842.313 conform de begroting, gecorrigeerd met de begrotingswijzing van € 926.000.

2.2.2.5 Nog te bestemmen resultaat

Na verwerking van alle gegevens ten behoeve van Zuiveringsbeheer resulteert een voordelig saldo van € 5.651.473.

De resultaatbestemming is binnen het Voorstel en Besluit pagina 123 opgenomen in deze Jaarverslaglegging.

2.3 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten

Lasten (x € 1.000)

Omschrijving	Jaarrekening 2018	Begroting 2018	Jaarrekening 2017
Kapitaallasten	36.288	36.619	37.078
Personeelslasten*	34.503	35.124	31.963
Duurzame gebruiksgoederen	1.748	2.311	1.588
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen*	2.665	3.373	2.428
Energie*	4.160	4.503	4.177
Huren en rechten	1.865	2.282	1.719
Leasebetalingen	2		
Pachten en erfpachten	6	5	5
Verzekeringen	243	241	224
Belastingen	54	143	182
Onderhoud door derden*	14.920	14.670	15.306
Overige diensten door derden	21.132	16.578	19.046
Bijdragen aan bedrijven*	1.213	1.172	644
Bijdragen aan overheden*	5.693	6.272	5.387
Bijdragen aan overigen	680	573	560
Onvoorzien		300	
Voorzieningen	13		23
Reserveringen	50	55	61
Totaal	**125.235**	**124.220**	**120.392**
Toevoeging categoriereserve ingezetenen			
Toevoeging categoriereserve gebouwd			149
Toevoeging categoriereserve ongebouwd			
Toevoeging categoriereserve natuurterreinen			
Toevoeging egalisatiereserve watersysteembeheer	1.739	1.739	3.199
Toevoeging egalisatiereserve zuiveringsbeheer	1.842	1.842	9.139
Toevoeging bestemmingsreserves			35
Totaal incl. storting in reserves	**128.817**	**127.801**	**132.914**

Baten (x € 1.000)

Omschrijving	Jaarrekening 2018	Begroting 2018	Jaarrekening 2017
Externe rentebaten			2
Interne rentebaten	407	380	315
Baten ivm salarissen en sociale lasten	1.066	708	842
Verkoop van grond	94		248
Verkoop van duurzame goederen			72
Verkoop van overige goederen	303	660	6
Opbrengst uit grond en water	376	310	312
Huuropbrengst uit overige eigendommen	12	14	11
Diensten voor derden	1.055	335	422
Bijdragen van overheden	2.350	1.987	2.347
Bijdragen van overigen	42		3.906
Belastingopbrengsten	121.123	114.552	112.721
Onttrekking aan voorzieningen		3.472	19
Geactiveerde lasten	2.614		2.941
Totaal	**129.443**	**122.418**	**124.165**
Onttrekking categoriereserve ingezetenen	675	675	988
Onttrekking categoriereserve gebouwd	1.582	1.582	1.309
Onttrekking categoriereserve ongebouwd	55	55	205
Onttrekking categoriereserve natuurterreinen	1	1	4
Onttrekking egalisatiereserve watersysteembeheer*	881	881	2.242
Onttrekking egalisatiereserve zuiveringsbeheer*	925	926	2.912
Onttrekking bestemmingsreserves	3.715	1.263	1.089
Totaal incl onttrekking	**137.277**	**127.801**	**132.914**

***inclusief begrotingswijzing in 2018 € 1.807.000**

Totaal baten	129.443
Totaal lasten	125.235
Saldo baten en lasten	4.208
Mutaties reserves	4.252
Voordelig saldo	**8.461**

Met betrekking tot de toelichting op de exploitatierekening naar kosten- en opbrengstensoorten wordt verwezen naar paragraaf 2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer en paragraaf 2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer. In deze paragrafen wordt per kosten- en opbrengstengroep een toelichting per taak gegeven op de realisatie ten opzichte van de begroting.

In onderstaand overzicht is voor de kostensoorten met een afwijking > € 100.000 ten opzichte van de Programmabegroting 2018, een korte toelichting gegeven.

Tabel 39: Toelichting afwijking kostensoorten (€ 1.000)*

Kostensoort	Verschil	Verklaring
Kapitaallasten	-€ 331	Lagere kapitaallasten worden veroorzaakt door de werkelijke lagere boekwaarde per 01-01-2018 ten opzichte van het uitgangspunt van de begroting (lagere realisatie van de investeringsuitgaven veroorzaken deze daling). Daarnaast is de verwachte uit te voeren afschrijving betreffende de instandhouding Den Bosch lager uitgevallen dan begroot.
Personeelslasten*	-€ 622	Door een begrotingswijziging zijn de gevolgen van de Cao verwerkt. De salariskosten zijn lager uitgevolgen als gevolg van de niet ingevulde vacatures.
Duurzame gebruiksgoederen	-€ 563	Lagere kosten door uitgestelde vervangingen en minder correctief onderhoud, met name op rwzi's en lagere kosten implementatie automatisering.
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen*	-€ 708	Lagere kosten chemicaliën doordat de centrale slibverwerking op rwzi DB nog niet in bedrijf is gesteld.
Energie*	-€ 343	Bij de bestuursrapportage is een inschatting gemaakt van de stijgende energiekosten. Daarom is een begrotingswijziging opgesteld. Achteraf is gebleken dat er in de 2e helft van 2018 minder energie is verbruikt.
Huren en rechten	-€ 417	De kosten voor de pilot medicijnresten zijn op een andere kosten soort verantwoord. Vandaar dat hier een onderschrijding ontstaat en op "Overige diensten door derden"ontstaat een overschrijding.
Onderhoud door derden*	€ 250	Hogere kosten veroorzaakt door met hogere kosten baggeren (beheer en onderhoud) en hoger kosten onderhoud zuiveringen.
Overige diensten door derden	€ 4.554	De overige diensten door derden vallen hoger uit, voornamelijk door: • De hogere kosten van de SNB worden gedekt door een ontrekking uit de bestemminsgreserve. • Overschrijding schadeuitkeringen i.v.m. wateroverlast; • Hogere bijdrage aan HWH en kosten ICT; • Hogere kosten i.v.m. droogte.
Bijdragen aan overheden*	-€ 579	Lagere bijdrage aan de BSOB doordat er nogal wat nieuwe toetreders zijn geweest in 2018.
Bijdragen aan overigen	€ 107	Hogere kosten voor de waterlopen.
Onvoorzien	-€ 300	Onvoorzien is niet benut in 2018.

*inclusief begrotingswijzing in 2018 € 1.807.000

Tabel 40: Toelichting afwijking opbrengstsoorten (€ 1.000)*

Opbrengstensoort	Verschil	Verklaring
Baten ivm salarissen en sociale lasten	€ 358	De hogere baten in verband met salarissen worden veroorzaakt door de hogere
Verkoop van overige goederen	-€ 356	De verkoop van groen gas valt lager uit door de vertraging van rwzi Den Bosch.
Diensten voor derden	€ 720	De belangrijkste verklaring is een overeengekomen bijdrage voor gemaakte kosten van € 170.000. Dit betreft een vergoeding voor geleden schade als gevolg van een ammoniumlozing.
Bijdragen van overheden	€ 364	Organisatiebreed zijn er meer subsidies ontvangen. Tevens is een verwachte suppletie omzetbelasting 2017 en 2018 opgenomen.
Belastingopbrengsten	€ 6.571	Hogere belastingopbrengsten
Geactiveerde lasten	-€ 857	Daling lagere rentelasten geactiveerde projecten.
Onttrekking aan reserves/bestem-ming resultaat	€ 2.451	Hogere ontrekking voor SNB als gevolg van de kosten die gedekt worden door de bestemmingsreserve.

*Tabel 41: Specificatie aanslagen (bedragen * € 1.000)*

	Begroting 2018	Opgelegd 2018	Opgelegd vgj	Totaal opgelegd	Verschil
Watersysteemheffing					
Ingezetenen	17.459	17.885	-11	17.875	416
Gebouwd	34.937	36.837	181	37.017	2.080
Ongebouwd	7.761	7.594	50	7.644	-118
Natuur	61	63	1	64	2
Verontreinigingsheffing indirecte lozingen	214	1	229	230	16
Totaal Watersysteemheffing	***60.433***	***62.380***	***450***	***62.830***	***2.396***
Zuiveringsheffing					
Huishoudens en forfaitbedrijven	36.659	36.778	-10	36.768	109
Bedrijven (meet en tabel)	17.460	19.379	2.146	21.525	4.065
Totaal Zuiveringsheffing	***54.119***	***56.157***	***2.136***	***58.293***	***4.174***
Totaal netto	**114.552**	**118.537**	**2.586**	**121.123**	**6.570**

2.4 Balans voor resultaatbestemming

ACTIVA bedragen x € 1.000	**31-12-2018**		**31-12-2017**	
Vaste activa				
Materiële vaste activa	336.591		335.453	
Immateriële vaste activa	55.462		49.200	
Financiële vaste activa	17.071		18.823	
Totaal vaste activa		409.124		403.476
Vlottende activa				
Vorderingen en overlopende activa				
Belastingdebiteuren	8.696		10.581	
Debiteuren algemeen	2.525		689	
Overlopende activa	6.939		7.778	
Liquide middelen	19.275		5.524	
Totaal vlottende activa		37.434		24.573
TOTAAL ACTIVA		**446.558**		**428.049**

PASSIVA bedragen x € 1.000	31-12-2018		31-12-2017	
Eigen Vermogen				
Totaal reserves	37.810		35.834	
Saldo van baten en lasten	8.461		6.178	
Totaal eigen vermogen		46.271		42.012
Voorzieningen				
Voorzieningen		406		478
Vreemd vermogen				
Langlopende Schulden				
Langlopende schulden		375.221		359.622
Kortlopende schulden				
Crediteuren	5.499		7.320	
Schuld in rekening-courant	1.391		1.777	
Overlopende passiva	17.770		16.838	
Totaal kortlopende schulden en overlopende passiva		24.661		25.936
TOTAAL PASSIVA		**446.558**		**428.049**

2.4.1 Grondslagen bij de balans en resultaatbepaling

Algemeen
De waardering van de activa, reserves en voorzieningen heeft plaatsgevonden conform de door het Algemeen Bestuur goedgekeurde Verordening op de uitgangspunten voor het beleid, voor het beheer en voor de inrichting van de beleids- en verantwoordingsfunctie van waterschap Aa en Maas. Deze verordening is opgesteld met inachtneming van artikel 108 van de Waterschapswet en hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Tevens is met de effecten van het nieuwe Financieel Beleid 2018, vastgesteld door het Algemeen bestuur op 15 december 2017, rekening gehouden.

Bij besluit van het Algemeen Bestuur van 15 december 2017 is het financieel beleid herijkt en aangescherpt met betrekking tot het activeren van uren. Hiertoe is artikel 2.3 Activering loonkosten eigen personeel gewijzigd. Vanaf 2016 worden voor vigerende projecten de loonkosten van de afdelingen O&R en G&I niet meer geactiveerd voor de fasen initiatieffase, definitiefase, ontwerpfase en evaluatiefase. Bij de vaststelling van het voorstel van 15 december 2017 is besloten dat de kosten die samen hangen met werkzaamheden die direct zijn toe te rekenen aan de realisatie van de investeringswerken betrekken hebben op de voorbereidingsfase en de uitvoeringsfase.
In afwijking van het financieel beleid zijn conform besluit van het Algemeen Bestuur van 7 april 2017 alle aan het HWBP (Hoog Water Beschermings Programma) verkenning Ravenstein-Lith te bestede interne en externe kosten, en dus ook de door de projectafdelingen en primaire afdelingen bestede uren, geactiveerd. Dit ten behoeve van een goed en volledig totaalinzicht in de kosten van de onderhavige investering.

Waarderingsgrondslagen
Het primaire uitgangspunt van het financiële beleid is het “voorzichtigheidsprincipe”. Bij de toepassing van de grondslagen van waardering en resultaatbepaling wordt voorzichtigheid betracht. Activa mag niet te hoog en passiva niet te laag worden gewaardeerd.

De vaste activa worden gewaardeerd tegen de historische kostprijs van de investeringen, verminderd met eventuele afboekingen wegens directe bijdragen van derden en met afschrijvingen.
Vorderingen en schulden worden gewaardeerd op nominale waarde. Ten behoeve van de vorderingen van belastingen is een voorziening dubieuze debiteuren gecreëerd. Voorzieningen wegens oninbaarheid van vorderingen worden in mindering gebracht op de desbetreffende vorderingen.

De in de balans opgenomen reserves dienen voor een gelijkmatige ontwikkeling van de belastingtarieven. De jaarlijkse dotaties of eventuele verminderingen van de reserves worden bepaald aan de hand van de werkelijke uitgaven ten opzichte van de vastgestelde normen.

Resultaatbepaling
Bij de bepaling van het resultaat wordt het stelsel van baten en lasten gehanteerd. Dit houdt in dat rekening wordt gehouden met de per eind van het jaar nog te ontvangen en te betalen bedragen over het dienstjaar.
Ten aanzien van de belastingopbrengsten zijn de mutaties (hoeveelheidsverschillen) met betrekking tot de eenheden in het resultaat meegenomen. De afwijkingen per belastingcategorie van het watersysteembeheer zijn gecompenseerd door onttrekkingen/toevoegingen aan de categoriereserves.

Voor wat betreft de zuiveringsheffing zal het positieve / negatieve resultaat volledig ten laste / ten gunste van de bestemmingsreserve tariefegalisatie Zuiveringsbeheer geboekt worden.

Afschrijvingen
Afschrijvingen vinden plaats op basis van economische levensduur via de lineaire afschrijvingsmethode uitgaande van de werkelijke aanschafprijs. De afschrijvingen van de

investeringen worden voor het eerst in de exploitatierekening opgenomen in het jaar volgend op het gereedkomen van de investering. Uitzondering hierop zijn de investeringen voor watersysteembeheer, betreffende de aanleg van waterlopen. Voor deze investeringen geldt, dat indien de looptijd langer is dan twee jaar, gestart wordt met afschrijven in het eerste jaar na aanvang van het project.

Vaste activa

In de nota Financieel Beleid 2018 zijn de afschrijvingstermijnen van de vaste activa als volgt vastgelegd:

Tabel 42: Afschrijvingstermijnen

	Onderwerp	Termijn verordening Aa en Maas
a.	Vervoermiddelen, machines, apparaten, automatisering *) en werktuigen	5
b.	Bedrijfsgebouwen en woonruimten	40
c.	Technische installaties in bedrijfsgebouwen en woonruimten	15
d.	Veiligheidsvoorzieningen, telefooninstallaties, kantoormeubilair in bedrijfsgebouwen en woonruimten	10
e.	Primaire waterkeringen	40
f.	Overige waterkeringen	40
g.	Waterlopen en eenvoudige watersysteemkunstwerken	40
h.	Bouwkundig deel watersysteemgemalen	40
i.	Mechanisch deel watersysteemgemalen	15
j.	Transportleidingen en bouwkundig deel transportgemalen	30
k.	Mechanisch deel transportgemalen	15
l.	Bouwkundig deel zuiveringsinstallaties en slibverwerkingsinstallaties	30
m.	Mechanisch deel zuiveringsinstallaties en slibverwerkingsinstallaties	15
n.	Telemetrie t.b.v. de aansturing van gemalen, zuiveringsinstallaties en eventueel andere voorzieningen	15
o.	Wegen	25
p.	Vaarwegen en havens	35
q.	Peilbesluiten en waterakkoorden	10
r.	Legger en beheerregister	5
s.	Beschoeiing	15
t.	Depot berging saneringsspecie	10
u.	Meerjarige strategische beleidsplannen	5
v.	Overige materiële vaste activa	verwachte gebruiksduur
w.	HoogWaterBeschermingsProgramma	30
x.	Baggeren	20
w.	Onderzoek en ontwikkeling	5

*) Automatisering met een economische levensduur < vijf jaar wordt via de exploitatie verantwoord (bijvoorbeeld vervanging van pc's om de drie jaar)

Op gronden en terreinen wordt niet afgeschreven tenzij de gronden een onverbreekbaar onderdeel vormen van een object. Dergelijke gronden worden conform het object afgeschreven.

Vlottende activa

De vlottende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

In het kader van oninbaarheid van belastingdebiteuren is hiervoor een voorziening dubieuze debiteuren gevormd. Deze voorziening is op de belastingdebiteuren in mindering gebracht.

Eigen vermogen
Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het nog te bestemmen resultaat. De reserves zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Rentetoerekening aan reserves
Bij de bepaling van het resultaat wordt rekening gehouden met bijschrijving van rente op de stand van reserves aan het begin van het jaar. Aan de reserves wordt niet het geraamde rentepercentage (1,00%) toegerekend, maar de gemiddelde werkelijke marktrente (0,96%).

Langlopende schulden
Hier zijn de schulden opgenomen met een rente typische looptijd van een jaar of langer. De schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Kortlopende schulden
De schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

2.4.2 Toelichting activa

Voor een nadere specificatie van de totale staat van vaste activa per project wordt verwezen naar de Uitvoeringsinformatie Jaarverslaglegging 2018.

De gebouwde eigendommen zijn voor zover deze daarvoor in aanmerking komen, tezamen met de inboedels op uitgebreide voorwaarden verzekerd. Per balansdatum beliep de verzekerde waarde € 150,1 miljoen (brandopstal € 135,2 miljoen, bedrijfsmiddelen € 14,8 miljoen, € 100.000 kunst).

2.4.2.1 Materiële vast activa

Tabel 43: Staat van Materiële vaste activa (€ 1.000)*

Materiële vaste activa	31-dec-17	Investering	Subsidie	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-18
Gronden	14.515	2.336	319	16	0	16.516
Vervoermiddelen	1.230	521		371	0	1.379
Machines, apparaten en werktuigen	4.155	447		731	0	3.872
Bedrijfsgebouwen	13.089	389		506	0	12.972
Waterkering	9.793	3.970	3.439	546	0	9.777
Watersysteembeheer						
* Kunstwerken	45.527	6.313	517	2.794	0	48.529
* Watergangen	68.331	6.952	3.355	2.966	0	68.962
Zuiveringsbeheer						
* Transportriolen en gemalen	55.874	2.433		4.473	0	53.834
* Zuiveringsinstallaties	108.274	7.187	121	9.543	0	105.797
* Slibverwerkingsinstallaties	12.311	1.780		1.005	0	13.086
Overige materiële vaste activa	2.353	5		492	0	1.867
Totaal	**335.453**	**32.331**	**7.751**	**23.442**	**0**	**336.591**

In onderstaand overzicht wordt de verdeling van de geactiveerde boekwaarde en boekwaarde onderhanden werk weergegeven.

Tabel 44: Boekwaarde materiële vast activa (€ 1.000)*

Materiële vaste activa	Totale Boekwaarde 31-12-2017	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde onderhanden-werk 31-12-2018	Totale boekwaarde per 31-12-2018
Gronden	14.515	622	15.894	16.516
Vervoermiddelen	1.230	859	521	1.379
Machines, apparaten en werktuigen	4.155	509	3.363	3.872
Bedrijfsgebouwen	13.089	12.583	389	12.972
Waterkering	9.793	8.962	815	9.777
Watersysteembeheer				
* Kunstwerken	45.527	35.235	13.295	48.529
* Watergangen	68.331	28.745	40.217	68.962
Zuiveringsbeheer				
* Transportriolen en gemalen	55.874	40.281	13.554	53.834
* Zuiveringsinstallaties	108.274	56.133	49.664	105.797
* Slibverwerkingsinstallaties	12.311	4.619	8.467	13.086
Overige materiële vaste activa	2.353	1.359	508	1.867
Totaal	**335.453**	**189.905**	**146.686**	**336.591**

Per categorie worden de diverse mutaties 2018 op hoofdlijnen toegelicht.

Gronden

De mutaties op de Grondbank betreffen overboekingen van aangekochte gronden naar gestarte investeringsprojecten en de correctie van verkochte gronden inclusief gerealiseerde boekwinsten naar de exploitatierekening. Voor wat betreft een verdere toelichting van de stand van de Grondbank wordt verwezen naar § 1.7.10 Investeringen.

Vervoermiddelen

De investering betreft een tiental dienstvoertuigen.

Machines apparaten en werktuigen

De investeringen zijn onder andere gedaan voor de aanschaf van de vervanging van servers; landmeetapparatuur; implementatie SAW@ en de kosten van de vervanging van het zaaksysteem en infrastructurele kosten als onderdeel van de digitale transformatie.

Waterkering

De voornaamste uitgaven hebben betrekking op het project Voorbereiding op de 4^{e} ronde veiligheidstoetsing primaire kering; de verkenning van Ravenstein Lith en de voorverkenning van Cuijk Ravenstein.
Voor 2023 moeten alle primaire waterkeringen in Nederland zijn beoordeeld ten opzichte van de nieuwe norm. Gezien de urgente trajecten in het beheergebied is dit voortvarend opgepakt. Medio 2018 was de helft van het areaal beoordeeld.
De integrale (HWBP en MIRT) verkenning Ravenstein - Lith is voortgezet met het opleveren van kansrijke alternatieven najaar 2018 en de start van het opstellen van een voorkeursalternatief.
In het HWBP 2019-2024 is de verkenning Cuijk-Ravenstein voor de periode 2019-2022 opgenomen.
Eind 2018 is een concreet voorstel inclusief de personele consequenties voor de aanpak van de voorverkenning van dijktraject Cuijk-Ravenstein voorgelegd. De totale kosten voor de dijkverbetering inclusief personeelslasten worden voor 90 % door het HWBP betaald.

Watersysteembeheer kunstwerken

De uitgaven zijn onder andere gedaan voor het robuust maken van het watersysteem; renoveren Bovenlandse Sluis, vervangen stuwen Peelkanaal, de renovatie van de Groote Wetering, clusteraanpak vispassages, 26 maatregelen wateroverlast en het beperken van wateroverlast.

Watersysteembeheer watergangen

Onder deze activa vallen de projecten die uitgevoerd worden in het kader van aanleg ecologische verbindingszones, verdrogingsbestrijding, beekherstel, waterlopen en waterberging.

De voornaamste uitgevoerde projecten per maatregel zijn:

- Aanleg EVZ's: Dynamisch Beekdal, Roode Wetering en Gebiedsplan Raam;
- Verdrogingsbestrijding: Moerputten Vlijmen en Sang en Goorkens;
- Beekherstel: Uitvoering dynamisch Beekdal en Peelse Loop ZW-Aa en Aa dal Zuid;
- Waterberging: Gebiedsplan Raam;
- Waterlopen: Landbouw Biezenloop en Blauwe Poort; Wegwerken achterstanden cyclisch groot onderhoud 2017-2019, Groot onderhoud kanaal van Deurne.

De inkomsten die zijn gegenereerd betreffen met name de BO2 subsidie, subsidie Life Plus en subsidie DHZ verdrogingsbestrijding. Daarnaast zijn ontvangen bijdragen van gemeenten en waterschappen verantwoord naar de projecten.

Zuiveringsbeheer transport en gemalen

De voornaamste uitgaven 2018 hebben plaatsgevonden voor de
Renovatie stamriool Oss fase 2, Renovatie Rg De Hutten - Ommel, Transportleiding Rg 't Broek rwzi Aarle-Rixtel en Rg Vorstenbosch en Loosbroek.

Zuiveringsbeheer zuiveringsinstallaties

De grootste uitgaven hebben plaatsgevonden op de projecten Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch, Vervangen besturing rwzi Dinther, Realisatie fijnzeven rwzi Aarle-Rixtel, Instandhouding rwzi 's-Hertogenbosch en Vervangen besturingsinstallatie rwzi Dinther.
Er zijn in 2018 onderstaande investeringsprojecten opgeleverd:

- Renovatie installatie rwzi Cuijk;
- Vervangen voorstuwers rwzi Dinther.

Zuiveringsbeheer Slibverwerkingsinstallaties

De uitgaven hebben betrekking op het project renovatie rwzi 's-Hertogenbosch en ombouw sliblijn rwzi Oijen. Het project Ombouw externe slibbuffer rwzi Dinther is afgerond in 2018.

Overige materiële vaste activa

Binnen deze categorie zijn de voornaamste uitgaven geweest voor de volgenden project: Verbetering Regionale waterkering.
In 2018 zijn GGOR Leijgraaf en GGOR de Biezenloop, Verbeterplan Regionale waterkering en Uitvoering beleid omgaan met Hemelwater afgesloten.

2.4.2.2 Immateriële vast activa

Tabel 45: Immateriële vaste activa (€ 1.000)*

Immateriële vaste activa	1-jan-18	Investering	Subsidie	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-18
Onderzoek en ontwikkeling	1.003	386		146	0	1.243
Bijdragen aan activa eigendom derden	742			41	0	701
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	38.875	8.117		1.406	0	45.586
Overige immateriële activa	8.581	2		650	0	7.933
Totaal	**49.200**	**8.505**		**2.243**	**0**	**55.462**

De verdeling van de geactiveerde boekwaarde en de boekwaarde onderhanden werk is als volgt.

Tabel 46: Boekwaarde immateriële vaste activa (€ 1.000)*

Immateriële vaste activa	31-dec-17	Totale boekwaarde per 01-01-2018	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde onderhanden werk 31-12-2018	Totale boekwaarde per 31-12-2018
Onderzoek en ontwikkeling	1.003	1.003	810	433	1.243
Bijdragen aan activa eigendom derden	742	742	701		701
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	38.875	38.875	37.469	8.117	45.586
Overige immateriële activa	8.581	8.581	7.931	2	7.933
Totaal	**49.200**	**49.200**	**46.910**	**8.552**	**55.462**

Onderzoek en ontwikkeling
De lopende projecten zijn het Superkritisch vergassen fase 1 en 2, OV en de veiligheidstoets primaire waterkering.

Geactiveerde bijdragen aan het Rijk.
Dit betreft de jaarlijkse verantwoording van de bijdrage aan het HWBP. Het project HWBP-bijdrage 2018 is afgerond in 2018.

Overige immateriële activa
In 2018 is relatief beperkt geïnvesteerd in de overige immateriële activa 2018. Het betreffen uitgaven voor verkiezingen.

2.4.2.3 Financiële vaste activa

Tabel 47: Financiële vaste activa (€ 1.000)*

Financiële vaste activa	31-dec-17	Investering	Subsidie	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-18
Kapitaalverstrekkingen	18.715		1.685	111	0	16.919
Overige uitzettingen	107	44			0	151
Totaal	**18.823**	**44**	**1.685**	**111**	**0**	**17.071**

De verdeling van de geactiveerde boekwaarde en de boekwaarde onderhanden werk is als volgt:

Tabel 48: Boekwaarde financiële vaste activa (€ 1.000)*

Financiële vaste activa	31-dec-17	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde onderhanden werk 31-12-2018	Totale boekwaarde per 31-12-2018
Kapitaalverstrekkingen	18.715	16.919		16.919
Overige uitzettingen	107	151		151
Totaal	**18.823**	**17.071**		**17.071**

Kapitaalverstrekkingen
In de vergadering van 20 april 2015 heeft de RvC van de SNB besloten op basis van de verstrekte liquiditeitsbegroting en wettelijke regels om in 2016 weer agiostorting te doen. De agiostorting is hervat, waarbij in zeven jaar (tot en met 2022) de gehele agio terugbetaald zou worden. In 2018 is een agiostorting gedaan.

Overige uitzettingen
Per 1 januari 2018 is Aa en Maas toegetreden tot Aquaminerals; een samenwerkingsverband van de drinkwatersector dat teruggewonnen grondstoffen een tweede leven geeft. Er zijn 546 aandelen gekocht met een waarde van € 44.000.

Effecten
De effecten bestaan grotendeels uit aandelen Nederlandse Waterschapsbank NV en zijn gefinancierd door gebruik te maken van de toenmalige egalisatiereserve kering, kwantiteit en kwaliteit.

Tabel 49: De effectenportefeuille

Type	MK/AA	Aantal	Storting	Nominaal bedrag	Totaal bedrag
A	MK	188	100%	€ 113	€ 21.328
A	MK	16	200%	€ 113	€ 3.630
B	MK	81	25%	€ 454	€ 9.189
					€ 34.147
B	AA	220	25%	€ 454	€ 24.958
A	AA	423	100%	€ 113	€ 47.987
					€ 72.945
Totaal aandelen		**928**			**€ 107.092**

Tabel 50: Verdeling dividend naar taken

Verdeling dividend naar kostendrager in %		
MK/AA	Watersysteembeheer	Zuiveringbeheer
MK	60%	40%
AA	100%	

Verdeling dividend naar kostendrager in €			
MK/AA	Watersysteembeheer	Zuiveringbeheer	Totaal
MK	€ 20.488	€ 13.659	€ 34.147
AA	€ 72.945	€ -	€ 72.945
Totaal	**€ 93.433**	**€ 13.659**	**€ 107.092**
% aandeel in totaal	**87%**	**13%**	

2.4.2.4 Vlottende activa

Tabel 51: Belastingdebiteuren (€ 1.000)*

Belastingdebiteuren	31-dec-18	31-dec-17
Leges/pachten/schouwvoering	84	58
Watersysteembeheer	4.407	4.777
Zuiveringsbeheer	4.205	5.747
Totaal	**8.696**	**10.581**

Tabel 52: Specificatie belastingdebiteuren (€ 1.000)*

Belastingdebiteuren	2018	2017
Watersysteembeheer		
Debiteuren over huidig dienstjaar	4.177	4.888
Debiteuren over vorige dienstjaren	519	825
Totaal	4.696	5.713
Reservering dubieuze debiteuren	-289	-937
Boekwaarde	**4.407**	**4.777**
Zuiveringsbeheer		
Debiteuren over huidig dienstjaar	3.600	3.677
Debiteuren over vorige dienstjaren	982	2.793
Totaal	4.582	6.469
Reservering dubieuze debiteuren	-377	-723
Boekwaarde	**4.205**	**5.747**
Leges/pachten/schouwvoering	**84**	**58**
Totaal	**8.696**	**10.581**

De belastingdebiteuren betreft het saldo van de openstaande posten van de werkelijk door de BSOB opgelegde aanslagen en zijn ten opzichte van het beginsaldo met € 1,9 miljoen afgenomen. Het saldo van de reservering dubieuze debiteuren is gedaald. De belangrijkste oorzaak hiervoor is dat een behoorlijke gedeelte van de dubieuze debiteuren definitief oninbaar is geworden.

Tabel 53: Verloop debiteuren algemeen (€ 1.000)*

Debiteuren algemeen	31-dec-18	31-dec-17
Debiteuren algemeen	2.525	689
Voorziening dubieuze debiteuren		
Totaal	**2.525**	**689**

Het saldo van debiteuren algemeen betreft vorderingen die per 31 december 2018 nog niet zijn ontvangen. Het debiteurensaldo is ten opzicht van 2017 met € 1.836.000 gestegen.
De (grootste) te vorderen bedragen hebben betrekking op onder andere Afvalstoffendienst € 100.000 (levering biogas); Belastingdienst € 554.000 (BTW en dividendbelasting) en provincie Noord-Brabant € 862.000 (verkenningsfase Ravenstein-Lith en Dynamisch Beekdal).

Tabel 54: Overlopende activa (€ 1.000)*

Overlopende activa	31-dec-18	31-dec-17
Nog te ontvangen inkomsten het Rijk	160	
Nog te ontvangen inkomsten overige openbare lichamen	478	766
Nog te ontvangen inkomsten	57	
Nog te ontvangen belastingopbrengsten BSOB	5.498	5.218
Vooruitbetaalde kosten	710	1.770
Waarborgsommen	9	9
Overige transitoria	26	16
Totaal	**6.939**	**7.778**

Nog te ontvangen inkomsten

Tabel 55: Nog te ontvangen inkomsten (€ 1.000)*

Nog te ontvangen inkomsten	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Ontvangen bedragen	Stand per 31-12-2018
Het Rijk		160		160
Overige openbare lichamen	766	478	766	478
Overig		57		57
Totaal	**766**	**696**	**766**	**696**

De nog te ontvangen inkomsten van het Rijk betreft de verwachte suppletie aangifte omzetbelasting over de jaren 2017 en 2018.
Het saldo van de nog te ontvangen inkomsten van overige openbare lichamen is samengesteld uit de grondwateraftrekking Brabant Water en de afrekening van de BSOB 2018.
De overige nog te ontvangen inkomsten betreffen opbrengsten HBE-certificaten.

Nog te ontvangen belasting voorgaande jaren

Het saldo op deze rekening betreft de van de BSOB nog te ontvangen belastingenopbrengsten 2018, opgelegd in 2018, die in 2019 per bank zijn ontvangen. En de in 2019 nog op te leggen aanslagen 2017 en 2018.

Vooruitbetaalde kosten

De vooruitbetaalde kosten hebben grotendeels betrekking op een betaald voorschot bijdrage 2019 aan AQUON en betreffen verder premies van de diverse verzekeringen en van kosten gemalen en telefonie abonnement 2019.

Overige transitoria

Het saldo bestaat uit verstrekte voorschotten ambtenaren; nog te verwerken salarisposten en door te storten levensloopregelingen.

Liquide middelen

De post liquide middelen is samengesteld uit de saldi van de diverse lopende betaalrekeningen bij de banken en de contante geldmiddelen.

Tabel 56: Liquide middelen (€ 1.000)*

Liquide middelen	31-dec-18	31-dec-17
Kassaldi	11	6
Rekening-courant 's Rijks schatkist	19.250	5.500
Rabobank	13	17
Totaal	**19.275**	**5.524**

Schatkistbankieren

Het verplicht schatkistbankieren is met ingang van 1 januari 2014 opgenomen in de Wet Fido. Voor decentrale overheden betekent schatkistbankieren dat zij al hun overtollige middelen aanhouden in de schatkist (rekening-courant) bij het Ministerie van Financiën. De hoogte van deze drempel is afhankelijk van de financiële omvang van het waterschap. De drempel is vastgesteld op 0,75% van het jaarlijkse begrotingstotaal, met een minimum van € 250.000. Voor 2018 geldt voor waterschap Aa en Maas een drempel van € 850.000. Om te voldoende aan deze drempel staat er eind 2018 nog een saldo op RC Schatkist van € 19.250.000. Dit saldo is ontstaan door verminderde uitgaven in de afgelopen jaren; de aanzienlijk hogere belastingopbrengsten en de vertraging in de investeringsuitgaven ten opzichte van de ontvangen stortingen van de lening van € 180 miljoen.

2.4.3 Toelichting Passiva

2.4.3.1 Eigen vermogen

Tabel 57: Verloop bestemmingsreserves (€ 1.000)*

Totaal reserves	31-dec-17	Resultaat bestemming	31-dec-17	Interne ver-meerderinge	Interne ver-minderingen	31-dec-18
Totaal	**35.834**	**6.178**	**42.012**	**8.505**	**12.708**	**37.810**

- **Bestemmingsreserves voor tariefegalisatie**

Tabel 58: Verloop bestemmingsreserve tariefegalisatie (€ 1.000)*

Bestemmingsreserves voor tariefegalisatie	31-dec-17	Resultaat bestemming	31-dec-17	Interne ver-meerderinge	Interne ver-minderingen	31-dec-18
Totaal bestemmingsreserve voor tariefegalisatie Watersysteembeheer	10.439	2.893	13.332	1.776	3.194	11.913
Totaal bestemmingsreserve voor tariefegalisatie Zuiveringsbeheer	12.782	3.250	16.033	1.842	5.799	12.076
Totaal	**23.221**	**6.144**	**29.364**	**3.618**	**8.993**	**23.990**

De bestemmingsreserves voor tariefegalisatie bestaan uit egalisatiereserves en categoriereserves. De egalisatiereserve heeft tot doel om de tariefontwikkelingen in relatie tot de kostenontwikkeling af te vlakken. Ingevolge het vastgestelde Financieel Beleid per 2018 is de minimumgrens van deze reserve bepaald op 8% van de nettolasten voor Watersysteembeheer en 7% voor Waterzuiveringsbeheer. De categoriereserves van de verschillende categorieën worden aangewend om de hoeveelheid verschillen tussen de begrote belastingopbrengsten en de gerealiseerde belastingopbrengsten te dekken.

De mutaties binnen de tariefegalisatiereserves betreffen de bestemming van het resultaat volgens de vastgestelde Programmabegroting 2018 en de verwerking van de twee begrotingswijzingen ten behoeve van de dekking van diverse kosten zoals extra energie lasten en hogere kosten voor zuiveren van afvalwater. Ook zijn de loonkosten als gevolge van de nieuwe cao verwerkt in de begrotingswijziging. De extra kosten als gevolg van de vertraging van de bouw van rwzi ‘s-Hertogenbosch en de additionele kosten van de SNB worden ten laste gebracht van een bestemmingsreserve die bij de Bestuursverslag t/m juni 2018 is gevormd.

- **Algemene reserve**

Vanuit de Waterschapswet is de verplichting ontstaan voor het vormen van een weerstandsreserve voor Watersysteem- en Zuiveringsbeheer. Deze reserve dient om risico's bij calamiteiten op te kunnen vangen.

Tabel 59: Verloop weerstandsreserve (€ 1.000)*

Weerstandsreserve	31-dec-17	Interne ver-meerderingen	Interne ver-minderingen	Resultaat bestemming	31-dec-18
Weerstandsreserve Watersysteembeheer	1.600				1.600
Weerstandsreserve Zuiveringsbeheer	1.750				1.750
Totaal	**3.350**				**3.350**

Voor 2018 zijn de risico's in beeld gebracht maar hebben niet geleid tot het aanpassen van de gevormde reserves. De toelichting van de financiële risico's zijn verwoord in de risicoparagraaf binnen het jaarverslag.

- **Overige Bestemmingsreserves**

Tabel 60: Verloop bestemmingsreserves (€ 1.000)*

Overige Bestemmingsreserves	31-dec-17	Resultaat bestemming	31-dec-17	Interne ver-meerderinge	Interne ver-minderingen	31-dec-18
Vernieuwing Kunstwerk Peelkanaal	864		864	8		872
Vernieuwing Kunstwerk Afleidingskanaal	564		564	5		569
Afkoopsommen waterkering	128		128			128
Afkoopsommen waterbeheersing	2.950		2.950			2.950
Reserve grondverkopen	256		256			256
Schadeloosstelling Howabo						
Natschadeloket Peilopzet Maas	1.439		1.439		4	1.435
Extra afschr renovatie rwzi Den Bosch	1.231		1.231		812	418
Bestemmingsreseve PBB	1.682		1.682		296	1.386
Bestemmingsreserve IBP2016-2021	149	35	184			184
Bestemmingsreserve Effecten rwzi DB				4.874	2.602	2.271
Totaal	**9.263**	**35**	**9.298**	**4.887**	**3.715**	**10.471**

Vernieuwen Kunstwerk Peelkanaal: Dit betreft de afkoopsom voor de toekomstige onderhoudskosten. De interne vermeerdering betreft de toegerekende rente.
Vernieuwen Kunstwerk Afleidingskanaal: Dit betreft de afkoopsom voor de toekomstige onderhoudskosten. De interne vermeerdering betreft de toegerekende rente.
Afkoopsommen waterkering: Dit betreft de ontvangen afkoopsom van gemeenten voor de toekomstige onderhoudskosten. De looptijd van deze bestemmingsreserve is eeuwigdurend.
Afkoopsommen waterbeheersing: Dit betreft de ontvangen afkoopsom van gemeenten voor de toekomstige onderhoudskosten. De looptijd van deze bestemmingsreserve is eeuwigdurend.
Reserve grondverkopen: De reserve grondverkopen is ontstaan uit verkopen van gronden die niet langer noodzakelijk waren voor de taakuitoefening. Hieruit worden eveneens de niet voorziene grondaankopen gedekt. In 2018 zijn geen gronden aangeschaft welke uit deze reserves gedekt konden worden.
Natschadeloket Peilopzet Maas: Doordat Rijkswaterstaat De Maaswerken maatregelen uitvoert ter verbetering van de waterhuishouding van de Maas zijn de stuwpeilen te Grave en Sambeek in 2011 en 2012 verhoogd. Deze peilverhoging zal leiden tot vernattingsschade bij agrariërs. Daarnaast bestaat ook de mogelijkheid dat waterschapactiviteiten lokaal tot vernatting kunnen leiden. Deze reserve is bedoeld om bovengenoemde schades te kunnen uitkeren. Onzeker is hoeveel natschadeclaims zullen worden ingediend en wat dit vergt aan capaciteit en middelen. In de overeenkomst met Rijkswaterstaat is hiervoor op basis van aannamen een vergoeding vastgesteld. Deze vergoeding omvat naast uit te keren schadebedragen, procedurekosten inclusief organisatorische en personele kosten. In 2018 hebben twee uitkeringen plaatsgevonden op basis van deze regeling.
Extra afschrijving renovatie rwzi 's-Hertogenbosch: In verband met het uitvoeren van het Project Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch zal een deel van de huidige aanwezige activa niet meer terugkomen

in het project. Om deze activa versneld af te kunnen schrijven is via de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2014 en 2015 deze bestemmingsreserve gevormd. In 2016 is een bedrag van € 845.000; in 2017 is € 833.000 en in 2018 is € 812.000 extra afgeschreven en als interne vermindering afgeboekt van de gevormde reserve.
Bestemmingsreserve PBB: Via de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2015 is een bestemmingsreserve PBB (Persoonsgebonden budget) ad € 1.800.000 gevormd voor de periode 2017 tot en met 2020 (4 jaar). In 2018 zijn de kosten voor het persoonsgebonden budget onttrokken aan de reserve.
Bestemmingsreserve IBP 2016-2021: Bij de resultaatbestemming bij de jaarrekeningen wordt voorgesteld om de niet uitgegeven delen voor de uitvoering van het Informatie BeleidsPlan (IBP) 2016-2021 een bestemmingsreserve te vormen. Voor de totale uitvoering is een bedrag van € 3,0 miljoen beschikbaar. Bij de besluitvorming van het 2e Bestuursverslag 2016 is besloten de uitvoering van het project binnen de exploitatie uit te voeren en worden de niet uitgegeven middelen gestort in een bestemmingsreserve. In 2018 is deze bestemmingsreserve niet gemuteerd.
Bestemmingsreserve effecten rwzi 's-Hertogenbosch: Bij het Bestuursverslag t/m juni 2018 is besloten om de extra kosten in 2018 en 2019, ten gevolge van de vertraging van de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch, door een gevormde bestemmingsreserve te dekken. De gemaakte kosten zijn in 2018 ten laste gebracht van deze bestemmingsreserve.

Tabel 61: Exploitatiesado (€ 1.000)*

Saldo van baten en lasten	31-dec-18
Exploitatiesaldo voor besluitvorming	**8.461**

Omtrent het nog te bestemmen saldo van de rekening van baten en lasten over 2018 moet door het AB nog een besluit worden genomen. De resultaatbestemming is binnen Voorstel en Besluit pagina 123 opgenomen in deze Jaarverslaglegging.

2.4.3.2 Voorzieningen

Tabel 62: Verloop voorzieningen (€ 1.000)*

Voorzieningen	31-dec-17	Interne ver-meerderinge	Interne ver-minderingen	31-dec-18
Arbeidsgerelateerde vpl wachtgelden	66	5	45	26
Arbeidsgerelateerde vpl pensioenen	413	7	40	380
Totaal	**478**	**13**	**85**	**406**

Toelichting voorzieningen:

- **Arbeidsgerelateerde verplichtingen**

Deze voorziening is als gevolg van de Waterschapswet 2009 verplicht gevormd. De voorziening is te verdelen in twee componenten, te weten:

Wachtgeld verplichtingen: Gekeken is naar de uitkeringsgerechtigden en de resterende duur van de uitkeringen. Op het moment dat nieuwe bestuurders/ambtenaren recht hebben/krijgen op een wachtgelduitkering, zal het bedrag van de voorziening geactualiseerd worden. Dit geldt ook bij het stoppen van wachtgelduitkeringen wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd of bij overlijden. Bij het actualiseren is onder meer rekening gehouden met de duur van de verplichtingen, waarbij gegevens en cijfers ultimo 2018 als basis hebben gediend. In onderstaande tabel worden de mutaties over 2018 weergegeven.

Tabel 63: Mutaties arbeidsgerelateerde verplichtingen wachtgeld (€ 1.000)*

Arbeidsgerelateerde verplichting wachtgeld	Bedrag
Vermindering als gevolg van de rechtstreekse betalingen via de voorziening	-45
Toevoeging in verband met te laag ingeschat bedrag voorziening	5
Totaal	**-40**

Pensioenverplichtingen: Bij het actualiseren van de voorziening is rekening gehouden met de verwachte pensioenverplichtingen ten behoeve van de oud-bestuurders of diens partners gebaseerd op een levensverwachting van de man/vrouw in Nederland (bron: CBS). Het betreft hier oud-bestuurders (tot 2008) waarvoor destijds geen pensioenverzekering is afgesloten. In onderstaande tabel worden de mutaties over 2018 weergegeven.

Tabel 64: Mutaties arbeidsgerelateerde verplichtingen pensioenen (€ 1.000)*

Arbeidsgerelateerde verplichting pensioenen	Bedrag
Vermindering als gevolg van de rechtstreekse betalingen via de voorziening	-40
Toevoeging in verband met te laag ingeschat bedrag voorziening	7
Totaal	**-33**

2.4.3.3 Vreemd vermogen

Tabel 65: Langlopende schulden (€ 1.000)*

Langlopende schulden	31-dec-18	31-dec-17
Totaal	**375.221**	**359.622**

Tabel 66: Geldleningen (€ 1.000)*

Geldleningen	31-dec-18
Geldleningen per 1-1-2018	789.601
Aflossingen tot en met 1-1-2018	-429.980
Saldo geldleningen per 1-1-2018	359.621
Opgenomen geldleningen 2018	40.000
Aflossingen 2018	-24.452
Totaal	**375.169**

Tabel 67: Verloop geldleningen (€ 1.000)*

Hoofdsom	Stand per 1-1-2018	Vermeer-deringen	Gewone aflossing	Stand per 31-12-2018	Rentelast boekjaar
531.117	**359.621**	**40.000**	**24.452**	**375.169**	**10.084**

Om optimaal gebruik te maken van de lage rentestand voor de financiering van de investeringen ten behoeve van het WBP 2016-2021 en de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch bij de NWB is in 2015 een geldlening met uitgestelde betalingen afgesloten van € 180 miljoen: Daarvan heeft in 2018 een storting plaats gevonden van € 40 miljoen. De lening van € 40 miljoen heeft een rentepercentage van 2,044% met een looptijd van 20 jaar.

De rentelast van de totale vaste geldleningen over 2018 bedroeg € 10.084.000. De herziening van het leningenpakket en de daaruit voortvloeiende herstructurering van 2015 hebben geleid tot deze rentelast. In de Uitvoeringsinformatie Jaarrekening 2018 is een uitgebreide staat van vaste schulden opgenomen.

Tabel 68: Waarborgsommen (€ 1.000)*

Waarborgsommen	31-dec-18	31-dec-17
Totaal	**52**	**1**

De waarborgsommen hebben betrekking op: Gemeente Helmond (plaatsen peilbuizen); PostNL (twee postbussen) en een bedrag van € 51.000 zijnde een waarborgsom voor Agrosaar America BV.

Tabel 69: Kortlopende schulden (€ 1.000)*

Kortlopende schulden	31-dec-18	31-dec-17
Rekening-courant met openbare lichamen	1.391	1.777
Crediteuren	5.499	7.320
Schulden in verband met te betalen belastingen, sociale en pensioenpremies		53
Overlopende passiva	17.770	16.836
Totaal	**24.661**	**25.986**

Rekening-courantverhouding met openbare lichamen
Dit betreft het saldo van de rekening bij de Nederlandse Waterschapsbank.

Crediteuren
Het saldo op de crediteuren betreft de openstaande posten per 31-12-2018 voor een bedrag van € 651.000 en bedrag van € 4.848.000 voor betaalbaar gestelde facturen (betalingen onderweg).

Schulden in verband met te betalen belastingen, sociale- en pensioenpremies
In 2018 zijn er geen kortlopende schulden betreffende de ingeboekte belastingen afdrachten sociale- en pensioenpremies.

Overlopende passiva

Tabel 70: Overlopende passiva (€ 1.000)*

Overlopende passiva	31-dec-18	31-dec-17
BTW	62	
Energiebelasting	131	
Opslag duurzame energiebelasting	17	
Nog te betalen kosten	12.629	10.783
Vooruitontvangen van het Rijk	2.832	2.763
Vooruitontvangen van de Provincie	697	1.852
Vooruitontvangen ov. openbare lichamen	373	502
Verplichtingen aan personeel	1.029	935
Totaal	**17.770**	**16.836**

De belastingposten betreffen de nog te betalen aanslagen december voor de BTW en energiebelasting.

Nog te betalen kosten
De voornaamste posten binnen het huidige saldo zijn:

- Rente diverse langlopende leningen € 7.645.330;
- Afhaaksubsidies Heineken Nederland Supply BV € 300.000 en Campina € 1.133.581;
- Gemeente ‘s-Hertogenbosch onderhoud rioolgemaal € 375.407;
- Kosten slibverwerking SNB € 1.978.367;
- Afrekening energiekosten 2018 € 288.143;
- Boete levering groengas Heineken € 80.000;
- Afrekening AQUON € 96.632;
- Afrekening Muskusrattenbestrijding € 18.913;

- Administratieve Afhandeling Energie certificaten HBE € 37.269;
- Nog te betalen invorderingskosten BSOB € 293.411;
- Diverse uitgevoerde werkzaamheden en geleverde goederen en diensten € 380.394.

De vooruitontvangen bedragen van het Rijk, de Provincie en overige openbare lichamen zijn te specificeren naar de volgende posten:

Vooruitontvangen subsidies sva

Tabel 71: Vooruitontvangen subsidies sva (€ 1.000)*

Vooruitontvangen subsidies sva	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Provincies	615	842	1.056	401
Overige openbare lichamen	54		54	
Totaal	**669**	**842**	**1.110**	**401**

Op deze balanspost worden de vooruitontvangen subsidies van diverse projecten verantwoord omdat de uitgaven van de betreffende projecten nog achterblijven bij de totaal ontvangen subsidie. Indien de uitgaven op het project voldoende zijn, zullen de vooruitontvangen subsidies naar de betreffende projecten verantwoord worden. Het huidige saldo wordt met name gevormd door de ontvangen bijdrage van diverse waterschappen en provincie Noord-Brabant voor project Deltaplan Hoge Zandgronden.

Buitenland beleid

Voor het uitvoeren van diverse projecten in het buitenland ontvangt het waterschap subsidies. Als penvoerder van deze subsidies vinden uitkeringen plaats aan de diverse instanties op basis van gedeclareerde voorschotten of gemaakte kosten.

Tabel 72: Buitenlandbeleid (€ 1.000)*

Buitenlandbeleid	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Overige openbare lichamen	141		1	140
Totaal	**141**		**1**	**140**

De ontvangen subsidie betreft buitenlandprojecten Egypte en Macedonië.

Lumbricus

Tabel 73: Lumbricus (€ 1.000)*

Lumbricus	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Provincies	63	75		138
Overige openbare lichamen	244	488	566	165
Totaal	**306**	**563**	**566**	**303**

Als mede-initiatiefnemer van programma Lumbricus anticipeert Aa en Maas op de klimaatuitdagingen. In samenhang van vier deelthema's, (bodem, water, beekdalen en governance), is het doel de implementatie van een klimaatrobuust bodem- en watersysteem en het ontwikkelen van kennis hierover. Aa en Maas heeft hiervoor subsidies/bedragen ontvangen waarvan de niet bestede middelen naar 2019 over gaan.

Blue Zone

Tabel 74: Blue zone (€ 1.000)*

Blue zone	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Overige openbare lichamen	19	113	129	2
Totaal	**19**	**113**	**129**	**2**

Waterschap Aa en Maas, de provincie Noord-Brabant, BrabantZorg, RiWa en WayofNature werken mee aan dit initiatief om, samen met burgers, betrokkenen en instanties, een levensstijl en leefomgeving met BlueZone-kenmerken te stimuleren. De BlueZone kan ervoor zorgen dat de welzijn stijgt, de zorgkosten dalen, de leefomgeving als prettiger wordt ervaren en de ecologische voetafdruk kleiner wordt.
De in 2018 ontvangen bedragen zijn niet geheel besteed en het restant is in 2019 beschikbaar.

1,e 2,e, 3e en 4e aanvraag 2e Bestuursovereenkomst

Tabel 75: 2e aanvraag 2e Bestuursovereenkomst (€ 1.000)*

2e aanvraag 2e bestuursovereenkomst	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Provincies	1.175	168	1.343	
Totaal	**1.175**	**168**	**1.343**	

De oorspronkelijk in 2016 ontvangen subsidie bedraagt € 3.105.000 en is afkomstig van de provincie Noord-Brabant. De middelen zijn in 2016 deels aangewend ten gunste van de diverse projecten.
Voor 2017 zijn op basis van de voortgang op de projecten subsidies overgeboekt.
Door uitstel van de einddatum van de beschikking zal de totale afwikkeling van de subsidie in 2019 plaatsvinden.

TKI-Gas fase 1 en 2

Tabel 76: TKI-Gas fase 1 en 2 (€ 1.000)*

Subsidie TKI-Gas fase 1	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Het Rijk	-35	198	120	43
Totaal	**-35**	**198**	**120**	**43**

Tabel 77: TKI-Gas fase 1 en 2 (€ 1.000)*

Subsidie TKI-Gas fase 2	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Het Rijk	305	610	82	833
Totaal	**305**	**610**	**82**	**833**

Het ontvangen bedrag betreft de subsidie en bijdragen voor het project Superkritisch vergassen fase I en II:

- Fase 1: waterschap Aa en Maas heeft de eindrapportage voor de subsidieverstrekker opgesteld en de laatste declaraties met de partners worden nu verrekend;
- Fase 2: in 2017 is Fase 2 opgestart, waarbij tevens de eerste twee termijnenbetalingen zijn ontvangen. In 2018 is aanvullend € 610.456 ontvangen en een bedrag van € 82.303 gedeclareerd.

Subsidie HWBP

Tabel 78: Subsidie HBWP (€ 1.000)*

Subsidie HWBP	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Het Rijk	2.282	913	1.441	1.755
Totaal	**2.282**	**913**	**1.441**	**1.755**

Per 1 januari 2017 is de Waterwet gewijzigd en zijn nieuwe normen voor de primaire waterkeringen opgenomen. Van alle primaire waterkeringen langs de Maas krijgen de trajecten Cuijk-Ravenstein en Ravenstein-Lith de hoogste norm. Van de ontvangen subsidie is € 1.441.000 vrijgevallen ten gunste van het project. De niet aangewende subsidie vanuit het Rijk wordt in 2019 ingezet.

Subsidie bronaanpak medicijnresten

Tabel 80: Subsidie bronaanpak medicijnresten (€ 1.000)*

Bronaanpak medicijnresten	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Het Rijk	211	200	211	200
Overige openbare lichamen	45	20		65
Totaal	**256**	**220**	**211**	**265**

- Rijk: het saldo van € 211.000 betreffende het project Grote Wetering is in 2018 vrijgevallen en er is nieuw voorschot ontvangen voor de pilot medicijnresten;
- Overige openbare lichamen: de overige Brabantse waterschappen hebben ieder € 10.000 subsidie gegeven in het kader van de pilot medicijnresten.

Subsidie programma aanpak stikstof (PAS) Peelvenen

Tabel 81: Subsidie programma aanpak stikstof (PAS) Peelvenen (€ 1.000)*

Programma aanpak stikstof Peelvenen	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Provincies		159		159
Totaal		**159**		**159**

De provincie heeft een subsidie verstrekt voor het programma aanpak stikstof voor de periode 1 oktober 2018 tot 30 september 2021.

Verplichtingen aan personeel (Verlof uren/vakantiegeld/IKB)

Het saldo van de verlofuren/vakantiegeld/IKB is het berekende bedrag van de per balansdatum nog te betalen bedragen aan personeelsleden. De harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden van de Brabantse Waterschappen, waardoor vanaf 2016 ook plus-/minuren onder voorwaarden in het volgend boekjaar opgenomen mogen worden zijn meegenomen bij de berekeningen. Ten opzichte van voorgaande jaren heeft een bijstelling plaatsgevonden van het te reserveren bedrag.

2.4.3.4 Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Investeringen

Met betrekking tot investeringsprojecten is per ultimo 2018 voor € 17,4 miljoen aan opdrachten verstrekt.

Leaseverplichtingen
Het waterschap heeft vier leaseauto's tot haar beschikking. De leaseverplichting betreft een bedrag van € 55.132. Dit bedrag is bepaald op basis van de nog lopende contractperiode per auto (tussen de 1-2 jaar).

Waarborging / garantstellingen
AQUON heeft voor financiering van de overname in december 2011 van het laboratorium te Tiel van waterschap Rivierenland een geldlening van € 4.535.000 afgesloten bij de NWB. De geldlening is door de NWB verstrekt onder voorwaarde dat alle negen deelnemers in AQUON een garantstelling met betrekking tot de leningsovereenkomst dienen te tekenen. Het Algemeen Bestuur van Aa en Maas heeft op 28 september 2012 ingestemd met ondertekening van deze garantstelling.
Daarnaast heeft de Nederlandse Waterschapsbank aan de Gemeenschappelijke regeling AQUON een kredietfaciliteit verleend van € 7 miljoen. De garantstelling van waterschap Aa en Maas hierin is 7,15%.

Garantstelling waterschap voor hypothecaire leningen personeel
Het waterschapstaat garant voor hypothecaire leningen die zijn verstrekt aan voormalig medewerkers van het waterschap op grond van de samenwerkingsovereenkomst Hypotheekfonds voor Overheidspersoneel. Dit betreft in het verleden verstrekte leningen waarvan de samenwerkingsovereenkomst met ingang van 31 december 2012 beëindigd was. Eind 2018 bedraagt de hoofdsom € 1.738.052 en de restantschuld € 1.315.917

Garantstelling aan NWB ten behoeve van doorlopend kredietfaciliteit voor UvW
Alle waterschappen, met uitzondering van Hoogheemraadschap van Delfland, hebben een garantstelling afgegeven aan de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) ten behoeve van een doorlopend kredietfaciliteit voor de Unie van Waterschappen (UvW). Het maximale bedrag waarvoor een waterschap aangesproken kan worden is € 2 miljoen.
In de ledenvergadering van de Unie d.d. 16 oktober 2015 is afgesproken dat bij een eventuele aansprakelijkheidsstelling inzake het krediet het verhaalrecht (recht van regres) gebaseerd wordt op het aandeel in de reguliere contributiebijdrage. Het huidige aandeel van waterschap Aa en Maas in de contributie bedraagt 4,5%.

De Unie van Waterschappen heeft in 2017, na instemming van het Algemeen Bestuur van Aa en Maas, een lening (groot € 6.013.268) met hypothecaire zekerheid ten behoeve van het pand aan de Koningskade 40 te Den Haag omgezet in een lening met borgtochtverklaring van de waterschappen. De nieuwe lening moet gegarandeerd worden door de waterschappen. Voor de garantstelling geldt een verdeelsleutel voor de waterschappen die optelt tot 100% en als basis de verdeelsleutel conform de contributiebijdrage van de Unie heeft.

2.4.3.5 Verbonden partijen

De specifieke informatie omtrent de verbonden partijen wordt nader toegelicht in paragraaf 1.7.7 Verbonden partijen.

2.4.3.6 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum te vermelden. De enige onzekere factoren zijn de nog definitief vast te stellen jaarrekeningen van de diverse verbonden partijen. In de voorliggende jaarrekening zijn de meest actuele gegevens opgenomen.

2.4.4 Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector

Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op Waterschap Aa en Maas. Het voor Waterschap Aa en Maas toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2018 € 189.000. Het waterschap valt onder het regime waarin de bezoldiging van de bestuurders en hoogste leidinggevenden niet mogen uitstijgen boven het wettelijke bezoldigingsmaximum van € 189.000. Hieronder het overzicht van de beloning van de secretaris-directeur van Waterschap Aa en Maas waaruit blijkt dat deze binnen de kaders van de WNT blijft.

Tabel 79: Topfunctionarissen waterschap Aa en Maas

Bedragen x € 1	Dhr. P. Sennema
Functiegegevens	**Secretaris-Directeur**
Aanvang en einde functievervulling in 2018	n.v.t.
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0
Dienstbetrekking	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 137.161,28
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.135,60
Subtotaal	*€ 155.296,88*
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 189.000,00
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Totale bezoldiging	**€ 155.296,88**
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.
Gegevens 2017	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	n.v.t.
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Dienstbetrekking	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 136.128,12
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 16.932,48
Subtotaal	*€ 153.060,60*
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 181.000,00
Totale bezoldiging 2017	**€ 153.060,60**

Voorstel en Besluit

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gezien het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 6 mei 2019;

gehoord het advies van de commissie Algemene en Financiële Zaken, van de commissie Watersysteembeheer en de commissie Emissiebeheer;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet;

besluit:

1 Het Jaarverslag 2018 vast te stellen;

2 In te stemmen met het voorstel tot administratieve overboeking van de restantkredieten van onderhanden werk van het verslagjaar 2018 en de daarmee samenhangende geraamde bijdragen die per ultimo 2018 nog niet ontvangen waren;

3 Goedkeuren van de kredietoverschrijding op een viertal investeringen, die in 2018 volledig afgerond zijn en geactiveerd worden (voor toelichting zie pagina 79 e.v.). Het betreft de volgende projecten;

(€ 1.000)*

Investeringskrediet/-project	Krediet cfm. investerings-besluit	Totaal uitgaven (incl. uren/rente)	Openstaande verplichtingen	Totaal gerealiseerd	Restant beschikbaar krediet
10036 - EVZ Nw Bossche Sloot	200	201		201	-1
10048 - Verdroging Deurn Peel	1.075	1.103		1.103	-28
10138 - Implementatie SAW	697	722		722	-25
10181 - HWBP bijdrage 2018	8.062	8.117		8.117	-56
Afgeronde projecten	***10.033***	***10.143***		***10.143***	***-110***

4 In te stemmen met het beschikbaar stellen van het benodigd aanvullend krediet voor de investering in onderstaande tabel (zie pagina 79 e.v. voor verdere toelichting);

(€ 1.000)*

Investeringskrediet/-project	Krediet cfm. investerings-besluit	Totaal uitgaven (incl. uren/rente)	Openstaande verplichtingen	Totaal gerealiseerd	Restant beschikbaar krediet	Benodigd aanvullend krediet
10033 - Verdrogingsbestrijding Aa Heeswijk	50	8	24	32	18	65
Niet afgeronde projecten	***50***	***8***	***24***	***32***	***18***	***65***

5 De Jaarrekening over 2018 vast te stellen;

6 In te stemmen met de volgende resultaatbestemmingen:

Jaarrekening 2018	WSB	ZB	Totaal
Resultaat jaarrekening voor bestemming	**€ 2.809.171**	**€ 5.651.473**	**€ 8.460.644**
Bestemmingsvoorstel bij besluitvorming:			
Af: Vorming van een bestemmingsreserve voor het in stand houden van rwzi Oijen voor en tijdens de renovatie.		€ -1.250.000	€ -1.250.000
Af: Vorming van een bestemmingsreserve voor baggeren om de contractuele verplichtingen voor groot onderhoud na te komen	€ -500.000		€ -500.000
Resultaat na bestemming	**€ 2.309.171**	**€ 4.401.473**	**€ 6.710.644**

7 In te stemmen met het voorstel het resultaat 2018 na bestemming, per taak overeenkomstig het geldende reserveringsbeleid, als volgt te bestemmen:

Watersysteembeheer:

Soort	Ontvangsten	Begroting	Verschil	Bestemming reserve conform begroting doorgevoerd als werkelijk in jaarrekening	Resultaat bestemming	Correctie geboekte mutatie tov werkelijk
Ingezetenen	17.874.714	17.459.199	415.515	675.104	259.589	415.515
Gebouwd	37.017.374	34.937.124	2.080.250	1.581.611	-498.639	2.080.250
Ongebouwd	7.643.547	7.761.223	-117.677	55.000	172.677	-117.677
Natuurterreinen	63.526	61.161	2.365	1.371	-994	2.365
Egalisatiereserve Watersysteembeheer				-858.425	-2.241.805	-71.281 *
Totaal Watersysteembeheer	**62.599.160**	**60.218.707**	**2.380.452**	**1.454.661**	**-2.309.171**	**2.309.171**

*om het juiste saldo te verantwoorden in de jaarverslaglegging is het saldo (€ 1.455) van de reeds doorgevoerde mutaties volgens de begroting gecorrigeerd binnen deze telling.

Bovenstaande staat resulteert in een:

- Toevoeging aan de categorie ingezetenen € 415.515;
- Toevoeging aan de categorie gebouwd € 2.080.250;
- Onttrekking aan de categorie ongebouwd € 117.677;
- Toevoeging aan de categorie natuurterreinen € 2.365;
- Onttrekking aan de egalisatiereserve watersysteembeheer € 71.281.

Waterzuiveringsbeheer:

- Het totaal saldo voor waterzuiveringsbeheer sluit op een toevoeging aan de egalisatiereserve waterzuiveringsbeheer van € 4.401.473.

Het Algemeen Bestuur voornoemd,

de secretaris de dijkgraaf

drs. P. Sennema drs. L.H.J. Verheijen

Aan het dagelijks bestuur van het waterschap Aa en Maas

Ingevolge artikel 6, onder k, van de regeling met betrekking tot de organisatie van het financieel beheer doe ik u hierbij ter vaststelling toekomen de Jaarrekening 2018 van waterschap Aa en Maas.

’s-Hertogenbosch,

de financieel ambtenaar,

ir. C.T.G. van Bentveld

Ingevolge artikel 105 van de Waterschapswet bieden wij u hierbij ter vaststelling aan de Jaarrekening 2018 van waterschap Aa en Maas.

de secretaris	de dijkgraaf
drs. P. Sennema	drs. L.H.J. Verheijen

Controleverklaring van de onafhankelijke Accountant

Aan: het Algemeen Bestuur van Waterschap Aa en Maas

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2018 van Waterschap Aa en Maas te ‘s-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel:
- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva van de Waterschap Aa en Maas op 31 december 2018 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit en de bepalingen van en krachtens de WNT.
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder de verordeningen van het Waterschap zelf en het Controleprotocol WNT.

De jaarrekening bestaat uit:
- de exploitatierekening naar programma’s, naar kostendragers en naar kosten- en opbrengstsoorten over 2018; en
- de balans per 31 december 2018;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen;

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden, hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, het door het Algemeen Bestuur op 12 oktober 2018 vastgestelde controleprotocol en het Controleprotocol WNT. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Waterschap Aa en Maas zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd
In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Materialiteit
Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 1.222.400, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de toleranties gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2018. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het Algemeen Bestuur overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 200.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie
Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag; waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in artikel 109, lid 3 onder d Waterschapswet.

Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Dagelijks Bestuur voor de jaarrekening
Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het in Nederland geldende Waterschapsbesluit en de Beleidsregels normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT), alsmede voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het in Nederland geldende Waterschapsbesluit. Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven en dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen van het Waterschap zelf en het controleprotocol WNT.

In dit kader is het Dagelijks Bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Dagelijks Bestuur afwegen of de financiële positie voldoende is om het Waterschap in staat te stellen de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering

financieel op te vangen. Het Dagelijks Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het Algemeen Bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het Waterschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het controleprotocol WNT 2018, het controleprotocol dat is vastgesteld door het Bestuur, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de Waterschap Aa en Maas;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Dagelijks Bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de controle van de jaarrekening van het Waterschap, rekening houdend met de invloed daarop van de aard en de significantie van de activiteiten van uitvoeringsorganisaties ten behoeve van het Waterschap. Op

basis hiervan hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden ten aanzien van deze uitvoeringsorganisaties.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Eindhoven, 6 mei 2019

Crowe Foederer B.V.

w.g. mr. drs. H.W. Jansen RA RV

Bijlage realisatie naar beleidsvelden

Veilig en Bewoonbaar Beheergebied

Tabel 80: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2018				Begroting 2018*		Rekening 2017	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	1.530	1.530		13,1%	1.586	13,3%	1.952	16,8%
Beheersinstrumenten waterkeringen	294	294			223		479	
Aanleg en onderhoud waterkeringen	6.071	6.071			6.100		5.082	
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	16	16			94		42	
Aanleg en onderhoud waterkeringen	6.381	6.381		54,7%	6.416	53,9%	5.603	48,4%
Inrichting en onderhoud watersystemen	1.139	1.139		9,8%	943	7,9%	1.195	10,3%
Regulering	1.422	1.422		12,2%	1.494	12,5%	1.605	13,8%
Heffing en invordering	658	658		5,6%	717	6,0%	666	5,7%
Bestuur en externe communicatie	601	601		5,2%	808	6,8%	632	5,5%
Dekkingsmiddelen	-76	-76		-0,6%	-53	-0,4%	-65	-0,6%
TOTAAL	**11.656**	**11.656**		**100,0%**	**11.911**	**100,0%**	**11.587**	**100,0%**

Grafiek 5: % Aandeel kosten per beleidsveld

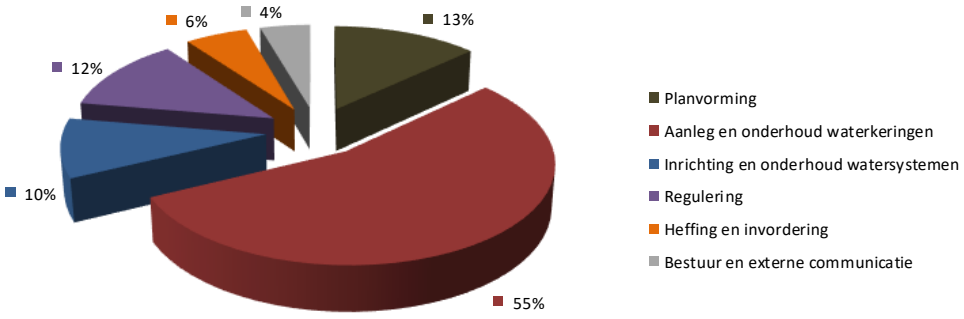

Grafiek 6: Het beleidsveld Aanleg en onderhoud waterkeringen gesplitst naar beleidsproducten

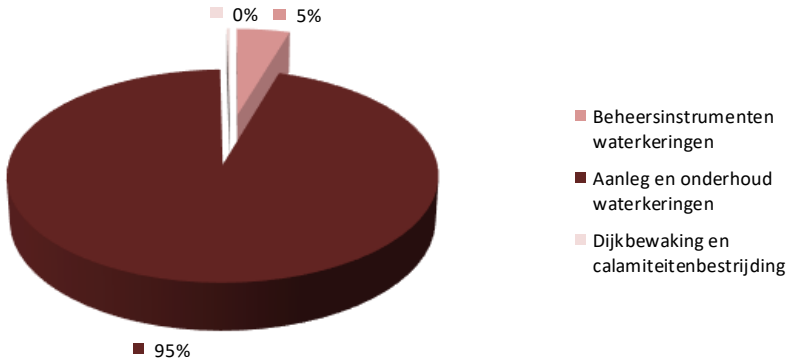

Voldoende Water en Robuust Watersysteem

Tabel 81: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2018				Begroting 2018*		Rekening 2017	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	3.061	3.061		7,3%	3.173	7,7%	3.903	9,9%
Beheersinstrumenten watersystemen	734	734			750		737	
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	18.289	18.289			17.709		15.597	
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	3.096	3.096			2.965		3.373	
Beheer hoeveelheid water	9.168	9.168			8.996		8.247	
Calamiteitenbestrijding watersystemen								
Monitoring watersystemen	1.773	1.773			1.561		1.715	
Inrichting en onderhoud watersystemen	33.059	33.059		79,3%	31.981	77,1%	29.669	75,1%
Regulering	3.188	3.188		7,6%	3.358	8,1%	3.453	8,7%
Heffing en invordering	1.317	1.317		3,2%	1.434	3,5%	1.332	3,4%
Bestuur en externe communicatie	1.202	1.202		2,9%	1.615	3,9%	1.264	3,2%
Dekkingmiddelen	-151	-151		-0,4%	-106	-0,3%	-130	-0,3%
TOTAAL	**41.676**	**41.676**		**100,0%**	**41.454**	**100,0%**	**39.490**	**100,0%**

Grafiek 7: % Aandeel kosten per beleidsveld

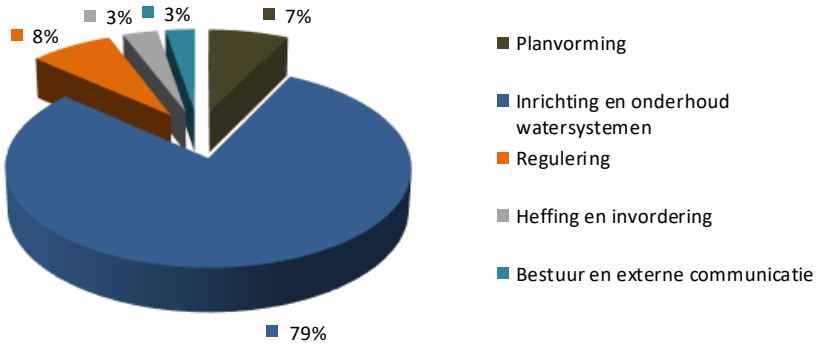

Grafiek 8: Het beleidsveld Inrichting en onderhoud watersystemen gesplitst naar beleidsproducten

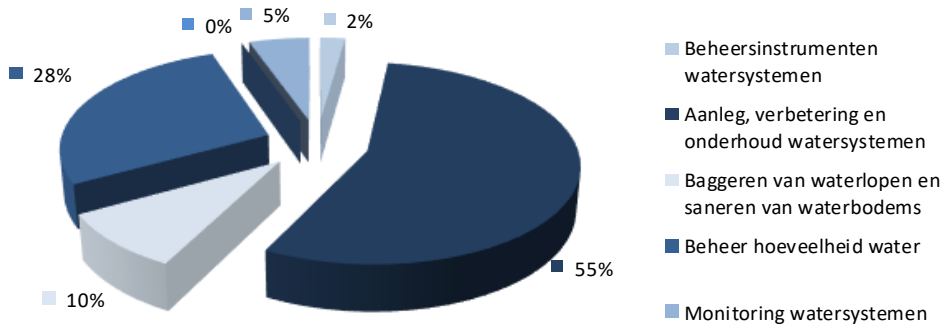

Gezond en Natuurlijk Water

Tabel 82: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2018				Begroting 2018*		Rekening 2017	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	1.530	1.530		18,8%	1.586	18,6%	1.952	23,0%
Inrichting en onderhoud watersystemen	5.429	5.429		66,7%	5.464	64,1%	5.284	62,4%
Heffing en invordering	658	658		8,1%	717	8,4%	666	7,9%
Bestuur en externe communicatie	601	601		7,4%	808	9,5%	632	7,5%
Dekkingsmiddelen	-76	-76		-0,9%	-53	-0,6%	-65	-0,8%
TOTAAL	**8.143**	**8.143**		**100,0%**	**8.522**	**100,0%**	**8.468**	**100,0%**

Grafiek 9: % Aandeel kosten per beleidsveld (watersysteembeheer) in tarief per ha ongebouwd

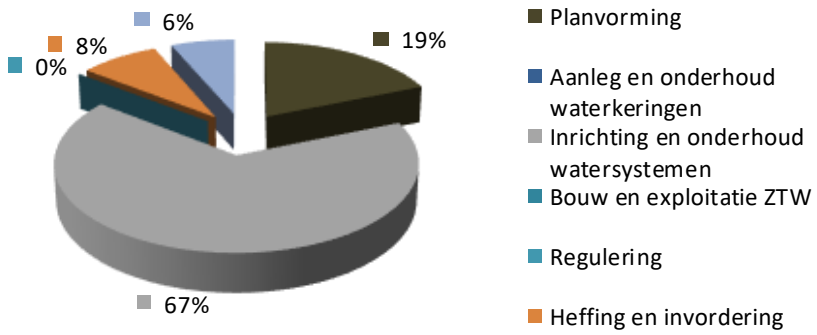

Schoon Water

Tabel 83: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2018				Begroting 2018*		Rekening 2017	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	806		806	1,6%	552	1,0%	679	1,4%
Getransporteerd afvalwater	10.065		10.065		10.370		9.537	
Gezuiverd afvalwater	27.164		27.164		27.355		25.595	
Verwerkt slib	10.823		10.823		11.288		9.658	
Afvalwaterbehandeling door derden								
Bouw en exploitatie ZTW	48.052		48.052	92,9%	49.012	92,1%	44.791	92,7%
Regulering	720		720	1,4%	788	1,5%	655	1,4%
Heffing en invordering	1.387		1.387	2,7%	1.603	3,0%	1.372	2,8%
Bestuur en externe communicatie	1.095		1.095	2,1%	1.508	2,8%	1.060	2,2%
Dekkingsmiddelen	-335		-335	-0,6%	-260	-0,5%	-243	-0,5%
TOTAAL	**51.725**		**51.725**	**100,0%**	**53.202**	**100,0%**	**48.315**	**100,0%**

Grafiek 10: % Aandeel kosten per beleidsveld (zuiveringsbeheer)

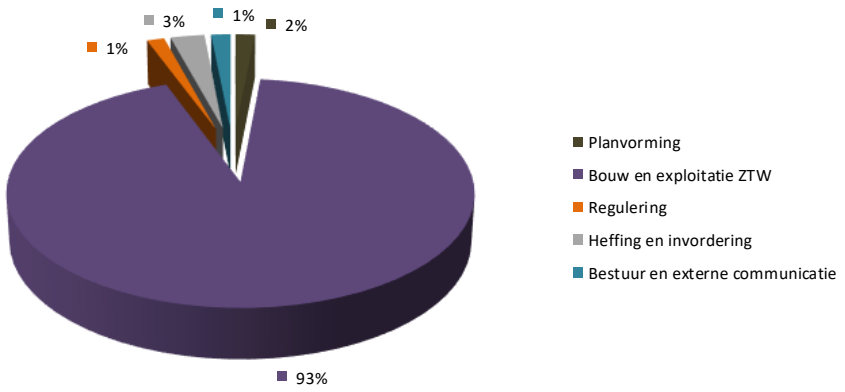

Grafiek 11: Het beleidsveld Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken gesplitst naar beleidsproducten

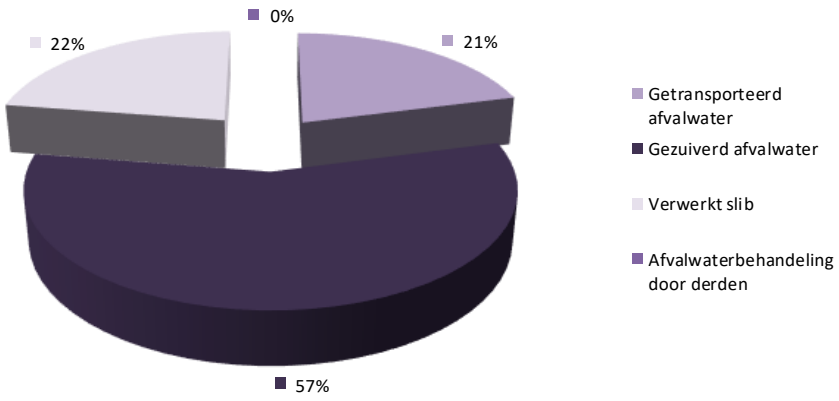

Verklarende woordenlijst en afkortingen

Afkoppelen	*Neerslag van schone verharde oppervlakken niet meer op het riool lozen maar in de bodem of op het oppervlaktewater*
Afvalwaterketen	*Geheel van inzamelen via de riolering, transporteren en zuiveren van afvalwater van huishoudens en bedrijven*
AHS	*Agrarische hoofdstructuur*
AVK	*Aanvullend krediet*
Baggeren	*Verwijderen van de (vaak slappe) bodem onder water om een water dieper te maken, dit om de doorstroming van het water te bevorderen en/of het waterlichaam bevaarbaar te houden*
BBL	*Beroeps Begeleidende Leerweg*
Beekherstel	*Een beek weer de ruimte geven om te kronkelen, zodat natuurlijke variatie in leefmilieus voor planten en dieren ontstaat*
Beheerregister	*Document van het waterschap met daarin de feitelijke toestand van waterlopen of waterkeringen*
Benedenloop	*Laagste, nabij de monding gelegen deel van een waterloop*
Blue Deal	*Met de Blue Deal willen de ministeries van Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en Infrastructuur en Waterstaat en Dutch Water Authorities (de waterschappen) wereldwijd 20 miljoen mensen in 40 stroomgebieden beter beschermen tegen water, beter toegang geven tot water en een betere waterkwaliteit bieden*
Blue zone	*Het Blue Zone Brabant initiatief is een experiment met burgers, overheden, gezondheidsinstellingen, bedrijven en kennisinstituten om ook echt een Blue Zone te kunnen ontwikkelen in Brabant: een proeftuin voor een gezondere leefwijze en een betere leefomgeving*
BO-MIRT	*Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport*
Botulisme	*Vergiftiging veroorzaakt door de bacterie Clostridium botulinum*
BSOB	*Belastingsamenwerking Oost-Brabant*
BrabantStad	*Stedelijk netwerk van de vijf grote Brabantse steden Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg én de provincie Noord-Brabant*
CBL	*Cross Border Lease*

DAW	*Deltaplan Agrarisch Waterbeheer; Het doel is een bijdrage te leveren aan de wateropgaven in agrarische gebieden en het realiseren van een economisch sterke en duurzame landbouw*
Deltafonds	*Het Deltafonds is het financiële fundament onder het Deltaprogramma. Het biedt continuïteit en geeft zekerheid over beschikbare middelen, zonder dat concurrentie met andere bestedingsdoelen nodig is. Hierdoor is het mogelijk de noodzakelijke maatregelen - ook voor de lange termijn - te plannen en is het zeker dat ze in uitvoering kunnen wanneer dat nodig is*
DHZ	*Deltaplan Hoge Zandgronden; water vasthouden aan de bron*
DPRA	*Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie*
Duiker	*Kokervormige constructie die twee waterlopen met elkaar verbindt*
Dijkring	*Gebied dat door waterkeringen beveiligd is tegen overstroming vanuit de zee, de grote rivieren en het IJsselmeer*
Emissie	*Uitstoot van stoffen naar water, bodem of lucht*
EMU	*Economische en Monetaire Unie*
EVZ	*Ecologische verbindingszone*
GGOR	*Gewenste grond- en oppervlaktewaterregime*
GOB	*Groen Ontwikkelfonds Brabant*
GWW	*Grond-, weg- en waterbouw*
HBE	*Hernieuwbare brandstof eenheden: certificaten die u ontvangt bij de productie van groene transportbrandstoffen en kunt verhandelen.*
Herprofileren	*Opnieuw op de vereiste diepte en breedte brengen (van een waterloop)*
HoWaBo	*Hoogwateraanpak ’s-Hertogenbosch: maatregelen voor de berging van hoogwater rondom 's-Hertogenbosch*
HWBP	*Hoogwaterbeschermingsprogramma*
HWH	*Het Waterschapshuis*
IKB	*Individueel Keuze Budget*
ILT	*De Inspectie Leefomgeving & Transport bewaakt en stimuleert de naleving van wet- en regelgeving voor een veilige en duurzame leefomgeving en transport*
Keur	*Verordening met ge- en verboden van het waterschap*

Klimaatadaptatie	*Is het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan het actuele of verwachte klimaat en de effecten daarvan, om de schade die gepaard kan gaan met klimaatverandering te beperken en de kansen die de klimaatverandering biedt te benutten*
KRW	*Kaderrichtlijn Water, EU-richtlijn om een goede toestand van het oppervlakte- en grondwater in de lidstaten te bereiken*
Kunstwerk	*Een door mensenhanden gemaakt infrastructureel bouwwerk (o.a. stuw, gemaal, sluis, duiker, viaduct, ecoduct)*
Legger	*Document van het waterschap met daarin de ligging, vereiste afmetingen en toestand van waterlopen of waterkeringen*
MIRT	*Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport :De Rijksoverheid werkt samen met decentrale overheden aan ruimtelijke projecten en programma's voor elke regio in Nederland. Het MIRT richt zich op financiële investeringen in deze programma's en projecten*
MOOi	*Meerjarenplan Organisatie Ontwikkeling, dit plan bevat de ontwikkeling die waterschap Aa en Maas wil doormaken.*
MRE	*Metropoolregio Eindhoven*
MTR	*Midterm Review*
Natte natuurparel	*Benaming voor de belangrijkste natte natuurgebieden in Brabant met bijzonder ecologische waarden. Nationaal staan deze gebieden bekend als TOP-gebieden*
Natura 2000	*Overkoepelende naam voor alle gebieden die onder de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn als te beschermen gebieden zijn aangegeven*
NBW	*Nationaal Bestuursakkoord Water*
NBWB	*Noord-Brabantse Waterschapsbond*
NVO	*Natuurvriendelijke oevers*
NVWA	*Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit*
NWB	*De Nederlandse Waterschapsbank N.V.*
PBB	*Persoonlijk Basis Budget*
PBL	*Planbureau voor de Leefomgeving*
Peilbesluit	*Besluit van het waterschap over de na te streven waterstanden in de waterlopen binnen een bepaald gebied*

PI	*Prestatie Indicatoren*
POP3	*Plattelandsontwikkelingsprogramma*
Primaire waterkering	*Dijk, duinen of constructie die een dijkringgebied beveiligt tegen overstroming vanuit zee, de grote rivieren en het IJsselmeer*
Prioritaire stof (KRW)	*Chemische stof die zodanig schadelijk is voor het watermilieu dat zij slechts in zeer kleine (aanvaardbare) concentraties aanwezig mogen zijn*
RBO	*Regionaal Bestuurlijk Overleg*
Regionale waterkering	*Dijk of constructie die bescherming biedt tegen inundatie vanuit een regionaal water, of tegen overstroming van een gebied nadat een primaire waterkering heeft gefaald*
RES	*Regionale Energiestrategie*
RG	*Rioolgemaal*
Rwzi	*Rioolwaterzuiveringsinstallatie*
SAW@	*Samenwerking Waterbeheerders*
SGBP	*Stroomgebiedbeheerplan*
SNB	*Slibverwerking Noord Brabant*
STIKA	*Stimuleringskader Groen Blauwe Diensten: Provinciale subsidieregeling voor de aanleg en het onderhoud van landschapselementen. Het doel van de regeling is het op duurzame wijze verbeteren van het landschap*
STOWA	*Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer*
Stroomgebiedbeheerplan	*Plan waarin staat hoe de toestand van waterlichamen binnen een KRW-stroomgebied verbeterd gaat worden*
STUW	*Samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering waterdoelen*
SVI	*Slibverwerkingsinstallatie*
TPL	*Transportleiding*
Ve	*Vervuilingseenheid*
VTH	*Wet Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving*
WATAK	*Waterakkoord*

Waterakkoord	*Beheerders van watersystemen stellen binnen een zelfde stroomgebied district waterakkoorden vast, als dat nodig is voor een samenhangend en doelmatig waterbeheer. Beheerders zijn enerzijds het Rijk en anderzijds de waterschappen*
Waterlichaam (KRW)	*Water (rivier, meer, beek, kanaal etc.) van aanzienlijke omvang dat door de betreffende EU-lidstaat als zodanig is vastgesteld*
WB	*Waterberging*
WBP	*Waterbeheerplan*

Accountantsverslag

Waterschap Aa en Maas

Eindhoven

6 mei 2019

Aanbiedingsbrief

Waterschap Aa en Maas
t.a.v. het algemeen bestuur
Pettelaarpark 70
5216 PP 'S-HERTOGENBOSCH

Eindhoven, 6 mei 2019

Betreft: **Accountantsverslag boekjaar 2018**

Geachte leden van het algemeen bestuur,

Hierbij bieden wij u het accountantsverslag aan naar aanleiding van onze jaarrekeningcontrole bij Waterschap Aa en Maas.

Onze opdracht is het controleren van de jaarrekening op de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid. In het kader van onze opdracht hebben wij in oktober 2018 een interim controle uitgevoerd. De bevindingen hieruit zijn reeds in een separate management letter gerapporteerd.

Aansluitend hebben wij in maart 2019 de jaareindecontrole uitgevoerd. De jaareindecontrole is gericht op het vormen van een oordeel over getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening in overeenstemming met de Nederlandse regels voor financiële verslaggeving voor Waterschappen en het vastgestelde normenkader.

Dit accountantsverslag bevat de belangrijkste bevindingen naar aanleiding van de jaareindecontrole. Waar mogelijk doen wij aanbevelingen gericht op verdere verbetering. Deze aspecten doen geen afbreuk aan ons oordeel omtrent de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening 2018.

Wij hebben dit verslag in concept besproken met de medewerkers van de informatiestaf en concernstaf op 18 april. Tevens wordt dit verslag toegelicht aan de leden van commissie AFZ van 16 mei.

Wij vertrouwen erop u middels onze rapportage voldoende geïnformeerd te hebben. Tot het geven van een nadere toelichting zijn wij uiteraard gaarne bereid. Wij danken de medewerkers van Waterschap Aa en Maas voor de plezierige en constructieve samenwerking.

Met vriendelijke groet, namens ons hele team,

mr. drs. H.W. Jansen RA RV
Extern accountant

© 2018 Crowe Foederer B.V.

Inhoudsopgave

1. Management samenvatting 4

2. Ons oordeel 7

3. Bevindingen jaarrekening 2018 10

1. Begrotingsrechtmatigheid
2. Aanbestedingsrechtmatigheid
3. Inkoopproces
4. Resultaatverdeling SNB
5. Waardering RWZI / Energiefabriek Den Bosch
6. Bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch
7. Verwerking energiebaten
8. BTW voorbelasting

3. Bevindingen jaarrekening 2018 (vervolg)

9. Voorziening belastingdebiteuren
10. Bijdrage zuiveren afvalwater De Dommel
11. Optimalisatie VIC

4. Overige aspecten 23

Totaal aantal pagina's: 24

© 2018 Crowe Foederer B.V.

1. Management samenvatting

Ons oordeel

Onderwerp	Goedkeurend	Afkeurend	Anders
Getrouw beeld		-	-
Rechtmatigheid		-	-

Onderwerp	Geen bevindingen	Wel bevindingen	Anders
WNT verantwoording		-	-

Zie hoofdstuk 2 voor een toelichting op ons oordeel bij de jaarrekening.

De bevindingen op de jaarrekening 2018 zijn opgenomen in hoofdstuk 3.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

1. Management samenvatting

Financiële analyse 2018

Resultaat vóór mutatie reserves in € mln

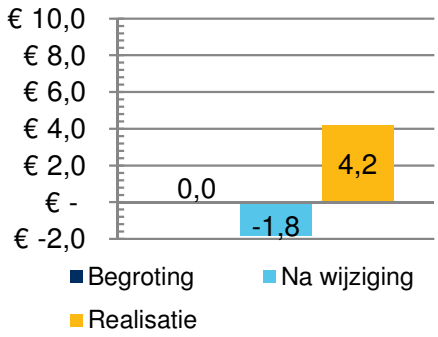

Resultaat na mutatie reserves in € mln

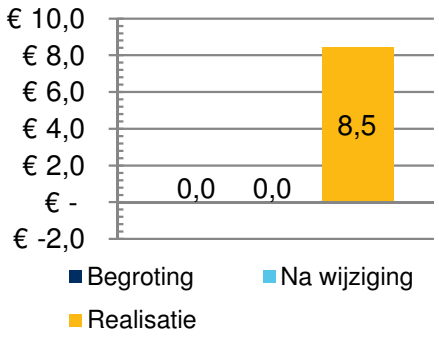

Lasten voor mutatie reserves in € mln

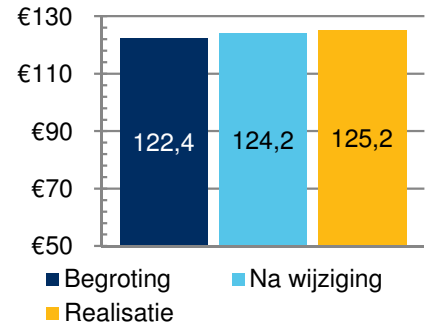

Baten voor mutatie reserves in € mln

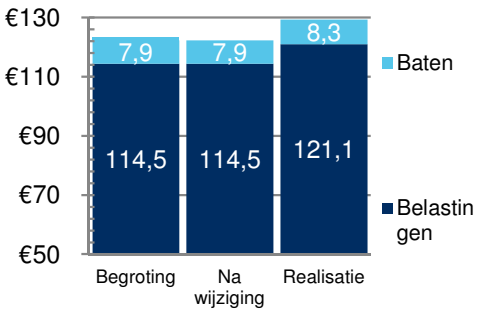

- Het gerealiseerde **resultaat vóór mutatie reserves** betreft een positief resultaat van € 4,2 mln. Het eigen vermogen van Waterschap Aa en Maas neemt per saldo toe met dit resultaat. Het positieve resultaat wordt veroorzaakt door:
  - Hogere belastingbaten: + € 6,6 mln (t.o.v. begroting)
  - Hogere baten: + € 0,4 mln (t.o.v. begroting)
  - Hogere lasten: -/- € 2,8 mln (t.o.v. begroting)
- De hogere lasten zijn gedeeltelijk geraamd in het bestuursverslag van juni 2018 en hebben geleid tot een begrotingswijziging van -/- € 1,8 mln. Voor de extra overschrijding (per saldo € 1 mln hogere lasten) is dekking aanwezig vanuit bestemmingsreserves.
- Het gerealiseerde **resultaat na mutatie reserves** betreft een positief resultaat van € 8,5 mln. Dit positieve resultaat wordt veroorzaakt door:
  - Hogere belastingbaten: + € 6,6 mln (t.o.v. begroting)
  - Hogere baten (incl. reserves) + € 2,9 mln (t.o.v. begroting)
  - Hogere lasten (incl. reserves): -/- € 1,0 mln (t.o.v. begroting)
- Het saldo van hogere lasten ad € 1 mln bestaat enerzijds uit een overschrijding op lasten goederen en diensten ad € 2,7 mln en anderzijds uit diverse lagere lasten (personeel, kapitaal, BSOB en onvoorzien) ad € 1,7 mln.
- De hogere lasten op goederen en diensten aan derden (€ 2,7 mln) worden gedekt vanuit de **bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch**. Deze dekking veroorzaakt grotendeels de hogere baten ten opzichte van begroting.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

1. Management samenvatting

Financiële analyse 2018

Eigen vermogen in € mln

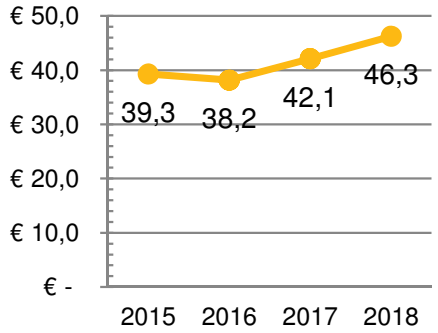

Opbouw eigen vermogen in € mln voor resultaatverdeling

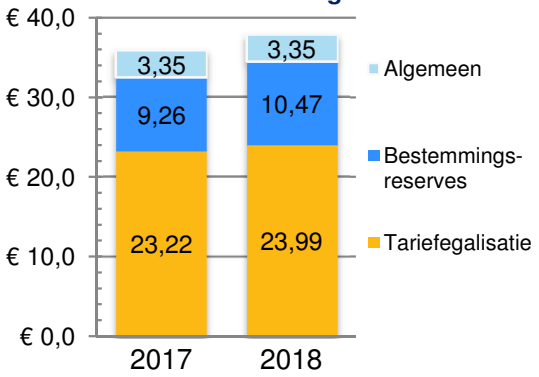

- Het **eigen vermogen** van Waterschap Aa en Maas neemt toe met € 4,2 mln naar € 46,3 mln eind 2018.

- Het eigen vermogen bestaat voor **€ 24,0 mln uit bestemmingsreserves voor tariefegalisatie.** Hiervan heeft € 11,9 mln betrekking op Watersysteembeheer en € 12,1 mln op Zuiveringsbeheer.

- De **overige bestemmingsreserves** zijn per saldo toegenomen van € 9,3 mln eind 2017 naar € 10,5 mln eind 2018. De belangrijkste mutaties betreffen:
  - Vorming bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch + € 4.874.000
  - Onttrekking bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch -/- € 2.602.000
  - Onttrekking bestemmingsreserve extra afschrijving renovatie DB -/- € 812.000
  - Overige mutaties per saldo -/- € 287.000

  Voor een toelichting op de *bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch* verwijzen wij naar hoofdstuk 3.6 van dit verslag.

- De **algemene reserves** bedragen € 3,4 mln. Op basis van de analyse die is opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen is het **weerstandsvermogen** ruim voldoende.

- Het **voorstel van resultaatverdeling** van het positieve resultaat ad € 8,5 mln betreft als volgt:
  - Vorming bestemmingsreserve RWZI Oijen € 1.250.000
  - Vorming bestemmingsreserve baggeren € 500.000
  - Toevoeging aan egalisatiereserve watersysteembeheer – ingezetenen € 415.515
  - Toevoeging aan egalisatiereserve watersysteembeheer – gebouwd € 2.080.250
  - Onttrekking aan egalisatiereserve watersysteembeheer – ongebouwd € 117.677
  - Toevoeging aan egalisatiereserve watersysteembeheer – natuurterreinen € 2.365
  - Onttrekking aan egalisatiereserve watersysteembeheer € 71.281
  - Toevoeging aan egalisatiereserve waterzuiveringsbeheer € 4.401.973

© 2018 Crowe Foederer B.V.

2. Ons oordeel

<table>
<tr><th>Onderwerp</th><th>Toelichting</th></tr>
<tr><td>Gehanteerde controle en rapporterings-tolerantie</td><td>Wij hebben de jaarrekeningcontrole 2018 uitgevoerd met inachtneming van de volgende toleranties, zoals opgenomen in het controleprotocol. Indien de geconstateerde fouten en onzekerheden het bedrag van de goedkeuringstolerantie niet overschrijden kan in beginsel een goedkeurende controleverklaring worden afgegeven.
<table>
<tr><th></th><th>Grondslag</th><th>Omvang</th><th>Tolerantie</th></tr>
<tr><td>Fouten</td><td>1% van de lasten inclusief dotatie reserves</td><td>€ 122.400.000</td><td>€ 1.224.000</td></tr>
<tr><td>Onzekerheden</td><td>3% van de lasten inclusief dotatie reserves</td><td>€ 122.400.000</td><td>€ 3.672.000</td></tr>
<tr><td>Rapporteringstolerantie</td><td>-</td><td>-</td><td>€ 200.000</td></tr>
</table></td></tr>
<tr><td>Goedkeurende controleverklaring ten aanzien van getrouwheid en rechtmatigheid</td><td>De jaarrekening 2018 geeft een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva per 31 december 2018 in overeenstemming met de Waterschapswet.
De verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in de jaarrekening 2018 zijn tevens in alle van materieel zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen en zijn in overeenstemming met de wet- en regelgeving zoals opgenomen in het door het Algemeen Bestuur vastgestelde normenkader.
Wij zijn derhalve voornemens om bij de jaarrekening 2018 een goedkeurende controleverklaring af te geven.</td></tr>
</table>

© 2018 Crowe Foederer B.V.

2. Ons oordeel

Onderwerp	Toelichting
Controleverschillen	Er zijn in de jaarrekening 2018 **geen ongecorrigeerde verschillen** met betrekking tot de getrouwheid en rechtmatigheid aangetroffen boven de rapporteringstolerantie van € 200.000. Om deze reden is het overzicht met ongecorrigeerde controle verschillen niet opgenomen.
Jaarverslag verenigbaar	Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag overeenkomstig de Waterschapswet is opgesteld en, voor zover wij dat kunnen beoordelen, **verenigbaar is met de jaarrekening**. De programmaverantwoording hebben wij marginaal getoetst wat zoveel betekent als het signaleren van mogelijke tegenstrijdigheden. De accountantscontrole omvat derhalve geen oordeel over de inhoudelijke juistheid en/of volledigheid van de informatieverstrekking opgenomen in de programmaverantwoording.
Interne beheersing	Op basis van onze werkzaamheden hebben wij **geen significante tekortkomingen** in de interne beheersing geconstateerd. In onze management letter hebben wij enkele belangrijke aandachtspunten opgenomen voor de verdere verbetering van de processen. Deze doen geen afbreuk aan ons oordeel bij de jaarrekening.
Geen bevindingen ten aanzien van de WNT verantwoording	Wij hebben vastgesteld dat de WNT-verantwoording (Wet Normering Topinkomens) zoals opgenomen in de jaarrekening **voldoet aan de daaraan te stellen eisen.** Op basis van de wet wordt de functie van secretaris-directeur aangewezen als topfunctionaris. Er is geen sprake van een overschrijding op het bezoldigingsmaximum.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

2. Ons oordeel

Onderwerp	Toelichting
Optimalisatie financiële verantwoording	Ten aanzien van de financiële verantwoording (begroting, bestuursrapportage en jaarrekening) merken wij op dat deze niet altijd optimaal inzicht verschaft in de exploitatie van het waterschap vóór mutatie van reserves. Het geniet vanuit financieel perspectief de voorkeur om per programma en kostendrager een duidelijk onderscheid te maken tussen resultaat voor mutatie reserves en resultaat na mutatie reserves. Op deze manier worden de werkelijke baten en lasten 'schoon' gepresenteerd, zonder rekening te houden met mutaties op bestemmingsreserves en egalisatiereserves. Dit geeft ons inziens een beter beeld van de werkelijke prestaties van het Waterschap en de verantwoording van de rechtmatigheid van de lasten. Daarnaast adviseren wij voor toekomstige jaren om in de verantwoording van baten en lasten per kostensoort, naast de gewijzigde begroting, ook de primaire begroting op te nemen. Wij denken dat het inzicht in de jaarrekening en de rechtmatigheidsverantwoording van lasten hiermee worden vergroot en adviseren om uw financiële verantwoordingsdocumenten op dit punt te evalueren en in de toekomst verder te optimaliseren.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.1 Begrotingsrechtmatigheid

Begrotingsrechtmatigheid		
Algemeen	Bevinding	
	Lasten per programma na bestemmingsreserves in €k 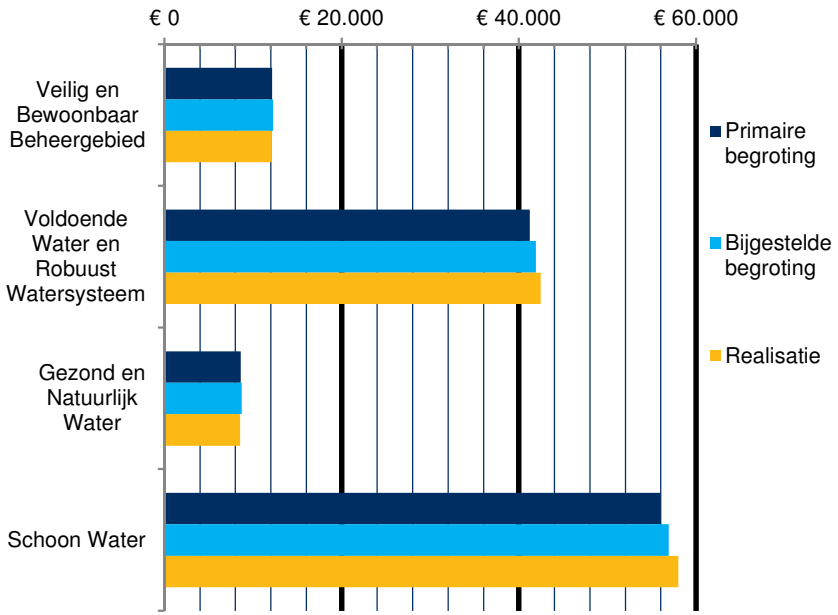 	In het kader van de controle hebben wij onderzoek verricht op overschrijdingen van lasten ten opzichte van de geraamde begroting. Hiernaast een overzicht van de begrote (primair en bijgesteld) en gerealiseerde lasten per programma. De belangrijkste overschrijdingen ten opzichte de gewijzigde begroting zijn aanwezig op programma Voldoende Water en Robuust Watersysteem en programma Schoon Water. Ten opzichte van de begrotingswijziging zijn de werkelijke lasten op **Voldoende Water en Robuust Watersysteem** € 551.000 hoger door een lagere activering van uren op projecten en hogere kosten groenonderhoud. Op **Schoon Water** zijn de werkelijke lasten € 1.064.000 hoger dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt door de vertraging op de renovatie rwzi 's-Hertogenbosch. Dit heeft enerzijds geleid tot hogere lasten voor slibafvoer aan SNB en anderzijds tot lagere lasten zoals verbruik chemicaliën. Op de volgende pagina vindt u in tabelvorm een toelichting op de rechtmatigheid

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.1 Begrotingsrechtmatigheid

Begrotingsrechtmatigheid (vervolg)

Algemeen

Bevinding

Programma	Bijgestelde Begroting in €k	Realisatie in €k	Overschrijding?	Telt mee voor oordeel?
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	€ 12.249	€ 12.119	Nee	-
Voldoende Water en Robuust Watersysteem	€ 41.893	€ 42.443	€ 551.000	Nee
Gezond en Natuurlijk Water	€ 8.702	€ 8.512	Nee	-
Schoon Water	€ 56.908	€ 57.972	€ 1.064.000	Nee
Totaal lasten	€ 119.752	€ 121.046	-	

Wij hebben vastgesteld dat kostenoverschrijdingen passen binnen het bestaande beleid en deels gecompenseerd worden door hogere baten. Op het programma Schoon Water worden de lasten gedekt door de onttrekking uit de bestemmingsreserve effecten RWZI Den-Bosch. Het algemeen bestuur heeft ingestemd met de vorming van deze reserve, waardoor deze lasten niet als onrechtmatig zijn aangemerkt voor ons oordeel.

Het voorstel aan het Algemeen Bestuur is om de genoemde overschrijdingen te autoriseren bij de vaststelling van de jaarrekening. Vooruitlopend op dit besluit zijn wij er bij het vormen van ons oordeel van uit gegaan dat geen sprake is van begrotingsonrechtmatigheid.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.2 Aanbestedingsrechtmatigheid

Aanbestedingsrechtmatigheid	
	Bevinding
Aanbestedings rechtmatigheid	In het kader van de rechtmatigheidscontrole zijn onze controlewerkzaamheden op inkopen en aanbestedingen gericht op het voldoen aan de Europese aanbestedingswetgeving. Dit betekent dat wij primair controleren op inkopen boven de Europese drempel van € 221.000 en dat enkel constateringen op het gebied van de Europese aanbestedingswetgeving een effect hebben op ons rechtmatigheidsoordeel. Tijdens onze controle zijn geen materiele onrechtmatigheden geconstateerd, wel hebben wij enkele bevindingen: • Bij verschillende inkopen is op basis van de interne administratie niet direct duidelijk of de aanbesteding rechtmatig is geweest. Aanvullende werkzaamheden zijn nodig geweest om uiteindelijk te concluderen dat de aanbestedingen passen binnen de huidige regelgeving. • Bij overschrijdingen van de contractwaarde, bijvoorbeeld als gevolg van calamiteiten of onvoorziene omstandigheden, wordt niet altijd expliciet afgewogen of de overschrijding past binnen de geldende wettelijke Europese regels. • Bij een tweetal inkopen stamt het oorspronkelijke contract uit 2009 en vindt telkens een jaarlijkse verlenging plaats. Het gaat hier om inkoop van dataverbindingen met het gemalensysteem en om onderhoud aan het gemalenbeheersysteem. Deze verlengingen zijn ons inziens rechtmatig, omdat de verlengingsoptie onderdeel uitmaakt van het oorspronkelijke (rechtmatig tot stand gekomen) contract. Gezien de hoogte van de inkopen op deze twee contracten adviseren wij desondanks om een nieuwe aanbesteding op te starten in 2019. Om de rechtmatigheid en doelmatigheid van inkopen te kunnen waarborgen zou voorafgaand aan iedere inkoop boven de € 25.000 (dus ook bij verlengingen) een inkoopmelding moeten worden opgemaakt welke getoetst wordt door de inkoopafdeling. Als deze inkoopmelding en het complete aanbestedingsdossier van alle inkopen uiteindelijk worden vastgelegd in Corsa, kan de rechtmatigheid achteraf gemakkelijker worden aangetoond.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.2 Aanbestedingsrechtmatigheid (vervolg)

Aanbestedingsrechtmatigheid (vervolg)	
	Bevinding
Aanbestedings rechtmatigheid	Tenslotte constateren wij dat bij de inkoop van onderhoudskosten op RWZI's sprake is van veel verschillende kleine inkopen, waarvoor geen individuele inkoopmelding nodig is op basis van het inkoopbeleid. Er is in veel gevallen geen sprake van een raamcontract, maar telkens van losse inkoopopdrachten. Deze inkopen blijven individueel ver onder de Europese aanbestedingsgrenzen, maar representeren gezamenlijk en meerjarig een bedrag boven de drempelwaarde van € 221.000. Wij adviseren om de inkoop van onderhoud voor meerdere jaren te ramen en zoveel mogelijk te bundelen per soort. Wij adviseren om op basis van deze raming één inkoopmelding te maken en op basis van deze inkoopmelding een aanbesteding op te starten. Dit verkleint de risico's op niet rechtmatig aanbestede inkopen en biedt mogelijk voordelen om de doelmatigheid te optimaliseren.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.3 Inkoopproces

Inkoopproces	
	Bevinding
Inkoopproces	Met ingang van 2018 heeft het Waterschap een nieuw financieel systeem (Unit4) in gebruik genomen. Dit traject heeft veel energie gevraagd van de organisatie. Ten tijde van de interim controle hebben wij geconstateerd dat de inrichting van het inkoopproces in het nieuwe systeem in opzet voldoende basis biedt om de juistheid en rechtmatigheid van inkopen te waarborgen. Onze aandacht gaat hierbij met name uit naar functiescheidingen tussen 'autoriseren inkooporder', 'vastleggen prestatielevering' en 'financiële verwerking en betaling' en naar de beheersmaatregelen ter waarborging van de integriteit van leverancier stamgegevens. Naar aanleiding van onze management letter zijn vanuit de Verbijzonderde Interne Controle (VIC) aanvullende werkzaamheden verricht om doorbreking van functiescheiding uit te sluiten en de juistheid van leverancier stamgegevens vast te stellen. Wij hebben kennis genomen van deze werkzaamheden en aanvullende controlewerkzaamheden verricht. Wij hebben hierbij de volgende bevindingen: • Op basis van inspectie van gebruikers, rollen en autorisatierechten in het systeem is geconstateerd dat er in opzet sprake is van gescheiden functies voor 'autoriseren inkooporder', 'vastleggen prestatielevering' en 'financiële verwerking en betaling'. Daarnaast is voor materiele inkoopstromen vastgesteld dat deze functiescheiding daadwerkelijk bestaat conform de rechten in het systeem. Wij adviseren voor 2019 om een analyse te maken van *alle* inkopen waarbij de aanwezigheid van functiescheiding integraal wordt vastgesteld en vanuit de VIC aanvullende werkzaamheden worden verricht op eventuele uitzonderingen. • Er is sprake van inkopen zonder order voor een totaal bedrag van € 17,2 mln welke betrekking hebben op onder andere energie, water, brandstoffen, verzekeringen en bijdrage aan derden. Hier is geen sprake van volledige functiescheiding, echter zijn er door ons geen fouten of onrechtmatigheden geconstateerd. Wij adviseren om de inkopen zonder order vanuit de VIC te blijven monitoren. • Op basis van inspectie van gebruikers, rollen en autorisatierechten in het systeem is geconstateerd dat er in opzet sprake is van gescheiden functies voor het muteren van leverancier stamgegevens en de autorisatie hiervan. Daarnaast is voor diverse nieuwe leveranciers het bestaan van de functiescheiding en de juistheid van stamgegevens vastgesteld. Wij adviseren om in de toekomst vanuit de VIC een totaalanalyse te maken op de mutaties van leverancier stamgegevens.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.4 Resultaatverdeling SNB

Resultaatverdeling SNB	
	Bevinding
Bijdragen aan verbonden partijen	In de jaarrekening 2018 van Waterschap Aa en Maas is voor een bedrag van € 7,5 mln aan lasten opgenomen voor Slibverwerking bij SNB. Dit bedrag bestaat uit de afrekening van slibverwerking over 2017 van € 509k en een inschatting van de verwachte afrekening over heel 2018. De totale lasten voor slibverwerking zijn € 2,5 mln hoger dan opgenomen in de begroting. SNB heeft in 2018 een negatief resultaat gerealiseerd, met name veroorzaakt door de hoge kosten die SNB heeft moeten maken om slib extern te laten verwerken. Dit laatste is het gevolg van het hogere aanbod van slib aan SNB door onder andere Waterschap Aa en Maas als gevolg van de vertraging op RWZI 's-Hertogenbosch en de energiefabriek. Gedurende 2018 is door de aandeelhouders van SNB discussie gevoerd over de wijze van de toegepaste kostenverdeling tot en met 2017, naar aanleiding van het hogere aanbod slib en de daarmee gemoeide meerkosten. Dit heeft geleid tot een nieuwe systematiek van kostenverdeling, waarbij in belangrijke mate zal worden afgerekend op basis van vaste tarieven per hoeveelheid aangeleverd slib en de werkelijke aangeleverde hoeveelheden slib per aandeelhouder. De nieuwe systematiek is besproken in de ambtelijke en bestuurlijke werkgroep en zal met een positief advies worden voorgelegd aan de besturen van de aandeelhoudende waterschappen, alvorens de nieuwe systematiek zal worden vastgesteld door de aandeelhouders. Het dagelijks bestuur van het Waterschap Aa en Maas heeft ingestemd met de nieuwe systematiek, echter vaststelling door de aandeelhouders heeft nog niet plaatsgevonden waardoor de eindafrekening nog niet is ontvangen. Op basis van de nieuwe systematiek bedragen de lasten voor Aa en Maas over 2018 € 197.000 lager. Het voordeel van € 197.000 is niet verwerkt in de jaarrekening 2018. Wij vinden dit, gezien de grote mate van zekerheid die hierover inmiddels bestaat, onjuist. Omdat dit bedrag onder de rapporteringtolerantie valt, is deze fout niet vermeld in het overzicht van ongecorrigeerde controleverschillen.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.5 Waardering RWZI / Energiefabriek Den Bosch

Waardering RWZI / Energiefabriek Den Bosch	
	Bevinding
Materiele vaste activa	Ultimo 2018 bedraagt de totale boekwaarde van het project renovatie RWZI / Energiefabriek ‘s-Hertogenbosch circa € 43,8 mln. De totaal verwachte investering is geraamd op € 67 mln. De investering inzake het elektromechanische deel wordt in 15 jaren afgeschreven en het bouwkundige gedeelte wordt in 30 jaar afschreven. Dit is in overeenstemming met de eigen beleidsregels. De renovatie van de RWZI / Energiefabriek ‘s-Hertogenbosch loopt achter op de oorspronkelijke planning. Het project wordt nu naar verwachting eind 2019 afgesloten met een mogelijke uitloop naar 2020. De vertraging zorgt in 2018 en in 2019 enerzijds voor hogere kosten slibverwerking SNB en anderzijds voor lagere opbrengsten voor de productie en levering van biogas. Als gevolg hiervan zijn de verwachte voordelen in 2018 van de Energiefabriek niet gerealiseerd en worden voor 2019 ook nog geen voordelen verwacht. Op basis van de oorspronkelijke business case was de totale exploitatie van het project positief. Onder de veronderstelling dat deze business case na oplevering van het project steeds geldend is, verwachten wij geen waardevermindering op het project. Gezien de ontstane vertraging is realisatie van de oorspronkelijke business case echter onzeker. Naar aanleiding van de totale investering in relatie tot de onzekerheden in de exploitatie adviseren wij om een uitgebreide financiële doorrekening te maken van de exploitatie op het moment dat het project gereed is.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.6 Bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch

Bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch	
	Bevinding
Eigen vermogen	Voor de verwachte negatieve financiële effecten van de vertraging op de renovatie RWZI Den Bosch is gedurende 2018 een bestemmingsreserve gevormd van € 4,9 mln. Deze reserve dient ter dekking van hogere lasten (met name extra kosten voor slibafvoer SNB) en lagere opbrengsten (met name minder opbrengsten biogas) in 2018 en 2019 en is bepaald aan de hand van onderbouwde schatting van de meerkosten. De bestemmingsreserve is gevormd uit de tariefegalisatie reserve Zuiveringsbeheer via een besluit voortvloeiend uit de vaststelling van het Bestuursverslag t/m juni 2018 . In 2018 is reeds € 2,6 mln uit deze bestemmingsreserve onttrokken ter dekking van de volgende kosten: • Extra kosten slibverwerking SNB -/- € 2.509k • Lagere opbrengsten voor biogas -/- € 413k • Boete voor het niet voldoen aan de leveringsverplichting biogas -/- € 80k • Lagere kosten chemicaliën + € 269k • Lagere kosten intern transport + € 132k Het restant van de reserve bedraagt eind 2018 nog € 2,3 mln en dient ter dekking van de negatieve financiële effecten in 2019 en verder. Eventuele extra lasten boven € 2,3 mln kunnen niet meer worden gedekt uit de reserve en hebben daarmee een direct effect op het financiële resultaat. Wij adviseren om de financiële effecten van de vertraging op de RWZI Den Bosch nauwkeurig te monitoren in relatie tot de daartoe aanwezige bestemmingsreserve.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.7 Verwerking energiebaten

Verwerking energiebaten	
	Bevinding
Overige baten	De in de energiefabriek opgewekte hoeveelheid biogas wordt door Aa en Maas enerzijds geleverd aan een marktpartij en anderzijds opgewerkt tot groen gas ten behoeve van de Afvalstoffendienst gemeente ‘s-Hertogenbosch. Voor de levering van gas aan de marktpartij heeft Waterschap Aa en Maas opbrengsten gerealiseerd van € 193.000. Ten aanzien van de hoeveelheid geleverd groen gas aan ‘s-Hertogenbosch worden vanaf augustus 2018 energiecertificaten verkregen. Deze certificaten representeren een marktwaarde en zijn verhandelbaar. De opbrengsten van deze energiecertificaten komen voor de helft toe aan het Waterschap en voor de andere helft aan de Afvalstoffendienst. Gedurende 2018 zijn er geen energie certificaten verkocht. Na balansdatum is er voor een bedrag € 58.000 aan certificaten geleverd uit hoofde van het in 2018 opgewekte groen gas. De opbrengsten voor het Waterschap bedragen derhalve € 29.000. Deze baten zijn toegerekend aan het boekjaar 2018 en verwerkt in de jaarrekening, omdat ze verband houden met in 2018 opgewerkt groen gas. Wij kunnen instemmen met deze systematiek. Naar verwachting zullen de baten uit hoofde van gaslevering aan de marktpartij en de Afvalstoffendienst, alsmede de opbrengst uit energiecertificaten sterk toenemen. In het kader van een betere monitoring op deze energiebaten adviseren wij om de baten uit hoofde van gaslevering en certificaten, alsmede de daaraan ten grondslag liggende energiebalans en certificatenbalans op te nemen in de Verbijzonderde Interne Controle.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.8 BTW voorbelasting

BTW voorbelasting	
	Bevinding
Te vorderen omzetbelasting	Voor het deel van de activiteiten waarbij prestaties aan derden worden verricht, kwalificeert Waterschap Aa en Maas als BTW ondernemer. Hiervoor worden door Aa en Maas periodiek aangiftes gedaan, waarbij de verschuldigde BTW wordt afgedragen en de BTW op direct toerekenbare kosten (bijvoorbeeld facturen van aannemers) in vooraftrek wordt genomen. Voor de overhead kosten die niet direct toerekenbaar zijn aan BTW belaste prestaties, wordt de BTW niet periodiek maar slechts incidenteel teruggevraagd op basis van een pro-rata toerekening. In 2018 is een suppletie aangifte ingediend die toeziet op de jaren 2014 tot en met 2016. In 2019 is de beschikking van de Belastingdienst ontvangen en dit leidt tot een extra BTW teruggave van circa € 304.000. De pro-rata berekening voor de jaren 2017 en 2018 is nog niet gemaakt en er is voor deze jaren nog geen suppletie ingediend. Door Waterschap Aa en Maas is een schatting gemaakt van de te vorderen BTW over beide jaren, gebaseerd op de teruggaves over voorgaande jaren en dezelfde berekeningssystematiek. Naar aanleiding van deze schatting is nogmaals € 160.000 opgenomen als vordering in de jaarrekening. Op basis van het toerekeningbeginsel worden baten toegerekend aan het jaar waarin ze ontstaan. Om deze reden vinden wij het passend dat de BTW vorderingen over 2017 en 2018 zijn verwerkt in de jaarrekening 2018. Wij concluderen dat de BTW vorderingen terecht zijn opgenomen en dat voldoende voorzichtigheid in acht is genomen in de waardering. Wij adviseren voor toekomstige jaren om de suppleties BTW zo snel mogelijk in te dienen na het boekjaar en de afstemming te maken met de voorlopig opgenomen vorderingen in de administratie. Wij begrijpen dat dit met het nieuwe financiële systeem ook beter mogelijk is.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.9 Voorziening belastingdebiteuren

Voorziening belastingdebiteuren	
	Bevinding
Belastingen	Als gevolg van achterstanden in het invorderen van opgelegde belastingaanslagen, is door de BSOB in samenspraak met haar deelnemers eind 2017 besloten om de uitgangspunten voor het bepalen van de voorziening dubieuze belastingdebiteuren te herzien. Naar aanleiding hiervan is de debiteurenvoorziening eind 2017 fors opgehoogd tot € 1,7 mln. Ten opzichte van de totale debiteuren positie ad € 10,2 mln bedroeg deze voorziening 16,6%. De voorziening zag met name toe op debiteuren over vorige dienstjaren (€ 3,6 mln). De belastingdebiteuren bedragen ultimo 2018 € 9,3 mln waarvan € 1,5 mln betrekking heeft op vorige dienstjaren. De voorziening voor dubieuze belastingdebiteuren bedraagt ultimo 2018 nog ca € 666.000, zijnde 7% van de totaal openstaande debiteuren. Wij hebben Waterschap Aa en Maas gevraagd naar een analyse op het verloop van de openstaande posten in relatie tot de getroffen voorziening. Hieruit blijkt dat het grootste deel van de voorziene posten ultimo 2017 gedurende het jaar definitief als oninbaar is aangemerkt en is afgeboekt. In totaal is voor € 1,2 aan debiteurenvorderingen afgeboekt. De voorziening is voor eenzelfde bedrag aangewend, waardoor er per saldo geen resultaateffect is in 2018. Wij hebben geconstateerd dat de voorziening voor dubieuze belastingdebiteuren door de BSOB is bepaald op basis van de systematiek welke is opgenomen in het controleprotocol. Het saldo ultimo 2018 is aangesloten met de goedkeurende controleverklaring van de BSOB. Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden concluderen wij dat de voorziening dubieuze belastingdebiteuren toereikend is.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.10 Bijdrage zuiveren afvalwater De Dommel

Bijdrage zuiveren afvalwater De Dommel	
Algemeen	Bevinding
	Buiten het reguliere belastingproces is er jaarlijks sprake een materiele stroom aan bijdrage m.b.t. het zuiveren van afvalwater uit het gebied van Waterschap De Dommel in de RWZI in Den Bosch. In dit gebied legt Waterschap De Dommel de zuiveringsheffing aan bedrijven en ingezetenen op, waarbij Waterschap Aa en Maas een bijdrage ontvangt voor het zuiveren van het afvalwater. Deze ontvangen bijdrage bedraagt in 2018 € 1,7 mln, dit is conform de begroting. De baten bedroegen in 2017 € 1,6 mln. Er zijn derhalve geen materiële afwijkingen ten opzichte van de begroting en vorig jaar. Op ons advies zijn er gedurende 2018 afspraken zijn gemaakt met Waterschap De Dommel om meer grip te krijgen op de volledigheid van de vervuilingseenheden en de vergoeding aan Aa en Maas voor het zuiveren. Tijdens onze controle is gebleken dat deze afspraken nog niet volledig worden nageleefd en dat er aanvullende werkzaamheden zijn verricht door Aa en Maas om zekerheid te krijgen over de volledigheid van de baten. Wij adviseren om de naleving van de gemaakte afspraken met De Dommel te monitoren om volledigheid van de baten te waarborgen.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.11 Optimalisatie VIC

Optimalisatie VIC	
Algemeen	Bevinding
	In het verleden hebben wij aandacht gevraagd voor de wijze waarop de Verbijzonderde Interne Controle (VIC) is ingericht binnen het waterschap en hebben wij enkele verbeterpunten aangedragen. Wij constateren dat de gemelde achterstanden met betrekking tot de uitvoering van de verbijzonderde interne controlewerkzaamheden, bijvoorbeeld op het inkoopproces, zijn ingelopen voor uitvoering van de jaareinde controle. Hierin zijn de proceswijzigingen als gevolg van het nieuwe financiële systeem op een praktische wijze meegenomen. Naar aanleiding van de implementatie van het nieuwe systeem adviseren om het interne controleplan te herzien en meer risico gericht te maken. Hierdoor wordt beter gewaarborgd dat de inzet van interne controle capaciteit zich richt op de voor getrouwheid, rechtmatigheid en doelmatigheid belangrijkste processen en risico's. Wij adviseren daarnaast om de Verbijzonderde Interne Controle werkzaamheden in de toekomst gedurende het jaar uit te voeren en hierover te communiceren in de organisatie, om daarmee eventuele verbeterpunten en optimalisaties tijdig op te kunnen pakken.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

4. Overige aspecten in relatie tot onze controle

Onderwerp	Toelichting
Geen sprake van beperkingen in de reikwijdte van onze controle	Er zijn **geen beperkingen** bij de uitvoering van onze controle opgetreden. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door de medewerkers van het waterschap de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.
Fraude	Er zijn gedurende 2018 **geen fraudegevallen** geconstateerd en er zijn ons eveneens geen vermoedens van fraude bekend.
Claims en juridische procedures	Er zijn - met uitzondering van hetgeen in hoofdstuk 3 is genoemd - **geen belangrijke** (dreigende en niet gewaardeerde) **claims en/of juridische procedures** met een mogelijke materiele impact op de cijfers per ultimo 2018.
Gebeurtenissen na balansdatum	Er zijn **geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum** anders dan hetgeen opgenomen in de niet uit de balans blijkende verplichtingen.
Geautomatiseerde gegevensverwerking	Wij hebben vanuit onze controle op de jaarrekening **geen belangrijke bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit** van de geautomatiseerde gegevensverwerking.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

4. Overige aspecten in relatie tot onze controle

Onderwerp	Toelichting
Schattingen	De opstelling van de jaarrekening vereist dat het dagelijks bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van de baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen zijn in het kader van onze controleopdracht op aanvaardbaarheid beoordeeld. Hierbij hebben wij geen belangrijke tekortkomingen geconstateerd.
Onafhankelijkheid	Wij zijn onafhankelijk van uw waterschap en voor zover wij weten heeft zich geen inbreuk voorgedaan op de van toepassing zijnde regels (Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (VIO)) ten aanzien van onafhankelijkheid.
Openstaande punten	• Definitieve jaarrekening – ontvangen • Bevestiging bij de jaarrekening - ontvangen • Afgifte controleverklaring – gereed Er is geen sprake meer van openstaande punten.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

Smart decisions. Lasting value.

Reactie Dagelijks Bestuur op het Accountantsverslag 2018

(Accountantsverslag voor het boekjaar eindigend op 31 december 2018)

Algemeen

Naar aanleiding van de controle op de jaarrekening biedt de accountant aan het Algemeen Bestuur van het waterschap een verslag van bevindingen (accountantsverslag) aan. Het accountantsverslag treft u bijgaand aan. De accountant beoordeelt naast de getrouwheid ook de rechtmatigheid van de jaarrekening.

Onderstaand wordt analoog aan de indeling van het accountantsverslag de reactie gegeven op de door de accountant gedane bevindingen, adviezen en suggesties.

1. Managementsamenvatting

De managementsamenvatting geeft een kort oordeel en blikt terug op het behaalde financiële resultaat.

2. Oordeel

Het waterschap krijgt net als voorgaande jaren een goedkeurende verklaring voor zowel getrouwheid als (financiële) rechtmatigheid. Het DB onderschrijft de bevindingen van de accountant en neemt het advies om de documenten met betrekking tot de financiële verantwoording te evalueren teneinde deze te kunnen optimaliseren graag over.

3. Bevindingen

3.1 Begrotingsrechtmatigheid

De accountant concludeert dat de geconstateerde overschrijdingen niet hebben geleid tot onrechtmatigheden en deze indien de jaarrekening door het AB wordt vastgesteld tevens worden geautoriseerd.

3.2 Aanbestedingsrechtmatigheid

De accountant stelt een aantal kritische punten aan de orde t.a.v. de aanbestedingsrechtmatigheid. Deze bevindingen worden uitgebreid (samenwerking tussen de clusters control en inkoop) teruggekoppeld met de betreffende afdelingen teneinde hieruit lering te trekken en verbetermaatregelen te kunnen treffen.

3.3 Inkoopproces

De in dit hoofdstuk gegeven adviezen ter verbetering van de verbijzonderde interne controle (met name gericht op functiescheidingsaspecten) worden bij de VIC over 2019 verder opgepakt.

3.4 Resultaatverdeling SNB

De verantwoording van het resultaat van de SNB op basis van de oude kostenverdelingssystematiek wordt door de accountant als onjuist aangemerkt. Aangezien het bedrag van de fout niet materieel van aard is, geen consequenties heeft voor het accountantsoordeel én besluitvorming hierover formeel nog moet plaatsvinden, is besloten deze niet in het boekwerk te corrigeren vanwege de omvang van de hiermee gepaard gaande werkzaamheden.

3.5 Waardering RWZI / Energiefabriek Den Bosch

Het advies om na de realisatie van het project nogmaals de oorspronkelijke businesscase te herijken op de werkelijke realisatiecijfers (zowel qua investering als op exploitatielasten én -opbrengsten) zal worden opgevolgd.

3.6 Bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch
De accountant verzoek de financiële effecten van de vertraging van de renovatie op de RWZI Den Bosch nauwkeurig te monitoren in relatie tot de uitputting van de daartoe aanwezige bestemmingsreserve. Gezien de omvang en de (financiële) risico's die gepaard gaan met de renovatie van de RWZI Den Bosch is op dit project voorzien in een aparte projectcontroller die deze risico's monitort.

3.7 Verwerking energiebaten
De productie van bio- en groen gas leidt tot energie-opbrengsten en opbrengsten uit energie-certificaten. Ook is het waterschap heffingsplichtig voor het afdragen van energiebelasting. De accountant adviseert de uit de energieproductie voortvloeiende energie- en certificaatbalans onderdeel te laten uitmaken van de VIC. De VIC zal uitgebreid worden met deze punten alsmede met een aanvullende controle op de energiebelasting.

3.8 BTW voorbelasting
De verwerking van de btw-teruggave op de algemene kosten over 2014 t/m 2016 heeft inmiddels plaatsgevonden en op korte termijn zal het verzoek voor 2017 en 2018 ingediend worden. Aan gezien het waterschap vanaf 2018 een aparte BTW-administratie voert is het nu eenvoudiger geworden om relatief kort na afloop van het boekjaar een teruggaveverzoek in te dienen en daarmee tegemoet te komen aan het advies van de accountant.

3.9 Voorziening belastingdebiteuren
De post is in de jaarrekening adequaat toegelicht en vereist geen verdere actie.

3.10 Opbrengsten zuiveren afvalwater De Dommel
De accountant geeft terecht aan dat de monitoring van de volledigheid van deze opbrengsten in het verleden niet adequaat georganiseerd was. Hierover zijn in het afgelopen jaar afspraken met De Dommel gemaakt, echter deze zijn tijdens het boekjaar nog niet volledig geëffectueerd. N.a.v. de jaarrekeningcontrole is hier inmiddels extra aandacht voor gevraagd en we kunnen er inmiddels op vertrouwen dat De Dommel de vereiste informatie over 2019 tijdig ter beschikking stelt teneinde de juistheid en volledigheid van de opbrengsten te kunnen vaststellen.

3.11 Optimalisatie Verbijzonderde Interne Controle (VIC)
Zoals al gemeld doet de accountant nog een aantal aanbevelingen teneinde de VIC te optimaliseren. We herkennen en onderschrijven deze adviezen en zullen deze waar mogelijk structureel implementeren in het Interne Controleplan. Desalniettemin moeten we vanuit het verled en constateren dat het met name planningstechnisch niet altijd mogelijk is om al vroegtijdig te starten met de VIC-werkzaamheden. Door de dynamiek van de werkzaamheden binnen het cluster Control en de beperkte beschikbare capaciteit krijgen gedurende het jaar andere werkzaamheden vaak een hogere prioriteit toegedicht.

4. Overige aspecten in relatie tot de controle
Deze bevindingen vereisen geen verdere actie.

Tot slot
Zoals uit bovenstaande blijkt zal het DB (voor zover nog niet is gedaan) uitvoering geven aan de gedane aanbevelingen.

Voorts bedankt het DB de accountant voor de heldere wijze van rapporteren en voor de scherpe analyses. Het DB waardeert de professionele en constructieve werkwijze waarop de accountant, in samenwerking met de organisatie, de jaarrekeningcontrole heeft vormgegeven.

--/--

Controllersparagraaf bij Jaarverslaglegging 2018

Algemeen

Inleiding

De jaarrekening betreft het laatste gehele boekjaar van de afgelopen bestuursperiode. Tegelijkertijd is het ook de eerste jaarrekening die formeel door het nieuwe DB is opgesteld en door het nieuwe AB wordt vastgesteld. Inhoudelijk is de jaarrekening derhalve tot stand is gekomen onder verantwoordelijkheid van het oude bestuur, terwijl verantwoording wordt afgelegd door (DB) en aan (AB) het nieuwe bestuur.

Afgegeven verklaringen

De accountant heeft voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid een goedkeurende verklaring bij de jaarrekening verstrekt.
Wel resteren en nog een aantal verbeterpunten voor de interne organisatie. Deze zijn opgenomen in het separaat uitgebrachte accountantsverslag. Het accountantsverslag en de reactie hierop van het Dagelijks Bestuur zijn bij dit agendapunt toegevoegd en geven nader inzicht en duiding op de controlewerkzaamheden en de wijze waarop invulling gegeven wordt aan de door de accountant aangedragen verbetervoorstellen

Deel jaarverslag

Algemeen

De leesbaarheid van de in de programmaverantwoording gepresenteerde kaarten is niet optimaal. De tabellen hebben als doel de transparantie en leesbaarheid te vergroten. Door de lay-out ervan wordt dit effect echter grotendeels teniet gedaan. Een andere lay-out zou de leesbaarheid sterk ten goede komen.

Kerngegevens

Hoewel e.e.a. goed verklaard wordt is de lage realisatiegraad van de investeringen zowel binnen het watersysteem als binnen het zuiveringsbeheer (in totaal 61% realisatie t.o.v. begroot) opvallend. Het lijkt erop dat zich een afnemende trend met betrekking tot de realisatiegraad van de investeringen voordoet (ter vergelijking: in 2015 was er nog sprake van een realisatiegraad van 100%, in 2016 van 76% en in 2017 van 74%).
Ook in de controllersparagrafen bij de jaarverslagen 2017 en 2016 is reeds stilgestaan bij de lage realisatiegraad van de investeringen.

Inleiding

Het begrotingsjaar is afgesloten met een voordelig resultaat van € 8,46 miljoen en opzichte van de begroting na wijziging (Burap1).
Het verschil is zowel in de het jaarverslag als in de aangeboden adviesnota uitgebreid toegelicht. Opmerkelijk is dat er een aanzienlijk positiever resultaat wordt gepresenteerd t.o.v. de prognose die medio 2018 tot stand is gekomen ten behoeve van de bestuursrapportage (prognose was €2,5 mln voordelig). Het hogere positieve resultaat is voornamelijk te wijten aan hogere belastingopbrengsten.

Programmadeel

Bij alle programma's wordt een verklaring gegeven van de financiële verschillen van zowel de baten en lasten. Deze worden deels veroorzaakt door activiteiten die programma-overstijgend zijn en waarvan de lasten en baten niet direct op de programma's verantwoord worden, maar via doorbelasting het financieel resultaat van alle programma bepalen. Dit heeft tot gevolg dat de gegeven verklaringen die betrekking hebben op deze doorbelaste baten en lasten, bij elk programma herhaald worden. Mogelijk kunnen deze verklaringen in de toekomst geclusterd worden, waardoor de herhaling van steeds dezelfde verklaringen achterwege kan blijven.

Programma Veilig en Bewoonbaar Beheergebied
De investeringen t.a.v. aanpak Voorkomen Wateroverlast (ha) en aanpak knelpunten stedelijk gebied (stuks) lopen achter. Dit is niet zozeer het gevolg van het achterblijven van de realisaties, maar als gevolg van het neerwaarts bijstellen van de doelen omdat er een aantal initieel geplande maatregelen niet meer nodig zijn.

Programma Voldoende Water en Robuust Watersysteem
Het achterblijven van de realisatie EHS en GGOR is voldoende toegelicht.

Programma Gezond en Natuurlijk Water
Opvallend zijn de lage realisatiecijfers van met name natuurvriendelijke oevers (NVO's) en EVZ's. Gezien deze realisatiecijfers kan de vraag gesteld worden of de prognoses uit de planperiode gehaald zullen worden.

Programma Schoon Water
Binnen het programma Schoon Water worden enkele substantiële afwijkingen gerapporteerd. Het is van belang te onderkennen dat een aanzienlijk deel hiervan veroorzaakt door de renovatie van de rwzi Den Bosch. Hierbij valt te denken aan een lagere energieproductie, hogere slibafzet naar de SNB.

Programma Organisatie van Maatschappelijke Meerwaarde
Geen opmerkingen.

Jaarrekening 2018
Het resultaat over 2018 wordt voor een aanzienlijk deel veroorzaakt door de substantieel hogere belastingopbrengsten dan begroot. Dit doet zich zowel bij het watersysteembeheer (m.n. omslag gebouwd) als het zuiveringsbeheer (m.n. zuiveringsheffing bedrijven) voor. Deze zijn overigens afdoende toegelicht.

Bestemmingsreserves
Het waterschap beschikt nu een aantal bestemmingsreserves die in het verleden zijn gevormd voor diverse doeleinden. Uit een nadere beschouwing blijkt dat van een aantal van deze de reserves de bestemming aan relevantie heeft ingeboet. We adviseren bij de eerstvolgende herziening van het financieel beleid deze reserves te herijken en eventueel te laten vrijvallen ten gunste van de egalisatiereserves.

--/--

Waterschap
Aa en Maas

Uitvoeringsinformatie bij de Jaarverslaglegging 2018

status	:	Defintief
kenmerk	:	Uitvoeringsinformatie 2018
datum	:	6 mei 2019
opgesteld door	:	**Financiën**
vastgesteld door	:	**Dagelijks Bestuur**
paraaf	:	

KERNGEGEVENS

GEBIED	Oppervlakte in hectare	161.000	
	Aantal gemeenten	26	
	Aantal bedrijven	23.000	
	Aantal inwoners	754.000	

TAKEN	**Watersysteembeheer**	110	km primaire waterkering
		166	km niet primaire waterkering
		4.280	km watergangen/-lopen
		114	gemalen
	Zuiveringsbeheer	7	rioolwaterzuiveringsinstallaties
		102	rioolgemalen
		420	km transportleiding
		1.178.783	capaciteit zuiveringen i.e.

		Rekening	**Begroting**
FINANCIEN	**Watersysteembeheer**		
	Aantal herleide ha. ongebouwd	104.129	106.391
	Aantal ingezetenen	303.325	295.618
	Waarde gebouwd in miljarden	€ 96,0	€ 91,0
	Aantal ha. natuurterreinen	24.623	24.079
	Aantal directe lozingen t.b.v watersysteemheffing	0	4.500
	Netto kosten in miljoenen	€ 61,5	€ 61,9
	Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 62,8	€ 60,4
	Tarief ingezetenen		€ 59,06
	Tarief gebouwd in % van de WOZ waarde		0,03838%
	Tarief ongebouwd		€ 72,95
	Tarief natuurterreinen		€ 2,54
	Tarief verontreinigingsheffing		€ 47,64
	Bruto investeringen in miljoenen	€ 25,8	€ 37,2
	Zuiveringsbeheer		
	Aantal ve's	1.178.783	1.136.000
	Netto kosten in miljoenen	€ 51,7	€ 53,2
	Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 58,3	€ 54,1
	Tarief zuiveringsheffing		€ 47,64
	Bruto investeringen in miljoenen	€ 12,7	€ 29,8

ORGANISATIE	Bestuur		1 Dijkgraaf	
			30 Leden Algemeen Bestuur	
			waarvan 4 leden Dagelijks Bestuur	
	Totale organisatie	fte	426,11	438,57

1 INLEIDING 7

2 REALISATIE NAAR PROGRAMMA'S 9

3 REALISATIE VAN LASTEN EN BATEN 22

4 KOSTENVERDEELSTAAT PER BELEIDSPRODUCT 25

5 VERBONDEN PARTIJEN 27

6 STAAT VAN VASTE - EN (IM)MATERIËLE ACTIVA 29

7 STAAT VAN RESERVES EN VOORZIENINGEN 31

8 STAAT VAN VASTE SCHULDEN 33

9 STAAT VAN PERSONEELSLASTEN 35

BESLUIT TOT VASTSTELLING UITVOERINGSINFORMATIE BIJ DE JAARVERSLAGLEGGING 2018 37

1 Inleiding

Bijgaand treft u de Uitvoeringsinformatie bij de Jaarverslaglegging 2018 aan. De opzet van het document sluit aan bij artikel 4.72 van het Waterschapsbesluit.
Inhoudelijk is de uitvoeringsinformatie gebaseerd op de BBP-indeling naar beleidsvelden en beleidsproducten.

2 Realisatie naar programma's

In dit hoofdstuk wordt per programma uiteengezet welke doelstellingen gerealiseerd zijn en welke prestaties er geleverd zijn (output en investeringen).

PROGRAMMA	VEILIG EN BEWOONBAAR BEHEERGEBIED		
WBP 2016-2021			
Verkenningen en beleid voor 2018		**2018**	**Toelichting**
	Verkenning Ravenstein Lith: kansrijke alternatieven en voorkeursalternatief	Opstellen	De integrale (HWBP en MIRT) verkenning Ravenstein - Lith is voortgezet met het opleveren van kansrijke alternatieven najaar 2018 en de start van het opstellen van een voorkeursalternatief. Deze fase loopt door tot 2020, gevolgd door de planuitwerking in 2021-2022 en uitvoering van de dijkverbetering in 2023-2025.
	Verkenning Cuijk-Ravenstein	Voor-bereiden	In het HWBP 2019-2024 is de verkenning Cuijk-Ravenstein voor de periode 2019-2022 opgenomen. Eind 2018 is een concreet voorstel inclusief de personele consequenties voor de aanpak van de voorverkenning van dijktraject Cuijk-Ravenstein voorgelegd. De totale kosten voor de dijkverbetering inclusief personeelslasten worden voor 90 % door het HWBP betaald. April 2019 kan de verkenning starten.
	Nieuw waterveiligheidsbeleid	Implemen-tatie	Per 1 januari 2017 is de Waterwet gewijzigd en zijn nieuwe normen voor de primaire waterkeringen opgenomen. Het nieuwe veiligheidsbeleid heeft grote consequenties voor de processen en producten 'waterveiligheid' van het waterschap die betrekking hebben op de primaire waterkeringen. Het nieuwe waterveiligheidsbeleid is gebaseerd op de overstromingsrisico-benadering.
	Verbetering kunstwerken regionale keringen	Uitvoeren	In 2017 zijn we gestart met de voorbereiding van het op orde brengen van circa 15 kunstwerken in de regionale keringen, die in de toetsing zijn afgekeurd. In tegenstelling tot wat we in de programmabegroting hebben aangekondigd, is er in 2018 nog niet gestart met de fysieke werkzaamheden in verband met langere projectvoorbereiding, maar zonder consequenties voor de beoogde einddatum. Het project zal enkele jaren duren.
	Invulling activiteiten 'Weer, een uitdaging'	Uitvoeren	Weer, een uitdaging geeft aan hoe Aa en Maas werkt aan een robuuster watersysteem, dat beter is voorbereid op extreem natte en extreem droge perioden. Voor de kortere termijn is in 2018 rekening gehouden met extra budget voor maaien, voor meten, monitoren en het ontsluiten van gegevens. Voor extra inzet op het doordenken van mogelijke calamiteitenscenario's en voor procesautomatisering (onder andere automatiseren stuwen / slimmer sturen) houden we in 2019 rekening met extra budget. Voorbeelden van activiteiten die in 2018 hebben plaatsgevonden: • Onweerstaanbaar Someren; • Operatie wateroverlast Deurne Asten Someren (DAS).
	Watak	Opstellen	In 2018 is een 50%-versie gerealiseerd van een nieuw Waterakkoord met Rijkswaterstaat (WATAK). De oplevering is in 2019 gepland. Ondertekening is mede afhankelijk van de voortgang rond het vergroten van de wateraanvoercapaciteit van de Noordervaart.

Belangrijkste investeringsprojecten	**Nr. PJB**	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**
Toetsing primaire keringen		km	39	
Voorkomen wateroverlast	209	ha	12	25
Oplossen knelpunten stedelijk gebied				
Ei van Drunen	*36*	stuks	*0*	*2*

Toelichting belangrijkste investeringsprojecten

In 2018 is circa 12ha aan knelpunten opgelost, terwijl in de programmabegroting 25 ha werd verwacht. Bij de uitvoering van het programma is gebleken dat op een aantal punten geen maatregelen (meer) nodig waren om aan de norm te voldoen. De totale doelstelling van het uitvoeringsprogramma in hectares is naar beneden bijgesteld. Ei van Drunen is niet afgerond in 2018, naar verwachting gebeurt dat in het derde kwartaal van 2019.

Input

Investeringen

Srt. Inv.	Objectnummer Projectenboek	Nr. PJB	Omschrijving Investering	%-Aandeel in programma	Bruto uitgaven B2018	Inkomsten B2018	Netto uitgaven B2018	Bruto uitgaven R2018	Inkomsten R2018	Netto uitgaven R2018
A	I1002000	219	Ravenstein Lith	100%	3.943.921	3.600.000	343.921	3.809.451	3.438.731	370.720
A	I1002100	13	Uitvoering dynamisch Beekdal	50%	936.495	300.680	635.815	693.529	567.490	126.040
A	I1003000	5	Blauwe Poort Laarbeek	20%	88.000	263.000	-175.000	239.460	85.000	154.460
A	I1005000	4	BKH snelle loop dtr benedenloo	45%	67.500	-	67.500			-
A	I1005700	7	Gebiedsplan Raam	30%	127.333	-	127.333	132.928		132.928
A	I1014100	210	Smakterbroek	20%	30.000	30.000	-	23.276	10.800	12.476
A	I1007700	22	Fin Groen Blauw Stika	10%	5.600	-	5.600	5.164		5.164
A	I1014600	222	Beperken wateroverlast	100%	550.000	-	550.000	271.637		271.637
A	I1001700	32	Verbeterplan Regionale waterkeringen	100%				4.733		4.733
A	I1001900	29	Toetsproc 4e ronde waterkeringen	100%				10.193		10.193
A	I1002900	8	Veghel aan de Aa	10%				2.551	1.000	1.551
A	I1008400	36	26 maatregelen Wateroverlast	100%				52.855		52.855
A	I1016200	206	Veiligheidst primaire keringen	100%	200.000	-	200.000	302.335	-	302.335
A	I1016700	208	Kunstwerken reg waterkering	100%	260.000	-	260.000	18.422	-	-
A	I1017600	241	PvA verkenning Cuijk-Ravenstein	100%				131.509	-	-
A	I1018100	25	HWBP bijdrage 2018	100%	7.878.000	-	7.878.000	8.117.213		8.117.213
Totaal A					***14.086.849***	***4.193.680***	***9.893.169***	***13.815.257***	***4.103.020***	***9.562.305***
C	M20160018	207	Koploperprojecten	100%	-	1.530.000	-1.530.000			
C	M20170018	219	Ravenstein Lith - Verkenning	100%	1.500.000	1.400.000	100.000	-	-	-
Totaal C					***1.500.000***	***2.930.000***	***-1.430.000***	-	-	-
Eindtotaal					**15.586.849**	**7.123.680**	**8.463.169**	**13.815.257**	**4.103.020**	**9.562.305**

Exploitatie					
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**
Rente en afschrijvingen	-			-	-
Personeelslasten	56.937	101.006		101.006	56%
Goederen en diensten	3.239.933	3.253.416		3.253.416	100%
Bijdragen aan derden	591.276	664.703		664.703	89%
Reserveringen / voorzieningen	14.087	51.307		51.307	27%
Doorberekende kosten	8.216.288	8.083.183	95.250	8.178.433	100%
Totaal lasten	***12.118.520***	***12.153.614***	***95.250***	***12.248.864***	***99%***
Financiële baten	53.401	48.916		48.916	109%
Personeelsbaten	-	19.250		19.250	0%
Goederen en diensten aan derden	233.647	213.151		213.151	110%
Bijdragen van derden	138.118	-		-	-
Waterschapsbelasting	-			-	-
Beschikking bestemmingsreserves	36.990	56.250		56.250	66%
Totaal baten	***462.155***	***337.568***	***0***	***337.568***	***137%***
Saldo lasten en baten	**11.656.365**	**11.816.046**	**95.250**	**11.911.296**	**98%**

Toelichting Exploitatie

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten
Het saldo van de lasten en baten omvat voornamelijk de aanleg, verwerving en onderhoud van de waterkeringen, bijdrage in de gemeenschappelijke regeling voor muskusrattenbestrijding en het bestrijden van calamiteiten.

Lasten
De begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) heeft geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat.

Het voordelig resultaat binnen dit programma is het gevolg van lagere directe personeelslasten, onder andere door de onderuitputting op het opleidingsbudget voor calamiteitenbestrijding. De opleiding c.q. ontwikkeling van deze organisatie heeft met name intern plaatsgevonden.

De toename van het aantal deel¬nemers aan de BSOB resulteert in een lagere deelnemersbijdrage voor waterschap Aa en Maas in dit samenwerkingsverband. De kosten van deze bijdrage aan de BSOB wordt verantwoord in de verschillende programma's.

De niet begrote en onvoorziene lasten voor herstel- en opruimwerkzaamheden in het kader van de calamiteitenbestrijding (onder andere als gevolg van stormschade en hoogwater in het begin van het jaar, zie Bestuursverslag t/m juni 2018) hebben gezorgd voor een hogere besteding binnen de goederen en diensten, maar hebben niet geleidt tot een nadelig resultaat binnen dit programma.

Baten
De definitieve afrekening over boekjaar 2017 betreffende de gemeenschappelijke regeling muskus¬ratten¬bestrijding Noord-Brabant heeft geresulteerd in een financiële meevaller in 2018 (zie Bestuursverslag t/m juni 2018).
Daarnaast zorgen de hogere pacht¬opbrengsten en de incidentele verkopen van gronden voor een voor¬delig resultaat, evenals de hogere opbrengsten als gevolg van de suppletie omzetbelasting.

PROGRAMMA	VOLDOENDE WATER EN ROBUUST WATERSYSTEEM		
WBP 2016-2021			
Verkenningen en beleid voor 2018		**2018**	**Toelichting**
Wijzer onderhoud		Uitvoeren	In 2017 kwam de uitvoering van Wijzer onderhoud met een realisatie van 32 km wat aarzelend op gang. De jaarlijkse planning is 200 km. Medio 2018 leek 125 km het maximaal haalbare, maar in het 2e deel van 2018 is er meer vaart in de uitvoering gekomen. Door extra inspanningen is in 2018 150 km gerealiseerd. Op de meeste trajecten komt de omgeving samen met het waterschap tot afspraken. Een enkele keer lukt dit niet en soms wenden inwoners zich met klachten tot het bestuur.
Klimaat adaptatie (DHZ)		Uitvoeren	Aanvankelijk bleef de uitvoering van het Deltaplan Hoge Zandgronden (gericht op klimaatadaptatie/waterconservering) achter bij de voornemens. Niet alleen bij Aa en Maas, ook bij de andere waterschappen. Aa en Maas geeft via de GGOR Landbouw, beekherstel, herstel natte natuurparels, de digitale transformatie en de strategie wateraanvoer invulling aan de afspraken met Rijk en provincie. De uitvoering is goed op gang gekomen. In 2018 hebben de partners in Zuid- en Oost-Nederland de voortgang van het Deltaplan Hoge Zandgronden geëvalueerd en vastgesteld dat zij de middelen in de periode 2019-2021 effectief kunnen inzetten.
Regionale verdringingsreeks		Vaststellen	Naar aanleiding van de droogte van 2018 wordt in het kader van de door de minister ingestelde Beleidstafel gekeken of er naast de (bestaande) verdringingsreeks voor oppervlaktewater ook een verdringingsreeks voor grondwater moet komen.
Slim Sturen		Planvorming /Uitvoering	Er is in 2018 een kredietaanvraag in voorbereiding voor het automatiseren van stuwen in het kader van Weer, een uitdaging.
Beregeningsbeleid		Evaluatie	De evaluatie van het beregeningsbeleid is in 2018 afgerond. De evaluatie richt zich zowel op de ontwikkeling in grondwaterstanden, de voortgang van gemaakte afspraken zoals vastgelegd in de intentieovereenkomst (2014) als op de optimalisatie van de ingezette instrumenten (onder andere onttrekkingsverbod, bedrijfswaterplannen). Eind 2018 zijn de resultaten van de evaluatie op bestuurlijk niveau met de partners besproken.
Wateraanvoerstrategie		Vaststellen	Met de aanpak wateraanvoer bereiden we ons samen met waterschap Limburg voor op extra water via de Noordervaart. Rijkswaterstaat streeft ernaar begin 2020 de wateraanvoercapaciteit van de Noordervaart uitgebreid te hebben van 4,3 naar 5,4 m3/sec. De planvorming bij Aa en Maas is in 2018 afgerond en eind 2018 is een kredietaanvraag voor de uitvoering in procedure gebracht. Naast eigen financiële middelen benutten we hiervoor middelen uit het Deltafonds.

Belangrijkste investeringsprojecten	***Nr. PJB***	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**
Natura 2000				
Groote Peel	*43*	ha	*753*	*753*
GGOR landbouw				
GGOR Biezenloop	*46*	ha	*3.100*	*7.000*
Wegwerken baggerachterstand	*53*	km	66	83
Verbeteren te krappe profielen		km	0	20
Onderhoud kunstwerken		aantal	205	205
Inspectie kunstwerken				
Vervangen stuwen Peelkanaal	*58*	aantal	*10*	*10*
Renovatie gemaal Groote	*69*	aantal	*1*	*1*
Renovatie gemaal Veluwe	*65*	aantal	*1*	*1*
Renovatie gemaal Bosschesloot	*67*	aantal	*1*	*1*

Toelichting belangrijkste investeringsprojecten

Verdrogingsbestrijding Natura 2000
Hydrologisch herstel in Natura2000/PAS-gebieden is in 2018 gerealiseerd in het project Groote Peel.

GGOR Landbouw
Vrijwel alle projecten zijn in planvorming, uitvoering of afgerond op enkele GGOR-gebieden in Boven Aa na. De GGOR in de regio Vinkel-Herperduin is eind 2018 gestart. GGOR Biezenloop Zuid wordt dit jaar niet meer gerealiseerd, omdat er voor gekozen is om deelgebied Noord eerst uit te voeren. Het algemeen bestuur is hier reeds over geïnformeerd. Dit leidt tot een lagere verwachte prestatie dit jaar.

Wegwerken baggerachterstand
Het waterschap heeft het huidige tempo van het wegwerken van de baggerachterstand zoveel mogelijk weten vast te houden dankzij een in 2017 beschikbaar gesteld krediet. Op dit moment is een aantal lastige en lange trajecten in voorbereiding dat soms integraal met andere doelen wordt opgepakt, waardoor de realisatie in 2018 iets lager is dan begroot.

Input

Investeringen

Srt. Inv.	Objectnummer Projectenboek	Nr. PJB	Omschrijving Investering	%-Aandeel in program-ma	Bruto uitgaven B2018	Inkomsten B2018	Netto uitgaven B2018	Bruto uitgaven R2018	Inkomsten R2018	Netto uitgaven R2018
A	I1002600	50	GGOR Leijgraaf	100%	59.892	-	59.892	75.382	-	75.382
A	I1002700	48	GGOR Landbouw Biezenloop	100%	150.000	-	150.000	684.835	345.364	339.471
A	I1003300	211	Verdr bestrijding Aa Heeswijk	100%	25.000	-	25.000	2.582	-	2.582
A	I1013900	209	2e Uitvoeringsprog wateroverl	100%	72.000	-	72.000	-	-	-
A	I1003700	53	Baggeren Hertogswetering	100%	551.169	-	551.169	-	-	-
A	I1003800	100	Realisatie EVZ Roode Wetering	70%	10.235	-	10.235	36.069	-	36.069
A	I1004000	94	Evz Koningsvliet	100%	72.866	-	72.866	-	-	-
A	I1004200	53	Wegwerk achterstd cycl ondhoud	100%	2.574.328	-	2.574.328	1.919.941	-	1.919.941
A	I1005200	76	Aa dal Zuid	20%	80.701	-	80.701	-	-	-
A	I1005700	7	Gebiedsplan Raam	20%	84.889	-	84.889	88.618	-	88.618
A	I1014100	210	Smakterbroek	30%	45.000	45.000	-	34.914	16.200	18.714

A	I1015700	51	Peelkanaal Raam, Noordervaart	100%	120.000	-	120.000	102.263	-	102.263
A	I1014300	59	Opt krooshek Diepenh Loop	100%	97.330	-	97.330	84.022	-	84.022
A	I1006500	44	Aanp verdrog Moerputten Vlijme	100%	-	1.437.364	-1.437.364	25.838	185.977	-160.139
A	I1007200	66	Renoveren WBG Veluwe	100%	50.000	-	50.000	160.796		160.796
A	I1014400	58	Vervangen stuwen Peelkanaal	100%	1.850.000	100.000	1.750.000	1.525.879	261.014	1.264.865
A	I1007600	9	Ver Sang en Goorkens	50%	10.799	117.500	-106.701	16.952	25.008	-8.056
A	I1007700	22	Fin Groen Blauw Stika	30%	16.800	-	16.800	15.492	-	15.492
A	I1008900	212	GGOR Gemert Bakel	100%	49.726	-	49.726	64.499	29.389	35.110
A	I1004700	43	Verdroging Groote Peel	100%				1.374	10.925	-9.551
A	I1004800		Verdroging Deurn Peel	100%				30.718	-	30.718
A	I1006900	55	Renovatie gemaal Bovenlandse Sluis	100%				187.276	45.142	142.134
A	I1008200	45	Landinrichting Peelvenen	100%				13.609	18.623	-5.014
A	I1014000	53	Groot onderhoud kanaal van Deurne	100%				38.841	-	38.841
A	I1014200	221	Robuust maken watersysteem	100%				1.869	-	1.869
A	I1014500	214	Ren WBG Groote Wetering/stuw	100%	300.000	175.000	125.000	646.700	210.700	436.000
A	I1015900	67	Renovatie gemaal Bosschesloot	100%	195.995	-	195.995	175.770	-	175.770
A	I1016800	213	GGOR St Anthonis Boxmeer	100%	100.000	-	100.000	59.571	-	59.571
Totaal A					***6.516.731***	***1.874.864***	***4.641.867***	***5.993.809***	***1.148.343***	***4.845.466***
B1	M20150002	53	Wegw/achterst.cycl.gr.oh	100%	1.450.000	-	1.450.000			
Totaal B1					***1.450.000***	***-***	***1.450.000***	-	-	-
B2	M20090108	100	Realisatie EVZ Roode Wetering	30%	150.000	30.000	120.000			
B2	M20100081	76	Aa dal Zuid	20%	100.000	-	100.000			
B2	M20160007	212	AVK GGOR Gemert Bakel	100%	500.000	-	500.000			
B2	M20160014	211	Verdr bestrijding Aa Heeswijk	100%	50.000	-	50.000			
Totaal B2					***800.000***	***30.000***	***770.000***	-	-	-
C	M20100067	47	AVK GGOR AHS	100%	500.000	-	500.000			
C	M20150004	18	Nieuwb werkplaats CTBO Vinkel	60%	150.000	-	150.000			
C	M20150021	52	Klimaatadaptatie	100%	600.000	-	600.000			
C	M20150022	51	Strategie optim.wateraanv	100%	500.000	150.000	350.000			
C	M20150023	19	Pop3	30%	75.000	-	75.000			
C	M20170006	232	Slimmer sturen	100%	500.000	-	500.000			
C	M20170012	239	Robuust watersysteem NVO	25%	25.000	-	25.000			
C	M20170013	240	Optimalisatie watersysteem	100%	100.000	-	100.000			
Totaal C					***2.450.000***	***150.000***	***2.300.000***	-	-	-
Eindtotaal					**11.216.731**	**2.054.864**	**9.161.867**	**5.993.809**	**1.148.343**	**4.845.466**

Exploitatie

Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**
Rente en afschrijvingen	-	-		-	-
Personeelslasten	114.501	127.012		127.012	90%
Goederen en diensten	9.730.936	9.775.053		9.775.053	100%
Bijdragen aan derden	2.856.016	2.437.780	500.000	2.937.780	97%
Reserveringen / voorzieningen	28.173	102.615		102.615	27%
Doorberekende kosten	29.713.752	28.759.859	190.500	28.950.359	103%
Totaal lasten	***42.443.378***	***41.202.318***	***690.500***	***41.892.818***	***101%***
Financiële baten	106.801	97.833		97.833	109%
Personeelsbaten	-	38.500		38.500	0%
Goederen en diensten aan derden	585.422	189.676		189.676	309%
Bijdragen van derden	1.585	200		200	792%
Waterschapsbelasting	-			-	-
Beschikking bestemmingsreserves	73.979	112.500		112.500	66%
Totaal baten	***767.787***	***438.709***	-	***438.709***	***175%***
Saldo lasten en baten	**41.675.592**	**40.763.609**	**690.500**	**41.454.109**	**101%**

Toelichting Exploitatie

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten
Het saldo van lasten en baten omvat voornamelijk baggeren en herprofileren van waterlopen en aanleg en onderhoud van waterlopen en (peilregulerende) kunstwerken.

Lasten
De begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) heeft geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat. Daarnaast is € 500.000 onttrokken uit de reserves ter aanvulling van het budget voor cyclisch groot onderhoud.

Het nadelig saldo wordt in grote mate bepaald door hogere doorberekende kosten. De oorzaak hiervan ligt voornamelijk in het achterblijven van de realisatie op de investeringen, hierdoor worden minder uren geactiveerd dan geraamd. Deze uren zijn volledig ingezet op de primaire taken van het watersysteembeheer.
De overschrijding als gevolg van extra (snoei)werkzaam¬heden bij het groenonderhoud langs de waterlopen heeft geen grotere vorm aangenomen zoals eerder werd verwacht (zie Bestuursverslag t/m juni 2018). De extra kosten blijven beperkt tot de eerder gemelde € 200.000. Deze nadelen worden deels gecompenseerd door de lagere kapitaallasten als gevolg van lagere investeringen in voorgaande jaren en door de lagere uitgaven aan goederen en diensten. Onder andere de uitgaven voor Wijzer onderhoud blijven achter ten opzichte van het begrote bedrag, ondanks de toename in de prestatie. Ook het onderhoud aan de waterlopen en aan de kunstwerken waterbeheersing laat lagere lasten zien.
De toename van het aantal deelnemers aan de belasting¬samenwerking heeft ook binnen dit programma geleid tot een lagere bijdrage.
Verder kan worden gemeld dat de beschikbare middelen (inclusief de begrotingswijziging) voor de reguliere baggerwerkzaamheden en het herprofileren ten volle zijn benut. De lasten voor het verwijderen van invasieve exoten (met name waternavel) bedragen € 180.000 en dat is 20% hoger dan voorgaand boekjaar.

Baten
Onder andere hogere opbrengsten bij uitvoering van bestuursdwang en grondwateronttrekkingen zorgen voor een voordelig resultaat ten opzichte van de begroting. Hogere pachtopbrengsten en incidentele en onvoorziene baten als gevolg van verkoop van gronden draagt hieraan bij. Daarnaast heeft de suppletie omzetbelasting over de jaren 2014 tot en met 2016 mede gezorgd voor een batig saldo.

PROGRAMMA	GEZOND EN NATUURLIJK WATER	
WBP 2016-2021		
Verkenningen en beleid voor 2018	**2018**	**Toelichting**
Watersysteem analyses	Uitvoeren	Aa en Maas is in 2018 bezig geweest met het opstellen van watersysteemanalyses die begin 2019 zijn afgerond.
Verbreden grondstrategie	Uitvoeren	Er is in 2018 gewerkt aan een eigendommen- en verwervingsbeleid dat de kaders geeft voor het verwerven en behouden van eigendom en de wijze waarop dat tot stand moet komen. Daarnaast is er actief gekeken naar de prioritering in verwerving.
Kennisontwikkeling kleinschalige beheer- en inrichtingsmaatregelen	Uitvoeren	Dit betreft o.a.: • Voor stimulering van agrarische initiatieven omtrent kennisoverdracht zijn er Brabant- breed, naast de vier projecten die al in 2017 zijn gestart, eind 2018 een vijftal nieuwe projecten beschikt ter verbetering van de waterkwaliteit; • Voor agrarische natuur- en waterdiensten (Blauwe Diensten) is er, naast de al in 2017 gerealiseerde akkerranden, in 2018 een aantal nieuwe deelnemers geworven. In totaal hebben nu 76 deelnemende agrariërs 75 hectare akkerrand in beheer. Nog niet al het beschikbare geld is benut. De contracten voor akkerranden lopen nog tot 2021, maar worden in 2019 niet verder uitgebreid. We onderzoeken of er op een andere manier samenwerking met agrarische natuurverenigingen mogelijk is in gebiedsgerichte projecten.
Strategie Landbouw	Uitwerken/ implemen-teren	In 2018 is gestart met het opstellen van een strategie landbouw, gericht op het verbeteren van de waterkwaliteit.
Afvalwaterstrategie - schoon water	Uitwerken/ implemen-teren	Ook is in 2018 begonnen met de uitwerking van een Uitvoeringsprogramma Afvalwaterstrategie, onder andere om emissies van nutriënten vanuit de rwzi's terug te dringen (zie ook programma Schoon Water).
Inlaatstrategie / watervedeling - voldoende water	Opstellen	In 2019 gaan we een aanvoer- en inlaatwaterstrategie opstellen voor waterkwaliteit en kwantiteit waarbij we rekening houden met het klimaat.
Kennisontwikkeling waterkwaliteit	Uitvoeren	Op Maasstroomgebiedsniveau zijn de bronnenanalyses van nutriënten, zware metalen en gewasbeschermingsmiddelen opgeleverd. Tevens is de rapportage van de brede screening afgerond, een monitoringsrapport dat inzicht geeft in aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen en opkomende stoffen in oppervlakte- en grondwater. Op rwzi Aarle-Rixtel voeren we een pilot uit waarbij we nieuwe technieken onderzoeken om medicijnresten uit afvalwater te verwijderen. Zie ook afvalwaterstrategie bij Schoon water en lopende activiteiten rondom de Schone Maaswaterketen.
Beïnvloeden en stimuleren aanpak diffuse bronnen	Uitvoeren	In de Maasregio is de nutriëntenverkenning van start gegaan, waarbij in acht pilotgebieden maatregelen en randvoorwaarden zijn opgehaald, die agrariërs bereid zijn vrijwillig te nemen om de waterkwaliteit te verbeteren. Dit vormt input voor de nationale PBL-analyse en geeft inzicht in hoeverre de KRW-doelen gehaald worden door vrijwillige regionale maatregelpakketten. Momenteel wordt de reductieopgave per partij bepaald om de doelen in 2027 te behalen.

Belangrijkste investeringsprojecten	**Nr. PJB**	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**
Beekherstel				
Goorloop Laarbeek	*92*	km	*1,8*	*1,8*
Goorloop Helmond	*85*	km	*1,8*	*1,8*
Dynamisch beekdal	*13*	km	*3,6*	
Totaal aanpak Helmond	*81*	km	*0,8*	
Ecologische verbindingszones				
Goorloop Helmond	*85*	km	*1,8*	*1,8*
Dynamisch beekdal	*13*	km	*3,6*	
Totaal aanpak Helmond	*81*	km	*0,8*	
Peelkanaal Benedenloop	*97*	km		*1,7*
EVZ Oude Aa Heimolen	*96*	km		*0,5*
EVZ Roode Wetering	*100*	km		*2,0*
Snoertse Plak	*236*	km		*0,4*
De Bundertjes	*234*	km		*1,1*
Natuurvriendelijke oevers		km	0	10
Vispassages				
Clusterproject Vismigratie	*217*	aantal	*9*	*3*
Beperken wateroverlast	*35*	aantal	*1*	*1*
Groote Wetering	*214*	aantal	*1*	*1*
Vervangen stuwen Peelkanaal	*58*	aantal	*2*	*2*
Recreatie		aantal	7	12

Toelichting belangrijkste investeringsprojecten

De lage realisatie wordt met name veroorzaakt doordat diverse EVZ-projecten later dan gepland in uitvoering worden genomen door diverse redenen (geen grondpositie, afhankelijkheid van anderen en complexiteit, zie ook toelichting EVZ).

Input										
Investeringen										
Srt. Inv.	**Objectnummer Projectenboek**	**Nr. PJB**	**Omschrijving Investering**	**%-Aandeel in programma**	**Bruto uitgaven B2018**	**Inkomsten B2018**	**Netto uitgaven B2018**	**Bruto uitgaven R2018**	**Inkomsten R2018**	**Netto uitgaven R2018**
A	I1002100	13	Uitvoering dynamisch Beekdal	50%	936.495	300.680	635.815	693.529	567.490	126.040
A	I1003000	5	Blauwe Poort Laarbeek	80%	352.000	1.052.000	-700.000	957.840	340.000	617.840
A	I1003200	99	Evz Groote Wetering	100%	10.000	-	10.000			-
A	I1003500	102	EVZ Drongelens kanaal	100%	5.000	132.000	-127.000	25.062	-	25.062
A	I1003800	100	Realisatie EVZ Roode Wetering	30%	4.387	-	4.387	84.161		84.161
A	I1003900	91	Evz Baardwijkse Overlaat	100%	15.000	-	15.000			-
A	I1004100	98	Evz Voordijk	100%	50.000	-	50.000			-
A	I1004500	12	Real Bhs Evz Snelle Loop IGP B	100%	44.819	-	44.819	7.218	-	7.218
A	I1004600	83	Bhs Peelse Loop ZW AA	100%	289.510	459.090	-169.580	124.899	138.029	-13.130
A	I1004900	85	EVZ Goorloop Z dltr Helmond	100%	279.277	-	279.277			-
A	I1005000	4	BKH snelle loop dtr benedenloo	55%	82.500	-	82.500			-
A	I1005100	81	Totaalaanpak Evz's en Bkh	100%	-	168.000	-168.000	77.745	2.510	75.235
A	I1005200	76	Aa dal Zuid	80%	322.806	-	322.806	344.418	-	344.418
A	I1005300	77	Astense Aa fase 2	100%	78.321	-	78.321			-
A	I1005400	96	EVZ Oude Aa Heimolen	100%	-	-	-			-
A	I1005500	92	Evz Goorloop Laarbeek	100%	23.000	-	23.000			-
A	I1005700	7	Gebiedsplan Raam	50%	212.222	-	212.222	221.546	-	221.546
A	I1005900	86	IGP Maasheggen	100%	106.000	235.000	-129.000			-
A	I1005700	84	Bhs Tovensche Beek	100%	40.000	-	40.000	-2.293	183.111	-185.404
A	I1006200	97	Evz Peelkanaal benedenloop	100%	10.906	-	10.906	42.048	-	42.048
A	I1014100	210	Smakterbroek	50%	75.000	75.000	-	58.190	27.000	31.190
A	I1007600	9	Ver Sang en Goorkens	50%	10.799	117.500	-106.701	16.952	25.008	-8.056
A	I1007700	22	Fin Groen Blauw Stika	60%	33.600	-	33.600	30.983	-	30.983
A	I1009000	217	Clusteraanpak vismigratie	100%	1.900.000	350.000	1.550.000	839.179	-	839.179
A	I1002800	101	EVZ Bernheze	100%				-6.191	592.374	-598.565
A	I1002900	8	Veghel aan de Aa	90%				22.956	9.000	13.956
A	I1003300	211	Verdroging Aa Heeswijk	50%				2.582	-	2.582
A	I1003600	104	EVZ Nieuwe Bossche Sloot	100%				117	70.282	-70.165
A	I1004000	94	EVZ Koningsvliet	100%	400.000	-	400.000	14.696	-	14.696
A	I1006100	103	EVZ Munsche Wetering	100%				-314	104.652	-104.965
A	I1016600	239	Clusteraanpak NVO/Robuust ws	75%	75.000	-	75.000	16.317	-	16.317
Totaal A					***5.356.641***	***2.889.270***	***2.467.371***	***3.571.640***	***2.059.455***	***1.512.185***
B2	M20090051	93	EVZ Hertogsw dlt Grave Patersw	100%	50.000	-	50.000			
B2	M20090087	80	Stads Aa Helmond	100%	100.000	-	100.000			
B2	M20090108	100	Realisatie EVZ Roode Wetering	70%	350.000	70.000	280.000			
B2	M20100073	97	EVZ Peelkanaal Benedenloop	100%	200.000	-	200.000			
B2	M20100081	76	Aa dal Zuid	80%	400.000	-	400.000			
B2	M20140006	96	EVZ Oude Aa Heimolen	100%	75.013	75.000	13			
B2	M20140007	98	EVZ Voordijk	100%	100.000	-	100.000			
B2	M20150011	92	EVZ Goorloop, gem. Laarbeek	100%	200.000	150.000	50.000			
Totaal B2					***1.475.013***	***295.000***	***1.180.013***	-	-	-
C	M20090084	78	Diesdonk restopgave	100%	50.000	-	50.000			
C	M20150001	111	Water beb. Geb (gzh/kwal/bel)	100%	125.000	-	125.000			
C	M20150007	214	Aanleg vispassage Gr. Wetering	100%	50.000	-	50.000			
C	M20150019	109	Knelp.gemengde overstorten	100%	50.000	-	50.000			
C	M20150023	19	Pop3	70%	175.000	-	175.000			
C	M20160001	215	BHS Eykenlust	100%	60.000	-	60.000			
C	M20160004	216	EVZ Meerkensloop	100%	30.000	-	30.000			
C	M20170007	233	Bekerloop	100%	50.000	-	50.000			
C	M20170008	234	Bundertjes	100%	200.000	-	200.000			
C	M20170008	235	Waterbuffer erp	100%	25.000	-	25.000			
C	M20170009	236	Snoertseplak	100%	100.000	50.000	50.000			
C	M20170010	237	Groene oevers Stads Aa	100%	25.000	-	25.000			
Totaal C					***940.000***	***50.000***	***890.000***	-	-	-
Eindtotaal					**7.771.654**	**3.234.270**	**4.537.384**	**3.571.640**	**2.059.455**	**1.512.185**

Exploitatie					
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**
Rente en afschrijvingen	-			-	-
Personeelslasten	55.397	63.506		63.506	87%
Goederen en diensten	2.623.287	2.384.869		2.384.869	110%
Bijdragen aan derden	751.040	986.828		986.828	76%
Reserveringen / voorzieningen	14.087	51.307		51.307	27%
Doorberekende kosten	5.068.247	5.119.751	95.250	5.215.001	97%
Totaal lasten	***8.512.059***	***8.606.260***	***95.250***	***8.701.510***	***98%***
Financiële baten	53.401	48.916		48.916	109%
Personeelsbaten	-	19.250		19.250	0%
Goederen en diensten aan derden	223.962	54.766		54.766	409%
Bijdragen van derden	54.529	-		-	-
Waterschapsbelasting	-			-	-
Beschikking bestemmingsreserves	36.990	56.250		56.250	66%
Totaal baten	***368.881***	***179.183***	***0***	***179.183***	***206%***
Saldo lasten en baten	**8.143.178**	**8.427.078**	**95.250**	**8.522.328**	**96%**

Toelichting Exploitatie

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten
Het saldo van lasten en baten bestaat voornamelijk uit het maken van plannen, monitoring van het watersysteem en de aanleg en onderhoud van natuurlijk ingerichte gebieden (NIG).

Lasten
Ook binnen dit programma heeft de begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat.

Het voordelig resultaat binnen dit programma wordt voornamelijk bepaald door de lagere doorberekende kosten. Dit is het gevolg van het achterblijven van de realisatie op de investeringen, hierdoor worden minder uren geactiveerd dan begroot. Deze uren zijn volledig ingezet op de primaire taken van het watersysteembeheer.
Het later gereedkomen of het later starten van investeringen zorgt ook voor lagere kapitaallasten en draagt bij aan dit voordelige resultaat. Daarentegen zorgt het onderhoud van de natuurlijk ingerichte gebieden na herinrichting voor hogere onderhoudskosten.

Baten
Het voordelig resultaat komt tot stand door hogere pachtopbrengsten, incidentele en niet voorziene baten als gevolg van verkoop van gronden en bijdragen vanuit gemeenten voor onderhoud voor natuurlijk ingerichte gebieden. Daarnaast zorgt de suppletie omzetbelasting voor hogere opbrengsten dan begroot.

PROGRAMMA	SCHOON WATER		
WBP 2016-2021			
Verkenningen en beleid voor 2018		**2018**	**Toelichting**
Implementatie afvalwaterstrategie		Implementeren	Er is een eerste uitwerking gemaakt van de maatregelen (renovaties en aanvullende zuiveringsstappen om de effluentkwaliteit te verbeteren) om de ambities van de afvalwaterstrategie te realiseren.
Renovatire rwzi Oijen		Uitwerken	De renovatie van rwzi Oijen is in voorbereiding, daarbij nemen we tevens de verbetering van het effluent mee. De voortgang is gerapporteerd aan de commissie emissiebeheer. Medio 2019 wordt de scope van het project ter goedkeuring voorgelegd aan het bestuur.
planvorming uitbreiding rwzi Land van Cuijk		Opstellen	De rwzi Land van Cuijk is volbelast. Om te anticiperen op de ontwikkelingen van het regionaal bedrijventerrein Laarakker, zijn maatregelen in kaart gebracht om de biologische verwerkingscapaciteit uit te breiden. De realisatie hiervan wordt afgestemd op de verwachte toename van het aanbod van industrieel afvalwater.
Implementere beleid energie-neutraal		Implementeren	December 2018 heeft het algemeen bestuur de aanpak goedgekeurd om op vier rwzi's zonneweides te realiseren en om zonnepanelen aan te brengen op de daken van onze bedrijfsgebouwen. Vergunningsprocedures zijn gestart. Met het oog op een energieneutraal waterschap in 2030 verkennen we de mogelijkheden om duurzame energie op te wekken met zon en wind.
Inspectieplan transportleidingen		Implementeren	Het concept inspectieplan transportleidingen is afgerond. Kosten worden begroot voor de periode na 2019.
Samenwerking met gemeentes		Uitwerken	We willen beter inzicht hebben in de aanvoer van afvalwater en de dynamiek daarvan om daar in de bedrijfsvoering van de zuivering beter op te kunnen anticiperen. Daarvoor zetten we samen met de gemeenten een meet- en monitorprogramma op. Gemeenten zijn overwegend enthousiast om dit samen op te pakken.
Prioritering renovaties rwzi's		Opstellen	Een eerste overzicht laat zien dat realisatie van alle projecten een grote uitdaging voor de organisatie betekent. Waar mogelijk worden projecten naar voren gehaald (zoals de renovatie van rwzi Oijen). In 2019 werken we een en ander verder uit in een uitvoeringsprogramma met beoogde projecten, een bijbehorende planning en investeringsoverzicht.
Proritering verbetering effluent		Opstellen	De rapportage van het meetprogramma medicijnresten is afgerond. Hieruit blijkt dat rwzi's Aarle-Rixtel, Dinther en Oijen (als zogenaamde hotspots) prioriteit verdienen voor de verwijdering van medicijnresten. Op langere termijn geldt dit mogelijk ook voor rwzi's Vinkel en 's-Hertogenbosch in het belang van de drinkwatervoorziening. In het uitvoeringsprogramma wordt bekeken of verwijdering van nutriënten en medicijnresten gecombineerd kan worden.
Onderbouwen effect effluentmaatregelen op waterkwaliteit		Opstellen	Op basis van een modelstudie is gebleken dat voor rwzi Oijen volstaan kan worden met een aanpassing van de bestaande zuivering en geen aanvullende zuiveringsstap voor de verwijdering van nutriënten nodig is om te voldoen aan de eisen van de KRW voor het ontvangende oppervlaktewater. De mogelijkheid om medicijnresten te verwijderen met poederkool wordt meegenomen in de scope van het renovatieproject. Voor rwzi Aarle-Rixtel is intussen ook een eerste modelstudie uitgevoerd om nut en noodzaak van maatregelen te inventariseren om te voldoen aan de KRW-eisen.
Pilot verwijderen medicijnresten		Uitvoeren	Onder grote belangstelling van collega-waterschappen en regionale en nationale media heeft de minister van Infrastructuur en Waterstaat op 17 december het startsein gegeven voor de pilot. Dit gebeurde tijdens een landelijke bestuurlijke bijeenkomst over het thema medicijnresten in afvalwater. In 2018 is ook de financiële bijdrage van 400.000 euro vanuit het ministerie beschikbaar gekomen.
Uitvoeringsprogramma thema verwaarden afvalwater		Opstellen	Er is een begin gemaakt met het uitvoeringsprogramma Verwaarden afvalwaterketen, maar dit is nog niet afgerond.
Accountmanagement bedrijven		Actualiseren	
Plan van aanpak vervanging procesautomatisering		Implementeren	De procesautomatiseringsinstallatie op rwzi Asten en Aarle-Rixtel wordt vervangen als onderdeel van het masterplan automatisering. Deze vervanging is nog niet gereed.

Prestaties	**Nr. PJB**	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**
Uitvoering wettelijke taak: Zuiveren van afvalwater				
Voldoen aan afname afspraak, operationele beschikbaarheid			99,4	>98
Voldoen aan lozingseis tav P per rwzi			j	j
Voldoen aan lozingseis tav N per rwzi			n	j
Verwijdering P over alle rwzi's			90,4	>90
Verwijdering N over alle rwzi's			87,3	>85
Doelmatige bedrijfsvoering				
Slibproductie			23,4	>22
Duurzame bedrijfsvoering				
Energie besparing			24	23
Energie productie			18	30

Winnen energie en grondstoffen	**Nr. PJB**	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**
Productie biogas		m3	3.658.233	5.675.000
Productie struviet		ton	64	150
Productie cellulose		ton	1.642	3.330
Pilot superkritisch vergassen				
Afzetmogelijkheden cellulose				

Toelichting belangrijkste investeringsprojecten

De realisatie wordt voornamelijk bepaald door de investeringsprojecten Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch en groen gas levering, Renovatie transportleiding Beek Donk en Rg Broek, Vervangen procesautomatisering rwzi Aarle-Rixtel en Asten, Renovatie en uitbreiding rwzi Oijen en Ombouw sliblijn rwzi Oijen.

Input

Investeringen

Srt. Inv.	**Objectnummer Projectenboek**	**Nr. PJB**	**Omschrijving Investering**	**%-Aandeel in program-ma**	**Bruto uitgaven B2018**	**Inkomsten B2018**	**Netto uitgaven B2018**	**Bruto uitgaven R2018**	**Inkomsten R2018**	**Netto uitgaven R2018**
A	I1009300	153	Ren tpl Beek Donk en rg Broek	100%	650.010	-	650.010	1.225.721	-	1.225.721
A	I1009800	159	TPL Gemert 't Broek	100%	289.754	-	289.754	25.351	-	25.351
A	I1010700	149	Renovatie stamriool Oss fase 2	100%	657.363	-	657.363	297.012	-	297.012
A	I1011000	189	Real fijnzeven rwzi Aarle-Rixt	100%	-	759.459	-759.459	4.244	120.674	-116.430
A	I1011200	115	Renovatie rwzi s-Hertogenbosch	100%	20.000.000	-	20.000.000	6.520.104	-	6.520.104
A	I1011300	186	AVK Instandhouding rwzi DB	100%	260.746	-	260.746	237.138	-	237.138
A	I1011800	180	Superkritisch vergassen fs 2	100%	40.000	-	40.000	83.695	-	83.695
A	I1009400	166	Renovatie RG 't Broek	100%				133.283	-	133.283
A	I1009700	156	RG Lithoijen	100%				735	-	735
A	I1009800	154	RG De Hutten Ommel	100%				70.645	-	70.645
A	I1010300	160	Verv PL RG de Hutten	100%				7.351	-	7.351
A	I1010400	170	Aanleg TPL Laarakker	100%				64.610	-	64.610
A	I1010600	150	Renovatie TPL Cuijk Haven	100%	1.000.000	-	1.000.000	2.636	-	2.636
A	I1011400	179	Besturing rwzi Dinther	100%				88.508	-	88.508
A	I1011900	225	Ombouw sliblijn rwzi Oijen	100%				606.035	-	606.035
A	I1015500	226	Ombouw slibbuffer rwzi Dinther	100%				72.160	-	72.160
A	I1015800	178	Verv procesautom rwzis	100%	1.500.000	-	1.500.000	766.328	-	766.328
A	I1016000	175	Renovatie rwzi Oijen	100%	2.000.000	-	2.000.000	648.607	-	648.607
A	I1016100	142	Renovatie RG Teeffelen Wild	100%	142.000	-	142.000	163.108	-	163.108
A	I1016300	146	Renovatie RG Vorstenbosch	100%	200.000	-	200.000	239.951	-	239.951
A	I1017000	264	Ren Wervelventiel Odiliapeel	100%				124.067	-	124.067
A	I1017300	254	Zonneweide rwzi Den Bosch	100%				23.033	-	23.033
A	I1017700	122	Renovatie RG Demen	100%	10.000	-	10.000	31.945	-	31.945
A	I1017900	121	Renovatie RG De Peel	100%				21.710	-	21.710
A	I1019700	134	Renovatie RG Loosbroek	100%	180.000	-	180.000	24.822	-	24.822
Totaal A					***26.929.873***	***759.459***	***26.170.414***	***11.482.799***	***120.674***	***11.362.125***

B1	M20080057	126	RG Berghem TS Ooijen	100%	20.000	-	20.000	-	-	-
B1	M20100035	138	Renovatie RG Oijen	100%	170.000	-	170.000			
B1	M20100040	141	Renovatie RG 't Wild	100%	135.000	-	135.000			
B1	M20110005	130	Renovatie RG Huisseling	100%	20.000	-	20.000			
Toaal B1					***345.000***	***-***	***345.000***	***-***	***-***	***-***
C	M20100027	131	Renovatie RG Keldonk	100%	38.000	-	38.000			
C	M20100033	137	Renovatie RG Neerkant	100%	37.000	-	37.000			
C	M20150003	188	Bouw Living machtine Rosmalen	100%	200.000	-	200.000			
C	M20150004	18	Nieuwb werkplaats CTBO Vinkel	100%	100.000	-	100.000			
C	M20170001	227	Toekomstbestendigheid rwzi LvC	100%	300.000	-	300.000			
C	M20170002	228	Aanpassen RG Nuland	100%	20.000	-	20.000			
C	M20170016	243	Biotectoren	100%	500.000	-	500.000			
Totaal C					***1.195.000***	***-***	***1.195.000***	***-***	***-***	***-***
Eindtotaal					**28.469.873**	**759.459**	**27.710.414**	**11.482.799**	**120.674**	**11.362.125**

Exploitatie

Omschrijving	Realisatie 2018	Primaire Begroting 2018	Begrotings-wijziging	Begroting 2018 incl. wijziging	Realisatie %
Rente en afschrijvingen	-			-	-
Personeelslasten	61.022	75.877		75.877	80%
Goederen en diensten	21.318.722	19.168.107	400.000	19.568.107	109%
Bijdragen aan derden	2.493.136	2.598.200	145.000	2.743.200	91%
Reserveringen / voorzieningen	6.283	150.000		150.000	4%
Doorberekende kosten	34.093.006	33.989.802	381.000	34.370.802	99%
Totaal lasten	***57.972.170***	***55.981.986***	***926.000***	***56.907.986***	***102%***
Financiële baten	193.800	184.805		184.805	105%
Personeelsbaten	-	23.000		23.000	0%
Goederen en diensten aan derden	764.967	860.035		860.035	89%
Bijdragen van derden	1.726.251	1.599.680		1.599.680	108%
Waterschapsbelasting	-			-	-
Beschikking bestemmingsreserves	3.562.456	1.038.000		1.038.000	343%
Totaal baten	***6.247.474***	***3.705.520***	***0***	***3.705.520***	***169%***
Saldo lasten en baten	**51.724.696**	**52.276.466**	**926.000**	**53.202.466**	**97%**

Toelichting Exploitatie

De realisatie van het Programma Schoon water bedraagt 97%.

De belangrijkste noemenswaardige onderwerpen binnen de lasten en baten van het programma Schoon water hebben voornamelijk te maken met de vertraging van de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch.

Voor het opvangen van de kosten van de effecten door de renovatie op rwzi 's-Hertogenbosch inclusief de extra kosten voor de slibafvoer naar de SNB is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een bestemmingsreserve gevormd van € 4.873.640. Ter dekking van de kosten in 2018 is een bedrag van € 2.602.199 onttrokken uit deze reserve.

SNB
Waterschap Aa en Maas is voor 2018 uitgegaan van 74.800 ton slibkoek en hiervoor is een bedrag van € 5.030.000 opgenomen in de begroting 2018. Het fijnzeefmateriaal van rwzi Aarle-Rixtel is deels via Aquaminerals afgevoerd en deels naar de SNB. In 2018 is in totaliteit 91.213 ton slibkoek en zeefgoed afgevoerd naar de SNB. De totale kosten bedragen € 7.030.561. De overschrijding van € 2.000.561 wordt door de gevormde bestemmingsreserve opgevangen.

Als gevolg van de herziene kostenverdeelsystematiek SNB 2017 en definitieve eindafrekening SNB 2017 bedragen de extra kosten in 2018 in totaal € 509.048. Deze worden door een onttrekking uit de gevormde bestemmingsreserve opgevangen. Met ingang van 2018 zal een nieuwe kostenverdeling worden opgesteld en vastgesteld. De uitkomsten hiervan zijn nog niet bekend.

Groen gas
De vertraging van het opstarten van de slibgisting op rwzi 's-Hertogenbosch heeft ertoe geleid dat de productie van groen gas achter blijft op de planning. Het niet na kunnen komen van de leveringsverplichting uit het contract met Heineken heeft een boete van naar verwachting € 80.000 tot gevolg. Daarnaast zijn de opbrengsten voor de verkoop van groen gas als gevolg van de lagere gasproductie € 413.410 lager. Deze tekorten worden door de gevormde bestemmingsreserve opgevangen.

Elektra
Het verwerken van meer vervuilingseenheden, de aanvoer van meer afvalwater en door niet begrote verbruikers zoals onder andere de fijnzeefinstallatie op Aarle-Rixtel, de proef met medicijnresten op Aarle-Rixtel en de proef superkritisch vergassen op rwzi Dinther zijn de energiekosten toegenomen. Ter dekking van deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging goedgekeurd van € 325.000. De extreem droge zomer van afgelopen jaar heeft geleid tot minder regenwaterafvoer (rwa), waardoor van het totale beschikbare budget van € 3.586.060 een bedrag van € 125.840 niet nodig is geweest.

Chemicaliën
Voor chemicaliën is in 2018 in totaal € 792.000 minder uitgegeven. Naast € 269.080 lagere uitgaven voor de centrale slibverwerking op rwzi 's-Hertogenbosch (vertraging van de renovatie) zijn de uitgaven ten behoeve van het zuiveren van afvalwater op rwzi 's-Hertogenbosch € 309.090 lager door de vertraging bij het opstarten van de slibgisting. Verder zijn er € 162.990 lagere uitgaven op rwzi Oijen. Dit wordt veroorzaakt door de gerealiseerde slibscheiding door het investeringsproject Ombouw sliblijn rwzi Oijen. De uitgaven voor de slibverwerking op rwzi Dinther zijn € 75.180 lager doordat de benodigde hoeveelheid PE te hoog is ingeschat. Daar staat een overschrijding van € 88.350 tegenover voor de slibverwerking op rwzi Aarle-Rixtel om het droge stof gehalte te verhogen en zo de hoeveelheid slibkoek naar de SNB te beperken.

Anti-afhaaksubsidie
Met ingang van 2017 wordt een anti-afhaaksubsidie verstrekt om een grote lozer aangehaakt te houden voor de toekomst. Hiervoor is een bedrag van € 680.000 opgenomen in de begroting 2018. Meer ve's leiden niet alleen tot extra belastingopbrengsten maar hebben tevens tot gevolg dat de anti-afhaaksubsidie stijgt. Ter dekking van deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging van € 145.000 aangevraagd en goedgekeurd.

Rwzi Dinther
Naar aanleiding van problemen van de zuivering van een grote industriële lozer is op rwzi Dinther meer afvalwater gezuiverd. Bij het Bestuursverslag t/m juni 2018 is een begrotingswijziging aangevraagd en goedgekeurd van € 75.000 voor de financiering van de extra kosten. Deze worden ruimschoots gecompenseerd door de extra ve's die ontvangen worden via de BSOB.

Beheer en onderhoud gemeentelijke Rioolgemalen (Rg)
De inkomsten van de gemeenten in het kader van beheer en onderhoud van de gemeentelijke Rg zijn € 79.220 lager aangezien het eerstelijns onderhoud is beëindigd en alleen nog maar tweedelijns onderhoud wordt uitgevoerd door het waterschap.

Pilot medicijnen
Voor het gebruik van een installatie en analyses in het kader van de Pilot verwijdering medicijnresten op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag begroot van € 400.000. In 2018 is een bedrag van in totaal € 384.000 uitgegeven voor de pilot. Het project zal in 2019 voortgezet worden en door de bijdrage van het Ministerie van IenW (Infrastructuur en Waterstaat) worden gefinancierd.

Kunstmatige intelligentie rwzi Aarle-Rixtel en rwzi Oijen
Op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag van € 116.000 uitgegeven ten behoeve van artificial intelligence. In 2019 zal het project waarvan de totale kosten naar verwachting € 192.000 bedragen worden afgerond. De kosten ten behoeve van artificial intelligence op rwzi Oijen worden gefinancierd binnen het investeringsproject Renovatie rwzi Oijen.

Calamiteit transportleiding Achterdijk
Een breuk in de transportleiding Achterdijk heeft ertoe geleid dat voor een bedrag van € 70.000 onvoorziene kosten zijn gemaakt.

Calamiteit rwzi Aarle-Rixtel
In 2017 heeft een calamiteit plaatsgevonden op rwzi Aarle-Rixtel. Een bedrijf is hiervoor aansprakelijk gesteld. In 2018 heeft de uitspraak plaatsgevonden en door een vaststellingsovereenkomst is een bedrag van € 170.000 ontvangen ter compensatie van de door het waterschap geleden schade.

Afvalwater Vught
De bijdrage van waterschap De Dommel voor de verwerking van het afvalwater van Vught op de rwzi 's-Hertogenbosch is € 125.470 hoger dan begroot.

PROGRAMMA	WATER IN BEBOUWD GEBIED				
WBP 2016-2021					
Verkenningen en beleid voor 2018			**2018**	**Toelichting**	
Ambitiebepaling & Strategie bebouwd gebied			Uitwerken	De aanpak gebouwde omgeving is als onderdeel van het traject Weer, een uitdaging! gedeeld met directie en bestuur (DB). De aanpak bestaat uit verschillende sporen: vergroten van bewustwording (spoor 1) en een inhoudelijke benadering in kwantitatieve zin (te nat en te droog spoor 2a) en in kwalitatieve zin (te warm en te vies spoor 2b).	
Beleidskader bebouwd gebied					
Waterkwaliteitsspoor onderdeel riooloverstorten			Actualiseren	knelpunten zijn inmiddels opgelost, eventuele nieuwe knelpunten als gevolg van de wateroverlast in 2016 worden binnen het reguliere werk opgepakt.	
Waterkwaliteit en beleving in bebouwd gebied			Actualiseren	Waterkwaliteit gezondheid en beleving de oorspronkelijke knelpunten met blauwalgen zijn inmiddels opgelost, eventuele nieuwe knelpunten als gevolg van de droogte in 2018 worden binnen het reguliere werk opgepakt.	
Gezondheid				VitalZone Brabant staat op de kaart en kent inmiddels een eigen financiering én meerdere pilots. Een landelijke bijeenkomst rondom het thema 'Drinkable Rivers' was een groot succes. Ook op overige onderdelen is inzet gepleegd.	
Toolbox gezondheid via Brabantse Health deaL			Uitwerken		
Vitalzone Oss			Uitwerken		
Gezonde Maashorst			Verkennen		
Positieve gezondheid Noordelijke Maasvallei			Verkennen		
Klimaat				Klimaatstress testen – klimaat visie's in de subregio: binnen de regio Noord-Oost Brabant is inmiddels een project gestart om deze testen voor de subregio's Meierij, As 50+ en Land van Cuijk nader vorm te geven. Dit zal doorlopen in 2019.	
Platform "Samen klimaat bestendig" (rainproof)			Uitwerken		
Livinglab Klimaat Bestendig Land van Cuijk			Actualiseren		
Gecombineerde aanpak Klimaat Adaptatie en Mitigatie			Verkennen		
Belangrijkste investeringsprojecten	**Nr. PJB**	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**	
Actualiseren beleidskaders water in bebouwd gebied		Stuks			
Gezondheid					
Oplossen knelpunten riooloverstorten		Stuks	2	1	
Waterkwaliteit, gezondheid en beleving bebouwd gebied		Maatregel	1	1	
Klimaat					
Klimaatstresstesten/ Klimaat visie in de subregio		Stuks	3	2	
Brabantse Peel				*1*	
Land van Cuijk			*1*	*1*	
As 50+			*1*		
Meierij			*1*		
Duurzaam en circulair					
Pilot decentraal zuiveren		Stuks	1	1	
Inrichten meetlocaties Meten en Monitoren in de keten		Stuks	1	1	
Integraal project modelleren keten - systeem		Stuks	1	1	
Groen Blauw					
Vergroenen bedrijventerreinen		Stuks	2	1	
De Toekomst van Brabant, groene schoolpleinen		Stuks	30	15	
Projecten met woningstichtingen gerealiseerd		Stuks	2	1	
Oplossen knelpunten stedelijk gebied					

Toelichting belangrijkste investeringsprojecten

Pilot decentraal zuiveren:

• I-qua project Bernheze: met innovatie, intelligentie en interactie komen tot kwalitatieve oplossingen voor afvalwatervoorzieningen in het buitengebied. Gedurende drie jaar zullen zes Vlaamse en twee Nederlandse partners gezamenlijk innovatieve oplossingen ontwikkelen en uittesten op verschillende locaties. Ervaring zal worden opgedaan bij voetbalvereniging HVCH in Heesch. Bij de ontwikkeling van de innovaties is er steeds een sterke focus op het lokaal inzetten van gezuiverd afvalwater en het terugwinnen van grondstoffen (nutriënten) en energie;

• Daarnaast is ambtelijke meegewerkt aan Brainport Smart District (BSD) in Helmond en is bekeken in hoeverre andere vormen van sanitatie kansrijk kunnen zijn voor deze nieuwe wijk van de toekomst.

Groen/Blauw

Vergroenen bedrijventerreinen:

• Op Pettelaarpark is Dura Vermeer een coalitie aan het smeden tussen bedrijven om het bedrijventerrein te verduurzamen. Aa en Maas, gemeente en provincie zijn betrokken.

De toekomst van Brabant-schoolpleinen van de toekomst:

• Deze regeling loopt boven verwachting en heeft met ca 30 toekenningen in het beheergebied van waterschap Aa en Maas de verwachte hoeveelheid van 15 aanvragen in 2018 ruimschoots overtroffen.

Projecten met woningstichtingen gerealiseerd:

• In Oss is met woningstichting Mooiland een project met geveltuinen gerealiseerd;

PROGRAMMA			LEVEREN EN ORGANISEREN VAN MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE							
Input										
Investeringen										
Srt. Inv.	**Objectnummer Projectenboek**	**Nr. PJB**	**Omschrijving Investering**	**%-Aandeel in programma**	**Bruto uitgaven B2018**	**Inkomsten B2018**	**Netto uitgaven B2018**	**Bruto uitgaven R2018**	**Inkomsten R2018**	**Netto uitgaven R2018**
A	I1000700	200	Digitalisering Aa en Maas f2	100%	80.000	-	80.000			-
A	I1013800	218	Implementatie SAW	100%	100.000	-	100.000	62.776	-	62.776
A	I1000900	199	Vervanging klimaatinstallatie	100%	2.441.897	-	2.441.897	2.308.094	-	2.308.094
A	I1016400	197	Vv vervoerm/gereedschap 2018	100%	1.267.000	-	1.267.000	868.519	-	868.519
A	I1017100	247	Verbouwing District Boven Aa	100%				352.884	-	352.884
A	I1018200	248	Zaakgericht werken	100%				8.711	-	8.711
A	I1018300	249	Digitale Trans Infrastructuur	100%				20.493	-	20.493
A	I1018900	245	Verkiezingen 2019	100%				2.113	-	2.113
Totaal A					***3.888.897***	**-**	***3.888.897***	***3.623.592***	**-**	***3.623.592***
Eindtotaal					**3.888.897**	**-**	**3.888.897**	**3.623.592**	**-**	**3.623.592**

3 Realisatie van lasten en baten

Lasten (x € 1.000)

Omschrijving	Jaarrekening 2018	Begroting 2018	Jaarrekening 2017
Kapitaallasten	36.288	36.619	37.078
Personeelslasten*	34.503	35.124	31.963
Duurzame gebruiksgoederen	1.748	2.311	1.588
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen*	2.665	3.373	2.428
Energie*	4.160	4.503	4.177
Huren en rechten	1.865	2.282	1.719
Leasebetalingen	2		
Pachten en erfpachten	6	5	5
Verzekeringen	243	241	224
Belastingen	54	143	182
Onderhoud door derden*	14.920	14.670	15.306
Overige diensten door derden	21.132	16.578	19.046
Bijdragen aan bedrijven*	1.213	1.172	644
Bijdragen aan overheden*	5.693	6.272	5.387
Bijdragen aan overigen	680	573	560
Onvoorzien		300	
Voorzieningen	13		23
Reserveringen	50	55	61
Totaal	**125.235**	**124.220**	**120.392**
Toevoeging categoriereserve ingezetenen			
Toevoeging categoriereserve gebouwd			149
Toevoeging categoriereserve ongebouwd			
Toevoeging categoriereserve natuurterreinen			
Toevoeging egalisatiereserve watersysteembeheer	1.739	1.739	3.199
Toevoeging egalisatiereserve zuiveringsbeheer	1.842	1.842	9.139
Toevoeging bestemmingsreserves			35
Totaal incl. storting in reserves	**128.817**	**127.801**	**132.914**

Baten (x € 1.000)

Omschrijving	Jaarrekening 2018	Begroting 2018	Jaarrekening 2017
Externe rentebaten			2
Interne rentebaten	407	380	315
Baten ivm salarissen en sociale lasten	1.066	708	842
Verkoop van grond	94		248
Verkoop van duurzame goederen			72
Verkoop van overige goederen	303	660	6
Opbrengst uit grond en water	376	310	312
Huuropbrengst uit overige eigendommen	12	14	11
Diensten voor derden	1.055	335	422
Bijdragen van overheden	2.350	1.987	2.347
Bijdragen van overigen	42		3.906
Belastingopbrengsten	121.123	114.552	112.721
Onttrekking aan voorzieningen		3.472	19
Geactiveerde lasten	2.614		2.941
Totaal	**129.443**	**122.418**	**124.165**
Onttrekking categoriereserve ingezetenen	675	675	988
Onttrekking categoriereserve gebouwd	1.582	1.582	1.309
Onttrekking categoriereserve ongebouwd	55	55	205
Onttrekking categoriereserve natuurterreinen	1	1	4
Onttrekking egalisatiereserve watersysteembeheer*	881	881	2.242
Onttrekking egalisatiereserve zuiveringsbeheer*	925	926	2.912
Onttrekking bestemmingsreserves	3.715	1.263	1.089
Totaal incl onttrekking	**137.277**	**127.801**	**132.914**

***inclusief begrotingswijzing in 2018 € 1.807.000**

Totaal baten	129.443
Totaal lasten	125.235
Saldo baten en lasten	4.208
Mutaties reserves	4.252
Voordelig saldo	**8.461**

4 Kostenverdeelstaat per beleidsproduct

(Bedrag * € 1.000)	Eigen plannen	Plannen van derden	Beheersinstrumenten waterkeringen	Aanleg en onderhoud waterkeringen	Dijkbewaking en calamiteiten-bestrijding	Beheersinstrumenten watersystemen	Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	Beheer hoeveelheid water	Calamiteiten-bestrijding watersysteembeheer	Monitoring watersysteembeheer	Getransporteerd afvalwater	Gezuiverd afvalwater
Lasten													
doorberekende kapitaallasten	204	19	104	3.096		40	4.741	763	3.324	21	224	5.836	12.225
personeelslasten	25									2	5		
doorberekende kosten uren	3.453	434	29	1.010		551	8.196	517	3.345	134	1.429	1.633	6.580
goederen en diensten	996		142	1.815	16		5.889	1.160	1.700	380	1.957	2.192	8.172
bijdragen aan derden	719					135	896	473	3		235		1.125
toevoegingen aan voorzieningen													
doorberekende kosten ondersteuning	968	110	12	295	1	114	2.165	186	797	45	372	468	1.850
Totaal lasten	6.365	563	286	6.216	16	840	21.887	3.099	9.169	583	4.224	10.130	29.952
Baten													
financiele baten													
personeelsbaten													
goederen en diensten aan derden			-8			107	12					64	171
bijdrage van derden				145			54		1			1	1.726
waterschapsbelastingen watersysteembeheer													
waterschapsbelastingen zuiveringsbeheer													
interne verrekeningen													892
Totaal baten			-8	145		107	67		1			65	2.789
Saldo	**6.365**	**563**	**294**	**6.071**	**16**	**734**	**21.820**	**3.099**	**9.168**	**583**	**4.224**	**10.065**	**27.164**

(Bedrag * € 1.000)	Verwerkt slib	Beheer Keurkwart VTHbeleid	Vergunning en meldingen	Adviezen vergunningen	Toezicht	Handhaving	Regulering lozingen	Belastingheffing	Invordering	Bestuur	Externe communicatie	Dekkingsmiddelen en saldo	Totaal
Lasten													
doorberekende kapitaallasten	2.098						1.003			5		3	**33.707**
personeelslasten					-3					253	5		**288**
doorberekende kosten uren	766		1.338	55	377	1.221	232	204		1.899	633		**34.037**
goederen en diensten	10.170	3	135		58	4	9	1.093	293	599	131		**36.913**
bijdragen aan derden	-4						161	1.910	614	418	6		**6.691**
toevoegingen aan voorzieningen												3.644	**3.644**
doorberekende kosten ondersteuning	590		323	13	89	278	63	174	26	245	164		**9.347**
Totaal lasten	13.620	3	1.797	68	521	1.503	1.467	3.381	933	3.420	939	3.647	**124.628**
Baten													
financiele baten												407	**407**
personeelsbaten													
goederen en diensten aan derden	274					28			293	858			**1.800**
bijdrage van derden										1			**1.928**
waterschapsbelastingen watersysteembeheer												62.830	**62.830**
waterschapsbelastingen zuiveringsbeheer												58.293	**58.293**
interne verrekeningen	2.522											4.415	**7.830**
Totaal baten	2.796					28			293	859		125.945	**133.088**
Saldo	**10.823**	**3**	**1.797**	**68**	**521**	**1.475**	**1.467**	**3.381**	**640**	**2.561**	**939**	**-122.298**	**-8.461**

5 Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn rechtspersonen waarmee het waterschap een bestuurlijke en financiële band heeft. Een *bestuurlijk belang* wordt gekenmerkt door een bestuurszetel en/of stemrecht. Er is sprake van *financieel belang* wanneer het waterschap middelen ter beschikking heeft gesteld en het risico loopt die kwijt te raken bij faillissement. Hiervan is ook sprake als financiële problemen bij verbonden partijen verhaald kunnen worden op het waterschap.

Ons beleid ten aanzien van verbonden partijen is vastgelegd in de beleidsnota Verbonden partijen/Good Governance, vastgesteld door het AB op 16 december 2011.

De volgende rechtspersonen kunnen worden aangemerkt als verbonden partij:
1. Gemeenschappelijke Regeling Afvalwater Vught met waterschap De Dommel;
2. Aquaminerals;
3. Aquon;
4. Brabants Historisch Informatiecentrum (BHIC);
5. Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB);
6. Het Waterschapshuis (HWH);
7. Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant;
8. Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB);
9. Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB Bank);
10. NV Slibverwerking Noord-Brabant (SNB);
11. STOWA (Stichting toegepast onderzoek water);
12. Unie van Waterschappen (UVW).

Voor detailinformatie en ontwikkelingen wordt verwezen naar de afdeling Concernstaf en naar de Jaarverslaglegging 2018 § 1.7.7 Verbonden partijen.

6 Staat van vaste - en (im)materiële activa

	Per 01-01-2018					Mutaties in 2018							Per 31-12-2018						
OBJECTOMSCHRIJVING	Aanschafprijs	Afschrijving Cumulatief	Subsidies	Ontvangsten Overig	Boekwaarde	Nieuwbouw Derden	Geactiveerde Lasten	subsidies	Ontvangsten Overig	Reguliere Afschrijving	Correctie Afschrijving	Totaal Afschrijving	Aanschafprijs	Afschrijving Cumulatief	Subsidies	Ontvangsten Overig	Boekwaarde	Rente	Kapitaallast bruto Totaal
Gronden en terreinen	20.393	198	670	5.010	14.515	2.336			319	16		16	22.729	214	670	5.330	16.516	389	404
Vervoermiddelen	1.798	569			1.230	514	6			371		371	2.319	939			1.379	31	402
Machines, apparaten en werktuigen	5.158	1.002			4.155	399	48			731		731	5.605	1.733			3.872	104	835
Bedrijfsgebouwen	20.121	7.032		1	13.089	384	5			506		506	20.510	7.537		1	12.972	328	833
Waterkeringen	69.804	10.083	48.924	1.004	9.793	3.141	829	2.777	662	546		546	73.774	10.629	51.701	1.666	9.777	245	792
Kunstwerken	69.629	17.511	5.616	974	45.527	6.027	287	261	256	2.794		2.794	75.942	20.306	5.877	1.230	48.529	1.140	3.935
Watergangen	162.363	26.597	50.601	16.833	68.331	6.644	309	2.438	917	2.966		2.966	169.315	29.564	53.039	17.750	68.962	1.711	4.678
Transportsystemen	126.980	63.824	5.437	1.844	55.874	2.126	306			4.473		4.473	129.413	68.297	5.437	1.844	53.834	1.399	5.872
Zuiveringsinstallaties	204.490	89.366	6.458	391	108.274	6.591	596	121		8.594	949	9.543	211.676	98.909	6.579	391	105.797	2.712	12.254
Slibverwerkingsinstallaties	19.596	7.277	2	7	12.311	1.689	91			904	100	1.005	21.376	8.282	2	7	13.086	308	1.313
Overige materiele vaste activa	5.140	2.394	193	200	2.353	5				492		492	5.145	2.885	193	200	1.867	59	551
TOTAAL MATERIELE VASTE ACTIVA	**705.473**	**225.853**	**117.901**	**26.265**	**335.453**	**29.855**	**2.477**	**5.596**	**2.154**	**22.393**	**1.049**	**23.442**	**737.804**	**249.295**	**123.498**	**28.419**	**336.591**	**8.426**	**31.868**
Onderzoek en ontwikkeling	2.835	1.832			1.003	349	37			146		146	3.221	1.979			1.243	25	171
Bijdrage aan activa eigendom derden	2.784	844	1.172	27	742					41		41	2.784	884	1.172	27	701	19	59
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	42.181	3.307			38.875	8.017	100			1.406		1.406	50.298	4.713			45.586	974	2.380
Overige immateriele vaste activa	15.031	6.050		400	8.581	2				650		650	15.033	6.700		400	7.933	215	865
TOTAAL IMMATERIELE VASTE ACTIVA	**62.831**	**12.033**	**1.172**	**427**	**49.200**	**8.368**	**138**			**2.243**		**2.243**	**71.337**	**14.276**	**1.172**	**427**	**55.462**	**1.232**	**3.475**
Kapitaalverstrekkingen	53.688	17.861		17.112	18.715				1.685	111		111	53.688	17.972		18.797	16.919	469	579
Overige uitzettingen looptijd > 1jaar	107				107	44							151				151	3	3
TOTAAL FINANCIELE VASTE ACTIVA	**53.795**	**17.861**		**17.112**	**18.823**	**44**			**1.685**	**111**		**111**	**53.840**	**17.972**		**18.797**	**17.071**	**471**	**582**
EINDTOTAAL	**822.099**	**255.747**	**119.073**	**43.804**	**403.476**	**38.267**	**2.614**	**5.596**	**3.840**	**24.747**	**1.049**	**25.796**	**862.980**	**281.543**	**124.670**	**47.644**	**409.124**	**10.130**	**35.926**

7 Staat van reserves en voorzieningen

Staat van Reserves (bedragen * € 1.000)

Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne			
		Rente	Mutaties	Rente	Mutaties		Bedrag
Reserves Watersysteembeheer							
Categoriereserve ingezetenen	475	5			675	-196	
Categoriereserve gebouwd	3.247	31			1.582	1.697	
Categoriereserve ongebouwd	61	1			55	7	
Natuurterreinen	-8				1	-9	
Weerstandsvermogen watersysteembeheer	1.600	15		15		1.600	15
Egalisatiereserve watersysteembeheer	9.557	91	1.739	91	881	10.415	91
Totaal reserves Waterkwantiteit	14.932	143	1.739	106	3.194	13.513	106
Reserves Zuiveringsbeheer							
Weerstandsvermogen zuiveringsbeheer	1.750	17		17		1.750	17
Egalisatiereserve zuiveringsbeheer	16.033	154	1.842	154	5.799	12.076	154
Totaal reserves Waterkwaliteit	17.783	171	1.842	171	5.799	13.826	171
Bestemmingsreserves							
Vernieuwing kunstwerken Peelkanaal	864	8				872	
Vernieuwing kunstwerken Afleidingskanaal	564	5				569	
Afkoopsommen waterkering	128	1		1		128	1
Afkoopsommen waterbeheersing	2.950	28		28		2.950	28
Reserve grondverkopen	256	2		2		256	2
Natschadeloket Peilopzet Maas	1.439	14		14	4	1.435	14
Extra afschrijving renovatie rwzi Den Bosch	1.231	12		12	812	418	12
Bestemmingsreserve PBB	1.682	16		16	296	1.386	16
Bestemmingsreserve IBP2016-2021	184	2		2		184	2
Effecten rwzi Den Bosch			4.874		2.602	2.271	
Totaal bestemmingsreserves	9.298	89	4.874	76	3.715	10.471	76
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	**42.012**	**403**	**8.455**	**353**	**12.708**	**37.810**	**353**

Staat van Voorzieningen (bedragen * € 1.000)

Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne	Externe		
		Rente	Overige				Bedrag
Voorzieningen							
Vz arbeidsgerelateerde vpl wachtgelden	66	1	5	1	45	26	1
Vz arbeidsgerelateerde vpl pensioenen	413	4	7	4	40	380	4
TOTAAL VOORZIENINGEN	**478**	**5**	**13**	**5**	**85**	**406**	**5**
TOTAAL GENERAAL	**42.491**	**407**	**8.468**	**357**	**12.793**	**38.216**	**357**

8 Staat van vaste schulden

Verstrekker	Hoofdsom	Looptijd in jaren	Stand per 1-1-2018	Vermeer-deringen	Gewone aflossing	Extra aflossing	Stand per 31-12-2018	Aflossings-verplichting	Rentelast boekjaar	Rente-vergoeding	Laatste jaar aflossing
Ned.Waterschapsbank N.V.	11.798	20	590		590				6	5,14%	2018
Nederlandse Waterschapsbank VERPAND DNB	20.000	20	6.000		1.000		5.000	1.000	219	4,06%	2023
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	1.543	17	185		62		123	62	12	6,69%	2019
Nederlandse Waterschapsbank VERPAND DNB	20.000	20	8.000		1.000		7.000	1.000	281	3,92%	2025
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	8.849	25	1.062		354		708	354	72	6,78%	2021
Nederlandse Waterschapsbank VERPAND DNB	25.000	20	11.250		1.250		10.000	1.250	375	3,71%	2026
ASN Bank NV	25.000	20	12.500		1.250		11.250	1.250	490	4,31%	2027
Nederlandse Waterschapsbank VERPAND DNB	25.000	20	13.750		1.250		12.500	1.250	564	4,46%	2028
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	30.000	20	19.500		1.500		18.000	1.500	719	3,96%	2030
NV Bank Nederlandse Gemeenten	25.000	20	18.750		1.250		17.500	1.250	543	3,10%	2032
NV Bank Nederlandse Gemeenten	35.000	20	26.250		1.750		24.500	1.750	871	3,52%	2032
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	25.000	20	20.000		1.250		18.750	1.250	524	2,78%	2033
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	15.000	20	12.750		750		12.000	750	212	1,67%	2034
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	123.927	20	111.534		6.196		105.338	6.196	2.907	2,69%	2036
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	30.000	20	28.500		1.500		27.000	1.500	422	1,56%	2036
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	20.000	20	19.000		1.000		18.000	1.000	293	1,61%	2036
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	30.000	20	30.000		1.500		28.500	1.500	497	1,74%	2037
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	20.000	20	20.000		1.000		19.000	1.000	343	1,78%	
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	40.000	20		40.000			40.000	2.000	732	1,90%	2038
Totaal	**531.117**		**359.621**	**40.000**	**24.452**		**375.169**	**25.862**	**10.084**		

9 Staat van personeelslasten

Organisatie-eenheid	Personele sterkte (in fte's)			Personeelslasten (x € 1.000,-)								
	Toegestane formatie 1-jan-2018	Geraamde formatie	Werkelijke formatie 31-dec-2018	Salarissen eigen personeel	Sociale lasten eigen personeel	Rechtstreekse uitkering eigen personeel	Overige personeelslasten eigen personeel	Salarissen tijdelijk personeel	Totaal personeels-lasten	Totaal voormalig personeel	Totaal generaal	Totaal primaire begroting 2018
Algemeen bestuur	0,78	0,81	0,78	€ 198	€ -	€ 3		€ -	**€ 201**	€ -	**€ 201**	€ 205
Dagelijks bestuur	2,90	2,90	2,90	€ 324	€ 106	€ -	€	€ -	**€ 430**	€ -	**€ 430**	€ 322
Voorzitter/Dijkgraaf	1,00	1,00	1,00	€ 136	€ 27	€ -	€	€ -	**€ 163**	€ -	**€ 163**	€ 166
Secretaris-Directeur	1,00	1,00	1,00	€ 130	€ 26	€ -	€ 74	€ -	**€ 231**	€ -	**€ 231**	€ 316
Directielid WSK	1,00	1,00	1,00	€ 108	€ 25	€ -	€	€ -	**€ 133**	€ -	**€ 133**	€ 129
Directielid Zuiveren	1,00	1,00	1,00	€ 107	€ 25	€ -	€	€ 73	**€ 205**	€ -	**€ 205**	€ 129
Concernstaf	21,60	23,86	24,36	€ 1.605	€ 421	€ -	€ 26	€ 145	**€ 2.197**	€ -	**€ 2.197**	€ 1.989
Servicestaf	22,54	24,78	24,78	€ 1.437	€ 373	€	€ 28	€ 110	**€ 1.947**	€ -	**€ 1.947**	€ 1.826
Adviesstaf	16,82	17,66	16,84	€ 1.025	€ 283	€ -	€ 23	€ 41	**€ 1.372**	€ -	**€ 1.372**	€ 1.443
Informatiestaf	24,20	23,98	24,63	€ 1.320	€ 350	€ -	€ 24	€ 104	**€ 1.798**	€ -	**€ 1.798**	€ 1.708
Onderzoek & Monitoring	29,76	31,52	31,80	€ 1.960	€ 521	€ -	€ 23	€ 88	**€ 2.592**	€ -	**€ 2.592**	€ 2.309
Beleid & Advies	26,13	32,77	30,88	€ 2.107	€ 553	€ -	€ 30	€ 5	**€ 2.695**	€ -	**€ 2.695**	€ 2.854
Planadvies & Vergunning	17,29	17,96	14,49	€ 931	€ 243	€ -	€ 8	€ 267	**€ 1.449**	€ -	**€ 1.449**	€ 1.489
Handhaving	20,85	21,76	20,58	€ 1.109	€ 291	€ -	€ 29	€ 62	**€ 1.492**	€	**€ 1.492**	€ 1.564
Grondzaken & inrichting	24,17	27,58	27,57	€ 1.642	€ 434	€	€ 28	€ 25	**€ 2.128**	€ -	**€ 2.128**	€ 2.287
District Boven Aa	18,60	21,66	20,60	€ 1.131	€ 296	€ -	€ 51	€ -	**€ 1.478**	€ -	**€ 1.478**	€ 1.364
District Beneden Aa	17,60	18,03	18,53	€ 877	€ 235	€ -	€ 23	€ -	**€ 1.135**	€ -	**€ 1.135**	€ 1.190
District Raam	16,42	17,38	18,57	€ 921	€ 243	€ -	€ 22	€ -	**€ 1.185**	€ -	**€ 1.185**	€ 1.150
District Hertogswetering	25,10	28,24	29,45	€ 1.493	€ 397	€ -	€ 33	€ 95	**€ 2.018**	€ -	**€ 2.018**	€ 2.031
Advies Zuiveren	20,59	23,29	19,76	€ 1.402	€ 367	€ -	€ 20	€ -	**€ 1.789**	€ -	**€ 1.789**	€ 1.921
Ontwerp & Realisatie	28,50	33,43	32,62	€ 2.037	€ 540	€ -	€ 38	€ 11	**€ 2.626**	€ -	**€ 2.626**	€ 2.432
Steunpunt Den Bosch	11,80	12,00	11,00	€ 710	€ 174	€ -	€ 7	€ -	**€ 891**	€ -	**€ 891**	€ 847
Steunpunt Cuijk	12,24	14,35	13,66	€ 717	€ 189	€ -	€ 8	€ 18	**€ 931**	€ -	**€ 931**	€ 970
Steunpunt Dinther	11,58	12,09	13,20	€ 714	€ 183	€ -	€ 11	€ -	**€ 908**	€ -	**€ 908**	€ 786
Steunpunt Aarle-Rixtel	11,58	11,25	11,11	€ 632	€ 165	€ -	€ 12	€ 8	**€ 817**	€ -	**€ 817**	€ 769
Steunpunt Oijen	10,33	11,00	12,00	€ 615	€ 157	€ -	€ 23	€ -	**€ 795**	€ -	**€ 795**	€ 774
Centrale budgetten/Algemene dienst*	2,29	6,26	2,00	€ 215	€ 27	€ -	€ 462	€ 181	**€ 885**	€ 8	**€ 893**	€ 1.393
TOTAAL	**397,68**	**438,57**	**426,11**	**€ 25.603**	**€ 6.650**	**€ 3**	**€ 1.006**	**€ 1.233**	**€ 34.495**	**€ 8**	**€ 34.503**	**€ 34.362**

Besluit tot vaststelling Uitvoeringsinformatie bij de Jaarverslaglegging 2018

Aldus ontworpen en vastgesteld door het Dagelijks Bestuur van het waterschap Aa en Maas op 6 mei 2019

Het Dagelijks Bestuur voornoemd,

de secretaris,	de dijkgraaf,
drs. P. Sennema	drs. L.H.J. Verheijen

SOCIAAL JAARVERSLAG 2018

Inhoudsopgave

Inleiding **3**

1. Ontwikkelingen **5**

2. Omvang formatie en samenstelling personeelsbestand **9**

2.1 Formatie en bezetting 9
2.2 Personeelsopbouw 10
2.3 Werkweek en deeltijd 11
2.4 Inschaling 13
2.5 Belonen 15
2.6 In-, door- en uitstroom 16
2.7 Trainees en stagiairs 19
2.8 Social Return/MVO 19

3. Arbeidsvoorwaarden **21**

3.1 Opleiden 22
3.2 Brabant Aquademie 22
3.3 IKB, meer- en minderwerk 24
3.4 Seniorenbeleid 25
3.5 Ouderschapsverlof 25

4. Kwaliteit, arbeidsomstandigheden en milieu **26**

4.1 Ziekteverzuim 26
4.2 Zorg voor veiligheid en gezondheid 28
4.3 Integriteit 29

5. De targets van Mooi 2019 **31**

Publicaties:
Bijlage 1 Juryrapport verkiezing “Overheidswerkgever van het jaar” 33
Bijlage 2 Artikel “Belonen door waarderen” 34
Bijlage 3 Artikel “Eigen baas bij Aa en Maas” 35

Inleiding

In 2018 nemen we het op tegen een hittegolf die boer en burger bezig houdt. Krantenkoppen schrijven op hun voorpagina's 'Ergste droogte van deze eeuw'. Met man en macht verdelen we het water zo goed mogelijk, in het belang van landbouw, natuur en onze inwoners. Meer dan ooit hebben we behoefte aan voorspellende data. We ontwikkelen een Datalab waar we experimenteren en proof of concepts ontwikkelen om het water beter te verdelen in het systeem en om ons afvalwater nog beter en goedkoper te zuiveren. Omdat de samenleving digitaliseert doet Aa en Maas dat ook. We trekken onze pionierslaarzen aan en banen wegen vrij voor een geheel nieuw programmateam 'Digitrans' dat digitalisering binnen alle gelederen van de organisatie wil laten landen. Uiteraard veilig en betrouwbaar.

Aa en Maas formuleert de ambitie: energieneutraal in 2030. En we besluiten om in 2050 volledig circulair te zijn. We maken plannen, we bewegen, we werken samen. Het meerjaren organisatieontwikkelplan MOOI is succesvol, getuige het winnen van de award. Maar de toekomst, in het teken van digitalisering, artificial intelligence en robotisering vraagt aandacht voor een extra ontwikkellijn. Die pakken we dan ook op. De organisatie laat gewoontes los, nieuwe uitdagingen pakken we op en we leren steeds meer omdat we durven te experimenteren.

Als aanvulling op de vergaderstructuur gebruiken we de scrum als agile aanpak meer en meer. Het gaat hier om autonome, multifunctionele teams die een probleem op een lenige manier oplossen, met veel interactie. Een ontwikkeling die in 2018 ook met gebiedsteams en met stakeholders, gestalte krijgt.

Er is ruimte om te leren en we spreken dan ook van een lerende organisatie. Dit gaat hand in hand binnen trajecten als de omgevingswet, het dijkversterkingstraject Ravenstein-Lith en Cuijk-Ravenstein en de nieuwe crisisorganisatiestructuur netcentrisch werken. In 2018 krijgen deze trajecten allemaal kop en staart binnen een lerende en anders werkende organisatie. De Brabant Aquademie ontwikkelt zelf opleidingen op aanvraag van en in samenwerking met eigen medewerkers. Via het traineeprogramma stromen jonge mensen door. Veel vacatures vullen we relatief makkelijk intern in. De innovatoren bouwen, samen met de Brabantse Delta en de Dommel een verbindend innovatieplatform. Het Waterschapshuis adopteert dit platform en zo ontstaat een landelijke uitrol en verbinding tussen waterschappen en de buitenwereld in 2019.

Vitaliteit van medewerkers en hun krachtige en duurzame inzetbaarheid is een belangrijk thema. Natuurlijk ook met het oog op de verhoogde pensioenleeftijd. We ontwikkelen diverse vitaliteitsprogramma's voor medewerkers, veelal geïnitieerd door de nieuwe themagroep vitaliteit. In 2018 besluiten we ook dat Aa en Maas in 2020 rookvrij moet kunnen zijn. In 2018 lukt het om nieuwe Sectorale arbeidsvoorwaarden af te sluiten.

Met medewerkers zijn we in gesprek over de ontwikkelingen tussen nu en 2030. Over het effect van ontwikkelingen op hun kennisniveau, rollen en vaardigheden. Maar ook

over het vormen van totaal nieuwe functies zoals KI-trainers om ervaringskennis over te dragen, data scientists voor het ontwikkelen van algoritmes, experts in robotica, etc.

Het sociaal jaarverslag

In dit sociaal jaarverslag presenteren we een beeld van de organisatie over 2018. We leggen hiermee verantwoording af over de belangrijkste ontwikkelingen binnen de organisatie in het afgelopen jaar. Het brengt zowel de omvang en samenstelling van het personeelsbestand in beeld, als de arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden. Op hoofdlijnen wordt een aantal ontwikkelingen beschreven. Met cijfers en grafieken presenteren we de belangrijkste kenmerken van het personeelsbestand en leggen verband met geformuleerde doelstellingen. Indien relevant worden vergelijkingen gemaakt met 2017.

Ontwikkelingen

HWBP

In het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) is het in 2017 gestarte integrale project Meanderende Maas verkenning Ravenstein-Lith voortgezet. Daarnaast is de start voorbereid van de verkenning voor het tweede dijkversterkingstraject Cuijk-Ravenstein. Later zullen nog zo'n vijf HWBP-projecten volgen. Deze omvangrijke projecten waarin met veel verschillende partners wordt samengewerkt, bieden de medewerkers van Aa en Maas mooie kansen om zich te ontwikkelen. In de qua kennis, ervaring en achtergrond divers samengestelde projectteams is ruimte om te leren. De HWBP-alliantie stimuleert dit door binnen een project subsidie beschikbaar te stellen voor een leertraject. Door eigen personeel in te zetten vloeit de nieuwe kennis terug in de organisatie waar deze met andere medewerkers wordt gedeeld. Bovendien bieden de projecten aan medewerkers die ondersteunen en informatie toeleveren een impuls om nieuwe kennis en vaardigheden te ontwikkelen.

Omgevingswet

Binnen het implementatietraject van de omgevingswet wordt veel aandacht besteed aan de voorbereiding van medewerkers op alle veranderingen die met deze nieuwe wet gaan komen.

In 2018 hebben trainingen plaatsgevonden voor en door medewerkers die direct met de uitvoering van de Omgevingswet te maken hebben en werken bij de Provincie Noord Brabant, de 3 waterschappen van Brabant, de Brabantse gemeentes, de Brabantse omgevingsdiensten, de Brabantse veiligheidsregio en Rijkswaterstaat in Brabant. De deelnemers hebben met ketenpartners ervaring opgedaan in het werken met de Omgevingswet, waardoor hun inzicht met betrekking tot de letter en de geest van de Omgevingswet is vergroot, waardoor ze met elkaar kunnen onderzoeken hoe ze met de nieuwe Omgevingswet samen, in de keten, hun werk kunnen doen waardoor begrip voor elkaars rol en positie toeneemt. Daarnaast zijn er diverse informatie- en inspiratiebijeenkomsten georganiseerd, met name gericht op kennisdelen

Digitale transformatie

De technologische ontwikkelingen op het gebied van (Big) data, automatisering en robotisering zitten in een stroomversnelling. Met name de groei van de beschikbaarheid en toepassingen van data is enorm en gaat het werk van waterschap Aa en Maas fundamenteel veranderen. Om handen en voeten aan de digitale transformatie te geven is binnen Aa en Maas begin 2018 het 'Datalab' opgericht. Dit is een taskforce, geleid en uitgevoerd door enthousiaste en innovatieve medewerkers. In een viertal Proof of Concepts (POC's) is aan de slag gegaan met het verslimmen en verbeteren van processen met behulp van kunstmatige intelligentie. Samen met externe data-scientists zijn er analyses uitgevoerd rond wateraanvoer (peelgebied), de noodzaak tot maaien in relatie tot peilbeheer en de energie-efficiëntie op enkele zuiveringen. De uitkomsten hiervan, die in maandelijkse Bits & Bytes zijn gedeeld op de werkvloer, zullen in de loop van 2019 waar mogelijk worden geïmplementeerd

binnen de genoemde werkprocessen. Gedurende het jaar is verder nagedacht over hoe wij de digitale transformatie als organisatie breed thema gaan oppakken. Er is een programma bedacht, aangestuurd door een Chief Digital Officer, waarin het Datalab een plek gaat krijgen, verdere visie ontwikkeld zal worden, maar ook mens en communicatie belangrijke sporen zijn.

Crisisorganisatie

In 2018 is een nieuwe crisisorganisatie structuur ontworpen, de werkwijze voor het netcentrisch werken succesvol geïmplementeerd en een binnen de Stuurgroep Winnend Samenwerken Brabant brede beleidsvisie crisisbeheersing vastgesteld. Hierin beschrijven waterschappen Aa en Maas, Brabantse Delta en De Dommel hun gezamenlijke ambities en uitgangspunten op het gebied van crisisbeheersing. De ambities zullen de komen de jaren gezamenlijk worden gerealiseerd.

In 2018 stond het opleiden trainen en oefenen bijna volledig in het teken van de implementatie van het Netcentrisch Werken. Het jaarprogramma was dan ook uitzonderlijk vol! Zo volgden alle medewerkers binnen de crisisorganisatie een basisinstructie over de nieuwe werkwijze Netcentrisch Werken, kregen adviseurs aanvullende training om hun nieuwe rol in het nieuwe Adviesteam WRT en het Scenarioteam te kunnen vervullen en werden de voormalige Centrale Wachten werden omgeschoold tot Coördinatoren Meldingen en Incidenten. Naast het Netcentrisch Werken vonden er team- en praktijkoefeningen plaats en werden de dijkwachten getraind. Ook werden dit jaar wederom 25 nieuwe burgerdijkwachten opgeleid. Dit brengt het aantal vrijwilligers op 50.

MOOi

Vanuit het organisatieontwikkeltraject MOOi is gericht gewerkt aan een betere samenwerking, zowel binnen als buiten Aa en Maas: Er is binnen dit programma veel gebeurd, hierbij de belangrijkste ontwikkelingen

- Implementatie van het werken in gebiedsteams, interdisciplinair teams die werken aan alle opgaven in en met het gebied.
- Oprichten van de werkgroep Aantrekkelijk werkgeverschap, om in te zetten op krapte op de arbeidsmarkt. Door het inzetten van BBL trajecten op specifieke functies en het veelvuldig gebruik maken van stagiairs en deelname aan trainee programma's blijven we goed in beeld voor de arbeidsmarkt. Ook het feit dat Aa en Maas tot 'Beste Overheidsorganisatie' is gekozen, geeft een impuls aan de werving van nieuwe medewerkers.
- Vanuit de werkgroep vitaliteit is ingezet op bewustwording van gezondheid. Er zijn workshops georganiseerd rond thema's slaap, voeding en bewegen.
- Slimmer werken heeft zijn intrede gedaan: er zijn nieuwe, flexibele, werkvormen geïntroduceerd zoals scrum en agile. Ook hebben de (eigen) facilitators interne trajecten begeleid als evaluaties, werksessies en workshops.
- Er zijn kennissessies met medewerkers gedaan, om in kaart te brengen welke vaardigheden, ervaringsniveaus en inhoudelijke kennis er nodig is om als medewerker, team, afdeling de toekomst in te gaan.

Beste overheidswerkgever

Begin 2018 is Aa en Maas genomineerd voor de verkiezing van 'De Beste Overheidsorganisatie van 2018'. De verkiezing bleek een lange en inhoudelijk pittige procedure te kennen: het maken van een bidbook, de deelname aan een pitchronde en een werkbezoek van de jury bestaande uit negen ontmoetingen (waar in totaal 70 medewerkers en 18 klanten hebben meegedaan). In een avondvullend programma in de Ridderzaal, onder toeziend oog van de voorzitter van de Eerste Kamer, kwam het verlossende antwoord. De award mag in de prijzenkast van Aa en Maas. En we zijn met name trots op deze award omdat gezien is dat medewerkers de organisatie maken. Door medewerkers ruimte en vertrouwen te geven en ze uit te dagen zich te ontwikkelen, brengen zij de organisatie verder de toekomst in. Dat is gezien en daar zijn wij trots op!

Brabant Aquademie

De Brabant Aquademie is in 2018 actief aan de slag gegaan om ondersteuning te bieden bij thema's die bij de drie Brabantse waterschappen spelen. Zo biedt de Brabant Aquademie vanaf 2018 allerlei workshops en faciliteiten aan voor de toepassing van nieuwe methodes en technieken die 'Anders werken' mogelijk maken. Denk hierbij aan agile portfolio management, scrum, lean en waarderend onderzoeken.

Gesprekscyclus

In 2016 is besloten de vaste cyclus van drie formele gesprekmomenten in het jaar los te laten. In 2017 is gestart met een pilot, waarbij iedere afdeling een eigen beloningsbudget kreeg en medewerkers en leidinggevenden vrij waren om afspraken te maken over "hun" manier van waarderen en belonen. In 2018 is deze pilot geëvalueerd. De reacties van zowel medewerkers als leidinggevenden waren overwegend positief en met instemming van de OR is besloten de formele gesprekscyclus met daarin het onderdeel beoordelen volledig los te laten en elke afdeling deze zelf in te laten vullen.

CAO waterschappen

Op het nippertje is het in 2018 gelukt nieuwe Sectorale arbeidsvoorwaarden voor de waterschappen af te sluiten. Er zijn salarisafspraken gemaakt waardoor wij weer in de pas lopen met andere overheden.

Wet Normailsering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA)

Op 1 januari 2020 gaat de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (WNRA) in. De WNRA regelt dat ambtenaren zoveel mogelijk dezelfde rechten en plichten krijgen als medewerkers in het bedrijfsleven. Inmiddels zijn procesafspraken gemaakt voor de overgang van arbeidsvoorwaarden naar het civiele recht.

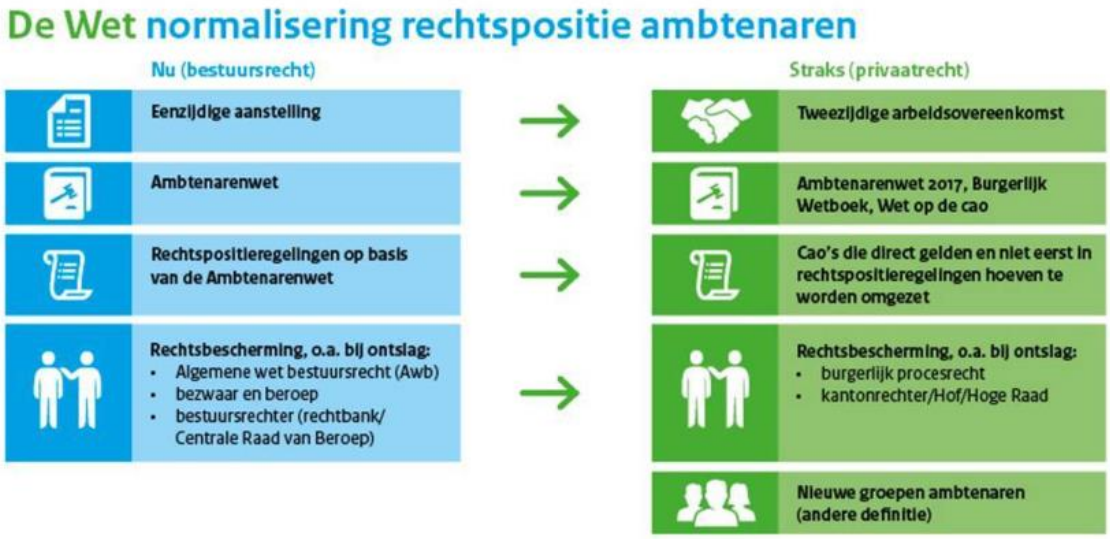

In 2019 worden medewerkers en bestuur verder geïnformeerd over de WNRA en de gevolgen daarvan.

2. Financiële afspraken en samenstelling personeelsbestand

2.1 Formatie en bezetting

Met het Algemeen Bestuur zijn afspraken gemaakt over de begroting van de formatie waarbij wordt gestuurd op de totale kosten. Dit is hieronder vertaald in fte's.

Elke medewerker is werkzaam op een zogeheten formatieplaats, welke wordt uitgedrukt in een fte (fulltime equivalent). In 2018 bedraagt een fte 36 uur per week. Er wordt een onderscheid gemaakt in toegestane formatie en bezetting.

Formatie/Bezetting

Elk jaar wordt via de begroting het aantal toegestane fte's vastgesteld waarbij wordt gestuurd op de totale kosten. Dit is de formatie die door het Dagelijks Bestuur is bepaald. De bezetting geeft aan hoeveel van de toegestane formatie is ingevuld.

>>> Overzicht formatie en bezetting per 31 december 2018

	Organisatie	Realisatie 2018	Begroting 2018
Formatie/bezetting	Bestuur	4,68	4,71
	Vaste formatie	419,43	427,60
	Algemene Dienst	2,00	6,26
	Totaal	**426,11**	**438,57**
Opbr omgerekend naar fte	Vaste formatie	9,41	6,45
	Algemene Dienst	1,21	1,18
	Totaal	**10,61**	**7,63**
Netto formatie/bezetting	Bestuur	4,68	4,71
	Vaste formatie	410,02	421,15
	Algemene Dienst	0,79	5,09
	Totaal	**415,50**	**430,94**

* Op 31-12-2018 hadden wij 12 fte openstaande vacatures. Dit verklaart de lagere bezetting.

De personeelsopbrengsten zijn omgerekend naar fte's (gemiddelde waarde 1 fte = 85.000 euro). De opbrengsten worden gegenereerd door zowel medewerkers in vaste dienst als medewerkers in algemene dienst. De kosten van de Algemene Dienst bedragen nooit meer dan € 400.000, - (kosten minus opbrengsten).

Tijdelijk personeel

Voor het invullen van vacatures en het aantrekken van tijdelijk (extra) personeel zijn spelregels vastgesteld. Deze houden in dat inhuur van tijdelijk personeel voor vervanging in principe pas toegestaan is na een periode van 3 maanden. Tot die tijd moeten oplossingen gezocht worden in temporiseren of prioriteren van werkzaamheden. Als na een zorgvuldige check blijkt dat temporiseren en prioriteren niet acceptabel is, kan eerder, maar altijd pas na 6 weken, worden vervangen. In situaties waarin ernstige verstoring van operationele werkprocessen optreedt en intern geen oplossingen te vinden zijn, is per direct vervanging mogelijk. De directie beslist

over het invullen van een vacature en het aantrekken van tijdelijk personeel. Het beleid is dat vacatures eerst intern worden opengesteld, indien geen geschikte kandidaat kan worden geworven wordt de vacature extern opengesteld, tenzij het gaat om een “treintje” van medewerkers. Om loopbaanmobiliteit te vergroten wordt er soms een “treintje” gecreëerd waarbij medewerkers ruilen van functie, dit wordt afgestemd met de medezeggenschap.

Onder inhuur dient verstaan te worden de inkoop van extern personeel en adviesdiensten. Hierbij geldt dat is aangesloten bij de definities en selecties zoals gemaakt door de Rekenkamercommissie ten behoeve van het opgestelde onderzoeksrapport over inhuur. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen inhuur ten laste van exploitatie en investeringsprojecten.

2.2 Personeelsopbouw

>>> personeelsbestand en opbouw naar aantal medewerkers per 31 december 2018

Personeelsopbouw	2018	2017	Gemiddelde sector waterschap 2016	Gemiddelde provincies 2017	Gemiddelde gemeenten 2017
Per 31-12	463	450			
Mannen	66%	68%	68%	58%	50%
Vrouwen	34%	32%	32%	42%	50%

Het percentage vrouwen binnen Waterschap Aa en Maas is gestegen ten aanzien van 2017. Waterschap Aa en Maas blijft streven naar meer vrouwen in de organisatie. Onze (secundaire) arbeidsvoorwaarden bieden daar ruimschoots mogelijkheden voor, zoals werken in deeltijd, flexibiliteit in uren en plaats- en tijdonafhankelijk werken.

Rob van der Sande

Bij Aa en Maas heb ik ervaren hoe geloof en vertrouwen mijn ontwikkeling enorm heeft geholpen. Als schoolverlater, met veel ambitie, heb ik allerlei onderzoeken, optimalisaties en ontwerpen kunnen maken voor onze prachtige rioolwaterzuiveringen. Zonder de hulp en coaching van de collega’s van de afdeling, op de werkvloer en het management waren de resultaten niet half zo goed. Maar ook aan persoonlijke en kennisontwikkeling wordt veel besteed. Hierdoor is mijn werk steeds betekenisvoller geworden bij Aa en Maas. Met o.a. de komst van afvalwaterstrategie kon de renovatie van de rwzi Oijen met duidelijke kaders worden voorbereid. En de digitale transformatie heeft ons de ruimte gegeven om zonder pakken papier maar met geloof en vertrouwen van het management te starten met twee prachtige proeven op de rwzi’s Oijen en Aarle-Rixtel. Het succes zit in de verbinding met de collega’s waar het project/onderzoek/proef het meeste ingrijpt. Deze overtuiging neem ik mee in mijn nieuwe functie als innovatietechnoloog om hiermee de rwzi van de toekomst dichter bij Aa en Maas te brengen.

>>> opbouw gemiddelde leeftijd per 31 december 2018

Leeftijdsopbouw	2018	2017	Gemiddelde sector waterschap 2016	Gemiddelde provincies 2017	Gemiddelde gemeenten 2017
Per 31-12 gemiddeld	46,8	45,9	48,2	49,4	48,3
mannen	47,5	46,4	48,8		
vrouwen	45,4	45,2	46,7		

De gemiddelde leeftijd bij waterschap Aa en Maas is gestegen. Wanneer de gemiddelde leeftijd wordt vergeleken met andere decentrale overheden is de gemiddelde leeftijd bij Aa en Maas laag (bron:HR monitor decentrale overheden 2017). In het strategisch P&O beleid is vastgelegd dat waterschap Aa en Maas streeft naar een verjonging van het personeelsbestand. Dit om een verdere vergrijzing en ontgroening van het personeelsbestand te voorkomen. De beroepsbevolking van Nederland is onderverdeeld in leeftijdsklassen (bron UWV Arbeidsmarktprognose 2017-2018). De grootste groep is 45-54 jaar. Deze leeftijdsgroep is ook bij Waterschap Aa en Maas het hoogst. 14% van de medewerkers is jonger dan 35 jaar, 11% is ouder dan 60 jaar. Met oudere medewerkers die fysiek of mentaal niet meer meekunnen maakt waterschap Aa en Maas maatwerk afspraken.

Bij waterschap Aa en Maas stromen de komende jaren als gevolg van ouderdomspensioen een groep mensen uit. Door het langer moeten doorwerken hebben wij meer oudere medewerkers met fysieke klachten. Momenteel wordt hierop al voorgesorteerd door het opleiden van nieuwe en jongere medewerkers om de vrijkomende functies te gaan invullen via BBL-trajecten.

>>> Overzicht aantal BBL'er

Werkzame BBL'ers	2018	2017
Aantal	7	5

.

2.3 Werkweek en deeltijd

Door de plus min-uren systematiek, waarbij de medewerker gemiddeld per week zijn contracturen dient te werken, maar de uren kan invullen naar behoefte, ontstaat er een betere werk-privé balans. Ook wordt er meer gewerkt wanneer het nodig is en minder gewerkt wanneer het niet nodig is. De grens tussen werk en privé is veel vloeiender geworden. Dit komt de efficiëntie van de organisatie ten goede.

Onder deeltijdarbeid verstaan we alle arbeid die wordt verricht korter dan het vastgestelde aantal voltijd uren (in 2018: 36 uur) en die naar rato van het minder aantal uren wordt beloond. In de SAW is vastgelegd dat iedere medewerker het recht heeft om deeltijd te gaan werken, tenzij het dienstbelang zich daartegen verzet.

Van de 463 medewerkers werkt 31% (2017 33%) in deeltijd. Het aantal fulltimers is in 2018 gestegen met 2% naar 69%. Het overgrote deel van de deeltijd-dienstverbanden wordt ingevuld door vrouwen, te weten 71%. Van het totaal aantal vrouwen werkt 69% in deeltijd, terwijl dit bij de mannelijke medewerkers een veel lager percentage van 14% is. Volgens een onderzoek over 2017 van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap werken vrouwen gemiddeld 26 uur per week, mannen 36 uur per week. Dat mannen gemiddeld meer uren per week werken, geldt voor alle leeftijden.

Onderstaand overzicht geeft aan hoeveel medewerkers voor een bepaald aantal uren aangesteld zijn.

>>> Percentage dienstverband (31-12-2018) >>Percentage dienstverband (31-12-2017)

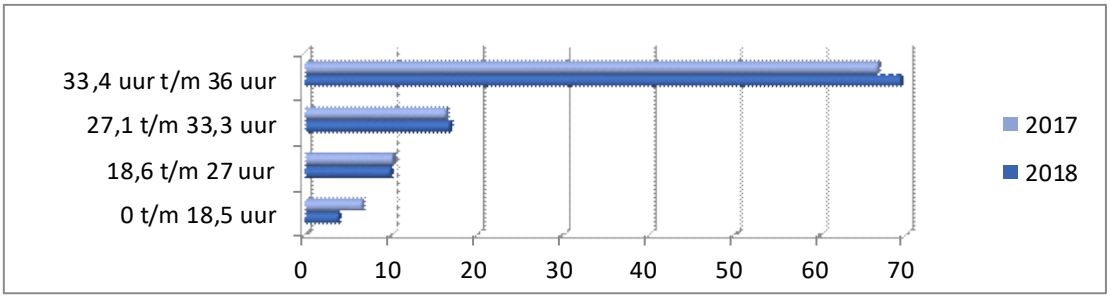

2.4 Inschaling

In onderstaande grafiek is de spreiding van het aantal medewerkers over de verschillende salarisschalen uit de SAW weergegeven.

>>Verdeling medewerker naar salarisschaal (in %) 2018 in vergelijking met 2017

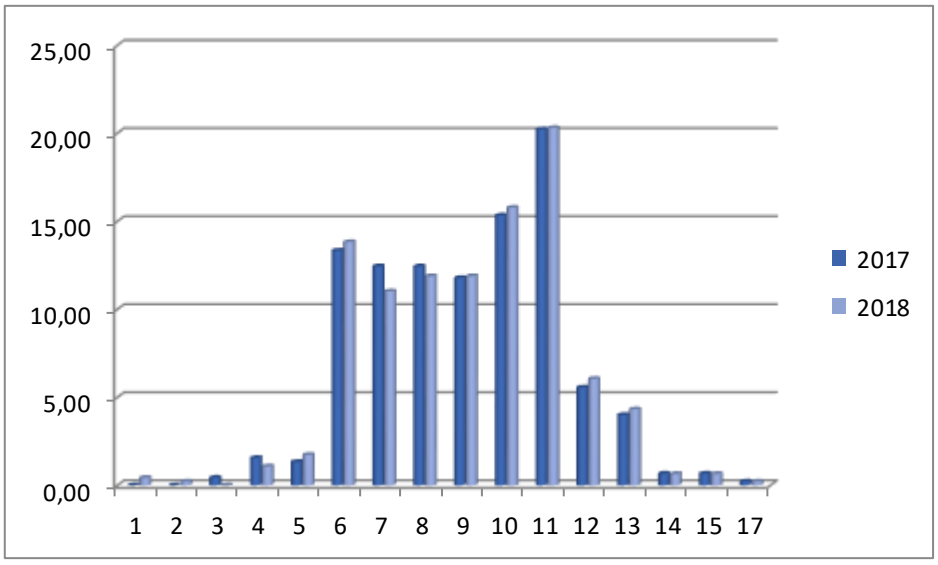

- De meest voorkomende schaal is schaal 11 gevolgd door schaal 10 (gelijk aan 2017).

Organisatieontwikkeling bij Waterschap Aa en Maas zorgt voor een lichte stijging van het kennisniveau. Een van de effecten is dat de beloning daardoor stijgt. Er is een stijging te zien in het aantal medewerkers op de hogere schalen 10, 12 en 13.

In de volgende tabel is een vergelijking weergegeven van de schaalverdeling tussen mannen en vrouwen.

>>> Verdeling mannen/vrouwen salarisschalen in % (31-12-2018)

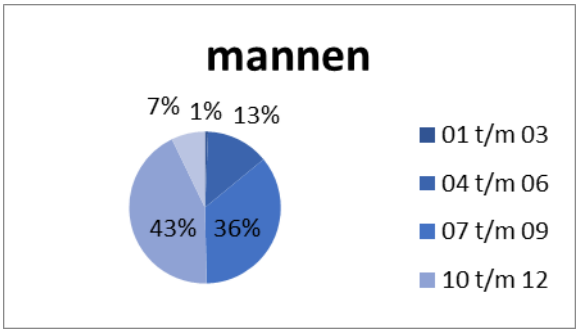

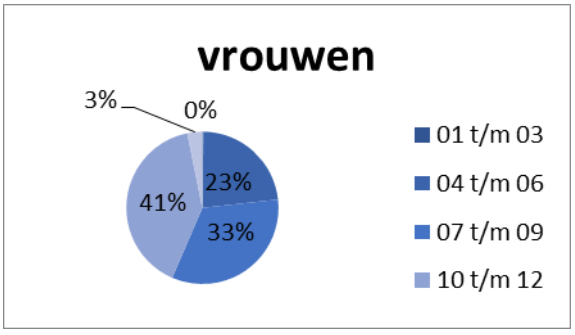

Van de vrouwen bevindt 56% (2017: 61%) zich binnen de functieschalen tot en met schaal 9, 44%(2017: 39%) bevindt zich in de schalen 10 tot en met 17. Bij de mannen is de verdeling gelijkmatiger 50% en 50% (gelijk aan 2017)**.** Volgens het CBS (2016) verdienen vrouwen bij de overheid 8% minder dan mannen. Bij waterschap Aa en Maas is dit niet van toepassing, ongeacht het geslacht willen wij medewerkers de

ruimte en richting geven om zichzelf te ontwikkelen, verschil in beloning is hier niet van toepassing.

In totaal zijn er 17 leidinggevenden en 3 directieleden waarvan per 1 januari 2019 7 vrouw zijn. Dit maakt een percentage van 35% (2017: 30%) vrouwen in leidinggevende functies.

Bij de sector Waterschappen is gemiddeld 24% van de leidinggevenden een vrouw (Bron: HR monitor 2016).

Maaike van Roij

Ik ben sinds half maart in dienst bij Aa en Maas op de afdeling Advies Zuiveren als projectinitiator duurzaamheid en energie. In het verleden heb ik 2 keer een jaar vanuit een detachering bij Aa en Maas gewerkt (2008 en 2012), waaronder ook op de afdeling advies zuiveren voor het rapporteren van de MJA (Meerjaren Afspraken Energie). Behalve het ontwikkelen van een strategie voor de inkoop van energie ben ik initiatieven in gang aan het zetten voor duurzame energie opwekking met wind, zonnepanelen en waterkracht. Op termijn gaat aquathermie (warmte uit oppervlakte- en afvalwater) ook heel kansrijk zijn en veel potentie bieden. De UVW heeft hier onlangs een programmabureau aquathermie voor opgericht. Aa en Maas wekt in 2020 40% van haar energieverbruik duurzaam op. Deze 40% is voornamelijk gebaseerd op de productie van biogas uit ons zuiveringsslib welke we leveren deels leveren aan externen (Heineken en Afvalstoffendienst) en deels omzetten in warmte en elektriciteit. Ons doel is energieneutraliteit (100% duurzame energie) in 2030. Overigens streven ook de regio's naar energieneutraliteit vanuit het klimaatakkoord genaamd Regionale Energie Strategieën (RES-sen), waarbinnen de Waterschappen als lokale overheden een centrale rol vervullen.

Eind 2018 heeft het AB ingestemd met een 3-ledig voorstel. Het volleggen van de daken van al onze kantoren met zonnepanelen en voorbereidingen en onderzoek naar de uitvoering van waterkrachtcentrales en zonneweides. Om voeling te krijgen met het onderwerp en wat dit betekent in de praktijk, zijn we in september met de AB-leden gezamenlijk per bus afgereisd naar een zonneweide op de rwzi in Gorinchem van waterschap Rivierenland. We zijn gastvrij ontvangen en geïnformeerd door Heemraad Hennie Roorda (zie foto). Inmiddels zijn de eerste vergunningaanvragen verstuurd voor vier zonneweides en hopen we deze op korte termijn te krijgen toegekend. Ook zitten er diverse subsidieaanvragen (SDE+) in de pijplijn. Hopelijk leidt dit op niet al te lange termijn tot tastbare resultaten met bijbehorende opbrengsten. Tenslotte neem ik deel aan het kernteam Mooi Aa en Maas voor de peiler duurzaamheid. Met als basis het koersdocument Duurzaamheid. Ik hoop op een fijne samenwerking in het toewerken naar een energieneutraliteit en duurzaam waterschap.

2.5 Belonen

De basis van de beloning is de aard van de functie en de waarde die aan die functie door middel van functiewaardering wordt toegekend. Waterschap Aa en Maas heeft een generiek functieboek.

Gesprekscyclus

In 2016 is besloten de vaste cyclus van drie formele gesprekmomenten in het jaar los laten. In 2017 is gestart met een pilot, waarbij iedere afdeling een eigen beloningsbudget kreeg en medewerkers en leidinggevenden vrij waren om afspraken te maken over ‘hun manier van waarderen en belonen. In 2018 is deze pilot geëvalueerd. De reacties van zowel medewerkers als leidinggevenden waren overwegend positief en met instemming van de OR is besloten de formele gesprekscyclus met daarin het onderdeel beoordelen volledig los te laten en elke afdeling deze zelf in te laten vullen. We willen graag het enthousiasme van onze nieuwe werkwijze vasthouden. Daarom blijven we monitoren hoe het gaat. Belangrijk is dat we goed met elkaar in gesprek blijven (ook wanneer het minder goed gaat). Maar ook op de juiste momenten de juiste aandacht en waardering geven aan medewerkers. Bij niet functioneren pakken we terug op de “oude” gesprekscyclus met formele gespreksmomenten en vastlegging in het personeelsdossier.

Aandacht, waardering en plezier in het werk staan centraal in de nieuwe cyclus van in gesprek zijn met elkaar en het waarderen & belonen. De nieuwe opzet biedt de mogelijkheid om tussen leidinggevende en medewerker op een door hen gewenste wijze het gesprek aan te gaan over de te realiseren doelstellingen voor een jaar. Leidinggevenden en medewerkers wordt de vrijheid gegeven om hun gesprekscyclus die vorm en inhoud te geven die zij zelf wensen.

Bezoldiging

Het bezoldigingsbeleid is er op gericht medewerkers in de functieschaal te plaatsen zodra wordt voldaan aan de functie eisen. De functieschaal wordt vastgesteld op basis van functiewaardering. In 2018 zat 59% van de medewerkers op het maximum van zijn of haar salarisschaal (2017: 65%).

Raymond van Mol

Digitale transformatie gaat over het vergroten van je relevantie als organisatie. De beschikbaarheid van steeds meer data leidt tot optimalisering van processen en verbetering van bestaande diensten en nieuwe toegevoegde waarde. Mij is de kans geboden om als data analist aan de slag te gaan.. Ondanks dat ik geen opleiding en ervaring op dit gebied heb ik het vertrouwen van mij werkgever gekregen.
Nu aan mij de taak om daar een goede invulling aan te geven de komende jaren. Een echte draai aan mijn loopbaan gegeven richting de toekomst. Ik heb er zin in.

Voorheen hebben we aanloopschalen gebruikt om medewerkers die nog niet aan alle eisen van de functie voldoen een kans te geven in de functie te groeien.

In de huidige SAW (en toekomstige) bestaan geen aanloopschalen meer. Dit zou in extremis de mobiliteit en ontwikkeling van mensen binnen de organisatie op slot kunnen zetten. In overleg met OR is een werklijn neergezet om de mogelijkheid van ontwikkeling en mobiliteit overeind te houden.

Daarnaast is het mogelijk dat een medewerker in een zogenaamde garantieschaal is geplaatst. Er is sprake van een garantieschaal als de salarisschaal van de desbetreffende medewerker niet overeenkomt met (hoger is dan) de salarisschaal die op basis van functiewaardering is vastgesteld. De oorzaak hiervan is meestal een schaal- en/of functiewijziging als gevolg van reorganisatie, fusie ed. Ook kan een medewerker in de garantieschaal worden geplaatst als hij doorstroomt naar een functie met een lagere salarisschaal, het SAW staat alleen salarisverlaging toe als de medewerker hiermee instemt.

>>> Bezoldiging (31-12-2018)

Schaal	2018 medewerkers	2017 medewerkers
Functieschaal	95,9%	90,7%
Aanloopschaal	1,1%	4,9%
Garantieschaal	3,0%	4,4%

Er is een afname van het percentage medewerkers in de aanloopschaal. Dit is een logische reactie op de afspraken met de OR over aanloopschalen. De verlaging van de garantieschalen komt voort uit pensionering van medewerkers met een garantieschaal.

Overwerkvergoeding

Het bedrag dat in 2018 is uitgekeerd aan overwerkvergoedingen is 0,87% van de loonsom. Dit bedroeg in 2017 0,84%.

2.6 In-, door- en uitstroom

Het ontstaan van vacatures schept mogelijkheden voor doorstroming en geeft impuls aan interne mobiliteit. Door het stimuleren van de mobiliteit binnen waterschap Aa en Maas houden we onze medewerkers niet alleen gezond, maar houden we ook het plezier en de productiviteit van onze medewerkers hoog. Met elke medewerker wordt hierover gesproken tijdens de gesprekscyclus en worden afspraken gemaakt over

ontwikkeling en loopbaan. Het streven is om jaarlijks 25% van het aantal openstaande vacatures door interne doorstroming in te vullen.

>>> Overzicht instroom en doorstroom

Vacatures 2018	aantal	Nieuwe medewerkers in dienst	Huidige medewerkers intern doorgestroomd
opengesteld in 2018	62		
openstaande vacatures 2017	21		
procedure afgerond in 2018	70	39	21
vacature ingetrokken	1		
procedure nog lopend op 31-12-2018	12		

In 2018 zijn er 39 nieuwe medewerkers in dienst getreden, waaronder 2 arbeidsparticipanten. Het merendeel van de medewerkers is in- / doorgestroomd n.a.v. vacatures. Er zijn 25 medewerkers (5,4 % van het totaal aantal medewerkers) uitgestroomd. Van de 25 medewerkers die in 2018 zijn uitgestroomd, zijn er 3 medewerkers met ouderdoms- of keuzepensioen gegaan, 19 medewerkers zijn op eigen verzoek vertrokken, bij 3 medewerkers werd de tijdelijke aanstelling niet verlengd.

Interne mobiliteit heeft er in 2018 toe geleid dat 21 medewerkers hun loopbaan bij het waterschap in een andere functie of op een andere afdeling hebben voortgezet. Van het aantal afgeronde vacatures is in 2018 30% door interne doorstroming ingevuld. Dit was in 2017 ook 30 % (HR monitor sector Waterschappen 2016: 5,5%). Het streven van minimaal 25% is ruim behaald.

Gijs van der Brand

Als vergunningverlener was ik al een tijdje bezig met de voorbereidingen en volgen van de ontwikkelingen rondom de Omgevingswet. Als vergunningverlener ben je immers dagelijks bezig met huidige wetgeving (Keur) maar zeker ook met hoe deze wetgeving zich ontwikkeld.

In 2017 & 2018 ben ik intensief betrokken geweest bij de implementatie en doorontwikkeling van de applicatie Powerbrowser. Een nieuwe applicatie die door vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) wordt gebruikt en al is ingesteld op het zaakgericht werken. Een van de vereiste om technisch goed aan te kunnen sluiten op het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Het DSO moet landelijk gaan voorzien in de centrale en digitale uitwisseling van informatie tussen alle bevoegd gezagen van Nederland.
Tijdens deze projecten kwam ik er steeds meer achter dat digitale informatievoorziening steeds meer leidend wordt voor onze taken, (werk)processen en dienstverlening maar dat dit sterk afhankelijk is van de maatschappelijke ontwikkelingen, klantvragen en veranderende wetgeving. Ik kreeg daardoor steeds meer het besef dat ICT meer is dan alleen een technische digitaliseringsopgave. Als projectleider DSO probeer ik dus ook oog te hebben voor hoe deze opgave invloed heeft op onze dienstverlening (producten&diensten) en onze werkprocessen. Hiervoor werk ik ook veel samen met de afdelingen ICT en communicatie. Een behoorlijke persoonlijke uitdaging omdat ik wel veel inhoudelijk ervaring heb binnen het VTH-domein maar niet op het gebied van ICT en dienstverlening. Als projectleider heb ik een duidelijk opdracht: zorg dat het waterschap goed op het DSO wordt aangesloten. Een behoorlijke verantwoordelijkheid met een grote brok ICT waar ik nauwelijks ervaring en kennis van heb maar wel de ruimte vanuit de organisatie om dit zelf vorm te geven en in te vullen.

Om interne mobiliteit te bevorderen is in het wervings- en selectiebeleid van Aa en Maas verankerd dat elke vacature eerst intern wordt opengesteld. Ook medewerkers van waterschap de Dommel en waterschap Brabantse Delta kunnen hierop solliciteren. In principe wordt pas overgegaan tot externe werving wanneer een interne ronde volledig is afgewerkt.

Daarnaast hebben 46 medewerkers in 2018 tijdelijk een opdracht en/of werkzaamheden uitgevoerd voor een andere afdeling (2017: 38). Hierdoor wordt een extra verbinding tussen afdelingen gecreëerd en hebben medewerkers de kans om ervaring op te doen op een andere afdeling in een andere functie.

Ook in 2018 is toegewerkt naar een flexibele schil in het personeelsbestand. Dit heeft tot doel om ruimte te creëren en steeds weer nieuwe kennis binnen te halen. In 2018 is een flexibele schil bereikt van 11,2 % (2017 10,84 %). Bij de sector Waterschappen hadden in 2016 5% van de medewerkers een tijdelijke aanstelling. De wens om een flexibele schil van 5% te realiseren is behaald. Nieuwe medewerkers krijgen in eerste instantie een tijdelijke aanstelling van 1 jaar met de mogelijkheid deze nog voor 1 jaar te verlengen alvorens er naar een vaste aanstelling wordt overgegaan.

2.7 Trainees en stagiairs

Trainees en stagiairs zijn de werknemers van morgen. Waterschap Aa en Maas is een interessante werkgever. Om onze bekendheid te vergroten profileren we ons op de arbeidsmarkt. Het stagebeleid is hiervan een onderdeel. We wachten niet af tot opleidingen/ studenten ons benaderen voor een stageplek of afstudeeropdracht, maar nemen daarvoor zelf initiatief. We kijken in de organisatie waar de mogelijkheden zijn, formuleren een concrete opdracht en plaatsen deze op de wervingssite. Tevens zetten we gastdocenten bij opleidingen in en begeleiden medewerkers van het waterschap waterprojecten van scholieren en studenten.

In 2018 maakten 41 stagiairs gebruik van de mogelijkheid voor diverse stages; 19 meeloopstages en 22 afstudeerstages. We streven naar 20 stagiairs per jaar. Daarin zijn we dus ruimschoots geslaagd. In 2018 hadden we helaas geen afgestudeerde werkzoekenden via de Startersbeurs. In 2017 was dat er 1 en in 2016 nog 3. Het streven is om minimaal 1 werkzoekende via de Startersbeurs aan te trekken. In 2019 zullen we daar extra aandacht aan geven. Ook nemen we deel aan het Brabant brede traineetraject en het Nationaal watertraineeship van H2O waarbij jonge mensen de kans krijgen om ervaring op te doen bij verschillende overheden in Brabant.

>>> Overzicht aantal stagiairs en trainees

(Werk-) Stagiairs	2018	2017
Stagiairs	41	31
Werkstagiairs	0	1
Trainees	4	3

2.8 Social return / MVO

Het Waterschap verbindt aan de opdrachten die zij verstrekt de voorwaarde dat de opdrachtnemer het project mede tot stand brengt door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt bij de uitvoering te betrekken. Dit noemen we social return; de opdrachtnemer realiseert een maatschappelijke – sociale - bijdrage tijdens het uitvoeren van de opdracht. In 2018 is ongeveer de helft van de door het Waterschap gevraagde inzet social return al tot stand gekomen, de uitvoering loopt nog door in 2019.

Invulling vond plaats door het in dienst nemen van een persoon die voorkomt in het register banenafspraak, het realiseren van leerplekken voor de beroepsbegeleidende leerweg op de startniveaus van het Mbo (1 of 2) en de inzet van een bedrijf dat bovengemiddeld werkt met de doelgroep social return. Door het verbinden van social return aan de inkoop van projecten draagt het Waterschap bij aan een meer inclusieve maatschappij en wordt door de inzet van social return ook de sociale component van MVO ingevuld.

Om aan de wettelijke verplichting vanuit de Participatiewet c.q. Banenafspraak te voldoen moet Aa en Maas in de periode vanaf 2016 tot 2023 ca. 12/13 extra banen van 25,5 uur creëren voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (ca 9 fte).

Om aan de verplichting in het kader van de Banenafspraak te blijven voldoen en het quotum te halen is in 2017 een oplossing gevonden om deze maatschappelijke verantwoordelijkheid beter in te bedden binnen onze organisatie. Door per 1 januari 2018 lid te worden van De Schoonmaak Coöperatie draagt Aa en Maas bij aan het duurzaam inzetbaar houden van een aantal arbeidsparticipanten dat als schoonmaker bij Aa en Maas ingezet wordt. Deze arbeidsparticipanten tellen mee voor de wettelijke verplichting vanuit Banenafspraak. In 2018 waren dat gemiddeld 9 arbeidsparticipanten. Deze 9 opgeteld bij de 4 arbeidsparticipanten die bij ons in dienst zijn en 1 arbeidsparticipant die al jaren via een andere organisatie bij ons gedetacheerd is, voldoen we ruimschoots aan de Banenafspraak. Het streven blijft om het aantal arbeidsparticipanten dat bij ons in dienst is, te vergroten. Hierdoor worden we ook minder afhankelijk van de Schoonmaakoperatie.

Laura Jas

Ongeveer 8 jaar geleden heb ik mijn lichamelijke beperkingen opgelopen. Daarop volgde een uitgebreid revalidatietraject. Na het grotendeels afronden daarvan voelde ik al gauw de behoefte om aan de slag te gaan met een baan. Ik kwam bij UWV terecht en zij dachten dat Aa en Maas wel een passende werkgever voor mij zou zijn. Na een kennismakingsgesprek mocht ik hier, nu twee jaar geleden alweer, gaan starten met een proefplaatsing in het kader van de participatiewet. Wat was ik zenuwachtig! Zo'n grote organisatie, zoveel namen en gezichten..

Ik begon bij afdeling P&V met voornamelijk administratieve taken rondom het traject "Leiderschap in je loopbaan." Dat was erg leuk en hierdoor leerde ik de organisatie en mijn collega's al snel een beetje kennen. Nadat het grootste gedeelte van het Lijl-traject opgestart was ontstond er een periode waarin er even minder werkzaamheden voor mij waren. Ik moest toen voor mijzelf nagaan wat ik nu echt leuk vind om te doen, en waar ik goed in ben. Er kwam in die periode een plekje vrij bij afdeling P&O wat goed bij mij leek te passen en dat is uiteindelijk ook zo gebleken. Het liefst ben ik namelijk veel in contact met mensen.

Mijn plekje binnen de organisatie heb ik nu gevonden en ik heb een leuk en lekker druk takenpakket. Het organiseren van de introductiedag voor nieuwe medewerkers vind ik iedere keer weer erg leuk. Ook het behandelen van alles rondom stageplaatsen en het steeds meer betrokken raken in het traject rondom de participatiewet vind ik interessant en past echt bij wie ik ben!

3. Arbeidsvoorwaarden

Goede arbeidsvoorwaarden dragen ertoe bij dat het waterschap een aantrekkelijke werkgever is en blijft. Arbeidsvoorwaarden moeten daarom marktconform en dus voldoende aantrekkelijk, maar waar mogelijk ook modern vormgegeven zijn. Werkgever en werknemersorganisaties onderhandelen periodiek over de arbeidsvoorwaarden. De uitkomsten van deze onderhandelingen zijn voor alle waterschappen bindend en worden vastgelegd in de Sectorale Arbeidsvoorwaardenregelingen Waterschapspersoneel (SAW), de CAO voor deze sector.

In juni 2018 hebben de Unie van Waterschappen en de vakbonden het cao ondertekend voor de periode van 1 januari 2017 tot 1 januari 2020.

De samenleving, omgeving en wet- en regelgeving vragen van waterschappen om nieuwe vormen van werken, veranderende werkorganisaties en langer doorwerken van onze medewerkers. Medewerkers willen en moeten zich op hun beurt verder ontwikkelen via nieuwe vormen van werken en willen daarnaar beloond worden. Met dit CAO akkoord wordt met een viertal vernieuwingen meer inhoud gegeven aan de ambities op duurzame doorstroom en inzetbaarheid:

1. Ruimte voor het echte gesprek & waarderend belonen.
2. Vereenvoudiging en verbetering IKB.
3. Duurzaam doorstromen en vitaliteit.
4. Aandacht voor veilig en gezond werken.

Met een loonontwikkeling van 3,5% in 2018 en 3,25% in 2019 lopen de waterschappen goed in de pas met andere overheden.

Vanaf 1 januari 2018 zijn de Personeels- en salarisadministratie van de Brabantse waterschappen samengevoegd en is er gestart met de gezamenlijke uitvoering van de personeels- en salarisadministratie van de drie Brabantse Waterschappen.

3.1 Opleiden

Waterschap Aa en Maas heeft leren en ontwikkelen hoog op de agenda staan. De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in het zelfbewustzijn en eigenaarschap van medewerkers. Medewerkers zelf verantwoordelijkheid laten nemen voor hun duurzame inzetbaarheid. Zelf verantwoordelijk zijn voor het kunnen blijven uitoefenen van je functie, je kunnen blijven ontwikkelen en vitaal blijven. Het Persoonlijk Basis Budget (PBB) is een belangrijk instrument hiervoor. Van onze medewerkers heeft 85% vanaf de start van het PBB hiervan gebruik gemaakt. Dit varieert van inhoudelijke trainingen en opleidingen tot persoonlijke coaching, stoelmassages en loopbaantrajecten.
Naast het PBB bestaat er ook een centraal opleidingsbudget voor de wettelijk verplichte opleidingen, opleidingen ten behoeve van het door het waterschap aangeschafte programma's en applicaties, en voor activiteiten op het gebied van organisatieontwikkelingen. Ook is er ruimte voor medewerkers die een ontwikkelbehoefte en –vraag hebben, maar waarvoor het PBB niet (meer) toereikend is.
In 2018 hebben een behoorlijk aantal medewerkers deelgenomen aan opleidingen voor nieuwe vormen van werken zoals agile en lean. Binnen de Zuiveringen, bij Handhaving en Grondzaken en Inrichting zijn er Kennissessies geweest, waarin nagedacht is over wat de toekomst aan kennis en vaardigheden gaat vragen. Deze sessies krijgen in 2019 een vervolg. Het opleidingstraject voor de Adviseurs watersysteem (Ontwikkeling in het kader van 'wijzer onderhoud', 'slim beïnvloeden' en 'dienstverlening') is in 2018 succesvol afgerond. Een tweede LIJL traject is nagenoeg afgerond, in januari 2019 volgt nog een afsluiting en evaluatie. De geluiden zijn positief, deelnemers hebben stappen gezet in hun persoonlijke ontwikkeling. Twee van de deelnemers starten al per 1 januari 2019 in een leidinggevende functie. Gedurende het jaar zijn er verschillende teamtrajecten geweest gericht op teamontwikkeling. Er vinden veel gesprekken plaats met medewerkers om met behulp van verschillende instrumenten zoals de Strenght Finder en Insights het eigen talent verder te onderzoeken. Er zijn diverse activiteiten in het kader van Vitaliteit georganiseerd.

3.2 Brabant Aquademie

De Brabant Aquademie is het corporate leerhuis voor alle 1.300 medewerkers en managers van drie Brabantse waterschappen. Dit is een Winnend Samenwerken project. De Brabant Aquademie ontwikkelt leer- en ontwikkelprogramma's die aansluiten op de behoefte en de praktijk van eigen managers en medewerkers en de organisatie doelstellingen.

Jaar cijfers	Totaal aantal deelnemers	Deelnemers DD	Deelnemers AM	Deelnemers BD	Deelnemers Extern	Waardering (gem alle trainingen)
2018	850	384	290	174	2	8

In 2018 hebben in totaal 850 medewerkers (290 van Aa en Maas, 384 van de Dommel en 174 van de Brabantse Delta) deelgenomen aan de **51** trainingen/workshops die zijn verzorgd door de Brabant Aquademie. Dit is inclusief individuele coachingstrajecten en

exclusief diverse (team)talent ontwikkeltrajecten. Ten opzichte van 2017 is dit een grote stijging; in 2017 waren er 438 deelnemers. Met een gemiddelde waardering van de trainingen met een **8** is de tevredenheid van deelnemers over de trainingen goed op orde. De waardering is ten opzichte van 2017 zelfs iets gestegen (was 7,6).

Het programma Anders werken waarin medewerkers en leidinggevenden konden kennismaken met nieuwe Agile werkmethoden was zeer succesvol. Vooral naar Scrum was veel vraag. Hier zijn in de zomer extra workshops voor georganiseerd. Ook de workshop leidinggeven binnen LEAN processen is heel goed ontvangen. Deze is verzorgd door eigen medewerkers van de drie waterschappen. In 2018 zijn de voorbereidingen getroffen voor een kennis en netwerkevent voor facilitators van agile werkmethoden.

In 2018 zijn de eerste resultaten geboekt voor de leerlijn zuiveren. De eerste kennisdelingssessies zijn succesvol gegeven. Dit is de basis voor een verdere uitbouw van een leerlijn voor operators die in 2019 een vervolg moet krijgen.

Door de verbeterde verbinding met het management is een aantal grotere leervragen naar de Brabant Aquademie toe gekomen. Voorbeelden hiervan zijn Dirigeren & Meespelen, adviesvaardigheden, onderhoudsmanagement en mediawoordvoering. In al deze trajecten wordt zoveel mogelijk invulling gegeven aan learning on the job. We merken echter dat marktpartijen hier nog niet altijd op in kunnen spelen.

In augustus is een pilot gedaan met een Summerschool, door een 3tal workshops tegen een gereduceerd tarief aan te bieden. De workshops waren nagenoeg vol en werden erg gewaardeerd door de deelnemers. Evaluatie en vooruitkijken naar 2019 is afhankelijk van de capaciteit in de ondersteuning.

De trainingen Bestuurlijke sensitiviteit, workshops Insights en toegepaste hydrologie scoren als vanouds veel deelnemers en zijn ook in 2018 weer goed beoordeeld.

Els Aarts

Gebiedsgericht werken met Agile Portfolio Management

Gebiedsgericht werken raakt veel verschillende disciplines. Waarin we allemaal bezig zijn om vanuit onze eigen rol de doelstellingen van het waterschap te behalen. Om voldoende afstemming met elkaar te hebben en vooral ook overzicht te krijgen in programma en koppelkansen zijn wij gestart met de Agile methode. Met de post-it notitieblaadjes leek het in het begin of we vooral meer chaos aan het creëren waren. Echter niets bleek minder waar. We zijn allemaal enthousiast nu we merken dat we in een uur tijd alle benodigde punten met elkaar kunnen delen. In combinatie met een duidelijke gebiedskaart waarop ook de doelen van de gemeente staan beschikken over overzicht en kunnen we snel acteren. We weten wat onze doelen zijn en waar iedereen mee bezig is. Een mooie pus is dat het bijdraagt aan het team-gevoel. Samen bereiken we meer! En successen worden gevierd. Proost!

3.3 IKB, meer- en minderwerk

Arbeidsvoorwaarden zoals vakantiegeld, eindejaarsuitkering, levensloopbijdragen, collectieve resultatendeling en bovenwettelijk verlof zijn sinds 2012 vertaald in één geldbedrag, het Individueel Keuze Budget (IKB). Het IKB is gelijk aan de financiële waarde van deze oude arbeidsvoorwaarden. Medewerkers kunnen door middel van een digitaal systeem keuzes maken hoe zij dit IKB budget willen besteden. Men kan het gebruiken voor extra verlof, levensloop sparen, de financiering van de vakbondscontributie en financiering van opleidingen die niet door het waterschap vergoed worden. Tevens kan men zelf kiezen wanneer het budget uitbetaald dient te worden.

Vakbondslidmaatschap

Medewerkers kunnen IKB inleveren waardoor zij een belastingvoordeel ontvangen voor het voldoen van de contributie voor het vakbondslidmaatschap. Hiervan maakten 37 medewerkers gebruik.

Verlof kopen

Medewerkers hebben recht op 144 verlofuren bij een fulltime aanstelling. Deze verlofuren kunnen zij aanvullen door verlofuren te kopen vanuit het IKB. In totaal werd er door 128 medewerkers (27,6%) verlof gekocht.

Minder en meer werken

Conform de SAW bestaat jaarlijks de keuze om minder of meer te gaan werken met behoud van een aanstelling van 36 uur. Een medewerker met een voltijdsaanstelling kan ervoor kiezen zijn gemiddelde wekelijkse arbeidsduur te verlengen van 36 tot en met 42 uur per week (deeltijders naar rato). Een medewerker kan ook kiezen voor minder werken en wel van 35 tot en met 30 uur. De keuzes zijn pas toegestaan na een managementtoets. Dit houdt in dat de direct leidinggevende akkoord moet gaan met het verzoek en dit toetst aan het nut en noodzaak ervan. Daarnaast dienen de verzoeken van het meer- en minderwerk organisatie breed in balans te zijn. Er is door 24 medewerkers gekozen minder te werken (5,2%). De meeste medewerkers kiezen dan voor een 35-urige of een 34-urige werkweek (voor deeltijders naar rato dienstverband). Als bron wordt het salaris aangewend. Van de mogelijkheid om in 2018 méér te werken maakten 30 medewerkers gebruik (6,5%).

>>> Totaaloverzicht keuzes IKB en meer- en minderwerk 2018 in vergelijking met 2017

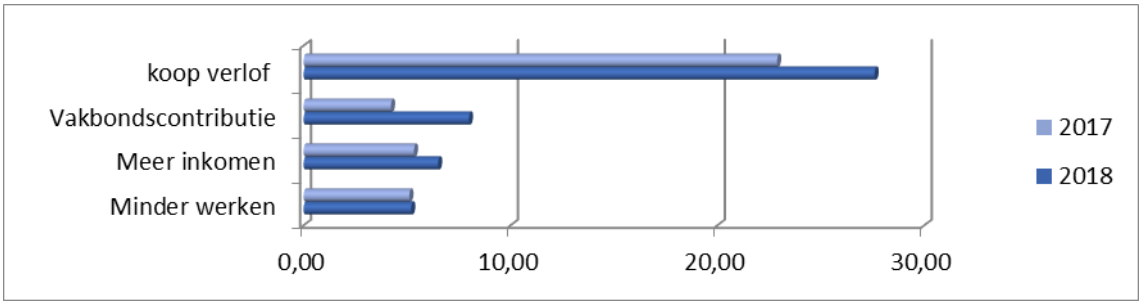

3.4 Seniorenbeleid

Binnen de SAW bestaat de mogelijkheid om gebruik te maken van seniorenverlof. De regeling biedt aan medewerkers van 55 tot 58 jaar de mogelijkheid tot het kopen van maximaal 125 verlofuren op jaarbasis. Vanaf 58 jaar kan de medewerker maximaal 250 verlofuren kopen. Wanneer de medewerker de voor hem geldende spilleeftijd heeft bereikt wordt dit recht verhoogd tot 500 uren. De seniorenregeling is vanaf 2009 vervallen en alleen toegankelijk voor medewerkers die op dat moment deelnamen.

In 2018 hebben 3 (in 2017: 5) medewerkers gebruik gemaakt van deze seniorenregeling.

Waterschap Aa en Maas heeft gekozen voor leeftijdsbewust personeelsbeleid. De verhoging van de AOW leeftijd zorgt ervoor dat medewerkers langer moeten doorwerken. Het waterschap verandert door technologische, sociale en maatschappelijke ontwikkelingen en toch wordt er van de medewerkers verwacht dat je tot je AOW fysiek en mentaal vitaal blijft. Dat is niet voor iedereen weggelegd, zeker niet als je jaren fysiek belastend werk hebt verricht of dat je door al die ontwikkelingen het gewoonweg niet meer kunt bijbenen.

De SAW kent geen regeling om oudere medewerkers generiek te ontzien, zoals bijvoorbeeld een generatiepact. Dat is vaak ook niet nodig, daarom zet Aa en Maas in op duurzame inzetbaarheid door maatwerk aan te bieden aan medewerkers met fysieke en/of mentale klachten om minder te gaan werken waardoor zij langer en op een gezonde manier door kunnen werken tot aan hun pensioen. Indien de medewerker ermee gebaat is worden ook specifieke ontzie maatregelen genomen.

3.5 Ouderschapsverlof

Medewerkers van waterschap Aa en Maas kunnen gebruik maken van de wettelijke regeling onbetaald ouderschapsverlof. In 2018 hebben 2 medewerkers (0,43%) gebruik gemaakt van de regeling onbetaald ouderschapsverlof. Een verlaging t.o.v. 2017, waar nog 4 medewerkers gebruik maakten van ouderschapsverlof.

Aart van Haarlem

Het ontwikkelen, vormgeven en organiseren van de kennissessies in het kader van ‘de juiste kennis in huis’ was voor mij in 2018 een leuke opgave. In samenwerking met Jonas Heffels hebben we met onze eigen Aa en Maas facilitators deze kennissessies begeleidt bij Zuiveren. Alle functiegroepen hebben in deze kennissessies nagedacht over de toekomst van het zuiveringsbedrijf en de impact op werken binnen zuiveren: Wat hebben we nodig om die toekomst daadwerkelijk te realiseren. Dit alles als een vervolg op de Veghel bijeenkomst “De toekomst, dichterbij dan je denkt”, waar de Afvalwaterstrategie gepresenteerd werd. De uitkomsten van deze sessies geven een impuls aan beelden over hoe functies zich (nu al) ontwikkelen, functies veranderen en het ontstaan van nieuwe functies. En wat een vergezicht leek, maar dichterbij blijkt te zijn dan gedacht; een virtuele zuivering als leer- en ontwikkelomgeving voor ons zuiveringsbedrijf!

4. Kwaliteit, arbeidsomstandigheden en milieu

4.1 Ziekteverzuim

Het waterschap streeft naar een percentage ziekteverzuim van ≤ 3 % en een meldingsfrequentie van ≤ 1.1. In 2018 bedroeg het ziekteverzuimpercentage 3,7 % (in 2017: 3,47%) gebaseerd op 365 dagen/jaar.

Bij de meldingsfrequentie gaat het om het aantal verzuimmeldingen gedeeld door het aantal medewerkers. In 2016 bedroeg de meldingsfrequentie 0,94, in 2017 0,84 en is in 2018 gestegen naar 1,00. De gemiddelde verzuimduur bedroeg 13 dagen. In 2017 waren dit 21,5 dagen.

Het verzuimpercentage en de meldingsfrequentie zijn in 2018 licht verhoogd. De gemiddelde verzuimduur is sterk verlaagd. Meer medewerkers hebben kort verzuim, er zijn minder medewerkers met langdurig verzuim. Volgens het CBS is 2018 begonnen met bovengemiddeld ziekteverzuim vanwege een griepepidemie.

Het nulverzuim in 2018 (medewerkers die zich niet ziek hebben gemeld) is 39%.

Het ziekteverzuimpercentage bij openbaar bestuur en overheidsdiensten in 2018 is 5,6%(CBS). Binnen Waterschap Aa en Maas ligt het verzuimpercentage onder vrouwen hoger dan bij mannen .

>>> Verzuimpercentages kort-middel-lang 2018

	Verzuimpercentage		
	kort	**middel**	**lang**
Man	0,62	0,5	2,07
Vrouw	0,73	0,72	3,13
Totaal	0,65	0,56	2,38

Waterschap Aa en Maas krijgt, onder andere als gevolg van het langer doorwerken, vaker te maken met medewerkers die vanwege gezondheidsklachten niet meer volledig inzetbaar zijn. Deze groep bestaat nu uit ongeveer 4% van het totaal aantal medewerkers. Deze medewerkers zijn beperkt inzetbaar. 2 Medewerkers zijn opgenomen in de algemene dienst, voor de andere medewerkers uit deze groep worden de werkzaamheden deels opgevangen door collega's en deels door inzet van anderen.

De verhoging van de AOW leeftijd zorgt ervoor dat medewerkers langer moeten doorwerken. Het waterschap verandert door technologische, sociale en maatschappelijke ontwikkelingen en toch wordt er van de medewerkers verwacht dat je tot je AOW fysiek en mentaal vitaal blijft. Dat is niet voor iedereen weggelegd, zeker niet als je jaren fysiek belastend werk hebt verricht of dat je door al die ontwikkelingen het gewoonweg niet meer kunt bijbenen. Waterschap Aa en Maas probeert vanuit goed werkgeverschap hierop in te spelen door maatwerkoplossingen en ontzie- en stimuleringsmaatregelingen, die de duurzame inzetbaarheid van deze medewerkers

bevorderen, aan te bieden waarbij men kijkt naar wat nog wel kan, in plaats van wat niet kan.

In onderstaande grafiek is zichtbaar dat het verzuimpercentage bij medewerkers > 65 jaar hoog is, dit wordt o.a. veroorzaakt door het lage aantal medewerkers in deze leeftijdsgroep. De meldingsfrequentie is het hoogst bij medewerkers < 25 jaar en de groep tussen 35 tot 44 jaar. Volgens het CBS verzuimen oudere werknemers langer dan jongere vanwege langdurige aandoeningen. Onderzoek laat zien dat jongere medewerkers vaker ziek zijn met een korte verzuimduur en naarmate de medewerker ouder worden ze minder vaak ziek zijn, maar wel met een langere verzuimduur (bron: CBS). Ook bij Waterschap Aa en Maas ligt het verzuimpercentage bij oudere werknemers hoger, dan bij jongeren.

>>> Ziekteverzuimstatistiek per leeftijdscategorie 2018

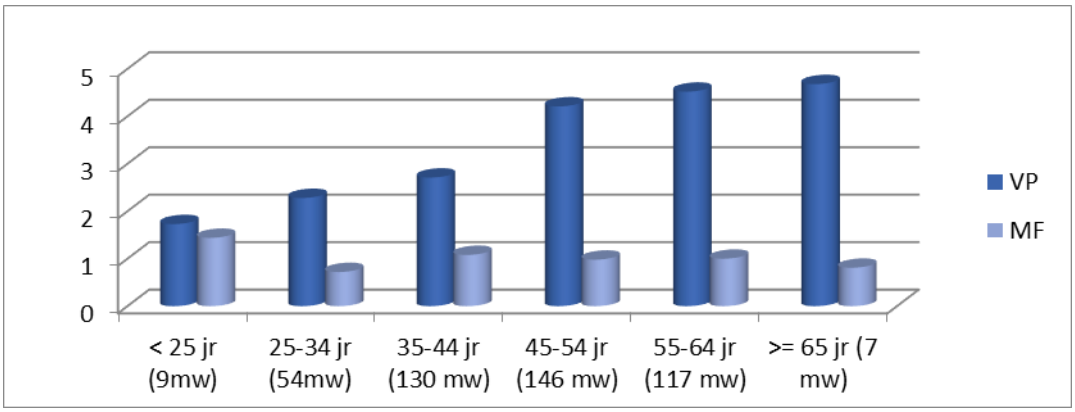

Toelichting:

VP = het ziekteverzuimpercentage; dit is het totaal aantal ziektedagen gedeeld door het totaal aantal beschikbare dagen (inclusief weekend). Op jaarbasis betekent dit dat het aantal ziektedagen wordt gedeeld door 365.

MF = de meldingsfrequentie; van het ziekteverzuim is het aantal verzuimmeldingen gedeeld door het aantal medewerkers.

4.2 Zorg voor veiligheid en gezondheid

Structurele aandacht voor arbeidsomstandigheden

Ook in 2018 was er weer volop aandacht voor veilige en gezonde arbeidsomstandigheden voor alle medewerkers. Vanuit de opvatting dat medewerkers het werk veilig moeten kunnen uitvoeren zonder dat de gezondheid in gevaar komt, is er structurele en integrale aandacht voor arbeidsomstandigheden. Dit realiseert Aa en Maas door het toetsen van de onderwerpen aan wet- en regelgeving waaronder de Arbocatalogus Sector Waterschappen. Denk hierbij aan de onderwerpen 'knellen, pletten en snijden', 'publieksagressie', 'besloten ruimten', 'biologische agentia', 'struikelen, uitglijden vallen', 'psychosociale Arbeidsbelasting (PSA)' en alleen werken'. In 2018 is 'Explosieveiligheid (ATEX)' aan de Arbocatalogus toegevoegd.

Kijkend naar Veiligheid en Gezondheid focust het waterschap zich op preventie. Door goed werkgeverschap biedt Aa en Maas zijn medewerkers de randvoorwaarden het werk veilig en gezond te kunnen verrichten.

Daarnaast biedt Aa en Maas periodiek aan alle medewerkers een scan 'Duurzame Inzetbaarheid' (PAGO/PMO) aan. Deze scan draagt enerzijds bij aan het inzichtelijk maken van arbeidsrisico's en anderzijds aan het signaleren en in kaart brengen van gezondheidsrisicofactoren en gezondheidsklachten. Door middel van een vragenlijst en gezondheidsonderzoeken ontstaat inzicht in de arbeidsrisico's en de huidige mentale en fysieke gezondheid, het werkvermogen en het welbevinden van medewerkers.

In december 2018 zijn er verhoogde concentraties legionella aangetroffen bij de RWZI Den Bosch. Het betrof een ander type legionella dan waar de meeste mensen ziek van worden. Er zijn diverse maatregelen getroffen om de kans op verspreiding te minimaliseren, direct betrokkenen zijn geïnformeerd en er zijn aangescherpte maatregelen voor medewerkers en bezoekers afgekondigd.

Duurzame inzetbaarheid medewerkers en vitaliteit

Onder de noemer van 'Vitaal aan de slag' besteedde het waterschap in 2018 structureel aandacht aan vitaliteit. Aan de hand van een jaarkalender is iedere maand een vitaliteitsthema belicht voor medewerkers van Aa en Maas. Dit is geïnitieerd vanuit de themagroep Vitaliteit in samenwerking met de Brabantse waterschappen en spoor MOOi-ik.
Ook stimuleert Aa en Maas zijn medewerkers meer te bewegen, maakt gezondheid bewust onderdeel uit van de aanbesteding catering en is er een start gemaakt naar een rookvrij Aa en Maas medio 2020. Aa en Maas biedt rokende collega's de mogelijkheid om deel te nemen aan een uniek "stoppen met roken" programma.

Ongevallen/incidenten

Afgelopen jaar zijn er organisatie breed 51 incidenten geregistreerd en geanalyseerd. Het melden van incidenten wordt actief gestimuleerd. Binnen de gemelde incidenten is de volgende opdeling te maken: 29 bijna ongevallen/onveilige situaties, 12 bedrijfsongevallen (waarvan 1 met 1 dag verzuim. Het betrof een medewerker van een externe partij), 5 meldingen van Publieksagressie, 3 meldingen van onwel worden en 2

(woon-)werk verkeer incidenten. Aa en Maas streeft er naar zoveel mogelijk meldingen te registreren en te analyseren. Geen van de ongevallen was van dien aard dat deze gemeld moest worden bij de inspectie SZW. Door middel van oorzaak- en preventieanalyses verkrijgt het waterschap een juist beeld over de toedracht van de (bijna) ongevallen/incidenten. Naast het treffen van corrigerende maatregelen bekijkt de organisatie hoe men dergelijke situaties in de toekomst kan voorkomen.

Arbo opleidingen

Binnen Winnend Samenwerken werkt men aan een nieuwe opzet voor de Veiligheidsopleidingen. Waarbij tijdens een veiligheidspraktijkdag in een ochtend meerdere onderwerpen aan bod komen. De BHV organisatie heeft haar deskundigheid op niveau gehouden door deel te nemen aan EHBO en BHV opleidingen, bijscholingen en oefeningen. Het minimale niveau van de BHV'ers is een Basisopleiding BHV aangevuld met een EHBO-diploma, kortweg BHV+ genoemd. Alle BHV'ers hebben de opleiding BHV+ EHBO gehad, inclusief gebruik defibrillator (AED). Jaarlijks vindt herhaling van deze lessen plaats. Medewerkers die veel alleen werken volgen eens per drie jaar de training 'Zelfredzaamheid'. Ten behoeve van de BHV hebben we op alle locaties passende middelen, zoals brandblusmiddelen en EHBO-middelen. Op het hoofdkantoor, de districten en alle bemande rioolwaterzuiveringsinstallaties is een AED aanwezig.

Werkplekscan

Medewerkers kunnen klachten ontwikkelen als gevolg van werkhouding, werktechnieken, werkplekinrichting en/of werkindeling, zowel op kantoor als in het veld. Als hier aanleiding toe is bezoekt een V&G-medewerker individuele werkplekken.

RI&E (Risico-inventarisatie en –evaluatie)

Een RI&E is een in de Nederlandse Arbeidsomstandighedenwet genoemd middel ter bevordering van veilig en gezond werken. In 2018 is de RI&E van waterschap Aa en Maas geüpdatet en is een begin gemaakt met de opvolging van de plannen van aanpak. Met het uitvoeren van de RI&E is beoogd een bijdrage te leveren aan de volgende doelstellingen: compliance met wet- en regelgeving, compliance met OHSAS-18001 voor de afvalwaterketen, veiligheid en gezondheid voor medewerkers en derden binnen Aa en Maas structureel verbeteren, planmatig aanpakken en beheersen van veiligheids- en gezondheidsrisco's binnen Aa en Maas en beschikken over een actueel risicobeeld van de organisatie.

4.3 Integriteit

Integer handelen is een kerncompetentie van Aa en Maas. Jaarlijks wordt inzicht gegeven in de integriteitskwesties die zich binnen de organisatie hebben voorgedaan en worden deze besproken.

Ongewenste omgangsvormen

Waterschap Aa en Maas heeft een externe en interne vertrouwenspersoon ongewenste omgangsvormen. Ongewenste omgangsvormen zijn o.a. seksuele

intimidatie, agressie en geweld en pesten. De aandacht voor integriteit wordt vastgehouden in de gesprekscyclus en bij het afdelingsoverleg waar aandacht wordt gevraagd voor dit onderwerp.

De externe klachtencommissie en -procedure en externe vertrouwenspersoon in het kader van ongewenste omgangsvormen / seksuele intimidatie is ondergebracht bij de ArboUnie.

In 2018 hebben zich twee medewerkers bij een interne vertrouwenspersoon gemeld. De aard van de meldingen betrof intimiderend of ongewenste omgangsvormen vanuit een leidinggevende. Dit werd zo ervaren door beide melders. De medewerkers hebben advies ontvangen hoe te handelen en op welke wijze het gesprek aan te gaan. In overleg met de vertrouwenspersoon was de keuze van de melder om in geen van beide gevallen formele actie te ondernemen ten aanzien van de aangeklaagden. Vooralsnog hebben medewerkers dit zelf opgelost. Eén van de meldingen is afgerond. De andere loopt nog.

In 2018 is drie maal beroep gedaan op de externe vertrouwenspersoon van de Arbo Unie m.b.t. ongewenste omgangsvormen. Er zijn geen formele klachten ingediend.

Huis der klokkenluiders

In het kader van het integriteitsbeleid heeft het waterschap zich voor wat betreft de externe procedure klokkenluidersregeling aangesloten bij de Commissie Klokkenluiders Gemeentelijke Overheid. Bij Waterschap Aa en Maas is in 2013 een interne vertrouwenspersoon voor de klokkenluidersregeling aangesteld. Van de Commissie Klokkenluiders Gemeentelijke Overheid hebben wij in 2018 geen melding van een vermoeden van een misstand ontvangen. Als gevolg daarvan heeft de commissie geen onderzoek verricht en geen advies uitgebracht. Ook de interne vertrouwenspersoon heeft geen melding ontvangen.

Bart Verberkt,

Renoveren is heel veel leren. In 2015 ben ik betrokken geraak bij de renovatie van rioolwaterzuivering ’s-Hertogenbosch. Op dat moment was de voorbereidingsfase al helemaal afgerond, de aanbesteding net achter de rug en stond de aannemer op het punt om met de verbouwing te starten. Voor mij is dit project heel dynamisch, leerzaam en veelzijdig. Met het projectteam wordt hard gewerkt aan het realiseren van de projectdoelen. Daarnaast probeer ik ook het beheerteam te ondersteunen waar dat kan. Dit team heeft vanaf de start van de verbouwing in 2015 heel veel meegemaakt. Waar ze voor 2015 een vaste routine hadden is nu alles op zijn kop gegooid. Veel nieuwe technologieën waar ze mee werken en de dagelijkse verassingen waar ze voor komen te staan (van stroomuitval tot lekkages).

De zuivering is nu een energiefabriek geworden. Hierdoor hebben we veel samenwerkingen met andere partijen. Zo verkopen we biogas aan de Afvalstoffendienst en aan Heineken en kopen we weer warmte in van de Afvalstoffendienst. Mooie initiatieven waar veel werk in gaat zitten om ze op te starten (technisch, administratief, operationeel). Lastig in het project is de manier van aanbesteden (UAV-GC). Dit houdt in dat de ontwerpverantwoordelijkheid geheel bij de aannemer ligt. Als waterschap hebben we weinig tot geen invloed op de planning en de technieken die gerealiseerd worden. Dit is jammer voor de technoloog maar zo kan de markt wel laten zien waar ze toe in staat is.

5. De ambities van MOOi voor 2019

MOOi-ik

De toenemende krapte op de arbeidsmarkt ontgaat ook ons niet. Soms zijn een andere manier van werven en meerdere werving & selectierondes nodig om een geschikte kandidaat te vinden. Wij gaan verkennen of het past en nuttig is om, in samenwerking met één of meer andere partijen, een trainee met technische achtergrond aan te trekken en op te leiden. Vitaliteit krijgt onverminderd de aandacht. Stoppen met roken en verminderen van werkdruk zijn thema's die dit jaar meer aandacht gaat krijgen. Wat leiderschap betreft raken we inmiddels vertrouwd met de aangepaste gesprekscyclus. Hier gaan we mee door en blijven ons hierin verder ontwikkelen. Ook blijven we onze medewerkers vooral inzetten op hun talenten. We gaan ons daarnaast richten op het ontwikkelen van resultaatverantwoordelijke teams. De pilot loopt bij de afdelingen onder zuiveren. Tijdig de juiste kennis ontwikkelen wordt steeds belangrijker. Bij de afdelingen onder zuiveren is een pilot gestart om op een meer praktische wijze samen in beeld te brengen welke kennis nodig is en hoe deze te ontwikkelen of in te kopen. Die pilot krijgt een vervolg in 2019.

MOOi-Aa en Maas

In het kernteam MOOi Aa en Maas wordt gewerkt aan slimmer werken, in 2019 gaan we door met de optimalisering van lean werken, de inbedding van leren en verbeteren binnen lean. We gaan ook onderzoeken hoe we andere vormen van werken vorm willen geven. Er wordt met name gewerkt aan een agile mindset en werkwijze. Allerlei nieuwe agile werkvormen zullen verder in de organisatie uitgezet worden. De digitale transformatie gaat veel invloed hebben op onze manier van werken, de vertaling van de ontwikkelingen binnen de digitale transformatie naar onze processen en medewerkers staat op de agenda. We gaan verder met de voorbereiding op de Omgevingswet. Om slimmer te gaan werken wordt ook gewerkt aan de kwaliteit van onze advisering. De versterking van het adviseurschap, verbetering relatie opdrachtgever en adviseur staat in 2019 op de agenda. Er wordt vormgegeven aan een ontwikkelprogramma hiervoor.

Mooi Klant

Binnen het gebiedsgericht werken wordt in 2019 gewerkt aan gebiedsgericht programmeren en de verdere doorontwikkeling van de gebiedsteams. Concreet wordt er aan de slag gegaan met agile portfolio management, een nieuwe werkwijze om samen met de externe partners opgaven op te pakken. De verdere uitwerking van ketensamenwerking (systeem en keten, bedrijven en gemeenten) staat op de agenda. Er wordt ondersteuning geboden bij Weer, een uitdaging en de afvalwaterstrategie. Multischalig denken en doen krijgt verder vorm.
Binnen het thema dienstverlening wordt gewerkt aan en visie op dienstverlening, vindt er een tevredenheidsonderzoek plaats (klachten en meldingen) en wordt gewerkt aan de digitalisering van klantprocessen en klantdiensten.

Pim Rijkers

De wekelijkse Bootcamp wordt uitgevoerd in teamverband met zo'n 25 deelnemers vanuit Aa en Maas onder professionele begeleiding van een fitnessinstructeur. Het doel is om de kracht en uithouding te verbeteren door intense groepstrainingen gedurende de periode van een uur. Door het teamverband sporten wij als collega's intenser dan ze individueel zouden doen, zodat de efficiëntie van de training verhoogt. Dit bied ontspanning, plezier en een betere conditie en weerstand. (wat weer ten goede komt aan de organisatie natuurlijk)

Het uiteindelijke doel van MOOi-ik vitaliteit is dat we als organisatie flexibel en slagvaardig zijn en kunnen inspelen op veranderende behoeften in onze omgeving. Dit vraagt om krachtige mensen. Mensen die hun werk goed willen doen, zich willen blijven ontwikkelen en daar de verantwoordelijkheid voor nemen. Dat stimuleren we door te blijven investeren in onder andere de vitaliteit van onze medewerkers waardoor deze duurzaam inzetbaar zijn, blijven ontwikkelen en kennis op peil houden

De jury over Waterschap Aa en Maas *Deze overheidsorganisatie gaat tot het uiterste om te innoveren en hun grenzen te verleggen, waarbij de ontwikkeling van de medewerker centraal staat. De organisatie heeft aangetoond over een groot lerend vermogen te beschikken door het toepassen van 'learning by doing' en uit het feit dat meer dan eenderde van de medewerkers een opleiding volgt in de Brabant Aquademie. Het waterschap besteedt veel tijd om duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief te zijn. Aa en Maas is koploper op het gebied van digitale transformatie en geeft dit onder andere vorm in haar eigen datalab. In dit datalab wordt onderzocht hoe geoptimaliseerd kunnen worden op basis van kunstmatige intelligentie.*

UITGELICHT: HRM EN OPLEIDEN

Gesprekscyclus en prestatiebeloning jagen nodeloze competitie aan

Belonen door waarderen

Werkplan-, functionerings- en beoordelingsgesprekken, met als leidraad een afvinklijstje, zijn verleden tijd bij Aa en Maas. Volgens directeur Leo Smit ondermijnt dit systeem een goed gesprek. "Bovendien jaagt het een nodeloze competitie aan en vreet het energie." Wat werkt dan wel?

Lenna van de Wiel: "De gesprekscyclus maakte mij medewerker eerst onzeker."

DOOR NICOLE VAN HEESWIJK

"Het gesprek en de waardering van medewerkers moeten juist inspireren en energie geven", vindt Smit. "Daar past het systeem van prestatiebeloning, uitgedrukt in euro's en gekoppeld aan gradaties a, b, c, d,.. echt niet meer bij."

Denken medewerkers hier net zo over? OR-lid Lenna van de Wiel: "De gesprekscyclus maakte mij medewerker eerst onzeker: dus ik het wel goed en wordt dat wel gezien? Nu de gesprekscyclus passé is, gaat het veel meer over persoonlijke ontwikkeling en je betekenisvol voelen. Je staat zelf aan het roer en kunt je leidinggevende aangeven wat je nodig hebt en hoe vaak je een gesprek wilt. En wil je je werkplan aan de wilgen hangen omdat dit jou niets brengt, prima! Je waardering hangt niet meer af van die papieren tijger. Die vrijheid voelt goed."

Naast het doorbreken van de gesprekscyclus is er ook bewegingsvrijheid voor de wijze van belonen. Waarderen is het nieuwe belonen bij Aa en Maas. En zonder gesprekscyclus is het iets van alledag geworden. "Passend in het tijdsbeeld van nu", zegt Smit. "Op social media worden likes ook op elk moment van de dag geplaatst. Wij bewegen hierin mee. Waarderen kan bijvoorbeeld ook, elk moment van de dag, via WhatsApp. Of je loopt voor een compliment bewust naar een collega. Boter bij de vis!"

Badeendje

Zijn beloningen in euro's dan van de baan? Smit: "Nee, dat niet, maar we belonen wel vaker in de vorm van een persoonlijk cadeautje: voor de één een stipcursus en voor een drijvende kracht een badeendje. Waarderen wordt beleven. De impact hiervan is groter en beklijft beter."

Van de Wiel: "Elke afdeling krijgt nu een budget om de waardering van collega's zelf te organiseren. Mijn leidinggevende haalde bij het team positieve feedback op voor alle collega's. Hiervan maakte zij persoonlijke complimentenslingers. Bovendien gaven alle collega's tips voor leuke cadeaus. Een andere afdeling wendde het budget deels aan voor een innovatieve workshop singularity."

Energiegevend en inspirerend

Het doorbreken van de gesprekscyclus en de nieuwe vorm van belonen ontwikkelde Aa en Maas met de OR, medewerkers en management. Over het effect hiervan op de organisatie zegt Smit: "Het gesprek en de waardering zijn weer energiegevend en inspirerend. En medewerkers maken zichzelf minder kwetsbaar als ze hun geluksgevoel niet alleen laten afhangen van de waardering van de leidinggevende. Het maakt hen krachtiger. Dit brengt ook de organisatie verder." Een mooie opsteker voor de nieuwe cao!

Nicole van Heeswijk is adviseur in communicatie/communicatie

Positieve feedback door middel van een persoonlijke complimentenslinger.

WATERKRACHT

‘Eigen baas’ bij Aa en Maas

Aa en Maas werd in 2014 en 2015 genomineerd als beste overheidsorganisatie door de Stichting Innovatie, Kwaliteit en Professionaliteit Openbaar Bestuur. Waar heeft het Brabantse waterschap die eer aan te danken?

Jan Verhaar en Marieke Boer: "We gaan in ontwikkeling van medewerkers investeren."

DOOR WILLEM PEKELDER

Aa en Maas kent een meerjarenplan voor organisatie-ontwikkeling dat MOOI heet. Met doelstellingen als ‘we leunen de klant en zijn omgeving, we weten ons waarmaakbaar, maken eigenaarschap, werken samen en staan bekend als energiek en betrokken’. Alle medewerkers bij het waterschap worden verplicht op te gaan. Het resultaat: ziekteverzuim is vaak laag, de medewerkerstevredenheid hoog, 7,8 (cijfer) en de klantwaardering 7,6. Een gesprek met directeur Peter Verhaar en afdelingshoofd Grondzaken en Inrichting Sjraa de Boer over het ‘wonder’ van Aa en Maas.

Wie verdient hier de eer voor?

Verhaar: "Dat we die resultaten vooral aan onze medewerkers hebben te danken. Wat de organisatie te bieden heeft, de cultuur, de persoonlijke ontwikkelkansen en ons eigen bijdragen te leveren. De verantwoordelijkheden liggen laag in de organisatie."

De Boer: "Daar herken ik me in. Ik ben hier in 2009 als medewerker begonnen, maar stapte drie jaar daarna over naar het managementteam. Ik zag een hoop onderwerpen die je hier alle kanten op zou kunnen gooien. En soms is er veel binnen de organisatie."

Verhaar: "Sara is een goed voorbeeld van hoe ons talentenprogramma werkt. Het is een traject van twee jaar, waarin medewerkers worden klaargestoomd voor de volgende stap in hun loopbaan."

De Boer: "Tijdens het talentprogramma hield ik mij bezig met de vraag of ik het lef kon vinden om een leidinggevende te worden. Ik heb veel over mijzelf geleerd. Vooral ook over wat me weerhield. Belemmeringen hijvoorbeeld. Omdat je samen met strijd cursus gaat, uit angst anderen voor het Hoofd te stoten. In zo'n traject met, in mijn geval, twaalf collega's, merk je dat anderen met dezelfde vragen zitten. Daardoor word je milder in je oordeel en in je wens tot veranderen en jezelf."

Verhaar: "Het is een heel hechte groep geworden, die elkaar feedback geeft. Er staat een tweede talentenprogramma op stapel, dat deze keer uit de eerste groep wordt georganiseerd."

De Boer: "Het traject is niet voor een uitnodiging is kennelijk wel in vuur gloeiend en jouw. Sommigen ontdekken, bijvoorbeeld dat niet leidinggeven, maar een nog betere adviseur worden voor hen de volgende stap is."

Verhaar: "Met leidinggevenden bekijken wij met name persoonlijke ontwikkeling. Dat betekent niet per se een managementfunctie. Het houdt vooral in dat je meer sturing en duidelijkheid laat aan het werk dat je al doet. Dat je dichter bij jezelf komt en daardoor beter werkt in je werk. Tegenwoordig, het is ook een psychologisch proces. Zelf, talentenprogramma's kunnen je daarbij helpen."

De Boer: "Medewerkers krijgen de vrijheid om zelf hun loopbaan uit te denken en hiervoor beroep zelf het gesprek met hun leidinggevende te regelen. Het fijnste van dit jaar is wel dat we, met de ontwikkelings- en talentenprogramma's, nog niet meer wegen."

AB voorblad

Datum vergadering: 16 mei 2019 **Agendapunt**: 4.C. **Projectenboeknummer en -naam:** Natte natuurparle Sang en Goorkens **Corsa dossiernummer:** **Voorstelnummer BABS**: 48418

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s)	**Portefeuillehouder(s)**
Cie. WB 16-05-2019	Groot, E.H.J.M. de

Agendaonderwerp: Natte natuurparels Wijboschbroek en Sang en Goorkens
Voorstel: 1. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 205.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Wijboschbroek. 2. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 325.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Sang en Goorkens.

Besluit:	**Mij bekend,** **De secretaris,**

Bij het onderwerp: Liggen de volgende stukken ter inzage:
De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden: 1. Bijlage 1 Financiële paragraaf 2. Bijlage 2 Raming

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 7 JUNI 2019

VOORSTEL:

1. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 205.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Wijboschbroek.
2. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 325.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Sang en Goorkens.

PROBLEEMSTELLING

Op 25 mei 2016 is de Samenwerkingsovereenkomst ter uitvoering waterdoelen (STUW) ondertekend door de provincie en de Brabantse Waterschappen. Hierin zijn afspraken gemaakt over onder andere de realisatie van de Natte natuurparels in ons beheersgebied. Omdat de realisatie ver achterblijft bij de doelstellingen is besloten enkele obstakels in de grondverwerving weg te nemen en verdere afspraken te maken tussen de provincie en het waterschap. Deze zijn inmiddels bekrachtigd door het ondertekenen van de samenwerkingsovereenkomst (SOK) op 27 februari 2019. Op basis van deze afspraken is besloten de twee natte natuurparels Sang en Goorkens en Wijboschbroek als projecten op te pakken en ons actief te begeven op de grondmarkt. De projectteams zijn inmiddels geformeerd en zijn gestart.

BEOOGD EFFECT

De projecten Wijboschbroek en Sang en Goorkens zijn erop gericht om de verdrogingsbestrijdingsdoelen zo spoedig mogelijk te halen.

ARGUMENTEN

1 Het AB heeft al ingestemd met de samenwerking met de provincie

Op 16 november 2018 is in het AB gesproken over de SOK. De SOK zelf was toen nog niet gereed. Het AB heeft het DB groen licht gegeven om een SOK op te stellen en te ondertekenen. Hiermee is ook groen licht gegeven voor de uitvoering van de projecten. In de SOK wordt geregeld dat voor de verwerving van gronden ten behoeve van de NNP Wijboschbroek, Sang en Goorkens en Hoge Raam 85% van de kosten wordt gesubsidieerd door het GOB. Ook regelt de SOK dat de provincie garant staat voor het eindbeheer voor het geval er geen eindbeheerder voor de verworven grond wordt gevonden.

KANTTEKENINGEN/RISICO'S

1 De projecten Wijboschbroek en Sang en Goorkens zullen in 2021 niet 100% gerealiseerd zijn.

Voor volledig hydrologisch herstel in de beide gebieden moet nog veel gebeuren en zijn we afhankelijk van de vrijwillige medewerking van een groot aantal grondeigenaren. De verwachting is niet dat we de doelen in 2021 volledig gerealiseerd hebben.
Het is wel nodig om de projecten nu op te starten om de doelstellingen uiterlijk in 2027 wel gehaald te hebben.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK
In het Projectenboek 2019, vastgesteld door het Algemeen Bestuur bij de Programmabegroting 2019 in de vergadering van 16 november 2018, is het voor het project NNP Wijboschbroek het volgende opgenomen.

PJB-nr.	Projectnaam	Besluiten AB	Uitgaven/inkomsten	Totaal
275	Natte Natuurparel Wijboschbroek	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 1.800.000
			Inkomsten	€ -1.530.000
Opgenomen in Projectenboek 2019			**Totaal NETTO**	**€ 270.000**

Het project NNP Sang en Goorkens is niet opgenomen in het Projectenboek 2019.

Gevraagd krediet
Ten behoeve van de voorbereiding wordt voor de NNP Wijboschbroek een investeringskrediet van € 205.000 aangevraagd en voor NNP Sang en Goorkens € 325.000.

Subsidies/bijdragen
Conform de afspraken uit de samenwerkingsovereenkomst met de provincie is de subsidie 75% voor de voorbereidingsfase.

Dekking
In het Projectenboek 2019 is voorzien in voldoende dekkingsmiddelen voor het project NNP Wijboschbroek. Dit is niet het geval voor het project NNP Sang en Goorkens, de geplande uitgaven in 2019 worden opgevangen binnen het huidige investeringsvolume. De geplande uitgaven in de komende jaren worden doorgerekend en meegenomen in de Voorjaarsnota 2019.
De financiële consequenties hiervan is zichtbaar in de bijgevoegde financiële paragrafen. Eveneens is per project een kostenraming bijgevoegd.

Effect op de exploitatie
Niet van toepassing.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP
De maatregelen dragen bij aan een hydrologisch en ecologisch goed functionerend watersysteem.

UITVOERING/VERVOLG
Tot nu toe hebben de projecten zich voornamelijk gericht op de grondaankoop en het benodigde gebiedsproces.
Na de besluitvorming wordt vorm gegeven aan de ecologische en hydrologische adviezen en onderzoeken. Wanneer de grondaankopen het toelaten wordt gestart met het opstellen van het projectplan en bijbehorende onderzoeken.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE
De gemeenten in de twee natte natuurparels zijn goed geïnformeerd, worden betrokken in het gebiedsproces en hebben zitting in de stuurgroepen. Daarnaast neme we persoonlijk contact op met de grondeigenaren/huurders/pachters in het projectgebied. We gaan uiteindelijk heel gericht en persoonlijk communiceren (keukentafelgesprekken) om zodoende een goed beeld van de (grond)situatie in de NNP's te krijgen.

BIJLAGEN

0. AB-besluit
1. Financiële paragrafen Wijboschbroek en Sang en Goorkens
2. Kostenraming NNP Wijboschbroek en Sang en Goorkens

VERSIEDATUM

15 april 2019

AB-BESLUIT

ONDERWERP: AANVRAAG VOORBEREIDINGSKREDIET VOOR DE NATTE NATUURPARELS WIJBOSCHBROEK EN SANG EN GOORKENS

AGENDAPUNT:

BESLUITNUMMER: 070619/
INVESTERINGSBESLUIT: 16/2019

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 15 april 2019 ;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet, de Algemene wet Bestuursrecht en de regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen ;

gezien het advies van de commissie watersysteem beheer van 16 mei 2019;

overwegende

B E S L U I T:

1. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 205.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Wijboschbroek.
2. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 325.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Sang en Goorkens.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering van 7 juni 2019,

de secretaris, de dijkgraaf,

drs. P. Sennema drs. L.H.J. Verheijen

INVESTERING

nummer	16.1/2019

FINANCIELE PARAGRAAF

Waterschap Aa en Maas

Datum DB:	15-apr-19
Datum AB:	7-jun-19

Algemeen

Sector/staf	:	Watersysteembeheer
(Staf)afdeling	:	Grondzaken en Inrichting
Naam Budgethouder/projectleider	:	Melisie, EJ.
Naam investering	:	**NNP Wijboschbroek**
Soort investering	:	**C**

Financieel

Krediet uitgaven		**€ 205.000**
Krediet inkomsten		**€ -150.000**
Netto uitgaven/ inkomsten		**€ 55.000**

		Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Projectenboek 2019	PJB-nr. 275	€ 1.800.000	€ -1.530.000	€ 270.000
Totaal uitgaven/inkomsten		€ 1.800.000	€ -1.530.000	€ 270.000

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Overig	€ 205.000	€ 150.000-	€ 55.000
Totaal	**€ 205.000**	**€ 150.000-**	**€ 55.000**

Kapitaallasten eerste (volledige) jaar	:	2023
Rente %	:	2,00%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallas
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Overig	40	€ 1.375	€ 1.100	€ 2.475
Totaal		€ 1.375	€ 1.100	€ 2.475
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten			N.v.t.	€ -
Afname jaarlijkse exploitatielasten			N.v.t.	€ -
Totale lasten				€ 2.475

Verdeling totale lasten over de taken	
Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer			eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€ 717,75	304.200	€ 0,002
Gebouwd	58,0%	€ 1.435,50	99.000.000.000	0,00000%
Ongebouwd	12,8%	€ 316,80	102.800	€ 0,003
Natuurterreinen	0,2%	€ 4,95	24.500	€ 0,000

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer		eenheden	
Per vervuilingseenheid (v.e.)	€ -	1.182.300	€ -
Totaal Generaal	**€ 2.475,00**		

Overige gegevens

Projectnummer	:		NNP Wijboschbroek
Programma	:	100%	Natuurlijk en Gezond Water
Beleidsveld	:	62100000	Inrichting en onderhoud watersystemen
Werkplanproductnummer	:	62121001	Aanleg verwerving waterlopen

INVESTERING

nummer	16.2/2019

FINANCIELE PARAGRAAF

Waterschap Aa en Maas

Datum DB:	15-apr-19
Datum AB:	7-jun-19

Algemeen

Sector/staf	:	Watersysteembeheer
(Staf)afdeling	:	Grondzaken en Inrichting
Naam Budgethouder/projectleider	:	Melisie, EJ.
Naam investering	:	**NNP Sang en Goorkens**
Soort investering	:	**C**

Financieel

Krediet uitgaven	€	**325.000**
Krediet inkomsten	€	**-240.000**
Netto uitgaven/ inkomsten	€	**85.000**

	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Projectenboek 2019	€ -	€ -	€ -
Totaal uitgaven/inkomsten	€ -	€ -	€ -

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Overig	€ 325.000	€ 240.000-	€ 85.000
Totaal	**€ 325.000**	**€ 240.000-**	**€ 85.000**

Kapitaallasten eerste (volledige) jaar	:	2023
Rente %	:	2,00%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallas
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Overig	40	€ 2.125	€ 1.700	€ 3.825
Totaal		€ 2.125	€ 1.700	€ 3.825
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten			N.v.t.	€ -
Afname jaarlijkse exploitatielasten			N.v.t.	€ -
Totale lasten				€ 3.825

Verdeling totale lasten over de taken	
Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer				eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€	1.109,25	304.200	€ 0,004
Gebouwd	58,0%	€	2.218,50	99.000.000.000	0,00000%
Ongebouwd	12,8%	€	489,60	102.800	€ 0,005
Natuurterreinen	0,2%	€	7,65	24.500	€ 0,000

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer				eenheden	
Per vervuilingseenheid (v.e.)		€	-	1.182.300	€ -
Totaal Generaal		**€**	**3.825,00**		

Overige gegevens

Projectnummer	:		NNP Sang en Goorkens
Programma	:	100%	Natuurlijk en Gezond Water
Beleidsveld	:	62100000	Inrichting en onderhoud watersystemen
Werkplanproductnummer	:	62121001	Aanleg verwerving waterlopen

4-4-2019

Investeringskrediet t.b.v. voorbereiding

NNP Wijboschbroek

Advies-/onderzoekskosten	€	50.000
Gebiedsbijeenkomsten	€	20.000
Projectplannen	€	50.000
Conditionering	€	25.000
Uren G&I	€	37.000
Rentekosten	€	3.000
Onvoorzien en afronding	€	20.000
Gevraagd investeringskrediet	**€**	**205.000**

75% Subsidie € 150.000

4-4-2019

Investeringskrediet t.b.v. voorbereiding

NNP SANG & GOORKENS

Advies-/onderzoekskosten	€	100.000
Gebiedsbijeenkomsten	€	20.000
Projectplannen	€	100.000
Conditionering	€	50.000
Uren G&I	€	21.000
Rentekosten	€	4.000
Onvoorzien en afronding	€	30.000
Gevraagd investeringskrediet	**€**	**325.000**

75% Subsidie € 240.000

AB voorblad

Datum vergadering: 16 mei 2019 **Agendapunt**: 4.D. **Projectenboeknummer en -naam:** 251: meten en monitoren in de afvalwaterketen; 267 Renovatie en doorontwikkeling kunstwerken en automatisering; 270: maatregelen digitale transformatie; 273: Inrichten meetlocaties en aanschaf stroomsnelheidsmeters. **Corsa dossiernummer:** nvt **Voorstelnummer BABS**: 48374

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s)	**Portefeuillehouder(s)**
Cie. WB 16-05-2019	Dijk, P.M.J. van

Agendaonderwerp: Kredietaanvraag optimalisatie meet- en data-infrastructuur
Voorstel: Een krediet beschikbaar te stellen van € 1.750.000,-- om bestaande meetnetten, voor watersysteem en -keten, uit te breiden en de bruikbaarheid van data te verhogen, zodat in de groeiende informatiebehoeften wordt voorzien.

Besluit:	**Mij bekend,** **De secretaris,**

Bij het onderwerp: Liggen de volgende stukken ter inzage:
De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden: 1. Bijlage 1 Kredietraming 2. Bijlage 2 Financiële paragraaf

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 7 JUNI 2019

VOORSTEL:
Een krediet beschikbaar te stellen van € 1.750.000,-- om bestaande meetnetten, voor watersysteem en -keten, uit te breiden en de bruikbaarheid van data te verhogen, zodat in de groeiende informatiebehoeften wordt voorzien.

PROBLEEMSTELLING

Het veranderende klimaat test ons watersysteem voortdurend. Waterbeheerders ervaren daarbij steeds vaker knelpunten en ongewenste situaties. Perioden van droogte zijn langer en intenser; ook het risico op overstromingen neemt toe. Het water optimaal beheren - iedere dag, ook bij extreem weer- vraagt juiste, actuele, toegankelijke en betrouwbare informatie. Het faciliteren in actuele betrouwbare Informatie opgebouwd uit vele in- en externe databronnen maakt dat we straks sneller en accurater kunnen handelen.

Een belangrijk deel van de data wordt gegenereerd binnen onze eigen meetinfrastructuur, grotendeels in de vorm van sensoren en in veel gevallen ook telemetrisch, dat wil zeggen op afstand afleesbaar en direct beschikbaar. De zomers van 2016 (wateroverlast) en 2018 (droogte) hebben aangetoond dat de huidige meetnetten beperkingen kennen.

- Op enkele cruciale plaatsen ontbreekt meetinformatie;
- Op enkele cruciale plaatsen is bestaande meetapparatuur onvoldoende geschikt voor het adequaat meten (van afvoeren);
- Op een deel van de meetdata zijn extra bewerkingen nodig om deze te kunnen omzetten naar adequate informatie;
- Data zijn niet altijd voldoende tijdig beschikbaar.

Met de voorgenomen investering zijn we in staat om de bestaande infrastructuur, zowel in het watersysteem als in de waterketen, beter te benutten in normale en extreme omstandigheden. Dit past bij de ambities, verwoord in Weer Een Uitdaging en de Afvalwaterstrategie, dit is ook noodzakelijk om de doelen te realiseren die de KRW ons oplegt. Bij dat laatste valt te denken aan het in beeld brengen van de transportprocessen in het rioolstelsel (gemeente, waterschap) en de effecten van RWZI-emissies op het watersysteem. De voorgestelde investering bestaat zowel uit aanschaf en installatie van meetapparatuur, alsook uit het verwerken en bewerken van datastromen en de vertaling naar informatie. Daarnaast dienen alle onderdelen, hardware, software en data, uiteraard ook beheerd en onderhouden te worden.

Met een geoptimaliseerd meetnet zijn we in staat om informatie te genereren waarmee we niet alleen effectiever de inrichtings- en beheertaken in watersysteem en waterketen kunnen uitvoeren, maar beschikken we ook over betere gegevens voor beleidskeuzes en investeringsbeslissingen.

BEOOGD EFFECT

Voorliggend investeringsvoorstel raakt beide domeinen: waterkwantiteit en – kwaliteit en is bedoeld voor de aanschaf en installatie van meetapparatuur, voor het bewerken van datastromen en het vertalen van data naar informatie. Daarnaast is het bedoeld om alle nieuwe onderdelen (hardware, software) in de eerste 2 jaar te beheren en onderhouden.

Er worden geen nieuwe meetnetten ontworpen, maar bestaande meetnetten worden uitgebreid en geoptimaliseerd, en worden primair gericht op data-lacunes op de thema's Wateroverlast/Hoogwater, Droogte en de KRW. Denk daarbij aan het plaatsen van extra kwantiteits- en kwaliteitssensoren, het plaatsen van extra regenmeters, het integreren van de data (datalake) en het automatiseren van de validatieprocessen. Dit alles genereert niet alleen méér data, maar maakt de gegenereerde informatie ook betrouwbaarder en maakt het eenvoudiger om met deze data analyses te doen, waarmee naast operationeel beheer, onder meer voorspellingen van bijvoorbeeld effecten van plannen, beter kunnen worden onderbouwd.
Met voorliggend investeringsvoorstel wordt de informatie:

- **Transparanter:** er ontstaat een juister, actueler en completer beeld van te droog/te nat/schoon-vies op sleutelplekken binnen watersysteem en waterketen;
- **Accurater**: het is mogelijk om (o.a. bij calamiteiten) maatregelen tijdiger en nauwkeuriger (geografisch) in te zetten;
- **Inzichtelijker**: tactische protocollen en strategische beleidsadviezen worden beter onderbouwd.

ARGUMENTEN

1. *Data sturing levert een belangrijke bijdrage om de stap te kunnen maken van reactief naar proactief waterbeheer*. Door onze werkprocessen meer data gestuurd in te richten zijn we in staat om de bestaande infrastructuur, het watersysteem en de waterketen, beter te benutten en beter aan te passen aan wijzigende omstandigheden. Immers, door beschikbare data om te zetten naar bruikbare informatie kunnen we naar een robuuste inrichting toewerken en wanneer dat alsnog nodig is, tijdig en snel maatregelen treffen om ongewenste effecten (bv inundatie, vissterfte) te voorkomen.
2. *Bij droogte beschikken we over de juiste informatie voor waterverdeling en onttrekkingsverboden;*
3. *Bij wateroverlast beschikken we over de juiste informatie voor waterafvoer en inzet waterbergingsgebieden;*
4. *Bij eventuele schadeclaims beschikken we over meer en betrouwbaardere informatie waardoor we deze beter kunnen afhandelen;*
5. *We beschikken over meer en betrouwbaardere informatie waardoor we beleidskeuzes en investeringsbeslissingen beter kunnen onderbouwen;*

Digitale transformatie.

Het optimaliseren en uitbreiden van de huidige meetinfrastructuur is essentieel om het waterbeheer meer data gestuurd te maken. En is dus een belangrijke pijler binnen de Digitale Trans formatie, zoals in de themabijeenkomst van het Algemeen Bestuur op 22 oktober 2018 is gepresenteerd .

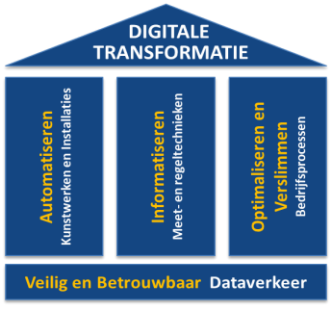

Informatiseren: Uitbreiden meetinfrastructuur en tackelen informatievragen

- Informatie op sleutellocaties ;
- Voldoende en goede data op juiste locaties als basis voor sturing en verslimming;

Optimalisatie Waterbeheer in normale, droge en overlast situaties

Maatregelen	Kosten	Resultaat en Effect
	€1000	
Planvorming		
Planvorming bepalen locaties Hoogwater	20	Identificeren van de bestaande en nieuw in te richten meetlocaties die deel uit zullen maken van het hoogwatermeetnet en specificeren en toetsen van de inrichting van deze meetpunten.
Planvorming droogval en stroming	100	Vaststellen exacte informatie behoefte en monitorings methode van 2 belangrijke randvoorwaardelijke aspecten van de ecologische KRW opgave; stroming en droogval.
Installatie		
7 Debietmeetpunten en 20 Waterstandsmetingen	320	Toevoegen van sleutellocaties voor het hoogwatermeetnet om adequater te kunnen sturen en handelen tijdens hoogwater (o.a. inzet van bergingsgebieden) en een betere grondslag te hebben voor het omgaan met schadeclaims
8 Neerslagmeters	170	Inrichten van een Aa en Maas neerslagmeetnet, voor het verbeteren van de neerslagradardata van het KNMI met grondwaarheid. Grote afwijkingen in de radardata werken zowel bij Droogte en overlast door in de tactische-, operationele-, strategische besluitvorming als in de onderbouwing van de schadeclaimbesluiten. De intentie om dit meetnet op te zetten is eerder door het bestuur vastgelegd.
Aanpassingen van bestaande sleutel-meetlocaties (o.a. Gewande, Adcp, sensoren)	350	Bestaande meetpunten op sleutellocaties geschikt maken voor adequate meting van lage en hoge afvoeren, zodat wij zowel bij droogte als overlast over de juiste data beschikken om adequate tactische-, operationele-, strategische maatregelen en schadeclaimbesluiten te kunnen nemen.
Data		
IJken van debieten voor Gemalen/inlaten/sleutellocaties	60	Voor bestaande meetpunten op sleutellocaties zorgen voor goede relaties om de afvoeren uit waterstand- en klepstandmetingen af te leiden, bij, en zeer hoge en zeer lage afvoeren, zodat besluiten en maatregelen op de juiste waarden worden gebaseerd.
Verslimmen validatie	120	Opzetten en operationaliseren van een slimme validatiemethodiek die borgt dat defecten in de meetinfrastructuur snel bekend zijn, dat de kwaliteit en beschikbaarheid van de data verhoogd wordt en overeenkomt met de Eisen van de gebruiksdoelen. Naast verbeteren van kwaliteit en beschikbaarheid, wordt ook zichtbaar gemaakt wat de kwaliteit is. Hierdoor zullen we de meetdata ook in veel grotere mate kunnen gebruiken voor de doelen waarvoor we meten.
Data mining: meer	100	De schat aan data benutten door met een palet aan

:

informatie uit data halen		technieken de tactische-, operationele-, strategische-maatregelen en besluiten rond overlast, droogte en KRW, effectiever en sneller te faciliteren.
Metadata organisatie en ontsluiting Koppelen van systemen	50	Effectief opslaan en ontsluiten van informatie over meetlocaties, meetmethode en metingen zodat wij adequaat en in lijn met voorschriften meetnet- en databeheer, validatie en assetmanagement kunnen uitvoeren en de data op een correcte manier kunnen worden geïnterpreteerd en gebruikt.
Totaal	**1.290**	

Impact RWZI

Maatregelen	Kosten	Resultaat en Effect
	€1000	
6 debietmeetpunten	€260	Aanleg van debietmeetlocaties om samen met de waterkwaliteitsmetingen op deze locaties de impact van de effluentlozingen op het watersysteem in beeld te brengen. Dit vormt de basis voor besluitvorming over de benodigde investeringen op de RWZI's.
Totaal	**260**	

Meten en monitoren in de afvalwaterketen

Maatregelen	Kosten	Resultaat en Effect
	€ 1000	
Inrichten gezamenlijke database met AS50+ en Peelgemeenten	10	Gemeenten en waterschap brengen de meetdata bij elkaar in 1 database, wat de basis is voor verkrijgen van inzicht en bijdraagt aan toekomstige tactische en strategische besluitvorming
Geautomatiseerde data-controle en rapportages gemeenten	40	De bijeengebrachte meetdata wordt automatisch gecontroleerd. Via rapportages krijgen we meer inzicht in het functioneren van de afvalwaterketen.
Kwaliteitsmeters achter RWZI Aarle Rixtel	55	Meer inzicht in het effect van het effluent op het ontvangende KRW waterlichaam, bedoeld voor operationele – en strategische besluitvorming.
Pilot Den Bosch optimalisatie belasting RWZI (koppelen, sturen, analyseren)	40	Optimaliseren van de aanvoer naar de RWZI Den Bosch.
Onderzoek naar het beperken van de afvoer van schoon regenwater vanuit verbeterd gescheiden rioolstelsels naar de RWZI.	55	Lagere transport en zuiveringskosten, verbetering rendement RWZI door lagere belasting van de RWZI.
Totaal	**200**	

KANTTEKENINGEN/RISICO'S

Elders in Nederland wordt al veel gemeten. Aa & Maas probeert zo veel mogelijk te leren van collega's, zowel in ontwerp, inkoop, installatie als onderhoud. Tegelijkertijd kent dit leren haar beperkingen, omdat elk waterschap zijn eigen ICT-configuraties heeft. Aa & Maas zal dus zelf een deel van het wiel moeten uitvinden. Binnen de afdeling O&R is daar al op voorgesorteerd met de komst van nieuwe 'Meetnetbeheerder' per 1 feb 2019.

Kosten voor beheer en onderhoud voor 2019 en 2020 zijn inbegrepen in de maatregelen in de tabel hierboven. Het op langere termijn borgen van de processen die hier bedoeld zijn vergt een ophoging van de exploitatie per 2021 voor de uitvoering van dataverwerking en beheer en onderhoud met een jaarlijks bedrag van €100.000.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

In het Projectenboek 2019, vastgesteld door het Algemeen Bestuur bij de Programma-begroting 2019 in de vergadering van 16 november 2018, is het volgende opgenomen:

PJB-nr.	Projectnaam	Besluiten AB	Uitgaven/Inkomsten	Totaal
251	Meten en monitoren in de afvalwaterketen	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 200.000
			Inkomsten	€ -
267	Renovatie en doorontwikkeling kunstwerken en automatisering	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 900.000
			Inkomsten	€ -250.000
270	Maatregelen digitale transformatie	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 400.000
			Inkomsten	€ -
273	Inrichten meetlocaties en aanschaf stroomsnelheidsmeters	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 250.000
			Inkomsten	€ -75.000
Opgenomen in Projectenboek 2019			**Totaal NETTO**	**€ 1.425.000**

<u>Dekking</u>
De bruto investering bedraagt € 1.750.000. Na aftrek van de subsidie van € 325.000, uit de Deltafondsmiddelen, bedraagt het netto effect voor de berekening van de kapitaallasten € 1.425.000.
Het projectenboek voorziet in de dekking van deze kredietaanvraag.
Hierna worden de kredieten en omschrijvingen aangegeven behorende bij de diverse projectboeknummers (PJB-nr.):

- 251: meten en monitoren in de afvalwaterketen
- 267: Renovatie en doorontwikkeling kunstwerken en automatisering
- 270: Maatregelen digitale transformatie.
- 273: Inrichten meetlocaties en aanschaf stroomsnelheidsmeters

De horizon van het krediet is eind 2020.

Het Financieel Beleid van Aa en Maas schrijft in de tabel met betrekking tot de te hanteren afschrijvingstermijn voor dat deze investering in 5 jaar wordt afgeschreven. Ervaringen uit het verleden leren dat de meetapparatuur aanmerkelijk langer meegaat dan de voorgeschreven 5 jaar. Vanwege technologische ontwikkelingen is de verwachting dat apparatuur na 7 jaar vervangen moet worden. Vandaar dat afgeweken wordt van de

:

voorgeschreven afschrijvingstermijn van 5 jaar en dat een afschrijvingstermijn van 7 jaar wordt gehanteerd.

Een raming van het krediet is als bijlage toegevoegd.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP
Daar waar mogelijk wordt in stroom voorzien door het gebruik van zonnepanelen.

UITVOERING/VERVOLG
Na het beschikbaar stellen van het krediet kan de aanbestedingsprocedure gestart worden. Er zal een meerjarenplanning met een looptijd van anderhalf jaar tot stand komen met de uitvoer van de verschillende objecten, waarbij de langer lopende trajecten en de meest urgente deelprojecten (meetpunten voor Impact van RWZI's) als eerst opgestart zullen worden. Voor monitoren en meten in de keten zal intensief met de gemeenten worden samengewerkt en de prioritering beïnvloed worden door energie bij de verschillende samenwerkingspartnets

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE
Het gaat hier vooral om maatregelen onder de motorkap.
Uiteraard wordt de omgeving (en waar nodig de gemeente) meegenomen, bij werkzaamheden in het zicht en dragen dan de ambities uit van Aa en Maas ten aanzien van digitalisering. Bij potentiele showcases zullen wij deze lokaal en/of landelijk uitdragen.

BIJLAGEN
Bijlage 0 AB-besluit
Bijlage 1 Raming krediet
Bijlage 2 Financiële paragraaf

VERSIEDATUM
15 april 2019

AB-BESLUIT 6 JUNI 2019

ONDERWERP: Kredietaanvraag optimalisatie meet- en data-infrastructuur

AGENDAPUNT:

BESLUITNUMMER: 070619
INVESTERINGSBESLUIT:

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 15 april 2019;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet, de Algemene wet bestuursrecht en de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen;

gezien het advies van de commissie Watersysteembeheer van 16 mei 2019;

B E S L U I T:

Een krediet beschikbaar te stellen van € 1.750.000,-- om bestaande meetnetten, voor watersysteem en -keten, uit te breiden en de bruikbaarheid van data te verhogen, zodat in de groeiende informatiebehoeften wordt voorzien.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering van 7 juni 2019,

de secretaris, de dijkgraaf,

drs. P. Sennema drs. L.H.J. Verheijen

:

Uitbreiding en verdichten bestaande meetnetten en verhogen bruikbaarheid data

IB 2019/13

Overzicht krediet (incl. btw)

			Totale kosten investering IB 2019 13	
Uitgaven				
Voorbereidingskosten extern		€	175.000	
Begeleidingskosten O&R	+	€	-	+
Subtotaal		*€*	*175.000*	
Civiele- bouwkundige kosten		€	-	
W/E kosten		€	366.300	
Algemene kosten	+	€	1.040.700	+
		€	1.407.000	
Subtotaal		*€*	*1.582.000*	
Onvoorzien en afronding		€	154.000	
Toegerekende rente	+	€	14.000	+
Totaal Uitgaven		**€**	**1.750.000**	
Benodigd investeringskrediet:		**€**	**1.750.000**	
Opgenomen in projectenboek		**€**	**1.750.000**	

Printdatum: 2-4-2019

INVESTERING

nummer	13/2019

FINANCIELE PARAGRAAF

Waterschap Aa en Maas

Datum DB:	15-apr-19
Datum AB:	7-jun-19

Algemeen

Sector/staf	:	Watersysteembeheer / Watersysteembeheer
(Staf)afdeling	:	Grondzaken & Inrichting/ Onderzoek en Monitoring
Naam Budgethouder/projectleider	:	
Naam investering	:	**Uitbreiden en verdichten bestaande meetnetten**
Soort investering	:	**C**

Financieel

Krediet uitgaven		€ 1.750.000
Krediet inkomsten		€ -325.000
Netto uitgaven/ inkomsten		€ 1.425.000

		Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Projectenboek 2019	PJB-nr. 251	€ 200.000		€ 200.000
	PJB-nr. 267	€ 900.000	€ -250.000	€ 650.000
	PJB-nr. 270	€ 400.000		€ 400.000
	PJB-nr. 273	€ 250.000	€ -75.000	€ 175.000
Totaal uitgaven/inkomsten		€ 1.750.000	€ -325.000	€ 1.425.000

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	€ 452.050	€ -	€ 452.050
Bouwkundige werken		€ -	€ -
Overig	€ 1.297.950	€ 325.000-	€ 972.950
Totaal	**€ 1.750.000**	**€ 325.000-**	**€ 1.425.000**

Kapitaallasten eerste jaar:	:	2021
Rente %	:	2,00%

Lasten over het 1e volledig jaar berekend!

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallast.
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	15	€ 30.137	€ 9.041	€ 39.178
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Overig	7	€ 138.993	€ 19.459	€ 158.452
Totaal		€ 169.130	€ 28.500	€ 197.630
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Afname jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Totale lasten				€ 197.630

Verdeling totale lasten over de taken

Watersysteembeheer	81,0%
Zuiveringsbeheer	19,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer			eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€ 46.423,18	304.200	€ 0,153
Gebouwd	58,0%	€ 92.846,35	99.000.000.000	0,00009%
Ongebouwd	12,8%	€ 20.490,23	102.800	€ 0,199
Natuurterreinen	0,2%	€ 320,16	24.500	€ 0,013
Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer			**eenheden**	
Per vervuilingseenheid (v.e.)		€ 37.549,61	1.182.300	€ 0,032
Totaal Generaal		**€ 197.629,52**		

Overige gegevens

Projectnummer		
Programma	81%/19%	Voldoende water/Schoon Water
Beleidsveld	6210	Inrichting en onderhoud watersystemen
Werkplanproductnummer	62161001/62162001	Monotoring Waterkwantiteit/kwaliteit

AB voorblad

Datum vergadering: 16 mei 2019 **Agendapunt**: 4.E. **Projectenboeknummer en -naam:** 206 Veiligheidsbeoordeling primaire keringen **Corsa dossiernummer:** **Voorstelnummer BABS**: 48538

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s)	**Portefeuillehouder(s)**
Cie. WB 16-05-2019	Dijk, P.M.J. van

Agendaonderwerp: Aanvullend krediet t.b.v. de veiligheidsbeoordeling primaire keringen
Voorstel: Een aanvullend investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 400.000,- voor de veiligheidsbeoordeling van de primaire waterkeringen.

Besluit:	**Mij bekend,** **De secretaris,**

Bij het onderwerp:
Liggen de volgende stukken ter inzage:
De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden: 1. Bijlage 1 Raming_aangepast 2. Bijlage 2 Overzichtskaart dijktrajecten 3. Bijlage 3 Planning veiligheidsbeoordeling primaire waterkeringen 2017-2023 4. Bijlage 4 Financiële paragraaf

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 7 JUNI 2019

VOORSTEL:
Een aanvullend investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 400.000,- voor de veiligheidsbeoordeling van de primaire waterkeringen.

PROBLEEMSTELLING
Waterschap Aa en Maas heeft als beheerder de wettelijk plicht om de veiligheidsbeoordeling van de primaire waterkeringen uit te voeren. Het waterschap levert de resultaten van de veiligheidsbeoordeling tijdig aan de toezichthouder en de Inspectie voor Leefomgeving en Transport (ILT) rapporteert de (landelijke) resultaten in begin 2023 aan de Minister. Als uit de beoordeling blijkt dat er een veiligheidsopgave ligt, kunnen trajecten nu al worden aangemeld bij het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) om te worden versterkt met 90% subsidie vanuit dit programma.

De beoordeling van de dijktrajecten 36-1, 36-2 en 36-3 is eerder al afgerond (zie bijlage 3). De verzwaring van de norm, de nieuwe risico benadering en nieuwe inzichten in de faalmechanismen hebben geleid tot een veiligheidsbeeld waarin deze dijktrajecten niet langer voldoen aan de norm en verbeterd moeten worden. De afstand tot de norm is daarbij dermate groot dat deze trajecten ook met een hoge urgentie zijn opgenomen in het HWBP. Het is de verwachting dat een vergelijkbaar beeld ook voor de overige trajecten zal gelden. Eind 2018 is met het algemeen bestuur de stand van zaken en het huidige (tussentijdse) veiligheidsbeeld gedeeld. Waterschap Aa en Maas heeft dan ook alle reden om voortvarend door te gaan met de beoordeling om een volledig veiligheidsbeeld van alle trajecten af te kunnen geven.

Tijdens de beoordelingswerkzaamheden van de dijktrajecten 36-4 en 36-5 is gebleken dat deze meer werk vragen dan die van de eerder uitgevoerde dijktrajecten. Dit komt door het feit dat de dijktrajecten een lagere wettelijke norm hebben waardoor de afstand tot de norm kleiner is en er meer onderbouwing gevraagd wordt. Bijvoorbeeld t.a.v. indirecte faalmechanismen zoals niet waterkerende objecten, bomen, bebouwing en kabels en leidingen. Daarnaast kent het gebied, de dijken en de ondergrond meer variatie en complexiteit. We moeten hierdoor extra inzetten op de inhuur van kennis en specialistische expertise uit de markt. Insteek is om deze kennis in eigenhuis te behouden en te ontwikkelen. Mede vanwege personeelsverloop is dit een uitdaging. Aangezien het zwaartepunt van de werkzaamheden in 2019 en 2020 gepland is en we het tempo en de continuïteit van de beoordeling willen behouden vragen we om een aanvullend krediet ter beschikking te stellen. Dit zodat we de beoordeling van dijktrajecten 36-4, 36-5, 36a en 58 volledig en z.s.m. kunnen afronden.

BEOOGD EFFECT

De veiligheidsbeoordeling levert uiterlijk in 2022 een compleet veiligheidsbeeld van onze primaire waterkeringen op (waterstaatskundige toestand).

ARGUMENTEN

1.1 Inzicht in de waterstaatkundige toestand van de primaire waterkeringen en hiermee de waterveiligheidsopgave van waterschap Aa en Maas.

De veiligheidsbeoordeling geeft inzicht op welke delen van een traject, in welke mate en op welke onderdelen (bijv. hoogte, stabiliteit) een dijktraject voldoet of niet voldoet aan de norm.

1.2 Behouden van het tempo en de continuïteit van de beoordeling

De beoordeling van de dijktrajecten loopt voortvarend en conform planning. Dit tempo willen we behouden om tot een volledig veiligheidsoordeel te komen van alle dijktrajecten.

1.3 De veiligheidsbeoordeling staat aan de basis van aanmelding van dijkversterkingsprojecten bij het HWBP.

De urgentie van de dijkversterkingsopgave wordt bepaald door de 'afstand tot de norm': het verschil tussen de toelaatbare overstromingskans en de overstromingskans op basis van de beoordeling. Dit is leidend is voor de programmering in het HWBP. Door op korte termijn inzicht te verkrijgen in dijktrajecten met een (grote) afstand tot de norm kunnen deze tijdig worden aangemeld bij het HWBP om te worden versterkt met 90% subsidie.

1.4 We voldoen aan de Wettelijke taak omschreven in de Waterwet artikel 2.12

Volgens de wet heeft de beheerder de verantwoordelijkheid om een veiligheidsbeoordeling uit te voeren en periodiek verslag uit te brengen aan de Minister over de algemene waterstaatkundige toestand van de primaire waterkering. Deze beoordeling vindt met ingang van 1 januari 2017 plaats aan de hand van de *Regeling veiligheid primaire waterkeringen 2017 (zoals genoemd in de waterwet)*.

1.5 Input beheermaatregelen, calamiteitenplan en onderhoud waterkering

Totdat de dijktrajecten versterkt zijn biedt het veiligheidsoordeel belangrijke input voor beheermaatregelen tijdens hoogwater, het calamiteitenplan en het onderhoud van de waterkering.

KANTTEKENINGEN/RISICO'S

1.1 *Werken met de nieuwe methodiek vraagt nog (vaak) aanvullend onderzoek*
Er is in de methodiek en software het nodige veranderd t.o.v. de voorgaande beoordelingsronden. De kennis hierover moet worden opgebouwd, zowel bij het waterschap als de markt. Mogelijk dat hierdoor laat duidelijk wordt dat aanvullend onderzoek nodig is om tot een betrouwbaar oordeel te komen. Het risico wordt beheersbaar geacht omdat tussen de waterschappen, het ministerie en de kennisinstituten regelmatig afstemming plaats vindt. De beoordelaars van de waterschappen zoeken elkaar regelmatig op en wisselen kennis en ervaring uit. In de voorbereidende fase van de beoordeling is dit erg waardevol gebleken. Daarnaast zijn we tijdig begonnen en biedt dit ons de ruimte om voor 2022 de veiligheidsbeoordeling uit te voeren.

1.2 WBI-instrumentarium en software volledig uitgeleverd echter niet toereikend
Het wettelijk beoordelingsinstrumentarium (WBI) en bijhorende software dat vanuit het rijk ter beschikking is gesteld kent witte vlekken en kennisleemten. Dit kan worden opgevangen door het toepassen van expertjudgement en met alternatieve software te werken die gebaseerd is op dezelfde rekenmodellen. Tot op heden heeft dit goed gewerkt.

1.3 Geraamde kosten worden iteratief ingeschat
Het beoordelingsproces is een iteratief proces waarbij van grof naar fijn wordt gewerkt. Als op basis van vuistregels en simpele analyses niet tot een oordeel kan worden gekomen moet gedetailleerd beoordeeld worden. Dit kost meer tijd en geld. Op welke onderdelen en hoeveel kilometer gedetailleerd moet worden beschouwd, is op voorhand soms moeilijk in te schatten. Op basis van de bevindingen uit de voorbereiding was de verwachting dat het bestaande krediet voldoende zou zijn. Uit onderzoek van de Unie van Waterschappen is gebleken dat bij dijktrajecten met een kleine afstand tot norm i.c.m. inhoudelijke complexiteit de beoordeling meer werk en kosten met zich brengt dan vooraf voorzien. De gemiddelde kosten de km lopen hiermee op van ongeveer €15.000,- á €20.000,- de km naar soms €20.000,- á €30.000,- de km. De besteedde kosten binnen ons waterschap liggen rond €10.000,- á €15.000,- euro de kilometer.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

In het Projectenboek 2019, vastgesteld door het Algemeen Bestuur bij de Programma-begroting 2019 in de vergadering van 16 november 2018, is het volgende opgenomen:

PJB-nr.	Projectnaam	Besluiten AB	Uitgaven/inkomsten	Totaal
206	Veiligheidstoetsing primaire keringen	*17-11-2017*	Uitgaven	€ 500.000
			Inkomsten	€ -
Opgenomen in Projectenboek 2019			**Totaal NETTO**	**€ 500.000**

Eerder, in de vergadering van het Algemeen Bestuur van 17 november 2017, is ten behoeve van de veiligheidstoetsing een investeringskrediet van € 500.000 beschikbaar gesteld (zie hiervoor BABS 39605).

Gevraagd krediet

Ten behoeve van diezelfde veiligheidstoetsing van de primaire keringen wordt ter aanvulling een investeringskrediet gevraagd van € 400.000.

Dekking

Het gevraagde krediet is niet voorzien in het Projectenboek 2019. De voortvarende aanpak maakt dat we nu al met een aanvraag voor aanvullend krediet komen. De geplande uitgaven voor 2019 worden opgevangen binnen het investeringsvolume van het huidige boekjaar. De geplande uitgaven in de komende jaren worden doorgerekend en meegenomen in de Voorjaarsnota 2019.

Een uitsplitsing op hoofdlijnen van de geraamde kosten staat in bijlage 1. De financiële consequenties van deze investering zijn zichtbaar in de als bijlage toegevoegde financiële paragraaf (zie bijlage 4).

Subsidie

Niet van toepassing.

Effect op de exploitatie

Niet van toepassing.

UITVOERING/VERVOLG

De resultaten van de veiligheidsbeoordeling worden per dijktraject met instemming van het Dagelijks Bestuur gerapporteerd aan de ILT (bijlage 3 geeft inzicht in de planning hiervan). Begin 2023 wordt de veiligheidsbeoordeling van alle primaire waterkeringen van Nederland gerapporteerd aan de Minister. Voor 1 januari 2024 brengt de Minister verslag uit aan de 1e en 2e kamer. Na 2023 start de volgende beoordelingsronden waarbij het landelijke rapportagemoment in 2035 gepland staat. De inspanning voor de volgende beoordelingsronde hangt in sterke mate af van het aantal kilometers dat voor 2035 al is versterkt of op de nominatie staat om versterkt te worden.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

De Veiligheidsbeoordeling draagt bij aan de inzichten van de verbeteropgave om te komen tot robuuste en duurzame primaire keringen waarmee de veiligheid tegen overstroming geborgd wordt.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

Zodra een dijktraject een volledige veiligheidsbeoordeling heeft en deze door de inspectie leefomgeving en transport (ILT) juist is bevonden wordt deze op het waterveiligheidsportaal gepubliceerd en is daarmee openbaar beschikbaar. Wanneer we een dijkversterkingstraject starten worden de omgeving en belanghebbenden actief geïnformeerd en betrokken.

BIJLAGEN

0. AB-besluit
1. Kostenraming op hoofdlijnen
2. Overzichtskaart dijktrajecten
3. Planning
4. Financiële Paragraaf

AB-BESLUIT

ONDERWERP: AANVULLEND INVESTERINGSKREDIET VOOR DE VEILIGHEIDSBEOORDELING VAN DE PRIMAIRE WATERKERINGEN

AGENDAPUNT:

BESLUITNUMMER: 070619/
INVESTERINGSBESLUIT:

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 15 april 2019;

gelet op het artikel 2.12 Waterwet;

gezien het advies van de commissie Watersysteembeheer van 16 mei 2019;

B E S L U I T:

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 400.000,- voor de uitvoering van de veiligheidsbeoordeling van de primaire waterkeringen.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering van 7 juni 2019,

de secretaris, de dijkgraaf,

drs. P. Sennema drs. L.H.J. Verheijen

BIJLAGE 1 *15-4-2019*

KOSTENRAMING

Werkzaamheden veiligheidsbeoordeling 2019-2022		**Raming**
Ingenieursdiensten (advies, expertkennis)	€	280.000
Grondonderzoek; sonderingen, boringen, Em metingen, laboratoriumproeven	€	75.000
Monitoring Peilbuizen	€	25.000
Onvoorzien	€	4.000
Interne rente	€	16.000
TOTAAL GEVRAAGD KREDIET (incl. BTW)	**€**	**400.000**

Overzichtskaart dijktrajecten primaire waterkeringen waterschap Aa en Maas

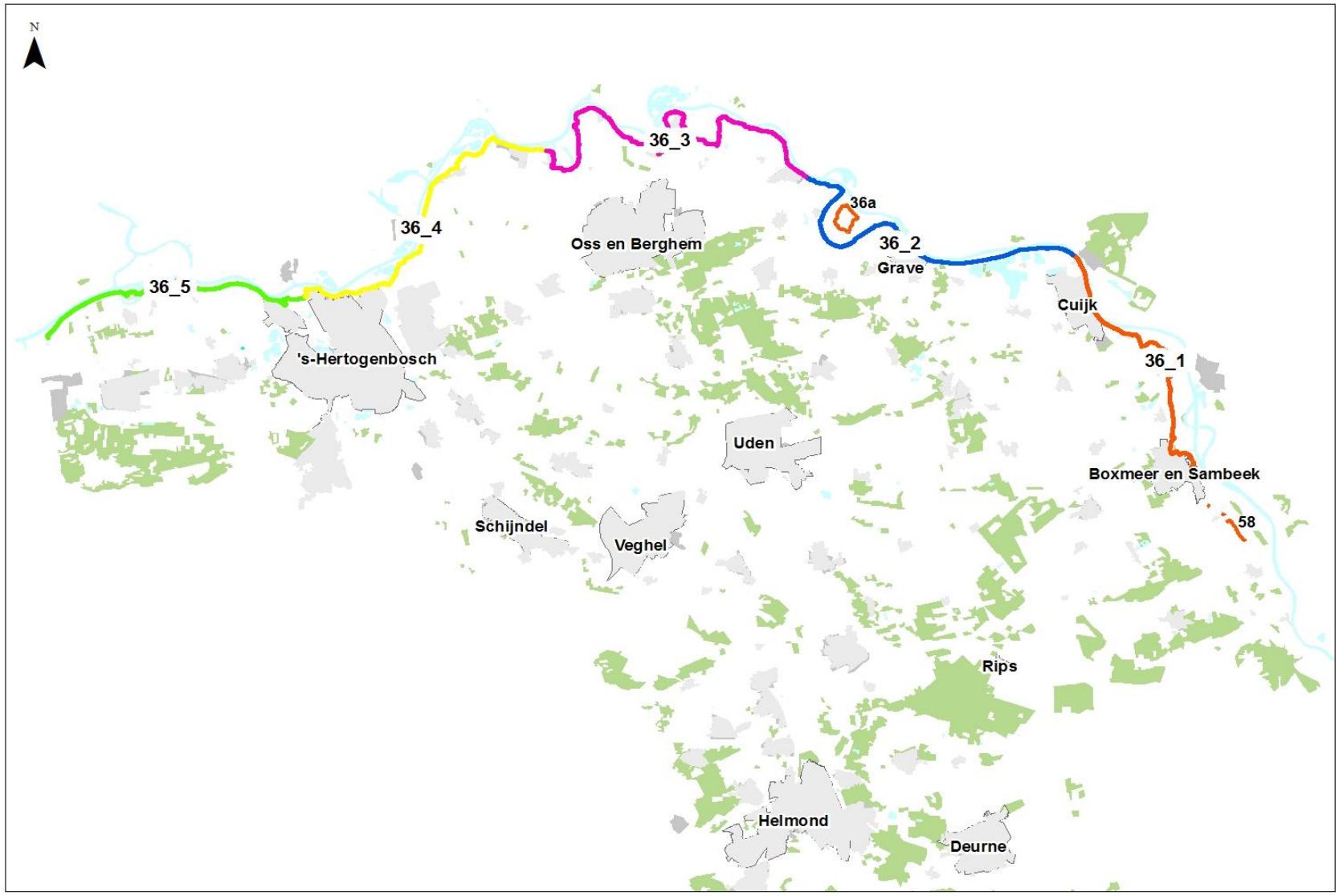

Bijlage 3: Planning en voortgang veiligheidsbeoordeling primaire waterkeringen 2017-2023 Aa en Maas

Traject	Norm Ondergrens/ signaleringswaarde	Uitvoeren beoordeling	Beoordeling bestuurlijk aanbieden aan ILT	Akkoord ILT	Veiligheidsoordeel
36-1	**1:3.000** en **1:10.000**	2017- 2018	Juni 2018	Ja, juni 2018	Categorie D, lager dan ondergrens
36-2	**1:10.000** en **1: 30.0000**	2017 - 2018	Februari 2018	Ja, maart 2018	Categorie D, lager dan ondergrens
36-3	**1:10.000** en **1: 30.0000**	2017	Maart 2017	Ja, april 2017	Categorie D, lager dan ondergrens
36-4	**1:3.000** en **1:10.000**	2018-2020	2019-2020		
36-5	**1:3.000** en **1:10.000**	2018-2020	2019-2020		
36a	**1:1.000** en **1:3.000**	2020-2021	2020-2021		
58	**1:100** en **1:300**	2020-2021	2020-2021		

Printdatum: 3-4-2019

INVESTERING

nummer	18 / 2019

FINANCIELE PARAGRAAF

Waterschap Aa en Maas

Datum DB:	15-apr-19
Datum AB:	7-jun-19

Algemeen

Sector/staf	:	Watersysteembeheer
(Staf)afdeling	:	District Hertogswetering
Naam Budgethouder/projectleider	:	Lap, K. / Vergeldt, L.
Naam investering	:	**Veiligheidstoetsing primaire keringen**
Soort investering	:	**B**

Financieel

Krediet uitgaven	€	400.000
Krediet inkomsten	€	-
Netto uitgaven/ inkomsten	€	400.000

		Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Projectenboek 2019	PJB-nr. 206	€ -	€ -	€ -
Totaal uitgaven/inkomsten		€ -	€ -	€ -

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Overig	€ 400.000	€ -	€ 400.000
Totaal	**€ 400.000**	**€ -**	**€ 400.000**

Kapitaallasten eerste jaar:	:	2023 Lasten over het 1e volledig jaar berekend!
Rente %	:	2,00%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallast.
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Overig	5	€ 80.000	€ 8.000	€ 88.000
Totaal		€ 80.000	€ 8.000	€ 88.000
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Afname jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Totale lasten				€ 88.000

Verdeling totale lasten over de taken	
Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer			eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€ 25.520,00	304.200	€ 0,084
Gebouwd	58,0%	€ 51.040,00	99.000.000.000	0,00005%
Ongebouwd	12,8%	€ 11.264,00	102.800	€ 0,110
Natuurterreinen	0,2%	€ 176,00	24.500	€ 0,007

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer			eenheden	
Per vervuilingseenheid (v.e.)		€ -	1.182.300	€ -
Totaal Generaal		**€ 88.000,00**		

Overige gegevens

Projectnummer	:	I1016201	Veiligheidstoetsing primaire keringen
Programma	:	100%	Veilig en Bewoonbaar
Beleidsveld	:	6110	Aanleg en onderhoud waterkeringen
Werkplanproductnummer	:	61113001	Veiligheidstoetsing waterkeringen

Waterschap
Aa en Maas

Onderhandelingsakkoord
16 april 2019

De deelnemende partijen aan de coalitieonderhandelingen, de fracties Water Natuurlijk, CDA en Geborgden hebben op dinsdag 16 april 2019 overeenstemming bereikt over een coalitie die uit deze 3 fracties zal bestaan. Als basis voor deze coalitie dient het opgestelde Bestuursakkoord voor de komende bestuursperiode en de financiële uitgangspunten in dat kader. De eindversie van het Bestuursakkoord 2019-2023, met de titel " Waterbewust samen werken met Water ", is als bijlage bij dit onderhandelingsakkoord gevoegd.

Het onderhandelingsakkoord is verder de basis voor de voordracht aan het Algemeen Bestuur op 19 april as. tot benoeming van de leden van het Dagelijks Bestuur en de portefeuilleverdeling daarbij.

Partijen zijn het er met elkaar over eens dat er in Oost-Brabant grote opgaven liggen om voldoende beschermd te zijn tegen overstromingen, problemen met droogte te voorkomen en te zorgen voor natuurlijk, gezond en schoon water. De uitdaging voor waterschap Aa en Maas is gelegen in een realistisch, realiseerbaar ambitieniveau, waarbij de rekening, noch de opgaven en risico's worden doorgeschoven naar de toekomst. Met dit Bestuursakkoord worden daarvoor de bestuurlijke accenten voor de bestuursperiode 2019 – 2023 gegeven.

Wij streven de volgende missie na:
Het ontwikkelen, beheren en in stand houden van gezonde, robuuste en veerkrachtige watersystemen, die ruimte bieden aan een duurzaam gebruik voor mens, dier en plant in het gebied, waarbij de veiligheid is gewaarborgd, en met oog voor economische aspecten.

In de bestuursperiode 2019 – 2023 staan de volgende doelen centraal:
- We willen beter voorbereid zijn op weersextremen zoals de hevige regenval in 2016 en de droogte in 2018, om zo schade te voorkomen aan bebouwd gebied, landbouw en natuur;
- We willen de bescherming tegen overstromingen vanuit de Maas vergroten;
- We willen de verbetering van de waterkwaliteit in Oost Brabant voortvarend oppakken, te beginnen met onze eigen rioolwaterzuiveringsinstallaties;
- We gaan nog nadrukkelijker aan de slag met maatschappelijke opgaven als energietransitie, de landbouwtransitie, de bevordering van biodiversiteit en de versterking van landschapskwaliteiten;
- Ten aanzien van de grote uitdagingen in het waterbeheer zoeken we verdergaande samenwerking met onze partners en gaan we voor een integrale aanpak;
- Met het oog op de klimaatverandering en de klimaatadaptatie wil het waterschap koploper zijn in de verduurzaming en benutten we kansen voor de circulaire economie;

Bijlage: Bestuursakkoord 2019-2023

De opvatting vanuit de nieuwe coalitie is dan ook dat het Bestuursakkoord kan bogen op een breed bestuurlijk draagvlak, op basis waarvan met vertrouwen naar een goede samenwerking kan worden uitgezien.

's-Hertogenbosch, 16 april 2019,

De vertegenwoordigers van de partijen:

Water Natuurlijk, de heer E.H.J.M. de Groot,.....

Water Natuurlijk, mevrouw S.J. de Zoeten,.....

De fractie Geborgden, de heer P.M. van der Krabben,.....

De fractie Geborgden, de heer P.M.J. van Dijk,.....

CDA, de heer P.C.M. Ketelaars, ...

CDA, de heer P.W.M. Brouwers, ...

Bijlage: Bestuursakkoord 2019-2023

Waterschap Aa en Maas, Bestuursakkoord 2019 – 2023

Titel: Waterbewust samen werken met Water

Inleiding en doel

De afgelopen bestuursperiode is succesvol verlopen. Er zijn veel projecten gerealiseerd en verbeteringen in het waterbeheer doorgevoerd. Aa en Maas staat bekend als een innovatief waterschap. Qua tariefstelling is Aa en Maas bij de laagste van Nederland blijven behoren. Dit alles heeft geleid tot de titel 'Beste Overheidsorganisatie van Nederland' in 2018.
Er is echter geen tijd om achter over te leunen. Er liggen nog grote uitdagingen voor ons. We willen beter voorbereid zijn op weersextremen zoals de hevige neerslag in 2016 en de droogte in 2018, we willen de bescherming tegen overstromingen vanuit de Maas vergroten en er ligt een grote opgave om de waterkwaliteit in Oost-Brabant te verbeteren. Deze wateropgaven hangen sterk samen met maatschappelijke opgaven zoals de energietransitie, de landbouwtransitie (kringlooplandbouw), de bevordering van biodiversiteit en de versterking van het landschap.
Via dit Bestuursakkoord geven wij richting aan hoe wij de komende 4 jaar in samenwerking met onze partners met deze opgaven aan de slag gaan. Hierbij streven wij naar een realistisch en uitvoerbaar ambitieniveau, waarbij wij de rekening, noch de opgaven en risico's doorschuiven naar de toekomst.

Bestuurlijke accenten in onze maatschappelijke rol

Een waterschap midden in de samenleving

Wij vinden het erg belangrijk dat onze inwoners weten wat het waterschap doet. Onze inwoners mogen weten wat zij terug krijgen voor hun belastinggeld en worden uitgedaagd om hun mening te geven. Zo kunnen wij met ons werk nog meer aansluiten bij de behoeften uit de samenleving. Wij willen een waterschap van en voor de mensen zijn.
Waterschap Aa en Maas zorgt niet alleen voor veilig, voldoende en schoon water, maar ook voor gezond, natuurlijk en recreatief water.

- Alle bestuursleden zetten zich actief in om het werk van het waterschap uit te dragen.
- Wij communiceren (pro)actief, interactief en participatief met de inwoners en bedrijven in Oost-Brabant.
- In elk project wegen wij af of en hoe de participatie van belanghebbenden vorm krijgt.
- Wij zorgen er voor dat alle relevante informatie op een gemakkelijke manier ontsloten wordt voor onze inwoners en bedrijven. Het gaat dan om ons beleid, onze projecten en onze data (zoals peilen, debieten, concentraties en risico op droogte / wateroverlast).
- In de afgelopen bestuursperiode zijn burgerdijkwachten geïntroduceerd. Deze periode verkennen wij of inwoners ons ook kunnen ondersteunen als waterwacht ten tijde van wateroverlast en droogte.
- Er is meer aandacht voor water in bebouwd gebied om zo een groter deel van onze inwoners te bereiken (afkoppelen, oeverbeheer, klimaatadaptatie, gezondheid, recreatief medegebruik). Hiervoor maken wij een plan en daar maken we afspraken over met gemeenten.
- Wij verdubbelen het budget voor educatie/bewustwording, recreatie en participatie van € 200.000 naar € 400.000. Hiermee kunnen wij het werk van het waterschap extra zichtbaar en tastbaar maken voor de inwoners van Oost-Brabant.

- Wij vinden het belangrijk om de jeugd bij het werk van het waterschap te betrekken, onder meer door de relatie met het onderwijs verder te verbeteren en voldoende ruimte voor stages te blijven bieden.
- Wij zetten versterkt in op het voorkomen dat regels overtreden worden (coachend handhaven / preventie).

Samenwerking met partners

Zoals al in de inleiding is benoemd liggen er grote uitdagingen voor ons in het waterbeheer, die moeten worden gerealiseerd binnen een veranderend Brabants landschap als gevolg van transities rondom landbouw, energie, klimaat en natuur. Het werken aan water kan daarom niet alleen, maar vraagt om samenwerking met onze partners en een integrale aanpak om de beste afwegingen te kunnen maken. Maar het vraagt ook om daadkracht en uitvoeringskracht om niet te blijven hangen in het zoeken naar het optimum. Flexibiliteit is een sleutelwoord.

- Wij staan achter het Manifest 'Brabants Mozaïek in ontwikkeling' en de voorgestelde gezamenlijke en integrale aanpak van de opgaven bij landbouw, energie, klimaat, water en natuur.
- Wij zoeken bij elke problematiek de meest optimale samenwerkingsschaal.
- Wij nemen niet ongevraagd taken van andere partijen over, zo is de gemeente in de lead binnen het bebouwde gebied. Wij stellen hier wel actief kennis en subsidie beschikbaar.
- We combineren onze opgaven zoveel mogelijk met de opgaven van onze partners (werk met werk maken).
- Wij geven hoge prioriteit aan projecten die ook bijdragen aan doelen van andere partijen (water gerelateerd).
- Wij blijven werken met vaste (bestuurlijke) contactpersonen per gebied (relatiebeheer)
- Wij werken omgevingsgericht en werken de principes van een stuurbaar klimaat-robuust beekdal-landschap verder uit voor het stroomgebied van de Aa.

Bestuurlijk samenspel

Het Algemeen Bestuur is het hoogste bestuursorgaan van het waterschap. Het is verantwoordelijk voor het bepalen van de strategische doelen en het beschikbaar stellen van financiële middelen om deze doelen te realiseren. Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken. Het bereidt de besluitvorming door het Algemeen Bestuur voor.

- We kiezen voor een DB bestaande uit een dijkgraaf en 3 DB-leden. Dit is een DB-lid minder dan in de afgelopen bestuursperiode. Dit vraagt nog meer dan voorheen om vertrouwen in elkaar en werken volgens het principe van collegiaal bestuur.
- Binnen het DB heeft de dijkgraaf een belangrijke rol, ook als het gaat om enkele inhoudelijke portefeuilles en overleggremia.
- Het Dagelijks Bestuur opereert met slagkracht op basis van heldere mandaatverlening door het Algemeen Bestuur.
- Wij hechten zeer aan een transparant, open en integer waterschapsbestuur.
- De huidige capaciteit voor bestuursondersteuning richten we zo in dat er ook invulling gegeven kan worden aan een 'griffier'-functie: een functionaris die contactpersoon is voor AB-leden aan wie rechtstreeks (zonder tussenkomst van het DB) vragen kunnen worden gesteld en met als

specifiek taakonderdeel om de kaderstellende en controlerende rol van het AB te versterken en de verdere professionalisering (scholing en ontwikkelen bestuurlijk samenspel) van het AB gestalte te geven.

Bestuurlijke accenten in het waterbeheer

Een stevige basis

Een groot gedeelte van de inzet van menskracht en middelen van het waterschap gaat naar het op orde houden van het watersysteem en de waterketen. Het gaat om het onderhoud van waterkeringen, rwzi's, leidingen, gemalen, stuwen, baggeren en maaien van waterl open, het peilbeheer, etc. Dit werk vormt de basis voor een veilig, klimaatbestendig en gezond (KRW) watersysteem. We werken verder aan het programma 'Wijzer Onderhoud', met aandacht voor natuur, landschap en recreatie.

- Het op orde houden van het watersysteem en de keten krijgt hoge prioriteit.
- Er wordt extra energie gezet op het verbeteren van de onderhoudssituatie en bereikbaarheid langs waterlopen (Wijzer Onderhoud).
- Het streven blijft om de doelstellingen uit het Waterbeheerplan 2016 – 2021 (WBP) te halen, dat betekent dat we extra energie zetten op maatregelen waarvan de realisatie nu achterblijft.

Waterveiligheid

Het waterschap Aa en Maas beheert 110 km dijk langs de Maas. Over vrijwel de gehele lengte moet de bescherming tegen overstromingen vanuit de Maas worden vergroot. Binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma krijgen de dijken bij Aa en Maas naar verwachting de status 'urgent'.

- Gelet op de urgente waterveiligheidsopgave langs de Maas zet het waterschap voortvarend in op het verbeteren van de bescherming tegen overstromingen.
- Om de opgave behapbaar te houden (qua capaciteit, geld en risico's) pakken we projecten gefaseerd op: als de voorbereiding van het ene project afgerond is, kan de voorbereiding van het volgende project opgepakt worden.
- Bij het bepalen en invullen van de waterveiligheidsopgave werken wij volgens het principe van meerlaagse veiligheid. Volgens dit principe wordt rekening gehouden met de lagen preventie (1), ruimtelijke inrichting (2) en rampenbestrijding (3).

Een klimaatbestendig robuust en veerkrachtig, stuurbaar watersysteem

De afgelopen jaren leren dat we steeds vaker te maken krijgen met weersextremen. Dit vraagt om een watersysteem dat niet alleen in normale situaties goed functioneert, maar dat ook extreem natte en extreem droge situaties aan kan. Dit kan het waterschap niet alleen! In het koersdocument 'Weer, een uitdaging' is richting gegeven aan hoe wij toe werken naar een meer klimaatbestendig en robuust watersysteem. Via dit bestuursakkoord brengen wij hier extra accenten in aan. Het waterschap hanteert zoveel mogelijk het principe "de gebruiker betaalt".

- We zetten samen met iedereen die grond bezit stevig in op waterconservering en het vergroten van de waterbeschikbaarheid voor natuur en agrarische ondernemers. De Peelhorst krijgt hierbij de hoogste prioriteit, als brongebied voor het stroomgebied van de Aa en de Raam. Het streven is om 10% extra van het neerslag-overschot te laten inzijgen.

- Met het oog op het aanvullen van het grondwater (en voorkomen van een verdere daling van grondwaterstanden):
    - Zetten we in op een peilbeheer in de winterperiode met peilen net onder het maaiveld, in de lente en herfst zo hoog mogelijk (afhankelijk van het weer en de grondwatersituatie) en in de zomer vergelijkbaar met de afgelopen jaren.
    - Pakken we laagtes op de hoge zandgronden die drainerend werken (zoals het Straatsven en het Palmven) met maatwerk aan (bijvoorbeeld via ruiling van grond of het omvormen van laagtes tot een klimaatbuffer).
- Dergelijke hoge waterpeilen vragen om een systeem waarin je snel kunt sturen om wateroverlast te kunnen voorkomen.
- We trekken onder meer eenmalig € 250.000,- uit voor waterconservering via lop-stuwen en/of knijpstuwen en € 1,25 miljoen om in 2500 ha (deels gelegen op de hoge zandgronden) de realisatie van klimaatadaptieve drainage, ondergrondse beregening en ander maatwerk op de Peelhorst te stimuleren.
- Wij willen onderzoeken of / waar het gebruik van dergelijke maatregelen in attentiezones van Natura2000 gebieden mogelijk is zonder dat dit schade oplevert voor de natuur.
- Afspraken over maatregelen zoals lop-stuwen en klimaatadaptieve drainage leggen we vast in bedrijfswaterplannen, met daarbij aandacht voor de verantwoordelijkheid van de grondeigenaren en die van het waterschap.
- We evalueren de afgeronde GGOR-projecten en we starten in deze bestuursperiode een integrale GGOR 2.0 in vier gebieden met als hoofddoel klimaatadaptatie. We denken aan gebieden rondom de Peelrijt, de Maashorst, Sint Anthonis en Westerbeek.
- We zetten er op in om in deze bestuursperiode de opgave voor hydrologisch herstel in de resterende Natura2000 gebieden en Natte Natuurparels af te ronden. Het gaat hierbij o.a. om de Deurnese Peel, Hooge Raam, Sang en Goorkens en het Wijboschbroek.
- We onderzoeken de mogelijkheid voor extra wateraanvoer vanuit de Maas via de Sambeekse Uitwatering en de Oeffeltse Raam.
- Deze bestuursperiode voeren we klimaat stresstesten uit met onze waterpartners. Opbrengst is een gezamenlijke uitvoeringsagenda, die aan het Rijk aangeboden wordt in het kader van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie.
- Met iedere gemeente ontwikkelen we een actieplan gericht op klimaatbestendigheid.
- Samen met gemeenten stimuleren we initiatieven gericht op een duurzaam watersysteem in het bebouwde gebied (groene daken, afkoppelen, groene schoolpleinen, etc.). Hiertoe verbeteren we bestaande regelingen.
- Aanvullend onderzoeken wij hoe we samen met gemeenten onze inwoners kunnen enthousiasmeren en faciliteren bij het treffen van watermaatregelen. Een idee hierbij is 'Willem, de waterman' (m/v): iemand die rondtrekt door het beheergebied, uitleg en tips geeft en/of mogelijk zelfs helpt bij de uitvoering.
- Voor een klimaatbestendig en robuust watersysteem is meer ruimte voor water in de beekdalen nodig. We voeren de projecten rondom beekontwikkeling zo uit dat ze ook bijdragen aan een robuust en veerkrachtig, stuurbaar systeem met minder kans op schade door droogte en wateroverlast.
- Bij de beekontwikkelprojecten wordt waar mogelijk ruimte gegeven voor bouwen met natuur (inrichtingsmaatregelen met natuurlijke materialen zoals hout in de beek).

- Gelet op de weerbarstige uitvoeringspraktijk en de afhankelijkheid van grondverwerving wordt een onderzoek gestart naar mogelijke versnellingsmaatregelen.
- Staand beleid zoals de fosfaatrechten en aflossingsverplichtingen maken het erg onaantrekkelijk voor grondeigenaren om stroken grond te verkopen. Aa en Maas gaat de komende bestuursperiode dit onderwerp aankaarten bij de verantwoordelijke instanties en continu agenderen en lobbyen op dit punt.
- De benodigde maatregelen voor het voldoen aan de wettelijke opgave voor wateroverlast (conform de normen uit de Verordening van de provincie die volgen uit het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW)), worden zo spoedig mogelijk in een investeringsprogramma uitgewerkt en voor het einde van de bestuursperiode gerealiseerd.
- Aa en Maas maakt er landelijk werk van om overstromingsrisico's verzekerbaar te krijgen.

Een schoon en gezond watersysteem

Ons doel is een watersysteem met een goede waterkwaliteit, dat ecologisch goed functioneert en waar de inwoners en bezoekers van ons beheergebied van kunnen genieten. Wij hebben met de inrichting en het beheer van het watersysteem en met het zuiveren van het afvalwater veel invloed op de waterkwaliteit. Het waterschap hanteert zoveel mogelijk het principe "de vervuiler betaalt", voor iedereen op een gelijkwaardige manier.

- We versnellen de realisatie van beekherstel, ecologische verbindingszones, natuurvriende lijke oevers en vispassages gericht op halen van de doelstelling van een schoon en gezond watersysteem in 2027 (KRW) en het vergroten van de biodiversiteit (als verbinding en als leefplaats).
- Voor natuurvriendelijke oevers benutten we de kansen die er zijn, bijvoorbeeld door de inzet van onderhoudspaden. Voorwaarde is dan dat er goede afspraken over het onderhoud zijn gemaakt in het kader van 'Wijzer onderhoud'. Voor de realisatie van natuurvriendelijke oevers stellen we een plan van aanpak op.
- Wij zetten in op ecologisch oever- en randenbeheer gericht op een vergroting van de biodiversiteit. Een voorwaarde is dat dit niet ten koste gaat van de stuurbaarheid en de kans op wateroverlast niet vergroot.
- Wij steken in op minimalisatie van het gebruik van glyfosaat op gronden die bij het waterschap in eigendom zijn.
- Wij zetten daar waar mogelijk in op ecologisch eigendommenbeheer (bv bij dijken of onderhoudspaden die in ons eigendom zijn).
- We brengen de mogelijkheden en kosten in beeld voor het afvoeren van het maaisel dat we tot nu toe in het droge deel van ecologische verbindingszones afzetten.
- Wij maken ons hard voor een Proeftuin in de Peel, waar onder regie van de provincie, wordt verkend hoe de beoogde kringlooplandbouw (landbouwtransitie) via een integrale aanpak in de praktijk kan worden gebracht. Onderdeel van deze proeftuin moet zijn hoe de uit- en afspoeling van nutriënten naar het oppervlaktewater kan worden beperkt, in samenhang met het leveren van een bijdrage aan de klimaatopgaven en verbetering van de bodemstructuur.
- We verbreden het bedrijfswaterplan tot een bodem- en waterplan waarin elementen zoals verhoging van het organisch stof gehalte en uitspoeling van nutriënten een rol krijgen. We zien hier ook een rol voor het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW).

- Wij continueren de aanpak van diffuse verontreinigingen. Dit doen wij onder andere via het project Schoon Water voor Brabant en via inzet van eigen middelen ter versterking van POP3 en GLB maatregelen.
- Wij meten en monitoren de waterkwaliteit in het oppervlaktewater. Waar nodig agenderen wij problemen met de waterkwaliteit ook bij andere instanties zoals het rijk.
- We gaan voor realisatie van de afvalwaterstrategie, gericht op de benodigde extra zuivering op nutriënten, medicijnresten en andere microverontreinigingen.
- We sturen er op dat het effluent van de zuiveringen voldoet aan de KRW-normen voor oppervlaktewater, met oog voor een verantwoorde kostenontwikkeling.
- Een eerste stap hierin is om alle bestaande zuiveringen binnen de bestuursperiode nog verder te optimaliseren voor het zuiveringsrendement en met slimme investeringen / maatregelen het maximale uit de bestaande installaties te halen.
- We verwachten hiermee een significante rendementsverbetering te halen en monitoren de werkelijke effecten goed om aanvullende de zuiveringsstappen zo compact, doelmatig, effectief en kostenefficiënt te realiseren.
- Op basis van deze stappen en inzichten maken we een concreet en dynamisch uitvoeringsprogramma voor de verdere uitrol van de afvalwaterstrategie. Op basis van de inzichten uit de eerste maatregelen programmeren we, bereiden we voor en starten we de realisatie van aanvullende zuiveringsstappen.
- Parallel realiseren we de renovaties van de bestaande infrastructuur en benutten de kansen voor koppelingen met optimalisatie en kwaliteitsverbetering.
- In deze bestuursperiode realiseren we bij drie rwzi's een extra zuiveringsstap voor de verwijdering van medicijnresten. Naar verwachting zijn dit de RWZI's Oijen, Aarle -Rixtel en Dinther.
- Onze intentie is om bij de overige zuiveringen ook extra te zuiveren op medicijnen en andere probleemstoffen in de periode tot en met 2027. We zijn hierbij gedeeltelijk afhankelijk van technologische ontwikkelingen.
- Bij Aarle Rixtel benutten we nieuwe en innovatieve zuiveringstechnieken om zo tot een 'zuivering van de toekomst' te komen.
- Voor een schoon en gezond watersysteem is meer nodig dan alleen extra zuivering. We blijven inzetten op een integrale benadering vanuit het stroomgebied met aanpak bij de bron, onder andere via het samenwerkingsverband Schone Maaswaterketen en Vital Zone Brabant.
- Wij maken ons hard voor het opstellen van een strategische visie door SNB voor de langere termijn.
- Wij zetten erop in om SNB verder te professionaliseren, waarbij wij voorstander zijn van de inzet van externe commissarissen bij SNB in plaats van DB-leden.
- Wij onderzoeken hoe we de agio-reserve van SNB ter beschikking kunnen krijgen van Aa en Maas.

Energie, duurzaamheid en innovatie

Als waterschap ondervinden we als geen ander de gevolgen van klimaatverandering. We vinden het daarom van belang om koploper te zijn in de verduurzaming.

- We willen in 2030 energieneutraal zijn en maken een programma hoe wij klimaatneutraal worden.

- Dit doen we door het opwekken van duurzame energie (biogas en elektriciteit) bij onze waterzuiveringen, via waterkracht, inzet op zonne-energie, windenergie en aquathermie.
- Maatregelen gericht op energie en duurzaamheid combineren we waar mogelijk met andere opgaven zoals waterconservering.
- We benutten de kansen voor de circulaire economie, onder andere door grondstoffen ter ug te winnen op zuiveringen en maaisel te benutten in korte kringlopen. Binnen de mogelijkheden van onze publieke rol hanteren we daarbij een ondernemende rolopvatting waar dat nodig is.
- De 'winst' die we maken met energie- en duurzaamheidsmaatregelen plaatsen we in een duurzaamheidsfonds. Dit fonds zetten we in voor de financiering voor minder rendabele investeringen in circulariteit en duurzaamheid.
- Wij beperken de uitstoot van broeikasgassen (waaronder CO2) door fysieke aanpassingen in onze infrastructuur, het beheer daarvan, bij inkoop en aanbesteding en waar mogelijk in samenwerking met het regionale bedrijfsleven.

Middelen (haalbaar en betaalbaar)
Wij streven naar een realistisch en uitvoerbaar ambitieniveau, waarbij wij de rekening, noch de opgaven en risico's doorschuiven naar de toekomst.

Organisatie
Waterschap Aa en Maas heeft de komende 4 jaar grote opgaven en ambities op het terrein van waterveiligheid, klimaat, waterkwaliteit en duurzaamheid. Op al die terreinen willen we meer of sneller dan in de afgelopen periode. Dit is niet eenvoudig te realiseren en vraagt veel van bestuur en organisatie.

- We investeren in de digitale transformatie. Data en technologie helpen om onze opgaven nog beter en slimmer te realiseren, zijn noodzaak voor onze excellente uitvoering, optimale dienstverlening en dragen bij aan duurzame oplossingen.
- We blijven sterk inzetten op innovatie, gericht op beter, slimmer en/of effectiever werken aan onze wateropgaven.
- We zetten onze gebiedsgerichte werkwijze door en gaan nog meer op zoek naar slimme combinatie met onze partners (werk met werk maken)
- We blijven de drie financiële pijlers (personeel, investeringen en goederen en diensten) binnen het waterschap als communicerende vaten beschouwen, waardoor meer efficiëntie mogelijk is.
- De focus ligt op het optimaal laten functioneren van het waterschap in de best aande vorm. Wij stellen de huidige structuur van het waterschap niet ter discussie.
- Er is een adequaat personeelsbeleid met ruimte voor persoonlijke ontwikkeling en een evenwichtige leeftijdsopbouw.

Financiële kaders
Een belangrijk streven uit dit Bestuursakkoord is dat we de lasten betaalbaar houden en de kosten- en tariefsontwikkeling zo gelijkmatig mogelijk plaatsvindt (geen grote sprongen). Jaarlijks vindt op basis van de voorjaarsnota en programmabegroting bestuurlijke besluitvorming plaats over de uit te voeren maatregelen en de kostenontwikkeling en tariefstijging die dit tot gevolg heeft.

- Voor het programma waterzuiveringsbeheer laten we gedurende deze bestuursperiode de tarieven jaarlijks met 2% stijgen (dit is inclusief inflatie). De egalisatiereserve wordt alleen ingezet als buffer om pieken en dalen in de lastenontwikkeling op te vangen.
- Voor het programma watersysteem baseren we de ontwikkeling van de netto lasten op de inflatie en de ontwikkeling van het aantal eenheden ingezetenen. Voor de begroting wordt de juniraming van het CPB (centraal planbureau) gehanteerd. Dit cijfer wordt gecorrigeerd naar de werkelijke inflatie (consumenten prijsindexcijfer CBS) uit de jaarrekening van het voorafgaande jaar.
- De ontwikkeling van de kapitaallasten HWBP (hoogwaterbeschermingsprogramma) worden hiervan uitgezonderd. Er vindt een éénmalige correctie plaats voor de huidige kapitaallasten.
- Beide bovenstaande punten leiden naar verwachting tot een marge van 1 à 2 % bovenop de inflatie.
- Wij sturen sterk op vermindering van de schuldenomvang van het waterschap en verkleining van potentiële rente risico's op de midden lange termijn.
- De categoriereserve gebouwd wordt niet gebruikt voor extra tariefverlagingen maar dient als buffer om niet voorziene waardedalingen op te vangen.
- Wij evalueren de kostentoedelingsverordening en passen indien nodig de verordening in 2020 aan, zodat de nieuwe kostentoedeling in 2021 van kracht is.
- We handhaven de huidige regeling voor kwijtschelding.
- Voor maatregelen zoals verdrogingsbestrijding, beekherstel, ecologische verbindingszones en aanleg van vispassages zien wij een gedeelde verantwoordelijkheid met onze partners. Waar nodig zullen wij hen hierop aanspreken.
- Wij schuiven zo min mogelijk lasten door naar de toekomst. Werkzaamheden die jaarlijks terugkomen (zoals bijvoorbeeld baggeren) lopen via de exploitatie (goederen en diensten).
- In de Bestuursrapportage en het jaarverslag nemen wij een paragraaf op over de effectiviteit van onze investeringen.

Bijlage: Verklarende woordenlijst en afkortingen

AB	*Algemeen Bestuur*
Afkoppelen	*Neerslag van schone verharde oppervlakken niet meer op het riool lozen maar in de bodem of op het oppervlaktewater*
Afvalwaterketen	*Geheel van inzamelen via de riolering, transporteren en zuiveren van afvalwater van huishoudens en bedrijven*
Bedrijfswaterplan	*Een plan van een (agrarisch) bedrijf waarin is beschreven welke waterconserverende of waterbesparende maatregelen zijn getroffen.*
Beekherstel	*Een beek weer de ruimte geven om te kronkelen, zodat natuurlijke variatie in leefmilieus voor planten en dieren ontstaat*
DAW	*Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer*
DB	*Dagelijks Bestuur*
Deltafonds	*Het Deltafonds is het financiële fundament onder het Deltaprogramma. Het biedt continuïteit en geeft zekerheid over beschikbare middelen, zonder dat concurrentie met andere bestedingsdoelen nodig is. Hierdoor is het mogelijk de noodzakelijke maatregelen - ook voor de lange termijn - te plannen en is het zeker dat ze in uitvoering kunnen wanneer dat nodig is*
Ecologisch oeverbeheer	*Beheer waarbij zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met de ecologische waarden van de oever, bijvoorbeeld door steeds plekken over te slaan bij het maaien.*
Effluent	*Het gezuiverde water dat de rwzi verlaat en in de sloot/beek terecht komt.*
EVZ	*Ecologische verbindingszone*
GLB	*Gemeenschappelijk Landbouw Beleid*
GGOR	*Gewenste grond- en oppervlaktewaterregime*
HWBP	*Hoogwaterbeschermingsprogramma*
Klimaatadaptatie	*Is het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan het actuele of verwachte klimaat en de effecten daarvan, om de schade die gepaard kan gaan met klimaatverandering te beperken en de kansen die de klimaatverandering biedt te benutten*

Klimaatadaptieve drainage	*Een drainagesysteem dat online en traploos stuurbaar is, zodat je water kan conserveren als dat kan en water af kunt voeren uit de bodem als dat nodig is*
Klimaat stresstest	*Een onderzoek dat in beeld brengt welke gevolgen er kunnen optreden bij extreem weer*
KRW	*Kaderrichtlijn Water, EU-richtlijn om een goede toestand van het oppervlakte- en grondwater in de lidstaten te bereiken*
Lop-stuw	*Kleine stuw in de bovenlopen van het watersysteem. Dit type stuw is geïntroduceerd in de landbouw ontwikkelings plannen (lops)*
Meerlaagsveiligheid	*Concept waarbij de lagen preventie (1), ruimtelijke inrichting (2) en rampenbestrijding (3) bijdragen aan de totale veiligheid tegen overstromingen*
Natte natuurparel	*Benaming voor de belangrijkste natte natuurgebieden in Brabant met bijzonder ecologische waarden. Nationaal staan deze gebieden bekend als TOP-gebieden*
Natura 2000	*Overkoepelende naam voor alle gebieden die onder de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn als te beschermen gebieden zijn aangegeven*
NNB	*Natuurnetwerk Brabant*
NVO	*Natuurvriendelijke Oever*
POP3	*Het plattelandsontwikkelingsprogramma 2014 – 2020 (POP3) is het Europese subsidieprogramma voor het ontwikkelen, verduurzamen en innoveren van het Nederlandse platteland.*
Rwzi	*Rioolwaterzuiveringsinstallatie*
SNB	*Slibverwerking Noord Brabant*
Vital zone	*Het Vital Zone Brabant initiatief is een experiment met burgers, overheden, gezondheidsinstellingen, bedrijven en kennisinstituten om ook echt een Vital/Blue Zone te kunnen ontwikkelen in Brabant: een proeftuin voor een gezondere leefwijze en een betere leefomgeving*
Wijzer Onderhoud	*Een programma gericht op het toekomstbestendig maken van het beheer en onderhoud van onze beken en sloten*
WBP	*Waterbeheerplan / Waterbeheer programma*

Vraag	Antwoord
PvdA	
Hoe verhoudt coachend handhaven zich tot de normale handhavingstaak?	Het waterschap is bij de handhaving gebonden aan allerlei regels. Het huidige beleid wordt tot eind dit jaar uitgevoerd. Het is de bedoeling dat het idee achter coachend handhaven in relatie tot preventie, toezicht en 'het goede gesprek' volgend jaar een plek krijgt in dat beleid. Dit gebeurt in overleg met het AB.
PvdA stelt voor om na enige tijd te evalueren of de invulling van de griffiersrol nog bijsturing behoeft?	De waterschappen kennen een monistische systeem. De secretaris-directeur en de dijkgraaf, als voorzitter van de organisatie en van het AB, geven gehoor aan het verzoek te komen tot een griffierfunctie. Dat zal binnen de bestaande formatie gebeuren. Er kan een reden zijn om voor bepaalde onderzoeken extern of intern budget vrij te maken. De dijkgraaf en de secretaris zullen een kennismakingsrondje maken langs de fracties om te horen wat de specifieke behoeften voor ondersteuning zijn.
PvdA stelt voor om bij het onderzoek naar de wateraanvoer via de Sambeekse Uitwatering / Oeffeltse Raam stakeholders te betrekken en een businesscase uit te werken met alle voor- en nadelen?	Bij de Sambeekse uitwatering en Oeffeltse Raam is het waterschap feitelijk bezig om een wateroverlastknelpunt op te lossen. De reden dat er ook een oplossing voor wateraanvoer wordt gezocht is dat dit een-op-een te realiseren is. Uit het verleden blijkt dat kosten-batenanalyses voor wateraanvoer ingewikkeld zijn. Het gaat te ver om hier een complete businesscase van te maken met alle aannames. Het DB komt naar verwachting eind van dit jaar met een voorstel.
Hoe zorg je ervoor (ook juridisch) dat bodem en water allebei een plek krijgen in de bedrijfswaterplannen?	Er wordt geprobeerd het bedrijfswaterplan samen met de andere Brabantse waterschappen te verbreden. Aa en Maas loopt wat harder dan de andere waterschappen. Dit staat al anderhalf jaar op de gezamenlijke agenda en het komt nauwelijks van de grond. Daarom is het expliciet in het bestuursakkoord opgenomen. De coalitie is van plan om een voortrekkersrol te vervullen. Het bedrijfswaterplan is ook gekoppeld aan het beregeningsbeleid en dus aan de Keur. Ook daar is nog een grote slag te maken in het kader van de Omgevingswet en de implementatie daarvan. Het wordt schaken op een aantal borden tegelijk om daar vaart in te krijgen. Als je echt vooruit wilt met waterconservering en water vasthouden heeft de bodem een belangrijke rol. Dat punt wordt daarom met voorrang opgepakt en uitgewerkt.
PvdA stelt voor om in de Voorjaarsnota een	Bij het punt recreatief medegebruik is dezelfde

bedrag specifiek te labelen voor recreatief medegebruik.	constructie gekozen als vier jaar geleden, want toen was het potje ook al bedoeld voor de combi recreatie, recreatief medegebruik, educatie en participatie. Het is niet de bedoeling dat het geld nu voor communicatie wordt gebruikt, want communicatie heeft eigen middelen. Er zijn ook enkele andere regelingen waarin participatiezaken zitten, zoals de regeling voor stedelijk water.
PvdA stelt voor om met gemeenten convenanten op te stellen in plaats van actieplannen en in die convenanten ook afspraken vast te leggen over bijvoorbeeld de watertoets.	De komende maanden zullen we met onze partners afstemmen welke afspraken we vast willen leggen en hoe we dat doen. Daarbij betrekken wij ook uw voorstel om hier verder in te gaan dan alleen acties en euro's.
PvdA gaat ervan uit dat bij de evaluatie van de GGOR-projecten nagegaan wordt of de watersysteem doelen worden gehaald. PvdA stelt voor om geen nieuwe projecten te starten (GGOR 2.0) voordat de evaluatie is afgerond.	De coalitie is enthousiast over de GGOR-landbouw projecten en heeft daarom in het Bestuursakkoord opgenomen dat een volgende ronde wordt gestart. De evaluatie zal vooral input geven over wat je in die GGOR 2.0 projecten wel en wat je niet moet doen. Om de vaart er in te houden kan het gewenst zijn om al te starten met nieuwe projecten vooruitlopend op de resultaten van de evaluatie en de werkwijze later binnen de lopende projecten op de resultaten van de evaluatie aan te passen.
In het Bestuursakkoord wordt niet concreet gemaakt hoe het principe van de Vervuiler betaalt wordt toegepast. PvdA vraagt het DB om met voorstellen te komen, bv door innovatieve agrariërs (voortrekkersrol) minder belasting te laten betalen.	De Unie is al twee jaar bezig is met het vertalen van "de vervuiler betaalt" en "de kostenveroorzaker betaalt" in belastingmaatregelen. Je kunt niet zo maar schuiven, want veel zaken zijn gebonden aan wettelijke maatregelen. Ook intern is er veel doorgerekend, onder andere met het gebiedsmodel. Die gegevens kan het DB gebruiken om meer inzicht te geven in de kostentoerekeningen, maar daarvoor is tijd nodig tot het najaar, want het is ingewikkeld. De Unie heeft de belastingvoorstellen weliswaar teruggetrokken, maar de noodzaak tot verandering van de regels bestaat nog steeds, omdat de formule voor het berekenen van een VE niet meer kan worden gehanteerd. Er moet dus een alternatief voorstel op tafel komen. De Unie wil met een breed gedragen voorstel komen. De verwachting is dat tegen de zomer met nieuw overleg wordt begonnen. Dat overleg zal tijd kosten. Het vorige voorstel had een doorlooptijd van twee jaar. Als het DB al eerder zelf met voorstellen komt, zal het het AB daarbij zeker betrekken.
VVD	

De VVD stelt voor om het definitieve bestuursakkoord door een extern onafhankelijk bureau te laten doorrekenen op doelbereik en kosten.	Bij de Voorjaarsnota worden de kosten van het Bestuursakkoord doorgerekend. De coalitie is geen voorstanden van een doorrekening door een extern bureau. Wellicht is het een idee om de Rekenkamercommissie te vragen. Die kan dan screenen of alles loopt zoals gepland. De beslissing om dit wel of niet te doen ligt bij het AB.
Inleiding en doel: Via dit Bestuursakkoord geven wij richting aan hoe wij de komende 4 jaar in samenwerking met onze partners met deze opgaven aan de slag gaan. Hierbij streven wij naar een realistisch en uitvoerbaar ambitieniveau, waarbij wij de rekening, noch de opgaven en risico's doorschuiven naar de toekomst. Kan "streven" SMART geformuleerd worden?	Dit streven hebben wij smart geformuleerd in het concept bestuursakkoord onder het kopje financiële kaders. Bij de doorrekening van de Voorjaarsnota ziet u hoe dit voor 2020 uitpakt.
Een waterschap midden in de samenleving: - In elk project wegen wij af of en hoe de participatie van belanghebbenden vorm krijgt. Waarom is het woord "of" toegevoegd? Bij elk project wordt nu toch al standaard bepaald hoe participatie vorm krijgt?	Er zijn projecten waarbij participatie niet aan de orde is. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij de aanleg van een vispassage. We staan wel bij elk project even stil bij de vraag of participatie van belanghebbenden mogelijk is en zo ja hoe dan.
Een waterschap midden in de samenleving: - Wij verdubbelen het budget voor educatie/bewustwording, recreatie en participatie van € 200.000 naar € 400.000. Waarom wordt dit budget verdubbeld? In hoeverre is dit budget in het verleden beperkend geweest? Welke waterdoelen worden hiermee concreet (extra) behaald?	Wij vinden educatie/bewustwording, recreatie en participatie belangrijk en daarom verdubbelen wij het budget. Het beschikbare budget is de afgelopen jaren steeds voor een groot gedeelte benut.
Een waterschap midden in de samenleving: - Wij zetten versterkt in op het voorkomen dat regels overtreden worden (coachend handhaven / preventie). Waarom?	Inzet op het voorkomen van overtreding van regels leidt ertoe dat er minder achteraf gehandhaafd hoeft te worden.
Samenwerking met partners: - Wij nemen niet ongevraagd taken van andere partijen over, zo is de gemeente in de lead binnen het bebouwde gebied. Wij stellen hier wel actief kennis en subsidie beschikbaar. Kan de inbreng van het waterschap gekwantificeerd worden?	Het is lastig om dit goed te kwantificeren. Er zijn tientallen medewerkers die regelmatig met gemeenten en bebouwd gebied te maken hebben (gebiedsadviseurs, watertoetsers, adviseurs in de afvalwaterketen, etc.). Dit gaat om de afstemming van onze projecten en doelen met die van gemeenten. In ons WBP 2016 – 2021 is ruim € 300.000,- per jaar gereserveerd voor bijdragen voor stedelijk water en gezondheid, onder andere voor de stimuleringsregeling klimaatactief bebouwd gebied.
Samenwerking met partners: - Wij geven hoge prioriteit aan projecten die ook bijdragen aan doelen van andere partijen (water gerelateerd).	Wij geven hoge prioriteit aan projecten die <u>ook</u> bijdragen aan doelen van andere partijen. Dit betekent concreet dat als wij moeten kiezen

Waarom geen hoge prioriteit bij eigen waterdoelen? Wat betekent dit concreet?	tussen de realisatie van een natuurvriendelijke oever in een gebied waar verder niets speelt, of in een gebied waar andere partijen ook aan de slag zijn, we prioriteit geven aan de oever waar we samen op kunnen trekken met die andere partijen.
Bestuurlijk samenspel: 50 PLUS heeft een vraag gesteld over: We kiezen voor een DB bestaande uit een dijkgraaf en 3 DB-leden… Of de oppositie hier nog wat in kan betekenen? Het DB geeft als antwoord dat de formatie van 290% naar 280% gaat. De toevoeging na deze zin vraagt om verheldering. Gesteld is: "Wel zal de ambtelijke organisatie versterkt worden en willen we kijken naar de verbetering en van onze instrumenten om onze gezamenlijke ambitie waar te maken". Kunt u dit kwantificeren?	Bij de Voorjaarsnota 2019 wordt dit gekwantificeerd.
Bestuurlijk samenspel: Griffier Wat verandert er nu echt voor het AB, waar we gebruik van kunnen maken, t.o.v. afgelopen 4 jaar en welke taakverschuiving vindt plaats binnen de bestaande formatie (zie antwoord 50PLUS)?	De waterschappen kennen een monistisch systeem. De secretaris-directeur en de dijkgraaf, als voorzitter van de organisatie en van het AB, geven gehoor aan het verzoek te komen tot een griffierfunctie. Dat zal binnen de bestaande formatie gebeuren. Er kan een reden zijn om voor bepaalde onderzoeken extern of intern budget vrij te maken. De dijkgraaf en de secretaris zullen een kennismakingsrondje maken langs de fracties om te horen wat de specifieke behoeften voor ondersteuning zijn.
Stevige basis: Het streven blijft om de doelstellingen uit het Waterbeheerplan 2016 – 2021 (WBP) te halen, dat betekent dat we extra energie zetten op maatregelen waarvan de realisatie nu achterblijft. Welke doelstellingen gaat het Dagelijks Bestuur **UIT** het Waterbeheerplan halen? Kan de extra energie gekwantificeerd worden in kosten en fte?	Bij de Voorjaarsnota 2019 wordt dit gekwantificeerd.
Waterveiligheid: (vraag gesteld) Om de opgave behapbaar te houden (qua capaciteit, geld en risico's) pakken we projecten gefaseerd op: als de voorbereiding van het ene project afgerond is, kan de voorbereiding van het volgende project opgepakt worden. U geeft als antwoord dat u het urgentieprincipe HWBP, net als nu, gewoon vervolgt. Waarom neemt u dit niet op in het bestuursakkoord?	De coalitie bevestigt nogmaals dat we de bestaande lijn rond waterveiligheid doorzetten. Als dingen niet in het bestuursakkoord staan, betekent dat niet dat ze niet worden uitgevoerd.
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem: (vraag gesteld) Via dit bestuursakkoord brengen wij hier extra accenten in aan. Het waterschap hanteert zoveel mogelijk het principe "de	Ons inziens hebben wij de betreffende vraag niet ontkennend beantwoord, maar geven wij aan dat wij na de zomer ons standpunt bepalen.

gebruiker betaalt". Het ontkennende antwoord op onze vraag van 16 april (of dit principe doorvertaald wordt als inzet bij de belastingherziening) verbaast ons. Welke principes uit dit bestuursakkoord worden, naar verwachting, nog meer tussentijds heroverwogen?	
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem: (vraag gesteld) Het streven is om 10% extra van het neerslag-overschot te laten inzijgen. In de beantwoording op onze vraag is aangegeven dat 25 mm extra neerslag een grondwaterstandstijging betekent van 8 tot 10 centimeter. Is het mogelijk om dit te onderbouwen ofwel het beoogde maatschappelijke effect te beschrijven? Welke kosten en inzet zijn hiervoor beoogd?	Hoe we gaan zorgen voor deze extra inzijging van water en welke effecten dit heeft zal nog worden uitgewerkt.
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem: We trekken onder meer eenmalig € 250.000,- uit voor waterconservering via lop-stuwen en/of knijpstuwen en € 1,25 miljoen om in 2500 ha (deels gelegen op de hoge zandgronden) de realisatie van klimaatadaptieve drainage, ondergrondse beregening en ander maatwerk op de Peelhorst te stimuleren. - Komen de bedragen bovenop de bedragen die dit jaar ter beschikking zijn gesteld voor de realisatie van lop-stuwen? - Hoe is tot de omvang van deze bedragen gekomen? - Kunt u aangeven wat het doelbereik is van deze maatregelen?	Deze bedragen zijn gebaseerd op grove kentallen en zijn een indicatie van wat de coalitie denkt dat nodig is om extra te investeren in waterconserverving / aanvulling van het grondwater. Waar we dit precies doen en wat de effecten zijn zal nog worden uitgewerkt.
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem: Afspraken over maatregelen zoals lop-stuwen en klimaatadaptieve drainage leggen we vast in bedrijfswaterplannen, met daarbij aandacht voor de verantwoordelijkheid van de grondeigenaren en die van het waterschap. We zijn als fractie in verwarring over bovenstaande passage. Vooral als het over genoemde verantwoordelijkheden gaat. Wie legt maatregelen vast in bedrijfswaterplannen?	De formulering is inderdaad niet geheel duidelijk. We maken met agrariërs afspraken over waterconserverende maatregelen zoals lop-stuwen en klimaatadaptieve drainage. De agrariërs stellen bedrijfs bodem- en waterplannen op. Daarin komen de gemaakte afspraken over de maatregelen terug.
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem: - Gelet op de weerbarstige uitvoeringspraktijk en de afhankelijkheid van grondverwerving wordt een onderzoek gestart naar mogelijke versnellingsmaatregelen. Voor de uitvoering van welke kerntaak wordt dit onderzoek opgestart?	Het gaat hierbij met name om realisatie van inrichtingsmaatregelen zoals beekontwikkeling, natuurvriendelijke oevers en ecologische verbindingszones en om verdrogingsbestrijding Natte Natuurparels.
Klimaatbestendig en stuurbaar watersysteem:	De ambities op dit vlak en het budget dat we

- De benodigde maatregelen voor het voldoen aan de wettelijke opgave voor wateroverlast (conform de normen uit de Verordening van de provincie die volgen uit het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW)), worden zo spoedig mogelijk in een investeringsprogramma uitgewerkt en voor het einde van de bestuursperiode gerealiseerd. Voor zomerbuien wordt een relatie gelegd met de uitvoeringsagenda in het antwoord op onze vraag. Welk budget wordt hiervoor vrij gemaakt?	hiervoor over hebben zal bepaald worden in het WBP-proces (omstreeks voorjaar 2020).
Schoon en gezond watersysteem: - We versnellen de realisatie van beekherstel, ecologische verbindingszones, natuurvriendelijke oevers en vispassages gericht op halen van de doelstelling van een schoon en gezond watersysteem in 2027 (KRW) en het vergroten van de biodiversiteit (als verbinding en als leefplaats). Hierover hebben we als fractie 16 april een vraag gesteld om de financiële consequenties te overzien. - Als KRW-doelen onhaalbaar of onbetaalbaar zijn, zoals zou kunnen blijken uit de noodzaak voor een technische actualisatie (zoals blijkt uit het antwoord), dan lijkt het logisch dat de achterliggende watersysteemanalyses gedeeld worden bij de verantwoording van het gevoerde beleid. Wanneer worden deze gedeeld? - Wat is precies het verschil tussen een technische actualisatie en herijking van de KRW-doelen? - Heeft een technische actualisatie effecten op de gestelde KRW-doelen zoals vastgelegd in het huidige WBP? - Heeft een technische actualisatie effecten op de benodigde inrichting van de watergangen? - Heeft een technische actualisatie effecten op de financiën die kaderstellend door het AB ter beschikking worden gesteld? - Om welke reden wordt voorgesteld om het AB achteraf te informeren over de technische actualisatie en niet vooraf betrokken? - Wat betekent dit voorstel qua inzet voor medewerkers, in kosten en maatschappelijk rendement/effect?	Bij de technische actualisatie worden de doelen niet bijgesteld qua ambitieniveau, maar wordt kritisch gekeken naar de stromingscomponent van waterlopen, zoals ook bij de Raam is gedaan. Waarschijnlijk zijn er nog enkele waterlopen waar dat moet gebeuren en dat heeft dan consequenties voor de inrichting zelf en voor de financiën die daarmee samenhangen. Bij de introductiebijeenkomst op 24 mei zal op deze technische actualisatie worden ingegaan.

Schoon en gezond watersysteem: - We gaan voor realisatie van de afvalwaterstrategie, gericht op de benodigde extra zuivering op nutriënten, medicijnresten en andere microverontreinigingen Wat betekent dit voorstel qua inzet voor medewerkers, in kosten en maatschappelijk rendement/effect?	In de scenario's die bij het overdrachtsdocument zijn gevoegd zijn kosten en inzet van medewerkers die samenhangen met de afvalwaterstrategie met u gedeeld. Later dit jaar zal dit verder worden geconcretiseerd in een (dynamisch) uitvoeringsprogramma.
Schoon en gezond watersysteem: - Wij onderzoeken hoe we de agio-reserve van SNB ter beschikking kunnen krijgen van Aa en Maas. Waarom gaan we dit onderzoeken?	De coalitie wil onderzoeken of hier een kans ligt om de schuld van Aa en Maas te verkleinen.
Energie, duurzaamheid en innovatie: - De 'winst' die we maken met energie-en duurzaamheidsmaatregelen plaatsen we in een duurzaamheidsfonds. Dit fonds zetten we in voor de financiering voor minder rendabele investeringen in circulariteit en duurzaamheid. Normaliter hebben investeringen op energie een terugverdientijd van circa 7 jaar. Wanneer gaan we winst maken?	Het duurzaamheidsfonds is nog niet verder uitgewerkt. Bij de uitwerking heb je te maken met diverse regels; eigen financiële regels, maar ook wettelijke regels. Het streven is de uitwerking en inrichting van dit fonds mee te nemen bij de komende begroting.
Financiële kaders: - De ontwikkeling van de kapitaallasten HWBP (hoogwaterbeschermingsprogramma) worden hiervan uitgezonderd. Er vindt een éénmalige correctie plaats voor de huidige kapitaallasten. Wat wordt hier met éénmalige correctie bedoeld?	Hiermee wordt bedoeld dat de huidige kapitaallasten die samenhangen met de bijdrage aan het HWBP van de afgelopen jaren mag worden opgeteld bij de ontwikkeling van de inflatie en van het aantal eenheden ingezetenen. Dat samen vormt het kader voor de maximale kostenstijging van 2019 naar 2020.
Financiële kaders: - Wij sturen sterk op vermindering van de schuldenomvang van het waterschap en verkleining van potentiële rente risico's op de midden lange termijn - Wat is de schuldopbouw van ons waterschap (jaarlijks) vanaf het ontstaan van ons waterschap Aa en Maas tot nu? - Wordt er deze periode anders gestuurd op vermindering van de schuldenomvang dan voorgaande jaren?	Per abuis is in het bestuursakkoord komen te staan dat we sterk sturen op vermindering van de schuldenomvang. Het zal de komende jaren niet lukken om de schulden gelijk te houden; die zullen groeien. Het is een bewuste keuze om te blijven investeren. In feite zou er moeten staan dat het DB blijft inzetten op "vermindering van de schuldengroei". In bijlage 1 is de ontwikkeling van de schuldenomvang van 2005 tot en met 2019 opgenomen.
Speerpunten fractie VVD: Bij de presentatie van het bestuursakkoord is aangegeven dat ook de verkiezingsprogramma's en 10-puntenplannen van andere partijen geraadpleegd zijn voor het bestuursakkoord. Wat is de reden dat in het bestuursakkoord niet is opgenomen: - Om een kosten-batenanalyse uit te voeren voorafgaand aan investeringen; - Om al onze meet- en	Als dingen niet in het bestuursakkoord staan, betekent dat niet dat ze niet worden uitgevoerd. De coalitie vindt het niet wenselijk om voor alle investeringen een kosten-batenanalyse uit te voeren. De coalitie vindt het belangrijk om beleidsregels en meetgegevens zoveel mogelijk online beschikbaar te stellen. Over de termijn waarop kan de coalitie nog geen toezegging doen. Er wordt nu veel energie ingezet op het IT-

registratiegegevens online ter beschikking te stellen aan belangstellenden; - Om alle beleidsregels van het waterschap logisch te ontsluiten op internet; - Om als Brabantse waterschappen een samenwerking aan te gaan met maatschappelijke partners, onderwijsinstellingen en bedrijfsleven om 3D-geprinte lop-stuwen te plaatsen en de discussie met de aangelanden aan te gaan over de wijze van dit geautomatiseerde peilbeheer tot ver in de haarvaten van ons watersysteem; - In welke mate u het waterbewustzijn en onze rol als waterschap wilt meten en verbeteren.	technisch invoeren van de Omgevingswet. De coalitie zegt toe dat zij, vooruitlopend op de algemene aanpassing van de Keur, wel proberen om de regels wat makkelijker te ontsluiten. Het maakt de coalitie niet veel uit waar de lop-stuwen vandaan komen. Het gaat om het instrument en het beheer. In de huidige stimuleringsregeling is ervoor gekozen om een knijpstuw, waar weinig aan te beheren valt, vrij fors te stimuleren en de lop-stuw iets minder.
50 Plus	
Kan de coalitie meer specifiek maken welke maatregelen zullen worden opgenomen in de actieplannen met gemeenten die ervoor zorgen dat het waterschap meer betrokken is binnen bebouwd gebied?	De komende maanden zullen we met onze partners afstemmen welke afspraken we vast willen leggen en hoe we dat doen.
50 Plus blijft het vreemd vinden dat de ambities toenemen en dat de omvang van het DB afneemt van 4 naar 3 DB-leden.	De verhoging van het ambitieniveau wordt vooral ingevuld via een versterking van de ambtelijke organisatie. Als je in het DB met een man minder bent, vraagt dat wat meer bij vervanging, maar doordat de bestuurstermijn van de dijkgraaf in de Eerste Kamer afloopt, komt die wat meer naar Brabant. De taakverdeling wordt meer gestroomlijnd. Een voordeel is dat het netwerk van de huidige DB-leden goed ontwikkeld is. Als je nieuw in een DB komt, moet je dat netwerk nog opbouwen.
Algemene Waterschapspartij	
Het programma staat vol van meer en extra. Ook wil men de schuldenlast verminderen, dus ergens moet er compensatie zijn. Wat gaat het waterschap minder doen?	Per abuis is in het bestuursakkoord komen te staan dat we sterk sturen op vermindering van de schuldenomvang. Het zal de komende jaren niet lukken om de schulden gelijk te houden; die zullen groeien. Het is een bewuste keuze om te blijven investeren. In feite zou er moeten staan dat het DB blijft inzetten op “vermindering van de schuldengroei”.
Griffier-functie als bestuursondersteuning: Graag uitleg wat voordelen en ook wat nadelen zijn	De waterschappen kennen een monistisch systeem. De secretaris-directeur en de dijkgraaf, als voorzitter van de organisatie en van het AB, geven gehoor aan het verzoek te komen tot een griffierfunctie. Dat zal binnen de

	bestaande formatie gebeuren. Er kan een reden zijn om voor bepaalde onderzoeken extern of intern budget vrij te maken. De dijkgraaf en de secretaris zullen een kennismakingsrondje maken langs de fracties om te horen wat de specifieke behoeften voor ondersteuning zijn.
Er gaat veel geld naar het op orde houden van het watersysteem en de waterketen. Als er bezuinigd moet worden, lijken dit ook de meest voor de hand liggende posten.	Er is al eerder geprobeerd de bezuinigingen te zoeken op beheer en onderhoud. Het gevolg was een achterstand in baggeren van € 24 miljoen. Het waterschap heeft er hard aan gewerkt om nu vaart te maken met het baggeren en de coalitie is niet van zins om door ondoordachte bezuinigingen weer in dezelfde situatie terecht te komen.
De vorige periode al, stond het streven naar "de vervuiler betaalt" en "het profijtbeginsel" in het bestuursakkoord. Kunt u ons een overzicht geven van de kosten van werkzaamheden en bronnen van inkomsten waaruit blijkt in welke mate dit principe wordt toegepast?	De Unie is al twee jaar bezig is met het vertalen van "de vervuiler betaalt" en "de kostenveroorzaker betaalt" in belastingmaatregelen. Je kunt niet zo maar schuiven, want veel zaken zijn gebonden aan wettelijke maatregelen. Ook intern is er veel doorgerekend, onder andere met het gebiedsmodel. Die gegevens kan het DB gebruiken om meer inzicht te geven in de kostentoerekeningen, maar daarvoor is tijd nodig tot het najaar, want het is ingewikkeld. De Unie heeft de belastingvoorstellen weliswaar teruggetrokken, maar de noodzaak tot verandering van de regels bestaat nog steeds, omdat de formule voor het berekenen van een VE niet meer kan worden gehanteerd. Er moet dus een alternatief voorstel op tafel komen. De Unie wil met een breed gedragen voorstel komen. De verwachting is dat tegen de zomer met nieuw overleg wordt begonnen. Dat overleg zal tijd kosten. Het vorige voorstel had een doorlooptijd van twee jaar. Als het DB al eerder zelf met voorstellen komt, zal het het AB daarbij zeker betrekken.
Welke plichten heeft ons waterschap in het kader van wettelijke opgave voor wateroverlast?	Er liggen normen voor wateroverlast vast in de Verordening Water van de provincie. Het waterschap moet zorgen dat die normen gehaald worden. Over het moment waarop moeten afspraken worden gemaakt met de provincie. Dit gebeurt aan de hand van de rapportage met de resultaten van de toetsing aan de normen voor wateroverlast dat het waterschap begin dit jaar naar de provincie heeft gestuurd.
Het programma "Wijzer Onderhoud" wordt geactualiseerd. Welke maatregelen heeft men op het oog om aan te passen?	In het Bestuursakkoord staat niet dat we het programma actualiseren, maar staat dat we extra energie zetten op het verbeteren van de

	onderhoudssituatie en de bereikbaarheid langs waterlopen.
Hoe wilt u natuurvriendelijke oevers combineren met een voldoende ruim onderhoudspad?	Als er goede afspraken gemaakt zijn over het onderhoud van waterlopen kan dit onderhoud plaatsvinden vanaf het land van aangrenzende eigenaren en zijn geen onderhoudspaden nodig. Zo werkt het al in een groot gedeelte van ons beheergebied. In de gebieden waar nu nog wel onderhoudspaden liggen, biedt dit ruimte om natuurvriendelijke oevers te realiseren.
Waarom is het gewenst om maaisel van ecologische verbindingszones af te voeren?	Als er gemaaid wordt en het maaisel wordt in de ecologische verbindingszone gelegd, dan treedt verrijking met voedingsstoffen op, wat ten koste kan gaan van de kwaliteit van de evz.
Afspraken over maatregelen zoals klimaat-adaptieve drainage worden vastgelegd in bedrijfswaterplannen. Welke verantwoordelijkheid neemt het waterschap op zich en wat komt ten laste van de grondeigenaar?	Peilregulerende kunstwerken zoals stuwtjes in c-waterlopen en klimaatadaptieve drainage worden niet beheerd door het waterschap. De verantwoordelijkheid van het waterschap zit in gedeeltelijke medefinanciering van dergelijke maatregelen. De precieze percentages en verantwoordelijkheden moeten nog worden uitgedacht.
Een stuurbaar klimaat-robuust beekdal-landschap: Robuust en duurzaam lijkt in tegenspraak met “stuurbaar”. Hoe ziet u het ideale beekdallandschap voor u?	Ons inziens past stuurbaarheid heel goed in een robuust en duurzaam systeem. Als je voldoende sturingsmogelijkheden hebt kun je bijvoorbeeld met je grondwaterpeilen hoger gaan zitten, omdat je weet dat je kunt ingrijpen als het te nat dreigt te worden. Hoe het ideale beekdallandschap er uit kan zien werken wij in 2019/2020 uit voor het stroomgebied van de Aa.
Hoe ziet u de “Ondernemende rol-opvatting” van het waterschap in het kader van circulaire economie?	Waar mogelijk willen wij reststoffen bij het zuiveren van water of bij het onderhoud van ons watersysteem opnieuw benutten of verwaarden. Denk aan biogas, cellulose, hergebruik maaisel, etc. Waar mogelijk willen wij met dit soort producten opbrengsten genereren.
Ouderen Appèl	
Ouderen Appèl blij met het principe ‘vervuiler betaalt’. Het principe moet dan wel worden doorgevoerd.	De Unie is al twee jaar bezig is met het vertalen van “de vervuiler betaalt” en “de kostenveroorzaker betaalt” in belastingmaatregelen. Je kunt niet zo maar schuiven, want veel zaken zijn gebonden aan wettelijke maatregelen. Ook intern is er veel doorgerekend, onder andere met het gebiedsmodel. Die gegevens kan het DB gebruiken om meer inzicht te geven in de kostentoerekeningen, maar daarvoor is tijd nodig tot het najaar, want het is ingewikkeld. De Unie heeft de belastingvoorstellen

	weliswaar teruggetrokken, maar de noodzaak tot verandering van de regels bestaat nog steeds, omdat de formule voor het berekenen van een VE niet meer kan worden gehanteerd. Er moet dus een alternatief voorstel op tafel komen. De Unie wil met een breed gedragen voorstel komen. De verwachting is dat tegen de zomer met nieuw overleg wordt begonnen. Dat overleg zal tijd kosten. Het vorige voorstel had een doorlooptijd van twee jaar. Als het DB al eerder zelf met voorstellen komt, zal het het AB daarbij zeker betrekken.
De fractie pleit ervoor dat de lastendruk voor huishoudens niet stijgt.	Er liggen grote opgaves waar de coalitie invulling aan wil geven en die voor een groot gedeelte ook wettelijk verplicht zijn. Dit kan niet zonder tariefstijgingen.
Wat zijn de kosten die horen bij de griffiersrol?	De waterschappen kennen een monistische systeem. De secretaris-directeur en de dijkgraaf, als voorzitter van de organisatie en van het AB, geven gehoor aan het verzoek te komen tot een griffierfunctie. Dat zal binnen de bestaande formatie gebeuren. Er kan een reden zijn om voor bepaalde onderzoeken extern of intern budget vrij te maken. De dijkgraaf en de secretaris zullen een kennismakingsrondje maken langs de fracties om te horen wat de specifieke behoeften voor ondersteuning zijn.
De fractie vraagt aandacht voor het infiltreren van water, bv op een diepte van 40 meter.	Het principe van (diepte)infiltratie is ons bekend.
De ambities voor verwijdering van medicijnresten zijn erg groot. De fractie vraagt om een onderbouwing waarom die ambitie zo hoog moet zijn.	Deze onderbouwing volgt bij de verdere uitwerking van de afvalwaterstrategie in een (dynamisch) uitvoeringsprogramma.

Bijlage 1 Ontwikkeling Langlopende schulden

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
*Bedragen * € 1.000*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Jaarverslag*	*Begroting*
Langlopende schulden	172.552	179.863	188.849	197.448	209.376	218.811	247.623	288.318	292.113	294.861	301.805	331.574	359.622	375.221	389.307

Verslag eerste bespreking in het kader van de coalitievorming Aa en Maas op donderdag 28 maart 2019

Aanwezig namens:
Water Natuurlijk: de heer Ernest de Groot (technisch voorzitter) en mevrouw Suzanne de Zoeten
Geborgden: de heer Paul van der Krabben en de heer Peter van Dijk
CDA: de heer Peter Ketelaars en mevrouw Yvonne Schram
VVD: de heer William de Kleijn en de heer Jan van Burgsteden
PvdA: de heer Rob Bots en de heer Hans de Mare
50PLUS: mevrouw Adriana Hernandez en de heer Wim Plasmeijer
AWP niet politiek wel deskundig: mevrouw Anita Slaats-Damen en de heer Henk Siroen

Afwezig:
Ouderen Appèl – Hart voor water

Ambtelijke ondersteuning: de heer G. Broers en de heer J. Kremers

---

1. **Opening**

Technisch voorzitter Ernest de Groot opent om 15.30 uur het overleg en heet alle vertegenwoordigers van harte welkom.

2. **Partijen geven een eerste reactie op de verkiezingsuitslag**

CDA/Ketelaars:
Voor het CDA is de verkiezingsuitslag duidelijk, waarbij de vier grootste partijen een coalitie kunnen vormen.

VVD/De Kleijn
De VVD heeft bij haar verkiezingen ingezet op betaalbaar, toekomstbestendig, stuurbaar en degelijk waterbeheer. Met als uitgangspunt dat we de kosten beheersen en oog hebben voor de financiële positie willen we invulling geven aan:
1. Betaalbare duurzaamheid
Natuurlijk water en economie kunnen goed hand in hand gaan. Als VVD willen op het juiste moment de juiste stappen zetten om de (terecht hoge!) duurzaamheidsambities van Brabant te realiseren. Uiteraard wel met droge voeten en zonder belastingverhogingen!
2. Samenwerking met realisme
We willen vanuit oprechte interesse samenwerken met inwoners, natuurbeheerders, boeren en gemeenten om het water te sturen en ten dienste te brengen van hún doelen. Wel doelen die realistisch, haalbaar en betaalbaar zijn. Samen “werk met werk” maken kost minder en geeft gedragen resultaten. Geen politiek spektakel maar in harmonie met elkaar en innovaties omarmen.
3. Genieten van ons Brabantse landschap
Iedereen kan genieten van een groene omgeving. Goed waterbeheer zorgt voor gewassen op het land en legt de basis voor mooie landschappen zoals de Peel, Maashorst, de Meanderende Maas, de verborgen Raamvallei. Het is belangrijk dat water en groen veilig, toegankelijk en dus echt beleefbaar zijn.
Het VVD programma heeft 48.163 kiezers aangesproken (25% meer kiezers dan in 2015) maar voor ons heeft dit niet geresulteerd in een extra zetel. Dit geldt ook voor 50+. Er is ook procentuele winst geboekt door WN, en Ouderen Appél (die nieuw is). De PvdA heeft ondanks een geringe procentuele

teruggang wel een zetel gewonnen. Voor AWP viel het kwartje anders. Uit onze analyse blijkt dat de VVD bijna evenredig kiezers uit bebouwd gebied als het platteland aanspreken en hier een goede brug tussen kunnen slaan. Over het grote geheel gezien valt op dat kiezers procentueel de partijen die de nadruk leggen op het sturen op lage lasten en wettelijke kerntaken hebben gewaardeerd. Dit compenseert de teruggang (procentueel) van het CDA ruimschoots. Dit vraagt, naar onze mening om een behoudende voortzetting van de huidige koers met oog op de financiën. Laten we dit signaal een meer prominente plek geven in het bestuursprogramma! De VVD hoort bij de grotere fracties en wil graag haar bijdrage leveren aan een goed bestuursprogramma waarin mensen in Noordoost Brabant de ruimte krijgen om iets buitengewoons van hun leven te maken. Noordoost Brabant heeft een krachtige en veelzijdige economie. Dit willen we graag behouden en versterken voor de toekomstige werkgelegenheid en het welzijn van al onze inwoners. Waterschap Aa en Maas, mag wat ons betreft, de ingezette lijn doortrekken op het gebied van duurzaamheid en innovatie en een belangrijke partner zijn van- en schakel zijn tussen overheden, ondernemers en onderwijs. Daarmee kan vroegtijdig in het proces de wateropgave gekoppeld worden aan ruimtelijke, economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Door scherpe keuzes en een gezamenlijke aanpak draagt het waterschap bij aan verbetering van leefomgeving en ruimtelijke kwaliteit zonder dat dit extra geld kost. Met gezond verstand werk met werk maken! Dit zien we graag terug in de vertaling van de verkiezingsuitslag, waarin de kiezer ook aankoerst op veiligheid en kwaliteit, maar wel met beperkte lasten.

50PLUS/Hernandez:
De 50PLUS partij feliciteert iedereen met de behaalde zetels. 50Plus benadrukt dat het belangrijk is om het waterschap verder bekendheid te geven. Dit is, mede gelet op de droogteproblematiek, redelijk gelukt. 50PLUS wil daar de komende bestuursperiode mee verder gaan. Met betrekking tot de verkiezingscampagne merkt zij op dat 50PLUS 20% gegroeid is en bij de waterschappen op landelijk nivo 50%. Het harde werken heeft zijn vruchten afgeworpen en nu wil de fractie weer vier jaar hard werken. De speerpunten voor 50PLUS zijn lage tarieven (niet hoger dan inflatienivo). Ook is 50Plus voorstander van duurzaamheid/klimaatadaptie, met de kanttekening dat het wel betaalbaar moet blijven. Tot slot ligt de focus op uitoefening van de kerntaken en wil 50Plus inzetten op een rechtvaardig belastingstelsel.

Geborgden/V.d. Krabben:
Zoals bekend hebben de Geborgden niet deelgenomen aan de verkiezingen. Zij complimenteren de partijen voor hun inzet, want het heeft toch zo'n 300.000 stemmen opgeleverd en het opkomstpercentage is gestegen. Verder zal de fractie voor de volgende bijeenkomst de 10 punten lijst aanleveren en wat betreft de coalitievorming merken zij op dat de coalitie van de afgelopen vier jaar goed gefunctioneerd heeft.

PvdA/Bots:
De PvdA constateert dat de score in steden heel anders dan het platteland en dit vraagt om een goede dialoog. De behoefte aan stedelijk water is groot, maar dit geldt ook voor energietransitie. Water verbindt nu eenmaal en daar wil de PvdA voor gaan. Duidelijk is de winst voor de PvdA en Water Natuurlijk en de verkiezingsuitslag moet ook vertaald worden in het Dagelijks Bestuur. De PvdA is voorstander van een zo groot mogelijk afspiegelingscollege en met die uitgangspunten moet naar de coalitie worden gekeken.

AWP/Siroen
De AWP geeft aan dat zij nederig moet aansluiten met de teruggang naar 1 zetel. Het waterschap wordt vaak ondergesneeuwd door de landelijke aandacht voor de PS verkiezingen. Voor 'milieu' is het goed dat Water Natuurlijk gewonnen heeft. De AWP wil tariefsverhogingen zoveel als mogelijk beperken, maar niet als dit ten koste gaat van Schoon Water en Veilig Water. Dit dient dan wel goed uitgelegd te worden.

Water Natuurlijk/De Groot:
De opkomst stemt Water Natuurlijk het meest tevreden. De legitimiteit van de kiezers is versterkt. De uitslag vindt Water Natuurlijk vrij uniek, kijkend naar de landelijke trend bij Provinciale Staten. Wat dat betreft lijkt het erop dat een aantal partijen die een verbrede taakopvatting hebben over het waterschap beloond zijn met extra zetels. Het uitgangspunt van Water Natuurlijk is een zo breed mogelijke vertegenwoordiging in de coalitie. Van belang daarbij is ook waar de grootst gemene deler zit tussen partijen met het oog op de komende jaren.

3. **Wijze waarop bestuur tot stand kan komen / rol van partijen / handreiking coalitieonderhandeling**

Alle partijen gaan akkoord met voorliggende handreiking van Water Natuurlijk. Op het verzoek van de AWP om 3 onderhandelaars per partij aan de tafel te brengen is het voorstel van Water Natuurlijk om het bij 2 vertegenwoordigers te houden.

VVD/De Kleijn
De VVD ziet meerwaarde bij de inzet van een externe informateur die wordt verzocht te verkennen welke mogelijkheden er aanwezig zijn op basis van de nieuwe samenstelling van het algemeen bestuur en de duiding van de verkiezingsuitslag. Daarbij hecht de partij aan een traject waarbij alle partijen starten en waarbij besluitvorming samen gaat met transparantie en draagvlak. Snelheid en kwaliteit kunnen daarmee prima samen gaan. Dit is de basis voor de vorming van een voldoende breed gedragen bestuursprogramma en samenstelling van het Dagelijks Bestuur. Een Dagelijks Bestuur dat kan rekenen op een vruchtbare samenwerking met het Algemeen Bestuur maar ook met de overige maatschappelijke partners. De VVD staat open voor een rol in het Dagelijks Bestuur waarbij in de afgelopen periode is aangetoond dat men op een respectvolle wijze in staat is om invulling te geven aan de koers die het Algemene Bestuur bepaalt.

4. **Partijen spreken zich uit over het benoemen van de informateur**

CDA/Ketelaars:
Het CDA gaat akkoord.

VVD/De Kleijn:
De VVD stelt voor om dit protocol aan te houden en spreekt hun vertrouwen uit in Jan Kerkhof als informateur. De heer Kerkhof is geworteld in dit stroomgebied, verstaat de taal van de waterschappers en heeft eerder bewezen dat hij goed leiding kan geven aan dit proces.

AWP/Slaats-Damen:
De AWP is van mening dat Water Natuurlijk dit proces zelf moet doen en daarbij gaat de voorkeur uit naar een neutraal persoon die niet aan 1 van de partijen gebonden is.

Water Natuurlijk/De Groot:
In antwoord op de suggestie van de AWP merkt hij op dat juist gekozen is voor een onafhankelijk/neutraal persoon in de vorm van de heer Kerkhof.

50PLUS/Hernandez:
50PLUS gaat akkoord.

Geborgden/V.d. Krabben:
De Geborgden gaan akkoord.

PvdA/Bots:
De PvdA gaat akkoord.

5. **Overige punten**

Water Natuurlijk/De Groot:
Water Natuurlijk stelt voor om alvast te kijken naar het 10 puntenlijstje.

AWP/Siroen:
De AWP wil werken aan een groene coalitie.

Geborgden/V.d. Krabben
De Geborgden verzoeken bij het 2e coalitieoverleg dinsdag 2 april (17.00 uur) tevens een planningsoverzicht voor het vervolgproces neer te leggen.

6. **Sluiting**

De technisch voorzitter sluit om 16.30 uur het overleg.

Verslag tweede bespreking in het kader van de coalitievorming Aa en Maas op dinsdag 2 april 2019

Aanwezig namens:
Water Natuurlijk: de heer Ernest de Groot (technisch voorzitter) en mevrouw Suzanne de Zoeten
Geborgden: de heer Paul van der Krabben en de heer Peter van Dijk
CDA: de heer Peter Ketelaars en mevrouw Yvonne Schram
VVD: de heer William de Kleijn en de heer Jan van Burgsteden
PvdA: de heer Rob Bots en de heer Hans de Mare
50PLUS: de heer Wim Plasmeijer
AWP niet politiek wel deskundig: mevrouw Anita Slaats-Damen en de heer Henk Siroen
Ouderen Appèl – Hart voor water: de heer Frans Biemans

Afwezig namens:
50PLUS: mevrouw Adriana Hernandez

Informateur: Jan Kerkhof
Ambtelijke ondersteuning: de heer E. Oomen en de heer J. Kremers

---

1. **Opening**

Technisch voorzitter Ernest de Groot opent om 17.00 uur het overleg en heet alle vertegenwoordigers van harte welkom.

2. **Verslag bespreking 28 maart 2019**

De ***heer Kremers*** meldt dat een tekstuele opmerking ontvangen is van 50PLUS. Op pagina 2 moet komen te staan dat 50PLUS 20% gegroeid is en bij de waterschappen op landelijk niveau meer dan 50%.
De ***heer Van der Krabben*** verzoekt de verslagen van de eerste twee (openbare) bijeenkomsten beschikbaar te stellen aan de algemeen bestuursleden.
De ***heer De Groot*** geeft aan de verslagen rond te zullen mailen.
De ***heer Plasmeijer*** merkt op dat het voor met name nieuwe AB-leden goed zou zijn als er een overzicht is van wat er uit het huidige Bestuursakkoord allemaal gerealiseerd is.
De ***heer De Groot*** verwijst daarbij naar het Overdrachtsdossier (zie AB-vergadering 28 maart jl.).

3. **Vaststelling agenda**

De ***heer De Groot*** stelt voor om de punten 6 tot en met 9 bij elkaar te pakken en in een ronde te bespreken. Verder verzoekt hij alle partijen hun 10 punten ook digitaal beschikbaar te stellen aan de heer Kremers.

4. **10 puntenlijst voor opname in het coalitieakkoord**

Water Natuurlijk
Algemeen: Water Natuurlijk kiest voor een waterschap met een brede rol- en taakopvatting, een waterschap als verbinder van partijen, met respect voor ieders belang. We kiezen niet alleen voor

veilig, voldoende en schoon water, maar ook voor gezond, natuurlijk en recreatief water. Een waterschap dat opereert vanuit een integrale watersysteem benadering (incl. bodem) en een integrale waterketen-benadering (incl. slib). Een waterschap dat met ambitie en lef bewust kiest om de wateropgaven actief, integraal op te pakken, samen met andere overheden, organisaties, ondernemers, instellingen. Een waterschap, dat hierbij actief communiceert met inwoners en bedrijven. Een waterschap dat met slimmer werken, duurzaam optimaliseert en innoveert. Een waterschap dat effectief en efficiënt afstemt en samen werkt en zo de kosten en tarieven zo laag mogelijk houdt, maar wel doet wat moet gebeuren, ook als hierdoor lasten moeten stijgen. Vanuit deze visie komen we tot de volgende 10 punten voor het op te stellen bestuursakkoord. Deze punten sluiten aan bij het huidige WBP.

Lijst 10 inhoudelijke punten Water Natuurlijk Aa en Maas

1. **Voldoende/Goed klimaatbestendig:** het extra vasthouden van gebiedseigen water via bodemverbetering en waterconservering in de haarvaten en binnen stedelijk gebied wordt steeds belangrijker om droogte te beperken. Ons peilbeheer dient grondwater gestuurd te worden. WN wil de komende jaren 10% van het water-overschot extra vasthouden, waardoor de al jaren dalende grondwaterstand op de Peelhorst weer aangevuld wordt met 8-10 cm per jaar.

2. **Schoon/Gezond:** de aanpak van probleemstoffen op onze zuiveringen willen we versneld uitvoeren conform onze afvalwaterstrategie. Voor de aanpak van geneesmiddelen, hormonen en microplastics willen we een PvA voor extra (4e) zuiveringstrap of een betere innovatieve filter-aanpak elders in de keten. Bij de renovatie van Oijen zouden we de (innovatieve) zuivering van de toekomst al daadwerkelijk kunnen (ver)bouwen.

3. **Voldoende/Groen:** de aanpak van de verdroging van natte natuurgebieden dient versneld te worden. WN wil de komende vier jaar de natuur van het Deurnese Peel, Sang en Goorkens, Wijboschbroek en overige EHS herstellen.

4. **Natuurlijk/Groen:** WN wil de afgesproken km's EVZ, beekherstel en NVO's conform afspraak realiseren met extra aandacht voor bouwen met natuur en de versterkte inzet van grondverwerving/grondruil via over-programmering. Bij beekherstel kijken we vanuit klimaatadaptatie naar voldoende robuuste beken, beekdalen en beekdallandschappen (deelstroomgebieden).

5. **Voldoende/Goed klimaatbestendig:** we werken proactief en participatief aan klimaatadaptatie in wijken en buurten via een actieve ondersteuning voor gemeenten om zo delen van het bestaand stedelijk gebied afgekoppeld te krijgen in onze kernen en via de vergroening en verblauwing van kernen (groene tuinen, daken en gevels, wadi's, klimaatbuffers, etc.).

6. **Recreatief/Genieten:** we willen het relatief kleine budget voor recreatief medegebruik en educatie verdubbelen, zodat iedereen meer en beter kan genieten van ons watersysteem (struinen, varen, vissen, scheppen, etc.). We blijven uit gaan van 50% cofinanciering door derden.

7. **Natuurlijk/Groen:** WN wil het natuurlijk/ecologisch oeverbeheer (extensief beheer), randenbeheer en het natuurlijk peilbeheer verder doorvoeren in ons watersysteem om zo de

afname van biodiversiteit te stoppen.

8. **Schoon/Gezond:** we willen onze KRW doelen bereiken via een versnelde aanpak van diffuse verontreiniging (N en P en gif) via het bepleiten van het later uitrijden van mest (UvW), geen peilverlaging op 16 februari en de uitrol van het project Schoon Water over heel Brabant. Het bevorderen van natuurincl. landbouw en natuurvriendelijk randenbeheer is hierbij zinvol. Tenslotte willen we onze eigen gronden alleen nog duurzaam in gebruik geven conform het uitgiftebeleid van provincie/GOB.

9. **Betaalbaar/Gezamenlijk:** WN wil een gematigde kosten-en tariefontwikkeling waarbij het principe van de vervuiler betaalt (o.a. verontreiniging door overstorten, agrariërs, ondernemers, huishoudens) en de gebruiker betaalt (o.a. onttrekking grondwater via beregening) meer en beter wordt toegepast conform de aanbevelingen van het OESO rapport.

10. **Betaalbaar/Gezamenlijk:** de financiële uitgangspunten en randvoorwaarden voor een gematigde kosten-en tariefontwikkeling moeten in lijn zijn met de verwachte opgaven op het terrein van waterveiligheid, klimaatadaptatie, verbetering waterkwaliteit en nat natuurherstel. Deze zal groter zijn dan het inflatiepercentage. Verwacht wordt een kostenstijging van 2-2,5 % per jaar. WN wil hier voor gaan, zodat we geen kosten of risico's doorschuiven naar de toekomst. Ook dat is te scharen onder goed rentmeesterschap.

PvdA

Overdrachtsdossier en lange termijn doorkijk steunen we, dwz alternatief: huidige koers doorzetten en proactief acteren rond toekomstige opgaven.

1. Onderzoeksacties opstarten naar betere tariefdifferentiatie, volgens het principe "de vervuilers en de belanghebbenden moeten meer betalen". Onderzoeken leges op grondwateronttrekking.
2. Meer inzet op communicatie/bewustwording van de klimaatverandering voor draagvlak en de daarvoor benodigde klimaatadaptieve maatregelen en projecten. Incl. kennisoverdracht.
3. Met iedere gemeente een convenant voor klimaat adaptie sluiten inclusief afspraken over de watertoets.
4. Meer geld voor Stedelijk water, zonder verantwoordelijkheden van gemeenten over te nemen.
5. Recreatief gebruik van het water, cq. de waterschapsgebieden (fietspaden bijv.) is een volwaardig onderdeel van de doelstellingen van het waterschap. Niet een bijzaak. Meer geld voor recreatief medegebruik.
6. Veel aandacht voor innovatie, grondstoffen uit afvalwater, energieopwekking, enz., bijvoorbeeld Aquatermie.
7. KWR doelen realiseren voor 2027.
8. Keur evalueren en bijstellen als instrument voor doelen van klimaat adaptie.
9. Meer inzet op terugdringen van vervuiling oppervlaktewater door medicijnverbruik en diffuse bronnen door agrariërs/ bedrijven; KWR doelen; beleidsopties:

- normen opleggen
- Transitiemodel wat minister wil.
- Inzet Waterbeheer plan en actieplan nutriënten.

Noot: niet alle agrariërs op één hoop gooien: het gaat om de maatschappelijke kosten van het voedselproduct. Die moeten worden doorberekend in de voedselprijs. Dat zal op sommige gebieden (vleesproductie) veel betekenen, maar op andere gebieden (glastuinbouw) vermoedelijk veel minder. Dat onderscheid zou gemaakt moeten worden.

10. Geen star uitgangspunten zoals geen hogere kostenstijging dan inflatiecijfer/ dan wel investeringsplafond, maar afwegen tegen enorme uitdagingen waar we voor staan. Het is eigenlijk tegenstrijdig, om te stellen dat we de grote projecten en ingrepen die nodig zijn om de klimaatveranderingen het hoofd te bieden zonder tariefsverhogingen zouden kunnen realiseren.
    Zoeken naar regel die recht doet aan mix van: inflatiecijfer, rente% op leningen, omvang inkomsten en omvang schulden.

Ouderen Appèl

1. Geen zwaardere lasten voor de burgers
2. Streven naar meer efficiënt en effectief werken
3. Aandacht voor ecologie en energieneutraal werken (bijv. waterkrachtcentrale)
4. Ondersteunt het principe van de 'vervuiler betaalt'
5. Effectief omgaan met de zuiveringen om zo zuiver mogelijk water te krijgen.

VVD

1. Betaalbare duurzaamheid

De VVD heeft bij haar verkiezingen ingezet op betaalbaar, toekomstbestendig, waterbeheer. Natuurlijk water en economie kunnen goed hand in hand gaan. Als VVD willen we de duurzaamheidsambities van Brabant te realiseren.

1. Waterveiligheid heeft onze eerste prioriteit.
2. De VVD wil de totale netto kosten (voor personeel, goederen en diensten en voor kapitaallasten samen) niet meer te laten stijgen dan het totale inflatieniveau (CBS) over de bestuursperiode.
3. De VVD ziet graag een kentering in de toenemende schuldenlast, VVD is een voorstander om de schuldenlast deze bestuursperiode niet toe te laten nemen en als het kan af te bouwen.
4. De VVD ziet bij investeringen graag een kosten-batenanalyse op doelbereik. Voor investeringen in energieneutraliteit vinden wij dat we een koppositie mogen innemen met een terugverdientijd van de investeringen van circa 10 jaar. Realisatie van de afvalwaterstrategie zou beschouwd kunnen worden vanuit de maatschappelijke context van het ontvangende oppervlaktewater, het doelbereik KRW en de opkomst van innovatieve zuiveringstechnieken.

2. Samenwerking, transparantie en realisme

We willen samenwerken met inwoners, natuurbeheerders, boeren, bedrijven, gemeenten en provincie om het water te sturen en ten dienste te brengen van hún doele n. Wel doelen die realistisch, haalbaar en betaalbaar zijn. Samen, op basis van "joint factfinding", "werk met werk" maken.

5. In het kader van de kaderrichtlijn water (KRW) hebben we als waterschap watersysteemanalyses uitgevoerd. De VVD wil dat het AB een besluitvormende rol krijgt om de doelen en ambities voor 2027 te herijken en die in te brengen op provinciaal -, nationaal- en internationaal niveau.
6. De VVD wil een stuurbaar watersysteem waarop ook belanghebbenden kunnen anticiperen door alle beschikbare informatie, zodra die geverifieerd betrouwbaar is, ook online beschikbaar te stellen.
7. De VVD wil dat aanliggende perceeleigenaren weten waar ze aan toe zijn met het onderhoud en toestand van hun aanliggende watergangen. Dit met het oog op het gebruik van hun perceel of tuin. We zijn er voorstander van dat, aan het einde van de bestuursperiode, "wijzer onderhoud" in ons hele systeem is uitgerold.
8. Met het oog op de omgevingswet wil de VVD dat al onze beleidsregels, die doorwerken voor onze inwoners en andere belanghebbenden, voor betrokkenen vindbaar moeten zijn op internet.
9. De VVD is er voorstander van om samen met grondeigenaren een innovatief project op te starten waarbij er in heel Brabant 5000 digitaal bedienbare 3D-geprinte lobstuwen worden geplaatst in samenwerking met ZLTO, onderwijsinstellingen en bedrijfsleven.

3. Rol van waterschap ten dienst van de Brabantse samenleving

We willen graag dat alle Brabanders weten wat het waterschap doet en kunnen genieten van een fijne leefomgeving. Goed waterbeheer is belangrijk en zorgt dat water en natuur, veilig, toegankelijk en echt beleefbaar is

10. Komende 4 jaar is het belangrijk dat we onze rol nog beter uitdragen zodat het waterbewustzijn, in stad en op het platteland , 25% verbetert en de waterschappen in Brabant ook de waardering krijgen die ze verdienen. Hiertoe zou een 0-meting, een meting over 2 jaar en over 4 jaar de voortgang zichtbaar moeten maken.

Geborgden

Beweging in water tot 2023

10 Hoofdpunten fractie Geborgden t.b.v. coalitiebespreking:
1. Wij wensen dat het waterschap zich in haar taakuitoefening primair richt op veiligheid,droge voeten en voldoende schoon water. Extra aandacht hebben we voor het op orde houden en brengen van een robuust watersysteem waarvan stuurbaarheid en automatisering onderdeel blijven uitmaken. Wij bereiken deze doelen duurzaam en in samenwerking met de betrokken maatschappelijke organisaties waarbij burgerinitiatieven de nodige aandacht kunnen krijgen. We

streven naar een terugkoppeling aangaande onze investeringen middels een jaarlijkse effectiviteitsrapportage waarin tenminste de relatie wordt gelegd tussen onze investeringen en de realisatie van onze doelen. Wij vinden de relatie tussen ons waterschap en het onderwijs belangrijk en proberen kansen om deze relatie te verbeteren te pakken.
2. Het uitvoeren van deze taken kost uiteraard geld. Voor wat de kostenontwikkeling betreft wil de geborgde fractie met het oog op de economische situatie en gezien de financiële mogelijkheden van onze burgers en bedrijven deze graag beperken tot inflatieniveau. Stijging van WOZ waarden compenseren we naar onze burgers en bedrijven middels een gelijke verl aging van tarieven. Andere extra inkomsten niet zijnde inkomenseffecten uit gestegen WOZ waardes mogen worden verrekend met de kosten in enig jaar. Bij overschotten veroorzaakt door deze extra inkomsten streven we naar de afbouw van onze schulden met 50% van deze overschotten met als doel zo min mogelijk lasten door te schuiven naar de toekomst. We onderzoeken of de verkoop van de SNB kan leiden tot een schuldverlaging en we proberen het agio met prioriteit terug te halen uit de SNB waarbij herfinanciering met vreemd vermogen voor de hand ligt**.** De geborgden hebben een voorkeur voor een externe commissaris vanuit Aa en Maas voor de SNB.

3. Bij de ontwikkeling van het nieuwe waterbeheerplan is de onder twee genoemde financiële randvoorwaarde leidend. Met in acht name van deze randvoorwaarde zijn wij bereid te kijken hoe we eerder uitgesproken ambitieniveau passend kunnen maken binnen de financiële mogelijkheden. Bij Keuzemomenten in de programma's kiezen we voor de trits: Veiligheid (dijkverzwaring HWBP), Beheer en onderhoud van ons systeem en de Realisatie van KRW doelstellingen (zie punt 6). Het eerder genoemde HWBP zien wij als een taak waarbij financiële risico's zo veel als mogelijk dienen te worden vermeden.

4. Binnen Waterschap Aa en Maas is de GGOR bijna afgerond. In navolging van dit succes pleiten de geborgden voor de uitwerking van een GGOR 2.0 met als hoofddoel klimaatadaptatie. Wij proberen de veranderingen van de klimaatveranderingen op te vangen midde ls de ontwikkeling van een hybride watersysteem waarin stuurbaarheid in combinatie met het meer en beter vasthouden van water in de bodem en in de haarvaten prioriteit hebben. Omdat waterbeschikbaarheid voor agrarische ondernemers cruciaal trekken we binnen de gegeven begrotingsruimte voor het stimuleren van lopstuwen eenmalig 250k euro uit en voor het stimuleren van klimaatadatieve drainage in combinatie met ondergrondse beregening trekken we gedurende de bestuurs- periode 1,25 miljoen euro uit om 2500 ha te voorzien van deze technieken. We zijn daarbij bereid om deze technieken ook in de bufferzones rondom natura 2000 gebieden toe te passen mits deze geen schade aanbrengen aan de aanwezige natuur. We ontwikkelen een 4-seizoenen peilbeheer waarbij we in de winter maximaal water vast willen houden en waarbij we in de herfst en de lente zoeken naar maximale waterconservering met als doel beregeningsverboden uit grondwater in de zomer zoveel mogelijk te beperken.

5. Het programma natuurlijk water blijft achter bij de doelstellingen in het nu van kracht zijnde waterbeheerplan. De hoofdoorzaak van dit achterblijven is te vinden in de moeilijke grondmarkt in combinatie met een te grote diversiteit in projecten. Om te kunnen versnellen maken we de keuze om beekherstelprojecten en het maken van EVZ's prioritair aan te pakken. We maken natuurvriendelijke oevers als het een 100% inkop kans is. Voor de aankoop van gronden zijn we bereid te werken met een strokentoeslag.

6. Voor wat betreft de doelen genoemd in de KRW nemen de geborgden een positieve grondhouding aan. Wij vinden de nu geboekte resultaten al een grote vooruitgang kijkende naar de situatie waar we vandaan komen. We vinden het halen van de doelen in 2027 een goede zaak maar zien deze doelen wel als streefdoelen en niet als juridisch afrekenbaar getal. We starten met het verwezenlijken van de genoemde doelen met initiatieven waar we zelf veel invloed op hebben

zoals het verder verbeteren van de resultaten van onze RWZI's conform de afvalwaterstrategie met daarin aandacht voor medicijnresten en microplastics. Daar waar het gaat over mest en mestverwerking houden we ons niet bezig met het hoe, maar kijken we naar de output. Met andere woorden; als iemand met een keukenzeef kan voldoen aan de normen dan zijn wij akkoord.

7. Op het gebied van de waterkwaliteit is vastgesteld dat de landbouw een van de vervuilende stakeholders is. We zoeken naar mogelijkheden om dit probleem niet meer generiek op te lossen maar veel meer op individueel bedrijfsniveau. We gebruiken hiervoor het mechanisme van stimulering en geloven niet in de werking van (nog) meer regels. We ontwikkelen een bedrijfs-, bodem- en waterplan gebaseerd van het huidige bedrijfswaterplan waarmee we grondeigenaren stimuleren om zowel waterkwaliteit als waterkwantiteit normen te halen. Bij deze individualiteit hoort ook dat ondernemers die voorop lopen beloond kunnen worden en denken daarbij na over mogelijkheden hiertoe. We ontwikkelen een DAW project wat deze ontwikkeling versneld mogelijk moet maken.

8. Behalve de verdere uitbouw van de reeds bestaande samenwerking met agrariërs en MVO's vragen we aandacht voor de samenwerking met het bedrijfsleven. We proberen als waterschap meer een "bedrijfsleven tempo" te gaan hanteren. Samenwerkingsverbanden zoals die met Heineken en Campina vinden we belangrijk en we kijken of er meer mogelijkheden zijn om synergie te vinden tussen bedrijven en het waterschap Aa en Maas. We zetten fors in op circulaire initiatieven en het beperken van CO_2 uitstoot in het inkoop- en aanbestedingsbeleid en waar mogelijk in samenwerking met het regionale bedrijfsleven.

9. Lerend van de enorme droogte in het jaar 2018 constateren we dat wateraanvoer naast conservering op cruciale momenten essentieel is. In ons vorige programma stond het verbeteren van de Peelkanalen, in dit programma richten we ons op het tot stand brengen van wateraanvoer vanuit de maas in district Raam. We proberen via de Sambeekse uitwatering en de Oefeltse Raam water vanuit de Maas het gebied in te brengen.

10. Water in de stad vinden we belangrijk. We helpen gemeenten bij hun eigen verantwoordelijkheid om klimaatbestendig te worden en we ontwikkelen per gemeente een actieplan om dit doel te bereiken. Indien mogelijk benutten we de bestaande overlegstructuur vanuit het bestuursakkoord water. We stimuleren groene daken en helpen burgers, bedrijven en gemeenten met de vergroening. Voor onze eigen energiebehoefte maken we zonneweides op onze eigen terreinen waarbij we zoeken naar dubbel gebruik van de beschikbare ruimte (waarbij we denken aan waterconservering) en we een terugverdientijd van 7 jaar hanteren.

In aanvulling op de 10 punten merkt de ***heer van der Krabben*** nog het navolgende op:
- In het Besturingsmodel is de functie van bestuursadviseur beschreven. In de periode 2009 – 2015 is gevraagd te kijken naar de mogelijkheid tot invoeren van een Griffierfunctie. De Geborgden stellen voor om een Griffierfunctie met een eigen budget per ingang 1 januari 2020 te realiseren die belast is met het adviseren en ondersteuning van het Algemeenbestuur en commissies bij het uitoefenen van hun vertegenwoordigende, kader stellende en controlerende rol.
- Het Reglement van Orde aanpassen met spreektijdverdeling in de AB vergaderingen.
- De bemensing van de regionale commissie ook mogelijk te maken voor personen die niet op een kandidatenlijst staan.

50PLUS

1. Focus op kerntaken (prioriteiten)!
De waterschappen behoren zich louter bezig te houden met hun primaire (kern)taken en behoren geen andere activiteiten of initiatieven buiten het waterschapgebied te ontplooien. De hierbij behorende begrotingen zijn sluitend zodat deze taken ook uitgevoerd kunnen worden.

2. Droge voeten (waterveiligheid)!
Voorkomen van overstromingen de veiligheid voor de bewoners staat altijd voorop. Oplossingen hiervoor kunnen divers zijn, dijken en kades behoren voldoende hoog te zijn en dijken moeten onder bewaking staan. In noodsituaties kunnen ook delen van het land gecontroleerd onder water worden gezet. Hierbij dient te allen tijde ook een bedrijfseconomische afweging gemaakt te worden. Ook dient er meer en meer gekeken te worden naar de natuur(lijke) gebieden om deze in te zetten als tijdelijke waterbergingen bij hoogwater.

3. Schoonwater, waterkwaliteit omhoog!
Om de kwaliteit op peil te brengen met de (Europese) Kaderrichtlijn Water moet het Waterschap maatregelen nemen om de waterkwaliteit te verbeteren. Dit kan betekenen dat er nadere regels van kracht worden die o.a. gewasbescherming, onkruidbestrijding, besproeien van gewassen en vuil-waterafvoer inperken (hierbij dient ook aandacht te zijn voor de lozingen van bedrijven, medicijnresten en micro-plastics). Aanvullende maatregelen kunnen ook genomen worden als het waterpeil in het geding komt. In beide situaties (kwaliteit en peil) wordt samen met betrokkenen altijd een belangen afweging gemaakt.
Een goede kwaliteit geldt uiteraard ook voor zwemwater waarvoor het Waterschap verantwoordelijk zijn. Hier zet het Waterschap zich in om onder anderen blauwalg te voorkomen en te bestrijden.

4. Toekomstgericht duurzaam waterbeheer!
Klimaatverandering en temperatuurstijgingen zijn funest voor ouderen en andere kwetsbare groepen. Dit kan leiden tot vroegtijdig overlijden. 50PLUS maakt zich sterk voor deze ouderen en kwetsbare groepen en werkt aan een langjarige visie op het vlak van duurzaamheid en klimaatadaptatie. Deze visie dient op een zodanige geleidelijke wijze ingevoerd te worden dat dit geen of zeer beperkte kosten met zich meebrengt. Toekomstige opbrengsten door innovatie en samenwerking dienen de kosten te dekken. Het waterschap dient wat 50PLUS betreft duurzaam te werk te gaan. Hierbij zal de zogenoemde circulaire economie een rol bij moeten spelen. Zaken als hergebruik van teruggewonnen grondstoffen, eigen energieopwekking en beperking van de uitstoot van CO2 dienen steeds betrokken te worden bij alle besluitvorming. Hiervoor zal ook de samenwerking met dorpen en steden worden gezocht.

5. Evenredige lasten-/kostenverdeling en geen winstoogmerk!
50Plus is voor een belastingstelsel dat meer recht doet een het beginsel “de ve rvuiler betaalt. De waterschapsbelasting wordt nu in onze ogen te veel bij de ingezetenen (burgers) neergelegd en te weinig bij de andere partijen (Bedrijven, ongebouwd en natuur).
Hierbij is het conceptplan van de Commissie Aanpassing Belastingen (CAB) voor 50PLUS onacceptabel door de onrechtvaardige lastenverhoging. (Deze verhoging kan voor de inwoners [ingezetenen] oplopen tot wel 23%). Wij zijn van mening dat de billijkheid van de huidige

verdeling voor huishoudens, 1 en 3 of meer personen, dient te worden aangepast om meer recht te doen aan de feitelijk gezinssamenstelling. 50PLUS blijft zich dus sterk maken voor deze verdeling in eist dat deze aangepast moet worden in; 1,2,3,4 en meer.

Voor 50PLUS is het heffen van de zuiveringsheffing gebaseerd op het drinkwaterverbruik ook een acceptabel alternatief omdat ook hiermee recht wordt gedaan aan de feitelijke gezinssamenstelling.

50PLUS is voor "kwijtschelding" maar vindt dat dit niet de taak is van het Waterschap maar thuishoort bij de belastingdienst en gemeenten en daar zal het ook moet worden geborgd. Essentieel op dit punt is dat er dus afstemming dient plaats te vinden met gemeentes en of de Belastingdienst.

50PLUS streeft naar beperkte lastenverhogingen voor de inwoners. (Maximaal de inflatiecorrectie). Mocht het Waterschap eventueel winsten boeken, dan moet het Waterschap deze winst storten in een egalisatiefonds waarmee toekomstige tariefstijgingen opgevangen kunnen worden en de heffingen laag kunnen blijven.

6. Schulden voorkomen / verlagen

50PLUS wil een goede financiële huishouding van de waterschappen. Wij willen dat het Waterschap een sober investeringsbeleid voert en terughoudend is met investeringen in niet kerntaken (zoals o.a. natuur; wat een kerntaak is van de provincies). Schulden opbouw moet worden voorkomen en schuldenverlaging moet ter hand worden genomen. Op dit punt kan de BTW plicht voor de Waterschappen worden afgeschaft. In de betalingsmethodiek van; inwoner –> waterschap –> rijksoverheid wordt nu 2 keer BTW betaald. Het hierdoor extra besteedbaar geld dient te worden gebruikt om de schulden te verlagen en de tarieven voor inwoners (ingezetenen) te verlagen en laag te houden.

7. Minder bureaucratie!

50PLUS wil een efficiënte en effectieve overheid. Indien het samengaan van waterschappen hier een bijdrage aan kan leveren zal 50PLUS een fusie ondersteunen.
Een fusie moet dan wel vanuit het waterschap worden geïnitieerd en niet worden opgelegd. Dit kan kosten besparen door een lagere overhead en minder inzet van externe bureaus. Bovendien kan zo een bijdrage worden geleverd aan een meer democratische verankering alsmede een betere afstemming met andere beleidsterreinen
Bij minder bureaucratie hoort ook een mentaliteitsverandering.
50PLUS wil in plaats van praten OVER de inwoners praten MET de inwoners tot norm verheffen.

8. Pragmatisch!

Recreatie (varen, sportvissen, zwemmen, etc.) maar ook aanleg van akkerranden zijn op zich geen primaire (kern)taak van de Waterschappen. Maar wij willen dit wel mogelijk maken omdat water van ons allemaal is. Het beleven van 'water' draagt in onze ogen ook bij aan het 'waterbewustzijn'. Als bij de planvorming hier rekening mee kan worden gehouden, zonder dat dit aanzienlijke kosten met zich meebrengt, is dit een goede zaak. Uiteraard vraagt dit een goede afstemming met de verantwoordelijke partijen of grondeigenaar/pachter. Worden de Waterschappen gevraagd taken van andere overheden over te nemen dan dienen hierbij ook de kosten gedragen te worden door de opdrachtgever. Dat geldt ook voor kennis en kunde. Deze mogen tegen betaling beschikbaar worden gesteld, zowel nationaal als internationaal.

9. Regeren is vooruit zien!

Voor 50PLUS betekent dit, dat maatregelen waarvan we nu al weten dat deze nu of in de toekomst

nodig zijn begroot moeten worden, zodat er achteraf geen extra hoge kosten gemaakt hoeven te worden. Bijv. klimaatadaptatie, de invoering van de omgevingswet, het Deltaplan, het aanleggen van vistrappen ten behoeve van vismigratie, etc.
Het personeelsbeleid is voor 50PLUS belangrijk. Wij streven naar een flexibele en goed gestructureerde organisatie. Deze dient qua leeftijd een afspiegeling te zijn van de maatschappij. Ouderen horen daar ook een plaats te krijgen. Zij mogen niet aan de kant worden gezet.
Verhoging van de efficiency en kwaliteit bij de uitvoering van al haar taken behoort binnen het Waterschap tot hun topprioriteit verheven te worden. Verzakkende dijken, overstromingen, vervuild water, verdroging en watertekort behoren te worden uitgebannen. Een streng waterschap dat met de allerhoogste kwaliteitsnormen werkt bij de uitvoering van haar (kern)taken is wat 50PLUS betreft een “must”.

AWP niet politiek, wel deskundig

1. **Veiligheid: Vanzelfsprekend!**

Voorkomen van overstromingen, betrouwbare waterkeringen en voldoende ruimte voor de rivier.
Hoogwater in Rivieren en beken de ruimte geven die ervoor nodig is.
Het programma om dijken te versterken voortvarend uitvoeren. Benodigd onderhoud aan dijken niet uitstellen.

2. **Waterkwaliteit: Schoon water is van belang voor ons voedsel èn onze gezondheid.**

Stimuleer maatregelen om verontreiniging te voorkomen. Richt op bron-aanpak waar dat enigszins mogelijk is.
Zorg dat verwijdering stikstof en fosfaat op orde is.
Lozingen verminderen om KRW-doelstelling haalbaar te maken. Streven naar 75% of beter in 2023.
Waterkwaliteit: waterzuiveringen optimaal benutten voor grondstoffenterugwinning en energieopwekking

3. **Waterkwantiteit**

Door verstandige inrichting beheersbaar maken:
- Voor veel en weinig water
- Voor flora en fauna
- Functie aanpassen aan inrichting en te verwachten waterhoeveelheid.

Regenwater ter plaatse op vangen en in de grond laten trekken. In woonwijken, op bedrijventerreinen en bij agrarische gronden.
Peil van grondwater en oppervlaktewater verhogen.

4. **Regelgeving en handhaving**

Waterbeheer is aan wetten gebonden. Ze zijn gemaakt om inwoners en milieu te beschermen. We verlangen nauwgezette controle en handhaving van afgesproken regels.

5. **Recreatie, natuur en landschap**

Stop achteruitgang biodiversiteit, behoud ruimte voor dieren- en plantenleven.
Houdt waterkanten waar mogelijk toegankelijk voor inwoners.

6. **Innovatie**

Onderzoek leidt tot kennisvergroting en verbetering. Hier zijn we voorstander van. Maar, onder hoede van het kenniscentrum van de waterschappen, STOWA.

(Het waterschap zelf is geen onderzoeksinstituut. We willen graag samenwerken met bedrijven om nieuwe technieken en ideeën te testen en uit te voeren.)

7. De jeugd heeft de toekomst

Waterbeheer is zeer belangrijk voor ons land. Elk kind is geboeid door water. Het is zaak om deze belangstelling vast te houden. Zorg voor voldoende stageplekken en leidt onze jeugd op tot goede waterdeskundigen. Het nationale jeugdwaterschap vinden we een uitstekende manier om jongeren te betrekken bij het waterschapswerk.

8. Bewust zijn van het belang van water: Zuinig zijn op grondwater

Water oppompen beperken. Mogelijkheden benutten voor hergebruik en opslag.
Inwoners bewust maken dat we zuinig moeten zijn op ons water, door bijvoorbeeld minder verharding en minder sproeien van tuinen.
Samenwerking met andere overheden is noodzakelijk om tot goede oplossingen te komen.

9. Financiën: Belastingheffing eerlijk(-er) en duidelijk uitlegbaar

Uitgangspunt daarbij zijn "het profijtbeginsel" en "de vervuiler betaald". Nu betalen huishoudens naar verhouding te veel.
Belastingverhoging beperken tot inflatie. Incidenteel kunnen we een kleine verhoging voor veiligheid en waterkwaliteit accepteren. (Bij nieuwe taken, oude taken afronden. Verduurzaming zal zichzelf terugverdienen.)
Schuldenlast verminderen.
Bevorder en ondersteun bedrijven om zelf hun afvalwater te zuiveren. Anti-afhaaksubsidie niet meer toepassen.
Regeling voor kwijtschelding behouden.

10. Organisatie

Behoud regionale commissies.
Behoud lidmaatschap burgerleden voor commissies.
Bij voorkeur 2 burgerleden als adviserend commissielid om het werk te kunnen verdelen.
Betaling AB-leden koppelen aan presentie.
Inwoners betrekken bij voorbereiding van nieuwe plannen.

CDA

1. Uitgangspunt voor het CDA is dat het huidige WBP (2015-2021) wordt uitgevoerd. De totstandkoming van het nieuwe waterbeheerplan (2022-2027) gebeurt in samenwerking met inwoners, organisaties en bedrijven.
2. Het CDA wil in deze bestuursperiode geen lastenverzwaring voor inwoners en ondernemers. De stijging van die lasten wordt daarom beperkt tot maximaal de inflatiecorrectie (los van de klimaatopgave). Goed rentmeesterschap betekent ook dat de rekening niet wordt doorgeschoven naar de toekomst. De huidige kwijtscheldingsregeling blijft van kracht.
3. In Nederland is het overstromingsrisico niet te verzekeren. Het CDA wil dat grote schade, ook die van forse buien en die niet vergoed worden uit het rampenfonds, verzekerbaar worden. Aa en Maas neemt hiervoor het initiatief. Om schade te voorkomen wordt er gewerkt aan openbare digitale informatie die inzicht geeft in de risico's van wateroverlast. De actualiseerde NBW toets (wateroverlast) wordt vertaald in een investeringsprogramma dat zo snel mogelijk wordt uitgevoerd.

4. Voorbereiden en uitvoeren van de dijkverbeteringen primaire keringen (rivierdijken) gaat volgens het schema Deltaprogramma. Waterveiligheid staat bij het CDA Aa en Maas voorop.
5. CDA wil intensiever samenwerken met burgers en bedrijven in het gebied. Bij die focus past geen fusie van waterschappen. Schaalvoordelen worden benut door samenwerking. De betrokkenheid van de mensen in het gebied bij de dijken wordt vergroot door inzet van burgerdijkwachten. Het CDA wil dat er bij Aa en Maas gestart wordt met een verkenning of een variant daarvan ook kan worden ingezet bij wateroverlast
6. Regenwater wordt zoveel mogelijk benut in het stedelijk gebied en van het riool afgekoppeld. Meer ruimte voor groen en water. Regenbuien waar mogelijk opvangen in het grondwater. Het lozen van vuil water uit riooloverstorten moet worden voorkomen.
7. Het CDA is sterk voorstander van initiatieven op wijk en buurtniveau die bijdragen aan een duurzaam watersysteem en die ook het welzijn van de inwoners vergroot. Dat geldt ook voor de vergroening van schoolpleinen. Het betrekken van jongeren bij het werk van het waterschap wordt gestimuleerd. Het CDA wil dat hiervoor middelen en menskracht beschikbaar worden gesteld. Voor scholen worden (digitale, interactieve) lesprogramma's ontwikkeld. Klimaatverandering gaat ons allen aan.
8. Voor medicijnresten en probleemstoffen wordt samen met andere overheden, bedrijfsleven gezondheidssector en consumenten ingezet op aanpak bij de bron (vervuiling voorkomen). CDA wil dat bij verbouw van een zuivering de best beschikbare techniek wordt toegepast. Normstelling kwaliteit water moet maatschappelijk haalbaar en betaalbaar blijven.
9. Het CDA wil dat Waterschap Aa en Maas staat voor een gedegen uitvoering van haar kerntaken en het leveren van een bijdrage aan de hedendaagse uitdagingen zoals klimaatverandering, energietransitie en circulaire economie. Dat kan alleen in samenwerking met burgers boeren en buitenlui. Uitgangspunt hierbij is een realistisch ambitieniveau.
10. De circulaire economie is voor het CDA de route naar de toekomst. Hergebruik van (grond)stoffen uit de waterzuivering en van het maaisel dient verder te worden opgepakt. CDA pleit voor de oprichting van een duurzaamheidsfonds.

De ***heer De Groot*** stelt voor om nu een rondje te maken waarbij partijen elkaar vragen kunnen stellen over de door hen ingebrachte punten.
De ***heer De Kleijn*** refereert aan de door Water Natuurlijk ingebrachte verdubbeling van het budget voor recreatief medegebruik en vraagt om welk bedrag het gaat.
Mevrouw De Zoeten antwoordt dat het om een budget van € 400.000,-- gaat (is nu € 200.000,--), met het uitgangspunt van 50% cofinanciering door derden.
De ***heer Biemans*** refereert aan de door Geborgden gemaakte opmerking over een externe commissaris bij de SNB. Hij vraagt of de heer Van der Krabben zich realiseert dat een externe commissaris ook meer geld gaat kosten. Daarnaast verwijst hij naar de opmerking over de invoering van een griffierfunctie en vraagt of dit niet dubbelop is, dus secretaris en griffier.
De ***heer Van der Krabben*** antwoordt dat de SNB meer onderneming moet worden die ook zelfstandig besluiten gaat nemen en met de huidige regeling is dat niet zuiver geregeld. Wat betreft de griffierfunctie merkt hij op dat het nooit dubbelop mag zijn. Het gaat erom dat de griffier eigen bevoegdheden/budget krijgt ter ondersteuning van het Algemeen Bestuur, maar dat deze functionaris volgens het monistische stelsel wel moet rapporteren aan de secretaris.
De ***heer Van der Krabben*** vraagt aan de technisch voorzitter om een matrix waarin zowel de knelpunten als verbindingen/overlap van de door partijen ingebrachte punten zichtbaar worden gemaakt.

De ***heer Van Burgsteden*** vraagt aan het CDA of het door hen gemaakte punt over best beschikbare techniek ook een innovatieve techniek mag zijn die nog niet bewezen is.
De ***heer Ketelaars*** antwoordt bevestigend.
De ***heer Burgsteden*** vraagt aan Water Natuurlijk of de genoemde kostenstijging van 2-2,5% bovenop het inflatiepercentage komt.
Mevrouw De Zoeten antwoordt dat dit inderdaad zo gelezen moet worden.

5. Pijnpunten of zorgpunten

De ***heer Ketelaars*** merkt op dat er grote ambities zijn, maar beperkte middelen. Van belang is om het draagvlak niet te verliezen.
Mevrouw Slaats-Damen noemt de volgende zorgpunten:
- Kaderrichtlijnwater doelen: Deze zijn van belang voor gezondheid bevolking en voor blijvende vruchtbaarheid van ons land.
- De schuldenlast bij het waterschap.
- Kosten Hoogwaterbeschermingsprogramma (o.a. uitbreiding benodigd personeel wordt gezien als risico).

De ***heer Plasmeijer*** noemt drie zorgpunten:
- Toekomstige uitgaven en tarieven
- De hervorming van het belastingstelsel
- De schuldenlast van het waterschap

De ***heer Van der Krabben*** noemt de financiën en de dijkverzwaring als zorgpunten. Wat betreft financiën geeft hij aan dat er ruimte gezocht moet worden. Ten aanzien van dijkverzwaring merkt hij op dat o.a. in Limburg is gebleken dat de kosten, als gevolg van eisen die het Rijk stelt, drie maal hoger zijn geworden. Hij vraagt zich af of de Unie van Waterschappen niet aan de bel moet trekken. Van belang hierbij is in ieder geval dat de kosten/lasten niet doorgeschoven moeten worden naar de toekomst.
De ***heer De Kleijn*** merkt op dat voor de VVD de toekomstige betaalbaarheid van de waterschapslasten vanwege de forse ambities van het waterschap om de leefomgeving toekomstbestendig te maken een zorgpunt is.
De ***heer Biemans*** heeft geen zorg,- en pijnpunten. Wel benadrukt hij dat er geen zwaardere lasten voor de burgers mogen komen.
De **heer Bots** noemt de volgende pijnpunten:
- Onvoldoende aandacht/ geld voor stedelijk water.
- Onvoldoende aandacht voor het beprijzen van de gevolgkosten voor het waterschap (dus voor de maatschappij) van sommige agrarische sectoren.
- Een té star bindend uitgangspunt t.a.v. tariefstijging. Sober financieel beleid is goed, starheid niet.

Mevrouw De Zoeten vindt starheid in het financieel beleid eveneens een zorgpunt. Datzelfde geldt voor realisatie van de KRW doelen.

6/9 Voor de hand liggende combinatie coalitie, deelname Dagelijks Bestuur etc.

De ***heer Ketelaars*** geeft aan zij de afgelopen vier jaren goed hebben samengewerkt in de coalitie. Op basis van de verkiezingsuitslag zou wederom dezelfde coalitie kunnen worden gevormd. Vijf partijen vindt het CDA te veel. Het CDA wil deel uit maken van de coalitie én het Dagelijks Bestuur en sluiten voorts geen partijen uit.
Mevrouw Slaats-Damen geeft aan dat drie DB-leden voldoende is en sluiten geen partijen uit.
De ***heer Plasmeijer*** vindt het voor de hand liggend, gezien de verkiezingsuitslag, dat de huidige coalitie doorgaat. 50PLUS sluit geen partijen uit en het is aan het Dagelijks Bestuur zelf om haar omvang te bepalen.

De ***heer Van der Krabben*** geeft aan dat de huidige coalitie de afgelopen vier jaar goed gefunctioneerd heeft. Gezien de verkiezingsuitslag zou een coalitie kunnen bestaan uit Water Natuurlijk, CDA, Geborgden en aan de hand van de matrix kan bepaald worden welke partij, gezien het programma, het meest voor de hand liggend is om daarbij aan te sluiten. Wat betreft de afvaardiging wordt opgemerkt dat deze goed in het team moet passen. De Geborgden zijn al verzekerd van een zetel in het Dagelijks Bestuur. Tot slot wordt geen harde uitspraak gedaan over de kwantitatieve invulling van het Dagelijks Bestuur, dit moet in goed overleg gebeuren.
De ***heer De Kleijn*** merkt op dat de VVD een breed gedragen coalitie voorstaat, waarbij het meest voor de hand liggend is Water Natuurlijk, VVD, Geborgden en als vierde partij gekozen kan worden voor het CDA, PvdA of 50PLUS. Verder wordt waarde gehecht aan een evenwichtige portefeuilleverdeling. Tot slot wil men graag deelnemen aan het Dagelijks Bestuur en sluit men verder geen partijen uit.
De ***heer Biemans*** vindt het de taak van de informateur om aan te geven wat de meest voor de hand liggende coalitie zou kunnen zijn, maar wat hem betreft zouden in ieder geval de grootste partijen (Geborgden en Water Natuurlijk) in aanmerking moeten komen als coalitiepartij. Verder sluit hij zich aan bij de woorden van de Geborgden op het punt van kwantitatieve invulling van het Dagelijks Bestuur en teamsamenstelling.
De ***heer Bots*** geeft aan dat de PvdA voorstander is van een breed afspiegelingscollege waarin ook het stedelijk belang goed vertegenwoordigd is, om zo de brugfunctie tussen stad en platteland mede te overbruggen. De PvdA wil graag deelnemen aan het DB, temeer zij met een zetel gestegen zijn. Tot slot is ook de PvdA van mening dat voor de invulling goed gekeken moeten worden naar de teamsamenstelling.
De ***heer De Groot*** geeft aan dat ook Water Natuurlijk voor een zo breed mogelijke coalitie wil gaan. Daarbij gaat Water Natuurlijk uit van een coalitie bestaande uit de grootste partijen (Water Natuurlijk en Geborgden) en dat het CDA, PvdA en VVD de coalitie compleet kunnen maken. Deze puzzel kan/moet gelinkt worden aan de inhoudelijke invulling van de matrix alsmede de financiële uitgangspunten. Water Natuurlijk is bereid deel te nemen aan het Dagelijks Bestuur. Kwantitatief kan het Dagelijks Bestuur bestaan uit 3 tot 3,5 DB-leden en ook voor Water Natuurlijk is de teamsamenstelling van belang om zodoende de komende vier jaren de wateropgave zo goed mogelijk op te kunnen pakken. Tot slot sluit ook Water Natuurlijk geen partijen uit.

10. Overige punten
De ***heer Van der Krabben*** verwijst naar het AB-vergaderdossier van 28 maart 2019 waar een ambtelijke voorzet van de Voorjaarsnota onderdeel van uitmaakt. Voor het onderhandelingsproces zou het goed zijn om een (duidelijker beeld van de) financiële doorkijk te krijgen.
De ***heer Plasmeijer*** vraagt of de Jaarrekening 2018 al gereed is.
De ***heer Ketelaars*** antwoordt dat er een concept ligt, wat nog moet worden voorgelegd aan de accountant.
De ***heer De Groot*** antwoordt dat het goed is om de hoofdlijnen van de Jaarrekening beschikbaar te stellen.

11. Vervolgtraject
De ***heer De Groot*** merkt op dat met alle partijen gesprekken zijn ingepland.

12. Sluiting
De ***heer De Groot*** sluit om 18.30 uur het overleg.

AB voorblad

Datum vergadering: 16 mei 2019 **Agendapunt**: 4.B. **Projectenboeknummer en -naam:** N.v.t. **Corsa dossiernummer:** -- **Voorstelnummer BABS**: 48505

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s)	**Portefeuillehouder(s)**
Cie. WB 16-05-2019 Cie. EB 16-05-2019 Cie. AFZ 16-05-2019	Ketelaars, P.C.M.

Agendaonderwerp: Jaarverslaglegging 2018 waterschap Aa en Maas
Voorstel: 1. De Jaarverslaglegging 2018 van waterschap Aa en Maas vast te stellen en in te stemmen met de bij 'Voorstel en Besluit' opgenomen punten. 2. Kennis te nemen van het verslag van de accountant n.a.v. de controle van de Jaarverslaglegging 2018 met bijbehorende reactie van het Dagelijks Bestuur. 3. Kennis te nemen van de controllersparagraaf. 4. Kennis te nemen van het sociaaljaarverslag 2018.

Besluit:	**Mij bekend,** **De secretaris,**

Bij het onderwerp: Liggen de volgende stukken ter inzage:
De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden: 1. 1. Jaarverslaglegging 2018 versie 1.0 2. 2. 2018 accountantsverslag WAM defintief dd 6 mei 19 3. 3. Reactie DB op accountantsverslag 2018_def 4. 4. Controllersparagraaf jrr2018 def 5. 5. Uitvoeringsinformatie bij de Jaarverslaglegging 2018 Versie 1.0 6. 6. Sociaal jaarverslag 2018 versie na PO 7. Technische vragen Geborgden over de Jaarrekening 2018 (2e NAZENDING)

AB voorblad

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 7JUNI 2019

Voorstel:

1. De Jaarverslaglegging 2018 van waterschap Aa en Maas vast te stellen en in te stemmen met de bij "Voorstel en Besluit" opgenomen punten;
2. Kennis te nemen van het verslag van de accountant n.a.v. de controle van de Jaarverslaglegging 2018 met bijbehorende reactie van het Dagelijks Bestuur;
3. Kennis te nemen van de controllersparagraaf;
4. Kennis te nemen van het sociaaljaarverslag 2018.

Probleemstelling

De jaarverslaglegging 2018 geeft een goed en getrouw beeld van de uitgevoerde werkzaamheden en de daarmee samenhangende financiële feiten. Een groot deel van de Programmabegroting 2018 is gerealiseerd conform planning. De Jaarrekening is afgesloten met een voordelig exploitatiesaldo, voor resultaatsbestemming, van € 8,46 miljoen.
Het voordelig exploitatiesaldo is vooral ontstaan door de extra belastingopbrengsten. De informatie over de extra belastingopbrengsten bereikt ons relatief laat. Voor het reëel begroten van de toekomstige belastingopbrengsten neemt een tijdige en volledige informatieverstrekking vanuit de BSOB in belangrijkheid toe.

Voor een toelichting op het resultaat, inclusief opmerkingen ten aanzien van de totstandkoming ervan, wordt verwezen naar "Financiën" dat hieronder wordt uiteengezet.

In het kort is het voordelig resultaat als volgt tot stand gekomen:

Analyse resultaat Jaarrekening 2018 (x 1 mln.€)	
Begrotingssaldo	0,00
Jaarrekening werkelijk	-8,46
Saldo voordelig t.o.v. begroting voor resultaatbestemming	**8,46**
Hogere uitgaven lasten	1,02
Hogere ontvangsten baten	-2,91
Hogere belastingopbrengsten	-6,57
Positief jaarrekening saldo 2018 (voor resultaatbestemming)	**-8,46**

Enkele highlights van de resultaten die in 2018 zijn geboekt worden hierna genoemd:

- Het waterschap heeft zich in 2018 beziggehouden met ontwikkelingen rond klimaatadaptatie, waterkwaliteit, duurzaamheid en de droogte.
- Afgelopen zomer hebben we als waterschap ervaren wat de klimaatverandering voor ons betekent. De lange periode van droogte heeft een flinke impact gehad op het functioneren van het watersysteem en de organisatie die, vanuit deskundig handelen, de schade heeft weten te beperken. Werkzaamheden zijn, door de extra inzet van de organisatie tijdens de droogte, geprioriteerd en deels doorgeschoven in de tijd.

  De gevolgen zijn voor onze inwoners en de natuur het grootst. De effecten voor het grondwater en oppervlaktewater waren in het veld zichtbaar en werken tot in 2019 door.

- De integrale (HWBP en MIRT) verkenning Ravenstein - Lith is voortgezet met het opleveren van kansrijke alternatieven najaar 2018 en de start van het opstellen van een voorkeursalternatief. Eind 2018 is een concreet voorstel inclusief de personele consequenties voor de aanpak van de voorverkenning van dijktraject Cuijk-Ravenstein voorgelegd.
- Er is 6,2 km aan EVZ gerealiseerd ten opzichte van de begrote 7,5 km. Debet aan de vertraging is de grondverwerving en de organisatie brede inzet tijdens de droogte.
- In 2018 is circa 12ha aan knelpunten waterlast opgelost. Bij de uitvoering van het programma is gebleken dat op een aantal punten geen maatregelen (meer) nodig waren om aan de norm te voldoen.
- De realisatie van het aantal opgeloste knelpunten vismigratie is in 2018 hoger uitgevallen dan begroot.
- In 2018 is in totaal 150 kilometer waterloop gebaggerd in kader van cyclisch groot onderhoud en het wegwerken van baggerachterstanden. Van dit aantal is 66 km in het kader van wegwerken baggerachterstand gerealiseerd. Daarnaast is 84 km gerealiseerd in het kader van het reguliere baggerwerk.

Beoogd effect
Door middel van de oplevering van de diverse Jaarverslagleggingsstukken 2018 legt het Dagelijks Bestuur (DB) verantwoording af over de uitvoering van de Programmabegroting 2018.

Argumenten
1 Opgeleverde producten als onderdeel van de P&C cyclus.
Het uitbrengen van het jaarverslag; de jaarrekening en het sociaal jaarverslag maakt onderdeel uit van de planning- & control cyclus. Hiermee wordt voldaan aan de verplichtingen ingevolge de Waterschapswet en het Waterschapsbesluit.

2 Controleverklaring accountant volgt op accountantscontrole
De accountantscontrole van de Jaarverslaglegging 2018 is afgerond en de accountant heeft een goedkeurende controleverklaring afgegeven. Het accountantsverslag; de controleverklaring en de reactie namens het DB hierop worden ter kennisgeving aangeboden.

Kanttekeningen / Risico's
Weerstandsvermogen / risico's
In de jaarverslaglegging 2018 wordt in de paragraaf Weerstandvermogen (vanaf pagina 57) de voortgang van de benoemde risico's toegelicht. Ook is aangegeven welke risico's overgaan naar het jaar 2019 en welke risico's zijn afgerond of zijn ontstaan in 2018.

In 2018 zijn er 2 financiële risico's bijgekomen betreffende:
- ICT-kosten (ICT voorzieningen Rijksoverheid).
- Superkritisch vergassen

In 2018 zijn de volgende risico's afgerond.
- Claim varkenshouder.
- Aansprakelijkheid voor schade aan monumentale muur.
- CAO-onderhandelingen.

Er zijn 13 benoemde risico's die overgaan naar 2019.

Financiën/Subsidies/Projectenboek

Analyse resultaat Jaarrekening 2018 (x 1 mln.€)	
Begrotingssaldo	0,00
Jaarrekening werkelijk	-8,46
Saldo voordelig t.o.v. begroting voor resultaatbestemming	**8,46**
Hogere uitgaven lasten	1,02
Hogere ontvangsten baten	-2,91
Hogere belastingopbrengsten	-6,57
Positief jaarrekening saldo 2018 (voor resultaatbestemming)	**-8,46**

Analyse resultaat Jaarrekening 2018 (x 1 mln.€)	
Lasten:	
Minder kapitaallasten	-0,33
Lagere personeelslasten	-0,62
Goederen en diensten vallen hoger uit dan begroot (bijdrage SNB)	2,69
Lagere deelnemersbijdrage BSOB	-0,43
Geen onvoorziene kosten	-0,29
	1,02
Baten:	
Hogere financiële baten	-0,03
Hogere vergoeding detachering personeel	-0,36
Hogere opbrengsten goederen en diensten/bijdragen van derden	-0,93
Onttrekking bestemmingsreserve (bijdrage SNB)	-2,45
Lagere opbrengsten geactiveerde uren	0,86
	-2,91
Belastingopbrengsten	
De belastingopbrengsten (over voorgaande jaren) zijn hoger	-6,57
Positief jaarrekening saldo 2018 (voor resultaatbestemming)	**-8,46**

Het resultaat voor resultaatsbestemming komt uit op een positief exploitatieresultaat van € 8,46 miljoen. Zonder de begrotingswijzigingen zou het resultaat € 6,7 miljoen positief zijn geweest.
Het saldo wordt veroorzaakt door werkelijke hogere lasten ad € 1,02 miljoen en hogere realisatie van de overig baten ad € 2,91 miljoen.
Tevens is er een hogere realisatie van de belastingopbrengsten van € 6,57 miljoen.
In de Bestuursrapportage bent u reeds geïnformeerd over een extra belastingopbrengst van € 3.800.000. De werkelijke extra opbrengst van € 6,57 miljoen wijkt hier met een bedrag van € 2.770.000 positief van af.

Bij het positieve resultaat van € 8,46 miljoen moeten de volgende opmerking worden gemaakt.
In 2018 zijn 2 begrotingswijzigingen (als onderdeel van de Bestuursrapportage 2018 en het gedeeltelijk intrekken van de begrotingswijziging van de Bestuursrapportage) door het Algemeen Bestuur vastgesteld. Door deze begrotingswijzigingen zijn de lasten verhoogd en in overeenstemming gebracht met de werkelijk te verwachten lasten. Door de verhoging van de lasten, er zijn meer middelen beschikbaar voor het maken van kosten, is de reservepositie afgenomen.
Door deze begrotingswijzigingen is het rekeningresultaat € 1,8 miljoen hoger. Vanwege de begrotingsrechtmatigheid hebben deze begrotingswijzigingen plaats moeten vinden.

In onderstaande tabel wordt een nadere analyse gegeven van het gerealiseerde exploitatieresultaat ten opzichte van de Begroting en Bestuursverslag.

LASTEN (x € 1.000)	Begroting 2018	Begrotings-wijzigingen	Begroting 2018 na wijzigingen	Verwacht resultaat 2018 Bestuursverslag	Realisatie Jaarrekening (tov begroting)	Verklaring
Kapitaallasten	36.619		36.619		-331	Lagere kapitaallasten worden veroorzaakt door de werkelijke lagere boekwaarde per 01-01-2018 ten opzichte van het uitgangspunt van de begroting (lagere realisatie van de investeringsuitgaven veroorzaken deze daling). Daarnaast is de verwachte uit te voeren afschrijving betreffende de instandhouding Den Bosch lager uitgevallen dan begroot.
Personeelslasten	35.124	762	35.886		-622	Door een begrotingswijziging zijn de gevolgen van de Cao verwerkt. De salariskosten zijn lager uitgevolgen als gevolg van de niet ingevulde vacatures.
Goederen & diensten	43.705	400	44.105	3.243	2.691	Ten opzichte van begrote lasten worden hierna de grootste afwijkingen genoemd: • Hogere uitgaven t.l.v. het onderhoudsbudget aan de EVZ's. Daarnaast hebben de bevers gezorgd voor het nemen van extra onderhoudsmaatregelen. Ook de onvoorziene maatregelen in het kader van de calamiteitenbestrijding watersystemen zorgen voor hogere lasten. • Er zijn extra kosten als gevolg van de effecten van de renovatie van rwzi Den Bosch. Ook zijn er extra kosten voor de slibafvoer voor de SNB (inclusief de herziene kostenverdeelsystematiek 2017).
Bijdragen aan derden	7.371	645	8.016	-985	-430	Lagere bijdrage aan de BSOB doordat het aantal deelnemers is toegenomen.
Interneverrekeningen/ reservering / voorzieningen	55		55		7	Diverse afwijkingen t.a.v. de begrote reservemutaties.
Onvoorzien	300		300		-300	Onvoorzien is niet benut in 2018.
Interne verrekeningen/reserveringen	3.582		3.582			
Totaal lasten	**125.994**	**1.807**	**124.983**	**2.258**	**1.015**	
Financiële Baten	380		380		27	De bespaarde rente over de reserves vallen hoger uit doordat de werkelijk reserves hoger zijn dan de begrote reserves.
Personeelsbaten	708		708	120	358	De hogere baten in verband met salarissen worden veroorzaakt door de hogere detacheringsopbrengsten.
Goederen en diensten aan derden	3.305		3.305	171	885	De (incidentele) baten zijn hoger als gevolg van een suppletieverzoek omzetbelasting over de periode 2014 tot en met 2016 en de verwachte suppletie 2017 en 2018. Daarnaast zijn er hogere pachtopbrengsten. Er is een schadevergoeding ontvangen voor een calamiteit die heeft plaatsgevonden op rwzi Aarle-Rixtel. De bijdrage van waterschap de Dommel t.b.v. het zuiveren van afvalwater valt hoger uit dan begroot.
Geactiveerde lasten	3.472		3.472	-200	-857	Minder uren zijn geactiveerd op investeringen waardoor de doorberekende exploitatieuren hoger uitvallen.
Interne verrekeningen/reserveringen	3.576	1.807	5.383	866	2.451	Dit betreft de ontrekking aan de bestemmingsreserve effecten rwzi Den Bosch als gevolg van de extra kosten van de renovatie van rwzi den Bosch inclusief de hogere kosten voor de slibafvoer aan de SNB.
Totaal overige baten	**11.442**	**1.807**	**13.249**	**957**	**2.863**	
Netto lasten	**114.552**		**114.552**	**1.301**	**1.848**	
Waterschapsbelastingen	114.552		114.552	3.800	6.613	De hogere netto belastingopbrengsten 2018 heeft te maken met de bestandsoptimalisatie die door BSOB vanaf 2016 is ingezet en gedurende 2017 en 2018 steeds meer gestalte heeft gekregen Ook het hogere WOZ-areaal heeft geleid tot een hogere belastingopbrenst.
Saldo 2018				**2.498**	**8.461**	**Resultaat voor resultaatsbestemming**

Bijdrage duurzaam waterschap

De bijdrage aan duurzaamheid wordt in de Jaarverslaglegging 2018 beschreven. Vandaar dat wordt verwezen naar het Jaarverslag.

Uitvoering / vervolg

Na vaststelling worden de Jaarverslaglegging 2018 voor 15 juli 2019 aangeboden aan Gedeputeerde Staten.

Communicatie/Participatie
n.v.t.

Bijlagen
1. Jaarverslaglegging 2018;
2. Accountantsverslag inclusief Controleverklaring accountant;
3. Reactie namens DB op het accountantsverslag;
4. Controllersparagraaf;
5. Het Sociaaljaarverslag 2018.

Versiedatum
6 mei 2019

Waterschap
Aa en Maas

Jaarverslaglegging 2018

status	: Definitief
kenmerk	**:** Jaarverslag 2018
datum	**:** 6 mei 2019
opgesteld door	**:** Financiën
vastgesteld door	**:** Dagelijks bestuur, d.d. 6 mei 2019
paraaf	**:**

KERNGEGEVENS

GEBIED		
Oppervlakte in hectare	161.000	
Aantal gemeenten	26	
Aantal bedrijven	23.000	
Aantal inwoners	754.000	

TAKEN		
Watersysteembeheer	110	km primaire waterkering
	166	km niet primaire waterkering
	4.280	km watergangen/-lopen
	114	gemalen
Zuiveringsbeheer	7	rioolwaterzuiveringsinstallaties
	102	rioolgemalen
	420	km transportleiding
	1.178.783	capaciteit zuiveringen i.e.

	Rekening	Begroting
FINANCIEN		
Watersysteembeheer		
Aantal herleide ha. ongebouwd	104.129	106.391
Aantal ingezetenen	303.325	295.618
Waarde gebouwd in miljarden	€ 96,0	€ 91,0
Aantal ha. natuurterreinen	24.623	24.079
Aantal directe lozingen t.b.v watersysteemheffing	0	4.500
Netto kosten in miljoenen	€ 61,5	€ 61,9
Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 62,8	€ 60,4
Tarief ingezetenen		€ 59,06
Tarief gebouwd in % van de WOZ waarde		0,03838%
Tarief ongebouwd		€ 72,95
Tarief natuurterreinen		€ 2,54
Tarief verontreinigingsheffing		€ 47,64
Bruto investeringen in miljoenen	€ 25,8	€ 37,2
Zuiveringsbeheer		
Aantal ve's	1.178.783	1.136.000
Netto kosten in miljoenen	€ 51,7	€ 53,2
Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 58,3	€ 54,1
Tarief zuiveringsheffing		€ 47,64
Bruto investeringen in miljoenen	€ 12,7	€ 29,8

ORGANISATIE			
Bestuur		1 Dijkgraaf	
		30 Leden Algemeen Bestuur	
		waarvan 4 leden Dagelijks Bestuur	
Totale organisatie	fte	426,11	438,57

INLEIDING 7

Leeswijzer 9

1 JAARVERSLAG 2018 11

Programmarealisatie 2018 11

1.1 Veilig en bewoonbaar beheergebied 13
1.1.1 Prestaties en activiteiten 13
1.1.2 Input 2018 17

1.2 Voldoende water en robuust watersysteem 19
1.2.1 Prestaties en activiteiten 20
1.2.2 Input 2018 23

1.3 Gezond en natuurlijk water 25
1.3.1 Prestaties en activiteiten 25
1.3.2 Input 2018 30

1.4 Schoon water 32
1.4.1 Prestaties en activiteiten 33
1.4.2 Input 2018 38

1.5 Water in bebouwd gebied 41
1.5.1 Prestaties en activiteiten 42

1.6 Leveren en organiseren van maatschappelijke meerwaarde 44
1.6.1 Prestaties en activiteiten 44
1.6.2 Input 2018 50

1.7 De verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit 51
1.7.1 Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar 51
1.7.2 Incidentele lasten en baten 52
1.7.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen 53
1.7.4 Waterschapsbelastingen 54
1.7.5 Weerstandsvermogen 55
1.7.6 Financiering 61
1.7.7 Verbonden partijen 65
1.7.8 Bedrijfsvoering 79
1.7.9 EMU-saldo 79
1.7.10 Investeringen 79

2 JAARREKENING 2018 83

2.1 Kostenverdeelstaat 85

2.2 Exploitatierekening naar kostendragers 86
2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer 86
2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer 92

2.3 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten 98

2.4 Balans voor resultaatbestemming 102
2.4.1 Grondslagen bij de balans en resultaatbepaling 104
2.4.2 Toelichting activa 106

2.4.3 Toelichting Passiva 112
2.4.4 Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector 121

VOORSTEL EN BESLUIT 123

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT 127

BIJLAGE REALISATIE NAAR BELEIDSVELDEN 131

Veilig en Bewoonbaar Beheergebied 131

Voldoende Water en Robuust Watersysteem 132

Gezond en Natuurlijk Water 133

Schoon Water 134

VERKLARENDE WOORDENLIJST EN AFKORTINGEN 135

Inleiding

Voor u ligt de jaarverslaglegging 2018, bestaande uit het Jaarverslag en de Jaarrekening. In deze inleiding nemen wij u mee in enkele prestaties en activiteiten uit 2018.

Implementatie Nieuw Waterveiligheidsbeleid
Het nieuwe waterveiligheidsbeleid is gebaseerd op de overstromingsrisico-benadering. Het vraagt een forse kennisontwikkeling van de waterschapmedewerkers, onder andere voor het beheer en onderhoud. Hieraan wordt stapsgewijs gewerkt bij uitvoering van reguliere processen en activiteiten. De aanpassing van de legger in 2018 volgt uit de nieuwe normering en draagt bij aan inzicht in de consequenties zowel intern als extern. De gevraagde input voor de dijkversterking Ravenstein-Lith heeft geleid tot het opstellen van klanteisen voor de toekomstige dijken.

Beoordeling, HWBP en HWBP-verkenning
Per 1 januari 2017 heeft de nieuwe normering primaire waterkeringen de prioritering in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) veranderd. Vanuit het urgentieprincipe worden eerst de trajecten aangepakt met de grootste afstand tot de nieuwe norm.
De integrale (HWBP en MIRT) verkenning Ravenstein - Lith is voortgezet met het opleveren van kansrijke alternatieven najaar 2018 en de start van het opstellen van een voorkeursalternatief.
Eind 2018 is een concreet voorstel inclusief de personele consequenties voor de aanpak van de voorverkenning van dijktraject Cuijk-Ravenstein voorgelegd. De totale kosten voor de dijkverbetering inclusief personeelslasten worden voor 90 % door het HWBP betaald.

Wegwerken baggerachterstand/cyclisch groot onderhoud
In 2018 is in totaal 150 kilometer waterloop gebaggerd in kader van cyclisch groot onderhoud en het wegwerken van baggerachterstanden. Van dit aantal is 66 km in het kader van wegwerken baggerachterstand gerealiseerd. Daarnaast is 84 km gerealiseerd in het kader van het reguliere baggerwerk.

Droogte zomer 2018
Afgelopen zomer hebben we als waterschap ervaren wat de klimaatverandering voor ons betekent. De lange periode van droogte heeft een flinke impact gehad op het functioneren van het watersysteem en de organisatie die, vanuit deskundig handelen, de schade heeft weten te beperken. Natuurlijk zijn de gevolgen voor onze klanten en de natuur het grootst. De effecten voor het grondwater en oppervlakte water waren in het veld zichtbaar en werken tot in 2019 door. Beleidsmatig zijn de ervaringen verwerkt in Weer een Uitdaging.

Beekherstel
In 2018 is voor in totaal 8 km aan beekherstel gerealiseerd. Deze hogere realisatie is vooral het gevolg van een overloop van projecten uit 2017. Er heeft ook vertraging plaatsgevonden in projecten, omdat veel capaciteit is gegaan naar het afronden van schades van wateroverlast 2016 en het omgaan droogte van de zomer 2018.

Terugdringen emissies van nutriënten
In de Maasregio is de nutriëntenverkenning van start gegaan, waarbij in 8 pilotgebieden maatregelen en randvoorwaarden zijn opgehaald, die agrariërs bereid zijn vrijwillig te nemen om de waterkwaliteit te verbeteren.
Het waterschap heeft daarnaast diverse agrarische pilots als circulaire landbouw en Bier, Boer, Water uitgevoerd alsmede gestimuleerd via Brabant Bewust. In Lumbricus is kennis m.b.t. de effectiviteit van uitgevoerde maatregelen op waterkwaliteit opgedaan. In het najaar is de meetpilot sensorgestuurd boeren gestart met als doel emissieroutes van nutriënten beter te kwantificeren.

Implementatie Afvalwaterstrategie

Er is een eerste uitwerking gemaakt van de maatregelen (renovaties en aanvullende zuiveringsstappen om de effluentkwaliteit te verbeteren) om de ambities van de afvalwaterstrategie te realiseren. Als onderbouwing is de restcapaciteit van de zuiveringen in beeld gebracht en een overzicht gemaakt van de technische staat van de installaties. Een eerste overzicht laat zien dat realisatie van alle projecten een grote uitdaging voor de organisatie betekent. Waar mogelijk worden projecten naar voren gehaald (zoals de renovatie van rwzi Oijen) en wordt planvorming opgestart.

Waterschap Aa en Maas is trekker van de kopgroep cellulose binnen de Energie en Grondstoffenfabriek waarin samen met Aquaminerals gezocht wordt naar afzetmogelijkheden voor cellulose uit zeefgoed.

In het kader van klimaatadaptatie worden door gemeentes klimaatstresstesten uitgevoerd in samenwerking met het waterschap, afgelopen jaar was dat met name de gemeente Boxmeer. Ook hier is kennis van de afvalwaterketen van belang, hierbij gaat het vooral over de berging en afvoer van hemelwater bij extreme buien. We brengen resultaten in van de NBW toetsing (Nationaal Bestuursakkoord Water). De volgende stap is het identificeren van risico's.

Financieel resultaat 2018

Het exploitatieresultaat voor bestemming in de jaarrekening 2018 betreft € 8,46 miljoen positief. In het kort wordt hieronder aangegeven hoe het positieve resultaat tot stand is gekomen.

Analyse resultaat Jaarrekening 2018 (x 1 mln.€)	
Begrotingssaldo	0,00
Jaarrekening werkelijk	-8,46
Saldo voordelig t.o.v. begroting voor resultaatbestemming	**8,46**
Hogere uitgaven lasten	1,02
Hogere ontvangsten baten	-2,91
Hogere belastingopbrengsten	-6,57
Positief jaarrekening saldo 2018 (voor resultaatbestemming)	**-8,46**

Analyse resultaat Jaarrekening 2018 (x 1 mln.€)	
Lasten:	
Minder kapitaallasten	-0,33
Lagere personeelslasten	-0,62
Goederen en diensten vallen hoger uit dan begroot (bijdrage SNB)	2,69
Lagere deelnemersbijdrage BSOB	-0,43
Geen onvoorziene kosten	-0,29
	1,02
Baten:	
Hogere financiële baten	-0,03
Hogere vergoeding detachering personeel	-0,36
Hogere opbrengsten goederen en diensten/bijdragen van derden	-0,93
Onttrekking bestemmingsreserve (bijdrage SNB)	-2,45
Lagere opbrengsten geactiveerde uren	0,86
	-2,91
Belastingopbrengsten	
De belastingopbrengsten (over voorgaande jaren) zijn hoger	-6,57
Positief jaarrekening saldo 2018 (voor resultaatbestemming)	**-8,46**

Voorstellen binnen deze Jaarrekening

In het Voorstel en Besluit binnen deze Jaarrekening wordt overeenkomstig het besluit van het Algemeen Bestuur d.d. 14 december 2018, in het kader van de resultaatbestemming, een bestemmingsreserve gevormd voor het in stand houden van rwzi Oijen voor en tijdens de renovatie.

Ook wordt in het Voorstel en Besluit binnen deze Jaarrekening, conform het Bestuursverslag t/m juni 2018 d.d. 12 oktober 2018, in het kader van de resultaatbestemming, een bestemmingsreserve gevormd voor baggeren om de contractuele verplichtingen voor groot onderhoud na te komen.
In de VJN 2018 is aangegeven dat door een evenwichtige kostenverdeling in 2018 en 2019 het baggerbudget voor deze jaren ontoereikend is om de contractuele verplichtingen voor groot onderhoud met de gemeente 's-Hertogenbosch na te komen. Voor de dekking van 2019 zal via de jaarverslaglegging, als onderdeel van de resultaatbestemming, een bestemmingsreserve worden gevormd.

Leeswijzer

Met betrekking tot de gepresenteerde tabellen kan het voorkomen dat door afronding de optelling niet in overeenstemming is met de gepresenteerde totalen.

Daar waar sprake is van investeringen, zijn deze in te delen in drie categorieën, namelijk:

A-investeringen: Kredieten zijn volledig geautoriseerd (via een investeringsbesluit) door het AB.

B1-investeringen: De 'vervangingsinvesteringen' inclusief bijbehorende afspraken en kaders.
Voor een aantal B1 investeringen, geldt dat via de programmabegroting het Algemeen Bestuur goedkeuring wordt gevraagd voor autorisatie door het Dagelijks Bestuur van deze investeringen ten behoeve van Watersysteembeheer, Zuiveringsbeheer en de Algemene Dienst. De hiervoor gehanteerde richtlijnen zijn:

- Watersysteembeheer; maximaal € 3 miljoen per jaar en € 350.000 per project;
- Zuiveringsbeheer; maximaal € 10 miljoen per jaar en € 1 miljoen per project.

Voor de overige B1 investeringen zal via een investeringsbesluit goedkeuring gevraagd worden aan het AB.

B2-investeringen: Het 'uitvoerings'-deel behorende bij een al toegekend A krediet.
Er is een besluit genomen over de start van het project. Er is echter maar een deel van het krediet toegekend. Over het toekennen van het uitvoeringsdeel moet het AB nog een besluit nemen.

C-investeringen: Een door het AB toe te kennen krediet. Er is nog geen besluit genomen over de start van het project of toekenning van het krediet.

In de Functionele Commissies zal de Jaarverslaglegging integraal aan de orde gesteld worden . Waarbij geldt dat in de Commissie AFZ alle hoofdstukken behandeld worden en in de Commissies EB en WB enkele hoofstukken conform onderstaande tabel.

Document	Hoofd-stuk	Omschrijving	Pagina	Cie AFZ	Cie EB	Cie WB
Waterschapsblad / voorstel				X	X	X
Jaarverslaglegging 2018	alle	Jaarverslaglegging 2018		X		
	1.1	Veilig en bewoonbaar beheergebied	13-18			X
	1.2	Voldoende water en robuust watersysteem	19-24			X
	1.3	Gezond en natuurlijk water	25-31		X	X
	1.4	Schoon water	32-40		X	
	1.5	Water in bebouwd gebied	41-43		X	X
	1.6	Leveren en organiseren van maatschappelijke meerwaarde	44-50		X	X
	1.7	De paragrafen	51-81		X	X
	2.1	Kostenverdeelstaat	85		X	X
	2.2.1	Exploitatierekening naar kostendrager WSB	86-91			X
	2.2.2	Exploitatierekening naar kostendragers ZB	92-96		X	
		Voorstel en besluit	123-125		X	X
Accountantsverslag				X	X	X
Reactie DB op accountantsverslag				X	X	X
Controllersparagraaf				X	X	X

1 Jaarverslag 2018

Het hoofdstuk Jaarverslag 2018 is opgebouwd conform het Waterschapsbesluit. Het begint met een overzicht van de programma's naar de kostendragers watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Vervolgens worden per programma de realisatiecijfers toegelicht ten opzichte van de Programmabegroting 2018 voor zowel de output als de input. Het laatste deel van het hoofdstuk bevat de toelichting op de verplichte paragrafen.

Programmarealisatie 2018

Exploitatie

Per programma zijn de gemaakte kosten toe te delen aan de taken c.q. kostendragers van het waterschap. Voor watersysteembeheer betreft dit per programma onder andere:

- Veilig en Bewoonbaar Beheergebied: de keringswerkzaamheden, voorkomen wateroverlast en oplossen knelpunten stedelijk gebied;
- Voldoende Water en Robuust Watersysteem: het aanleggen en onderhouden van de waterlopen, het onderhouden van de kunstwerken, het wegwerken van baggerachterstanden en verdrogingsbestrijding;
- Gezond en Natuurlijk Water: de kwaliteitsmaatregelen oppervlaktewater, het aanleggen en onderhouden van EVZ's, natuurvriendelijke oevers, vispassages, beekmondingen, uitvoeren beekherstel en recreatie.

Voor de taak c.q. kostendrager zuiveringsbeheer geldt: binnen het programma Schoon Water worden alle zuiveringsactiviteiten verantwoord van het transporteren en zuiveren van afvalwater en het verwerken van het zuiveringsslib.
De gerealiseerde input met betrekking tot de subprogramma's Water in Bebouwd Gebied en Leveren en Organiseren van Maatschappelijke Meerwaarde zijn verwerkt in de vier hoofdprogramma's.

Onder de dekkingsmiddelen zijn de belastingopbrengsten 2018 verantwoord.

Voor 2018 ziet de totale realisatie per programma er als volgt uit:

*Tabel 1: Programma's naar taken c.q. kostendragers (bedrag * € 1.000)*

Programma	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer	Totaal Rekening 2018	Totaal Begroting 2018	Begrotings-wijziging	Totaal Begroting 2018 incl. wijziging	Verschil v=voordeel, n=nadeel	
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	11.656		11.656	11.816	95	11.911	V	255
Voldoende Water en Robuust Watersysteem	41.676		41.676	40.764	691	41.454	N	-221
Gezond en Natuurlijk Water	8.143		8.143	8.427	95	8.522	V	379
Schoon Water		51.725	51.725	52.276	926	53.202	V	1.478
Dekkingsmiddelen	-64.284	-57.376	-121.660	-113.283	-1.807	-115.090	V	6.570
Eindtotaal	**-2.809**	**-5.651**	**-8.461**				**V**	**8.461**

De realisatie per programma verdeeld naar beleidsvelden wordt in de bijlagen weergegeven.

*Grafiek 1: Programmarealisatie 2018 (bedrag * € 1.000)*

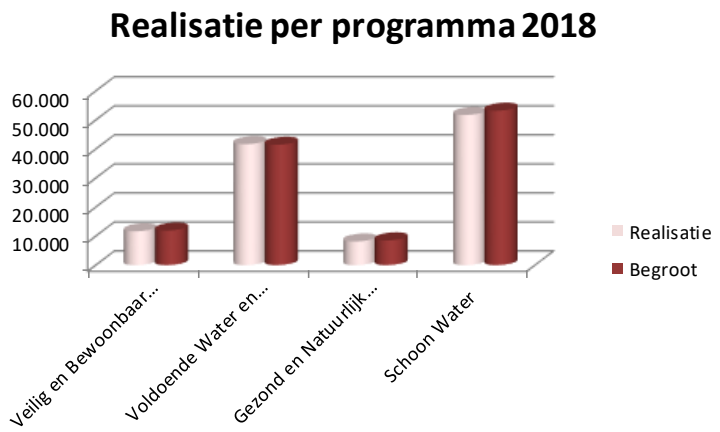

Investeringen

De realisatie van de bruto investeringen 2018 ten opzichte van de begroting wordt in onderstaande tabel weergegeven.

*Tabel 2: Bruto investeringen naar programma (bedrag * € 1.000)*

Totaal bruto investering programma's	Realisatie	Begroot	Verschil v=voordeel, n=nadeel	
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	13.815	15.587	V	1.772
Voldoende Water en Robuust Watersysteem	6.007	11.217	V	5.209
Gezond en Natuurlijk Water	3.572	7.772	V	4.200
Schoon Water	11.483	28.470	V	16.987
Organisatie van Maatschappelijke Meerwaarde	3.624	3.889	V	265
TOTAAL*	**38.501**	**66.934**	**V**	**28.433**

*Binnen de investeringen zijn de investeringen/mutaties vanuit de grondbank niet meenomen. Per saldo resulteert dit in een lagere uitgaven van € 2,3 mln. In 2018 hebben geen overboekingen vanuit de grondbank naar de investeringen plaatsgevonden.

*Grafiek 2: Programmarealisatie 2018 (bedrag * € 1.000)*

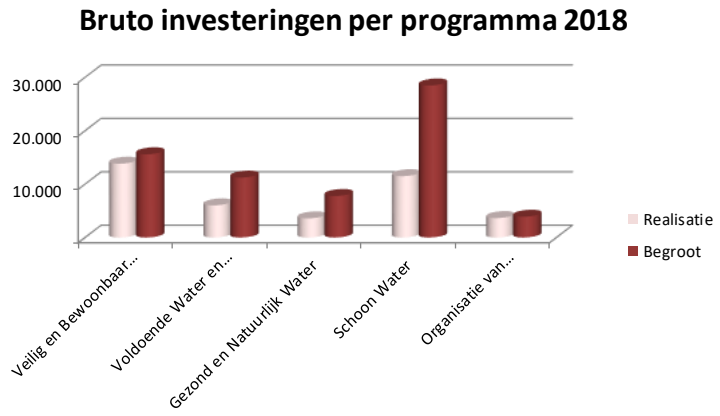

In § 1.1 tot en met § 1.6 wordt de realisatie per programma nader toegelicht.

1.1 Veilig en bewoonbaar beheergebied

Deze paragraaf gaat over het bieden van bescherming tegen hoge waterstanden op de Maas en het zoveel mogelijk voorkomen van wateroverlast vanuit het regionale watersysteem. Ook het zo goed en snel mogelijk afhandelen van aan het watersysteem gerelateerde calamiteiten valt hieronder.

De maatschappelijke doelstellingen voor veilig en bewoonbaar zijn:
- Voor bewoners en bedrijven is de veiligheid tegen overstromingen door de Maas optimaal;
- Voldoende bescherming tegen wateroverlast.

Concreet vertaalt zich dit naar een opgave om ervoor te zorgen dat:
- Primaire waterkeringen in 2050 aan de (nieuwe) normen voldoen;
- Regionale keringen (inclusief kunstwerken) voldoen aan de normen uit de Verordening Water (een datum hiervoor wordt nog samen met de provincie vastgesteld);
- Het regionale watersysteem in 2021 voldoet aan de normen voor wateroverlast uit de Verordening Water.

1.1.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel geeft de geplande prestaties in de Programmabegroting 2018 en de realisatie 2018 weer.

Tabel 3: Realisatie 2018

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren begroting	Begroting 2018	Realisatie 2018	
Toetsing primaire keringen	km	110		39	
Voorkomen wateroverlast (PJB 209)	ha	436	25	12	
Oplossen knelpunten stedelijk gebied:					
Ei van Drunen (PJB 36)	aantal	2	2	0	
Verkenningen en beleid voor 2018					
Verkenning Ravenstein Lith: kansrijke alternatieven en voorkeursalternatief		Opstellen			
Verkenning Cuijk-Ravenstein		Voorbereiden			
Nieuw waterveiligheidsbeleid		Implementatie			
Verbetering kunstwerken regionale keringen		Uitvoeren			
Invulling activiteiten 'Weer, een uitdaging'		Uitvoeren			
Watak		Opstellen			

Kaart 1: Weergave van de gerealiseerde prestaties

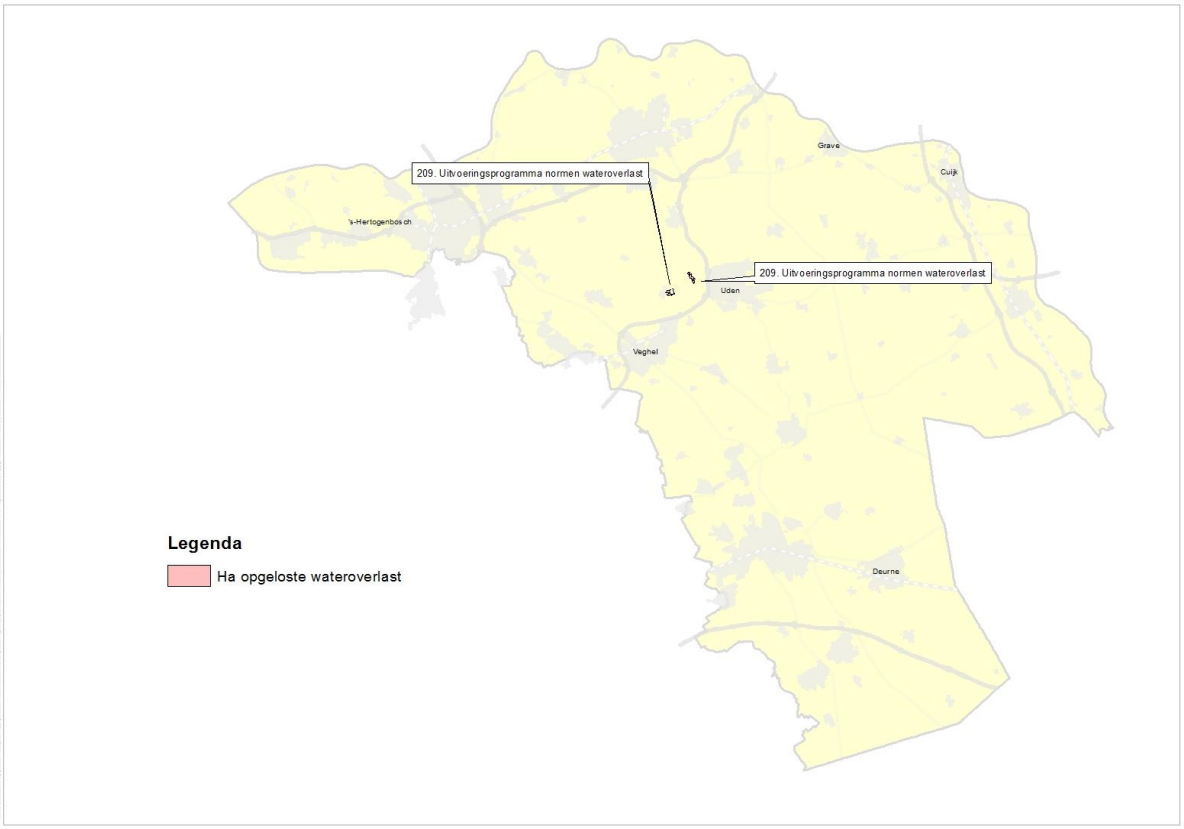

Toelichting bij de kaart:
In 2018 zijn de volgende projecten en prestaties gerealiseerd van het programma Veilig en bewoonbaar beheergebied gerealiseerd:

- 209. 2e Uitvoeringsprogramma Wateroverlast.

Voortgang beleidsontwikkeling

Implementatie nieuw waterveiligheidsbeleid

Per 1 januari 2017 is de Waterwet gewijzigd en zijn nieuwe normen voor de primaire waterkeringen opgenomen. Het nieuwe veiligheidsbeleid heeft grote consequenties voor de processen en producten 'waterveiligheid' van het waterschap die betrekking hebben op de primaire waterkeringen. Het nieuwe waterveiligheidsbeleid is gebaseerd op de overstromingsrisico-benadering. Het vraagt een forse kennisontwikkeling van de waterschapmedewerkers, onder andere voor het beheer en onderhoud. Hieraan werken we stapsgewijs bij de uitvoering van reguliere processen en activiteiten. Zo wordt veel nieuwe kennis opgedaan, intern gedeeld en toegepast in het beheer door mee voorop te lopen in het uitvoeren van de veiligheidsbeoordeling. De aanpassing van de legger in 2018 volgt uit de nieuwe normering en draagt bij aan inzicht in de consequenties, zowel intern als extern. De gevraagde input voor de dijkversterking Ravenstein-Lith heeft geleid tot het opstellen van klanteisen voor de toekomstige dijken.

Deltaprogramma Rivieren / Adaptieve Uitvoeringsstrategie Maas (AUM) / rivierverruimingsprojecten

De nieuwe insteek van het rijk medio 2018 voor Integraal Riviermanagement (IRM) maakt extra afstemming/beoordeling van het in ontwikkeling zijnde voorkeursmaatregelenpakket voor de Maas noodzakelijk. Nieuwe conclusies over de waterstandsdaling door rivierverruiming kunnen daardoor pas eind 2019 getrokken worden. Daarna moet de borging in de ruimtelijke ordening nog via de Nationale Omgevingsvisie plaatsvinden. Wel is in het BO-MIRT 2018 onder voorwaarden ingestemd

met de doorstart van rivierverruimingsprojecten in 2019: planuitwerking Ruimte voor de Rivier Oeffelt (trekker provincie Noord-Brabant) en de verkenningen Lob van Gennep (trekker waterschap Limburg) en Alem (trekker provincie Gelderland).

Beoordeling, HWBP en HWBP-verkenning

Per 1 januari 2017 heeft de nieuwe normering primaire waterkeringen de prioritering in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) veranderd. Vanuit het urgentieprincipe worden eerst de trajecten aangepakt met de grootste afstand tot de nieuwe norm. De impact hiervan voor waterschap Aa en Maas is groot. Een belangrijke indicatie hiervoor is dat van alle primaire waterkeringen langs de Maas de trajecten Cuijk - Ravenstein en Ravenstein - Lith de hoogste norm (1/30.000) hebben gekregen. De kleine dijkringen 36a Keent en 58 Groeningen hebben juist een relatief lage norm.

De veiligheidsbeoordeling maakt het inzicht in de tekortkoming en daarmee in de urgentie concreet. Voor 2023 moeten alle primaire waterkeringen in Nederland zijn beoordeeld ten opzichte van de nieuwe norm. Gezien de urgente trajecten in het beheergebied hebben we dit voortvarend opgepakt. Medio 2018 was de helft van het areaal beoordeeld. Het betreft respectievelijk de dijktrajecten 36-3 Ravenstein-Lith, 36-2 Cuijk-Ravenstein en 36-1 Boxmeer-Cuijk. Tot 2021 wordt verder gegaan met de beoordeling van de primaire keringen aan de nieuwe normen, te beginnen met de trajecten benedenstrooms van Lith (36-4 en 36-5). Op basis van de beoordelingsstappen die ook voor deze trajecten al gezet zijn, is eind 2018 een veiligheidsbeeld voor het totale areaal primaire waterkeringen opgesteld.

De integrale (HWBP en MIRT) verkenning Ravenstein - Lith is voortgezet met het opleveren van kansrijke alternatieven najaar 2018 en de start van het opstellen van een voorkeursalternatief. Deze fase loopt door tot 2020, gevolgd door de planuitwerking in 2021-2022 en uitvoering van de dijkverbetering in 2023-2025. In het HWBP 2019-2024 is de verkenning Cuijk-Ravenstein voor de periode 2019-2022 opgenomen. Eind 2018 is een concreet voorstel inclusief de personele consequenties voor de aanpak van de voorverkenning van dijktraject Cuijk-Ravenstein voorgelegd. De totale kosten voor de dijkverbetering inclusief personeelslasten worden voor 90 % door het HWBP betaald. April 2019 kan de voorverkenning starten. De voorbereiding van dit tweede HWBP-project heeft duidelijk gemaakt dat Aa en Maas vanaf nu meer inspanning moet leveren en nadrukkelijker keuzes moet maken om het programma goed te blijven beheersen.

Calamiteitenbestrijding

In 2018 zijn we doorgegaan met het verder ontwikkelen van de calamiteitenbestrijding, waaronder het verder uitbouwen van de inzet van burgers als dijkwacht bij hoogwatersituaties op de Maas, het oefenen van sluitingsprocedures, het verbeteren van de monitoring met nieuwe technieken en het voorbereiden op de inzet van beheermaatregelen op locaties waar de veiligheidsopgave voor 2050 groot is.

Rijkstoezicht zorgplicht primaire waterkeringen

Per 1-1-2014 is het algemene toezicht op de primaire waterkeringen opgedragen aan het Rijk, de Inspectie Leefomgeving & Transport (ILT). Op basis van het kader zorgplicht beoordeelt de inspectie de borging van activiteiten voor de primaire keringentaak door het waterschap. In het voorjaar 2018 is waterschap Aa en Maas geïnspecteerd voor een 0-meting. Hieruit blijkt dat we ‘in control’ zijn. Er zijn enkele aandachtspunten geconstateerd, daar hebben we reeds verbetermaatregelen voor in gang gezet. Zo is het verbeteren van de PDCA-cyclus voor kunstwerken opgepakt als onderdeel van assetmanagement. Het is een goed resultaat, waarbij de ingezette verbeteringen doorgezet moeten worden. Daarnaast wordt elk jaar een rapportage aan het AB uitgebracht over de toestand van de primaire en regionale keringen inclusief de calamiteitenbestrijdingsplannen.

Regionale keringen
In 2017 zijn we gestart met de voorbereiding van het op orde brengen van circa 15 kunstwerken in de regionale keringen, die in de toetsing zijn afgekeurd. In tegenstelling tot wat we in de Programmabegroting hebben aangekondigd, is er in 2018 nog niet gestart met de fysieke werkzaamheden in verband met langere projectvoorbereiding, maar zonder consequenties voor de beoogde einddatum. Het project zal enkele jaren duren.
In 2018 heeft de provincie de HoWaBo-kering aangewezen als regionale kering. In 2019 gaan we bezien wat de consequenties hiervan zijn.

Wateroverlast maatregelen
In 2018 is circa 12ha aan knelpunten opgelost, terwijl in de programmabegroting 25 ha werd verwacht. Bij de uitvoering van het programma is gebleken dat op een aantal punten geen maatregelen (meer) nodig waren om aan de norm te voldoen. De totale doelstelling van het uitvoeringsprogramma in hectares is naar beneden bijgesteld. Ei van Drunen is niet afgerond in 2018, naar verwachting gebeurt dat in het derde kwartaal van 2019.
In 2018/2019 is het regionale oppervlaktewatersysteem opnieuw getoetst. Voor die toetsing zijn de normen niet veranderd ten opzichte van de toetsing in 2013/2014. Wel zijn er nieuwe inzichten in klimaat (meer neerslag) in de nieuwe toetsing gebruikt. Uit de toets is een opgave naar voren gekomen. Naast het toetsen aan de normen voor wateroverlast vanuit het watersysteem (wel /niet goed) is ook gekeken naar het effect van extreme neerslag in de winter (voorbij de normen) en voor zomerpiekbuien (Robuustheidsanalyse). Deze inzichten zullen we inbrengen in de klimaatstresstesten en risicodialogen in het kader van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie. Daarin zal een maatschappelijk debat plaatsvinden over de vraag welke kwetsbaarheden wel/niet acceptabel zijn, welke maatregelen mogelijk zijn, welke partij(en) die uitvoert en welke partij(en) daar financieel aan bijdraagt.

Weer, een uitdaging
Weer, een uitdaging geeft aan hoe Aa en Maas werkt aan een robuuster watersysteem, dat beter is voorbereid op extreem natte en extreem droge perioden. Op basis van deze strategie doorlopen we met onze partners een gebiedsproces voor de langere termijn en werken we in de regio's (Noordoost Brabant en de Peelregio) aan een gezamenlijke klimaataanpak.
Voor de kortere termijn is in 2018 rekening gehouden met extra budget voor maaien, voor meten, monitoren en het ontsluiten van gegevens. Voor extra inzet op het doordenken van mogelijke calamiteitenscenario's en voor procesautomatisering (onder andere automatiseren stuwen/slimmer sturen) houden we in 2019 rekening met extra budget. Voorbeelden van activiteiten die in 2018 hebben plaatsgevonden:

- Onweerstaanbaar Someren;
- Operatie wateroverlast Deurne Asten Someren (DAS).

WATAK
In 2018 is een 50%-versie gerealiseerd van een nieuw Waterakkoord met Rijkswaterstaat (WATAK). De oplevering is in 2019 gepland. Ondertekening is mede afhankelijk van de voortgang rond het vergroten van de wateraanvoercapaciteit van de Noordervaart.

1.1.2 Input 2018

Investeringen

Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2018.

*Figuur 1: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)*

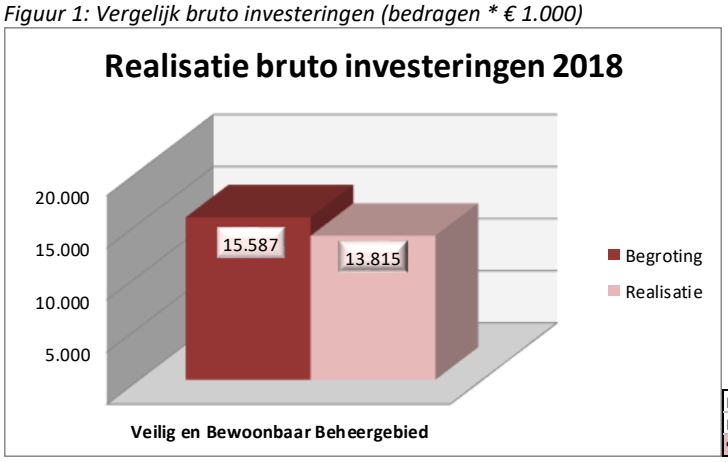

Realisatie	13.815
Begroting	15.587
% Realisatie 2018 t.o.v. Begroting 2018	89%

Een totaaloverzicht met betrekking tot de stand van zaken van de investeringen is opgenomen in § 1.7.10.

Het programma Veilig en bewoonbaar beheergebied kent een realisatiegraad van 92%. Dit wordt voornamelijk bepaald door de uitgaven op de projecten Ravenstein-Lith, Uitvoering Dynamisch Beekdal, Blauwe Poort Laarbeek, Beperken wateroverlast en Veiligheidstoetsing primaire keringen. De bijdrage aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) is 57% van de totale realisatiegraad. Het project Dynamisch Beekdal is afgerond in 2018.

Exploitatie

Tabel 4: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDING VEILIG EN BEWOONBAAR BEHEERGEBIED *(bedragen * € 1.000)*							
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**	**Verschil v=voordeel, n=nadeel**	
totaal lasten	12.119	12.154	95	12.249	99%	V	130
totaal baten	462	338		338	137%	V	125
saldo lasten en baten	**11.656**	**11.816**	**95**	**11.911**	**98%**	**V**	**255**

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten

Het saldo van de lasten en baten omvat voornamelijk de aanleg, verwerving en onderhoud van de waterkeringen, bijdrage in de gemeenschappelijke regeling voor muskusrattenbestrijding en het bestrijden van calamiteiten.

Lasten

De begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) heeft geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat.

Het voordelig resultaat binnen dit programma is het gevolg van lagere directe personeelslasten, onder andere door de onderuitputting op het opleidingsbudget voor calamiteitenbestrijding. De opleiding c.q. ontwikkeling van deze organisatie heeft met name intern plaatsgevonden.

De toename van het aantal deelnemers aan de BSOB resulteert in een lagere deelnemersbijdrage voor waterschap Aa en Maas in dit samenwerkingsverband. De kosten van deze bijdrage aan de BSOB wordt verantwoord in de verschillende programma's.

De niet begrote en onvoorziene lasten voor herstel- en opruimwerkzaamheden in het kader van de calamiteitenbestrijding (onder andere als gevolg van stormschade en hoogwater in het begin van het jaar, zie Bestuursverslag t/m juni 2018) hebben gezorgd voor een hogere besteding binnen de goederen en diensten, maar hebben niet geleidt tot een nadelig resultaat binnen dit programma.

Baten
De definitieve afrekening over boekjaar 2017 betreffende de gemeenschappelijke regeling muskus-rattenbestrijding Noord-Brabant heeft geresulteerd in een financiële meevaller in 2018 (zie Bestuursverslag t/m juni 2018).
Daarnaast zorgen de hogere pachtopbrengsten en de incidentele verkopen van gronden voor een voordelig resultaat, evenals de hogere opbrengsten als gevolg van de suppletie omzetbelasting.

1.2 Voldoende water en robuust watersysteem

Deze paragraaf gaat over het zorgen voor een adequate en duurzame watervoorziening voor de diverse gebruiksfuncties in hun onderlinge samenhang. Waterschap Aa en Maas doet dit door het optimale peil en debiet na te streven in beken, kanalen, sloten én in de ondergrond (voorraadbeheer). Aa en Maas wil voldoende zijn opgewassen tegen weersextremen door te blijven werken aan een robuust en veerkrachtig watersysteem als onderlegger voor een klimaatbestendige ruimtelijke inrichting en landgebruik. We maken afspraken over het Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR) met de omgeving en stemmen de inrichting en het beheer van het watersysteem hierop af.

De doelstellingen binnen het programma Voldoende water en robuust watersysteem zijn:

- In stand houden van het watersysteem:
  beheer en onderhoud van het watersysteem heeft als doel om de afgesproken omstandigheden voor alle gebruiksfuncties en waterdoelen te realiseren;
- Robuust en veerkrachtig watersysteem:
  het waterschap realiseert een gezond, robuust en veerkrachtig watersysteem: een systeem dat kan omgaan met de gevolgen van klimaatverandering (piekbuien en extreme droogte) en dat flexibel kan worden ingezet om voldoende water voor verschillende functies te leveren;
- Transparantie en draagvlak voor inrichting en beheer:
  waterschap Aa en Maas maakt afspraken over het Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR) met de omgeving en stemt inrichting en beheer van het watersysteem hierop af.

Concreet vertaalt zich dit in de volgende opgave:

- Hydrologisch herstel in de Natura2000 gebieden en in de natte natuurparels;
- Een optimalisatieslag in de waterhuishouding via GGOR-landbouwprojecten en (streef)peilbesluiten;
- Realiseren van maatregelen uit het werkprogramma DHZ (Deltaplan Hoge Zandgronden), waaronder uitbreiding en optimalisatie van de aanvoer via de Noordervaart;
- Implementatie van het beleid voor grondwaterberegening;
- Verder optimaliseren van beheer en onderhoud, inspelend op meer technologische ontwikkelingen en klimaatverandering.

1.2.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel geeft de geplande prestaties in de Programmabegroting 2018 en de realisatie 2018 weer.

Tabel 5: Prestatietabel 2018

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren begroting	Begroting 2018	Realisatie 2018	
Natura 2000; Groote Peel (PJB 43)	ha	2250	753	753	
GGOR landbouw ; GGOR Biezenloop (PJB 46)	ha	61000	7000	3100	
Wegwerken baggerachterstand (PJB 53)	km	500	83	66	
Verbreden te krappe profielen	km	167	20	0	
Onderhoud kunstwerken	aantal	205	205	205	
Inspectie kunstwerken:	aantal		13	13	
Vervangen stuwen Peelkanaal (PJB 58)	aantal	10	10	10	
Renovatie gemaal Groote Wetering (PJB 69)	aantal	1	1	1	
Renovatie gemaal Veluwe (PJB 65)	aantal	1	1	1	
Renovatie gemaal Bosschesloot (PJB 67)	aantal	1	1	1	

Verkenningen en beleid voor 2018

Wijzer onderhoud	Uitvoeren	
Klimaat adaptatie (DHZ)	Uitvoeren	
Regionale verdringingsreeks	Vaststellen	
Slim Sturen	Planvorming/Uitvoering	
Beregeningsbeleid	Evaluatie	
Wateraanvoerstrategie	Vaststellen	

Kaart 2: Weergave van de gerealiseerde prestaties

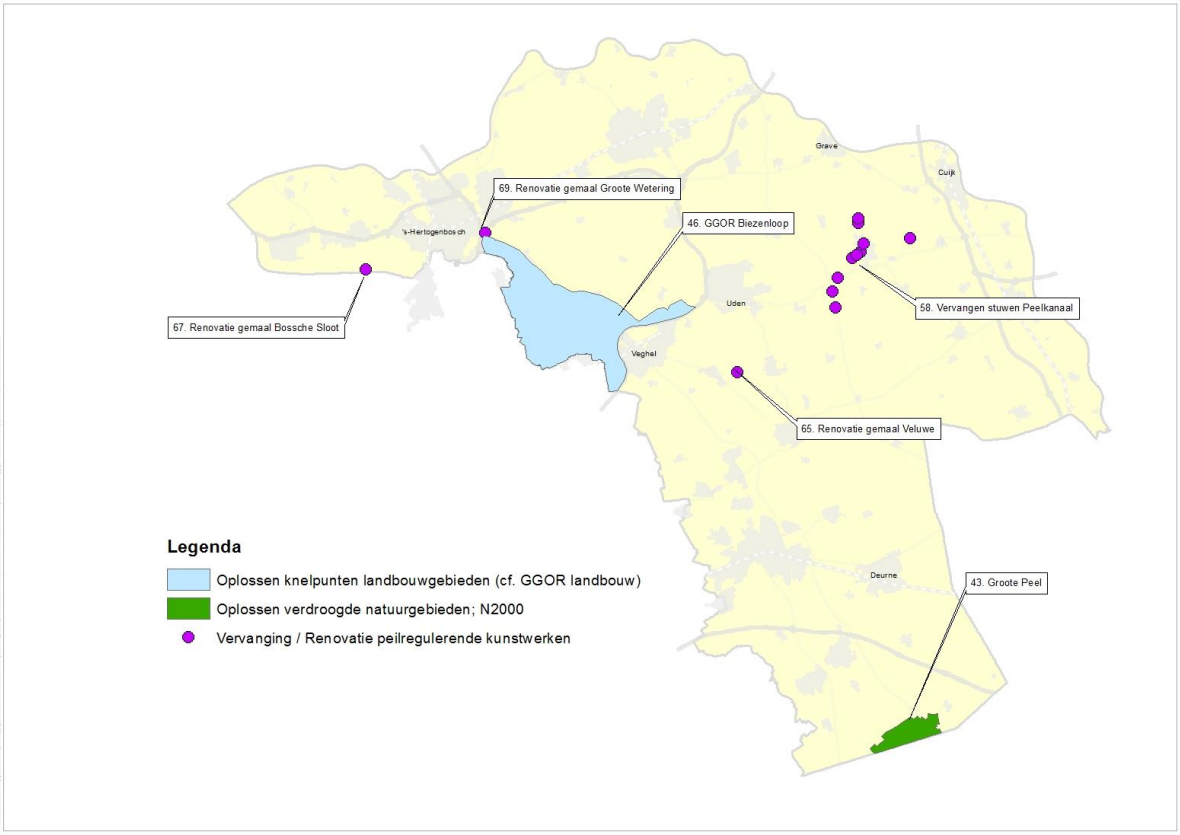

Toelichting bij de kaart:

In 2018 zijn de volgende projecten en prestaties van het programma Voldoende water en robuust watersysteem gerealiseerd:

- *43. Goote Peel;*

- *46. GGOR Biezenloop;*
- *58. Vervangen stuwen Peelkanaal;*
- *65. Renovatie gemaal Veluwe;*
- *67. Renovatie gemaal Bossche Sloot;*
- *69. Renovatie gemaal Groote Wetering.*

Toelichting prestaties/afwijkingen

Beheer en onderhoud watersysteem
Regulier onderhoud is noodzakelijk om het watersysteem in goede conditie te houden. Het onderhoud aan de waterlopen en kunstwerken wordt zoveel mogelijk planmatig uitgevoerd. Dat doen we op basis van het Beheerplan watersysteem 2016-2021. In de legger en het beheerregister zijn de noodzakelijke afmetingen van waterlopen en de onderhoudstoestand vastgelegd. Leidend voor het peilbeheer zijn de vastgestelde streefpeilen en peilbesluiten. Hiermee heeft het waterschap voldoende kaders om het beheer en onderhoud slagvaardig, doelmatig en transparant uit te voeren. Het veranderende klimaat doet een steeds groter beroep op beheer en onderhoud om een goede balans te behouden tussen verdrogingbestrijding enerzijds en het voorkomen van wateroverlast anderzijds. Dit vraagt om nog meer professionaliteit en transparantie.

Naast het reguliere beheer en onderhoud zijn in 2018 de volgende activiteiten opgepakt:
- Het beperken van de negatieve effecten van de droogte heeft extra inspanningen voor peilbeheer gevergd. Na de zomerperiode is het peilbeheer zoveel mogelijk gericht op systeemherstel;
- In het kader van Weer, een uitdaging is er vanuit beheer en onderhoud een bijdrage geleverd aan het robuuster maken van het watersysteem door onder andere stuwen te automatiseren;
- In een aantal rayons heeft het waterschap strakker de regie genomen om het maaionderhoud, dat begin 2017 opnieuw was aanbesteed, beter op de rails te krijgen. Daardoor is meer conform bestek gemaaid en is in enkele rayons de communicatie met aangelanden verbeterd. Aan het planmatig verbeteren van de communicatie over het maaionderhoud en verwachtingsmanagement (welke percelen zijn extra gevoelig voor wateroverlast en droogte) kon in 2018 geen prioriteit worden gegeven;
- In 2018 is het regionale watersysteem getoetst aan de normen voor wateroverlast. De resultaten van de toetsing zijn gebruikt voor de eerste vingeroefeningen om transparanter te beoordelen of onderhoud aan een waterloop wel of niet nodig is.

Verdrogingsbestrijding Natura 2000
Hydrologisch herstel in Natura2000/PAS-gebieden is in 2018 gerealiseerd in het project Groote Peel.

Verdrogingsbestrijding natte natuurparels
In 2018 heeft de provincie het subsidiepercentage voor grondverwerving van natte natuurparels in het provinciale deel van het Natuurnetwerk Brabant verhoogd van 50 naar 85%. Ook wil de provincie garant staan in het geval er geen partij is die de gronden die het waterschap heeft verworven in een natte natuurparel, wil overnemen en beheren.
Het waterschap heeft verkend of het met bovenstaande besluiten van de provincie kansrijk is om projecten te starten in de natte natuurparels Sang en Goorkens en Wijboschbroek. Dit blijkt het geval te zijn. Er is een samenwerkingsovereenkomst voorbereid tussen provincie en waterschap waarin is geregeld dat het waterschap trekker wordt van projecten in Sang en Goorkens en Wijboschbroek en dat provincie capaciteit levert en (mee)financiert. Deze overeenkomst wordt begin 2019 ondertekend.
Met het starten van deze beide projecten lopen in vrijwel alle natte natuurparels in het gebied van Aa en Maas nu projecten gericht op verdrogingsbestrijding.

GGOR Landbouw
Vrijwel alle projecten zijn in planvorming, uitvoering of afgerond op enkele GGOR-gebieden in Boven Aa na. De GGOR in de regio Vinkel-Herperduin is eind 2018 gestart. GGOR Biezenloop Zuid wordt dit jaar niet meer gerealiseerd, omdat er voor gekozen is om deelgebied Noord eerst uit te voeren. Het algemeen bestuur is hier reeds over geïnformeerd. Dit leidt tot een lagere verwachte prestatie dit jaar.

Wegwerken baggerachterstand/cyclisch groot onderhoud
In 2018 is in totaal 150 kilometer waterloop gebaggerd in kader van cyclisch groot onderhoud en het wegwerken van baggerachterstanden. Van dit aantal is 66 km in het kader van wegwerken baggerachterstand gerealiseerd. Dit is minder dan de 83 km die was beoogd in die categorie. De reden is dat een aantal investeringsprojecten vertraging heeft opgelopen in de voorbereiding. Soms vanwege de complexiteit, soms vanwege de integrale aanpak met andere doelen. Daardoor schuiven de beoogde prestaties en investeringsuitgaven door naar 2019 en verder. Daarnaast is 84 km gerealiseerd in het kader van het reguliere baggerwerk.

Verbreden van te krappe profielen en verbetering van het watersysteem
In 2018 hebben er geen prestaties plaatsgevonden met betrekking tot deze PI (prestatie indicator). Het verbreden van te krappe profielen is gekoppeld aan het realiseren van Natuurvriendelijke oevers (zie programma Gezond en natuurlijk water). In juni is door het algemeen bestuur een krediet beschikbaar gesteld voor het vervangen van krappe duikers. Inmiddels zijn er voorbereidingen getroffen om in 2019 met de uitvoering te kunnen starten.

Wijzer onderhoud
In 2017 kwam de uitvoering van Wijzer onderhoud met een realisatie van 32 km wat aarzelend op gang. De jaarlijkse planning is 200 km. Medio 2018 leek 125 km het maximaal haalbare, maar in het 2e deel van 2018 is er meer vaart in de uitvoering gekomen. Door extra inspanningen is in 2018 150 km gerealiseerd. Op de meeste trajecten komt de omgeving samen met het waterschap tot afspraken. Een enkele keer lukt dit niet en soms wenden inwoners zich met klachten tot het dagelijks bestuur.

Deltaplan Hoge Zandgronden
Aanvankelijk bleef de uitvoering van het Deltaplan Hoge Zandgronden (gericht op klimaatadaptatie/waterconservering) achter bij de voornemens. Niet alleen bij Aa en Maas, ook bij de andere waterschappen. Aa en Maas geeft via de GGOR Landbouw, beekherstel, herstel natte natuurparels, de digitale transformatie en de strategie wateraanvoer invulling aan de afspraken met Rijk en provincie. De uitvoering is goed op gang gekomen. In 2018 hebben de partners in Zuid- en Oost-Nederland de voortgang van het Deltaplan Hoge Zandgronden geëvalueerd en vastgesteld dat zij de middelen in de periode 2019-2021 effectief kunnen inzetten.

Waterbeschikbaarheid en verdringingsreeks
Het nationale Deltaprogramma Zoetwater bepaalt dat provincies en waterschappen de waterbeschikbaarheid in beeld moeten brengen. De provincie Noord-Brabant is in de zomer van 2016 gestart met een uitwerking van de waterbeschikbaarheid. Het waterschap levert hiervoor bouwstenen: streefpeilbesluiten, strategie wateraanvoer, nieuw beregeningsbeleid, Keur-regels. In de GGOR-processen is waterbeschikbaarheid een van de onderdelen die aan de orde komen, naast bijvoorbeeld wateroverlast.

Slimmer sturen
Er is in 2018 een kredietaanvraag in voorbereiding voor het automatiseren van stuwen in het kader van Weer, een uitdaging.

Beregeningsbeleid
De evaluatie van het beregeningsbeleid is in 2018 afgerond. De evaluatie richt zich zowel op de ontwikkeling in grondwaterstanden, de voortgang van gemaakte afspraken zoals vastgelegd in de intentieovereenkomst (2014) als op de optimalisatie van de ingezette instrumenten (onder andere onttrekkingsverbod, bedrijfswaterplannen). Eind 2018 zijn de resultaten van de evaluatie op bestuurlijk niveau met de partners besproken.

Strategie en optimalisatie wateraanvoer
Met de aanpak wateraanvoer bereiden we ons samen met waterschap Limburg voor op extra water via de Noordervaart. Rijkswaterstaat streeft ernaar begin 2020 de wateraanvoercapaciteit van de Noordervaart uitgebreid te hebben van 4,3 naar 5,4 m3/sec. De planvorming bij Aa en Maas is in 2018 afgerond en eind 2018 is een kredietaanvraag voor de uitvoering in procedure gebracht. Naast eigen financiële middelen benutten we hiervoor middelen uit het Deltafonds.

Droogte zomer 2018
Afgelopen zomer hebben we als waterschap ervaren wat de klimaatverandering voor ons betekent. De lange periode van droogte heeft een flinke impact gehad op het functioneren van het watersysteem en de organisatie.
Natuurlijk zijn de gevolgen voor onze inwoners en de natuur het grootst. De effecten voor het grondwater en oppervlaktewater waren in het veld zichtbaar en werken tot in 2019 door.
De organisatie is wekenlang druk geweest met deze droogteperiode, waardoor regulier werk is blijven liggen. Net zoals na de wateroverlast in 2016 heeft dit gevolgen gehad voor de productie. Beleidsmatig zijn de ervaringen verwerkt in Weer een uitdaging.

1.2.2 Input 2018

Investeringen
Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2018.

*Figuur 2: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)*

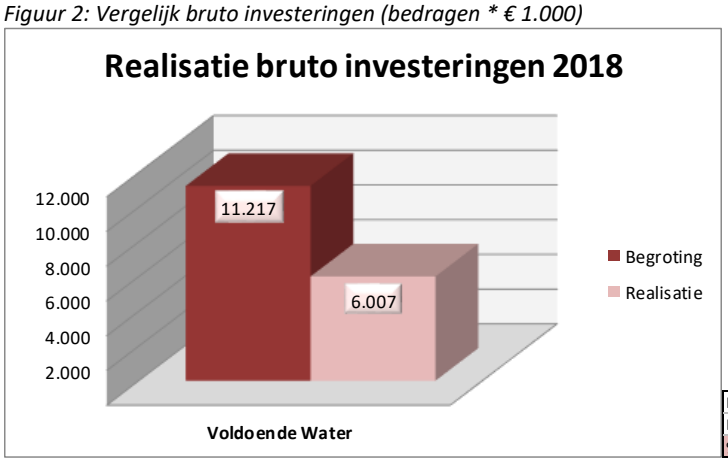

Realisatie	6.007
Begroting	11.217
% Realisatie 2018 t.o.v. Begroting 2018	54%

Een totaaloverzicht met betrekking tot de stand van zaken van de investeringen is opgenomen in § 1.7.10.

Binnen het programma Voldoende water en robuust watersysteem ligt de realisatiegraad 46% onder het geraamde niveau. De projecten waarop de uitgaven achterblijven ten opzichte van de raming zijn GGOR AHS, GGOR Gemert Bakel, Wateraanvoer Noordervaart/Peelkanaal Raam, Klimaatadaptatie, Slimmer sturen, Vervangen stuwen Peelkanaal. Ook zijn de uitgaven lager op de projecten

Wegwerken achterstanden CGO en Baggeren Hertogswetering. Andere keuzes, vertragingen in voorbereiding en/of uitvoering en onvoldoende capaciteit liggen hieraan ten grondslag.
Enkele andere projecten laten daarentegen hogere uitgaven zien, bijvoorbeeld op projecten GGOR landbouw Biezenloop, Renovatie gemaal Veluwe en Renovatie gemaal Groote Wetering.

Exploitatie

Tabel 6: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDING VOLDOENDE WATER EN ROBUUST WATERSYSTEEM *(bedragen * € 1.000)*							
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**	**Verschil v=voordeel, n=nadeel**	
totaal lasten	42.443	41.202	691	41.893	101%	N	551
totaal baten	768	439		439	175%	V	329
saldo lasten en baten	**41.676**	**40.764**	**691**	**41.454**	**101%**	**N**	**221**

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten
Het saldo van lasten en baten omvat voornamelijk baggeren en herprofileren van waterlopen en aanleg en onderhoud van waterlopen en (peilregulerende) kunstwerken.

Lasten
De begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) heeft geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat. Daarnaast is € 500.000 onttrokken uit de reserves ter aanvulling van het budget voor cyclisch groot onderhoud.

Het nadelig saldo wordt in grote mate bepaald door hogere doorberekende kosten. De oorzaak hiervan ligt voornamelijk in het achterblijven van de realisatie op de investeringen, hierdoor worden minder uren geactiveerd dan geraamd. Deze uren zijn volledig ingezet op de primaire taken van het watersysteembeheer.
De overschrijding als gevolg van extra (snoei)werkzaamheden bij het groenonderhoud langs de waterlopen heeft geen grotere vorm aangenomen zoals eerder werd verwacht (zie Bestuursverslag t/m juni 2018). De extra kosten blijven beperkt tot de eerder gemelde € 200.000.
Deze nadelen worden deels gecompenseerd door de lagere kapitaallasten als gevolg van lagere investeringen in voorgaande jaren en door de lagere uitgaven aan goederen en diensten. Onder andere de uitgaven voor Wijzer onderhoud blijven achter ten opzichte van het begrote bedrag, ondanks de toename in de prestatie. Ook het onderhoud aan de waterlopen en aan de kunstwerken waterbeheersing laat lagere lasten zien.
De toename van het aantal deelnemers aan de belastingsamenwerking heeft ook binnen dit programma geleid tot een lagere bijdrage.
Verder kan worden gemeld dat de beschikbare middelen (inclusief de begrotingswijziging) voor de reguliere baggerwerkzaamheden en het herprofileren ten volle zijn benut. De lasten voor het verwijderen van invasieve exoten (met name waternavel) bedragen € 180.000 en dat is 20% hoger dan voorgaand boekjaar.

Baten
Onder andere hogere opbrengsten bij uitvoering van bestuursdwang en grondwateronttrekkingen zorgen voor een voordelig resultaat ten opzichte van de begroting. Hogere pachtopbrengsten en incidentele en onvoorziene baten als gevolg van verkoop van gronden draagt hieraan bij. Daarnaast heeft de suppletie omzetbelasting over de jaren 2014 tot en met 2016 mede gezorgd voor een batig saldo.

1.3 Gezond en natuurlijk water

Deze paragraaf gaat in op alle activiteiten van het waterschap die bijdragen aan het bereiken van de doelstellingen op het gebied van gezond en natuurlijk water.

De doelstellingen voor dit programma zijn:
- Een ecologisch goed functionerend watersysteem;
- Een waterkwaliteit, die voldoet aan de randvoorwaarden die een ecologisch goed functionerend systeem stelt.

Concreet vertaalt zich dit naar een opgave om te zorgen voor:
- Een verbeterde ecologische waterkwaliteit door beekherstel, EVZ's, natuurvriendelijke oevers en vispassages en aangepast beheer en onderhoud;
- Een verbeterde chemische waterkwaliteit (ook gericht op gezond water voor de mens);
- Mooi en beleefbaar water.

1.3.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel geeft de geplande prestaties in de Programmabegroting 2018 en de realisatie in 2018 weer. Tevens is de bijgestelde prognose voor de rest van de WBP-periode hierin opgenomen.

Tabel 7: Prestatietabel 2018

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren begroting	Begroting 2018	Realisatie 2018	
Beekherstel:	km	60	7,2	8	
Goorloop Laarbeek (PJB 92)	km		1,8	1,8	
Goorloop Helmond (PJB 85)	km		1,8	1,8	
Dynamisch Beekdal (PJB 13)	km			3,6	
Totaalaanpak Helmond (PJB 81)	km			0,8	
Ecologische verbindingszones:	km	80	7,5	6,2	
Goorloop Helmond (PJB 85)	km		1,8	1,8	
Dynamisch Beekdal (PJB 13)	km			3,6	
Totaalaanpak Helmond (PJB 81)	km			0,8	
Peelkanaal Benedenloop (PJB 97); EVZ Oude Aa Heimolen (PJB 96); EVZ Roode Wetering (PJB 100); Snoertse Plak (PJB 236); De Bundertjes (PJB 234)	km		1,7; 0,5; 2; 0,4; 1,1		
Natuurvriendelijke oevers	km	90	10	0	
Vispassages:	aantal	80	8	13	
Clusterproject vismigratie (PJB 217)	aantal		3	9	
Beperken Wateroverlast (PJB 35)	aantal		1	1	
Groote Wetering (PJB 214)	aantal		1	1	
Vervangen stuwen Peelkanaal (PJB 58)	aantal		2	2	
Recreatie	aantal	12	12	7	

Verkenningen en beleid voor 2018

Watersysteem analyses	Uitvoeren	
Verbreden grondstrategie	Uitvoeren	
Kennisontwikkeling kleinschalige beheer- en inrichtingsmaatregelen	Uitvoeren	
Strategie Landbouw	Uitwerken / Implementeren	
Afvalwaterstrategie - schoon water	Uitwerken / Implementeren	
Inlaatstrategie/Waterverdeling - voldoende water	Opstellen	
Kennisontwikkeling waterkwaliteit	Uitvoeren	
Beïnvloeden en stimuleren aanpak diffuse bronnen	Uitvoeren	

Kaart 3: Weergave van de gerealiseerde prestaties

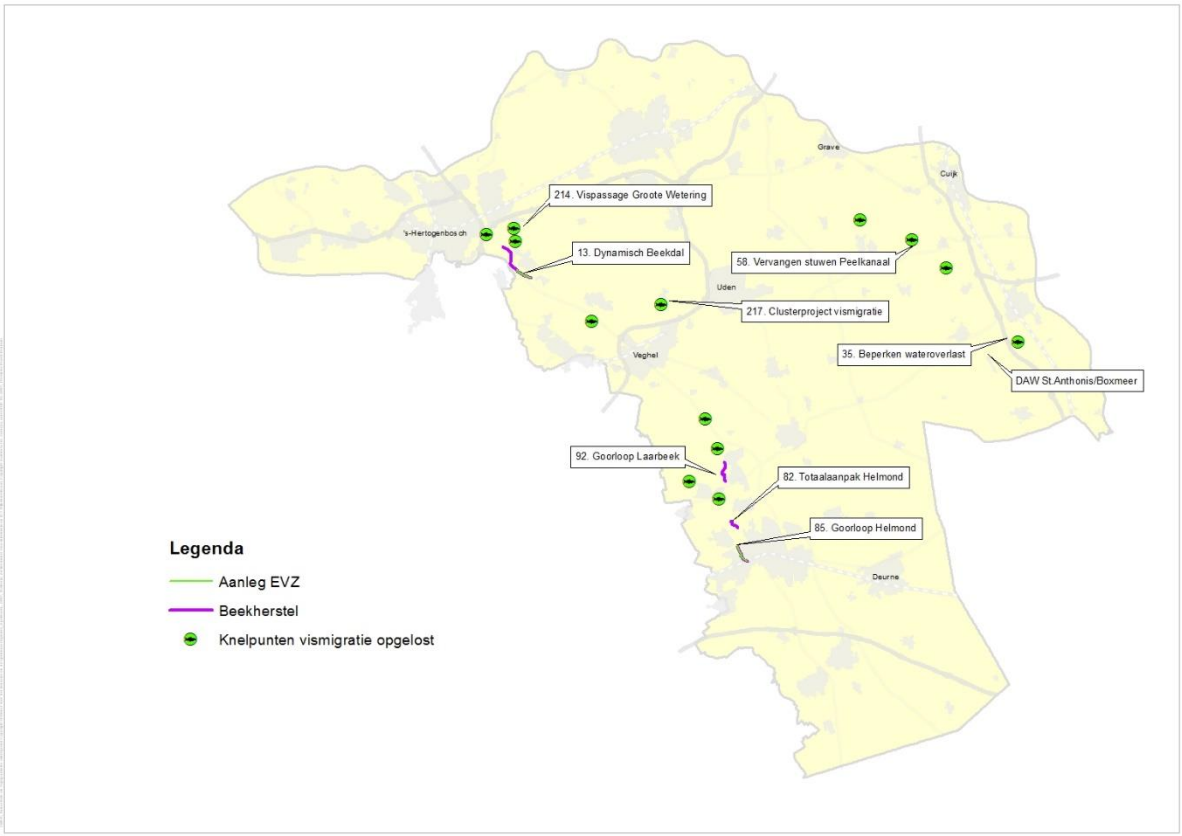

Toelichting bij de kaart:
In 2018 zijn de volgende projecten/prestaties gerealiseerd van het programma Gezond en Natuurlijk Water gerealiseerd:

- *13. Dynamisch Beekdal;*
- *35. Beperken wateroverlast;*
- *58. Vervangen stuwen Peelkanaal;*
- *81. Totaalaanpak Helmond;*
- *85. Goorloop Helmond;*
- *92. Goorloop Laarbeek;*
- *214. Vispassage Groote Wetering;*
- *217. Clusterproject vismigratie;*
- *DAW St. Anthonis Boxmeer.*

<u>Toelichting prestaties/afwijkingen</u>

Beekherstel
In 2018 is 8 km beekherstel gerealiseerd. Deze hogere realisatie is vooral het gevolg van een overloop van projecten uit 2017. Hier was bij het opstellen van de Programmabegroting 2018 geen rekening mee gehouden. Er heeft ook vertraging plaatsgevonden in projecten, omdat er veel capaciteit nodig was voor het afronden van schades van de wateroverlast van 2016 en het omgaan met de droogte van de zomer van 2018.

EVZ
Een aantal EVZ-trajecten zullen later worden gerealiseerd dan in de Programmabegroting werd verwacht. Oorzaken hiervoor zijn onder andere het gebrek aan grondposities (EVZ Oude Aa Heilmolen), afhankelijkheid van anderen (Snoertse Plak), uitloop als gevolg van explosievenonderzoek (EVZ Peelkanaal Benedenloop) of als gevolg van complexiteit van het project

(EVZ Roode Wetering en Bundertjes). Toch is er 6,2 km aan EVZ gerealiseerd, mede door overloop uit projecten uit 2017. Ook hier heeft vertraging in projecten plaatsgevonden, omdat er veel capaciteit nodig was voor het afronden van schades van de wateroverlast van 2016 en de droogte van de zomer van 2018.
Eind 2018 is het EVZ-bod aangeboden aan de provincie voor subsidieverlening. In het EVZ-bod geven waterschap en gemeenten aan om 69 km EVZ te realiseren in de periode tot en met 2021. Een tweede tranche wordt in 2019 voorbereid. Ook zullen de provincie en de Brabantse waterschappen de EVZ-opgave actualiseren.

Natuurvriendelijke oevers (NVO)
Op dit moment wordt de realisatie van NVO's programmatisch opgepakt in een clusterproject. Er zijn tot op heden nog geen kilometers gerealiseerd, omdat er eerst meer inzicht moet komen in de aanpak/inrichting en daarna volgt de uitrol in het gebied.
Naar verwachting start in 2019 de uitvoering van het programma.

Vismigratie
De hogere realisatie van het aantal opgeloste knelpunten vismigratie komt door overloop van prestaties vanuit 2017 naar 2018.

Beekmondingen
De aanpak van beekmondingen gebeurt in samenwerking met Rijkswaterstaat binnen het Convenant Beekmondingen. In dit convenant zijn drie beekmondingen opgenomen (Tochtsloot, Campagnebeek, Hertogswetering/Roode Wetering) die uiterlijk in 2021 moeten zijn aangepakt. In 2018 hebben we de opgave van deze drie beekmondingen samen met Rijkswaterstaat verkend en zijn we met de planuitwerking van alle drie de beekmondingen gestart. Een uitvoeringsprogramma, met daarin de globale planning van deze projecten, is eind 2018 door alle partijen ondertekend.

In stand houden Natuurlijk ingerichte gebieden
Alle gerealiseerde kilometers van natuurlijk ingerichte gebieden (beekherstel, EVZ, NVO, totaal zo'n 400 kilometer) worden beheerd en onderhouden conform het beheerplan watersystemen. Hierbij hanteren we een tweetal beheervormen: ontwikkelingsbeheer en instandhoudingsbeheer. Dit is vertaald in maaibestekken. In 2018 is volgens de nieuwe maaibestekken gewerkt. De uitvoering hiervan is goed verlopen, zonder bijzonderheden. Wel ondervonden we dat de kosten voor het onderhoud na herinrichting hoger zijn dan in de oude situatie. Met de toenemende aantallen kilometers en hectares Natuurlijk ingerichte gebieden zullen de budgetten voor het beheer en onderhoud in de komende jaren moeten worden verhoogd.

Inrichting Robuust watersysteem
Met onze inrichtingsmaatregelen zoals EVZ's, beekherstel en natuurvriendelijke oevers werken we aan het halen van de ecologische doelstellingen, maar ook aan een meer robuust systeem. In overleg met onze partners werken we concreter uit hoe we dit het beste kunnen doen. In 2018 is met de provincie onder meer een 'reisgids, op weg naar klimaatrobuuste beekdallandschappen' opgesteld.

Recreatie en cultuurhistorie
Aa en Maas wil mooi en beleefbaar water waar inwoners van kunnen genieten en waarmee het waterschap haar taken zichtbaar maakt. Binnen inrichtingsprojecten is continue aandacht voor recreatief medegebruik en beleving. Voor losse initiatieven is een aanvullend budget beschikbaar. Op basis van een aanvraag worden deze beoordeeld. In 2018 is ruim de helft van het budget toegekend en daadwerkelijk besteed. Vanwege een aantal vertragingen zijn een tweetal grotere reeds goedgekeurde bijdragen doorgeschoven naar 2019. Als gevolg hiervan zijn er vanuit inrichtingsprojecten en het aanvullende budget in totaal zeven recreatieve objecten gerealiseerd in tegenstelling tot het eerder verwachte aantal van 12 objecten.

Watersysteemanalyses
Aa en Maas is in 2018 bezig geweest met het opstellen van watersysteemanalyses die begin 2019 worden afgerond. Dit is de belangrijke eerste stap om de KRW-doelen en de bijbehorende maatregelpakketten technisch te actualiseren. Deze technische actualisatie zegt niets over doelverlaging. Deze exercitie is nodig voor het opstellen van het stroomgebiedbeheerplan (SGBP) voor de Maas voor de laatste KRW-planperiode (2022-2027) en dus ook voor ons nieuwe WBP. Uit de systeemanalyses blijkt dat een groot deel van onze KRW-waterlichamen niet de vereiste hydromorfologie heeft, met name vanwege stagnatie (verstuwing), dwarsprofiel inrichting en afvoerdynamiek. Er bestaat nog een aanzienlijke opgave met betrekking tot ecologische inrichting, onderhoud en beheer.

Grondstrategie
Het krediet van de grondbank biedt de mogelijkheid om naast gronden ook agrarische bedrijven op te kopen om zodoende een ruilproces op gang te brengen. Dit wordt momenteel op enkele plaatsen onderzocht en vraagt om een zorgvuldige afweging.
Er is in 2018 gewerkt aan een eigendommen- en verwervingsbeleid dat de kaders geeft voor het verwerven en behouden van eigendom en de wijze waarop dat tot stand moet komen. Daarnaast is er actief gekeken naar de prioritering in verwerving. Dit gebeurt via de gebiedsteams die speciale aandacht hebben voor EVZ's. Hierbij is het EVZ-bod aan het GOB leidend.

Derde Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) en blauwe diensten Stika
In de derde tranche van het plattelandontwikkelingsprogramma, dat loopt van 2014 tot en met 2020, is het mogelijk om Europese subsidie te krijgen voor de doelstellingen van de KRW-Nitraatrichtlijn. Aa en Maas heeft binnen het overleg over het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer Brabant bijgedragen aan het vorm geven van de openstellingen voor het onderdeel kennisoverdracht. Daarnaast heeft Aa en Maas subsidieaanvragen ingediend op andere POP3 onderdelen. De volgende mogelijkheden zijn binnen Brabant benut:

- Voor stimulering van agrarische initiatieven omtrent kennisoverdracht zijn er Brabant-breed, naast de vier projecten die al in 2017 zijn gestart, eind 2018 een vijftal nieuwe projecten beschikt ter verbetering van de waterkwaliteit;
- Voor investeringen op boerenerf is in 2018 de opengestelde investeringsregeling ruim overtekend. Subsidie was mogelijk voor onder andere apparatuur voor precisiebemesting (provincie) en voor aanleg van wasplaatsen voor de reiniging van gewasbeschermingsapparatuur (waterschap). Een nieuwe investeringsregeling voor apparatuur voor goed bodembeheer is eind 2018 opengesteld;
- Voor aanpassingen in het watersysteem ten behoeve van KRW-doelstellingen heeft Aa en Maas een subsidieaanvraag voor het integrale gebiedsproject Aa dal Zuid ingediend;
- Binnen de regeling 'samenwerking voor innovatie' heeft Aa en Maas in 2018 het project Sensorgestuurd boeren ingediend (meetpilot sensoren);
- Voor agrarische natuur- en waterdiensten (Blauwe Diensten) is er, naast de al in 2017 gerealiseerde akkerranden, in 2018 een aantal nieuwe deelnemers geworven. In totaal hebben nu 76 deelnemende agrariërs 75 hectare akkerrand in beheer. Nog niet al het beschikbare geld is benut. De contracten voor akkerranden lopen nog tot 2021, maar worden in 2019 niet verder uitgebreid. We onderzoeken of er op een andere manier samenwerking met agrarische natuurverenigingen mogelijk is in gebiedsgerichte projecten.

Voor Stika is eind 2018 is het gebiedscontract de Peel verlengd tot en met 2022. Dit biedt particulieren in district Boven Aa de mogelijkheid om op eigen terrein bij te dragen aan waterschapsdoelen door de aanleg van een EVZ of NVO. Waterschap, gemeenten en provincie financieren de aanleg en het onderhoud. De overige gebiedscontracten lopen door tot eind 2019, waarbij een deel van het beschikbare budget nog niet is besteed. Dit komt mede doordat de regeling

vanwege gewijzigde Europese richtlijnen eind 2018 tijdelijk is stopgezet en er zodoende geen aanvragen gedaan konden worden.

Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater
De landelijke organisatie van de Delta-aanpak is veranderd naar drie versnellingstafels (nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen, opkomende stoffen en Delta-aanpak breed) die verantwoording afleggen aan de SG water. Doel van de tafels is om extra verdieping en impuls te geven aan de prioriteiten van de Delta-aanpak. Waterschappen zijn vertegenwoordigd door de Unie van waterschappen en via de RBO's
Begin 2018 is het rapport over de inzetbaarheid van wettelijk instrumentarium voor de KRW vastgesteld als vervolg op het Bastmeijer-rapport. Deze juridische analyse is een bouwsteen voor de verwachte discussie in 2019 tussen Rijk en regio omtrent de inzet van instrumenten om nutriëntendoelen zoals vastgelegd in de KRW in 2027 te halen.
Op Maasstroomgebiedsniveau zijn de bronnenanalyses van nutriënten, zware metalen en gewas-beschermingsmiddelen opgeleverd. Tevens is de rapportage van de Brede screening afgerond, een monitoringsrapport dat inzicht geeft in aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen en opkomende stoffen in oppervlakte- en grondwater.

Terugdringen emissies van nutriënten
In de Maasregio is de nutriëntenverkenning van start gegaan, waarbij in acht pilotgebieden maatregelen en randvoorwaarden zijn opgehaald, die agrariërs bereid zijn vrijwillig te nemen om de waterkwaliteit te verbeteren. Dit vormt input voor de nationale PBL-analyse en geeft inzicht in hoeverre de KRW-doelen gehaald worden door vrijwillige regionale maatregelpakketten. Momenteel wordt de reductieopgave per partij bepaald om de doelen in 2027 te behalen.
Het waterschap heeft daarnaast diverse agrarische pilots als circulaire landbouw en Bier, Boer, Water uitgevoerd en gestimuleerd via Brabant Bewust. In Lumbricus is kennis over de effectiviteit van uitgevoerde maatregelen op waterkwaliteit opgedaan. In het najaar is de meetpilot sensorgestuurd boeren gestart met als doel emissieroutes van nutriënten beter te kwantificeren. Tevens kunnen effecten van maatregelen (op perceelniveau) worden gemeten. We trekken hierin op met diverse partners en haken aan bij de landelijke Kennisimpuls.
Daarnaast is de strategie landbouw (met waterkwaliteit) gestart ter input voor het bestuurlijke overdrachtsdocument.
Ook is in 2018 begonnen met de uitwerking van een Uitvoeringsprogramma Afvalwaterstrategie onder andere om emissies van nutriënten vanuit de rwzi's terug te dringen (zie ook programma Schoon water).
In 2019 gaan we een aanvoer- en inlaatwaterstrategie opstellen voor waterkwaliteit en kwantiteit waarbij we rekening houden met het klimaat.

Medicijnresten uit water
Bij alle rwzi's is gedurende een jaar een meetcampagne specifiek voor medicijnresten uitgevoerd ter verfijning van de modelberekeningen van de hotspotanalyse. De rapportage is bijna klaar en is input voor de afvalwaterstrategie en de bronaanpak in 2019. Voor de bronaanpak is onder andere ingezet op vitaal leven via vitalzone Brabant en vitalzone hub Oss. Daarnaast participeert het waterschap in de Brabant-brede bronaanpak en is zij trekker van diverse projecten zoals het op orde brengen van de inzameling van medicijnen en een Brabant-brede communicatiecampagne. De ondertekening van het convenant van Bernheze is een mooi voorbeeld van een geslaagde verandering. Op dit moment wordt dit uitgerold binnen de AS50 gemeenten en (waar nodig) Brabant-breed opgeschaald (in het kader van de Brabant-brede aanpak). Op rwzi Aarle-Rixtel voeren we een pilot uit waarbij we nieuwe technieken onderzoeken om medicijnresten uit afvalwater te verwijderen. Zie ook afvalwaterstrategie bij Schoon water en lopende activiteiten rondom de Schone Maaswaterketen.

Bestuurlijke aandachtspunten

- Eind 2017 en begin 2018 kwam na berichtgeving in het NRC mestfraude in Brabant en Limburg aan het licht. Naast het starten van de pilot sensorgestuurd boeren nemen we deel aan het NVWA-traject 'gebiedsgericht handhaven';
- Lozing van GenX. In samenwerking met de gemeente Helmond en de Omgevingsdienst zijn na gesprekken met het bedrijf de lozingen stopgezet. De gehaltes GenX in het oppervlaktewater zijn gedaald en liggen nu onder de ad hoc norm die in 2018 is vastgesteld. GenX is echter ook in de waterbodem aangetroffen, waarvoor geen norm bestaat, zodat de geplande baggerwerkzaamheden in Helmond on hold staan. In overleg met gemeente en omgevingsdienst verkennen we nu of we gezamenlijk een lokaal bodembeleid kunnen opstellen;
- De extreme droogte in 2018 heeft geleid tot diverse waterkwaliteitsproblemen zoals vissterfte, veel blauwalgenbloei en botulisme. Door het sturen van de wateraanvoer is geprobeerd zoveel mogelijk buffergebieden van water te voorzien én waterlopen met unieke ecologie zoals Esperloop, Hoge Raam en Schootense Loop van water te blijven voorzien. Specifiek voor vissen geldt dat maatregelen zijn genomen als het aanpassen van het maaibeheer en/of overzetten van vissen, in samenwerking met partners in het gebied, naar andere waterlopen.

1.3.2 Input 2018

Investeringen

Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2018.

*Figuur 3: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)*

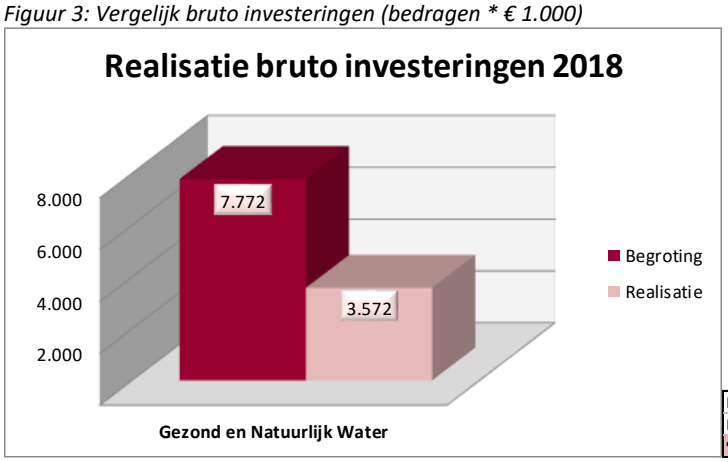

Realisatie	3.572
Begroting	7.772
% Realisatie 2018 t.o.v. Begroting 2018	46%

Een totaal overzicht met betrekking tot de stand van zaken van de investeringen is opgenomen in § 1.7.10.

De realisatiegraad binnen dit programma is 47% en dit wordt voornamelijk bereikt door de uitgaven op de investeringsprojecten Blauwe Poort Laarbeek, Dynamisch Beekdal, Gebiedsplan Raam, Aa Dal Zuid en Clusteraanpak Vismigratie.
De lage realisatie wordt met name veroorzaakt doordat diverse EVZ-projecten later dan gepland in uitvoering worden genomen door diverse redenen (geen grondpositie, afhankelijkheid van anderen en complexiteit, zie ook toelichting EVZ). Ook de besteding op het project Clusteraanpak vismigratie blijft achter ten opzichte van de raming als gevolg van capaciteitsproblemen. De laatste knelpunten worden ten uitvoer gebracht in 2019.

Exploitatie

Tabel 8: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDING GEZOND EN NATUURLIJK WATER *(bedragen * € 1.000)*							
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**	**Verschil v=voordeel, n=nadeel**	
totaal lasten	8.512	8.606	95	8.702	98%	V	189
totaal baten	369	179		179	206%	V	190
saldo lasten en baten	**8.143**	**8.427**	**95**	**8.522**	**96%**	**V**	**379**

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten

Het saldo van lasten en baten bestaat voornamelijk uit het maken van plannen, monitoring van het watersysteem en de aanleg en onderhoud van natuurlijk ingerichte gebieden (NIG).

Lasten

Ook binnen dit programma heeft de begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat.

Het voordelig resultaat binnen dit programma wordt voornamelijk bepaald door de lagere doorberekende kosten. Dit is het gevolg van het achterblijven van de realisatie op de investeringen, hierdoor worden minder uren geactiveerd dan begroot. Deze uren zijn volledig ingezet op de primaire taken van het watersysteembeheer.
Het later gereedkomen of het later starten van investeringen zorgt ook voor lagere kapitaallasten en draagt bij aan dit voordelige resultaat. Daarentegen zorgt het onderhoud van de natuurlijk ingerichte gebieden na herinrichting voor hogere onderhoudskosten.

Baten

Het voordelig resultaat komt tot stand door hogere pachtopbrengsten, incidentele en niet voorziene baten als gevolg van verkoop van gronden en bijdragen vanuit gemeenten voor onderhoud voor natuurlijk ingerichte gebieden. Daarnaast zorgt de suppletie omzetbelasting voor hogere opbrengsten dan begroot.

1.4 Schoon water

Deze paragraaf gaat in op het transporteren en zuiveren van afvalwater. Enerzijds heeft het waterschap een wettelijke taak om het afvalwater zodanig te zuiveren dat de kwaliteit van het effluent voldoet aan de vergunningseisen. Anderzijds stelt het programma zich ten doel deze activiteiten duurzaam en doelmatig uit te voeren. Tevens willen we waar mogelijk en haalbaar energie en grondstoffen terugwinnen uit het afvalwater of slib. We leveren ook een bijdrage aan het realiseren van de waterkwaliteitsdoelen van het ontvangende oppervlaktewater.

De doelstelling voor dit programma is om te komen tot een duurzame en doelmatige afvalwaterketen.

Concreet vertaalt zich dit in een opgave om:

- Rwzi's, rioolgemalen en transportleidingen in stand te houden;
- Aan de afnameverplichting te voldoen en de huidige dienstverlening op basis van afspraken met gemeentes in stand te houden;
- Een bijdrage te leveren aan het realiseren van kwaliteitsdoelstellingen voor het ontvangende oppervlaktewater;
- De bedrijfsvoering waar mogelijk te verbeteren;
- De zuiveringen te optimaliseren op effluentkwaliteit, kosten, energie en chemicaliën;
- Kostenbesparingen te realiseren conform de afspraken in het Bestuursakkoord Water (13% kostenbesparing ten opzichte van 2010);
- Het energiegebruik te reduceren conform de MJA-3 (Meerjarenafspraken energie-efficiency) en zelf energie op te wekken conform het klimaatakkoord;
- De productie en bestemming van slib te optimaliseren in samenwerking met partners in de slibketen;
- Mogelijkheden te verkennen om grondstoffen en energie terug te winnen;
- Afkoppelen van hemelwater door gemeentes te stimuleren om minder schoon water op de rwzi's te krijgen.

1.4.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel confronteert de geplande prestaties in de Programmabegroting 2018 met de realisatie 2018.

Tabel 9: Prestatietabel 2018

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren begroting	Begroting 2018	Realisatie 2018	
Uitvoeren wettelijke taak: Zuiveren van afvalwater					
Voldoen aan afname afspraak, operationele beschikbaarheid			> 98	99,4	
Voldoen aan loingseis tav P per rwzi			j	j	
Voldoen aan lozingseis tav N per rwzi			j	n*	
Verwijdering P over alle rwzi's			>90	90,4	
Verwijdering N over alle rwzi's			>85	87,3	
Doelmatige bedrijfsvoering:					
Slibproductie			>22	23,4	
Duurzame bedrijfsvoering:					
Energie besparing			23	24	
Energie productie			30	18	
Winnen energie en grondstoffen					
Productie biogas	*m3*		5.675.000	3.658.233	
Productie struviet	*ton*		150	64	
Productie cellulose	*ton*		3.330	1.642	
Pilot superkritisch vergassen					
Afzetmogelijkheden cellulose					

Verkenningen en beleid voor 2018

Implementatie afvalwaterstrategie	Implementeren	
renovatie rwzi Oijen	Uitwerken	
planvorming uitbreiding rwzi Land van Cuijk	Opstellen	
Implementere beleid energie-neutraal	Implementeren	
Inspectieplan transportleidingen	Implementeren	
Samenwerking met gemeentes	Uitwerken	
prioritering renovaties rwzi's	Opstellen	
proritering verbetering effluent	Opstellen	
onderbouwen effect effluentmaatregelen op waterkwaliteit	Opstellen	
pilot verwijderen medicijnresten	Uitvoeren	
uitvoeringsprogramma thema verwaarden afvalwater	Opstellen	
accountmanagement bedrijven	Actualiseren	
Plan van aanpak vervanging procesautomatisering	Implementeren	

Kaart 4: Weergave van de gerealiseerde prestaties

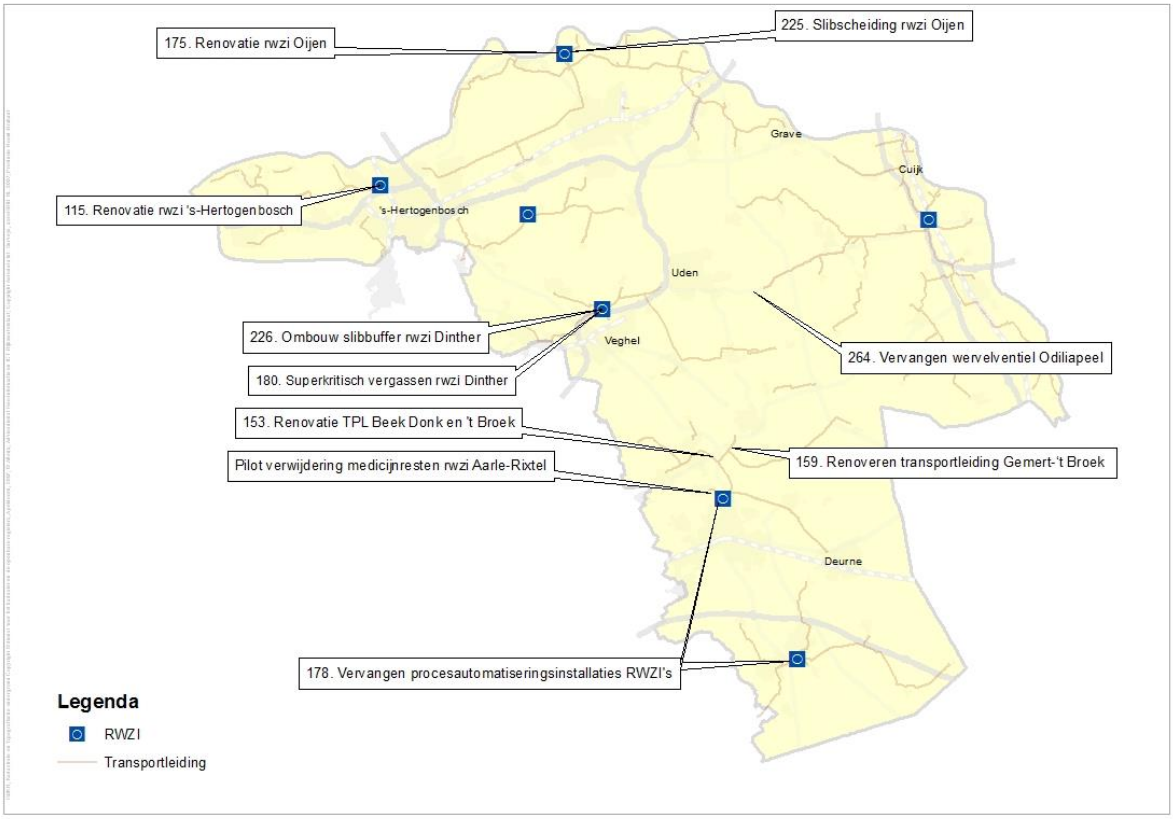

Toelichting bij de kaart:

In 2018 zijn voor schoon water de onderstaande projecten opgeleverd:

- 225. Slibscheiding rwzi Oijen
- 226. Ombouw slibbuffer rwzi Dinther
- 153. Renoveren transportleiding Beek en Donk / 't Broek
- 159. Renoveren transportleiding Gemert / 't Broek
- 264. Vervangen wervelventiel Odiliapeel

De volgende projecten waren daarnaast in voorbereiding of in uitvoering:

- 115. Renovatie rwzi 's- Hertogenbosch;
- 175. Renovatie rwzi Oijen;
- 178. Vervangen procesautomatisering;
- *Renovatie diverse rioolgemalen;*
- *Pilot verwijdering medicijnresten rwzi Aarle-Rixtel;*
- *180. Pilot super kritisch vergassen rwzi Dinther.*

<u>Toelichting prestaties/afwijkingen</u>

In 2018 deden zich de volgende bijzondere omstandigheden voor:

- Door de droogte kregen we gedurende een langere periode meer DWA (droog weer aanvoer) dan gebruikelijk. Hierdoor is er minder regenwater verpompt door onze rioolgemalen en valt het energieverbruik van het transportstelsel lager uit dan begroot;
- Om na langdurige droogte vervuiling van het stelsel bij de eerste regen te voorkomen, hebben gemeenten op ons verzoek geforceerd de riolering doorgespoeld. Het energievoordeel is teniet gedaan door de hogere vuillast ten opzichte van begroting, waardoor op onze rwzi's netto meer energie is verbruikt dan begroot;

- Door de economische groei heeft de toename van afvalwater van met name bedrijven zich voortgezet: er is 12% meer vuilvracht aangeboden dan begroot;
- Vanwege de extreme droogte deze zomer is niet alleen gedurende langere tijd nagezuiverd effluent van rwzi Land van Cuijk (na zandfilter en helofytenfilter) ingelaten in de Laarakkerse waterleiding, maar ook effluent van rwzi Dinther in de Hazelbergseloop en Leigraaf. Hiermee staat hergebruik van effluent nadrukkelijk meer in de belangstelling.

We voldoen aan de doelstelling voor de afnameverplichting. Hierbij blijft de afnameverplichting voor rwzi Oijen een aandachtspunt vanwege de toestand van de roosterharken: na een lange periode van droogte is door de belasting van de 'first flush' de situatie kritiek. We blijven de situatie monitoren om te beoordelen of er vooruitlopend op de geplande renovatie, acute actie nodig is.
Verder is een overzicht gemaakt van alle afnameafspraken met gemeenten. Met enkele gemeenten zijn nieuwe afspraken gemaakt, een aantal andere gemeenten is bezig met een inventarisatie en/of modellering van de actuele situatie. Uitgangspunt is dat nieuwe afnameafspraken niet tot meer aanbod van afvalwater gaan leiden. De operationele beschikbaarheid is 99,4%.
De streefwaarden voor de gemiddelde verwijdering van stikstof (realisatie 87,3%) en fosfaat (realisatie (90,4%) zijn gehaald. De slibscheiding op rwzi Oijen is operationeel, dit is al zichtbaar in een verbeterde verwijdering van fosfor. Eind 2019 kunnen we op basis van het voortschrijdend jaargemiddelde beoordelen of het effluent van rwzi Oijen voldoet aan de grenswaarden van het Activiteitenbesluit milieubeheer.
Het droge stofgehalte van het slib is gemiddeld hoger (23,4%) dan begroot (22%) om de hoeveelheid slib die naar SNB gaat te verminderen. Door de vertraging van de renovatie van 's-Hertogenbosch en het grote slibaanbod bij SNB is het gewenst de hoeveelheid slib die naar SNB gaat waar mogelijk te beperken.
Waar de energiebesparing (op basis van Meerjarenafspraken) op schema ligt (24%), loopt de eigen energieopwekking nog iets achter (18%) op de begroting (20%). Er is op rwzi Land van Cuijk 64 ton struviet geproduceerd. Door de vertraging van de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch is daar nog geen struviet geproduceerd.

Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch
Omdat de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch grote invloed heeft op de investeringsuitgaven en de prestaties van 2018 zijn de belangrijkste effecten hier samengebracht (zie voor financiële details verderop in dit hoofdstuk onder het kopje 'input'). Als gevolg van verdere uitloop in de planning is oplevering voorzien eind 2019.

Effect op prestaties en activiteiten
Tijdens de renovatie was een tijdelijke verruiming van de lozingsvergunning voor stikstof op rwzi 's-Hertogenbosch nodig, de stikstofgehalten in het effluent zijn inmiddels weer onder controle. Ondanks deze verruiming is de streefwaarde voor de gemiddelde N verwijdering wel gehaald.
De levering van biogas aan Heineken is in 2018 succesvol gestart. Er is ruim 3,6 miljoen m^3 biogas geproduceerd, dit is minder dan begroot. Wanneer de slibgisting op rwzi 's-Hertogenbosch helemaal operationeel is (nu 57%), wordt de 20% eigen energieopwekking ruimschoots gehaald.
De bovengenoemde gaslevering betekent minder inkomsten dan begroot. Omdat de gecontracteerde hoeveelheid gas niet is geleverd, treedt een boetebeding in werking.
Doordat de slibgisting nog niet volledig in bedrijf is, is meer slib afgevoerd naar de SNB. In 2018 is 91.213 ton slibkoek inclusief zeefgoed afgevoerd naar de SNB ten opzichte van 74.800 zoals begroot. De extra kosten bedragen ongeveer 2 miljoen euro.
Mede daardoor zijn de kosten voor chemicaliën lager en zijn er minder kosten gemaakt voor intern slibtransport.

Voortgang overige investeringsprojecten
In 2018 zijn onderstaande projecten opgeleverd:
- Slibscheiding rwzi Oijen;
- Ombouw slibbuffer rwzi Dinther;
- Renoveren transportleiding Beek en Donk / 't Broek;
- Renoveren transportleiding Gemert / 't Broek;
- Vervangen wervelventiel Odiliapeel.

De renovatie van rwzi Oijen is in voorbereiding, daarbij nemen we tevens de verbetering van het effluent mee. De voortgang is gerapporteerd aan de commissie emissiebeheer. Medio 2019 wordt de scope van het project ter goedkeuring voorgelegd aan het bestuur.
De procesautomatiseringsinstallatie op rwzi Asten en Aarle-Rixtel wordt vervangen als onderdeel van het masterplan automatisering. Deze vervanging is nog niet gereed.
De rwzi Land van Cuijk is volbelast. Om te anticiperen op de ontwikkelingen van het regionaal bedrijventerrein Laarakker, zijn maatregelen in kaart gebracht om de biologische verwerkingscapaciteit uit te breiden. De realisatie hiervan wordt afgestemd op de verwachte toename van het aanbod van industrieel afvalwater.

Implementatie afvalwaterstrategie
Er is een eerste uitwerking gemaakt van de maatregelen (renovaties en aanvullende zuiveringsstappen om de effluentkwaliteit te verbeteren) om de ambities van de afvalwaterstrategie te realiseren. Als onderbouwing is de restcapaciteit van de zuiveringen in beeld gebracht en een overzicht gemaakt van de technische staat van de installaties. Een eerste overzicht laat zien dat realisatie van alle projecten een grote uitdaging voor de organisatie betekent. Waar mogelijk worden projecten naar voren gehaald (zoals de renovatie van rwzi Oijen). In 2019 werken we een en ander verder uit in een uitvoeringsprogramma met beoogde projecten, een bijbehorende planning en investeringsoverzicht. Dit zal mede input vormen voor het nieuwe WBP. De voortgang per thema wordt hieronder toegelicht.

Thema verbeteren van de effluentkwaliteit
De rapportage van het meetprogramma medicijnresten is afgerond. Hieruit blijkt dat rwzi's Aarle-Rixtel, Dinther en Oijen (als zogenaamde hotspots) prioriteit verdienen voor de verwijdering van medicijnresten. Op langere termijn geldt dit mogelijk ook voor rwzi's Vinkel en 's-Hertogenbosch in het belang van de drinkwatervoorziening. In het uitvoeringsprogramma wordt bekeken of verwijdering van nutriënten en medicijnresten gecombineerd kan worden.
Op basis van een modelstudie is gebleken dat voor rwzi Oijen volstaan kan worden met een aanpassing van de bestaande zuivering en geen aanvullende zuiveringsstap voor de verwijdering van nutriënten nodig is om te voldoen aan de eisen van de KRW voor het ontvangende oppervlaktewater. De mogelijkheid om medicijnresten te verwijderen met poederkool wordt meegenomen in de scope van het renovatieproject. Voor rwzi Aarle-Rixtel is intussen ook een eerste modelstudie uitgevoerd om nut en noodzaak van maatregelen te inventariseren om te voldoen aan de KRW-eisen.
De technologiepilot medicijnen op rwzi Aarle-Rixtel is succesvol van start gegaan. De metingen voor de vergelijkende studie tussen twee technologieën (respectievelijk oxidatie met ozon en UV/H_2O_2) zijn intussen uitgevoerd (fase 1). In 2019 ronden we de pilot af met een eerste optimalisatie van beide technieken. Medio 2019 rapporteren we de bevindingen.
Onder grote belangstelling van collega-waterschappen en regionale en nationale media heeft de minister van Infrastructuur en Waterstaat op 17 december het startsein gegeven voor de pilot. Dit gebeurde tijdens een landelijke bestuurlijke bijeenkomst over het thema medicijnresten in afvalwater. In 2018 is ook de financiële bijdrage van 400.000 euro vanuit het ministerie beschikbaar gekomen.

Thema verwaarden afvalwater
De pilotinstallatie superkritisch vergassen is gestart met bedrijfswater op rwzi Dinther. Door technische problemen is het nog niet gelukt om de uiteindelijke praktijkcondities voor de verwerking van slib te halen (300 bar, 600 °C). We verwachten dit in 2019 alsnog te realiseren.
Waterschap Aa en Maas is trekker van de kopgroep cellulose binnen de Energie en Grondstoffenfabriek waarin we samen met Aquaminerals zoeken naar afzetmogelijkheden voor cellulose uit zeefgoed. Er zijn nu twee serieuze kandidaten. In afwachting van een definitieve bestemming wordt het zeefgoed afkomstig van rwzi Aarle-Rixtel afgevoerd naar de SNB.
Bij de afzet van zand uit de zuivering (afkomstig van de zandvang) naar Aquaminerals is de aanwezigheid van GenX een beperkende factor. Heldere richtlijnen ontbreken om te beoordelen welke gehaltes aanvaardbaar zijn. Hier wordt landelijk hard aan gewerkt.
Er is een begin gemaakt met het uitvoeringsprogramma Verwaarden afvalwaterketen, maar dit is nog niet afgerond.

Thema wettelijke taak
Op twee zuiveringen (rwzi's Oijen en Aarle-Rixtel) bekijken we welke bijdrage kunstmatige intelligentie kan leveren aan de optimalisatie van de zuiveringen. De software is geïnstalleerd en draait nu parallel met onze eigen besturing. Medio 2019 worden de eerste concrete resultaten verwacht.
Bij het succesvol implementeren van (nieuwe) software om de besturing te verbeteren, spelen sensoren en de kwaliteit van data een grote rol. Op rwzi Oijen is gebleken dat aan de hand van metingen van de biotector van het influent een goede inschatting gemaakt kan worden van het aandeel rioolvreemd water. Dit gegeven wordt verder uitgewerkt in een toolbox rioolvreemd water. Biotectoren voor de overige zuiveringen zijn aanbesteed.
In de demoninstallaties van rwzi's 's-Hertogenbosch(nieuw) en Land van Cuijk (bestaand) is de legionellabacterie aangetroffen. In overleg met de GGD en andere instanties worden passende maatregelen genomen. Het betreft met name het afdekken van de installaties om verspreiding van aerosolen door de lucht te voorkomen.
Er zijn voorbereidingen gestart om asset management te implementeren in de zuiveringsregio's. Hiermee worden de risico's van het niet halen van de prestatiedoelen met de bestaande assets systematisch in kaart gebracht en worden waar nodig maatregelen voorbereid. Dit vormt een belangrijke input voor het uitvoeringsprogramma van de afvalwaterstrategie.

Thema samenwerking in de afvalwaterketen
We willen beter inzicht hebben in de aanvoer van afvalwater en de dynamiek daarvan om daar in de bedrijfsvoering van de zuivering beter op te kunnen anticiperen. Daarvoor zetten we samen met de gemeenten een meet- en monitorprogramma op. Gemeenten zijn overwegend enthousiast om dit samen op te pakken.
In het kader van de voorbereiding op de komst van de Omgevingswet hebben de Brabantse DAS-gemeenten in samenwerking met Aa en Maas de bouwsteen water ontwikkeld. Modellering van de afvalwaterketen vormt hierbij een belangrijke basis. Het blijkt echter lastig om de modellen te valideren en in overeenstemming te brengen met de werkelijkheid. Er wordt verder gewerkt aan het delen van data via een gezamenlijke database, data van waterschap en gemeente Helmond zijn hieraan gekoppeld. De gemeenten in de werkeenheid As50+ zijn bezig om een soortgelijke database op te zetten.
In het kader van klimaatadaptatie voeren gemeenten klimaatstresstesten uit in samenwerking met het waterschap. Afgelopen jaar was dat met name de gemeente Boxmeer. Ook hier is kennis van de afvalwaterketen van belang, vooral de berging en afvoer van hemelwater bij extreme buien. We brengen resultaten van de NBW toetsing (Nationaal Bestuursakkoord Water) in. De volgende stap is het identificeren van risico's.
De werkeenheden As50+ en Meierij hebben hun taken verbreed door niet alleen samen te werken op het gebied van BAW (Bestuursakkoord Water), maar ook op het gebied van DPRA

klimaatadaptatie (Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie). Aa en Maas kijkt samen met betreffende gemeenten hoe de samenwerking verder vormgegeven kan worden met het oog op komende klimaatstresstesten en de daaropvolgende risicodialoog.

Energieopwekking om de ambitie energieneutraal te realiseren
December 2018 heeft het algemeen bestuur de aanpak goedgekeurd om op vier rwzi's zonneweides te realiseren en om zonnepanelen aan te brengen op de daken van onze bedrijfsgebouwen. Vergunningsprocedures zijn gestart. Met het oog op een energieneutraal waterschap in 2030 verkennen we de mogelijkheden om duurzame energie op te wekken met zon en wind.

1.4.2 Input 2018

Investeringen

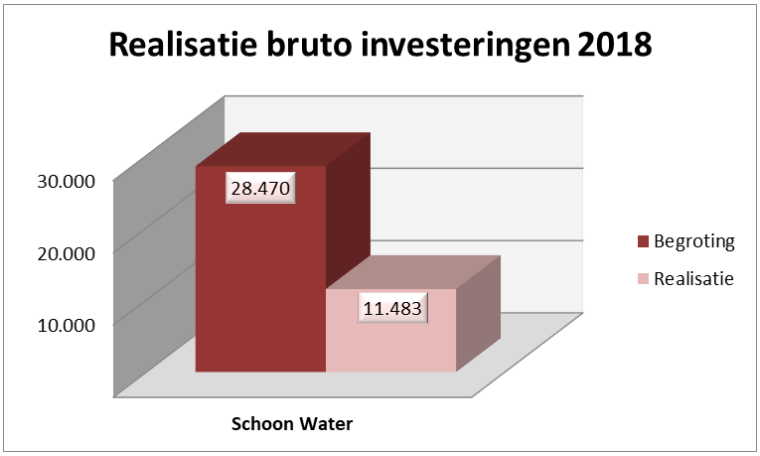

Realisatie	11.483
Begroting	28.470
% Realisatie 2018 t.o.v. Begroting 2018	40%

De realisatie wordt voornamelijk bepaald door de investeringsprojecten Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch en groen gas levering, Renovatie transportleiding Beek Donk en Rg Broek, Vervangen procesautomatisering rwzi Aarle-Rixtel en Asten, Renovatie en uitbreiding rwzi Oijen en Ombouw sliblijn rwzi Oijen.

De realisatie blijft achter bij de verwachte uitgaven in het Projectenboek 2018. Voor de renovatie rwzi 's-Hertogenbosch is in het Projectenboek 2018 rekening gehouden met € 20.000.000 aan uitgaven. Als gevolg van de uitloop in de planning van de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch is een bedrag van € 6.520.000 uitgegeven, dit komt neer op een realisatie van 33%. Voor de overige investeringen binnen het programma Schoon water (exclusief Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch) is in het projectenboek 2018 rekening gehouden met € 8.470.000 aan bruto uitgaven. In 2018 zijn de bruto uitgaven voor Schoon water € 4.963.000. Dit komt neer op een realisatie van 59%.

De lagere realisatie wordt veroorzaakt door de aangepaste planning in de investeringsprojecten, Renovatie rwzi Oijen en TPL Cuijk Haven. De aangepaste prognose voor de toename van een industriële lozing heeft ertoe geleid dat het investeringsproject Toekomstbestendigheid rwzi Land van Cuijk naar achteren is geschoven. Daarnaast is de aanschaf van zes biotectoren vanwege Europese aanbesteding nog niet gerealiseerd. In het kader van vervangen procesautomatisering rwzi's is minder uitgegeven door het zelf in eigen huis uitvoeren van automatiseringswerkzaamheden.

Exploitatie

Tabel 10: Exploitatie (€ 1.000)*

INPUT-VERANTWOORDING SCHOON WATER *(bedragen * € 1.000)*							
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**	**Verschil v=voordeel, n=nadeel**	
totaal lasten	57.972	55.982	926	56.908	102%	N	1.064
totaal baten	6.247	3.706		3.706	169%	V	2.542
saldo lasten en baten	**51.725**	**52.276**	**926**	**53.202**	**97%**	**V**	**1.478**

De realisatie van het Programma Schoon water bedraagt 97%.

De belangrijkste noemenswaardige onderwerpen binnen de lasten en baten van het programma Schoon water hebben voornamelijk te maken met de vertraging van de renovatie van rwzi ’s-Hertogenbosch.

Voor het opvangen van de kosten van de effecten door de renovatie op rwzi ’s-Hertogenbosch inclusief de extra kosten voor de slibafvoer naar de SNB is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een bestemmingsreserve gevormd van € 4.873.640. Ter dekking van de kosten in 2018 is een bedrag van € 2.602.199 onttrokken uit deze reserve.

SNB
Waterschap Aa en Maas is voor 2018 uitgegaan van 74.800 ton slibkoek en hiervoor is een bedrag van € 5.030.000 opgenomen in de begroting 2018. Het fijnzeefmateriaal van rwzi Aarle-Rixtel is deels via Aquaminerals afgevoerd en deels naar de SNB. In 2018 is in totaliteit 91.213 ton slibkoek en zeefgoed afgevoerd naar de SNB. De totale kosten bedragen € 7.030.561. De overschrijding van € 2.000.561 wordt door de gevormde bestemmingsreserve opgevangen.

Als gevolg van de herziene kostenverdeelsystematiek SNB 2017 en definitieve eindafrekening SNB 2017 bedragen de extra kosten in 2018 in totaal € 509.048. Deze worden door een onttrekking uit de gevormde bestemmingsreserve opgevangen.

Groen gas
De vertraging van het opstarten van de slibgisting op rwzi ’s-Hertogenbosch heeft ertoe geleid dat de productie van groen gas achter blijft op de planning. Het niet na kunnen komen van de leveringsverplichting uit het contract met Heineken heeft een boete van naar verwachting € 80.000 tot gevolg. Daarnaast zijn de opbrengsten voor de verkoop van groen gas als gevolg van de lagere gasproductie € 413.410 lager. Deze tekorten worden door de gevormde bestemmingsreserve opgevangen.

Elektra
Het verwerken van meer vervuilingseenheden, de aanvoer van meer afvalwater en door niet begrote verbruikers zoals onder andere de fijnzeefinstallatie op Aarle-Rixtel, de proef met medicijnresten op Aarle-Rixtel en de proef superkritisch vergassen op rwzi Dinther zijn de energiekosten toegenomen. Ter dekking van deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging goedgekeurd van € 325.000. De extreem droge zomer van afgelopen jaar heeft geleid tot minder regenwaterafvoer (rwa), waardoor van het totale beschikbare budget van € 3.586.060 een bedrag van € 125.840 niet nodig is geweest.

Chemicaliën
Voor chemicaliën is in 2018 in totaal € 792.000 minder uitgegeven. Naast € 269.080 lagere uitgaven voor de centrale slibverwerking op rwzi ’s-Hertogenbosch (vertraging van de renovatie) zijn de uitgaven ten behoeve van het zuiveren van afvalwater op rwzi ’s-Hertogenbosch € 309.090 lager door de vertraging bij het opstarten van de slibgisting. Verder zijn er € 162.990 lagere uitgaven op

rwzi Oijen. Dit wordt veroorzaakt door de gerealiseerde slibscheiding door het investeringsproject Ombouw sliblijn rwzi Oijen. De uitgaven voor de slibverwerking op rwzi Dinther zijn € 75.180 lager doordat de benodigde hoeveelheid PE te hoog is ingeschat. Daar staat een overschrijding van € 88.350 tegenover voor de slibverwerking op rwzi Aarle-Rixtel om het droge stof gehalte te verhogen en zo de hoeveelheid slibkoek naar de SNB te beperken.

Anti-afhaaksubsidie
Met ingang van 2017 wordt een anti-afhaaksubsidie verstrekt om een grote lozer aangehaakt te houden voor de toekomst. Hiervoor is een bedrag van € 680.000 opgenomen in de begroting 2018. Meer ve's leiden niet alleen tot extra belastingopbrengsten maar hebben tevens tot gevolg dat de anti-afhaaksubsidie stijgt. Ter dekking van deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging van € 145.000 aangevraagd en goedgekeurd.

Rwzi Dinther
Naar aanleiding van problemen van de zuivering van een grote industriële lozer is op rwzi Dinther meer afvalwater gezuiverd. Bij het Bestuursverslag t/m juni 2018 is een begrotingswijziging aangevraagd en goedgekeurd van € 75.000 voor de financiering van de extra kosten. Deze worden ruimschoots gecompenseerd door de extra ve's die ontvangen worden via de BSOB.

Beheer en onderhoud gemeentelijke Rioolgemalen (Rg)
De inkomsten van de gemeenten in het kader van beheer en onderhoud van de gemeentelijke Rg zijn € 79.220 lager aangezien het eerstelijns onderhoud is beëindigd en alleen nog maar tweedelijns onderhoud wordt uitgevoerd door het waterschap.

Pilot medicijnen
Voor het gebruik van een installatie en analyses in het kader van de Pilot verwijdering medicijnresten op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag begroot van € 400.000. In 2018 is een bedrag van in totaal € 384.000 uitgegeven voor de pilot. Het project zal in 2019 voortgezet worden en door de bijdrage van het Ministerie van IenW (Infrastructuur en Waterstaat) worden gefinancierd.

Kunstmatige intelligentie rwzi Aarle-Rixtel en rwzi Oijen
Op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag van € 116.000 uitgegeven ten behoeve van artificial intelligence. In 2019 zal het project waarvan de totale kosten naar verwachting € 192.000 bedragen worden afgerond. De kosten ten behoeve van artificial intelligence op rwzi Oijen worden gefinancierd binnen het investeringsproject Renovatie rwzi Oijen.

Calamiteit transportleiding Achterdijk
Een breuk in de transportleiding Achterdijk heeft ertoe geleid dat voor een bedrag van € 70.000 onvoorziene kosten zijn gemaakt.

Calamiteit rwzi Aarle-Rixtel
In 2017 heeft een calamiteit plaatsgevonden op rwzi Aarle-Rixtel. Een bedrijf is hiervoor aansprakelijk gesteld. In 2018 heeft de uitspraak plaatsgevonden en door een vaststellingsovereenkomst is een bedrag van € 170.000 ontvangen ter compensatie van de door het waterschap geleden schade.

Afvalwater Vught
De bijdrage van waterschap De Dommel voor de verwerking van het afvalwater van Vught op de rwzi 's-Hertogenbosch is € 125.470 hoger dan begroot.

1.5 Water in bebouwd gebied

In bebouw gebied spelen onderwerpen van alle programma's uit deze begroting. Er ligt een opgave om de kans op wateroverlast te beperken, er liggen opgaven rond voldoende water en voor een gezond en robuust watersysteem en er ligt een sterke link met de afvalwaterketen.

In het Waterbeheerplan 2016-2021 is de ambitie van Aa en Maas voor bebouwd gebied als volgt verwoord: 'Ook in bebouwd gebied streven wij naar het hebben en houden van een gezond, robuust en veerkrachtig watersysteem. Een watersysteem dat onze inwoners kunnen beleven, waar ze van kunnen genieten. Steeds vaker voorkomende extreme neerslag, periodes van droogte en problemen als gevolg van extreme warmte (bijvoorbeeld hittestress) raken direct aan de belangen van veel inwoners van het beheergebied. In de planperiode verkent het waterschap met zijn partners hoe de problemen in bebouwd gebied opgevangen kunnen worden. Hier liggen direct raakvlakken met de inrichting van de openbare ruimte (gemeenten, projectontwikkelaar) en hoe burgers en bedrijven omgaan met hemelwater in en op hun percelen. Hoewel de formele taak in het beheer daarvan niet bij het waterschap ligt, wil het waterschap zijn steentje bijdragen aan een verbeterde leefomgeving in dorp en stad'.
Concreet vertaalt zich dit in een opgave om:

- Ook in bebouwd gebied (mee) te werken aan een meer robuust watersysteem dat kan omgaan met de gevolgen van klimaatverandering (piekbuien en extreme droogte). Het zoveel mogelijk voorkomen van afwenteling uit bebouwd gebied op het landelijke gebied en vice versa is daarbij een aandachtspunt;
- Aanpak van de grootste knelpunten in waterkwaliteit van stedelijk water en werken aan een hogere kwaliteit van de leefomgeving. Dit doen we niet zozeer meer door zelf actief uitvoeringsprojecten in stedelijk gebied ter hand te nemen, maar door onze kennis in te brengen en watersysteem analyses te faciliteren en in de rol van adviseur gemeenten de juiste maatregelen te laten nemen;
- De versterking van de samenwerking in de keten (Bestuursakkoord Water) door te zetten.

1.5.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel geeft de geplande prestaties in de Programmabegroting 2018 en de realisatie 2018 weer.

Tabel 11: Prestatietabel 2018

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren begroting	Begroting 2018	Realisatie 2018	
Actualiseren beleidskaders water in bebouwd gebied	Stuks	6	1	2	
Gezondheid:					
Oplossen knelpunten riooloverstorten	Stuks	5	1	2	
Waterkwaliteit, gezondheid en beleving en bebouwd gebied	Maatregel	5	1	1	
Klimaat:					
Klimaatstresstesten/ Klimaat visie in de subregio	Stuks	2		3	
Brabantse Peel			1		
Land van Cuijk			1	1	
As 50+				1	
Meierij				1	
Duurzaam en circulair:					
Pilot decentraal zuiveren	Stuks	1	1	1	
Inrichten meetlocaties Meten en Monitoren in de keten	Stuks	4	1	1	
Integraal project modelleren keten - systeem	Stuks	4	1	1	
Groen Blauw:					
Vergroenen bedrijventerreinen	Stuks	4	1	2	
De Toekomst van Brabant, groene schoolpleinen	Stuks	60	15	30	
Projecten met woningstichtingen gerealiseerd	Stuks	4	1	2	
Oplossen knelpunten stedelijk gebied					

Verkenningen en beleid voor 2018:

Ambitiebepaling & Strategie bebouwd gebied	Uitwerken	
Beleidskader bebouwd gebied:		
Waterkwaliteitsspoor onderdeel riooloverstorten	Actualiseren	
Waterkwaliteit en beleving in bebouwd gebied	Actualiseren	
Gezondheid:		
Toolbox gezondheid via Brabantse Health deal	Uitwerken	
Vitalzone Oss	Uitwerken	
Gezonde Maashorst	Verkennen	
Positieve gezondheid Noordelijke Maasvallei	Verkennen	
Klimaat:		
Platform "Samen klimaat bestendig" (rainproof)	Uitwerken	
Livinglab Klimaat Bestendig Land van Cuijk	Actualiseren	
Gecombineerde aanpak Klimaat Adaptatie en Mitigatie	Verkennen	

Toelichting/afwijkingen

Actualisatie beleidskader

- De uitgangspunten notitie Waterkwaliteit gezondheid en beleving is in 2018 gereed gekomen en zal in 2019 bestuurlijk worden behandeld;
- De aanpak gebouwde omgeving is als onderdeel van het traject Weer, een uitdaging! gedeeld met directie en bestuur (db). De aanpak bestaat uit verschillende sporen: vergroten van bewustwording (spoor 1) en een inhoudelijke benadering in kwantitatieve zin (te nat en te droog spoor 2a) en in kwalitatieve zin (te warm en te vies spoor 2b).

Gezondheid
Op te lossen knelpunten riooloverstorten zijn inmiddels aangepakt, eventuele nieuwe knelpunten als gevolg van de wateroverlast in 2016 worden binnen het reguliere werk opgepakt.
Waterkwaliteit gezondheid en beleving de oorspronkelijke knelpunten met blauwalgen zijn inmiddels opgelost, eventuele nieuwe knelpunten als gevolg van de droogte in 2018 worden binnen het reguliere werk opgepakt.

Klimaat
Klimaatstress testen – klimaat visie's in de subregio: binnen de regio Noord-Oost Brabant is inmiddels een project gestart om deze testen voor de subregio's Meierij, As 50+ en Land van Cuijk nader vorm te geven. Dit zal doorlopen in 2019.

Duurzaam / circulair
Pilot decentraal zuiveren:
- I-qua project Bernheze: met innovatie, intelligentie en interactie komen tot kwalitatieve oplossingen voor afvalwatervoorzieningen in het buitengebied. Gedurende drie jaar zullen zes Vlaamse en twee Nederlandse partners gezamenlijk innovatieve oplossingen ontwikkelen en uittesten op verschillende locaties. Ervaring zal worden opgedaan bij voetbalvereniging HVCH in Heesch. Bij de ontwikkeling van de innovaties is er steeds een sterke focus op het lokaal inzetten van gezuiverd afvalwater en het terugwinnen van grondstoffen (nutriënten) en energie;
- Daarnaast is ambtelijke meegewerkt aan Brainport Smart District (BSD) in Helmond en is bekeken in hoeverre andere vormen van oppervlaktewaterbeheer en sanitatie kansrijk kunnen zijn voor deze nieuwe wijk van de toekomst.

Inrichten meetlocaties meten en monitoren:
- Meetlocaties Goorloop Helmond zijn ingericht en metingen lopen.

Integraal project modelleren keten-systeem:
- De samenwerking tussen het waterschap en de gemeenten Deurne, Asten en Someren heeft de eerste rekenresultaten opgeleverd. Nadere specificering wordt medio 2019 verwacht.

Groen/Blauw
Vergroenen bedrijventerreinen:
- Op Pettelaarpark is Dura Vermeer een coalitie aan het smeden tussen bedrijven om het bedrijventerrein te verduurzamen. Aa en Maas, gemeente en provincie zijn betrokken.

De toekomst van Brabant-schoolpleinen van de toekomst:
- Deze regeling loopt boven verwachting en heeft met ca 30 toekenningen in het beheergebied van waterschap Aa en Maas de verwachte hoeveelheid van 15 aanvragen in 2018 ruimschoots overtroffen.

Projecten met woningstichtingen gerealiseerd:
- In Oss is met woningstichting Mooiland een project met geveltuinen gerealiseerd;
- De woningstichtingen in 's-Hertogenbosch hebben een duurzaamheidsakkoord getekend waar het waterschap input heeft aangeleverd, waardoor naast maatregelen voor de energietransitie nu ook maatregelen voor klimaatadaptatie worden meegenomen;
- In de gemeente Oss is het waterschap eveneens in gesprek over een dergelijk duurzaamheidsakkoord inclusief aandacht voor klimaatadaptatie.

1.6 Leveren en organiseren van maatschappelijke meerwaarde

1.6.1 Prestaties en activiteiten

Het realiseren van de doelstellingen in voorgaande paragrafen vraagt het nodige van onze organisatie. Naast de realisatie van waterdoelen heeft Aa en Maas ook een maatschappelijke rol. Hierover gaat deze paragraaf.

Organisatieontwikkeling
Onze organisatieontwikkeling MOOi is gericht op een goede samenwerking met onze partners, een wendbare organisatie en krachtige medewerkers:

- Een belangrijke ontwikkeling om samenwerking, in- en extern, te bevorderen is de oprichting van gebiedsteams. De gebiedsteams hebben in 2018 vorm gekregen. Het zijn interdisciplinaire teams die werken aan alle opgaven in en met een bepaald gebied;
- Een andere ontwikkeling is het programma Digitale Transformatie. Dit kende in 2018 een vliegende start. In proeftuinen, ook wel POC's (Proofs of Concept) genoemd, zijn de eerste resultaten geboekt en is een structuur neergezet om de organisatie de (digitale) toekomst in te leiden;
- In lijn met deze nieuwe koers gaan we steeds slimmer werken. Dat doen we projectmatig en volgens de 'lean' filosofie. Daarnaast zijn er nieuwe, flexibele, werkvormen geïntroduceerd zoals 'agile'. Ook hebben ónze facilitators interne trajecten begeleid als evaluaties, werksessies en workshops en werd de volgende stap in ons assetmanagement gezet;
- Krachtige medewerkers en hun kennis zijn het fundament van het waterschap. In 2018 zijn er kennissessies met een aantal medewerkers gehouden. Hierbij is in kaart gebracht welke vaardigheden, ervaringsniveaus en inhoudelijke kennis nodig zijn om als medewerker, team en afdeling de toekomst in te gaan;
- Ook in 2018 hebben we (ruim) voldaan aan de wettelijke verplichting vanuit de Participatiewet/Banenafspraak. Op deze manier geven wij mensen met een achterstand op de arbeidsmarkt kans om werkervaring op te doen en in te stromen in reguliere banen;
- Er is ook een werkgroep Aantrekkelijk werkgeverschap gestart om in te spelen op krapte op de arbeidsmarkt. Door het inzetten van BBL-trajecten op specifieke functies en het veelvuldig gebruik maken van stagiairs en deelname aan traineeprogramma's blijven we goed in beeld op de arbeidsmarkt. Ook het feit dat Aa en Maas tot 'Beste Overheidsorganisatie 2018' is verkozen, geeft een impuls aan de werving van nieuwe medewerkers;
- De werkgroep vitaliteit heeft zich op bewustwording van gezondheid ingezet. Er zijn workshops georganiseerd rond thema's als slaap, voeding en bewegen.

Samenwerking met partners en externe ontwikkelingen
Regionaal

- Samenwerking op regionaal niveau vindt vooral plaats binnen de regionale samenwerking Noordoost-Brabant (partner in Agrifood Capital), het MRE (Metropool Regio Eindhoven), innovatiehuis de Peel, BrabantStad en de werkeenheden afvalwaterketen;
- In de regio Noordoost-Brabant is eind 2017 op basis van de uitgevoerde MTR gekozen voor drie prioritaire thema's: transitie landbouw, klimaat en energie, voeding en gezondheid. Voor deze thema's hebben wij in 2018 extra middelen en capaciteit vrijgemaakt. Voor landbouw en klimaat en energie zijn uitvoeringsprogramma's opgesteld en projecten uitgevoerd. Voor voeding en gezondheid zijn de eerste kaders/ambities gesteld. Bij het klimaatprogramma vervullen we een actieve/belangrijke rol;

- Ook in het MRE en de Peel leveren wij onze bijdrage aan en inzet bij het (door)ontwikkelen van regionale klimaatprogramma's met als doel tot concrete uitvoeringsprojecten te komen met andere partners in de netwerken;
- Op 4 juni heeft de klimaattop Zuid plaatsgevonden. De opbrengst van de top is opgenomen in een Slot- en Startakkoord Klimaatstroom Zuid. Dit akkoord bevat afspraken en initiatieven op het gebied van energie, klimaatadaptatie, landbouw, circulariteit en bebouwd gebied. Het akkoord is aangeboden aan het Rijk met het verzoek zich aan te sluiten en bij te dragen;
- Op 13 december heeft Aa en Maas met provincie, waterschappen en gemeenten de samenwerkingsovereenkomst Zuiderwaterlinie ondertekend, waarmee waterdoelen en -projecten gekoppeld worden aan behoud en ontwikkeling van (water)erfgoed, recreatie en toerisme en integrale gebiedsontwikkeling.

Integrale gebiedsontwikkelingen
Net als de afgelopen jaren realiseerden wij veel van onze doelen via een integrale gebiedsaanpak. Enkele resultaten in 2018 zijn de realisatie van de eerste fase van het project Blauwe Poort bij Laarbeek, het project Meanderende Maas, vaststelling van het ontwerp-projectplan Waterwet voor Leegveld (Natura2000), vaststelling van het ontwerp-Gebiedsplan Raam en afronding van de Operatie wateroverlast met de gemeenten Deurne, Asten en Someren.

Provincie
- Met de provincie is het Milieu en Waterbeleid in Noord-Brabant geëvalueerd. Onder die tussenevaluatie hangen diverse meer inhoudelijke evaluaties zoals de evaluatie beregeningsbeleid, evaluatie verdrogingsbestrijding en de Midterm Review STUW (Samenwerkingsovereenkomst ter uitvoering waterdoelen). Naast heel veel zaken die goed gaan blijkt uit de evaluaties onder meer dat de benutting en aanvulling van het diepe grondwater niet in balans zijn en dat de realisatie van het Natuurnetwerk en de verdrogingsbestrijding niet zo snel loopt als we zouden willen;
- In overleg met de waterschappen is de provincie gestart met de voorbereiding van de Provinciale Omgevingsverordening, die vanaf 2021 de bestaande verordeningen op het gebied van ruimte, water en milieu zal vervangen.

Brabantse waterschappen
De drie Brabantse waterschappen staan voor dezelfde uitdagingen. Door samen te werken, krachten te bundelen en kennis te delen staan en zijn we sterker. De Brabantse waterschappen willen nog meer van elkaars kennis en kunde profiteren. We kijken naar onze overeenkomsten en respecteren verschillen, maken afspraken over hoe we optimaal kunnen samenwerken en wie in de lead is. Om dit te bereiken hebben we in 2018 meer focus binnen Winnend samenwerken aangebracht. Er zijn zeven thema's benoemd waar de focus van Winnend Samenwerken op ligt:
1. Digitale transformatie (zoals slimmer sturen, cyber security en inzet van drones);
2. Grondstoffentransitie, klimaat en energie;
3. Dienstverleningsvraagstukken (zoals zaakgericht werken);
4. Samen innoveren;
5. Calamiteiten en veiligheid (netcentrisch werken);
6. Blijven leren en ontwikkelen (zoals nieuwe werkvormen en de BrabantAquademie);
7. Bedrijfsvoering zaken (zoals financiën en inkoop).

Nationaal
- In het verlengde van het Regeerakkoord 2017-2021 ondertekenden het kabinet, VNG (Vereniging Nederlandse Gemeenten), IPO (Interprovinciaal Overleg) en UvW (Unie van Waterschappen) In februari het Interbestuurlijk Programma (IBP). Hierin staan afspraken over de samenwerking bij

grote maatschappelijke opgaven zoals klimaat, natuur en waterkwaliteit. Dit heeft invloed op de opgave van het waterschap.

Internationaal
In internationaal verband werken de 21 waterschappen samen onder de naam Dutch Water Authorities (DWA). Op 22 maart 2018 heeft DWA een overeenkomst (de Blue Deal) gesloten met het ministerie van Buitenlandse Zaken en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Deze deal moet er toe leiden dat 20 miljoen mensen in 40 stroomgebieden worden voorzien van schoon, voldoende en veilig water. De ministeries verdubbelen daarbij de financiële inzet van DWA.

- Aa en Maas is betrokken bij diverse voorstellen, voornamelijk als partner die expertise levert (deelnemer). In één geval zijn wij trekker namelijk in Ghana-Volta Basin;
- Naast de Blue Deal voorstellen lopen ook nog partnerschappen die met andere middelen worden gefinancierd zoals door de EU, RVO en NWB-fonds;
- Landen waaraan we in 2018 hebben bijgedragen zijn:
    - Burkina Faso – Integrated water resources management;
    - Ghana – Integrated water resources management;
    - Kenia – Integrated water resources management;
    - Zuid-Afrika – Databeheer hydrologie project Kingfisher;
    - Egypte – Drainage en peilbeheer;
    - Vietnam – Knowledge exchange program;
    - Indonesia – Hoogwaterbeschermingsproject;
    - Columbia – Water Governance;
    - Argentinië – Integrated water resources management.

Waterschap Aa en Maas, beste overheidsorganisatie 2018
De goede samenwerking met inwoners en bedrijven en de innovatieve houding. Dat waren voor de jury belangrijke redenen om waterschap Aa en Maas uit te roepen tot beste overheidsorganisatie van het jaar. De verkiezing is een initiatief van de Vereniging voor OverheidsManagement.

Aa en Maas kreeg de prijs uitgereikt tijdens een feestelijke bijeenkomst in de Ridderzaal in Den Haag. De jury onder leiding van de Utrechtse burgemeester Jan van Zanen verkoos het waterschap boven de twee andere finalisten, de Rechtbank Rotterdam en de gemeente Heerhugowaard.
Aan de verkiezingen ging een uitgebreide selectieprocedure vooraf. Aa en Maas diende net als de bijna veertig andere genomineerde overheidsorganisaties een bidbook in. Vervolgens werd een shortlist van tien organisaties opgesteld en daaruit koos de jury op basis van onder meer pitches de finalisten. Hierna volgde een werkbezoek van de jury waarvoor Aa en Maas met 70 medewerkers negen pitches organiseerde, waarbij ook klanten en stakeholders aanwezig waren.

Het juryrapport
‘Waterschap Aa en Maas is een zelfbewuste overheidsorganisatie die een aantoonbare doorwerking heeft met vele bewezen resultaten in de praktijk. Zo heeft het waterschap mooie stappen gezet in de digitale transitie, met onder meer een eigen datalab, waarin de innovatiekracht vanuit de organisatie wordt aangevuld met data scientists en samenwerkingen van buiten. Verder vult Aa en Maas de maatschappelijke taak anders in, door van handhavende overheid te veranderen naar een partner voor inwoners en bedrijven waar elkaars belangen in duurzame structurele samenwerkingsprojecten resulteren. Bovendien stapt de organisatie in slimme netwerken en coalities, gericht op innovatie en leren. Ook heeft Aa en Maas laten zien dat er de afgelopen jaren veel is geïnvesteerd in de cultuur en het HRM-beleid. Er is veel ruimte en stimulans voor ontwikkeling. Tijdens het werkbezoek van de jury waren medewerkers dan ook erg gedreven en enthousiast.’

Crisisbeheersing

- In 2018 is een nieuwe structuur voor de crisisorganisatie ontworpen (in samenspraak met waterschap De Dommel) en de werkwijze voor het netcentrisch werken succesvol geïmplementeerd. Op basis van 2 Go-Live oefeningen in oktober, heeft het Instituut Fysieke Veiligheid aan waterschap Aa en Maas een 'GO' gegeven voor het in 2019 operationeel gaan met de netcentrische werkwijze en het gebruik van het LCMS (Landelijk Crisis Management Systeem). Dit stelt onze organisatie in staat tijdens calamiteiten intern en met onder andere veiligheidsregio's informatie uit te wisselen;
- Op 4 juli is door de stuurgroep Winnend samenwerken de Brabant-brede beleidsvisie crisisbeheersing voor kennisgeving aangenomen: *Samen Krachtig in Crisisbeheersing: Brabantse waterschappen op naar flexibel en veerkrachtig partnerschap.* Deze beleidsvisie is door het dagelijks bestuur vastgesteld en hierin beschrijven de waterschappen Aa en Maas, Brabantse Delta en De Dommel hun gezamenlijke ambities en uitgangspunten op het gebied van crisisbeheersing. De ambities zullen de komende jaren gezamenlijk worden gerealiseerd;
- In 2018 is de crisisorganisatie zeven maal opgeschaald. De vier opschalingen naar fase 1 betroffen verhoogd water op de maas, een mestlozing te Lierop, verhoogde fosfaatwaarden op rwzi Oijen en een persleidingbreuk bij Cuijk. De opschalingen naar fase 2 betroffen de gevolgen van een grote brand in Loosbroek en de legionellabesmetting op rwzi 's-Hertogenbosch. De opschaling naar fase 3 kwam voort uit de aanhoudende droogte, waarvoor de crisisorganisatie op operationeel niveau (in aanvulling op de reguliere organisatie) wekenlang actief is geweest.

Communicatie en participatie

Op het gebied van communicatie en participatie is er in 2018 veel gerealiseerd. Onderwerpen als GenX, sensorgestuurd boeren, droogte en de pilot medicijnresten in de rwzi Aarle-Rixtel stonden volop in de belangstelling. Over deze en diverse andere onderwerpen zijn persgesprekken en -bezoeken georganiseerd en begeleid. Daarnaast zijn er over talrijke onderwerpen persberichten gepubliceerd en interviews geregeld met bestuurders en medewerkers. Vooral de droogte en de effecten daarvan in ons werkgebied vroegen extern en intern om veel communicatie-aandacht. Hoewel de aanhoudende droogte en de effecten op ons werkgebied zeker zorgelijk waren, leverde het ook mooie publiciteit op over ons werk. Naast de droogte en GenX in het oppervlaktewater rondom Helmond waren er in 2018 meer calamiteiten. Denk bijvoorbeeld aan de brand in Loosbroek en legionella in de rwzi in 's-Hertogenbosch. Communicatie met bewoners, betrokken gemeenten en andere partijen en onze medewerkers speelde daarbij steeds een belangrijke rol.
Online communicatie is ook voor het waterschap niet meer weg te denken. Vandaar dat we in 2018 veel aandacht hebben besteed aan onze website, vooral aan het onderwerp klimaat, www.aaenmaas.nl/klimaat . Zo is er nu veel meer te vinden over maatregelen die het waterschap neemt om de effecten van klimaatverandering te beperken en over maatregelen die inwoners zelf kunnen treffen, al dan niet met subsidie van het waterschap.
Klimaat is niet meer weg te denken in onze communicatie. Dat blijkt ook uit uiteenlopende evenementen waaraan we deelnamen: in februari de beurs Tuinidee, samen met 's-Hertogenbosch, As50 en Meijerij om bezoekers informatie te geven over wat ze zelf kunnen doen tegen de gevolgen van klimaatverandering; begin juni op de klimaattop zuid samen met gemeenten, waterschappen en provincies en andere partijen in zuidelijk Nederland ; eind oktober samen met Brabantse en Limburgse gemeenten, waterschappen en provincies tijdens de Dutch Design Week met als thema Design Thinking Klimaatadaptatie.
Ook op de jaarlijkse open dag, die dit jaar plaats vond op de rwzi Aarle-Rixtel, was er veel aandacht voor klimaat. Er kwamen ruim 1000 bezoekers op af. En nog meer aandacht voor klimaat: het uitreiken van groen-blauwe handdrukken is inmiddels uitgegroeid tot een mooie traditie. Ook dit jaar hebben de regiocommissies er weer een aantal uitgedeeld, zoals aan twee basisscholen in Uden voor de duurzame herbouw van de school.
Verder is er in projecten als Meanderende Maas en Verborgen Raamvallei invulling gegeven aan communicatie en participatie met bewoners. Ook is er een nieuwe groep inwoners tot dijkwachter

opgeleid, zijn er gesprekken met partners van dijken geweest en loopt er een traject samen met Brabantse Delta over schapenbeheer op de dijk.
Tot slot aandacht voor de waterschapsverkiezingen op 20 maart 2019. Die vragen om een fikse aanloop. Vandaar dat we dit najaar al gestart zijn met de voorbereidingen van de communicatie rondom de verkiezingen.

Omgevingswet / Water en ruimte
Medewerkers hebben voortdurend aandacht besteed aan de komst van de Omgevingswet en de consequenties voor de organisatie. In 2018 zijn de legger watersysteem en legger primaire keringen omgevingswetproof gemaakt. Een groot aantal medewerkers heeft trainingen gevolgd gericht op inhoud en samenwerking tussen overheden onder de Omgevingswet. De organisatie en bestuurlijke afstemming gericht op het starten van de processen van de eigen kerninstrumenten Waterschapsverordening en Waterbeheerprogramma heeft plaatsgevonden. Eind 2018 hebben de Brabantse waterschappen de ambities verkend voor een, al dan niet, gezamenlijke waterschapsverordening. Er heeft een interne en externe consultatie plaatsgevonden over de inzet van het waterschap bij het opstellen van gemeentelijke omgevingsvisies. Belangrijke besluiten zijn genomen, bijvoorbeeld om een zaaksysteem te werven en te implementeren. Producten van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) zijn ontwikkeld tot Bèta-versies. In 2019 zullen de eerste try-outs plaatsvinden. De verwachting is dat begin/midden 2020 onze organisatie hierop kan aansluiten.

Vergunningverlening en handhaving
De uitvoeringsprogramma's van de afdelingen Planadvies & Vergunningen en Toezicht & Handhaving zijn grotendeels conform afspraken uitgevoerd. In het Jaarverslag vergunningverlening, preventie, toezicht en handhaving is uitgebreid verslag gedaan. Enkele highlights zijn:

- Alle ontvangen bedrijfswaterplannen, inclusief de achterstand die resteerde voor 2018, zijn opgepakt. Dit betekent dat we in 2018 een totaal van 770 bedrijfswaterplannen hebben opgepakt. Daarnaast hebben we, naast de extra inzet op beregenen tijdens de droogteperiode, nog een totaal van 228 bedrijfswaterplannen in het veld gecontroleerd. Grondwater is daarmee, zoals verwacht, een van de belangrijke VTH-thema's van 2018 geweest;
- De verkenning met waterschappen op het gebied van indirecte lozingen en samenwerking met de omgevingsdiensten in bredere zin is gestart. Begin 2019 worden hierover nieuwe (vervolg)afspraken gemaakt met onze partners;
- In het afgelopen jaar is er vanuit het toezicht op de zuiveringsheffing circa 4000 ve opgespoord. Het betreft twee bedrijven waarbij de ve vrijwel als nihil in de boeken stond, maar waarbij dit in werkelijkheid ruim 1000 en 3000 betreft. Dit komt neer op ongeveer € 200.000 aan extra heffing. Beide bedrijven worden meetbedrijven met eigen meet- en bemonsteringsapparatuur.

Kennisontwikkeling en innovatie
De jury van de prijs Beste Overheidsorganisatie van het Jaar 2018 roemde de organisatie om haar innovatieve cultuur. Een greep uit de resultaten van 2018:

Energie en grondstoffen:

- Als voorzitter van de Koplopergroep Cellulose (totaal zes waterschappen) zijn samen met Aquaminerals nu twee hoogwaardige afzetketens uitgewerkt met marktpartijen voor de afzet van zeefgoed. Begin 2019 wordt hier met de koplopergroep een keuze uit gemaakt;
- De demonstratie-installatie van superkritisch vergassen is operationeel en de eerste testen zijn gedraaid. Een uniek project met mogelijk grote implicaties voor de slibverwerkingsketen;
- Het project bioraffinage van maaisel en waternavel is afgerond met een landelijk eindsymposium. Kansrijk, maar met haken en ogen. Een vervolg is nog in beraad.

Nieuwe stoffen en gezondheid:

- Het landelijke nieuws werd gehaald met de start van de pilots voor medicijnverwijdering op de rwzi Aarle-Rixtel. Een belangrijke stap voor het ontwerp van een 'full-scale' installatie;
- Het onderzoek Schone Maaswaterketen naar verwijdering van geneesmiddelen is inmiddels afgerond. De resultaten zijn positief en over een vervolgproject wordt nu gesproken;
- VitalZone Brabant staat op de kaart en kent inmiddels een eigen financiering én meerdere pilots. Een landelijke bijeenkomst rondom het thema 'Drinkable Rivers' was een groot succes.

Klimaatadaptatie:

- Met meerdere gemeenten en de provincie Noord-Brabant zijn vijf lokale cases voor klimaatadaptatie uitgewerkt met een uniek ontwerpproces. Deze resultaten zijn ook gepresenteerd op de Dutch Design week;
- Aa en Maas is één van de initiatiefnemers van programma Lumbricus om te kunnen adapteren aan de opgaven van het veranderende klimaat. Dit voorjaar is bij waterschap Vechtstromen een kennisdag georganiseerd en zijn in het veld tussen alle partners (nieuwe) inzichten uitgewisseld. Dit najaar hebben we samen met alle partners tijdens een Koersdag vastgesteld dat er meer aandacht moet komen voor het vertalen van kennis naar het operationele waterbeheer. De programmering voor de resterende twee jaar van Lumbricus wordt daar op aangepast. Naast waterschap De Dommel zijn ook waterschap Limburg en provincie Noord-Brabant inmiddels toegetreden tot Lumbricus.

Duurzaamheid en energieneutraliteit

- Het koersdocument Naar een duurzaam waterschap is bestuurlijk omarmd met zeven focuspunten;
- Met het ondertekenen van het manifest Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen is het nodig om duurzaamheid en circulariteit te borgen in het inkoopproces, maar ook in bestuursvoorstellen, beleid en projectplannen. Dit wordt samen met het uitwerken van de ambitie onder de vorige bullit opgepakt. Verder zijn we van plan om een GWW-project duurzaam en circulair uit te werken in 2019;
- In mei is de eerdere aanbesteding Mobiliteit geëvalueerd op duurzaamheid. De aanbesteding voldeed aan de minimale voorwaarden. In de toekomst mag de lat ten aanzien van duurzaamheid hoger worden gelegd, zeker nu de technologische mogelijkheden toenemen;
- Bestuurlijk is medio 2018 goedkeuring gegeven voor de aanleg van een zonneweide op het terrein van rwzi 's-Hertogenbosch. Eind 2018 is goedkeuring gegeven om alle andere mogelijke locaties voor zonneweides te onderzoeken en uit te werken;
- Een energieneutraal WSK (Watersysteem en Keringen) wordt ten uitvoer gebracht. Er liggen sinds begin 2018 zonnepanelen op het dak van districtskantoor Beneden Aa en sinds april is waterkrachtcentrale Vorstenbosch actief. De voorbereidingen worden getroffen voor nog drie waterkrachtcentrales en zes andere stuwen worden onderzocht op haalbaarheid. Ook de overige districtskantoren worden voorzien van zonnepanelen;
- Met de komst van een projectinitiator energieneutraal en duurzaam Aa en Maas in maart is extra inzet gepleegd op het toepassen van duurzame energie (zon, wind, waterkracht en warmte uit oppervlaktewater). Op alle geschikte daken van waterschapskantoren komen zonnepanelen en verdere verduurzaming van het vastgoed wordt onderzocht;
- Vanuit de nieuwe concept nationale klimaatakkoord zijn medio 2018 regionale energiestrategieën (RES-sen) gestart voor energieneutrale regio's. Waterschap Aa en Maas neemt samen met waterschap De Dommel deel aan de RES-sen Noord-oost en Zuid-oost Brabant. De rol van waterschappen binnen de RES-sen biedt vooral kansen op het gebied van aquathermie en de inzet van biogas;
- Ondanks het zelf opwekken van elektriciteit zal er een aanzienlijk deel ingekocht moeten blijven worden, bijvoorbeeld voor het verbruik in de winter of 's nachts wanneer geen stroom wordt opgewekt. Samen met de twee andere Brabantse waterschappen zijn we in 2018 gestart met de

voorbereidingen voor een nieuwe aanbesteding voor de inkoop van (groene) energie in 2020. De huidige inkoop van grijze stroom wordt groen met certificaten. Voor de nieuwe aanbesteding na 2020 wordt onderzocht of echte groene elektriciteit tot de mogelijkheden behoord.

Bedrijfsvoering
In 2018 hebben de drie Brabantse waterschappen in het kader van Winnend samenwerken een aantal grote projecten opgepakt. Programma's zoals vastgoedregistratie en Enterprise Service Bus (ESB) zijn binnen Winnend samenwerken eenduidig en gezamenlijk aangeschaft.
Voor Zaakgericht werken wordt, zowel Brabant-breed als landelijk, gewerkt aan een verdere samenwerking. Het doel van Zaakgericht werken is om onze dienstverlening te verbeteren. Met de invoering van Zaakgericht spelen we tevens in op toekomstige ontwikkelingen zoals de Omgevingswet, Digitale Overheid enzovoort. Op termijn draagt Zaakgericht werken ook bij aan een beter informatiemanagement. Vooruitlopend daarop is in 2018 veel energie (vanuit alle afdelingen) gestoken in het opschonen van onze netwerkschijven en duurzaam toegankelijk maken van onze niet-geclassificeerde data op de netwerkschijven.
In 2018 is de digitale handtekening geïmplementeerd. Hiermee wordt ook weer een bijdrage geleverd aan digitaal werken en efficiëntere werkprocessen.
Het nieuwe financieel systeem was, conform planning en budget, in de eerste week van 2018 technisch operationeel. Het implementatietraject is in september afgerond en er zijn nieuwe afspraken gemaakt over de doorontwikkeling van het systeem.
De aanpassing van de klimaatinstallatie van het pand op locatie Pettelaarpark is in december 2018, succesvol en zonder noemenswaardige verstoringen van het dagelijks werk, afgerond. Daarnaast is ook de inrichting van het Klanten Contact Centrum (KCC) en ontvangstruimte op de begane grond uitgevoerd.

1.6.2 Input 2018

Investeringen
Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2018.

*Figuur 4: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)*

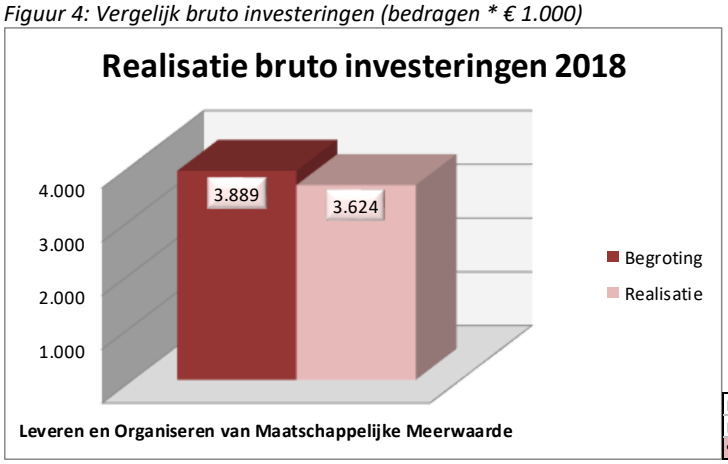

Realisatie	3.624
Begroting	3.889
% Realisatie 2018 t.o.v. Begroting 2018	93%

De realisatie is nagenoeg gelijk aan de begroting.

1.7 De verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit

Hierna wordt ingegaan op de verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit. De paragrafen bevatten de verantwoording van hetgeen in de overeenkomstige paragrafen in de begroting is opgenomen.

1. Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar;
2. Incidentele baten en lasten;
3. Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen;
4. Waterschapsbelastingen;
5. Weerstandsvermogen;
6. Financiering;
7. Verbonden partijen;
8. Bedrijfsvoering;
9. EMU-saldo;
10. Investeringen.

1.7.1 Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar

Het waterschap is volop in beweging en is als beste overheidsorganisatie van 2018 uitgeroepen!
Aa en Maas is verder gegaan met het uitvoeren van grote projecten zoals de renovatie van de rwzi van ‘s-Hertogenbosch en is zijn middelen beschikbaar gesteld voor de renovatie van rwzi Oijen om de functionele beschikbaarheid te borgen. Ook werd in 2018 de implementatie van een nieuw financieel systeem afgerond en is de keuze gemaakt voor de aanschaf voor een nieuw zaaksysteem.
In het kader van duurzaamheid is in 2018 een investeringskrediet beschikbaar gesteld voor de voorbereiding en uitvoering van zonne-energie en waterkrachtcentrales.
Met de vervanging van de klimaatinstallatie van het kantoor in ’s-Hertogenbosch is in 2018 het grootste gedeelte al gerealiseerd. Met de verbouwing van het districtskantoor Boven Aa is in 2018 gestart en wordt begin 2019 opgeleverd.
In deze dynamiek hebben zich ook externe ontwikkelingen voorgedaan met mogelijke consequenties voor Aa en Maas. Zo is gebleken is dat er extra capaciteit nodig is voor de Veiligheidsbeoordeling en het opstarten van het HWBP-project Ravenstein-Lith.

Droogte
De grootste calamiteit is de droogte die in 2018 heeft plaatsgevonden. De zomer 2018 was extreem droog. Na 1976, het record droogtejaar, is het een van de droogste zomers van de afgelopen 100 jaar. Door de hoge temperaturen en de geringe neerslag was en is er weinig water beschikbaar. Hierdoor ontstonden op veel locaties problemen met betrekking tot waterbeschikbaarheid en –kwaliteit.
Onderzocht wordt welke maatregelen in een volgende droogte periode opnieuw genomen zullen worden. Daarmee wordt ook inzicht verkregen in de structureel benodigde kosten. Hiermee kunnen extreme omstandigheden, die de komende jaren op ons afkomen, afgehandeld worden vanuit onze normale bedrijfsvoering. Aan de volgende maatregelen kan worden gedacht; het verbreden van de GGOR methodiek naar integrale gebiedsplannen, zodat ook de extremen aan de droge en natte kant worden meegenomen (GGOR plus) conform de uitgangspunten van ‘Weer, een uitdaging’; creëren van beleidsruimte/richtlijnen om buiten de bestaande kaders van de Nota Peilbeheer extreme peilmaatregelen en/of wateraanvoermaatregelen te kunnen nemen en het aanpassen regelingen geautomatiseerde stuwen.

Overzicht realisatie uitgangspunten ten opzichte van vastgestelde norm bij de Programmabegroting 2018

Tabel 12: Verschil norm en werkelijk

Variabelen / uitgangspunten / normen	Norm 2018	Werkelijk 2018
Inflatiecorrectie	1,00%	1,70%
Formatie omvang	438,57 fte	426,11 fte
Loonontwikkeling	1,50%	3,50%
Rente toerekening reserves	1,00%	0,97%

1.7.2 Incidentele lasten en baten

In onderstaande staat worden de incidentele lasten en baten weergegeven (geselecteerd op bedragen > € 25.000) welke gerealiseerd of deels gerealiseerd zijn in 2018.

Tabel 13: Incidentele lasten (€ 1.000)*

Omschrijving	Begrote incidentele last	Realisatie incidentele last	Uitgevoerd ja / nee / deels
aanschaf RI&E applicatie	€ 25.000	€ 12.082	Deels
VJN 2017; toetsing normen wateroverlast	€ 100.000	€ 104.462	ja
digitaal zaak- en ketengericht i.hk.v. Omgevingswet	€ 60.000	€ 15.255	deels
legger en beheerregister i.h.k.v. Omgevingswet	€ 30.000	€ 95.979	deels
aansluiten op DSO i.h.k.v.Omgevingswet	€ 55.000	€ 15.926	deels
beregeningsbeleid (restant budget uit boekjaar 2017)	€ 35.000	€ -	ja
aanschaf 2 mobiele pompen waterbeheersingsgemaal Veluwe	€ 52.500	€ 55.457	ja
aanpassen inrichting kleine spreekkamer Districtskantoor	€ 25.000	€ 24.200	ja
planvorming transportsysteem (beheerplan)	€ 30.000	€ -	nee
VJN 2017; huur installatie ten behoeve van pilot medicijnen	€ 300.000	€ 253.500	deels
VJN 2017; meten en monitoren afvalwaterketen (Real Time Control RTC)	€ 100.000	€ 8.200	deels
inrichting gerenoveerd bedrijfsgebouw rwzi Den Bosch	€ 80.000	€ 121.172	ja
oplossen knelpunten veiligheid Rg Oijen	€ 50.000	€ -	nee
aanschaf en plaatsing debietmetingen RWA pompen rwzi Oijen	€ 50.000	€ 14.679	ja
oplossing binnenhalen influent en harkroosters rwzi Oijen	€ 100.000	€ -	nee
modificatie drijflaagafvoer nabezinktank (NBT) 9 t/m 12 rwzi Oijen	€ 50.000	€ -	nee
aanschaf onderlagers SRV rwzi Dinther	€ 28.000	€ -	nee
aanschaf 4 mixers t.b.v. selector rwzi Dinther	€ 25.000	€ -	nee
revisie overbrengingen beluchting rwzi Dinther	€ 25.000	€ -	nee
aanschaf 4 mixers selector t.b.v. rwzi Vinkel	€ 25.000	€ -	nee
splitsen PCS7 en aanschaf back up server i.h.k.v. procesautomatisering rwzi Vinkel	€ 63.090	€ 65.715	ja
opzetten straalverbinding i.h.k.v. procesautomatisering op rwzi Vinkel door Servicestaf	€ 36.910	€ 36.905	ja
omzetten tagnummers fijnzeef installatie rwzi A-R	€ 30.000	€ 39.133	ja
revisie pomp en motor Rg Snepke en Rg Heiligenberg	€ 75.000	€ 90.000	ja
reparatie en vervangen zand- en vetvanger rwzi Cuijk	€ 50.000	€ 5.000	deels
vervangen effluent pompinstallatie rwzi Cuijk	€ 30.000	€ 1.000	deels
vervangen 2 nooddouches rwzi Cuijk	€ 20.000	€ -	nee
onderhoud ontwateringscentrifuge i.v.m. ouderdom	€ 25.000	€ 20.000	ja
	€ 1.575.500	**€ 978.665**	

Voor een deel zijn de geplande incidentele uitgaven in 2018 uitgevoerd (ook goedkoper), waarbij sommige incidentele lasten een vervolg krijgen in 2019. De niet uitgevoerde incidentele lasten zijn voor het overgrote deel uitgesteld naar 2019.
De grootste begrote incidentele last (Huur installatie ten behoeve van pilot medicijnen) is in 2018 lager uitgevallen, doordat een gedeelte nog niet is uitgevoerd.

Daarnaast is een niet begrote incidentele baat ontvangen. Voor 2018 is dat de volgende:

Tabel 14: Incidentele baten (€ 1.000)*

Omschrijving	Begrote incidentele baat	Realisatie incidentele baat	Uitgevoerd ja / nee / deels
compensatie kosten als gevolg van calamiteit op rwzi Aarle-Rixtel in 2017 door een bedrijf	€ -	€ -170.000	ja
	€ -	**€ -170.000**	

1.7.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen

Tabel 15: Bestemmingsreserves (€ 1.000)*

Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne			
		Rente	Mutaties	Rente	Mutaties		Bedrag
Bestemmingsreserves							
Vernieuwing kunstwerken Peelkanaal	864	8				872	
Vernieuwing kunstwerken Afleidingskanaal	564	5				569	
Afkoopsommen waterkering	128	1		1		128	1
Afkoopsommen waterbeheersing	2.950	28		28		2.950	28
Reserve grondverkopen	256	2		2		256	2
Natschadeloket Peilopzet Maas	1.439	14		14	4	1.435	14
Extra afschrijving renovatie rwzi Den Bosch	1.231	12		12	812	418	12
Bestemmingsreserve PBB	1.682	16		16	296	1.386	16
Bestemmingsreserve IBP2016-2021	184	2		2		184	2
Effecten rwzi Den Bosch			4.874		2.602	2.271	
Totaal bestemmingsreserves	9.298	89	4.874	76	3.715	10.471	76

Tabel 16: Voorzieningen (€ 1.000)*

Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne	Externe		
		Rente	Overige				Bedrag
Voorzieningen							
Vz arbeidsgerelateerde vpl wachtgelden	66	1	5	1	45	26	1
Vz arbeidsgerelateerde vpl pensioenen	413	4	7	4	40	380	4
Totaal voorzieningen	**478**	**5**	**13**	**5**	**85**	**406**	**5**

Onder bestemmingsreserves wordt verstaan: een reserve waaraan het algemeen bestuur een bepaalde bestemming heeft gegeven. In het algemeen houdt het instellen en opbouwen van een bestemmingsreserve verband met een gewenste ontwikkeling waarvoor het waterschap gedurende een aantal jaren geld opzij wil leggen.

In 2018 zijn met betrekking tot de vermeerderingen/verminderingen van de overige bestemmingsreserves en voorzieningen de volgende boekingen gedaan:

Overige bestemmingsreserve

- Conform de vastgestelde begroting heeft de rentetoerekening op de bestemmingsreserves Vernieuwing kunstwerken Peelkanaal en Vernieuwing kunstwerken Afleidingskanaal plaatsgevonden;
- Een tweetal schadeclaims zijn uitbetaald zodat de bestemmingsreserve Natschadeloket Peilopzet Maas met € 4.277 is gedaald;
- Jaarlijks vindt een extra afschrijving plaats op het project Renovatie rwzi ’s-Hertogenbosch. De oorspronkelijke doelstelling was dat de bestemmingsreserve per 31-12-2018 volledig afgeschreven zou zijn. Door vertragingen is niet de gehele bestemmingsreserve in 2018 ingezet. In 2018 is een bedrag van € 812.299 extra afgeschreven en als interne vermindering afgeboekt van de gevormde reserve;
- De kosten die zijn gemaakt voor het Persoonsgebonden budget (PBB), worden gedekt uit de bestemmingsreserve. Totaal is dit in 2018 € 295.916;
- In 2018 is de bestemmingsreserve effecten rwzi ’s-Hertogenbosch bij de vaststelling van Bestuursverslag t/m juni 2018 gevormd. Deze bestemmingsreserve is bestemd om de extra kosten als gevolg van de vertraging in de renovatie van rwzi ’s-Hertogenbosch en de extra kosten van SNB op te kunnen vangen. In totaal is er een bedrag van € 2.602.198 aan de reserve onttrokken voor de extra kosten.

Voorzieningen

- De mutatie op de voorziening arbeidsgerelateerde verplichting wachtgeld betreft enerzijds de rechtstreekse uitkeringen in 2018 van € 44.955 en anderzijds de storting van € 5200 om de voorziening op het gewenste peil te brengen conform de laatst bekende informatie;
  - De rechtstreekse uitkeringen bestaan uit wachtgeld voor oud-bestuurders € 6.441 en uit WW-uitkeringen voor voormalig personeel € 38.514;
- De mutatie op de voorziening arbeidsgerelateerde verplichting pensioen bestaat uit de betaling van rechtstreekse uitkeringen aan oud-bestuurders in 2018 van € 40.136. Daarnaast heeft een toevoeging van € 7.367 plaatsgevonden, waarmee de voorziening voldoet aan de toekomstige verwachting van uitgaven.

1.7.4 Waterschapsbelastingen

In onderstaande tabellen worden de belastingopbrengsten van de taken weergegeven.

Figuur 5: Belastingopbrengsten Watersysteembeheer 2018

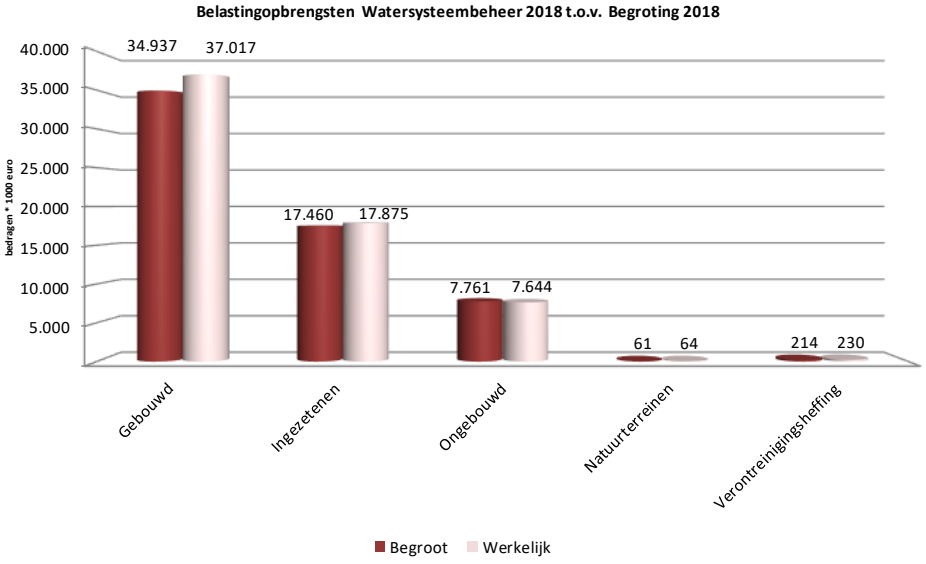

Figuur 6: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer 2018

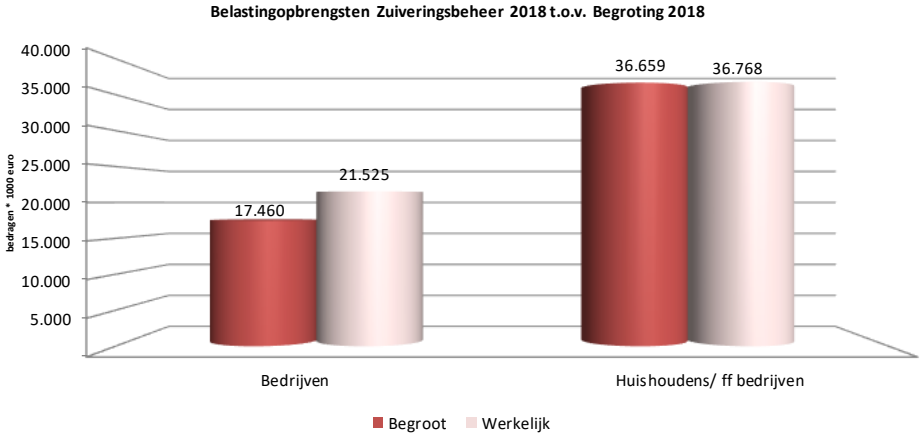

In hoofdstuk 2 Jaarrekening 2018 wordt bij de toelichting van de realisatie per taak de belastingopbrengst per categorie nader toegelicht.

1.7.5 Weerstandsvermogen

1.7.5.1 Weerstandsvermogen

Gedurende 2018 zijn de risico's geactualiseerd en dit heeft niet geleid tot het aanpassen van de gevormde reserves.

Voor de bepaling van het weerstandsvermogen wordt de risico-inventarisatie periodiek herijkt. Hierbij wordt een methode gehanteerd waarbij de geïnventariseerde risico's vertaald zijn naar financiële omvang op basis van kans en financiële impact.

Voor de bepaling van het weerstandvermogen wordt de weerstandscapaciteit vergeleken met de financiële omvang van de geïnventariseerde risico's. Schematisch:

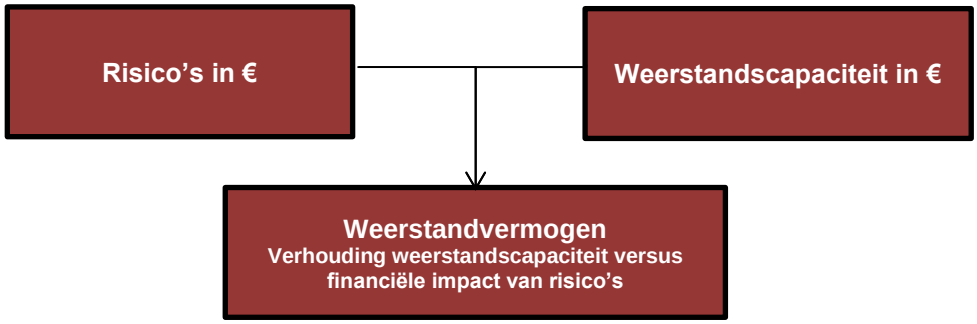

Uitgaande van de kans van het optreden van risico's zijn drie scenario's doorgerekend (optimistisch, gematigd en pessimistisch). Afhankelijk van het gekozen rekenscenario is de totale financiële impact van de geïnventariseerde risico's na het nemen van preventieve, repressieve en correctieve maatregelen als volgt:

<u>Financiële impact van de risico's:</u>

Scenario	Financiële omvang van alle risico's
Optimistisch	€ 1.402.500
Gematigd	€ 2.327.500
Pessimistisch	€ 3.252.500

1.7.5.2 Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit van Aa en Maas in 2018 bestaat uit de volgende componenten:

- Een reserve van € 3.350.000 als specifiek aangemerkte weerstandsreserve;
- Overige algemene reserves;
- Het vermogen om extra inkomsten te genereren door het verhogen van de belastingen;
- Het vermogen om uitgaven te verminderen door middel van bezuinigingen/temporiseren (creëren van extra begrotingsruimte).

Dit levert het volgende beeld op waarbij voor het gemak de weerstandscapaciteit beperkt is tot de specifiek gehanteerde weerstandsreserves. De weerstandscapaciteit is afgezet tegen de geldwaarde

van de risico's. Een weerstandsvermogen <1 is dan als onvoldoende te kwantificeren. Een weerstandsvermogen >1 is dan als voldoende aan te merken.

Scenario	Financiële weerstandsvermogen
Optimistisch	2,39
Gematigd	1,44
Pessimistisch	1,03

Conclusie
De specifieke gevormde weerstandsreserve van € 3.350.000 is ook in het pessimistische scenario toereikend voor de geïnventariseerde risico's.

1.7.5.3 Risico's

Van onderstaande risico's is waar mogelijk een indicatieve schatting gegeven van de hoogte van het risicobedrag. Daarnaast kan nog het volgende worden opgemerkt.

De risico's die in 2018 van belang zijn, worden hieronder nader toegelicht. Deze worden verdeeld in drie categorieën, namelijk;
1. Risico's die doorlopen in het nieuwe jaar;
2. Lopende het jaar nieuw ontstane risico's;
3. Gedurende boekjaar afgeronde risico's.

Risico's die doorlopen in het nieuwe jaar

Slibverwerking Noord-Brabant (SNB)
Veranderde slibmarkt
In de komende jaren wordt door de waterschappen een afname van de slibproductie verwacht door de ombouw van zuiveringen tot energie- en grondstoffenfabrieken, waardoor een onderbezetting van de SVI dreigt. Onderbezetting van de slibverwerkingsinstallatie (SVI) leidt tot hogere verwerkingskosten voor de aandeelhouders. In de afgelopen jaren is dit risico sterk afgenomen door het afsluiten van nieuwe slibverwerkingscontracten. Hierdoor is er op dit moment geen sprake van onderbezetting. Het maximale risico is becijferd op € 1,5 miljoen per jaar.

Hiertegenover staat dat in Nederland een gebrek aan verwerkingscapaciteit blijft bestaan, zoals de afgelopen jaren het geval was. Dit is het geval als de energie- en grondstoffenfabrieken niet het gewenste rendement halen, maar ook door de ontwikkelingen in Duitsland, zoals eerder beschreven. Als dit zich voordoet in combinatie met onverwachte verstoringen (calamiteiten, wijziging in slibprognoses, etc.) dreigt de situatie dat onvoldoende zuiveringsslib verwerkt kan worden, wat kan leiden tot ongezuiverd lozen van rioolwater. SNB tracht met de Provincie en branchegenoten hierover afspraken te maken. SNB overweegt om verwerkingscapaciteit vrij te houden, om eventuele calamiteiten te kunnen opvullen. Daarnaast is extra opslagcapaciteit benodigd.

Terugwinnen van grondstoffen
Terugwinnen van grondstoffen op de zuivering heeft (mogelijk) gevolgen voor de verduurzamings-strategie van SNB ten aanzien van de slibeindverwerking. Terugwinnen van grondstoffen is een belangrijk onderdeel om te komen tot een verdere verduurzaming van de totale afvalwaterketen. In de keten zullen partijen afstemming moeten gaan zoeken om sub-optimalisaties in de keten te

vermijden. SNB tracht deze afstemming met haar aandeelhouders te vinden. Dit is nodig om (toekomstige) besparingen veilig te stellen. Gebeurt dit niet, dan kunnen besparingen in een omvang van € 2 tot € 3 miljoen per jaar niet gerealiseerd worden.

Afzet reststoffen
In 2017 dreigde de afzet van een deel van de reststoffen in Duitsland in de zogenaamde Versatzbau niet meer mogelijk te zijn door de zienswijze van het Rijk. Eind 2018 heeft de Raad van State aangegeven dat Versatzbau een nuttige toepassing is, waardoor het Rijk geen beperkingen mag opleggen. Dit risico is derhalve vervallen.

Continuïteit en beschikbaarheid slibverbrandingsinstallatie
In 2018 is een versterkte ontwikkeling zichtbaar van gebrek aan gekwalificeerd personeel bij toeleveranciers van SNB, vooral op technisch vlak. Dit kan mogelijk gevolgen hebben op het gebied van afnemende kwaliteit van onderhoud aan de installatie en langere stilstandtijden bij onderhoud en storingen. SNB is hierover voortdurend in overleg met de leveranciers en er wordt ook afstemming gezocht met andere bedrijven, om onderhoudsstops op elkaar af te stemmen.

Wijziging in fiscale wetgeving
Wijzigingen en toepassing van fiscale wetgeving kunnen van redelijke invloed zijn op het resultaat van de slibeindverwerking. In het regeerakkoord wordt aangegeven dat de vrijstelling voor de afvalstoffenbelasting vervalt voor de verwerking van zuiveringsslib. Dit heeft geen invloed op het resultaat van de eindverwerking maar wel op de concurrentiepositie van SNB, en op toekomstige ontwikkelingen naar alternatieve verwerking waarbij slib niet meer verbrand wordt.
Afhankelijk van de wijze waarop omgegaan wordt met de waterfractie in het ontwaterd slib, lopen de meerkosten voor de klanten hierdoor op van € 4 tot € 30 per ton. SNB is hierover in nauw contact met de Unie van Waterschappen, die betrokken zal worden bij een onderzoek van het Rijk naar de vraag of vrijstelling daadwerkelijk zou moeten vervallen.

Wijziging in milieuwetgeving
De nieuwe BREF (in een BREF-document staat beschreven wat de meest milieuvriendelijke technieken zijn die een bedrijf kan toepassen) bevat een verplichting tot het installeren van continue kwikmeting. Details met betrekking tot de mogelijkheid tot ontheffing van deze verplichting zijn nog niet bekend. Geschatte investering is circa € 0,5 miljoen.

De provincie heeft SNB ambtshalve een nieuwe energievergunning opgelegd. Het energieverbruik dient in detail te worden gemonitord en mogelijke investeringen die leiden tot energiebesparingen en die binnen vijf jaar kunnen worden terugverdiend, dienen te worden uitgevoerd. SNB heeft in de afgelopen jaren reeds veel gedaan aan het verlagen van het energieverbruik. Welke gevolgen deze nieuwe vergunningseis heeft, zal duidelijk worden in 2019.

Afhaakproblematiek
Waterschap Aa en Maas is zich er van bewust dat het wegvallen van inkomsten, als grote bedrijven zelf gaan zuiveren, een negatieve invloed kan hebben op de zuiveringsheffing van de overige belastingbetalers. Om dit risico te reduceren is gekozen voor een actieve benadering van industriële lozers. Samen met de bedrijven worden problemen geïnventariseerd en wordt indien nodig advies gegeven, waarbij gestreefd wordt naar win-win situaties.

Calamiteiten / handhavingszaken
Het waterschap loopt het risico op onvoorziene kosten die handhavingszaken met zich meebrengen, zoals het opruimen van afvalstoffen (onder andere drugsafval) en herstelkosten bij calamiteiten waarop niet op derden verhaald kan worden.

Aanleg EVZ
In 2017 heeft de provincie de subsidies aan gemeenten voor de aanleg van EVZ's tijdelijk verhoogd van 50% naar 75%. Naar aanleiding van deze verhoging zijn alle gemeenten benaderd om opnieuw de ambitie voor realisatie van EVZ's te bepalen. Voor een aantal gemeenten biedt de verruiming inderdaad nieuwe mogelijkheden. Deze zijn in een gezamenlijk bod aan de provincie aangeboden. Echter is het bod nog niet definitief omdat, na nu blijkt, een gemeente alleen voor 75% subsidie in aanmerking komt bij het volledig functioneren van de EVZ. Dat blijkt in 9 van 19 km niet het geval te zijn. Waterschap is hierover nog in gesprek met de provincie, hoe hiermee omgegaan gaat worden. Het effect van de verhoging in de uitvoering zal pas over enkele jaren zichtbaar worden, afhankelijk van de snelheid van vooral grondverwerving en uitsluitend mits de verhoogde provinciale bijdrage de komende jaren blijft bestaan.

Schadevergoeding waterberging
In 2018 zijn geen waterbergingsgebieden ingezet. Er is daardoor ook geen schadevergoeding voor waterberging uitgekeerd.

Subsidierisico's
Diverse projecten van het waterschap ontvangen subsidies op basis van Europese, nationale of provinciale regelingen. In een aantal gevallen doen we dat ook gezamenlijk met andere partners. Daarbij moet voldaan worden aan de (soms aanvullende) voorwaarden die de subsidiegever stelt. In veel gevallen zijn separate accountantsverklaringen nodig. De definitieve uitbetaling van de subsidiegelden is gekoppeld aan tijdige uitvoering, voldoen aan inhoudelijke randvoorwaarden en een accurate financiële verantwoording.

Exoten
De kosten voor het verwijderen van exoten variëren jaarlijks sterk. Daarom wordt in de begroting hiermee geen rekening gehouden. De kosten worden geboekt onder onderhoud waterlopen en verantwoording hierover vindt achteraf plaats.
De belangrijkste plaagsoort in ons gebied is Grote Waternavel. De Grote Waternavel kan slecht tegen vorst, maar groeit vaak massaal na een zachte winter.
De uitgaven voor de bestrijding van exoten bedroeg in 2018 bijna € 180.000 en dit was vrijwel uitsluitend voor de bestrijding van Grote Waternavel. De uitgaven zijn € 30.000 hoger dan in 2017, maar blijven nog ver onder het bedrag van € 300.000 in 2016.

Planschade
In 2018 is één verzoek om planschade ontvangen in verband met de aanwijzing van waterbergingsgebied Diesdonk in de legger Oppervlaktewateren. Dit verzoek is nog in behandeling.

Risico's rond renovatie rwzi 's-Hertogenbosch
<u>Bonus/Malus regeling</u>
De Bonus/Malus condities zoals die als procesgarantie zijn opgenomen in de basisovereenkomst "Uitbreiding en realisatie rwzi Den Bosch".
De bandbreedte is een uit te keren bonus gemaximeerd op 2,5% van de aanneemsom exclusief BTW is ca. € 1.210.000 incl. BTW aan het einde van de onderhoudsperiode (na een meetperiode om de hoogte van de bonus/malus te bepalen) (die waterschap Aa en Maas daarna zelf in de dan volgende 14 jaar gaat terugverdienen) of een te ontvangen malus gemaximeerd op 10% van de aanneemsom exclusief BTW is € 4.840.000 incl. BTW (waarvoor waterschap Aa en Maas dus in de dan volgende 14 jaar uitgaven kan doen om de installatie we de gewenste output te laten genereren). De bonus/malus zal worden verrekend na het verstrijken van de onderhoudstermijn en worden gefinancierd binnen de exploitatie. De mogelijk te ontvangen opbrengsten worden niet begroot maar verwerkt in de exploitatie wanneer deze daadwerkelijk zijn ontvangen en/of verrekend.
<u>Stagnatie bedrijfsvoering als gevolg van renovatie</u>

Bij nieuwe investeringsprojecten en scope-wijzigingen in bestaande projecten moet rekening gehouden worden met de consequenties voor onderhoud en beheer. De ervaring leert dat bij uitzonderlijk grote projecten zoals de renovatie van rwzi Den Bosch, om te blijven voldoen aan wetgeving en verwachtingen, substantieel extra inzet (uren) nodig is van onze eigen medewerkers. Deze uren zitten onder andere in: het aanwezig zijn bij testen, advies/informatieverstrekking, aan/afschakelen van apparatuur, beoordelen van ontwerpen, afname als installatieverantwoordelijke, opnemen van nieuwe/gewijzigde objecten in het OBS, etc. Verder kunnen door in het renovatie-traject proactief te zijn diverse meerwerkkosten na oplevering worden voorkomen.
Om de voortgang van de dagelijkse bedrijfsvoering (Beheer & Onderhoud) en van andere projecten (O&R) op rwzi 's-Hertogenbosch niet in gevaar te brengen zal mogelijk extra inhuur nodig zijn.

Planning
De oplevering is gepland voor eind 2019. In 2019 worden voornamelijk de zuiveringsstraten van de waterlijn (aeratietank + nabezinktanks) gerenoveerd, en worden de wegen en aanplanting gerealiseerd. Ook de realisatie van de EVZ is in het voorjaar van 2019 gereed.

Vanaf januari 2018 is de slibvergisting gefaseerd in bedrijf genomen en sinds het voorjaar van 2018 zijn beide tanks in bedrijf. Hierbij merken we op dat het opstarten van een gisting niet één moment is, maar een periode van ruim 12 maanden beslaat. Ook de aanvoer van extern slib is opgestart en verloopt gestaagd. De gasproductie neemt sterk toe en de afzet naar de Afvalstoffendienst en Heineken verloopt goed. Naar verwachting zal medio 2019 de installatie op volle capaciteit in bedrijf zijn.

Technologie
De opdrachtnemer heeft zich voor de renovatie van de RWZI 's-Hertogenbosch ingeschreven met een nieuwe technologie. Daarmee wordt een belangrijk deel nu full-scale toegepast en getest op RWZI 's-Hertogenbosch. De testen hebben vooralsnog geen concrete resultaten opgeleverd die aantonen dat de technologie aanslaat. Contractueel ligt het risico voor de realisatie van de RWZI bij de opdrachtnemer en daarmee ook het risico van de werking van de technologie. Wel zijn scenario's uitgewerkt die resulteren in een zuivering die voldoet aan gestelde eisen.

Contract
Er zijn een aantal contractissues die mogelijk leiden tot blijvende verschil- en geschilpunten met mogelijk een juridisch traject. Deze onderwerpen hebben de volle aandacht van de directie en het projectmanagement, maar door vast te houden aan het contract blijft onze sterke juridisch positie gehandhaafd.

Vpb-plicht
Het waterschap is per 1 januari 2016 vpb-plichtig geworden. Dit houdt in dat er winstbelasting afgedragen dient te worden over ondernemersactiviteiten. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan het uitlenen en detacheren van personeel, het vermarkten van reststromen (levering biogas aan een bedrijf, levering groen gas aan een afvalstoffendienst, levering struviet, levering elektriciteit aan het net), het overnemen van beheer en onderhoud gemeentelijke kunstwerken etc. Hoewel het waterschap zelf geen winst maakt, kan op activiteitniveau fiscaal gezien wel sprake zijn van winst (fiscale winstbepaling kent andere waarderingsgrondslagen).
De aangifte voor 2017 resulteerde in een verlies en daarmee is de voorlopige aanslag komen te vervallen. De aangifte over 2018 wordt verwerkt in de jaarrekening 2019.

AQUON
In april 2015 heeft AQUON haar drie panden laten waarderen door een externe taxateur nadat dit in maart 2011 ook is uitgevoerd. De taxateur heeft toentertijd een nieuwe actuele waarde vastgesteld

op basis van de huidige marktwaarde. Verwacht wordt dat een van de panden welke ter verkoop wordt aangehouden, in het jaar 2019 verkocht zal zijn.

In februari 2019 heeft AQUON haar overige twee panden opnieuw laten taxeren. De taxateur heeft hiermee aangegeven dat er een toenemende belangstelling is voor laboratoriumruimte. Zij geeft daarbij ook aan dat individuele laboratoriumruimten specifiek zijn in een toepassingsproces.

AQUON loopt het risico dat deze taxatiewaarden tegenvallen en/of de tijdslijn van een eventuele vervreemding anders zal verlopen. Het risico van daling en stijging van verkoopwaarde wordt niet eerder zichtbaar dan op het verkoopmoment. Voor dit risico zijn verder geen maatregelen opgenomen bij gebrek aan andere bruikbare informatie.

Wateroverlast
Als gevolg van de extreem hevige neerslag in de periode mei – juni 2016 is met name in het zuidoosten van het beheergebied van Aa en Maas veel schade ontstaan door wateroverlast. Naar aanleiding hiervan heeft het waterschap 268 schadeclaims ontvangen van of namens gedupeerden. De laatst ingediende claim is van begin mei 2018.
Een grove inschatting van de totaal geclaimde schade (vooral gewasschade) komt uit op circa € 8 miljoen met een bandbreedte van € 2 miljoen. Inmiddels is een groot deel van de schadeclaims (circa 261) door het waterschap en/of de verzekeraar beoordeeld. Thans staan nog 4 claims open. Voor deze claims is een deskundige onderzoek gelast voor de rechtbank. De verwachte oplevering van het hydrologisch rapport is medio 2019. Wederpartijen dienen n.a.v. het hydrologisch rapport te besluiten de procedure voort te zetten of te staken.
Van de beoordeelde schadeclaims hebben we in het merendeel van de gevallen de aansprakelijkheid afgewezen. In drie gevallen is aansprakelijkheid erkend en in vier gevallen is besloten om tot vergoeding van nadeelcompensatie over te gaan. Totaal is circa € 58.000 uitgekeerd.
Inmiddels heeft het waterschap naar aanleiding van de afwijzingen 8 dagvaardingen ontvangen en 9 verzoeken om nadeelcompensatie op grond van artikel 7.14 Waterwet. In 5 gevallen is de afwijzing van het verzoek om nadeelcompensatie inmiddels onherroepelijk. In één geval is bezwaar ingediend en in één geval is beroep ingesteld. In de overige twee gevallen is het verzoek nog in behandeling.

Tariefdifferentiatie wegen
Op 9 november 2018 heeft de Hoge Raad in cassatie een definitief oordeel geveld inzake de tariefdifferentiatie voor verharde openbare wegen bij de watersysteemheffing. De Hoge Raad heeft geoordeeld dat voor het begrip ‘verharde openbare wegen’ zoals dat in artikel 122, derde lid, onder b, van de Waterschapswet voor de tariefdifferentiatie wegen wordt gebruikt, beperkt moet worden uitgelegd. De Hoge Raad oordeelde dat onverharde weggedeelten die dienstbaar zijn aan de (verkeersfunctie van de) verharde weg, niet onder de reikwijdte van dit begrip vallen. Daarmee mag de tariefdifferentiatie wegen zich dus alleen uitstrekken over verharde weggedeelten.
Tot op heden hanteerden alle waterschappen een tariefdifferentiatie wegen uitgaande van de ruime interpretatie van het begrip ‘verharde openbare wegen’ dus inclusief de onverharde weggedeelten dienstbaar aan de verkeersfunctie van de weg (bijvoorbeeld de onverharde berm). Voor 2018 zijn de opgelegde aanslagen inmiddels onherroepelijk. Voor 2019 e.v. dient rekening gehouden te worden met een lagere inkomsten ter grootte van ca € 115.000.

Lopende het jaar nieuw ontstane risico’s

ICT-kosten
De Unie van Waterschappen (UVW) heeft gemeld dat de Rijksoverheid steeds meer voorzieningen direct gaan factureren bij de waterschappen en belastingkantoren. Dit betreft onder andere
De kosten voor: Mijn Overheid, Digid, (Digi)-Koppelingen en Basis Registratie Personen (BRP).

De mogelijke extra kosten die doorberekend worden voor deze voorzieningen bedragen € 100.000.

Superkritisch vergassen
In het kader van het project Superkritisch vergassen fase 2 (Supersludge) is door het Algemeen Bestuur in 2015 een investeringskrediet beschikbaar gesteld van totaal € 600.000.
Ondanks de uitputting van het door het AB beschikbaar gestelde krediet 2 en de opgelopen vertragingen als gevolg van het opstarten van de pilotinstallatie op rwzi Dinther, wordt vooralsnog verwacht dat het resterende saldo voor deelfase 2a van ca. € 15.000,- voldoende is voor het uitvoeren van onze werkzaamheden aan de pilotinstallatie t/m het tweede kwartaal 2019. In het tweede kwartaal zal een bestuursvoorstel worden ingediend m.b.t. het verwachte resterend benodigde krediet voor het afronden van deelfase 2a t/m eind 2019. Vóór eind 2019 wordt op basis van de resultaten van de pilotinstallatie een aanvullend bestuursvoorstel ingediend voor een Go/No Go-beslissing t.a.v. de opschaling naar een demo-installatie Superkritisch vergassen (fase 2b).

Afgeronde risico's

Claim varkenshouder
Een varkenshouder die stelt dat hij als gevolg van onrechtmatige besluitvorming van het waterschap zijn bedrijf niet heeft kunnen uitbreiden, heeft een claim van € 465.560 exclusief advieskosten ingediend bij het waterschap. Na advies te hebben ingewonnen bij een advocaat heeft het waterschap de claim afgewezen. De varkenshouder heeft laten weten zich te beraden over eventuele vervolgstappen.
De laatste schriftelijke reactie van wederpartij is eind 2015 ontvangen door het waterschap. Begin januari 2016 is daarop gereageerd door ons DB. Afwijzing aansprakelijkheid is gehandhaafd omdat er geen nieuwe feiten en omstandigheden zijn aangevoerd. Er is sinds begin 2016 géén reactie meer op gekomen.

Aansprakelijkstelling voor schade aan monumentale muur
Medio februari 2017 heeft het waterschap een aansprakelijkstelling ontvangen voor schade aan een monumentale muur. De schade zou het gevolg zijn van ophoging van een dijk en opvulling van talud. De schade is door de wederpartij begroot op € 1.006.000 (zijnde de kosten van: herstel schade, schade beperkende maatregelen en kosten juridische bijstand). Het waterschap heeft een externe jurist in geschakeld. Aansprakelijkheid is vooralsnog afgewezen met een beroep op verjaring.

Cao-onderhandelingen
In de begroting 2017 is rekening gehouden met een loonontwikkeling van 1% en in de begroting van 2018 is rekening gehouden met 1,5% loonontwikkeling. De in de begroting opgenomen bedragen voor de loonontwikkeling zijn echter onvoldoende om de, met het nu afgesloten akkoord gepaard gaande, financiële consequenties op te kunnen vangen. Een begrotingswijziging ter grootte van de niet gedekte extra personeelslasten is reeds akkoord bevonden.

1.7.6 Financiering

Met betrekking tot het financieringsbeleid is dit in 2018 uitgevoerd conform de voorwaarden van de Wet financiering decentrale overheden (Fido) uit 2001. Voor het beheersen van de financiële (rente)risico's zijn de volgende twee instrumenten gehanteerd:
- Kasgeldlimiet (renterisico vlottende schuld);
- Renterisiconorm (renterisico vaste schuld).

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is ingesteld om het risico bij korte termijnfinanciering (< 1 jaar) te beperken. De limiet geeft de grens aan tot welk bedrag lagere overheden hun activiteiten met korte middelen mogen financieren. Voor waterschappen is die limiet bepaald op 23% van de totale nettolasten. Elk kwartaal wordt de gemiddelde kortlopende schuld getoetst aan de kasgeldlimiet. Indien voor het derde achtereenvolgende kwartaal de kasgeldlimiet wordt overschreden, dient de Provincie daarvan op de hoogte te worden gesteld en dient een plan om binnen de kasgeldlimiet te blijven ter goedkeuring voor aan de Provincie te worden voorgelegd. Voor 2018 was de limiet € 28,3 miljoen. In verband met een (verwachte) structurele overschrijding van de limiet is in juni 2015 een lang lopende geldlening groot € 180 miljoen afgesloten met uitgestelde stortingen. Voor 2018 betekende dit op 15 januari een ontvangst van € 40 miljoen. De hoogte van de rekening-courant overeenkomst staat los van de hoogte van het kasgeldlimiet zolang voldaan wordt aan een gemiddelde kasgeldlimiet van € 28,3 miljoen per jaar. De vastgestelde rekening-courantlimiet van € 36 miljoen is voor 2018 ruim voldoende gebleken.

Schatkistbankieren

Het verplicht schatkistbankieren is met ingang van 1 januari 2014 opgenomen in de Wet Fido. Voor decentrale overheden betekent schatkistbankieren dat zij al hun overtollige middelen aanhouden in de schatkist (rekening-courant) bij het Ministerie van Financiën. De hoogte van deze drempel is afhankelijk van de financiële omvang van het waterschap. De drempel is vastgesteld op 0,75% van het jaarlijkse begrotingstotaal, met een minimum van € 250.000. Voor 2018 gold voor waterschap Aa en Maas een drempel van € 850.000. Gedurende het jaar zijn er diverse opnames en afstortingen verricht op de RC Rijksschatkist. De aan ons opgelegde drempel van € 850.000 (gem. per 3 maanden) is in 2018 niet overschreden.

Renterisiconorm

De renterisiconorm is ingesteld om het risico bij lange termijnfinanciering (> 1 jaar) te beperken. Het waterschap loopt renterisico op het moment dat nieuwe leningen aangetrokken moeten worden (herfinanciering) of als een renteherziening van toepassing is. Het doel van deze norm is het voorkomen van een overmatige afhankelijkheid van het renteniveau van één bepaald jaar ter bescherming van de financiële positie. In onderstaan overzicht is de conclusie dat het gevaar van onvoorziene veranderingen van de (financiële) resultaten door rentewijzigingen niet groot is omdat de ruimte nog € 9.508.000 bedraagt ten opzichte van de renterisiconorm.

Voor alle lagere overheden geldt een risiconorm van 30% van de nettolasten.
Het verschuldigde jaarbedrag aan aflossingen, vermeerderd met het lening bedrag dat voor renteherziening in aanmerking komt, mag niet hoger zijn dan de risiconorm.

Tabel 17: Berekening en toetsing renterisiconorm

Renterisiconorm en renterisico's vaste schuld in jaar 2018 (bedragen x € 1.000)			
		Begroot	**Werkelijk**
1.	Renteherzieningen	€ 0	€ 0
2.	Aflossingen	€ 24.452	€ 24.452
3.	**Renterisico (1+2)**	**€ 24.452**	**€ 24.452**
4.	**Renterisiconorm (4a*4b)**	**€ 33.985**	**€ 33.960**
5a = (4>3)	ruimte onder renterisiconorm	**€ 9.533**	**€ 9.508**
5b= (3>4)	Overschrijding renterisiconorm		
Berekening	**RENTERISICONORM**		
4a	Begrotingstotaal (netto)	€ 113.283	€ 113.200
4b	Bij ministerie vast gesteld %	30%	30%

In bovenstaande tabel wordt het feitelijke renterisico op het begrotingstotaal bepaald (3). Dit gebeurt door de bepaling van de netto renteherziening (zie 1) en de aflossingen (2) te sommeren. De renterisiconorm (4) wordt vastgesteld door het begrotingstotaal (4a) te vermenigvuldigen met een door het ministerie vastgesteld percentage van 30% (4b).

Financiering van de toekomstige investeringen
Door de in 2015 afsloten geldlening van € 180 miljoen (met uitgestelde stortingen), is de financiering van de toekomstige investeringen voor het uitvoeren van het voorkeursscenario van het WBP en de uitgaven voor renovatie rwzi 's-Hertogenbosch tijdens de bestuursperiode 2015-2019 gedekt. In 2018 is de volgende storting ontvangen:
15 januari 2018 € 40,0 miljoen, rente 1,904%, 20 jaar linear.
Gedurende 2018 is gebleken dat deze gelden ruim voldoende waren ter dekking van de investeringsuitgaven.

Rentevisie
De beschouwing van de renteontwikkelingen is gebaseerd op de rentepercentages zoals gehanteerd door de Nederlandse Waterschapsbank. Hierna worden de verwachte renteontwikkelingen nader toegelicht.

Geldmarkt
Op de geldmarkt vinden transacties plaats met een korte looptijd (< 1 jaar). Bij de begroting 2018 is uitgegaan van een rente percentage van gemiddeld -0,27% (september 2017 Euribor). Het werkelijke rentepercentage op 31 december 2018 was -0,121% (12 maands Euribor).

Kapitaalmarkt
Op de kapitaalmarkt worden financieringsmiddelen met een lange looptijd (> 1 jaar) verhandeld. Bij het opstellen van de begroting 2018 was de verwachting dat de rente licht zou stijgen. De rente per september 2017 was 1,19%. Het werkelijke gemiddelde rentepercentage voor 2018 voor lening met looptijd 10 jaar is uitgekomen op 0,96% (10 jaar fix), dus een lichte daling.

Liquiditeitsprognose
De liquiditeitsprognose is vervaardigd om adequaat op de lopende ontwikkelingen ten aanzien van de kapitaalmarkt te kunnen reageren.

In onderstaande grafiek wordt per maand het eindsaldo van de liquide middelen weergegeven ten opzichte van de toegestane kasgeldlimiet en schatkistbankieren.

Grafiek 3: Liquiditeitsoverzicht 2018 (saldi x € 1.000)

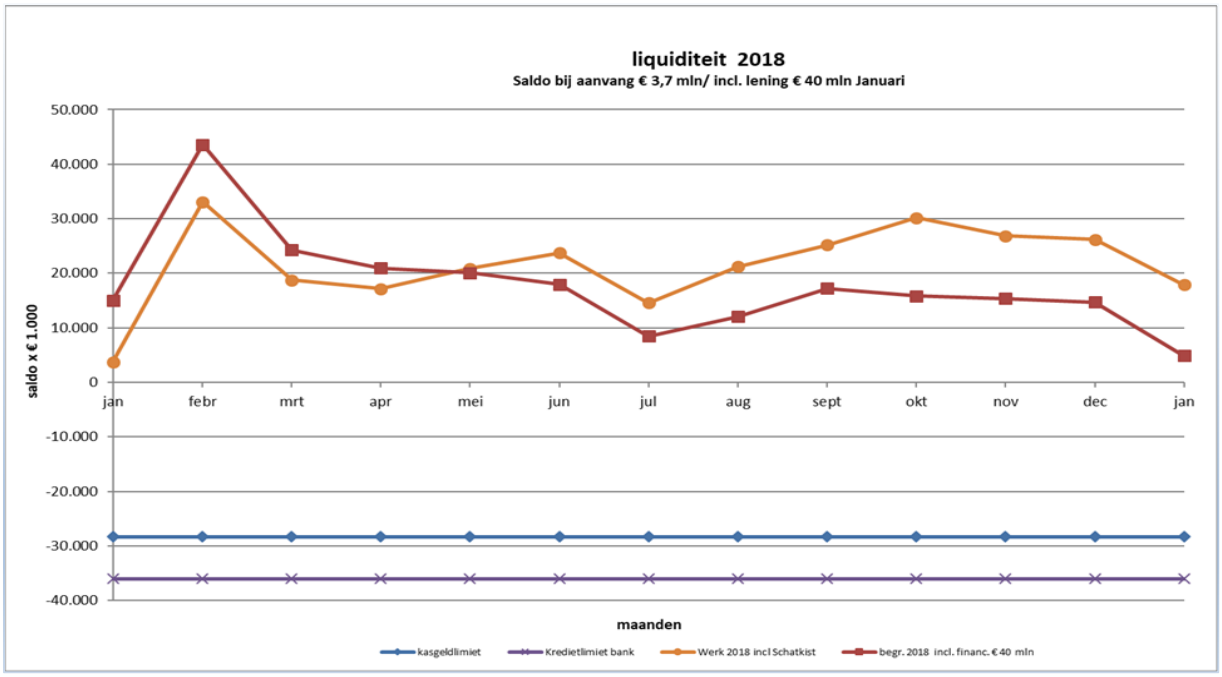

Uit bovenstaande grafiek kan men afleiden dat de begroting incl. fin € 40 mln. (**bruine lijn**) t.o.v. de werkelijk uitgaven (**oranje lijn**) tonen een vergelijkbaar patroon, echter wel met een duidelijk positief verschil wat wordt veroorzaakt door de lagere uitgaven in 2018. Tevens kan hieruit afgeleid worden dat zowel het kasgeldlimiet van 28,3 mln. (**blauwe lijn)** als de banklimiet van € 36 mln. (**paarse lijn)** ruim voldoende zijn gebleken.

Schuldenpositie

Als gevolg van de in ***2015*** afgesloten lening van € 180 miljoen met uitgestelde betalingen (zie toelichting "***Financiering van de toekomstige investeringen")***, ten behoeve van de financiering van het WBP en de renovatie van de waterzuivering Den Bosch, zal de schuldenpositie geen verandering ondergaan. Tenzij in 2018 een aanvullende lening noodzakelijk zou zijn geweest; dit was echter niet aan de orde.

Rekening houdend met bovenstaande wordt in onderstaande grafiek de ontwikkeling van schulden positie tot en met 2023 weergegeven.

Grafiek 4: overzicht stand vaste schulden

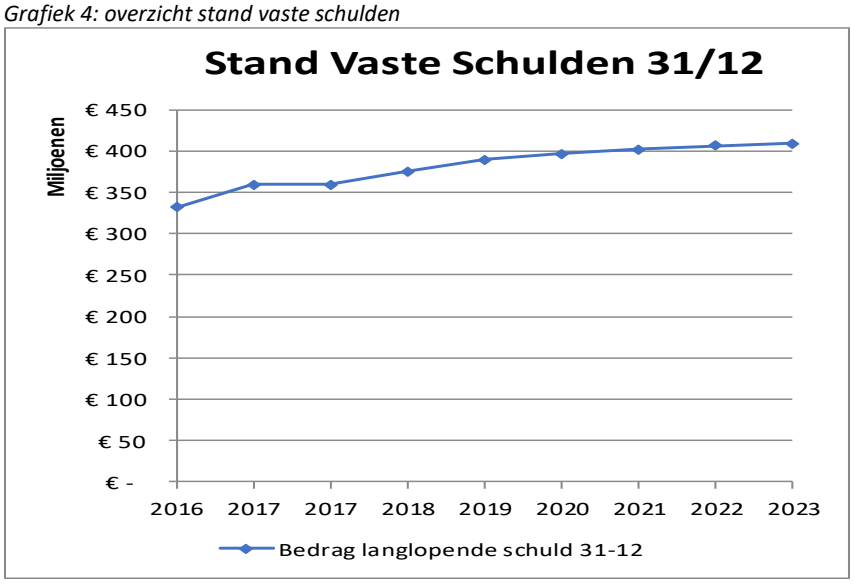

De verhouding tussen langlopend vreemd vermogen en de belastinginkomsten voor 2018 in vergelijking met de begroting ziet er als volgt uit:

Omschrijving	Realisatie 2018	Begroot 2018
Bedrag langlopende schuld 31-12	€ 375.169.166	€ 375.169.167
Belastinginkomsten	€ 121.122.733	€ 114.552.091
Verhoudingsgetal (A gedeeld door B)	3,10	3,28

De extra belasting opbrengsten veroorzaken de positieve daling van het verhoudingsgetal.

1.7.7 Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn rechtspersonen waarmee het waterschap een bestuurlijke en financiële band heeft. Een *bestuurlijk belang* wordt gekenmerkt door een bestuurszetel en/of stemrecht. Er is sprake van *financieel belang* wanneer het waterschap middelen ter beschikking heeft gesteld en het risico loopt die kwijt te raken bij faillissement. Hiervan is ook sprake als financiële problemen bij verbonden partijen verhaald kunnen worden op het waterschap.

Ons beleid ten aanzien van verbonden partijen is vastgelegd in de beleidsnota Verbonden partijen/Good Governance, vastgesteld door het AB op 16 december 2011.

De volgende rechtspersonen kunnen worden aangemerkt als verbonden partij:
- Gemeenschappelijke Regeling Afvalwater Vught met waterschap De Dommel;
- Aquaminerals;
- AQUON;
- Brabants Historisch Informatiecentrum (BHIC);
- Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB);
- Het Waterschapshuis (HWH);
- Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant;
- Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB);
- Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB Bank);
- NV Slibverwerking Noord-Brabant (SNB);
- STOWA (Stichting toegepast onderzoek water);
- Unie van Waterschappen (UVW).

In navolging van de implementatie van de Nota Verbonden partijen wordt u jaarlijks in de laatste AB-vergadering in een afzonderlijk bestuurlijk voorstel geïnformeerd over de ontwikkelingen van de verbonden partijen.
De eventueel aanwezige financiële risico's t.a.v. de verbonden partijen zijn verder uitgewerkt in § 1.7.5 weerstandsvermogen.

GR Afvalwater Vught met waterschap De Dommel				
Vestigingsplaats	’s-Hertogenbosch			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling			
Ingangsdatum	1 januari 1995			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Aa en Maas ontvangt en behandelt voor waterschap De Dommel het afvalwater van de gemeente Vught op de rwzi te ’s-Hertogenbosch			
Bestuurlijk belang	Commissie van overleg waarvoor de DB’s van beide waterschappen een lid en een plaatsvervangend lid aanwijzen			
Deelnemende partijen	Waterschappen Aa en Maas en De Dommel			
Relatie met programma	Schoon water			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Doelmatige behandeling van het afvalwater dat door de gemeente Vught wordt ingezameld en een optimale benutting van de beschikbare verwerkingscapaciteit op de rwzi ’s-Hertogenbosch.			
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Geen			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	Aa en Maas ontvangt een vergoeding van De Dommel die bestaat uit het aantal aangeboden ve’s vermenigvuldigd met het tarief per ve (Aa en Maas)			
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	n.v.t.	€ 1.561.330 (opbrengst)	n.v.t.	€ 1.567.014 (opbrengst)
2018	n.v.t.	€ 1.585.710 (opbrengst)	n.v.t.	€ 1.655.251 (opbrengst)
Door voortgang in de definitieve aanslagen bij De Dommel kan tussen de jaren een verschuiving optreden in de realisatie.				

Aquaminerals	
Vestigingsplaats	Nieuwegein
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Ingangsdatum	1 januari 2018
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Aquaminerals verzorgt de afzet van grondstoffen die vrijkomen uit het zuiveringsproces. Het gaat hierbij in eerste instantie om cellulose en struviet.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder met stemrecht.
Deelnemende partijen	Alle drinkwaterbedrijven in Nederland, waterschappen Aa en Maas, Amstel Gooi en Vecht.
Relatie met programma	Schoon water
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	In het kader van de circulaire economie en duurzaamheid.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	- Langdurige relatie om ontzorgd te worden bij het afzetten en vermarkten van rest- en grondstoffen. In de beginperiode vooral gericht op de afzet van struviet en cellulose, op termijn wellicht ook voor andere producten. - Toezien op verder aquireren van waterschappen als deelnemer, om zodoende in de toekomst groter aanbod (gezamenlijke afzet) en daarmee grotere schaalvoordelen te kunnen bewerkstelligen.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Aandelenkapitaal ter waarde van € 40.000 (546 aandelen).

Vermogen van de verbonden partij

Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 787.500	€ 1.643.600	€ 847.400	€ 2.017.000
2018	€ 847.400	€ 2.017.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	n.v.t.	n.v.t.	€ 7.216.40	n.v.t.
2018	n.v.t.	n.v.t.	Nog niet bekend	n.v.t.

Aquon	
Vestigingsplaats	‘s-Hertogenbosch
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Ingangsdatum	1 juli 2011
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Aquon verricht laboratoriumonderzoek en heeft als doel te komen tot vergroting van efficiency, vermindering van kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging en kwaliteitsverbetering en versterking van innovatiekracht.
Bestuurlijk belang	Zetel in het Algemeen Bestuur met stemrecht
Deelnemende partijen	Waterschappen Aa en Maas, De Dommel, Brabantse Delta, Schieland en Krimpenerwaard, Delfland, Rijnland, Hollandse Delta, Rivierenland en De Stichtse Rijnlanden.
Relatie met programma	Schoon water
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Aquon verricht monstername- en laboratoriumwerkzaamheden t.b.v. de kwalitatieve monitoring (KRW) van het watersysteem, de monitoring van de zuiveringsinstallaties, hydrobiologie (ecologie), waterbodemonderzoek, grondwateronderzoek en t.b.v. handhavingsactiviteiten en calamiteiten. In 2018 worden nog specifieke analysewerkzaamheden verricht t.b.v. baggeren en de projecten “Renovatie rwzi Den Bosch”, “Superkritisch vergassen”, “Fractionering zuiveringen”, “Geneesmiddelen zuiveringen en watersysteem” en “Prioritaire stoffen Toestand en Trend ”.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partijen	Geen, de bestuurlijke en bedrijfsmatige focus is gericht op een stabiele bedrijfsvoering en verlaging van de kosten. Om dit te bereiken is een strategische herijking uitgevoerd. Daarbij is een nieuwe visie ontwikkeld (Aquon 2.0) en een ombouwplan met implementatieplan gemaakt. Dit proces wordt door het AB van waterschap Aa en Maas gesteund. Tevens heeft het AB besloten om de deelname van Aa en Maas in Aquon te continueren.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Op basis van Ilow-punten, waarbij geldt dat tot en met 2017 een garantieregeling is toegepast. Tot en met 2013 is tevens een vereveningsbijdrage toegepast.

Vermogen van de verbonden partij

Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 1.165.101	€ 17.173.929	€ 293.592	€ 16.284.803
2018	€ 293.592	€ 16.284.803	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 20.494.000	€ 1.516.000	€ 20.504.984	€ 1.597.512
2018	€ 21.256.000	€ 1.776.000	Nog niet bekend	€ 1.866.000

Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC)				
Vestigingsplaats	’s-Hertogenbosch			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling			
Ingangsdatum	1 januari 2005			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Het BHIC heeft als doel het behartigen van de belangen van de deelnemende partijen bij alle aangelegenheden betreffende de archiefbescheiden en collecties in rijksarchiefbewaarplaats in de Provincie Noord-Brabant en de archiefbewaarplaatsen van de deelnemende gemeenten en waterschappen.			
Bestuurlijk belang	Het AB bestaat uit 8 leden, het DB uit 4 leden. Niet alle deelnemers (waaronder Aa en Maas) hebben zitting in het bestuur. Wel hebben alle deelnemers de mogelijkheid hun standpunten in te brengen middels het (adviserende) portefeuillehoudersoverleg waarin alle deelnemers zijn vertegenwoordigd.			
Deelnemende partijen	Waterschap Aa en Maas, Waterschap De Dommel, het Rijk en diverse Brabantse gemeenten (Bernheze, Boekel, Boxmeer, Cuijk, Grave, Haaren, Landerd, Meierijstad, Mill, Oss, Sint-Anthonis, Sint-Michielsgestel, Uden en Vught).			
Relatie met programma	Bedrijfsvoering			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Beheer van de overgebrachte archiefbescheiden en het toezicht op het beheer van niet-overgebrachte archiefbescheiden.			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	Bijdrage op basis van bedrag per inwoner			
Vermogen van de verbonden partij				
	Stand 1-1-xxxx		Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 2.906.805	€ 2.880.888	€ 3.818.059	€ 2.474.301
2018	€ 3.818.059	€ 2.474.301	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 4.945.700	€ 107.200	€ 4.287.052	€ 107.200
2018	€ 5.134.500	€ 109.100	Nog niet bekend	€ 109.100
In 2014 is de huur met € 797.700 verlaagd. Dit was niet begroot. De rijksbijdrage die het BHIC voor de huur ontving is niet overeenkomstig verlaagd, omdat het Rijkshuisvestingsstelsel mogelijk aangepast wordt. Conform afspraak met het ministerie is het teveel ontvangen bedrag in een bestemmingsfonds gestort, in afwachting van verdere besluitvorming. Hierdoor is het eigen vermogen eind 2014 sterk toegenomen. Besluitvorming heeft nog niet plaatsgevonden. Daarom is ook het in 2015, 2016 en 2017 teveel ontvangen bedrag in het bestemmingsfonds gestort en het eigen vermogen sterk toegenomen (de totale omvang bestemmingsfonds eind 2017 bedraagt € 3.303.8499).				

Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB)				
Vestigingsplaats	Oss			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling			
Ingangsdatum	1 juli 2011			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	BSOB verzorgt de heffing en invordering van waterschapsbelastingen en gemeentelijke heffingen en stelt de WOZ-waarde voor woningen en bedrijfspanden vast			
Bestuurlijk belang	Zetel in het Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur met stemrecht			
Deelnemende partijen	Waterschap Aa en Maas, gemeenten Asten, Bernheze, Boekel, Deurne, Gemert-Bakel, Laarbeek, Landerd, Oss, Sint Anthonis, Someren en Uden			
Relatie met programma	Maatschappelijke rol en bedrijfsvoering			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Het behalen van een kwalitatief hoogwaardig en efficiënt niveau van belastingheffing en -invordering. Dit leidt tot een adequate dienstverlening aan de deelnemers en belastingplichtigen en het reduceren van de maatschappelijke kosten.			
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Toezien op het opstellen van een strategie voor toetreden van potentiele nieuwe deelnemers en het dientengevolge bereiken van financieel voordeel voor de huidige deelnemers.			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	Aantal WOZ objecten, aantal aanslagregels en aantal aanslagbiljetten.			
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 1.414.000	€ 9.402.000	€ 1.002.000	€ 11.174.000
2018	€ 1.002.000	€ 11.174.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 8.309.750	€ 3.154.824	€ 8.829.000	€ 2.514.637
2018	€ 7.826.123	€ 2.550.569	Nog niet bekend	€ 2.523.893

Het Waterschapshuis (HWH)	
Vestigingsplaats	Amersfoort
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Ingangsdatum	1 juli 2010
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	HWH is de regie-, beheer- en uitvoeringsorganisatie voor de waterschappen op het gebied van Informatievoorziening. De regeling is getroffen om de informatie- en bedrijfsprocessen van de waterschappen te ondersteunen en daarmee te voorzien in een behoefte van algemeen belang.
Bestuurlijk belang	Zetel in het Algemeen Bestuur met stemrecht
Deelnemende partijen	Alle Nederlandse waterschappen
Relatie met programma	Bedrijfsvoering
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Het verbeteren van informatie- en bedrijfsprocessen met behulp van ICT ter bevordering van de kwaliteit en efficiëntie van de taakuitvoering. Dit behelst onder andere: - Kennis samenbrengen en onderzoeken van kansen om te komen tot samenwerking bij nieuwe ICT projecten; - Efficiënte ICT ondersteuning door levering, beheer en onderhoud van gemeenschappelijke voorzieningen voor onder andere: • Informatievoorziening voor de waterketen (Z-info, BZV (bedrijfsvergelijking zuiveringsbeheer)); • Beheren van kerngegevens die nodig zijn voor het primaire proces en aansluiten op eisen en wensen die daar wettelijk en organisatorisch aan gesteld worden (o.a. DAMO (datamodel) keringen, transport, waterssysteem), SAW@ (systeem voor vergunningverlening, toezicht en handhaving); • Toegankelijke en transparante waterschapsinformatie om te voldoen aan wettelijke datastromen en andere externe dataverplichtingen (o.a. omgevingswet (t.b.v. Laan van Leefomgeving, een nieuw, samenhangend stelsel van gegevensvoorzieningen over de leefomgeving), Waterschapsnet (website), centrale distributielaag (geovoorziening); • Generieke informatievoorziening voor diverse bedrijfsfuncties (b.v. actueel hoogtebestand 2014-2019 (landsdekkend hoogtebestand)), beeldmateriaal 2016-2018 (landelijke set luchtfoto's).
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Deelname aan (nieuwe) projecten van HWH wordt per project bekeken, mede op basis van een businesscase.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Bij HWH wordt onderscheid gemaakt tussen instandhouding (betreft instandhouding van de basisinfrastructuur van HWH en de beschikbare capaciteit) en programma's/ projecten. Alle deelnemers dragen conform de unieverdeelsleutel bij aan het instandhoudingsdeel. Dit betekent dat aan 45% van de instandhoudingskosten door elk waterschap gelijk wordt

	bijgedragen. De overige 55% van de instandhoudingskosten wordt naar rato van de omvang van de belastingopbrengst van elk waterschap verdeeld. Tussen instandhouding en programma's/projecten en tussen programma's/projecten onderling wordt het "Loden deur principe" gehanteerd. Deelnemers dragen alleen de kosten en risico's voor projecten waaraan zij deelnemen. De kostenverdeling bij de verschillende projecten is in deelnameovereenkomsten geregeld. De mogelijke verdeelsleutels zijn vastgelegd in het programmareglement.

Vermogen van de verbonden partij

	Stand 1-1-xxxx		Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 37.255	€ 9.588.869	€ 0	€ 11.358.875
2018	€ 0	€ 11.358.875	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 15.902.950	€ 605.660	€ 17.683.881	€ 933.353
2018	€ 16.910.581	€ 699.676	Nog niet bekend	Nog niet bekend

T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:

- De begrotingsbedragen betreffen steeds de primitieve begroting. Gedurende het jaar vinden er bij HWH begrotingswijzigingen plaats (zowel met als zonder zienswijzeprocedure).

Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant				
Vestigingsplaats	Breda			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling			
Ingangsdatum	2010			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Doelmatige bestrijding van de muskusrat en beverrat en het voorkomen van schade door deze soorten aan waterstaatswerken in het bijzonder.			
Bestuurlijk belang	Ieder waterschap wordt vertegenwoordigd door één lid van het dagelijks bestuur			
Deelnemende partijen	Waterschappen Brabantse Delta, De Dommel en Aa en Maas			
Relatie met programma	Veilig en bewoonbaar beheergebied			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Voorkomen van schade aan waterstaatswerken door muskusrat en beverrat.			
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	In de vergadering van 9 oktober 2015 heeft het AB van waterschap Aa en Maas ingestemd met een verlenging van de gemeenschappelijke regeling met minimaal 5 jaar.			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	De waterschappen nemen ieder deel voor één derde (1/3). Dit geldt eveneens ten aanzien van de risico's.			
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 2.259.300	€ 753.100	€ 2.196.026	€ 721.479
2018	€ 2.315.350	€ 763.450	Nog niet bekend	€ 752.742

Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB)				
Vestigingsplaats	Breda			
Rechtsvorm	Vereniging			
Ingangsdatum	1928			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	De NBWB behartigt de gemeenschappelijke belangen van de waterschappen in de provincie Noord-Brabant			
Bestuurlijk belang	• Bestuurslid (1 van de 4) • Stemrecht in de algemene ledenvergadering			
Deelnemende partijen	Waterschappen Brabantse Delta, De Dommel, Rivierenland en Aa en Maas			
Relatie met programma	Alle programma's			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	De behartiging van de belangen van de waterschappen vindt vooral plaats door: 1. Sterke en efficiënte (bestuurlijke) afstemming met partners; 2. Werk met werk maken: organisatie van cofinanciering op regionaal en landelijk niveau; 3. Beleidsmatige afstemming en gezamenlijke aanpak, zoals bijvoorbeeld het grondwaterbeleid; 4. Bij te dragen aan kennisontwikkeling t.b.v. de realisatie van waterdoelen door o.a. de leerstoel Natuurbeschermingswetgeving; 5. Participatie in het GroenOntwikkelfonds Brabant.			
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Continuering huidige koers.			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	De algemene ledenvergadering stelt ieder jaar op voordracht van het bestuur de contributie voor ieder lid vast op basis van de door het bestuur aangeboden ontwerpbegroting. Waterschap Aa en Maas betaalt 4/13^{e} deel van de totale contributie.			
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 75.000	€ 14.640	€ 75.000	€ 4.581
2018	€ 75.000	€ 4.581	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 116.000	€ 35.692	€ 119.395	€ 37.231
2018	€ 121.000	€ 37.231	Nog niet bekend	Nog niet bekend

De Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB Bank)	
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Ingangsdatum	1954
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	De NWB Bank is een vooraanstaande financiële dienstverlener voor de overheidssector. Voor gemeenten, provincies, instellingen voor volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en activiteiten op het gebied van water en milieu, arrangeert de bank korte en langlopende kredieten. De NWB Bank financiert haar activiteiten op de internationale geld- en kapitaalmarkten op basis van een zeer sterke vermogenspositie en triple-A ratings van Moody's en Standard & Poor's. Doelstelling van de bank is het zo gunstig mogelijk en exact op maat aanbieden van de gewenste financieringen. Maatschappelijke relevantie, hoge kwaliteit, een sterke financiële positie en integriteit zijn de hoekstenen van het beleid van de bank.
Bestuurlijk belang	Middels algemene vergadering van aandeelhouders. Ieder aandeel A geeft recht op 1 stem, ieder aandeel B op 4 stemmen.
Deelnemende partijen	35 overheden (provincies, waterschappen en de Staat der Nederlanden)
Relatie met programma	Bedrijfsvoering
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Bij de NWB Bank kan het waterschap vreemd vermogen aantrekken tegen een gunstigere rente dan elders in de markt. Daarnaast is de verwachting dat er op termijn weer sprake is van een te ontvangen dividenduitkering, welke ten gunste komt van de exploitatie van het waterschap.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Actief participeren in de algemene vergadering van aandeelhouders.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Aandelenbezit: 627 aandelen A à € 115,- en 301 aandelen B à € 460,- (Totale aandelenuitgifte bedraagt: 50.478 aandelen A en 8.511 aandelen B). De nominale waarde van het totale aandelenbezit van Aa en Maas bedraagt € 210.565.

Vermogen van de verbonden partij (in miljoenen euro's)

Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 1.507	€ 92.907	€ 1.628	€ 85.495
2018	€ 1.628	€ 85.495	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij (in duizenden euro's)

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Resultaat na belastingen	Aandeel Aa en Maas (dividend)
2017	n.v.t.	n.v.t.	€ 122.500	€ 0
2018	n.v.t.	n.v.t.	Nog niet bekend	Nog niet bekend

NV Slibverwerking Noord-Brabant (SNB)				
Vestigingsplaats	Moerdijk			
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap			
Ingangsdatum	14 september 1994			
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Het tot stand brengen van en het in stand houden van de duurzame exploitatie van een slibverwerkingsinstallatie voor de verwerking van zuiveringsslib dat in beginsel afkomstig is van waterschappen.			
Bestuurlijk belang	Ieder aandeelhoudend waterschap benoemt een vertegenwoordiger die de belangen van het waterschap behartigt (stemrecht) in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA). Waterschap Aa en Maas wordt in de AvA vertegenwoordigd door DB-lid de heer Ketelaars. Het geplaatste aandelenkapitaal van de NV bedraagt € 4.538.000 en is volledig volgestort. Aa en Maas is de grootste aandeelhouder met een aandelenbezit van 28,8%.			
Deelnemende partijen	Waterschappen Aa en Maas (29,43%), De Dommel (26,48%), Brabantse Delta (22,60%), Vechtstromen (13,58%) en Scheldestromen (7,91%).			
Relatie met programma	Schoon water			
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Het verwerken van zuiveringsslib tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten met minimale emissies naar het milieu en maximale terugwinning van energie en grondstoffen.			
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	De aandeelhouders hebben in de periode juli 2016 - juli 2017 een gezamenlijke slibstrategie opgesteld. In oktober 2017 heeft het AB van waterschap Aa en Maas de slibstrategie vastgesteld. De slibstrategie houdt op hoofdlijnen in dat de komende 10 jaar in beginsel wordt vastgehouden aan de huidige route van SNB.			
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage	De bijdrage van waterschap Aa en Maas bestaat uit onderstaande componenten: • Vaste kosten o.b.v. aandelenbezit; • Variabele kosten o.b.v. calorische waarde slib; • Ontwerpovercapaciteit o.b.v. aandelenbezit en individuele overcapaciteit.			
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 75.898.000	€ 4.071.000	€ 58.562.000	€ 4.831.000
2018	€ 58.562.000	€ 4.831.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 32.672.000	€ 6.161.000	€ 35.110.000	€ 8.209.722
2018	€ 29.308.000	€ 5.064.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Stowa (Stichting toegepast onderzoek waterbeheer)	
Vestigingsplaats	Den Haag (cf statuten)
Rechtsvorm	Stichting
Ingangsdatum	1971
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Het (doen) verrichten van toegepast onderzoek ten dienste van instellingen belast met het beheer van watersystemen en waterketen, alsmede het vergaren en verankeren van deze kennis bij de deelnemers.
Bestuurlijk belang	Geen. De heer P. Ketelaars is bestuurslid op persoonlijke titel.
Deelnemende partijen	Alle waterschappen, provincies en Rijkswaterstaat
Relatie met programma	Alle programma's
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Kennisontwikkeling & innovatie staan bij Aa & Maas hoog in het vaandel. De kennis die wordt ontwikkeld door STOWA wordt afgetapt en vertaald naar de eigen organisatie. Deels door een actieve inbreng in bestuur, commissies en werkgroepen, maar ook doordat STOWA co financiert in projecten van Aa & Maas.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	STOWA heeft een belangrijke taak om het waterbeheer in Nederland te voorzien van adequate kennis op met name tactisch en strategisch niveau. Daarbij zien we dat nieuwe thema's als wateroverlast, hitte stress, maar ook bijvoorbeeld de informatisering binnen ons waterbeheer, de traditionele domeinen (watersystemen, keringen, keten) ontstijgen. Wij verwachten derhalve dat parallel aan de nieuwe strategienota, die in 2018 wordt opgesteld, een commissiestructuur wordt ontworpen die beter past bij deze nieuwe thema's. Om bovendien de beperkte hoeveelheid middelen doelmatig te kunnen inzetten, verwachten wij dat de verschillende onderzoekslijnen binnen de nieuwe kennisprogramma's op transparante wijze worden geprogrammeerd, inclusief bijbehorende budgettering.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Wordt elke 5 jaar opnieuw bepaald bij een nieuwe strategienota. Op dit moment betaalt Aa en Maas 5,01%

Vermogen van de verbonden partij

Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 6.522.101	€ 2.017.407	€ 5.726.530	€ 1.994.492
2018	€ 5.726.530	€ 1.994.492	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 10.025.000	€ 397.666	€ 12.806.772	€ 397.666
2018	€ 8.327.000	€ 407.608	Nog niet bekend	Nog niet bekend

T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:

- Op basis van inkomsten van derden aan projecten wordt gedurende het jaar de begroting bijgesteld.
- Naast de contributie dragen wij aan enkele projecten separaat bij. Dit betreft projecten als Kennisprogramma Bouwen met Natuur in Stromende Wateren, SESAM (Stroomgebied brede systeemanalysemethodiek), Wetenschappelijke Onderbouwing en het ontwikkelen van de Waterwijzer Landbouw binnen onderzoeksprogramma Lumbricus.

Unie van Waterschappen (UvW)	
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Vereniging
Ingangsdatum	1927
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Behartiging van de belangen van de Nederlandse waterschappen op nationaal, Europees en internationaal niveau, alsmede de ontwikkeling van een gezamenlijke visie en het bepalen van gezamenlijke standpunten van haar leden en het verlenen van service aan haar leden.
Bestuurlijk belang	Stemrecht in de algemene ledenvergadering (evenredige vertegenwoordiging)
Deelnemende partijen	Alle Nederlandse waterschappen
Relatie met programma	Alle programma's
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Nationale en internationale behartiging van de waterschapsbelangen. Binnen de Unie ligt de nadruk op lobby, communicatie en regievoering over het beleidsthema regionaal waterbeheer. Daarnaast kennisuitwisseling en samenwerking op een veelheid aan onderwerpen.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	geen
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Contributie welke jaarlijks in de algemene ledenvergadering tegelijk met de begroting wordt vastgesteld. Bij ontbinding van de Unie zijn de waterschappen naar rato van contributiebetaling aansprakelijk voor eventuele tekorten na vereffening.

Vermogen van de verbonden partij

	Stand 1-1-xxxx		Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2017	€ 718.128	€ 11.110.405	€ 827.232	€ 11.445.219
2018	€ 827.232	€ 11.445.219	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2017	€ 9.355.166	€ 410.052	€ 14.125.379	€ 410.052
2018	€ 9.755.686	€ 418.421	Nog niet bekend	Nog niet bekend

T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:

- Naast de contributie int de Unie ook onderstaande bedragen:

	muskus/beverratten-bestrijding	contributie blad Het Waterschap (excl BTW)	SIKB
2017	€ 54.972	€ 9.524	€ 5.000
2018	€ 71.898	€ 9.524	€ 5.000

- Vanaf 2016 is de bijdrage inclusief compensatie financieringstekort (ca. € 10.280).
- Realisatietotaal 2017 is inclusief € 4.189.553 kosten waar extra opbrengsten van subsidies tegenover staan. Exploitatieresultaat voor bestemming bedraagt € 109.104.

1.7.8 Bedrijfsvoering

De stand van zaken ten aanzien van de bedrijfsvoering is opgenomen binnen het subprogramma Leveren en organiseren van maatschappelijke meerwaarde § 1.6.

1.7.9 EMU-saldo

In onderstaand overzicht wordt het EMU-saldo van de Rekening 2018 en de Begroting 2018 weergegeven. De referentiewaarde 2018 is voor het waterschap vastgesteld op € 18.700.000 (afgerond). Onder- of overschrijding van de referentiewaarde geeft aan dat het waterschap een positieve, dan wel negatieve bijdrage heeft geleverd in EMU-saldo.

OPBOUW EMU-SALDO (bedragen x € 1.000)		**Rekening 2018**	**Begroot 2018**
1 EMU-exploitatiesaldo:		€ 8.461	€ 1.268
2 Invloed investeringen:			
bruto-investeringsuitgaven	-/-	€ 38.267	€ 71.577
investeringssubsidies	+	€ 9.436	€ 13.172
verkoop materiële en immateriële activa	+		
afschrijvingen	+	€ 25.796	€ 26.135
3 Invloed voorzieningen:			
toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	+	€ 13	
onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	-/-		
onttrekkingen rechtstreeks uit voorzieningen	-/-	€ 85	
4 Deelnemingen en aandelen:			
boekwinst	-/-		
boekverlies	+		
EMU-SALDO		**€ 5.354**	**-€ 31.002**
Toegestaan EMU-Saldo volgens referentiewaarde Unie		-€ 18.700	-€ 18.700
Verschil		**€ 24.054**	**-€ 12.302**

Met het positieve verschil (lager EMU-saldo dan referentiewaarde) levert het waterschap een positieve bijdrage aan het EMU-saldo. De lagere realisatie van de investeringen, lagere afschrijvingskosten en het hogere EMU-exploitatiesaldo (inclusief de verwerking van de mutaties uit de reserves conform vastgestelde begroting) bepalen met name het resultaat. De invloed van de voorzieningen bestaat uit de toevoegingen en onttrekkingen van de gevormde arbeid gerelateerde voorzieningen voor pensioenen en wachtgelden.

1.7.10 Investeringen

In 2018 zijn diverse investeringsprojecten uitgevoerd en afgewerkt. Bij de toelichting op de programma's wordt inhoudelijk ingegaan op de gerealiseerde output van deze investeringen. In onderstaande staat wordt algemene informatie weergegeven omtrent de investeringen 2018.

Tabel 18: Algemene informatie investeringen 2017 (€ 1.000)*

omschrijving	aantal	bruto bedrag
Gevoteerde kredieten door AB in 2018	26	38.559
Gevoteerde kredieten door AB in 2018 via bestuursverslag	2	147
Gestarte B1 kredieten gevoteerd door DB	4	2.993
Voorbereidingskredieten algemeen	0	
Totaal geblokkeerd aanbestedingsvoordeel per 31-12-2018	5	688
Onderhandenwerken per 31-12-2018	137	168.661
Afgewikkelde projecten 2018	19	19.010
Investeringen met kredietoverschrijding (overschreden bedrag)	5	-92

Bij de goedkeuring van de Programmabegroting 2018 heeft het AB autorisatie gegeven voor de uitvoering van een aantal B-kredieten voor een totaal bedrag van € 12,1 miljoen. Dit bedrag is als volgt opgebouwd:

- € 2,9 miljoen voor B1 investeringen. Dit betrof een 7-tal projecten ten behoeve van Zuiveringsbeheer;
- € 1,3 miljoen voor het investeringsproject Vervangen vervoermiddelen en gereedschappen;
- € 7,9 miljoen voor de bijdrage aan het HWBP.

Met betrekking tot de B-kredieten zijn er lopende het jaar drie kredietaanvragen geweest.

- € 456.000 voor de renovatie Rg Vorstenbosch en Loosbroek;
- € 795.000 voor de renovatie RG Oijen Teeffelen en 't Wild regio Oijen;
- € 475.000 renovatie van rioolgemaal RG De Peel.

Op het krediet voor Vervanging vervoermiddelen en gereedschappen 2018 is een bedrag van € 709.000 gerealiseerd.
Aan bijdrage HWBP is € 7,9 miljoen betaald en volledig afgewikkeld in 2018.

Onderstaand overzicht geeft de vergelijking van de bruto investeringen per taak in 2017 weer, tussen Begroting 2018 en de Realisatie 2018.

Figuur 7: Totale Realisatiecijfers 2018

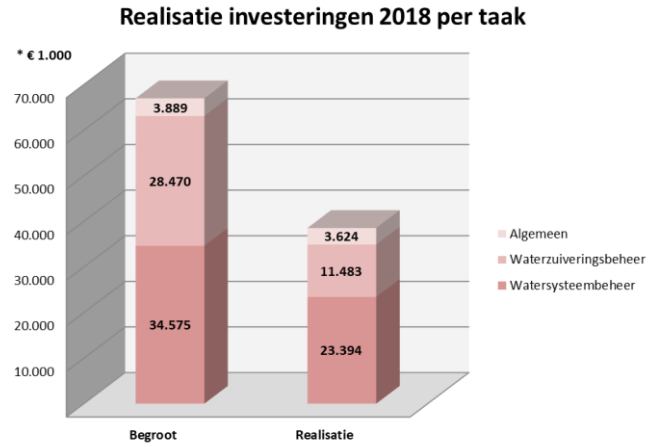

De realisatie per taak 2018 ziet er ten opzichte van het vastgestelde Projectenboek 2018-2023 als volgt uit:

Tabel 19: Realisatie per taak (€ 1.000)*

Taak	Uitgaven			Inkomsten		
	PJB bedrag	Realisatie	%	PJB bedrag	Realisatie	%
Watersysteembeheer	34.575	23.394	68%	12.413	7.630	61%
Waterzuiveringsbeheer	28.470	11.483	40%	3.569	1.806	51%
Algemeen	3.889	3.624	93%			

Realisatie Grondbank 2018

De Grondbank valt onder de taak watersysteembeheer. Over 2018 valt het volgende te melden. Voor het verwerven van gronden ten behoeve van diverse waterschapsdoelstellingen is een Grondbank opgericht. Het krediet hiervoor bedraagt sinds 2017 € 22,5 miljoen. Hierbij is de randvoorwaarde dat niet meer dan € 13,75 miljoen van het krediet benut mag worden voor strategische grondaankopen.

Stand van zaken per 31 december 2018

Op 31 december 2018 was circa 266,4 ha grond verworven, waarvoor € 20,3 miljoen is betaald of als verplichting opgenomen. Aan subsidies, verkoopopbrengsten en bijdrage van derden is een bedrag verantwoord van € 3,8 miljoen. Dit leidt tot een beslag van € 16,51 miljoen op de grondbank. Van deze 226,4 ha ligt 103,0 ha op de goede plaats, is 158,9 ha strategisch en is 4,5 ha. aangemerkt als aangegane verkoopverplichting. Aan de strategische voorraad van 158,9 ha. wordt een waarde van € 10.,01 miljoen toegekend, dit is ruimschoots binnen de gestelde grens van € 13,75 miljoen.

Tabel 20: Stand van zaken 31 december 2018 Grondbank

Omvang in ha.	Investeringen	Subsidie/ Verkopen / Bijdrage derden	Totaal	Investeringsruimte
261,9 ha.	€ 20.306.000	€ 3.798.000	€ 16.508.000	€ 5.992.000

Tabel 21: Wijziging ten opzichte van 1 januari 2018

Stand	Omvang in ha.	Investeringen	Ontvangst bijdrage derden	Totaal	Budget ruimte
1-1-2018	226,0 ha.	€ 16.906.000	€ 2.990.000	€ 13.916.000	€ 8.584.000
Wijziging omvang gronden bedragen in Euro	+35,9 ha.	€ 3.400.000	€ 0.808.000	€ 2.592.000	-€ 2.592.000
Stand 1-1-2019	261,9 ha.	€ 20.306.000	€ 3.798.000	€ 16.508.000	€ 5.992.000

Per saldo is de Grondbank in vergelijking met 1 januari 2018 met ca. 16% in omvang toegenomen tot 266,4 ha.. De gemaakte kosten zijn, rekening houdend met bijdragen van derden met bijna 18,5% toegenomen. Per saldo betekent dit dat de gemiddelde prijs per eenheid met ca. 2% zijn gestegen.

Door de verkoop van gronden binnen grondruilingen is de post 'ontvangst bijdrage derden gestegen. Het afgelopen jaar zijn geen boekwinsten op de grondbank gerealiseerd.

De aanwezige 261,9 ha zijn als volgt te verdelen.

Tabel 22: Verdeling aanwezige ha Grondbank

Doel	Ha. direct in te brengen	Ha. compensatie
EVZ	39,0 ha.	55,4 ha.
Beekherstel	48,7 ha.	32,8 ha.
Natuur Vriendelijke Oever	2,9 ha.	0,9 ha.
Waterberging	1,4 ha.	42,7 ha.
Natte Natuur Parel	2,5 ha.	0,0 ha.
Waterkering	0,3 ha.	0,0 ha.
Overige stroken	0,0 ha.	0,7 ha.
Gronden voor meerdere doelstellingen	8,2 ha.	26,4 ha.
Totaal per 31-12-2018	***103,0 ha.***	***158,9 ha.***

Investeringsprojecten met (verwachte) kredietoverschrijdingen

Bij de behandeling van het Bestuursverslag t/m juni 2018 is aangegeven dat verwacht werd dat de investeringsprojecten niet zouden worden overschreden. Bij het opmaken van het jaarverslag blijkt dat een vijftal krediet zijn overschreden voor totaal € 92.000. In onderstaand overzicht worden deze

projecten weergegeven en nader toegelicht. Via het Voorstel en Besluit punt 3 en 4 wordt goedkeuring gevraagd aan het AB voor de afhandeling van ontstane en verwachte overschrijdingen.

Tabel 23: Kredietoverschrijding investeringen (€ 1.000)*

Investeringskrediet/-project	Krediet cfm. investerings-besluit	Totaal uitgaven (incl. uren/rente)	Openstaande verplichtingen	Totaal gerealiseerd	Restant beschikbaar krediet	Benodigd aanvullend krediet
10036 - EVZ Nw Bossche Sloot	200	201		201	-1	
10048 - Verdroging Deurn Peel	1.075	1.103		1.103	-28	
10138 - Implementatie SAW	697	722		722	-25	
10181 - HWBP bijdrage 2018	8.062	8.117		8.117	-56	
Afgeronde projecten	***10.033***	***10.143***		***10.143***	***-110***	
10033 - Verdrogingsbestrijding Aa Heeswijk	50	8	24	32	18	65
Niet afgeronde projecten	***50***	***8***	***24***	***32***	***18***	***65***
Totaal investeringsprojecten	**10.083**	**10.151**	**24**	**10.175**	**-92**	**65**

Toelichting afgeronde projecten met kredietoverschrijding

EVZ Nieuwe Bossche Sloot
Ter afronding zijn nog enkele uren ten laste van dit project geboekt, die leiden tot een overschrijding op het toegekende investeringskrediet.

Verdroging Deurnsche Peel
De overschrijding van € 28.000 is met name ontstaan door het abusievelijk boeken van lasten die onderdeel uitmaken van het exploitatiebudget Peelvenen. Overigens leidt de overschrijding niet tot hogere kapitaallasten, de extra gegenereerde inkomsten (ten opzichte van de begroting) leidt uiteindelijk tot lagere kapitaallasten.

Implementatie SAW@
Het aanvullende investeringskrediet van € 97.000 (toegekend bij de behandeling van de Jaarrekening 2017) is niet toereikend gebleken. Het totaal toegekende krediet van € 697.000 is met € 25.000 overschreden als gevolg van extra advies en ondersteuning bij de implementatie SAW@.

HWBP bijdrage 2018
De definitieve bijdrage aan het Deltaprogramma HWBP valt € 33.000 hoger uit. Tezamen met de hogere rentelasten van € 23.000 (als gevolg van een hogere rente-omslagpercentage) zorgt dit voor een overschrijding van € 56.000.

Toelichting doorlopende projecten met verwachte kredietoverschrijding

Verdrogingsbestrijding Aa Heeswijk Dinther
Het Algemeen Bestuur heeft op 8 juli 2016 een investeringskrediet van € 50.000 beschikbaar gesteld voor de planuitwerking van het project Aa Heeswijk Dinther, onderdeel verdrogingbestrijding landgoed Heeswijk. Ten tijde van de aanvraag van het investeringskrediet ten behoeve van de voorbereiding was het uitgangspunt dat het projectplan Waterwet en hydrologische modellering door eigen medewerkers zou worden uitgevoerd. Inmiddels is de keuze gemaakt om deze onderdelen uit te besteden, omwille van de gewenste specialistische expertise, beperkte eigen capaciteit en borging van de voortgang van het project. Daarnaast vereist de status van Rijksmonument van landgoed Heeswijk een aantal onderzoeken die nu in de planvorming moeten worden meegenomen. Dit alles zorgt ervoor dat de nu beschikbare middelen niet toereikend zijn. Derhalve wordt aan het bestuur verzocht om hiervoor aanvullend investeringskrediet van € 65.000 ter beschikking te stellen.

2 Jaarrekening 2018

In de navolgende hoofdstukken wordt de toelichting van de jaarrekening 2018 gepresenteerd.

Tabel 24: Realisatie exploitatie begroting naar Programma's
*Inclusief begrotingswijzigingen

(Bedrag * € 1.000)	Veilig en Bewoonbaar Beheergebied			Voldoende Water en Robuust Watersysteem			Gezond en Natuurlijk Water			Schoon Water			Totaal		
	Rekening 2018	Begroting 2018*	% Rekening t.o.v. Begroting	Rekening 2018	Begroting 2018*	% Rekening t.o.v. Begroting	Rekening 2018	Begroting 2018*	% Rekening t.o.v. Begroting	Rekening 2018	Begroting 2018*	% Rekening t.o.v. Begroting	Rekening 2018	Begroting 2018*	% Rekening t.o.v. Begroting
Totaal lasten	*12.119*	*12.249*	*99%*	*42.443*	*41.893*	*101%*	*8.512*	*8.702*	*98%*	*57.972*	*56.908*	*102%*	*121.046*	*119.751*	*101%*
Totaal baten	*462*	*338*	*137%*	*768*	*439*	*175%*	*369*	*179*	*206%*	*6.247*	*3.706*	*169%*	*7.846*	*4.661*	*168%*
Saldo netto lasten	**11.656**	**11.911**	**98%**	**41.676**	**41.454**	**101%**	**8.143**	**8.522**	**96%**	**51.725**	**53.202**	**97%**	**113.200**	**115.090**	**98%**

Toelichting:
Programma overstijgend:
De consequenties van de cao-afspraken (begrotingswijziging € 762.000) en de lagere bijdragen aan de BSOB (verbonden partijen) hebben effect op alle programma's.
Daarnaast zijn door het achterblijven van de realisatie op de investering minder uren geactiveerd. Deze uren zijn nu volledig ingezet op de programma's van watersysteembeheer (Veilig en bewoonbaar beheergebied, Voldoende en robuust watersysteem en Gezond en natuurlijk water).

Binnen de baten hebben de niet voorziene suppletie omzetbelasting over de jaren 2014 tot en met 2016 en de verwachte suppletie over 2017 en 2018 impact op alle programma's. De hogere pachtopbrengsten, verkoop/ruiling van gronden en uitgevoerde bestuursdwang heeft impact binnen alle programma's, Schoon water uitgezonderd.

Per programma:
<u>Veilig en bewoonbaar beheergebied</u>
Stormschade en hoogwater in het begin van het jaar hebben geleid tot het maken van noodzakelijke kosten. Daarnaast zijn extra kosten gemaakt voor het ruimen van chemisch afval en ander illegaal gedumpt materiaal).
De definitieve afrekening voor de gemeenschappelijke regeling muskusrattenbestrijding Noord-Brabant, de hogere pachtopbrengsten en de verkoop/ruiling van gronden voorzaken de hoger baten.

<u>Voldoende en robuust watersysteem</u>
Om in 2018 en 2019 de contractuele verplichtingen voor groot onderhoud met de gemeente 's-Hertogenbosch na te komen is een begrotingswijziging van € 500.000 doorgevoerd.
Daarnaast zijn extra (snoei)werkzaamheden bij het groenonderhoud langs de waterlopen uitgevoerd. Compensatie wordt gevonden in de lagere kapitaallasten als gevolg van lagere investeringen in voorgaande jaren, lagere uitgaven voor onder andere Wijzer onderhoud en onderhoud aan de waterlopen en aan de kunstwerken passieve waterbeheersing.
De baten zijn toegenomen door de opgevoerde ontvangsten voor grondwateronttrekkingen

<u>Gezond en natuurlijk water</u>
De hogere kosten voor het onderhoud van de natuurlijk heringerichte gebieden worden gecompenseerd door de lagere kapitaallasten in verband met het later starten van investeringen.
Daarnaast zijn vanuit gemeenten extra bijdragen ontvangen voor onderhoud voor natuurlijk ingerichte gebieden.

<u>Schoon water</u>
Voor het opvangen van extra energie kosten, het oplossen van problemen van een grote industriële lozer en hoger te verwachten anti afhaaksubsidie is een begrotingswijziging goedgekeurd van

€ 545.000. Ten behoeve van het opvangen van de effecten door de renovatie van de rwzi ‘s-Hertogenbosch (onder andere voor hogere bijdrage SNB en boete biogas en compensatie voor lagere biogasopbrengst, benodigde chemicaliën en transportkosten) is een bestemmingsreserve gevormd. Via een onttrekking uit deze reserve zijn de effecten opgevangen.
De extra energie kosten zijn het gevolg van meer te verwerken vervuilingseenheden door de fijn zeef installatie op Aarle-Rixtel, de proef medicijnresten en de proef superkritisch vergassen. Deel van deze extra kosten worden gecompenseerd door de droge zomer, waardoor er minder regenwaterafvoer is geweest. Meer ve’s hebben geleid tot een stijging van de anti afhaaksubsidie, echter staan hier wel extra belastingopbrengsten tegen over. De uitgaven voor chemicaliën zijn lager uitgevallen door vertraging renovatie ‘s-Hertogenbosch, de gerealiseerde slibscheiding door ombouw sliblijn rwzi Oijen en te hoog inschatte benodigde hoeveelheid PE op rwzi Dinther. Om het droge stofgehalte te verhogen, ter beperking hoeveelheid slibkoek, zijn op de rwzi Aarle-Rixtel extra kosten gemaakt. De pilot medicijnresten is uitgevoerd binnen dit programma. De calamiteit naar aanleiding van de breuk in transportleiding Achterdijk is opgevangen.
Binnen de baten zijn, naast de programma overstijgende opbrengsten, de ontvangen bijdragen van gemeenten voor de dubbelfunctie van rioolgemalen verantwoord. Van waterschap De Dommel is de afrekening ontvangen voor het verwerken van het afvalwater van de gemeente Vught op de rwzi ’s-Hertogenbosch. De onttrekkingen uit de gevormde bestemmingsreserves voor de extra afschrijving renovatie rwzi ’s-Hertogenbosch en de effecten rwzi ‘s-Hertogenbosch zijn verantwoord als opbrengst. Tevens is een opbrengst ontvangen na uitspraak van een vaststellingovereenkomst ter compensatie van geleden schade door het waterschap.

Concluderend kan gesteld worden dat de analyse van de gerealiseerde overschrijdingen per programma vallen binnen de kaders van de vastgestelde financiële verordening. Binnen deze verordening is het dagelijks bestuur gemandateerd tot een overschrijding van de netto lasten per programma van 10% tot een maximum van € 1.000.000.

De kostenverdeelstaat van de programma’s naar de kostendragers wordt in onderstaande staat gepresenteerd.

Tabel 25: Realisatie Programma’s naar kostendragers (€ 1.000)*

Programma	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer	Totaal Rekening 2018	Totaal Begroting 2018	Begrotings-wijziging	Totaal Begroting 2018 incl. wijziging	Verschil v=voordeel, n=nadeel	
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	11.656		11.656	11.816	95	11.911	V	255
Voldoende Water en Robuust Watersysteem	41.676		41.676	40.764	691	41.454	N	-221
Gezond en Natuurlijk Water	8.143		8.143	8.427	95	8.522	V	379
Schoon Water		51.725	51.725	52.276	926	53.202	V	1.478
Dekkingsmiddelen	-64.284	-57.376	-121.660	-113.283	-1.807	-115.090	V	6.570
Eindtotaal	**-2.809**	**-5.651**	**-8.461**				**V**	**8.461**

2.1 Kostenverdeelstaat

Deze paragraaf presenteert de financiële effecten naar kostendrager. Vanuit de totale kostenverdeelstaat wordt per kostendrager een nadere toelichting gegeven.

Tabel 26: Kostenverdeelstaat

(Bedrag x € 1.000)	Totaal	Afdelingskosten-plaats	Ondersteuning	Watersysteem-beheer	Zuiverings-beheer	Geactiveerde kosten
Totaal lasten	*125.235*	*1.341*	*233*	*63.074*	*57.972*	*2.614*
Totaal baten	*12.035*	*1.341*	*233*	*1.599*	*6.247*	*2.614*
Netto lasten	***113.200***			***61.475***	***51.725***	
Totaal belastingopbrengsten	*121.123*			*62.830*	*58.293*	
Saldo resultaat voor bestemming	***7.923***			***1.355***	***6.569***	
Totaal resultaatbestemming	*538*			*1.455*	*-917*	
Nog te bestemmen resultaat	**8.461**			**2.809**	**5.651**	

Ten opzichte van de vastgestelde begrote nettolasten (€ 113.284.000) aangevuld met de goedgekeurde begrotingswijziging (€ 1.807.000) in totaal dus € 115.091.000, komt de realisatie van € 113.200.000 uit op 98%.

2.2 Exploitatierekening naar kostendragers

2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer

Tabel 27: Kostenverdeelstaat Watersysteembeheer

(Bedrag x € 1.000)	Watersysteembeheer				
	R2018	Primaire Begroting 2018	Begrotings-wijziging	Begroting 2018 incl. wijziging	Verschil tov B2018 incl. wijziging)
Lasten					
Kapitaallasten	13.051	13.264		13.264	213
Personeelslasten (direct)	227	292		292	65
Personeelslasten (uren verantwoording)	23.824	22.616	381	22.997	-827
Goederen en diensten van derden	15.594	15.413		15.413	-181
Bijdragen aan derden	4.198	4.089	500	4.589	391
Reserveringen	50	55		55	5
Voorzieningen	6				-6
Onvoorzien		150		150	150
Doorberekende kosten ondersteuning	6.123	6.083		6.083	-40
Totaal lasten	*63.074*	*61.963*	*881*	*62.844*	*-230*
Baten					
Financiële baten	214	196		196	-18
Personeelsbaten		77		77	77
Goederen en diensten aan derden	1.043	458		458	-585
Bijdragen van derden	194				-194
Beschikking bestemmingsreserves	148	225		225	77
Onttrekkingen aan voorzieningen					
Totaal baten	*1.599*	*955*		*955*	*-643*
Netto lasten	***61.475***	***61.007***	***881***	***61.888***	***413***
Belastingsopbrengsten					
Gederfde baten agv kwijtscheldingen	-923	-827		-827	96
Gederfde baten agv oninbaarverklaringen	-567				567
Opbrengst omslag gebouwd	37.295	34.937		34.937	-2.358
Opbrengst ingezetenenomslag	19.049	18.286		18.286	-763
Opbrengst omslag ongebouwd	7.679	7.761		7.761	82
Opbrengst natuurterreinen	64	61		61	-2
Opbrengst verontreinigingsheffing t.b.v. WB	232	214		214	-17
Totaal belastingopbrengsten	*62.830*	*60.433*		*60.433*	*-2.396*
Dekkingsmiddelen					
Beschikking categoriereserve ingezetenen	675	675		675	
Beschikking categoriereserve gebouwd	1.582	1.582		1.582	
Beschikking categoriereserve ongebouwd	55	55		55	
Beschikking categoriereserve natuurterreinen	1	1		1	
Beschikking egalisatiereserve watersysteembeheer	-858	-1.739	881	-858	
Totaal resultaatbestemming	***1.455***	***574***	***881***	***1.455***	
Nog te bestemmen resultaat	**-2.809**				**2.809**

De totaal te dekken lasten vermindert met de totale dekkingsmiddelen geeft voor de taak Watersysteembeheer een positief exploitatieresultaat van € 2.809.171. De afwijkingen ten opzichte van de Begroting 2018 worden in onderstaande toelichting nader verklaard.

2.2.1.1 Lasten

Kapitaallasten (€ 213.000 lager)
De kapitaallasten bestaan uit rente- en afschrijvingslasten. De werkelijke boekwaarde per 1 januari 2018 is lager in vergelijking met de boekwaarde die bij de begroting als uitgangspunt is genomen, dit als gevolg van lagere uitgaven in eerdere jaren op de investeringen. Hierdoor ontstaan lagere rente- en afschrijvingslasten.

Directe Personeelslasten (€ 65.000 lager)
De toegerekende personeelslasten (o .a. de uitkeringen voormalig personeel, uitkeringen pensioenen voormalig personeel en Bestuur) vallen lager uit dan begroot.

Personeelslasten (urenverantwoording) (€ 827.000 hoger)
In de begroting 2017 en 2018 is gerekend met een loonstijging van respectievelijk 1% en 1,5%. In de nieuwe cao is een stijging van 3,5% per 1 januari 2018 overeengekomen. Ten gevolge hiervan en door de verhoging van de pensioenpremie is bij het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging aangevraagd en goedgekeurd. Echter door het niet geheel benutten van de begrote formatie en een lagere realisatie van het beschikbaar gestelde Persoonsgebonden Basis Budget (PBB) is het personeelsbudget lager uitgevallen dan begroot.
De toename van de personeelslasten (urenverantwoording) wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door het achterblijven van de realisatie op de investeringen. Dit heeft tot gevolg dat het aantal te activeren uren lager is uitgevallen. Deze uren zijn volledig ingezet op de primaire taken van watersysteembeheer.

Goederen en diensten en Bijdragen aan derden (€ 210.000 lager)
Het saldo van goederen en diensten en de bijdragen aan derden wordt veroorzaakt door:
- Lagere bijdrage aan de BSOB door toename van het aantal deelnemers;
- Lagere uitkeringen in het kader van de eigen subsidieregeling Peelvenen. Hiervoor wordt voor de duur van 12 jaar jaarlijks € 160.000 opgenomen in de begroting. Vanuit deze regeling is slechts € 10.937 toegekend en uitgekeerd aan stichting Peel Kasteel;
- In het 2e jaar van Wijzer Onderhoud is door extra inspanningen meer gerealiseerd dan in voorgaand jaar, echter de uitgaven blijven achter ten opzichte van het begrote bedrag;
- Hogere uitgaven ten laste van het onderhoudsbudget aan de EVZ's. Daarnaast hebben de bevers gezorgd voor het nemen van extra onderhoudsmaatregelen. Ook de onvoorziene maatregelen in het kader van de calamiteitenbestrijding watersysteem zorgen voor hogere lasten.

Reserves, voorzieningen en onvoorzien (€ 149.000 lager)
Voor de jaarlijkse dotatie vanuit de taak Watersysteembeheer en Zuiveren is een voorziening opgenomen voor arbeidsgerelateerde verplichtingen wachtgeld en pensioenen van in totaal € 12.567 waarvan € 6.283 ten laste van de taak Watersysteembeheer.
De post 'Onvoorzien' van € 150.000 is in 2018 niet ingezet.

Doorberekende kosten (€ 40.000 hoger)
De doorberekende kosten (kosten in het kader van informatiebeleid en automatisering; Geografisch Informatie Systeem (GIS); huisvesting; overhead en de uitgaven op de ondersteunende producten) zijn hoger uitgevallen.

2.2.1.2 Baten

Baten (€ 643.000 hoger)
De (incidentele) baten voor Watersysteembeheer zijn hoger met name als gevolg van de niet begrote opbrengsten in het kader van het suppletieverzoek omzetbelasting over de periode 2014 tot en met 2016 en de verwachte suppletie 2017 en 2018, hogere pachtopbrengsten en opbrengsten als gevolg van incidentele en niet begrote verkoop van gronden.

2.2.1.3 Belastingopbrengsten

Belastingopbrengsten (€ 2.396.000 hoger)
De hogere netto belastingopbrengsten 2018 voor watersysteembeheer heeft enerzijds te maken met de bestandsoptimalisatie die door BSOB vanaf 2016 is ingezet en gedurende 2017 en 2018 steeds meer gestalte heeft gekregen en anderzijds door het hogere WOZ-areaal (ruim 96 miljard t.o.v. 91 miljard begroot) heeft dit geleid tot een hogere opbrengst watersysteembeheer (met name Gebouwd) geleid.
In de overzichten hierna wordt duidelijk welke opbrengst betrekking heeft op het huidige belastingjaar en welke opbrengsten betrekken hebben op aanslagoplegging van voorgaande jaren. De belastingopbrengst is afhankelijk van de gerealiseerde eenheden waarbij geen onderscheid wordt aangegeven in het incidentele- en/of de structurele karakter van de belastingopbrengst.

De bruto/netto berekening ziet er als volgt uit:

Tabel 28: Belastingopbrengsten Watersysteembeheer

Watersysteembeheer	Totaal		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	63.322	61.260	2.062
Oninbaar	-19		-19
Dubieus	-38		-38
Kwijtschelding	-886	-827	-59
Netto belastingopbrengst 2018	**62.380**	**60.433**	**1.947**
Belastingopbrengst vgj	349		349
Oninbaar vgj	-548		-548
Dubieus	685		685
Kwijtschelding vgj	-37		-37
Netto belastingopbrengst vgj	**450**		**450**
Totaal netto belastingopbrengst	**62.830**	**60.433**	**2.396**

Watersysteemheffing Ingezetenen

Tabel 29: Belastingopbrengsten Watersysteembeheer

Watersysteembeheer	Ingezetenen		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	18.800	18.286	514
Oninbaar	-7		-7
Dubieus	-22		-22
Kwijtschelding	-886	-827	-59
Netto belastingopbrengst 2018	**17.885**	**17.459**	**426**
Belastingopbrengst vgj	39		39
Oninbaar vgj	-246		-246
Dubieus	233		233
Kwijtschelding vgj	-36		-36
Netto belastingopbrengst vgj	**-11**		**-11**
Totaal netto belastingopbrengst	**17.875**	**17.459**	**416**

In de begroting is uitgegaan van een bruto aantal eenheden, vóór kwijtschelding, van 309.618. Het geraamde aantal eenheden kwijtschelding is 14.000, waarmee het netto geraamde aantal ingezetenen uitkomt op 295.618.
Op basis van vervaardigde aanslagen is het bruto aantal ingezetenen voor kwijtschelding 318.321. In 2018 is aan 14.996 eenheden kwijtschelding verleend. Dit is ruim 8% hoger dan de prognose.

Watersysteemheffing Gebouwd

Tabel 30: Belastingopbrengsten Gebouwd

Watersysteembeheer	Gebouwd		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	36.861	34.937	1.924
Oninbaar	-12		-12
Dubieus	-12		-12
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2018	**36.837**	**34.937**	**1.900**
Belastingopbrengst vgj	169		169
Oninbaar vgj	-265		-265
Dubieus	278		278
Kwijtschelding vgj	-1		-1
Netto belastingopbrengst vgj	**181**		**181**
Totaal netto belastingopbrengst	**37.017**	**34.937**	**2.080**

Ten aanzien van de Watersysteemheffing gebouwd is bij de begroting de totale waarde in het economisch verkeer van alle onroerende zaken (WOZ-waarde) in het gebied geraamd op € 91,02 miljard.
De werkelijke WOZ-waarde, binnen de Watersystemheffing gebouwd in 2018 bedroeg € 96,04 miljard. De afwijking bedraagt 5,5% ten opzichte van de begrote WOZ-waarde.

Watersysteemheffing Ongebouwd

Tabel 31: Belastingopbrengsten Ongebouwd

Watersysteembeheer	Ongebouwd		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	7.599	7.761	-162
Oninbaar			
Dubieus	-5		-5
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2018	**7.594**	**7.761**	**-167**
Belastingopbrengst vgj	66		66
Oninbaar vgj	-35		-35
Dubieus	19		19
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	**50**		**50**
Totaal netto belastingopbrengst	**7.644**	**7.761**	**-118**

Bij de begroting is uitgegaan van 99.759 kadastrale ha. Hiermee worden in de heffing betrokken 106.391 herleide ha voor de berekening van de Watersysteemheffing ongebouwd.

Het werkelijk aantal kadastrale 2018 bedraagt 98.563 ha. Het aantal herleide ha dat in de aanslagen 2018 betrokken is bedraagt 104.129 herleide ha.
De vermindering van de opbrengst ten opzichte van de begroting wordt veroorzaakt door een drietal factoren:

- Vermindering van het aantal ha buitendijks ten opzichte van de begroting van voorgaande jaren;
- Vermindering van de prognose van het aantal ha, omdat deze ha betrekking op hebben eigendommen van het waterschap. Deze gronden worden niet in de heffing betrokken;
- De vermindering wordt deels gecompenseerd door een meeropbrengst wegens de tariefsdifferentiatie wegen.

Watersysteemheffing Ongebouwd Natuurterreinen

Tabel 32: Belastingopbrengsten Natuurterreinen

Watersysteembeheer	Natuurterreinen		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	63	61	1
Oninbaar			
Dubieus			
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2018	**63**	**61**	**1**
Belastingopbrengst vgj			
Oninbaar vgj			
Dubieus	1		1
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	**1**		**1**
Totaal netto belastingopbrengst	**64**	**61**	**2**

Het werkelijk aantal ha dat in de aanslag betrokken is bedroeg 24.623.
Het aantal opgelegde aanslagen ten aanzien van Natuurterreinen is toegenomen met 544 ha.

Verontreinigingsheffing ten behoeve van Watersysteembeheer

Tabel 33: Belastingopbrengsten voh t.b.v. Watersysteembeheer

Watersysteembeheer	Verontreinigingsheffing		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018		214	-214
Oninbaar			
Dubieus	1		1
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2018	**1**	**214**	**-213**
Belastingopbrengst vgj	76		76
Oninbaar vgj	-1		-1
Dubieus	155		155
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	**229**		**229**
Totaal netto belastingopbrengst	**230**	**214**	**16**

Bij de begroting is uitgegaan van 4.500 ve voor de berekening van de opbrengst verontreinigingsheffing. Met betrekking tot de bronneringen is bekend dat er substantieel minder aangeleverd wordt aan BSOB ten opzichte van wat begroot is. De door de BSOB opgelegde verontreinigingsheffing, op basis van de aangeleverde gegevens, heeft betrekking op belastingjaar 2016.

Een discrepantie in de informatieoverdracht over de bronneringen en saneringen tussen het waterschap en BSOB veroorzaakt de lagere belastingopbrengst. Hetgeen aangeleverd wordt aan belastingheffingen m.b.t. bronneringen en saneringen is opgelegd door BSOB. In overleg met BSOB zijn in 2016 afspraken gemaakt om tot een oplossing voor de aanslagoplegging bij bronneringen/saneringen te komen. In 2018 zijn er hoofdzakelijk aanslagen over 2016 opgelegd. Voor de aanslagen met betrekking tot 2017 en 2018 moeten de gegevens door het waterschap nog aan BSOB aangeleverd worden. Hierover zijn nieuwe afspraken gemaakt.

2.2.1.4 Resultaatbestemming

Beschikking categorie- en egalisatiereserves (nihil)
De beschikking van de categorie- en egalisatiereserves heeft geheel conform begroting (inclusief begrotingswijziging) plaatsgevonden, waarbij het volgend is verantwoord.

- € 675.104 onttrekking categorie Ingezetenen;
- € 1.581.611 onttrekking categoriereserve Gebouwd;
- € 55.000 onttrekking categoriereserve Ongebouwd;
- € 1.371 onttrekking Natuurterreinen.
- € 858.364 toevoeging egalisatiereserve watersysteembeheer (€ 1.739.364 -/- begrotingswijziging € 881.000).

2.2.1.5 Nog te bestemmen resultaat

Na verwerking van alle gegevens ten behoeve van Watersysteembeheer resulteert een voordelig saldo van € 2.809.171. Bestemming van dit saldo wordt in onderstaande staat weergegeven.

Tabel 34: Saldobestemming (€ 1.000)*

Soort	Ontvangsten	Begroting	Verschil	Bestemming reserve conform begroting doorgevoerd als werkelijk in jaarrekening	Resultaat bestemming	Correctie geboekte mutatie tov werkelijk
Ingezetenen	17.875	17.459	416	675	260	416
Gebouwd	37.017	34.937	2.080	1.582	-499	2.080
Ongebouwd	7.644	7.761	-118	55	173	-118
Natuurterreinen	64	61	2	1	-1	2
*Egalisatiereserve Watersysteembeheer**				-858	-2.742	429 *
Totaal Watersysteembeheer	**62.599**	**60.219**	**2.380**	**1.455**	**-2.809**	**2.809**

*om het juiste saldo te verantwoorden in de jaarverslaglegging is het saldo (€ 1.455) van de reeds doorgevoerde mutaties volgens de begroting gecorrigeerd binnen deze telling.

De resultaatbestemming is binnen Voorstel en Besluit pagina 123 opgenomen in deze Jaarverslaglegging.

2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer

Tabel 35: Kostenverdeelstaat Zuiveringsbeheer

(Bedrag x € 1.000)	Zuiveringsbeheer				
	R2018	Primaire Begroting 2018	Begrotings-wijziging	Begroting 2018 incl. wijziging	Verschil tov B2018 incl. wijziging)
Lasten					
Kapitaallasten	20.656	20.691		20.691	35
Personeelslasten (direct)	61	76		76	15
Personeelslasten (uren verantwoording)	10.213	10.135	381	10.516	303
Goederen en diensten van derden	21.319	19.168	400	19.568	-1.751
Bijdragen aan derden	2.493	2.598	145	2.743	250
Reserveringen					
Voorzieningen	6				-6
Onvoorzien		150		150	150
doorberekende kosten ondersteuning	3.224	3.163		3.163	-61
Totaal lasten	*57.972*	*55.982*	*926*	*56.908*	*-1.064*
Baten					
Financiële baten	194	185		185	-9
Personeelsbaten		23		23	23
Goederen en diensten aan derden	765	860		860	95
Bijdragen van derden	1.726	1.600		1.600	-127
Beschikking bestemmingsreserves	3.562	1.038		1.038	-2.524
Onttrekkingen aan voorzieningen					
Totaal baten	*6.247*	*3.706*		*3.706*	*-2.542*
Netto lasten	***51.725***	***52.277***	***926***	***53.203***	***1.478***
Belastingopbrengsten					
Gederfde baten agv kwijtscheldingen	-1.436	-1.310		-1.310	126
Gederfde baten agv oninbaarverklaringen	-671				671
Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	21.712	17.460		17.460	-4.252
Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens / ff bedrijven	38.689	37.969		37.969	-720
Totaal belastingopbrengsten	*58.293*	*54.119*		*54.119*	*-4.174*
Dekkingsmiddelen					
Beschikking egalisatiereserve zuiveringsbeheer	-917	-1.842	926	-916	1
Totaal resultaatbestemming	*-917*	*-1.842*	*926*	*-916*	*1*
Nog te bestemmen resultaat	**-5.651**				**5.651**

De totaal te dekken lasten vermindert met de totale dekkingsmiddelen geeft voor de taak Zuiveringsbeheer een positief exploitatieresultaat van € 5.651.473. De verklaring van de verschillen ten opzichte van de Begroting 2018 worden in onderstaande toelichting nader verklaard.

2.2.2.1 Lasten

Kapitaallasten (€ 35.000 lager)
De kapitaallasten over verschillende investeringskredieten valt lager uit.

Directe Personeelslasten (€ 15.000 lager)
De toegerekende personeelslasten (o .a. de uitkeringen voormalig personeel, uitkeringen pensioenen voormalig personeel en Bestuur) vallen lager uit dan begroot.

Personeelslasten (urenverantwoording) (€ 303.000 lager)
In de cao is een stijging van 3,5% per 1 januari 2018 overeengekomen en als gevolg daarvan is een begrotingswijziging van € 762.000 goedgekeurd (€ 381.000) is toegerekend aan de taak Zuiveringsbeheer). Doordat niet alle vacatures zijn ingevuld vallen de lasten lager dan begroot.

Goederen en diensten inclusief Bijdragen aan derden (€ 1.501.000 hoger)
Voor het opvangen van de kosten als gevolg van de effecten van de renovatie op rwzi 's-Hertogenbosch, inclusief de extra kosten voor de slibafvoer naar de SNB, is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een bestemmingsreserve gevormd van € 4.873.640. In 2018 is een bedrag van € 2.602.199 onttrokken aan deze reserve te dekking van de gemaakte kosten in 2018. Deze onttrekking van de bestemmingsreserve is als volgt onderbouwd:

- Aa en Maas had begroot in 2018 74.800 ton slibkoek/€ 5.030.000 aan bijdragen SNB. Gerealiseerd is in 2018 91.213 ton slibkoek en zeefgoed dat is afgevoerd naar de SNB voor € 7.030.561. De overschrijding van € 2.000.561 wordt door de bestemmingsreserve "gedekt";
- Als gevolg van de herziene kostenverdeelsystematiek SNB 2017 bedragen de extra kosten in 2018 in totaal € 509.048. Deze worden door een onttrekking uit de gevormde bestemmingsreserve opgevangen;
- Door de vertraging van het opstarten van de slibgisting op rwzi 's-Hertogenbosch blijft de productie van groen gas achter op de planning. Het niet na kunnen komen van de leveringsverplichting uit het contract met Heineken heeft een boete van naar verwachting € 80.000 tot gevolg welke door de gevormde bestemmingsreserve worden opgevangen.

Chemicaliën
Voor chemicaliën is in 2018 in totaal € 792.000 minder uitgegeven:

- € 269.000 lagere uitgaven voor de centrale slibverwerking op rwzi 's-Hertogenbosch;
- € 309.000 lagere uitgaven t.bv. van het zuiveren van afvalwater op rwzi 's-Hertogenbosch;
- € 163.000 lagere uitgaven op rwzi Oijen. Dit wordt veroorzaakt door de gerealiseerde slibscheiding door het investeringsproject Ombouw sliblijn rwzi Oijen;
- € 75.00 lagere uitgaven voor de slibverwerking op rwzi Dinther zijn doordat de benodigde hoeveelheid PE te hoog was ingeschat;
- € 88.000 hogere kosten voor de slibverwerking op rwzi Aarle-Rixtel om het droge stof gehalte te verhogen en zo de hoeveelheid slibkoek naar de SNB te beperken.

Intern transport slibkoek
Voor het intern transport van slibkoek van de slibverwerking Oijen, Dinther en Aarle-Rixtel naar de centrale slibverwerking op rwzi 's-Hertogenbosch is een bedrag begroot van € 156.760. Door de vertraging van de renovatie rwzi 's-Hertogenbosch is een bedrag van € 25.020 uitgegeven.

Overige posten
Elektra
Door het verwerken van meer vervuilingseenheden; de niet begrote verbruikers zoals de fijn zeef installatie- en de proef medicijnresten op Aarle-Rixtel en de proef superkritisch vergassen op rwzi Dinther zijn de energiekosten toegenomen. Ter dekking van deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een Begrotingswijziging goedgekeurd van € 325.000.
De extreem droge zomer van 2018 heeft geleid tot minder regenwaterafvoer (rwa), waardoor van het totale beschikbare budget van € 3.586.060 een bedrag van € 125.840 niet benodigd is geweest.

Anti-afhaaksubsidie
Met ingang van 2017 wordt een anti afhaaksubsidie verstrekt om een grote lozer aangehaakt te houden voor de toekomst. Hiervoor is een bedrag van € 680.000 opgenomen in de Begroting 2018. Door het verwerken van meer ve's stijgen niet alleen de belastingopbrengsten maar stijgt ook de anti

afhaaksubsidie. Voor deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging van € 145.000 goedgekeurd.

Rwzi Dinther
Problemen bij de zuivering door een grote industriële lozer is op rwzi Dinther meer afvalwater gezuiverd. In het Bestuursverslag t/m juni 2018 is een begrotingswijziging goedgekeurd van € 75.000 voor de financiering van de extra kosten die ruimschoots gecompenseerd worden door de extra ve's.

Pilot medicijnen
Voor het gebruik van een installatie en analyses in het kader van de Pilot verwijdering medicijnresten op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag begroot van € 400.000 (realisatie 2018 €384.000). Het project zal in 2019 voortgezet worden en met een bijdrage van het Ministerie van IenW (Infrastructuur en Waterstaat) worden gefinancierd.

Kunstmatige intelligentie rwzi Aarle-Rixtel en rwzi Oijen
Op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag van € 116.000 uitgegeven ten behoeve van artificial intelligence. In 2019 zal het project, begrote kosten € 192.000, worden afgerond.

Calamiteit transportleiding Achterdijk
Een breuk in de transportleiding Achterdijk heeft ertoe geleid dat voor een bedrag van € 70.000 onvoorziene kosten zijn gemaakt.

Beschikking Reserves / voorzieningen en onvoorzien (€ 144.000 lager)
De bij de begroting vastgestelde post onvoorzien van € 150.000 voor de taak Zuiveringsbeheer is niet aangewend.
Er is een voorziening opgenomen voor arbeid gerelateerde verplichtingen wachtgeld en pensioenen. De jaarlijkse dotatie voor de taak Zuiveringsbeheer bedraagt € 6.283.

Doorberekende kosten ondersteuning (€ 61.000 hoger)
De doorberekende kosten (kosten in het kader van informatiebeleid en automatisering; Geografisch Informatie Systeem (GIS); huisvesting; overhead en de uitgaven op de ondersteunende producten) vallen hoger uit. De oorzaak hiervan is de hogere uitgaven op de ondersteunende producten.

2.2.2.2 Baten

Baten (€ 2.524.000 hoger)
Onderstaande posten verklaren deze hogere baten:

- Voor het opvangen van de kosten van de effecten door de renovatie op rwzi 's-Hertogenbosch inclusief de extra kosten voor de slibafvoer naar de SNB is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een bestemmingsreserve gevormd van € 4.873.640. Ter dekking van de kosten in 2018 is een bedrag van € 2.602.199 onttrokken uit deze reserve;
- De personeelsbaten zijn € 23.000 hoger in verband met inkomsten als gevolg van detachering van personeel;
- De vertraging van het opstarten van de slibgisting op rwzi 's-Hertogenbosch heeft ertoe geleid dat de productie van groen gas achter blijft op de planning. De opbrengsten voor de verkoop van groen gas zijn als gevolg van de lagere gasproductie € 413.410 lager;
- In 2017 heeft een calamiteit plaatsgevonden op rwzi Aarle-Rixtel. Een bedrijf is hiervoor aansprakelijk gesteld en door een vaststellingsovereenkomst is een bedrag van € 170.000 ontvangen ter compensatie van de door het waterschap geleden schade;

- De inkomsten van de gemeenten in het kader van beheer en onderhoud van de gemeentelijke Rg zijn € 79.000 lager aangezien het eerstelijns onderhoud is beëindigd en alleen nog maar tweedelijns onderhoud wordt uitgevoerd door het waterschap;
- De bijdrage van waterschap de Dommel ten behoeve van het afvalwater van Vught wat wordt gezuiverd op de rwzi 's-Hertogenbosch is € 125.470 hoger;
- De baten zijn hoger door de niet begrote opbrengsten in het kader van het suppletieverzoek omzetbelasting over de periode 2014 tot en met 2016 en een verwachte suppletie omzetbelasting 2017 en 2018.

2.2.2.3 Belastingopbrengsten

Belastingopbrengsten, incl. kwijtscheldingen en oninbaarverklaringen (€ 4.174.000 hoger)
De hogere belastingopbrengsten zuiveringsheffing voor zowel bedrijven als woningen hebben voor een groot deel te maken met de bestandsoptimalisatie die door BSOB in 2016 is ingezet en gedurende 2017 en 2018 steeds meer gestalte heeft gekregen. Hiermee is BSOB nog steeds druk doende en naar verwachting zal de optimalisatieslag nog gedurende heel 2019 voortduren. Met name bij Forfait bedrijven zal dit naar verwachting tot een meeropbrengst dan begroot leiden.
In de overzichten hierna wordt duidelijk welke opbrengst betrekking heeft op het huidige belastingjaar en welke opbrengsten betrekken hebben op aanslagoplegging van voorgaande jaren.
De belastingopbrengst is afhankelijk van de gerealiseerde eenheden waarbij geen onderscheid wordt aangegeven in het incidentele- en/of de structurele karakter van de belastingopbrengst.

De bruto/netto berekening ziet er als volgt uit:

Tabel 36: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer

Zuiveringsbeheer	Totaal		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	57.605	55.429	2.176
Oninbaar	-25		-25
Dubieus	-41		-41
Kwijtschelding	-1.381	-1.310	-71
Netto belastingopbrengst 2018	**56.157**	**54.119**	**2.038**
Belastingopbrengst vgj	2.450		2.450
Oninbaar vgj	-646		-646
Dubieus	387		387
Kwijtschelding vgj	-55		-55
Netto belastingopbrengst vgj	**2.136**		**2.136**
Totaal netto belastingopbrengst	**58.293**	**54.119**	**4.174**

Zuiveringsheffing Woningen en Forfaitaire bedrijven

Tabel 37: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer

Zuiveringsbeheer	Gezinnen / ff bedrijven		
Bedragen * € 1000	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	38.206	37.969	237
Oninbaar	-10		-10
Dubieus	-37		-37
Kwijtschelding	-1.381	-1.310	-71
Netto belastingopbrengst 2018	**36.778**	**36.659**	**119**
Belastingopbrengst vgj	61		61
Oninbaar vgj	-475		-475
Dubieus	459		459
Kwijtschelding vgj	-55		-55
Netto belastingopbrengst vgj	**-10**		**-10**
Totaal netto belastingopbrengst	**36.768**	**36.659**	**109**

Voor de woningen geldt dat de grondslag voor de heffing is gerelateerd aan het aantal bewoners conform de inschrijving in GBA. Er is voor meer woningen kwijtschelding aangevraagd en verleend dan begroot.

Zuiveringsheffing bedrijven

Tabel 38: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer

Zuiveringsbeheer Bedragen * € 1000	Bedrijven		
	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2018	19.399	17.460	1.939
Oninbaar	-15		-15
Dubieus	-4		-4
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2018	**19.379**	**17.460**	**1.919**
Belastingopbrengst vgj	2.389		2.389
Oninbaar vgj	-171		-171
Dubieus	-72		-72
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	**2.146**		**2.146**
Totaal netto belastingopbrengst	**21.525**	**17.460**	**4.065**

In 2018 is voor een substantieel meer bedrag opgelegd dan begroot. Dit heeft te maken met de economische groei, waardoor de productie bij een groot aantal bedrijven fors is toegenomen. Tevens heeft de optimalisatieslag hierin ook een rol gespeeld.

Voornoemde redenen zijn in ook van toepassing op heffingsjaar 2017, waardoor ook in dit jaar een forse meeropbrengst heeft plaatsgevonden.

2.2.2.4 Resultaatbestemming

Beschikking egalisatiereserve (nihil)
De beschikking van de egalisatiereserve betreft de toevoeging aan de egalisatiereserve Zuiveringsbeheer van € 1.842.313 conform de begroting, gecorrigeerd met de begrotingswijzing van € 926.000.

2.2.2.5 Nog te bestemmen resultaat

Na verwerking van alle gegevens ten behoeve van Zuiveringsbeheer resulteert een voordelig saldo van € 5.651.473.

De resultaatbestemming is binnen het Voorstel en Besluit pagina 123 opgenomen in deze Jaarverslaglegging.

2.3 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten

Lasten (x € 1.000)

Omschrijving	Jaarrekening 2018	Begroting 2018	Jaarrekening 2017
Kapitaallasten	36.288	36.619	37.078
Personeelslasten*	34.503	35.124	31.963
Duurzame gebruiksgoederen	1.748	2.311	1.588
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen*	2.665	3.373	2.428
Energie*	4.160	4.503	4.177
Huren en rechten	1.865	2.282	1.719
Leasebetalingen	2		
Pachten en erfpachten	6	5	5
Verzekeringen	243	241	224
Belastingen	54	143	182
Onderhoud door derden*	14.920	14.670	15.306
Overige diensten door derden	21.132	16.578	19.046
Bijdragen aan bedrijven*	1.213	1.172	644
Bijdragen aan overheden*	5.693	6.272	5.387
Bijdragen aan overigen	680	573	560
Onvoorzien		300	
Voorzieningen	13		23
Reserveringen	50	55	61
Totaal	**125.235**	**124.220**	**120.392**
Toevoeging categoriereserve ingezetenen			
Toevoeging categoriereserve gebouwd			149
Toevoeging categoriereserve ongebouwd			
Toevoeging categoriereserve natuurterreinen			
Toevoeging egalisatiereserve watersysteembeheer	1.739	1.739	3.199
Toevoeging egalisatiereserve zuiveringsbeheer	1.842	1.842	9.139
Toevoeging bestemmingsreserves			35
Totaal incl. storting in reserves	**128.817**	**127.801**	**132.914**

Baten (x € 1.000)

Omschrijving	Jaarrekening 2018	Begroting 2018	Jaarrekening 2017
Externe rentebaten			2
Interne rentebaten	407	380	315
Baten ivm salarissen en sociale lasten	1.066	708	842
Verkoop van grond	94		248
Verkoop van duurzame goederen			72
Verkoop van overige goederen	303	660	6
Opbrengst uit grond en water	376	310	312
Huuropbrengst uit overige eigendommen	12	14	11
Diensten voor derden	1.055	335	422
Bijdragen van overheden	2.350	1.987	2.347
Bijdragen van overigen	42		3.906
Belastingopbrengsten	121.123	114.552	112.721
Onttrekking aan voorzieningen		3.472	19
Geactiveerde lasten	2.614		2.941
Totaal	**129.443**	**122.418**	**124.165**
Onttrekking categoriereserve ingezetenen	675	675	988
Onttrekking categoriereserve gebouwd	1.582	1.582	1.309
Onttrekking categoriereserve ongebouwd	55	55	205
Onttrekking categoriereserve natuurterreinen	1	1	4
Onttrekking egalisatiereserve watersysteembeheer*	881	881	2.242
Onttrekking egalisatiereserve zuiveringsbeheer*	925	926	2.912
Onttrekking bestemmingsreserves	3.715	1.263	1.089
Totaal incl onttrekking	**137.277**	**127.801**	**132.914**

***inclusief begrotingswijzing in 2018 € 1.807.000**

Totaal baten	129.443
Totaal lasten	125.235
Saldo baten en lasten	4.208
Mutaties reserves	4.252
Voordelig saldo	**8.461**

Met betrekking tot de toelichting op de exploitatierekening naar kosten- en opbrengstensoorten wordt verwezen naar paragraaf 2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer en paragraaf 2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer. In deze paragrafen wordt per kosten- en opbrengstengroep een toelichting per taak gegeven op de realisatie ten opzichte van de begroting.

In onderstaand overzicht is voor de kostensoorten met een afwijking > € 100.000 ten opzichte van de Programmabegroting 2018, een korte toelichting gegeven.

Tabel 39: Toelichting afwijking kostensoorten (€ 1.000)*

Kostensoort	Verschil	Verklaring
Kapitaallasten	-€ 331	Lagere kapitaallasten worden veroorzaakt door de werkelijke lagere boekwaarde per 01-01-2018 ten opzichte van het uitgangspunt van de begroting (lagere realisatie van de investeringsuitgaven veroorzaken deze daling). Daarnaast is de verwachte uit te voeren afschrijving betreffende de instandhouding Den Bosch lager uitgevallen dan begroot.
Personeelslasten*	-€ 622	Door een begrotingswijziging zijn de gevolgen van de Cao verwerkt. De salariskosten zijn lager uitgevolgen als gevolg van de niet ingevulde vacatures.
Duurzame gebruiksgoederen	-€ 563	Lagere kosten door uitgestelde vervangingen en minder correctief onderhoud, met name op rwzi's en lagere kosten implementatie automatisering.
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen*	-€ 708	Lagere kosten chemicaliën doordat de centrale slibverwerking op rwzi DB nog niet in bedrijf is gesteld.
Energie*	-€ 343	Bij de bestuursrapportage is een inschatting gemaakt van de stijgende energiekosten. Daarom is een begrotingswijziging opgesteld. Achteraf is gebleken dat er in de 2e helft van 2018 minder energie is verbruikt.
Huren en rechten	-€ 417	De kosten voor de pilot medicijnresten zijn op een andere kosten soort verantwoord. Vandaar dat hier een onderschrijding ontstaat en op "Overige diensten door derden"ontstaat een overschrijding.
Onderhoud door derden*	€ 250	Hogere kosten veroorzaakt door met hogere kosten baggeren (beheer en onderhoud) en hoger kosten onderhoud zuiveringen.
Overige diensten door derden	€ 4.554	De overige diensten door derden vallen hoger uit, voornamelijk door: • De hogere kosten van de SNB worden gedekt door een ontrekking uit de bestemminsgreserve. • Overschrijding schadeuitkeringen i.v.m. wateroverlast; • Hogere bijdrage aan HWH en kosten ICT; • Hogere kosten i.v.m. droogte.
Bijdragen aan overheden*	-€ 579	Lagere bijdrage aan de BSOB doordat er nogal wat nieuwe toetreders zijn geweest in 2018.
Bijdragen aan overigen	€ 107	Hogere kosten voor de waterlopen.
Onvoorzien	-€ 300	Onvoorzien is niet benut in 2018.

*inclusief begrotingswijzing in 2018 € 1.807.000

Tabel 40: Toelichting afwijking opbrengstsoorten (€ 1.000)*

Opbrengstensoort	Verschil	Verklaring
Baten ivm salarissen en sociale lasten	€ 358	De hogere baten in verband met salarissen worden veroorzaakt door de hogere
Verkoop van overige goederen	-€ 356	De verkoop van groen gas valt lager uit door de vertraging van rwzi Den Bosch.
Diensten voor derden	€ 720	De belangrijkste verklaring is een overeengekomen bijdrage voor gemaakte kosten van € 170.000. Dit betreft een vergoeding voor geleden schade als gevolg van een ammoniumlozing.
Bijdragen van overheden	€ 364	Organisatiebreed zijn er meer subsidies ontvangen. Tevens is een verwachte suppletie omzetbelasting 2017 en 2018 opgenomen.
Belastingopbrengsten	€ 6.571	Hogere belastingopbrengsten
Geactiveerde lasten	-€ 857	Daling lagere rentelasten geactiveerde projecten.
Onttrekking aan reserves/bestem-ming resultaat	€ 2.451	Hogere ontrekking voor SNB als gevolg van de kosten die gedekt worden door de bestemmingsreserve.

*Tabel 41: Specificatie aanslagen (bedragen * € 1.000)*

	Begroting 2018	Opgelegd 2018	Opgelegd vgj	Totaal opgelegd	Verschil
Watersysteemheffing					
Ingezetenen	17.459	17.885	-11	17.875	416
Gebouwd	34.937	36.837	181	37.017	2.080
Ongebouwd	7.761	7.594	50	7.644	-118
Natuur	61	63	1	64	2
Verontreinigingsheffing indirecte lozingen	214	1	229	230	16
Totaal Watersysteemheffing	***60.433***	***62.380***	***450***	***62.830***	***2.396***
Zuiveringsheffing					
Huishoudens en forfaitbedrijven	36.659	36.778	-10	36.768	109
Bedrijven (meet en tabel)	17.460	19.379	2.146	21.525	4.065
Totaal Zuiveringsheffing	***54.119***	***56.157***	***2.136***	***58.293***	***4.174***
Totaal netto	**114.552**	**118.537**	**2.586**	**121.123**	**6.570**

2.4 Balans voor resultaatbestemming

ACTIVA bedragen x € 1.000	**31-12-2018**		**31-12-2017**	
Vaste activa				
Materiële vaste activa	336.591		335.453	
Immateriële vaste activa	55.462		49.200	
Financiële vaste activa	17.071		18.823	
Totaal vaste activa		409.124		403.476
Vlottende activa				
Vorderingen en overlopende activa				
Belastingdebiteuren	8.696		10.581	
Debiteuren algemeen	2.525		689	
Overlopende activa	6.939		7.778	
Liquide middelen	19.275		5.524	
Totaal vlottende activa		37.434		24.573
TOTAAL ACTIVA		**446.558**		**428.049**

PASSIVA bedragen x € 1.000	31-12-2018		31-12-2017	
Eigen Vermogen				
Totaal reserves	37.810		35.834	
Saldo van baten en lasten	8.461		6.178	
Totaal eigen vermogen		46.271		42.012
Voorzieningen				
Voorzieningen		406		478
Vreemd vermogen				
Langlopende Schulden				
Langlopende schulden		375.221		359.622
Kortlopende schulden				
Crediteuren	5.499		7.320	
Schuld in rekening-courant	1.391		1.777	
Overlopende passiva	17.770		16.838	
Totaal kortlopende schulden en overlopende passiva		24.661		25.936
TOTAAL PASSIVA		**446.558**		**428.049**

2.4.1 Grondslagen bij de balans en resultaatbepaling

Algemeen
De waardering van de activa, reserves en voorzieningen heeft plaatsgevonden conform de door het Algemeen Bestuur goedgekeurde Verordening op de uitgangspunten voor het beleid, voor het beheer en voor de inrichting van de beleids- en verantwoordingsfunctie van waterschap Aa en Maas. Deze verordening is opgesteld met inachtneming van artikel 108 van de Waterschapswet en hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Tevens is met de effecten van het nieuwe Financieel Beleid 2018, vastgesteld door het Algemeen bestuur op 15 december 2017, rekening gehouden.

Bij besluit van het Algemeen Bestuur van 15 december 2017 is het financieel beleid herijkt en aangescherpt met betrekking tot het activeren van uren. Hiertoe is artikel 2.3 Activering loonkosten eigen personeel gewijzigd. Vanaf 2016 worden voor vigerende projecten de loonkosten van de afdelingen O&R en G&I niet meer geactiveerd voor de fasen initiatieffase, definitiefase, ontwerpfase en evaluatiefase. Bij de vaststelling van het voorstel van 15 december 2017 is besloten dat de kosten die samen hangen met werkzaamheden die direct zijn toe te rekenen aan de realisatie van de investeringswerken betrekken hebben op de voorbereidingsfase en de uitvoeringsfase.
In afwijking van het financieel beleid zijn conform besluit van het Algemeen Bestuur van 7 april 2017 alle aan het HWBP (Hoog Water Beschermings Programma) verkenning Ravenstein-Lith te bestede interne en externe kosten, en dus ook de door de projectafdelingen en primaire afdelingen bestede uren, geactiveerd. Dit ten behoeve van een goed en volledig totaalinzicht in de kosten van de onderhavige investering.

Waarderingsgrondslagen
Het primaire uitgangspunt van het financiële beleid is het “voorzichtigheidsprincipe”. Bij de toepassing van de grondslagen van waardering en resultaatbepaling wordt voorzichtigheid betracht. Activa mag niet te hoog en passiva niet te laag worden gewaardeerd.

De vaste activa worden gewaardeerd tegen de historische kostprijs van de investeringen, verminderd met eventuele afboekingen wegens directe bijdragen van derden en met afschrijvingen.
Vorderingen en schulden worden gewaardeerd op nominale waarde. Ten behoeve van de vorderingen van belastingen is een voorziening dubieuze debiteuren gecreëerd. Voorzieningen wegens oninbaarheid van vorderingen worden in mindering gebracht op de desbetreffende vorderingen.

De in de balans opgenomen reserves dienen voor een gelijkmatige ontwikkeling van de belastingtarieven. De jaarlijkse dotaties of eventuele verminderingen van de reserves worden bepaald aan de hand van de werkelijke uitgaven ten opzichte van de vastgestelde normen.

Resultaatbepaling
Bij de bepaling van het resultaat wordt het stelsel van baten en lasten gehanteerd. Dit houdt in dat rekening wordt gehouden met de per eind van het jaar nog te ontvangen en te betalen bedragen over het dienstjaar.
Ten aanzien van de belastingopbrengsten zijn de mutaties (hoeveelheidsverschillen) met betrekking tot de eenheden in het resultaat meegenomen. De afwijkingen per belastingcategorie van het watersysteembeheer zijn gecompenseerd door onttrekkingen/toevoegingen aan de categoriereserves.

Voor wat betreft de zuiveringsheffing zal het positieve / negatieve resultaat volledig ten laste / ten gunste van de bestemmingsreserve tariefegalisatie Zuiveringsbeheer geboekt worden.

Afschrijvingen
Afschrijvingen vinden plaats op basis van economische levensduur via de lineaire afschrijvingsmethode uitgaande van de werkelijke aanschafprijs. De afschrijvingen van de

investeringen worden voor het eerst in de exploitatierekening opgenomen in het jaar volgend op het gereedkomen van de investering. Uitzondering hierop zijn de investeringen voor watersysteembeheer, betreffende de aanleg van waterlopen. Voor deze investeringen geldt, dat indien de looptijd langer is dan twee jaar, gestart wordt met afschrijven in het eerste jaar na aanvang van het project.

Vaste activa

In de nota Financieel Beleid 2018 zijn de afschrijvingstermijnen van de vaste activa als volgt vastgelegd:

Tabel 42: Afschrijvingstermijnen

	Onderwerp	Termijn verordening Aa en Maas
a.	Vervoermiddelen, machines, apparaten, automatisering *) en werktuigen	5
b.	Bedrijfsgebouwen en woonruimten	40
c.	Technische installaties in bedrijfsgebouwen en woonruimten	15
d.	Veiligheidsvoorzieningen, telefooninstallaties, kantoormeubilair in bedrijfsgebouwen en woonruimten	10
e.	Primaire waterkeringen	40
f.	Overige waterkeringen	40
g.	Waterlopen en eenvoudige watersysteemkunstwerken	40
h.	Bouwkundig deel watersysteemgemalen	40
i.	Mechanisch deel watersysteemgemalen	15
j.	Transportleidingen en bouwkundig deel transportgemalen	30
k.	Mechanisch deel transportgemalen	15
l.	Bouwkundig deel zuiveringsinstallaties en slibverwerkingsinstallaties	30
m.	Mechanisch deel zuiveringsinstallaties en slibverwerkingsinstallaties	15
n.	Telemetrie t.b.v. de aansturing van gemalen, zuiveringsinstallaties en eventueel andere voorzieningen	15
o.	Wegen	25
p.	Vaarwegen en havens	35
q.	Peilbesluiten en waterakkoorden	10
r.	Legger en beheerregister	5
s.	Beschoeiing	15
t.	Depot berging saneringsspecie	10
u.	Meerjarige strategische beleidsplannen	5
v.	Overige materiële vaste activa	verwachte gebruiksduur
w.	HoogWaterBeschermingsProgramma	30
x.	Baggeren	20
w.	Onderzoek en ontwikkeling	5

*) Automatisering met een economische levensduur < vijf jaar wordt via de exploitatie verantwoord (bijvoorbeeld vervanging van pc's om de drie jaar)

Op gronden en terreinen wordt niet afgeschreven tenzij de gronden een onverbreekbaar onderdeel vormen van een object. Dergelijke gronden worden conform het object afgeschreven.

Vlottende activa

De vlottende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

In het kader van oninbaarheid van belastingdebiteuren is hiervoor een voorziening dubieuze debiteuren gevormd. Deze voorziening is op de belastingdebiteuren in mindering gebracht.

Eigen vermogen
Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het nog te bestemmen resultaat. De reserves zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Rentetoerekening aan reserves
Bij de bepaling van het resultaat wordt rekening gehouden met bijschrijving van rente op de stand van reserves aan het begin van het jaar. Aan de reserves wordt niet het geraamde rentepercentage (1,00%) toegerekend, maar de gemiddelde werkelijke marktrente (0,96%).

Langlopende schulden
Hier zijn de schulden opgenomen met een rente typische looptijd van een jaar of langer. De schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Kortlopende schulden
De schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

2.4.2 Toelichting activa

Voor een nadere specificatie van de totale staat van vaste activa per project wordt verwezen naar de Uitvoeringsinformatie Jaarverslaglegging 2018.

De gebouwde eigendommen zijn voor zover deze daarvoor in aanmerking komen, tezamen met de inboedels op uitgebreide voorwaarden verzekerd. Per balansdatum beliep de verzekerde waarde € 150,1 miljoen (brandopstal € 135,2 miljoen, bedrijfsmiddelen € 14,8 miljoen, € 100.000 kunst).

2.4.2.1 Materiële vast activa

Tabel 43: Staat van Materiële vaste activa (€ 1.000)*

Materiële vaste activa	31-dec-17	Investering	Subsidie	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-18
Gronden	14.515	2.336	319	16	0	16.516
Vervoermiddelen	1.230	521		371	0	1.379
Machines, apparaten en werktuigen	4.155	447		731	0	3.872
Bedrijfsgebouwen	13.089	389		506	0	12.972
Waterkering	9.793	3.970	3.439	546	0	9.777
Watersysteembeheer						
* Kunstwerken	45.527	6.313	517	2.794	0	48.529
* Watergangen	68.331	6.952	3.355	2.966	0	68.962
Zuiveringsbeheer						
* Transportriolen en gemalen	55.874	2.433		4.473	0	53.834
* Zuiveringsinstallaties	108.274	7.187	121	9.543	0	105.797
* Slibverwerkingsinstallaties	12.311	1.780		1.005	0	13.086
Overige materiële vaste activa	2.353	5		492	0	1.867
Totaal	**335.453**	**32.331**	**7.751**	**23.442**	**0**	**336.591**

In onderstaand overzicht wordt de verdeling van de geactiveerde boekwaarde en boekwaarde onderhanden werk weergegeven.

Tabel 44: Boekwaarde materiële vast activa (€ 1.000)*

Materiële vaste activa	Totale Boekwaarde 31-12-2017	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde onderhanden-werk 31-12-2018	Totale boekwaarde per 31-12-2018
Gronden	14.515	622	15.894	16.516
Vervoermiddelen	1.230	859	521	1.379
Machines, apparaten en werktuigen	4.155	509	3.363	3.872
Bedrijfsgebouwen	13.089	12.583	389	12.972
Waterkering	9.793	8.962	815	9.777
Watersysteembeheer				
* Kunstwerken	45.527	35.235	13.295	48.529
* Watergangen	68.331	28.745	40.217	68.962
Zuiveringsbeheer				
* Transportriolen en gemalen	55.874	40.281	13.554	53.834
* Zuiveringsinstallaties	108.274	56.133	49.664	105.797
* Slibverwerkingsinstallaties	12.311	4.619	8.467	13.086
Overige materiële vaste activa	2.353	1.359	508	1.867
Totaal	**335.453**	**189.905**	**146.686**	**336.591**

Per categorie worden de diverse mutaties 2018 op hoofdlijnen toegelicht.

Gronden

De mutaties op de Grondbank betreffen overboekingen van aangekochte gronden naar gestarte investeringsprojecten en de correctie van verkochte gronden inclusief gerealiseerde boekwinsten naar de exploitatierekening. Voor wat betreft een verdere toelichting van de stand van de Grondbank wordt verwezen naar § 1.7.10 Investeringen.

Vervoermiddelen

De investering betreft een tiental dienstvoertuigen.

Machines apparaten en werktuigen

De investeringen zijn onder andere gedaan voor de aanschaf van de vervanging van servers; landmeetapparatuur; implementatie SAW@ en de kosten van de vervanging van het zaaksysteem en infrastructurele kosten als onderdeel van de digitale transformatie.

Waterkering

De voornaamste uitgaven hebben betrekking op het project Voorbereiding op de 4^{e} ronde veiligheidstoetsing primaire kering; de verkenning van Ravenstein Lith en de voorverkenning van Cuijk Ravenstein.
Voor 2023 moeten alle primaire waterkeringen in Nederland zijn beoordeeld ten opzichte van de nieuwe norm. Gezien de urgente trajecten in het beheergebied is dit voortvarend opgepakt. Medio 2018 was de helft van het areaal beoordeeld.
De integrale (HWBP en MIRT) verkenning Ravenstein - Lith is voortgezet met het opleveren van kansrijke alternatieven najaar 2018 en de start van het opstellen van een voorkeursalternatief.
In het HWBP 2019-2024 is de verkenning Cuijk-Ravenstein voor de periode 2019-2022 opgenomen.
Eind 2018 is een concreet voorstel inclusief de personele consequenties voor de aanpak van de voorverkenning van dijktraject Cuijk-Ravenstein voorgelegd. De totale kosten voor de dijkverbetering inclusief personeelslasten worden voor 90 % door het HWBP betaald.

Watersysteembeheer kunstwerken

De uitgaven zijn onder andere gedaan voor het robuust maken van het watersysteem; renoveren Bovenlandse Sluis, vervangen stuwen Peelkanaal, de renovatie van de Groote Wetering, clusteraanpak vispassages, 26 maatregelen wateroverlast en het beperken van wateroverlast.

Watersysteembeheer watergangen

Onder deze activa vallen de projecten die uitgevoerd worden in het kader van aanleg ecologische verbindingszones, verdrogingsbestrijding, beekherstel, waterlopen en waterberging.

De voornaamste uitgevoerde projecten per maatregel zijn:

- Aanleg EVZ's: Dynamisch Beekdal, Roode Wetering en Gebiedsplan Raam;
- Verdrogingsbestrijding: Moerputten Vlijmen en Sang en Goorkens;
- Beekherstel: Uitvoering dynamisch Beekdal en Peelse Loop ZW-Aa en Aa dal Zuid;
- Waterberging: Gebiedsplan Raam;
- Waterlopen: Landbouw Biezenloop en Blauwe Poort; Wegwerken achterstanden cyclisch groot onderhoud 2017-2019, Groot onderhoud kanaal van Deurne.

De inkomsten die zijn gegenereerd betreffen met name de BO2 subsidie, subsidie Life Plus en subsidie DHZ verdrogingsbestrijding. Daarnaast zijn ontvangen bijdragen van gemeenten en waterschappen verantwoord naar de projecten.

Zuiveringsbeheer transport en gemalen

De voornaamste uitgaven 2018 hebben plaatsgevonden voor de
Renovatie stamriool Oss fase 2, Renovatie Rg De Hutten - Ommel, Transportleiding Rg 't Broek rwzi Aarle-Rixtel en Rg Vorstenbosch en Loosbroek.

Zuiveringsbeheer zuiveringsinstallaties

De grootste uitgaven hebben plaatsgevonden op de projecten Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch, Vervangen besturing rwzi Dinther, Realisatie fijnzeven rwzi Aarle-Rixtel, Instandhouding rwzi 's-Hertogenbosch en Vervangen besturingsinstallatie rwzi Dinther.
Er zijn in 2018 onderstaande investeringsprojecten opgeleverd:

- Renovatie installatie rwzi Cuijk;
- Vervangen voorstuwers rwzi Dinther.

Zuiveringsbeheer Slibverwerkingsinstallaties

De uitgaven hebben betrekking op het project renovatie rwzi 's-Hertogenbosch en ombouw sliblijn rwzi Oijen. Het project Ombouw externe slibbuffer rwzi Dinther is afgerond in 2018.

Overige materiële vaste activa

Binnen deze categorie zijn de voornaamste uitgaven geweest voor de volgenden project: Verbetering Regionale waterkering.
In 2018 zijn GGOR Leijgraaf en GGOR de Biezenloop, Verbeterplan Regionale waterkering en Uitvoering beleid omgaan met Hemelwater afgesloten.

2.4.2.2 Immateriële vast activa

Tabel 45: Immateriële vaste activa (€ 1.000)*

Immateriële vaste activa	1-jan-18	Investering	Subsidie	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-18
Onderzoek en ontwikkeling	1.003	386		146	0	1.243
Bijdragen aan activa eigendom derden	742			41	0	701
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	38.875	8.117		1.406	0	45.586
Overige immateriële activa	8.581	2		650	0	7.933
Totaal	**49.200**	**8.505**		**2.243**	**0**	**55.462**

De verdeling van de geactiveerde boekwaarde en de boekwaarde onderhanden werk is als volgt.

Tabel 46: Boekwaarde immateriële vaste activa (€ 1.000)*

Immateriële vaste activa	31-dec-17	Totale boekwaarde per 01-01-2018	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde onderhanden werk 31-12-2018	Totale boekwaarde per 31-12-2018
Onderzoek en ontwikkeling	1.003	1.003	810	433	1.243
Bijdragen aan activa eigendom derden	742	742	701		701
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	38.875	38.875	37.469	8.117	45.586
Overige immateriële activa	8.581	8.581	7.931	2	7.933
Totaal	**49.200**	**49.200**	**46.910**	**8.552**	**55.462**

Onderzoek en ontwikkeling
De lopende projecten zijn het Superkritisch vergassen fase 1 en 2, OV en de veiligheidstoets primaire waterkering.

Geactiveerde bijdragen aan het Rijk.
Dit betreft de jaarlijkse verantwoording van de bijdrage aan het HWBP. Het project HWBP-bijdrage 2018 is afgerond in 2018.

Overige immateriële activa
In 2018 is relatief beperkt geïnvesteerd in de overige immateriële activa 2018. Het betreffen uitgaven voor verkiezingen.

2.4.2.3 Financiële vaste activa

Tabel 47: Financiële vaste activa (€ 1.000)*

Financiële vaste activa	31-dec-17	Investering	Subsidie	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-18
Kapitaalverstrekkingen	18.715		1.685	111	0	16.919
Overige uitzettingen	107	44			0	151
Totaal	**18.823**	**44**	**1.685**	**111**	**0**	**17.071**

De verdeling van de geactiveerde boekwaarde en de boekwaarde onderhanden werk is als volgt:

Tabel 48: Boekwaarde financiële vaste activa (€ 1.000)*

Financiële vaste activa	31-dec-17	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2018	Boekwaarde onderhanden werk 31-12-2018	Totale boekwaarde per 31-12-2018
Kapitaalverstrekkingen	18.715	16.919		16.919
Overige uitzettingen	107	151		151
Totaal	**18.823**	**17.071**		**17.071**

Kapitaalverstrekkingen
In de vergadering van 20 april 2015 heeft de RvC van de SNB besloten op basis van de verstrekte liquiditeitsbegroting en wettelijke regels om in 2016 weer agiostorting te doen. De agiostorting is hervat, waarbij in zeven jaar (tot en met 2022) de gehele agio terugbetaald zou worden. In 2018 is een agiostorting gedaan.

Overige uitzettingen
Per 1 januari 2018 is Aa en Maas toegetreden tot Aquaminerals; een samenwerkingsverband van de drinkwatersector dat teruggewonnen grondstoffen een tweede leven geeft. Er zijn 546 aandelen gekocht met een waarde van € 44.000.

Effecten
De effecten bestaan grotendeels uit aandelen Nederlandse Waterschapsbank NV en zijn gefinancierd door gebruik te maken van de toenmalige egalisatiereserve kering, kwantiteit en kwaliteit.

Tabel 49: De effectenportefeuille

Type	MK/AA	Aantal	Storting	Nominaal bedrag	Totaal bedrag
A	MK	188	100%	€ 113	€ 21.328
A	MK	16	200%	€ 113	€ 3.630
B	MK	81	25%	€ 454	€ 9.189
					€ 34.147
B	AA	220	25%	€ 454	€ 24.958
A	AA	423	100%	€ 113	€ 47.987
					€ 72.945
Totaal aandelen		**928**			**€ 107.092**

Tabel 50: Verdeling dividend naar taken

Verdeling dividend naar kostendrager in %		
MK/AA	Watersysteembeheer	Zuiveringbeheer
MK	60%	40%
AA	100%	

Verdeling dividend naar kostendrager in €			
MK/AA	Watersysteembeheer	Zuiveringbeheer	Totaal
MK	€ 20.488	€ 13.659	€ 34.147
AA	€ 72.945	€ -	€ 72.945
Totaal	**€ 93.433**	**€ 13.659**	**€ 107.092**
% aandeel in totaal	**87%**	**13%**	

2.4.2.4 Vlottende activa

Tabel 51: Belastingdebiteuren (€ 1.000)*

Belastingdebiteuren	31-dec-18	31-dec-17
Leges/pachten/schouwvoering	84	58
Watersysteembeheer	4.407	4.777
Zuiveringsbeheer	4.205	5.747
Totaal	**8.696**	**10.581**

Tabel 52: Specificatie belastingdebiteuren (€ 1.000)*

Belastingdebiteuren	2018	2017
Watersysteembeheer		
Debiteuren over huidig dienstjaar	4.177	4.888
Debiteuren over vorige dienstjaren	519	825
Totaal	4.696	5.713
Reservering dubieuze debiteuren	-289	-937
Boekwaarde	**4.407**	**4.777**
Zuiveringsbeheer		
Debiteuren over huidig dienstjaar	3.600	3.677
Debiteuren over vorige dienstjaren	982	2.793
Totaal	4.582	6.469
Reservering dubieuze debiteuren	-377	-723
Boekwaarde	**4.205**	**5.747**
Leges/pachten/schouwvoering	**84**	**58**
Totaal	**8.696**	**10.581**

De belastingdebiteuren betreft het saldo van de openstaande posten van de werkelijk door de BSOB opgelegde aanslagen en zijn ten opzichte van het beginsaldo met € 1,9 miljoen afgenomen. Het saldo van de reservering dubieuze debiteuren is gedaald. De belangrijkste oorzaak hiervoor is dat een behoorlijke gedeelte van de dubieuze debiteuren definitief oninbaar is geworden.

Tabel 53: Verloop debiteuren algemeen (€ 1.000)*

Debiteuren algemeen	31-dec-18	31-dec-17
Debiteuren algemeen	2.525	689
Voorziening dubieuze debiteuren		
Totaal	**2.525**	**689**

Het saldo van debiteuren algemeen betreft vorderingen die per 31 december 2018 nog niet zijn ontvangen. Het debiteurensaldo is ten opzicht van 2017 met € 1.836.000 gestegen.
De (grootste) te vorderen bedragen hebben betrekking op onder andere Afvalstoffendienst € 100.000 (levering biogas); Belastingdienst € 554.000 (BTW en dividendbelasting) en provincie Noord-Brabant € 862.000 (verkenningsfase Ravenstein-Lith en Dynamisch Beekdal).

Tabel 54: Overlopende activa (€ 1.000)*

Overlopende activa	31-dec-18	31-dec-17
Nog te ontvangen inkomsten het Rijk	160	
Nog te ontvangen inkomsten overige openbare lichamen	478	766
Nog te ontvangen inkomsten	57	
Nog te ontvangen belastingopbrengsten BSOB	5.498	5.218
Vooruitbetaalde kosten	710	1.770
Waarborgsommen	9	9
Overige transitoria	26	16
Totaal	**6.939**	**7.778**

Nog te ontvangen inkomsten

Tabel 55: Nog te ontvangen inkomsten (€ 1.000)*

Nog te ontvangen inkomsten	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Ontvangen bedragen	Stand per 31-12-2018
Het Rijk		160		160
Overige openbare lichamen	766	478	766	478
Overig		57		57
Totaal	**766**	**696**	**766**	**696**

De nog te ontvangen inkomsten van het Rijk betreft de verwachte suppletie aangifte omzetbelasting over de jaren 2017 en 2018.
Het saldo van de nog te ontvangen inkomsten van overige openbare lichamen is samengesteld uit de grondwateraftrekking Brabant Water en de afrekening van de BSOB 2018.
De overige nog te ontvangen inkomsten betreffen opbrengsten HBE-certificaten.

Nog te ontvangen belasting voorgaande jaren

Het saldo op deze rekening betreft de van de BSOB nog te ontvangen belastingenopbrengsten 2018, opgelegd in 2018, die in 2019 per bank zijn ontvangen. En de in 2019 nog op te leggen aanslagen 2017 en 2018.

Vooruitbetaalde kosten

De vooruitbetaalde kosten hebben grotendeels betrekking op een betaald voorschot bijdrage 2019 aan AQUON en betreffen verder premies van de diverse verzekeringen en van kosten gemalen en telefonie abonnement 2019.

Overige transitoria

Het saldo bestaat uit verstrekte voorschotten ambtenaren; nog te verwerken salarisposten en door te storten levensloopregelingen.

Liquide middelen

De post liquide middelen is samengesteld uit de saldi van de diverse lopende betaalrekeningen bij de banken en de contante geldmiddelen.

Tabel 56: Liquide middelen (€ 1.000)*

Liquide middelen	31-dec-18	31-dec-17
Kassaldi	11	6
Rekening-courant 's Rijks schatkist	19.250	5.500
Rabobank	13	17
Totaal	**19.275**	**5.524**

Schatkistbankieren

Het verplicht schatkistbankieren is met ingang van 1 januari 2014 opgenomen in de Wet Fido. Voor decentrale overheden betekent schatkistbankieren dat zij al hun overtollige middelen aanhouden in de schatkist (rekening-courant) bij het Ministerie van Financiën. De hoogte van deze drempel is afhankelijk van de financiële omvang van het waterschap. De drempel is vastgesteld op 0,75% van het jaarlijkse begrotingstotaal, met een minimum van € 250.000. Voor 2018 geldt voor waterschap Aa en Maas een drempel van € 850.000. Om te voldoende aan deze drempel staat er eind 2018 nog een saldo op RC Schatkist van € 19.250.000. Dit saldo is ontstaan door verminderde uitgaven in de afgelopen jaren; de aanzienlijk hogere belastingopbrengsten en de vertraging in de investeringsuitgaven ten opzichte van de ontvangen stortingen van de lening van € 180 miljoen.

2.4.3 Toelichting Passiva

2.4.3.1 Eigen vermogen

Tabel 57: Verloop bestemmingsreserves (€ 1.000)*

Totaal reserves	31-dec-17	Resultaat bestemming	31-dec-17	Interne ver-meerderinge	Interne ver-minderingen	31-dec-18
Totaal	**35.834**	**6.178**	**42.012**	**8.505**	**12.708**	**37.810**

- **Bestemmingsreserves voor tariefegalisatie**

Tabel 58: Verloop bestemmingsreserve tariefegalisatie (€ 1.000)*

Bestemmingsreserves voor tariefegalisatie	31-dec-17	Resultaat bestemming	31-dec-17	Interne ver-meerderinge	Interne ver-minderingen	31-dec-18
Totaal bestemmingsreserve voor tariefegalisatie Watersysteembeheer	10.439	2.893	13.332	1.776	3.194	11.913
Totaal bestemmingsreserve voor tariefegalisatie Zuiveringsbeheer	12.782	3.250	16.033	1.842	5.799	12.076
Totaal	**23.221**	**6.144**	**29.364**	**3.618**	**8.993**	**23.990**

De bestemmingsreserves voor tariefegalisatie bestaan uit egalisatiereserves en categoriereserves. De egalisatiereserve heeft tot doel om de tariefontwikkelingen in relatie tot de kostenontwikkeling af te vlakken. Ingevolge het vastgestelde Financieel Beleid per 2018 is de minimumgrens van deze reserve bepaald op 8% van de nettolasten voor Watersysteembeheer en 7% voor Waterzuiveringsbeheer. De categoriereserves van de verschillende categorieën worden aangewend om de hoeveelheid verschillen tussen de begrote belastingopbrengsten en de gerealiseerde belastingopbrengsten te dekken.

De mutaties binnen de tariefegalisatiereserves betreffen de bestemming van het resultaat volgens de vastgestelde Programmabegroting 2018 en de verwerking van de twee begrotingswijzingen ten behoeve van de dekking van diverse kosten zoals extra energie lasten en hogere kosten voor zuiveren van afvalwater. Ook zijn de loonkosten als gevolge van de nieuwe cao verwerkt in de begrotingswijziging. De extra kosten als gevolg van de vertraging van de bouw van rwzi ‘s-Hertogenbosch en de additionele kosten van de SNB worden ten laste gebracht van een bestemmingsreserve die bij de Bestuursverslag t/m juni 2018 is gevormd.

- **Algemene reserve**

Vanuit de Waterschapswet is de verplichting ontstaan voor het vormen van een weerstandsreserve voor Watersysteem- en Zuiveringsbeheer. Deze reserve dient om risico's bij calamiteiten op te kunnen vangen.

Tabel 59: Verloop weerstandsreserve (€ 1.000)*

Weerstandsreserve	31-dec-17	Interne ver-meerderingen	Interne ver-minderingen	Resultaat bestemming	31-dec-18
Weerstandsreserve Watersysteembeheer	1.600				1.600
Weerstandsreserve Zuiveringsbeheer	1.750				1.750
Totaal	**3.350**				**3.350**

Voor 2018 zijn de risico's in beeld gebracht maar hebben niet geleid tot het aanpassen van de gevormde reserves. De toelichting van de financiële risico's zijn verwoord in de risicoparagraaf binnen het jaarverslag.

- **Overige Bestemmingsreserves**

Tabel 60: Verloop bestemmingsreserves (€ 1.000)*

Overige Bestemmingsreserves	31-dec-17	Resultaat bestemming	31-dec-17	Interne ver-meerderinge	Interne ver-minderingen	31-dec-18
Vernieuwing Kunstwerk Peelkanaal	864		864	8		872
Vernieuwing Kunstwerk Afleidingskanaal	564		564	5		569
Afkoopsommen waterkering	128		128			128
Afkoopsommen waterbeheersing	2.950		2.950			2.950
Reserve grondverkopen	256		256			256
Schadeloosstelling Howabo						
Natschadeloket Peilopzet Maas	1.439		1.439		4	1.435
Extra afschr renovatie rwzi Den Bosch	1.231		1.231		812	418
Bestemmingsreseve PBB	1.682		1.682		296	1.386
Bestemmingsreserve IBP2016-2021	149	35	184			184
Bestemmingsreserve Effecten rwzi DB				4.874	2.602	2.271
Totaal	**9.263**	**35**	**9.298**	**4.887**	**3.715**	**10.471**

Vernieuwen Kunstwerk Peelkanaal: Dit betreft de afkoopsom voor de toekomstige onderhoudskosten. De interne vermeerdering betreft de toegerekende rente.
Vernieuwen Kunstwerk Afleidingskanaal: Dit betreft de afkoopsom voor de toekomstige onderhoudskosten. De interne vermeerdering betreft de toegerekende rente.
Afkoopsommen waterkering: Dit betreft de ontvangen afkoopsom van gemeenten voor de toekomstige onderhoudskosten. De looptijd van deze bestemmingsreserve is eeuwigdurend.
Afkoopsommen waterbeheersing: Dit betreft de ontvangen afkoopsom van gemeenten voor de toekomstige onderhoudskosten. De looptijd van deze bestemmingsreserve is eeuwigdurend.
Reserve grondverkopen: De reserve grondverkopen is ontstaan uit verkopen van gronden die niet langer noodzakelijk waren voor de taakuitoefening. Hieruit worden eveneens de niet voorziene grondaankopen gedekt. In 2018 zijn geen gronden aangeschaft welke uit deze reserves gedekt konden worden.
Natschadeloket Peilopzet Maas: Doordat Rijkswaterstaat De Maaswerken maatregelen uitvoert ter verbetering van de waterhuishouding van de Maas zijn de stuwpeilen te Grave en Sambeek in 2011 en 2012 verhoogd. Deze peilverhoging zal leiden tot vernattingsschade bij agrariërs. Daarnaast bestaat ook de mogelijkheid dat waterschapactiviteiten lokaal tot vernatting kunnen leiden. Deze reserve is bedoeld om bovengenoemde schades te kunnen uitkeren. Onzeker is hoeveel natschadeclaims zullen worden ingediend en wat dit vergt aan capaciteit en middelen. In de overeenkomst met Rijkswaterstaat is hiervoor op basis van aannamen een vergoeding vastgesteld. Deze vergoeding omvat naast uit te keren schadebedragen, procedurekosten inclusief organisatorische en personele kosten. In 2018 hebben twee uitkeringen plaatsgevonden op basis van deze regeling.
Extra afschrijving renovatie rwzi 's-Hertogenbosch: In verband met het uitvoeren van het Project Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch zal een deel van de huidige aanwezige activa niet meer terugkomen

in het project. Om deze activa versneld af te kunnen schrijven is via de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2014 en 2015 deze bestemmingsreserve gevormd. In 2016 is een bedrag van € 845.000; in 2017 is € 833.000 en in 2018 is € 812.000 extra afgeschreven en als interne vermindering afgeboekt van de gevormde reserve.
Bestemmingsreserve PBB: Via de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2015 is een bestemmingsreserve PBB (Persoonsgebonden budget) ad € 1.800.000 gevormd voor de periode 2017 tot en met 2020 (4 jaar). In 2018 zijn de kosten voor het persoonsgebonden budget onttrokken aan de reserve.
Bestemmingsreserve IBP 2016-2021: Bij de resultaatbestemming bij de jaarrekeningen wordt voorgesteld om de niet uitgegeven delen voor de uitvoering van het Informatie BeleidsPlan (IBP) 2016-2021 een bestemmingsreserve te vormen. Voor de totale uitvoering is een bedrag van € 3,0 miljoen beschikbaar. Bij de besluitvorming van het 2e Bestuursverslag 2016 is besloten de uitvoering van het project binnen de exploitatie uit te voeren en worden de niet uitgegeven middelen gestort in een bestemmingsreserve. In 2018 is deze bestemmingsreserve niet gemuteerd.
Bestemmingsreserve effecten rwzi 's-Hertogenbosch: Bij het Bestuursverslag t/m juni 2018 is besloten om de extra kosten in 2018 en 2019, ten gevolge van de vertraging van de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch, door een gevormde bestemmingsreserve te dekken. De gemaakte kosten zijn in 2018 ten laste gebracht van deze bestemmingsreserve.

Tabel 61: Exploitatiesado (€ 1.000)*

Saldo van baten en lasten	31-dec-18
Exploitatiesaldo voor besluitvorming	**8.461**

Omtrent het nog te bestemmen saldo van de rekening van baten en lasten over 2018 moet door het AB nog een besluit worden genomen. De resultaatbestemming is binnen Voorstel en Besluit pagina 123 opgenomen in deze Jaarverslaglegging.

2.4.3.2 Voorzieningen

Tabel 62: Verloop voorzieningen (€ 1.000)*

Voorzieningen	31-dec-17	Interne ver-meerderinge	Interne ver-minderingen	31-dec-18
Arbeidsgerelateerde vpl wachtgelden	66	5	45	26
Arbeidsgerelateerde vpl pensioenen	413	7	40	380
Totaal	**478**	**13**	**85**	**406**

Toelichting voorzieningen:

- **Arbeidsgerelateerde verplichtingen**

Deze voorziening is als gevolg van de Waterschapswet 2009 verplicht gevormd. De voorziening is te verdelen in twee componenten, te weten:

Wachtgeld verplichtingen: Gekeken is naar de uitkeringsgerechtigden en de resterende duur van de uitkeringen. Op het moment dat nieuwe bestuurders/ambtenaren recht hebben/krijgen op een wachtgelduitkering, zal het bedrag van de voorziening geactualiseerd worden. Dit geldt ook bij het stoppen van wachtgelduitkeringen wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd of bij overlijden. Bij het actualiseren is onder meer rekening gehouden met de duur van de verplichtingen, waarbij gegevens en cijfers ultimo 2018 als basis hebben gediend. In onderstaande tabel worden de mutaties over 2018 weergegeven.

Tabel 63: Mutaties arbeidsgerelateerde verplichtingen wachtgeld (€ 1.000)*

Arbeidsgerelateerde verplichting wachtgeld	Bedrag
Vermindering als gevolg van de rechtstreekse betalingen via de voorziening	-45
Toevoeging in verband met te laag ingeschat bedrag voorziening	5
Totaal	**-40**

Pensioenverplichtingen: Bij het actualiseren van de voorziening is rekening gehouden met de verwachte pensioenverplichtingen ten behoeve van de oud-bestuurders of diens partners gebaseerd op een levensverwachting van de man/vrouw in Nederland (bron: CBS). Het betreft hier oud-bestuurders (tot 2008) waarvoor destijds geen pensioenverzekering is afgesloten. In onderstaande tabel worden de mutaties over 2018 weergegeven.

Tabel 64: Mutaties arbeidsgerelateerde verplichtingen pensioenen (€ 1.000)*

Arbeidsgerelateerde verplichting pensioenen	Bedrag
Vermindering als gevolg van de rechtstreekse betalingen via de voorziening	-40
Toevoeging in verband met te laag ingeschat bedrag voorziening	7
Totaal	**-33**

2.4.3.3 Vreemd vermogen

Tabel 65: Langlopende schulden (€ 1.000)*

Langlopende schulden	31-dec-18	31-dec-17
Totaal	**375.221**	**359.622**

Tabel 66: Geldleningen (€ 1.000)*

Geldleningen	31-dec-18
Geldleningen per 1-1-2018	789.601
Aflossingen tot en met 1-1-2018	-429.980
Saldo geldleningen per 1-1-2018	359.621
Opgenomen geldleningen 2018	40.000
Aflossingen 2018	-24.452
Totaal	**375.169**

Tabel 67: Verloop geldleningen (€ 1.000)*

Hoofdsom	Stand per 1-1-2018	Vermeer-deringen	Gewone aflossing	Stand per 31-12-2018	Rentelast boekjaar
531.117	**359.621**	**40.000**	**24.452**	**375.169**	**10.084**

Om optimaal gebruik te maken van de lage rentestand voor de financiering van de investeringen ten behoeve van het WBP 2016-2021 en de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch bij de NWB is in 2015 een geldlening met uitgestelde betalingen afgesloten van € 180 miljoen: Daarvan heeft in 2018 een storting plaats gevonden van € 40 miljoen. De lening van € 40 miljoen heeft een rentepercentage van 2,044% met een looptijd van 20 jaar.

De rentelast van de totale vaste geldleningen over 2018 bedroeg € 10.084.000. De herziening van het leningenpakket en de daaruit voortvloeiende herstructurering van 2015 hebben geleid tot deze rentelast. In de Uitvoeringsinformatie Jaarrekening 2018 is een uitgebreide staat van vaste schulden opgenomen.

Tabel 68: Waarborgsommen (€ 1.000)*

Waarborgsommen	31-dec-18	31-dec-17
Totaal	**52**	**1**

De waarborgsommen hebben betrekking op: Gemeente Helmond (plaatsen peilbuizen); PostNL (twee postbussen) en een bedrag van € 51.000 zijnde een waarborgsom voor Agrosaar America BV.

Tabel 69: Kortlopende schulden (€ 1.000)*

Kortlopende schulden	31-dec-18	31-dec-17
Rekening-courant met openbare lichamen	1.391	1.777
Crediteuren	5.499	7.320
Schulden in verband met te betalen belastingen, sociale en pensioenpremies		53
Overlopende passiva	17.770	16.836
Totaal	**24.661**	**25.986**

Rekening-courantverhouding met openbare lichamen
Dit betreft het saldo van de rekening bij de Nederlandse Waterschapsbank.

Crediteuren
Het saldo op de crediteuren betreft de openstaande posten per 31-12-2018 voor een bedrag van € 651.000 en bedrag van € 4.848.000 voor betaalbaar gestelde facturen (betalingen onderweg).

Schulden in verband met te betalen belastingen, sociale- en pensioenpremies
In 2018 zijn er geen kortlopende schulden betreffende de ingeboekte belastingen afdrachten sociale- en pensioenpremies.

Overlopende passiva

Tabel 70: Overlopende passiva (€ 1.000)*

Overlopende passiva	31-dec-18	31-dec-17
BTW	62	
Energiebelasting	131	
Opslag duurzame energiebelasting	17	
Nog te betalen kosten	12.629	10.783
Vooruitontvangen van het Rijk	2.832	2.763
Vooruitontvangen van de Provincie	697	1.852
Vooruitontvangen ov. openbare lichamen	373	502
Verplichtingen aan personeel	1.029	935
Totaal	**17.770**	**16.836**

De belastingposten betreffen de nog te betalen aanslagen december voor de BTW en energiebelasting.

Nog te betalen kosten
De voornaamste posten binnen het huidige saldo zijn:

- Rente diverse langlopende leningen € 7.645.330;
- Afhaaksubsidies Heineken Nederland Supply BV € 300.000 en Campina € 1.133.581;
- Gemeente ‘s-Hertogenbosch onderhoud rioolgemaal € 375.407;
- Kosten slibverwerking SNB € 1.978.367;
- Afrekening energiekosten 2018 € 288.143;
- Boete levering groengas Heineken € 80.000;
- Afrekening AQUON € 96.632;
- Afrekening Muskusrattenbestrijding € 18.913;

- Administratieve Afhandeling Energie certificaten HBE € 37.269;
- Nog te betalen invorderingskosten BSOB € 293.411;
- Diverse uitgevoerde werkzaamheden en geleverde goederen en diensten € 380.394.

De vooruitontvangen bedragen van het Rijk, de Provincie en overige openbare lichamen zijn te specificeren naar de volgende posten:

Vooruitontvangen subsidies sva

Tabel 71: Vooruitontvangen subsidies sva (€ 1.000)*

Vooruitontvangen subsidies sva	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Provincies	615	842	1.056	401
Overige openbare lichamen	54		54	
Totaal	**669**	**842**	**1.110**	**401**

Op deze balanspost worden de vooruitontvangen subsidies van diverse projecten verantwoord omdat de uitgaven van de betreffende projecten nog achterblijven bij de totaal ontvangen subsidie. Indien de uitgaven op het project voldoende zijn, zullen de vooruitontvangen subsidies naar de betreffende projecten verantwoord worden. Het huidige saldo wordt met name gevormd door de ontvangen bijdrage van diverse waterschappen en provincie Noord-Brabant voor project Deltaplan Hoge Zandgronden.

Buitenland beleid

Voor het uitvoeren van diverse projecten in het buitenland ontvangt het waterschap subsidies. Als penvoerder van deze subsidies vinden uitkeringen plaats aan de diverse instanties op basis van gedeclareerde voorschotten of gemaakte kosten.

Tabel 72: Buitenlandbeleid (€ 1.000)*

Buitenlandbeleid	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Overige openbare lichamen	141		1	140
Totaal	**141**		**1**	**140**

De ontvangen subsidie betreft buitenlandprojecten Egypte en Macedonië.

Lumbricus

Tabel 73: Lumbricus (€ 1.000)*

Lumbricus	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Provincies	63	75		138
Overige openbare lichamen	244	488	566	165
Totaal	**306**	**563**	**566**	**303**

Als mede-initiatiefnemer van programma Lumbricus anticipeert Aa en Maas op de klimaatuitdagingen. In samenhang van vier deelthema's, (bodem, water, beekdalen en governance), is het doel de implementatie van een klimaatrobuust bodem- en watersysteem en het ontwikkelen van kennis hierover. Aa en Maas heeft hiervoor subsidies/bedragen ontvangen waarvan de niet bestede middelen naar 2019 over gaan.

Blue Zone

Tabel 74: Blue zone (€ 1.000)*

Blue zone	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Overige openbare lichamen	19	113	129	2
Totaal	**19**	**113**	**129**	**2**

Waterschap Aa en Maas, de provincie Noord-Brabant, BrabantZorg, RiWa en WayofNature werken mee aan dit initiatief om, samen met burgers, betrokkenen en instanties, een levensstijl en leefomgeving met BlueZone-kenmerken te stimuleren. De BlueZone kan ervoor zorgen dat de welzijn stijgt, de zorgkosten dalen, de leefomgeving als prettiger wordt ervaren en de ecologische voetafdruk kleiner wordt.
De in 2018 ontvangen bedragen zijn niet geheel besteed en het restant is in 2019 beschikbaar.

1,e 2,e, 3e en 4e aanvraag 2e Bestuursovereenkomst

Tabel 75: 2e aanvraag 2e Bestuursovereenkomst (€ 1.000)*

2e aanvraag 2e bestuursovereenkomst	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Provincies	1.175	168	1.343	
Totaal	**1.175**	**168**	**1.343**	

De oorspronkelijk in 2016 ontvangen subsidie bedraagt € 3.105.000 en is afkomstig van de provincie Noord-Brabant. De middelen zijn in 2016 deels aangewend ten gunste van de diverse projecten.
Voor 2017 zijn op basis van de voortgang op de projecten subsidies overgeboekt.
Door uitstel van de einddatum van de beschikking zal de totale afwikkeling van de subsidie in 2019 plaatsvinden.

TKI-Gas fase 1 en 2

Tabel 76: TKI-Gas fase 1 en 2 (€ 1.000)*

Subsidie TKI-Gas fase 1	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Het Rijk	-35	198	120	43
Totaal	**-35**	**198**	**120**	**43**

Tabel 77: TKI-Gas fase 1 en 2 (€ 1.000)*

Subsidie TKI-Gas fase 2	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Het Rijk	305	610	82	833
Totaal	**305**	**610**	**82**	**833**

Het ontvangen bedrag betreft de subsidie en bijdragen voor het project Superkritisch vergassen fase I en II:

- Fase 1: waterschap Aa en Maas heeft de eindrapportage voor de subsidieverstrekker opgesteld en de laatste declaraties met de partners worden nu verrekend;
- Fase 2: in 2017 is Fase 2 opgestart, waarbij tevens de eerste twee termijnenbetalingen zijn ontvangen. In 2018 is aanvullend € 610.456 ontvangen en een bedrag van € 82.303 gedeclareerd.

Subsidie HWBP

Tabel 78: Subsidie HBWP (€ 1.000)*

Subsidie HWBP	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Het Rijk	2.282	913	1.441	1.755
Totaal	**2.282**	**913**	**1.441**	**1.755**

Per 1 januari 2017 is de Waterwet gewijzigd en zijn nieuwe normen voor de primaire waterkeringen opgenomen. Van alle primaire waterkeringen langs de Maas krijgen de trajecten Cuijk-Ravenstein en Ravenstein-Lith de hoogste norm. Van de ontvangen subsidie is € 1.441.000 vrijgevallen ten gunste van het project. De niet aangewende subsidie vanuit het Rijk wordt in 2019 ingezet.

Subsidie bronaanpak medicijnresten

Tabel 80: Subsidie bronaanpak medicijnresten (€ 1.000)*

Bronaanpak medicijnresten	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Het Rijk	211	200	211	200
Overige openbare lichamen	45	20		65
Totaal	**256**	**220**	**211**	**265**

- Rijk: het saldo van € 211.000 betreffende het project Grote Wetering is in 2018 vrijgevallen en er is nieuw voorschot ontvangen voor de pilot medicijnresten;
- Overige openbare lichamen: de overige Brabantse waterschappen hebben ieder € 10.000 subsidie gegeven in het kader van de pilot medicijnresten.

Subsidie programma aanpak stikstof (PAS) Peelvenen

Tabel 81: Subsidie programma aanpak stikstof (PAS) Peelvenen (€ 1.000)*

Programma aanpak stikstof Peelvenen	Stand per 31-12-2017	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2018
Provincies		159		159
Totaal		**159**		**159**

De provincie heeft een subsidie verstrekt voor het programma aanpak stikstof voor de periode 1 oktober 2018 tot 30 september 2021.

Verplichtingen aan personeel (Verlof uren/vakantiegeld/IKB)

Het saldo van de verlofuren/vakantiegeld/IKB is het berekende bedrag van de per balansdatum nog te betalen bedragen aan personeelsleden. De harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden van de Brabantse Waterschappen, waardoor vanaf 2016 ook plus-/minuren onder voorwaarden in het volgend boekjaar opgenomen mogen worden zijn meegenomen bij de berekeningen. Ten opzichte van voorgaande jaren heeft een bijstelling plaatsgevonden van het te reserveren bedrag.

2.4.3.4 Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Investeringen

Met betrekking tot investeringsprojecten is per ultimo 2018 voor € 17,4 miljoen aan opdrachten verstrekt.

Leaseverplichtingen
Het waterschap heeft vier leaseauto's tot haar beschikking. De leaseverplichting betreft een bedrag van € 55.132. Dit bedrag is bepaald op basis van de nog lopende contractperiode per auto (tussen de 1-2 jaar).

Waarborging / garantstellingen
AQUON heeft voor financiering van de overname in december 2011 van het laboratorium te Tiel van waterschap Rivierenland een geldlening van € 4.535.000 afgesloten bij de NWB. De geldlening is door de NWB verstrekt onder voorwaarde dat alle negen deelnemers in AQUON een garantstelling met betrekking tot de leningsovereenkomst dienen te tekenen. Het Algemeen Bestuur van Aa en Maas heeft op 28 september 2012 ingestemd met ondertekening van deze garantstelling.
Daarnaast heeft de Nederlandse Waterschapsbank aan de Gemeenschappelijke regeling AQUON een kredietfaciliteit verleend van € 7 miljoen. De garantstelling van waterschap Aa en Maas hierin is 7,15%.

Garantstelling waterschap voor hypothecaire leningen personeel
Het waterschapstaat garant voor hypothecaire leningen die zijn verstrekt aan voormalig medewerkers van het waterschap op grond van de samenwerkingsovereenkomst Hypotheekfonds voor Overheidspersoneel. Dit betreft in het verleden verstrekte leningen waarvan de samenwerkingsovereenkomst met ingang van 31 december 2012 beëindigd was. Eind 2018 bedraagt de hoofdsom € 1.738.052 en de restantschuld € 1.315.917

Garantstelling aan NWB ten behoeve van doorlopend kredietfaciliteit voor UvW
Alle waterschappen, met uitzondering van Hoogheemraadschap van Delfland, hebben een garantstelling afgegeven aan de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) ten behoeve van een doorlopend kredietfaciliteit voor de Unie van Waterschappen (UvW). Het maximale bedrag waarvoor een waterschap aangesproken kan worden is € 2 miljoen.
In de ledenvergadering van de Unie d.d. 16 oktober 2015 is afgesproken dat bij een eventuele aansprakelijkheidsstelling inzake het krediet het verhaalrecht (recht van regres) gebaseerd wordt op het aandeel in de reguliere contributiebijdrage. Het huidige aandeel van waterschap Aa en Maas in de contributie bedraagt 4,5%.

De Unie van Waterschappen heeft in 2017, na instemming van het Algemeen Bestuur van Aa en Maas, een lening (groot € 6.013.268) met hypothecaire zekerheid ten behoeve van het pand aan de Koningskade 40 te Den Haag omgezet in een lening met borgtochtverklaring van de waterschappen. De nieuwe lening moet gegarandeerd worden door de waterschappen. Voor de garantstelling geldt een verdeelsleutel voor de waterschappen die optelt tot 100% en als basis de verdeelsleutel conform de contributiebijdrage van de Unie heeft.

2.4.3.5 Verbonden partijen

De specifieke informatie omtrent de verbonden partijen wordt nader toegelicht in paragraaf 1.7.7 Verbonden partijen.

2.4.3.6 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum te vermelden. De enige onzekere factoren zijn de nog definitief vast te stellen jaarrekeningen van de diverse verbonden partijen. In de voorliggende jaarrekening zijn de meest actuele gegevens opgenomen.

2.4.4 Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector

Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op Waterschap Aa en Maas. Het voor Waterschap Aa en Maas toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2018 € 189.000. Het waterschap valt onder het regime waarin de bezoldiging van de bestuurders en hoogste leidinggevenden niet mogen uitstijgen boven het wettelijke bezoldigingsmaximum van € 189.000. Hieronder het overzicht van de beloning van de secretaris-directeur van Waterschap Aa en Maas waaruit blijkt dat deze binnen de kaders van de WNT blijft.

Tabel 79: Topfunctionarissen waterschap Aa en Maas

Bedragen x € 1	Dhr. P. Sennema
Functiegegevens	**Secretaris-Directeur**
Aanvang en einde functievervulling in 2018	n.v.t.
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0
Dienstbetrekking	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 137.161,28
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.135,60
Subtotaal	*€ 155.296,88*
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 189.000,00
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Totale bezoldiging	**€ 155.296,88**
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.
Gegevens 2017	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	n.v.t.
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Dienstbetrekking	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 136.128,12
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 16.932,48
Subtotaal	*€ 153.060,60*
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 181.000,00
Totale bezoldiging 2017	**€ 153.060,60**

Voorstel en Besluit

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gezien het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 6 mei 2019;

gehoord het advies van de commissie Algemene en Financiële Zaken, van de commissie Watersysteembeheer en de commissie Emissiebeheer;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet;

besluit:

1 Het Jaarverslag 2018 vast te stellen;

2 In te stemmen met het voorstel tot administratieve overboeking van de restantkredieten van onderhanden werk van het verslagjaar 2018 en de daarmee samenhangende geraamde bijdragen die per ultimo 2018 nog niet ontvangen waren;

3 Goedkeuren van de kredietoverschrijding op een viertal investeringen, die in 2018 volledig afgerond zijn en geactiveerd worden (voor toelichting zie pagina 79 e.v.). Het betreft de volgende projecten;

(€ 1.000)*

Investeringskrediet/-project	Krediet cfm. investerings-besluit	Totaal uitgaven (incl. uren/rente)	Openstaande verplichtingen	Totaal gerealiseerd	Restant beschikbaar krediet
10036 - EVZ Nw Bossche Sloot	200	201		201	-1
10048 - Verdroging Deurn Peel	1.075	1.103		1.103	-28
10138 - Implementatie SAW	697	722		722	-25
10181 - HWBP bijdrage 2018	8.062	8.117		8.117	-56
Afgeronde projecten	***10.033***	***10.143***		***10.143***	***-110***

4 In te stemmen met het beschikbaar stellen van het benodigd aanvullend krediet voor de investering in onderstaande tabel (zie pagina 79 e.v. voor verdere toelichting);

(€ 1.000)*

Investeringskrediet/-project	Krediet cfm. investerings-besluit	Totaal uitgaven (incl. uren/rente)	Openstaande verplichtingen	Totaal gerealiseerd	Restant beschikbaar krediet	Benodigd aanvullend krediet
10033 - Verdrogingsbestrijding Aa Heeswijk	50	8	24	32	18	65
Niet afgeronde projecten	***50***	***8***	***24***	***32***	***18***	***65***

5 De Jaarrekening over 2018 vast te stellen;

6 In te stemmen met de volgende resultaatbestemmingen:

Jaarrekening 2018	WSB	ZB	Totaal
Resultaat jaarrekening voor bestemming	**€ 2.809.171**	**€ 5.651.473**	**€ 8.460.644**
Bestemmingsvoorstel bij besluitvorming:			
Af: Vorming van een bestemmingsreserve voor het in stand houden van rwzi Oijen voor en tijdens de renovatie.		€ -1.250.000	€ -1.250.000
Af: Vorming van een bestemmingsreserve voor baggeren om de contractuele verplichtingen voor groot onderhoud na te komen	€ -500.000		€ -500.000
Resultaat na bestemming	**€ 2.309.171**	**€ 4.401.473**	**€ 6.710.644**

7 In te stemmen met het voorstel het resultaat 2018 na bestemming, per taak overeenkomstig het geldende reserveringsbeleid, als volgt te bestemmen:

Watersysteembeheer:

Soort	Ontvangsten	Begroting	Verschil	Bestemming reserve conform begroting doorgevoerd als werkelijk in jaarrekening	Resultaat bestemming	Correctie geboekte mutatie tov werkelijk
Ingezetenen	17.874.714	17.459.199	415.515	675.104	259.589	415.515
Gebouwd	37.017.374	34.937.124	2.080.250	1.581.611	-498.639	2.080.250
Ongebouwd	7.643.547	7.761.223	-117.677	55.000	172.677	-117.677
Natuurterreinen	63.526	61.161	2.365	1.371	-994	2.365
Egalisatiereserve Watersysteembeheer				-858.425	-2.241.805	-71.281 *
Totaal Watersysteembeheer	**62.599.160**	**60.218.707**	**2.380.452**	**1.454.661**	**-2.309.171**	**2.309.171**

*om het juiste saldo te verantwoorden in de jaarverslaglegging is het saldo (€ 1.455) van de reeds doorgevoerde mutaties volgens de begroting gecorrigeerd binnen deze telling.

Bovenstaande staat resulteert in een:

- Toevoeging aan de categorie ingezetenen € 415.515;
- Toevoeging aan de categorie gebouwd € 2.080.250;
- Onttrekking aan de categorie ongebouwd € 117.677;
- Toevoeging aan de categorie natuurterreinen € 2.365;
- Onttrekking aan de egalisatiereserve watersysteembeheer € 71.281.

Waterzuiveringsbeheer:

- Het totaal saldo voor waterzuiveringsbeheer sluit op een toevoeging aan de egalisatiereserve waterzuiveringsbeheer van € 4.401.473.

Het Algemeen Bestuur voornoemd,

de secretaris de dijkgraaf

drs. P. Sennema drs. L.H.J. Verheijen

Aan het dagelijks bestuur van het waterschap Aa en Maas

Ingevolge artikel 6, onder k, van de regeling met betrekking tot de organisatie van het financieel beheer doe ik u hierbij ter vaststelling toekomen de Jaarrekening 2018 van waterschap Aa en Maas.

’s-Hertogenbosch,

de financieel ambtenaar,

ir. C.T.G. van Bentveld

Ingevolge artikel 105 van de Waterschapswet bieden wij u hierbij ter vaststelling aan de Jaarrekening 2018 van waterschap Aa en Maas.

de secretaris	de dijkgraaf
drs. P. Sennema	drs. L.H.J. Verheijen

Controleverklaring van de onafhankelijke Accountant

Aan: het Algemeen Bestuur van Waterschap Aa en Maas

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2018 van Waterschap Aa en Maas te ‘s-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel:
- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva van de Waterschap Aa en Maas op 31 december 2018 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit en de bepalingen van en krachtens de WNT.
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder de verordeningen van het Waterschap zelf en het Controleprotocol WNT.

De jaarrekening bestaat uit:
- de exploitatierekening naar programma’s, naar kostendragers en naar kosten- en opbrengstsoorten over 2018; en
- de balans per 31 december 2018;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen;

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden, hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, het door het Algemeen Bestuur op 12 oktober 2018 vastgestelde controleprotocol en het Controleprotocol WNT. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Waterschap Aa en Maas zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd
In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Materialiteit
Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 1.222.400, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de toleranties gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2018. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het Algemeen Bestuur overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 200.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie
Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag; waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in artikel 109, lid 3 onder d Waterschapswet.

Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Dagelijks Bestuur voor de jaarrekening
Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het in Nederland geldende Waterschapsbesluit en de Beleidsregels normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT), alsmede voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het in Nederland geldende Waterschapsbesluit. Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven en dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen van het Waterschap zelf en het controleprotocol WNT.

In dit kader is het Dagelijks Bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Dagelijks Bestuur afwegen of de financiële positie voldoende is om het Waterschap in staat te stellen de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering

financieel op te vangen. Het Dagelijks Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het Algemeen Bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het Waterschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het controleprotocol WNT 2018, het controleprotocol dat is vastgesteld door het Bestuur, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de Waterschap Aa en Maas;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Dagelijks Bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de controle van de jaarrekening van het Waterschap, rekening houdend met de invloed daarop van de aard en de significantie van de activiteiten van uitvoeringsorganisaties ten behoeve van het Waterschap. Op

basis hiervan hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden ten aanzien van deze uitvoeringsorganisaties.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Eindhoven, 6 mei 2019

Crowe Foederer B.V.

w.g. mr. drs. H.W. Jansen RA RV

Bijlage realisatie naar beleidsvelden

Veilig en Bewoonbaar Beheergebied

Tabel 80: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2018				Begroting 2018*		Rekening 2017	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	1.530	1.530		13,1%	1.586	13,3%	1.952	16,8%
Beheersinstrumenten waterkeringen	294	294			223		479	
Aanleg en onderhoud waterkeringen	6.071	6.071			6.100		5.082	
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	16	16			94		42	
Aanleg en onderhoud waterkeringen	6.381	6.381		54,7%	6.416	53,9%	5.603	48,4%
Inrichting en onderhoud watersystemen	1.139	1.139		9,8%	943	7,9%	1.195	10,3%
Regulering	1.422	1.422		12,2%	1.494	12,5%	1.605	13,8%
Heffing en invordering	658	658		5,6%	717	6,0%	666	5,7%
Bestuur en externe communicatie	601	601		5,2%	808	6,8%	632	5,5%
Dekkingsmiddelen	-76	-76		-0,6%	-53	-0,4%	-65	-0,6%
TOTAAL	**11.656**	**11.656**		**100,0%**	**11.911**	**100,0%**	**11.587**	**100,0%**

Grafiek 5: % Aandeel kosten per beleidsveld

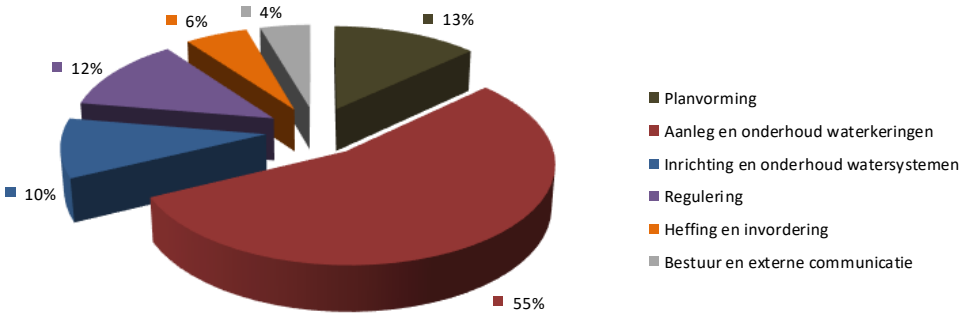

Grafiek 6: Het beleidsveld Aanleg en onderhoud waterkeringen gesplitst naar beleidsproducten

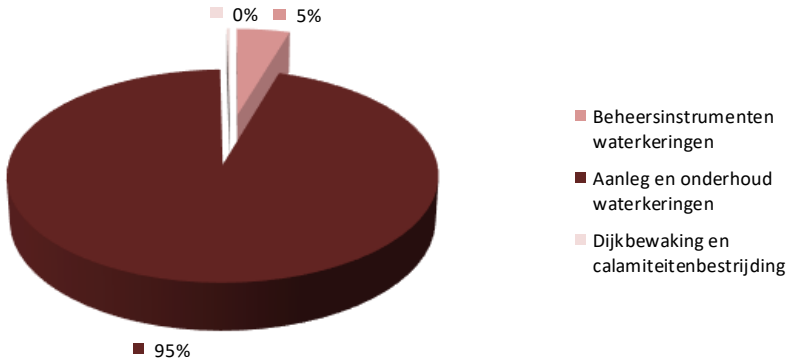

Voldoende Water en Robuust Watersysteem

Tabel 81: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2018				Begroting 2018*		Rekening 2017	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	3.061	3.061		7,3%	3.173	7,7%	3.903	9,9%
Beheersinstrumenten watersystemen	734	734			750		737	
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	18.289	18.289			17.709		15.597	
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	3.096	3.096			2.965		3.373	
Beheer hoeveelheid water	9.168	9.168			8.996		8.247	
Calamiteitenbestrijding watersystemen								
Monitoring watersystemen	1.773	1.773			1.561		1.715	
Inrichting en onderhoud watersystemen	33.059	33.059		79,3%	31.981	77,1%	29.669	75,1%
Regulering	3.188	3.188		7,6%	3.358	8,1%	3.453	8,7%
Heffing en invordering	1.317	1.317		3,2%	1.434	3,5%	1.332	3,4%
Bestuur en externe communicatie	1.202	1.202		2,9%	1.615	3,9%	1.264	3,2%
Dekkingmiddelen	-151	-151		-0,4%	-106	-0,3%	-130	-0,3%
TOTAAL	**41.676**	**41.676**		**100,0%**	**41.454**	**100,0%**	**39.490**	**100,0%**

Grafiek 7: % Aandeel kosten per beleidsveld

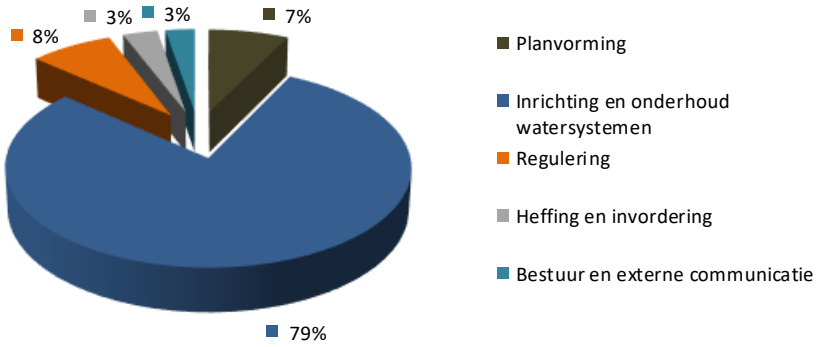

Grafiek 8: Het beleidsveld Inrichting en onderhoud watersystemen gesplitst naar beleidsproducten

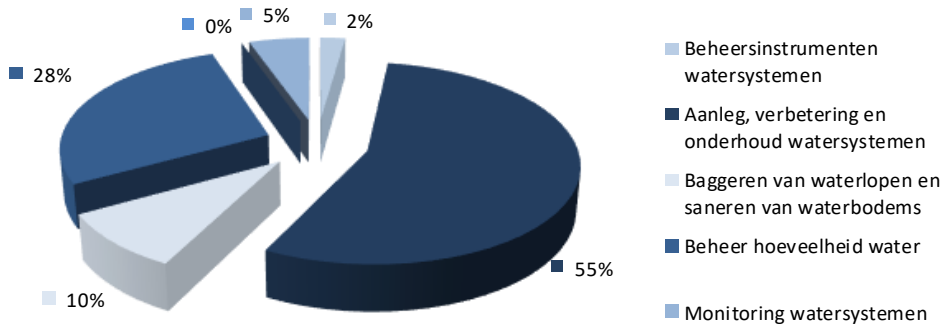

Gezond en Natuurlijk Water

Tabel 82: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2018				Begroting 2018*		Rekening 2017	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	1.530	1.530		18,8%	1.586	18,6%	1.952	23,0%
Inrichting en onderhoud watersystemen	5.429	5.429		66,7%	5.464	64,1%	5.284	62,4%
Heffing en invordering	658	658		8,1%	717	8,4%	666	7,9%
Bestuur en externe communicatie	601	601		7,4%	808	9,5%	632	7,5%
Dekkingsmiddelen	-76	-76		-0,9%	-53	-0,6%	-65	-0,8%
TOTAAL	**8.143**	**8.143**		**100,0%**	**8.522**	**100,0%**	**8.468**	**100,0%**

Grafiek 9: % Aandeel kosten per beleidsveld (watersysteembeheer) in tarief per ha ongebouwd

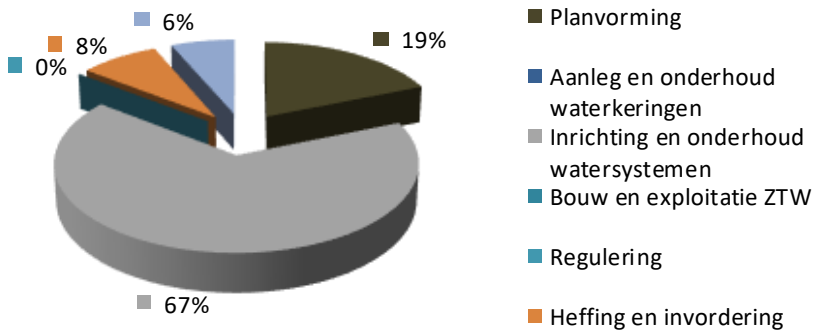

Schoon Water

Tabel 83: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2018				Begroting 2018*		Rekening 2017	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	806		806	1,6%	552	1,0%	679	1,4%
Getransporteerd afvalwater	10.065		10.065		10.370		9.537	
Gezuiverd afvalwater	27.164		27.164		27.355		25.595	
Verwerkt slib	10.823		10.823		11.288		9.658	
Afvalwaterbehandeling door derden								
Bouw en exploitatie ZTW	48.052		48.052	92,9%	49.012	92,1%	44.791	92,7%
Regulering	720		720	1,4%	788	1,5%	655	1,4%
Heffing en invordering	1.387		1.387	2,7%	1.603	3,0%	1.372	2,8%
Bestuur en externe communicatie	1.095		1.095	2,1%	1.508	2,8%	1.060	2,2%
Dekkingsmiddelen	-335		-335	-0,6%	-260	-0,5%	-243	-0,5%
TOTAAL	**51.725**		**51.725**	**100,0%**	**53.202**	**100,0%**	**48.315**	**100,0%**

Grafiek 10: % Aandeel kosten per beleidsveld (zuiveringsbeheer)

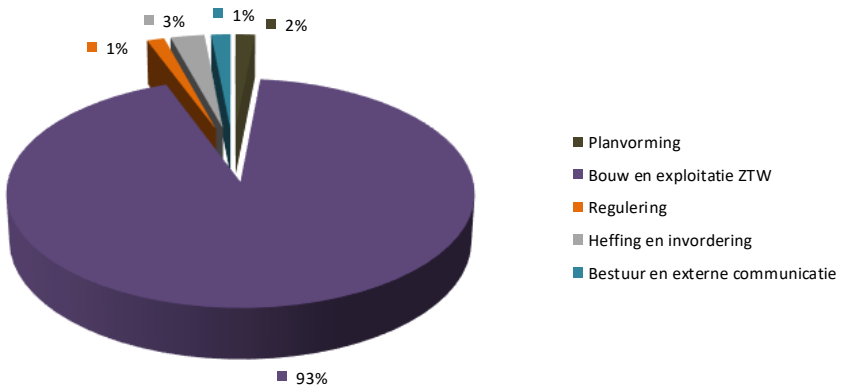

Grafiek 11: Het beleidsveld Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken gesplitst naar beleidsproducten

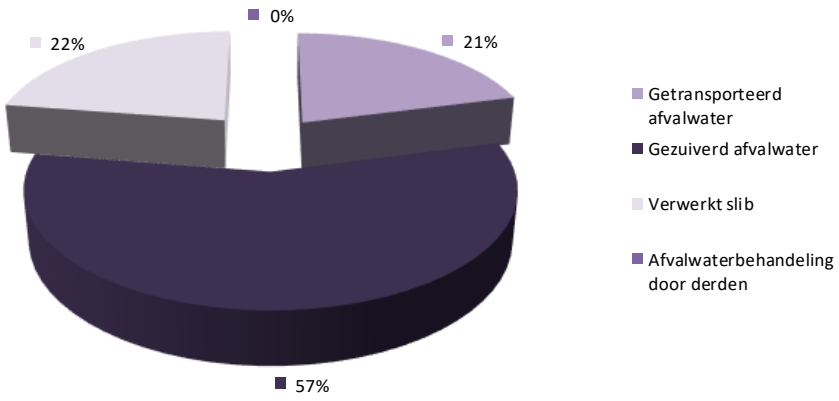

Verklarende woordenlijst en afkortingen

Afkoppelen	*Neerslag van schone verharde oppervlakken niet meer op het riool lozen maar in de bodem of op het oppervlaktewater*
Afvalwaterketen	*Geheel van inzamelen via de riolering, transporteren en zuiveren van afvalwater van huishoudens en bedrijven*
AHS	*Agrarische hoofdstructuur*
AVK	*Aanvullend krediet*
Baggeren	*Verwijderen van de (vaak slappe) bodem onder water om een water dieper te maken, dit om de doorstroming van het water te bevorderen en/of het waterlichaam bevaarbaar te houden*
BBL	*Beroeps Begeleidende Leerweg*
Beekherstel	*Een beek weer de ruimte geven om te kronkelen, zodat natuurlijke variatie in leefmilieus voor planten en dieren ontstaat*
Beheerregister	*Document van het waterschap met daarin de feitelijke toestand van waterlopen of waterkeringen*
Benedenloop	*Laagste, nabij de monding gelegen deel van een waterloop*
Blue Deal	*Met de Blue Deal willen de ministeries van Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en Infrastructuur en Waterstaat en Dutch Water Authorities (de waterschappen) wereldwijd 20 miljoen mensen in 40 stroomgebieden beter beschermen tegen water, beter toegang geven tot water en een betere waterkwaliteit bieden*
Blue zone	*Het Blue Zone Brabant initiatief is een experiment met burgers, overheden, gezondheidsinstellingen, bedrijven en kennisinstituten om ook echt een Blue Zone te kunnen ontwikkelen in Brabant: een proeftuin voor een gezondere leefwijze en een betere leefomgeving*
BO-MIRT	*Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport*
Botulisme	*Vergiftiging veroorzaakt door de bacterie Clostridium botulinum*
BSOB	*Belastingsamenwerking Oost-Brabant*
BrabantStad	*Stedelijk netwerk van de vijf grote Brabantse steden Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg én de provincie Noord-Brabant*
CBL	*Cross Border Lease*

DAW	*Deltaplan Agrarisch Waterbeheer; Het doel is een bijdrage te leveren aan de wateropgaven in agrarische gebieden en het realiseren van een economisch sterke en duurzame landbouw*
Deltafonds	*Het Deltafonds is het financiële fundament onder het Deltaprogramma. Het biedt continuïteit en geeft zekerheid over beschikbare middelen, zonder dat concurrentie met andere bestedingsdoelen nodig is. Hierdoor is het mogelijk de noodzakelijke maatregelen - ook voor de lange termijn - te plannen en is het zeker dat ze in uitvoering kunnen wanneer dat nodig is*
DHZ	*Deltaplan Hoge Zandgronden; water vasthouden aan de bron*
DPRA	*Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie*
Duiker	*Kokervormige constructie die twee waterlopen met elkaar verbindt*
Dijkring	*Gebied dat door waterkeringen beveiligd is tegen overstroming vanuit de zee, de grote rivieren en het IJsselmeer*
Emissie	*Uitstoot van stoffen naar water, bodem of lucht*
EMU	*Economische en Monetaire Unie*
EVZ	*Ecologische verbindingszone*
GGOR	*Gewenste grond- en oppervlaktewaterregime*
GOB	*Groen Ontwikkelfonds Brabant*
GWW	*Grond-, weg- en waterbouw*
HBE	*Hernieuwbare brandstof eenheden: certificaten die u ontvangt bij de productie van groene transportbrandstoffen en kunt verhandelen.*
Herprofileren	*Opnieuw op de vereiste diepte en breedte brengen (van een waterloop)*
HoWaBo	*Hoogwateraanpak ’s-Hertogenbosch: maatregelen voor de berging van hoogwater rondom 's-Hertogenbosch*
HWBP	*Hoogwaterbeschermingsprogramma*
HWH	*Het Waterschapshuis*
IKB	*Individueel Keuze Budget*
ILT	*De Inspectie Leefomgeving & Transport bewaakt en stimuleert de naleving van wet- en regelgeving voor een veilige en duurzame leefomgeving en transport*
Keur	*Verordening met ge- en verboden van het waterschap*

Klimaatadaptatie	*Is het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan het actuele of verwachte klimaat en de effecten daarvan, om de schade die gepaard kan gaan met klimaatverandering te beperken en de kansen die de klimaatverandering biedt te benutten*
KRW	*Kaderrichtlijn Water, EU-richtlijn om een goede toestand van het oppervlakte- en grondwater in de lidstaten te bereiken*
Kunstwerk	*Een door mensenhanden gemaakt infrastructureel bouwwerk (o.a. stuw, gemaal, sluis, duiker, viaduct, ecoduct)*
Legger	*Document van het waterschap met daarin de ligging, vereiste afmetingen en toestand van waterlopen of waterkeringen*
MIRT	*Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport :De Rijksoverheid werkt samen met decentrale overheden aan ruimtelijke projecten en programma's voor elke regio in Nederland. Het MIRT richt zich op financiële investeringen in deze programma's en projecten*
MOOi	*Meerjarenplan Organisatie Ontwikkeling, dit plan bevat de ontwikkeling die waterschap Aa en Maas wil doormaken.*
MRE	*Metropoolregio Eindhoven*
MTR	*Midterm Review*
Natte natuurparel	*Benaming voor de belangrijkste natte natuurgebieden in Brabant met bijzonder ecologische waarden. Nationaal staan deze gebieden bekend als TOP-gebieden*
Natura 2000	*Overkoepelende naam voor alle gebieden die onder de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn als te beschermen gebieden zijn aangegeven*
NBW	*Nationaal Bestuursakkoord Water*
NBWB	*Noord-Brabantse Waterschapsbond*
NVO	*Natuurvriendelijke oevers*
NVWA	*Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit*
NWB	*De Nederlandse Waterschapsbank N.V.*
PBB	*Persoonlijk Basis Budget*
PBL	*Planbureau voor de Leefomgeving*
Peilbesluit	*Besluit van het waterschap over de na te streven waterstanden in de waterlopen binnen een bepaald gebied*

PI	*Prestatie Indicatoren*
POP3	*Plattelandsontwikkelingsprogramma*
Primaire waterkering	*Dijk, duinen of constructie die een dijkringgebied beveiligt tegen overstroming vanuit zee, de grote rivieren en het IJsselmeer*
Prioritaire stof (KRW)	*Chemische stof die zodanig schadelijk is voor het watermilieu dat zij slechts in zeer kleine (aanvaardbare) concentraties aanwezig mogen zijn*
RBO	*Regionaal Bestuurlijk Overleg*
Regionale waterkering	*Dijk of constructie die bescherming biedt tegen inundatie vanuit een regionaal water, of tegen overstroming van een gebied nadat een primaire waterkering heeft gefaald*
RES	*Regionale Energiestrategie*
RG	*Rioolgemaal*
Rwzi	*Rioolwaterzuiveringsinstallatie*
SAW@	*Samenwerking Waterbeheerders*
SGBP	*Stroomgebiedbeheerplan*
SNB	*Slibverwerking Noord Brabant*
STIKA	*Stimuleringskader Groen Blauwe Diensten: Provinciale subsidieregeling voor de aanleg en het onderhoud van landschapselementen. Het doel van de regeling is het op duurzame wijze verbeteren van het landschap*
STOWA	*Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer*
Stroomgebiedbeheerplan	*Plan waarin staat hoe de toestand van waterlichamen binnen een KRW-stroomgebied verbeterd gaat worden*
STUW	*Samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering waterdoelen*
SVI	*Slibverwerkingsinstallatie*
TPL	*Transportleiding*
Ve	*Vervuilingseenheid*
VTH	*Wet Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving*
WATAK	*Waterakkoord*

Waterakkoord	*Beheerders van watersystemen stellen binnen een zelfde stroomgebied district waterakkoorden vast, als dat nodig is voor een samenhangend en doelmatig waterbeheer. Beheerders zijn enerzijds het Rijk en anderzijds de waterschappen*
Waterlichaam (KRW)	*Water (rivier, meer, beek, kanaal etc.) van aanzienlijke omvang dat door de betreffende EU-lidstaat als zodanig is vastgesteld*
WB	*Waterberging*
WBP	*Waterbeheerplan*

Accountantsverslag

Waterschap Aa en Maas

Eindhoven

6 mei 2019

Aanbiedingsbrief

Waterschap Aa en Maas
t.a.v. het algemeen bestuur
Pettelaarpark 70
5216 PP 'S-HERTOGENBOSCH

Eindhoven, 6 mei 2019

Betreft: **Accountantsverslag boekjaar 2018**

Geachte leden van het algemeen bestuur,

Hierbij bieden wij u het accountantsverslag aan naar aanleiding van onze jaarrekeningcontrole bij Waterschap Aa en Maas.

Onze opdracht is het controleren van de jaarrekening op de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid. In het kader van onze opdracht hebben wij in oktober 2018 een interim controle uitgevoerd. De bevindingen hieruit zijn reeds in een separate management letter gerapporteerd.

Aansluitend hebben wij in maart 2019 de jaareindecontrole uitgevoerd. De jaareindecontrole is gericht op het vormen van een oordeel over getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening in overeenstemming met de Nederlandse regels voor financiële verslaggeving voor Waterschappen en het vastgestelde normenkader.

Dit accountantsverslag bevat de belangrijkste bevindingen naar aanleiding van de jaareindecontrole. Waar mogelijk doen wij aanbevelingen gericht op verdere verbetering. Deze aspecten doen geen afbreuk aan ons oordeel omtrent de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening 2018.

Wij hebben dit verslag in concept besproken met de medewerkers van de informatiestaf en concernstaf op 18 april. Tevens wordt dit verslag toegelicht aan de leden van commissie AFZ van 16 mei.

Wij vertrouwen erop u middels onze rapportage voldoende geïnformeerd te hebben. Tot het geven van een nadere toelichting zijn wij uiteraard gaarne bereid. Wij danken de medewerkers van Waterschap Aa en Maas voor de plezierige en constructieve samenwerking.

Met vriendelijke groet, namens ons hele team,

mr. drs. H.W. Jansen RA RV
Extern accountant

© 2018 Crowe Foederer B.V.

Inhoudsopgave

1. Management samenvatting 4

2. Ons oordeel 7

3. Bevindingen jaarrekening 2018 10

1. Begrotingsrechtmatigheid
2. Aanbestedingsrechtmatigheid
3. Inkoopproces
4. Resultaatverdeling SNB
5. Waardering RWZI / Energiefabriek Den Bosch
6. Bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch
7. Verwerking energiebaten
8. BTW voorbelasting

3. Bevindingen jaarrekening 2018 (vervolg)

9. Voorziening belastingdebiteuren
10. Bijdrage zuiveren afvalwater De Dommel
11. Optimalisatie VIC

4. Overige aspecten 23

Totaal aantal pagina's: 24

© 2018 Crowe Foederer B.V.

1. Management samenvatting

Ons oordeel

Onderwerp	Goedkeurend	Afkeurend	Anders
Getrouw beeld		-	-
Rechtmatigheid		-	-

Onderwerp	Geen bevindingen	Wel bevindingen	Anders
WNT verantwoording		-	-

Zie hoofdstuk 2 voor een toelichting op ons oordeel bij de jaarrekening.

De bevindingen op de jaarrekening 2018 zijn opgenomen in hoofdstuk 3.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

1. Management samenvatting

Financiële analyse 2018

Resultaat vóór mutatie reserves in € mln

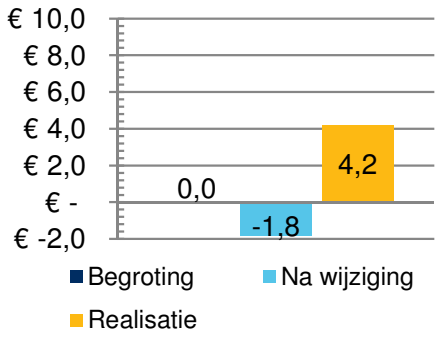

Resultaat na mutatie reserves in € mln

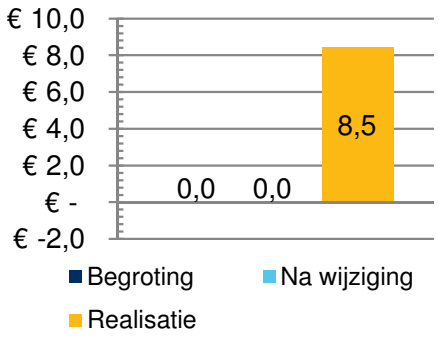

Lasten voor mutatie reserves in € mln

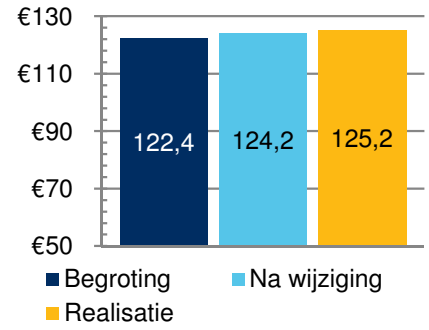

Baten voor mutatie reserves in € mln

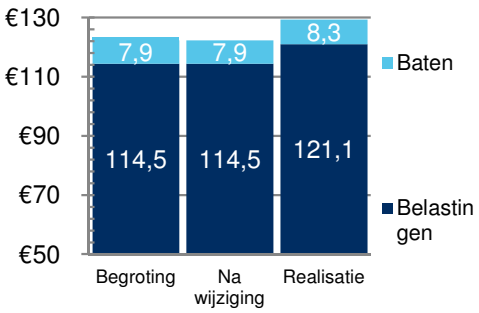

- Het gerealiseerde **resultaat vóór mutatie reserves** betreft een positief resultaat van € 4,2 mln. Het eigen vermogen van Waterschap Aa en Maas neemt per saldo toe met dit resultaat. Het positieve resultaat wordt veroorzaakt door:
  - Hogere belastingbaten: + € 6,6 mln (t.o.v. begroting)
  - Hogere baten: + € 0,4 mln (t.o.v. begroting)
  - Hogere lasten: -/- € 2,8 mln (t.o.v. begroting)
- De hogere lasten zijn gedeeltelijk geraamd in het bestuursverslag van juni 2018 en hebben geleid tot een begrotingswijziging van -/- € 1,8 mln. Voor de extra overschrijding (per saldo € 1 mln hogere lasten) is dekking aanwezig vanuit bestemmingsreserves.
- Het gerealiseerde **resultaat na mutatie reserves** betreft een positief resultaat van € 8,5 mln. Dit positieve resultaat wordt veroorzaakt door:
  - Hogere belastingbaten: + € 6,6 mln (t.o.v. begroting)
  - Hogere baten (incl. reserves) + € 2,9 mln (t.o.v. begroting)
  - Hogere lasten (incl. reserves): -/- € 1,0 mln (t.o.v. begroting)
- Het saldo van hogere lasten ad € 1 mln bestaat enerzijds uit een overschrijding op lasten goederen en diensten ad € 2,7 mln en anderzijds uit diverse lagere lasten (personeel, kapitaal, BSOB en onvoorzien) ad € 1,7 mln.
- De hogere lasten op goederen en diensten aan derden (€ 2,7 mln) worden gedekt vanuit de **bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch**. Deze dekking veroorzaakt grotendeels de hogere baten ten opzichte van begroting.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

1. Management samenvatting

Financiële analyse 2018

Eigen vermogen in € mln

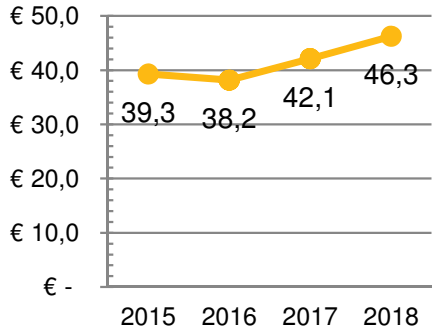

Opbouw eigen vermogen in € mln voor resultaatverdeling

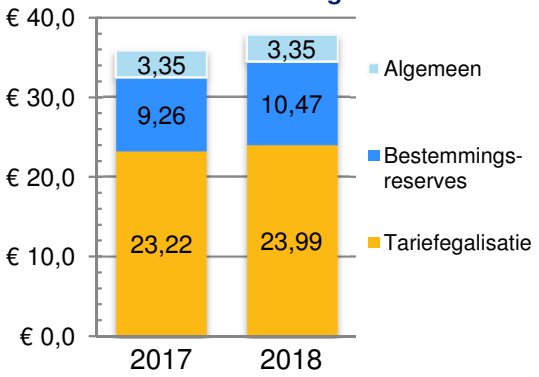

- Het **eigen vermogen** van Waterschap Aa en Maas neemt toe met € 4,2 mln naar € 46,3 mln eind 2018.

- Het eigen vermogen bestaat voor **€ 24,0 mln uit bestemmingsreserves voor tariefegalisatie.** Hiervan heeft € 11,9 mln betrekking op Watersysteembeheer en € 12,1 mln op Zuiveringsbeheer.

- De **overige bestemmingsreserves** zijn per saldo toegenomen van € 9,3 mln eind 2017 naar € 10,5 mln eind 2018. De belangrijkste mutaties betreffen:
  - Vorming bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch + € 4.874.000
  - Onttrekking bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch -/- € 2.602.000
  - Onttrekking bestemmingsreserve extra afschrijving renovatie DB -/- € 812.000
  - Overige mutaties per saldo -/- € 287.000

  Voor een toelichting op de *bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch* verwijzen wij naar hoofdstuk 3.6 van dit verslag.

- De **algemene reserves** bedragen € 3,4 mln. Op basis van de analyse die is opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen is het **weerstandsvermogen** ruim voldoende.

- Het **voorstel van resultaatverdeling** van het positieve resultaat ad € 8,5 mln betreft als volgt:
  - Vorming bestemmingsreserve RWZI Oijen € 1.250.000
  - Vorming bestemmingsreserve baggeren € 500.000
  - Toevoeging aan egalisatiereserve watersysteembeheer – ingezetenen € 415.515
  - Toevoeging aan egalisatiereserve watersysteembeheer – gebouwd € 2.080.250
  - Onttrekking aan egalisatiereserve watersysteembeheer – ongebouwd € 117.677
  - Toevoeging aan egalisatiereserve watersysteembeheer – natuurterreinen € 2.365
  - Onttrekking aan egalisatiereserve watersysteembeheer € 71.281
  - Toevoeging aan egalisatiereserve waterzuiveringsbeheer € 4.401.973

© 2018 Crowe Foederer B.V.

2. Ons oordeel

<table>
<tr><th>Onderwerp</th><th>Toelichting</th></tr>
<tr><td>Gehanteerde controle en rapporterings-tolerantie</td><td>Wij hebben de jaarrekeningcontrole 2018 uitgevoerd met inachtneming van de volgende toleranties, zoals opgenomen in het controleprotocol. Indien de geconstateerde fouten en onzekerheden het bedrag van de goedkeuringstolerantie niet overschrijden kan in beginsel een goedkeurende controleverklaring worden afgegeven.
<table>
<tr><th></th><th>Grondslag</th><th>Omvang</th><th>Tolerantie</th></tr>
<tr><td>Fouten</td><td>1% van de lasten inclusief dotatie reserves</td><td>€ 122.400.000</td><td>€ 1.224.000</td></tr>
<tr><td>Onzekerheden</td><td>3% van de lasten inclusief dotatie reserves</td><td>€ 122.400.000</td><td>€ 3.672.000</td></tr>
<tr><td>Rapporteringstolerantie</td><td>-</td><td>-</td><td>€ 200.000</td></tr>
</table></td></tr>
<tr><td>Goedkeurende controleverklaring ten aanzien van getrouwheid en rechtmatigheid</td><td>De jaarrekening 2018 geeft een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva per 31 december 2018 in overeenstemming met de Waterschapswet.
De verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in de jaarrekening 2018 zijn tevens in alle van materieel zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen en zijn in overeenstemming met de wet- en regelgeving zoals opgenomen in het door het Algemeen Bestuur vastgestelde normenkader.
Wij zijn derhalve voornemens om bij de jaarrekening 2018 een goedkeurende controleverklaring af te geven.</td></tr>
</table>

© 2018 Crowe Foederer B.V.

2. Ons oordeel

Onderwerp	Toelichting
Controleverschillen	Er zijn in de jaarrekening 2018 **geen ongecorrigeerde verschillen** met betrekking tot de getrouwheid en rechtmatigheid aangetroffen boven de rapporteringstolerantie van € 200.000. Om deze reden is het overzicht met ongecorrigeerde controle verschillen niet opgenomen.
Jaarverslag verenigbaar	Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag overeenkomstig de Waterschapswet is opgesteld en, voor zover wij dat kunnen beoordelen, **verenigbaar is met de jaarrekening**. De programmaverantwoording hebben wij marginaal getoetst wat zoveel betekent als het signaleren van mogelijke tegenstrijdigheden. De accountantscontrole omvat derhalve geen oordeel over de inhoudelijke juistheid en/of volledigheid van de informatieverstrekking opgenomen in de programmaverantwoording.
Interne beheersing	Op basis van onze werkzaamheden hebben wij **geen significante tekortkomingen** in de interne beheersing geconstateerd. In onze management letter hebben wij enkele belangrijke aandachtspunten opgenomen voor de verdere verbetering van de processen. Deze doen geen afbreuk aan ons oordeel bij de jaarrekening.
Geen bevindingen ten aanzien van de WNT verantwoording	Wij hebben vastgesteld dat de WNT-verantwoording (Wet Normering Topinkomens) zoals opgenomen in de jaarrekening **voldoet aan de daaraan te stellen eisen.** Op basis van de wet wordt de functie van secretaris-directeur aangewezen als topfunctionaris. Er is geen sprake van een overschrijding op het bezoldigingsmaximum.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

2. Ons oordeel

Onderwerp	Toelichting
Optimalisatie financiële verantwoording	Ten aanzien van de financiële verantwoording (begroting, bestuursrapportage en jaarrekening) merken wij op dat deze niet altijd optimaal inzicht verschaft in de exploitatie van het waterschap vóór mutatie van reserves. Het geniet vanuit financieel perspectief de voorkeur om per programma en kostendrager een duidelijk onderscheid te maken tussen resultaat voor mutatie reserves en resultaat na mutatie reserves. Op deze manier worden de werkelijke baten en lasten 'schoon' gepresenteerd, zonder rekening te houden met mutaties op bestemmingsreserves en egalisatiereserves. Dit geeft ons inziens een beter beeld van de werkelijke prestaties van het Waterschap en de verantwoording van de rechtmatigheid van de lasten. Daarnaast adviseren wij voor toekomstige jaren om in de verantwoording van baten en lasten per kostensoort, naast de gewijzigde begroting, ook de primaire begroting op te nemen. Wij denken dat het inzicht in de jaarrekening en de rechtmatigheidsverantwoording van lasten hiermee worden vergroot en adviseren om uw financiële verantwoordingsdocumenten op dit punt te evalueren en in de toekomst verder te optimaliseren.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.1 Begrotingsrechtmatigheid

Begrotingsrechtmatigheid		
Algemeen	Bevinding	
	Lasten per programma na bestemmingsreserves in €k 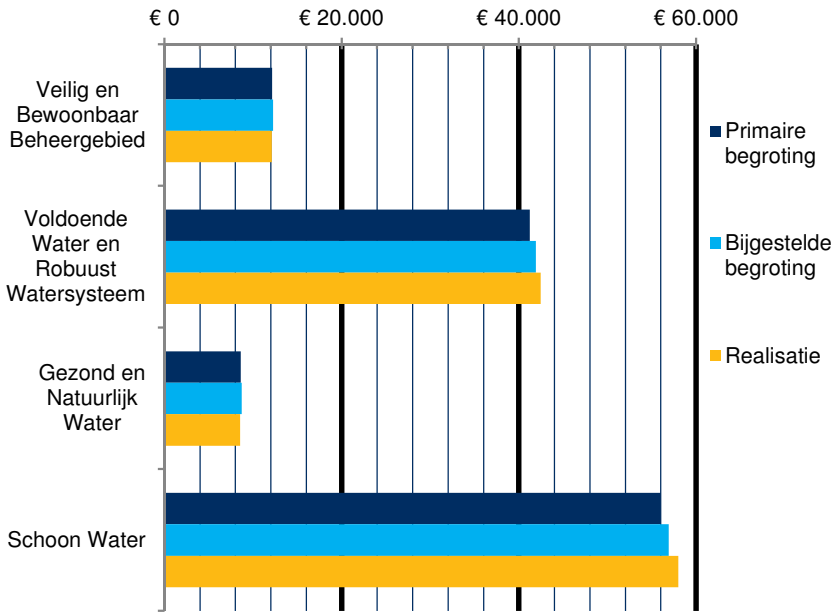 	In het kader van de controle hebben wij onderzoek verricht op overschrijdingen van lasten ten opzichte van de geraamde begroting. Hiernaast een overzicht van de begrote (primair en bijgesteld) en gerealiseerde lasten per programma. De belangrijkste overschrijdingen ten opzichte de gewijzigde begroting zijn aanwezig op programma Voldoende Water en Robuust Watersysteem en programma Schoon Water. Ten opzichte van de begrotingswijziging zijn de werkelijke lasten op **Voldoende Water en Robuust Watersysteem** € 551.000 hoger door een lagere activering van uren op projecten en hogere kosten groenonderhoud. Op **Schoon Water** zijn de werkelijke lasten € 1.064.000 hoger dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt door de vertraging op de renovatie rwzi 's-Hertogenbosch. Dit heeft enerzijds geleid tot hogere lasten voor slibafvoer aan SNB en anderzijds tot lagere lasten zoals verbruik chemicaliën. Op de volgende pagina vindt u in tabelvorm een toelichting op de rechtmatigheid

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.1 Begrotingsrechtmatigheid

Begrotingsrechtmatigheid (vervolg)

Algemeen

Bevinding

Programma	Bijgestelde Begroting in €k	Realisatie in €k	Overschrijding?	Telt mee voor oordeel?
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	€ 12.249	€ 12.119	Nee	-
Voldoende Water en Robuust Watersysteem	€ 41.893	€ 42.443	€ 551.000	Nee
Gezond en Natuurlijk Water	€ 8.702	€ 8.512	Nee	-
Schoon Water	€ 56.908	€ 57.972	€ 1.064.000	Nee
Totaal lasten	€ 119.752	€ 121.046	-	

Wij hebben vastgesteld dat kostenoverschrijdingen passen binnen het bestaande beleid en deels gecompenseerd worden door hogere baten. Op het programma Schoon Water worden de lasten gedekt door de onttrekking uit de bestemmingsreserve effecten RWZI Den-Bosch. Het algemeen bestuur heeft ingestemd met de vorming van deze reserve, waardoor deze lasten niet als onrechtmatig zijn aangemerkt voor ons oordeel.

Het voorstel aan het Algemeen Bestuur is om de genoemde overschrijdingen te autoriseren bij de vaststelling van de jaarrekening. Vooruitlopend op dit besluit zijn wij er bij het vormen van ons oordeel van uit gegaan dat geen sprake is van begrotingsonrechtmatigheid.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.2 Aanbestedingsrechtmatigheid

Aanbestedingsrechtmatigheid	
	Bevinding
Aanbestedings rechtmatigheid	In het kader van de rechtmatigheidscontrole zijn onze controlewerkzaamheden op inkopen en aanbestedingen gericht op het voldoen aan de Europese aanbestedingswetgeving. Dit betekent dat wij primair controleren op inkopen boven de Europese drempel van € 221.000 en dat enkel constateringen op het gebied van de Europese aanbestedingswetgeving een effect hebben op ons rechtmatigheidsoordeel. Tijdens onze controle zijn geen materiele onrechtmatigheden geconstateerd, wel hebben wij enkele bevindingen: • Bij verschillende inkopen is op basis van de interne administratie niet direct duidelijk of de aanbesteding rechtmatig is geweest. Aanvullende werkzaamheden zijn nodig geweest om uiteindelijk te concluderen dat de aanbestedingen passen binnen de huidige regelgeving. • Bij overschrijdingen van de contractwaarde, bijvoorbeeld als gevolg van calamiteiten of onvoorziene omstandigheden, wordt niet altijd expliciet afgewogen of de overschrijding past binnen de geldende wettelijke Europese regels. • Bij een tweetal inkopen stamt het oorspronkelijke contract uit 2009 en vindt telkens een jaarlijkse verlenging plaats. Het gaat hier om inkoop van dataverbindingen met het gemalensysteem en om onderhoud aan het gemalenbeheersysteem. Deze verlengingen zijn ons inziens rechtmatig, omdat de verlengingsoptie onderdeel uitmaakt van het oorspronkelijke (rechtmatig tot stand gekomen) contract. Gezien de hoogte van de inkopen op deze twee contracten adviseren wij desondanks om een nieuwe aanbesteding op te starten in 2019. Om de rechtmatigheid en doelmatigheid van inkopen te kunnen waarborgen zou voorafgaand aan iedere inkoop boven de € 25.000 (dus ook bij verlengingen) een inkoopmelding moeten worden opgemaakt welke getoetst wordt door de inkoopafdeling. Als deze inkoopmelding en het complete aanbestedingsdossier van alle inkopen uiteindelijk worden vastgelegd in Corsa, kan de rechtmatigheid achteraf gemakkelijker worden aangetoond.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.2 Aanbestedingsrechtmatigheid (vervolg)

Aanbestedingsrechtmatigheid (vervolg)	
	Bevinding
Aanbestedings rechtmatigheid	Tenslotte constateren wij dat bij de inkoop van onderhoudskosten op RWZI's sprake is van veel verschillende kleine inkopen, waarvoor geen individuele inkoopmelding nodig is op basis van het inkoopbeleid. Er is in veel gevallen geen sprake van een raamcontract, maar telkens van losse inkoopopdrachten. Deze inkopen blijven individueel ver onder de Europese aanbestedingsgrenzen, maar representeren gezamenlijk en meerjarig een bedrag boven de drempelwaarde van € 221.000. Wij adviseren om de inkoop van onderhoud voor meerdere jaren te ramen en zoveel mogelijk te bundelen per soort. Wij adviseren om op basis van deze raming één inkoopmelding te maken en op basis van deze inkoopmelding een aanbesteding op te starten. Dit verkleint de risico's op niet rechtmatig aanbestede inkopen en biedt mogelijk voordelen om de doelmatigheid te optimaliseren.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.3 Inkoopproces

Inkoopproces	
	Bevinding
Inkoopproces	Met ingang van 2018 heeft het Waterschap een nieuw financieel systeem (Unit4) in gebruik genomen. Dit traject heeft veel energie gevraagd van de organisatie. Ten tijde van de interim controle hebben wij geconstateerd dat de inrichting van het inkoopproces in het nieuwe systeem in opzet voldoende basis biedt om de juistheid en rechtmatigheid van inkopen te waarborgen. Onze aandacht gaat hierbij met name uit naar functiescheidingen tussen 'autoriseren inkooporder', 'vastleggen prestatielevering' en 'financiële verwerking en betaling' en naar de beheersmaatregelen ter waarborging van de integriteit van leverancier stamgegevens. Naar aanleiding van onze management letter zijn vanuit de Verbijzonderde Interne Controle (VIC) aanvullende werkzaamheden verricht om doorbreking van functiescheiding uit te sluiten en de juistheid van leverancier stamgegevens vast te stellen. Wij hebben kennis genomen van deze werkzaamheden en aanvullende controlewerkzaamheden verricht. Wij hebben hierbij de volgende bevindingen: • Op basis van inspectie van gebruikers, rollen en autorisatierechten in het systeem is geconstateerd dat er in opzet sprake is van gescheiden functies voor 'autoriseren inkooporder', 'vastleggen prestatielevering' en 'financiële verwerking en betaling'. Daarnaast is voor materiele inkoopstromen vastgesteld dat deze functiescheiding daadwerkelijk bestaat conform de rechten in het systeem. Wij adviseren voor 2019 om een analyse te maken van *alle* inkopen waarbij de aanwezigheid van functiescheiding integraal wordt vastgesteld en vanuit de VIC aanvullende werkzaamheden worden verricht op eventuele uitzonderingen. • Er is sprake van inkopen zonder order voor een totaal bedrag van € 17,2 mln welke betrekking hebben op onder andere energie, water, brandstoffen, verzekeringen en bijdrage aan derden. Hier is geen sprake van volledige functiescheiding, echter zijn er door ons geen fouten of onrechtmatigheden geconstateerd. Wij adviseren om de inkopen zonder order vanuit de VIC te blijven monitoren. • Op basis van inspectie van gebruikers, rollen en autorisatierechten in het systeem is geconstateerd dat er in opzet sprake is van gescheiden functies voor het muteren van leverancier stamgegevens en de autorisatie hiervan. Daarnaast is voor diverse nieuwe leveranciers het bestaan van de functiescheiding en de juistheid van stamgegevens vastgesteld. Wij adviseren om in de toekomst vanuit de VIC een totaalanalyse te maken op de mutaties van leverancier stamgegevens.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.4 Resultaatverdeling SNB

Resultaatverdeling SNB	
	Bevinding
Bijdragen aan verbonden partijen	In de jaarrekening 2018 van Waterschap Aa en Maas is voor een bedrag van € 7,5 mln aan lasten opgenomen voor Slibverwerking bij SNB. Dit bedrag bestaat uit de afrekening van slibverwerking over 2017 van € 509k en een inschatting van de verwachte afrekening over heel 2018. De totale lasten voor slibverwerking zijn € 2,5 mln hoger dan opgenomen in de begroting. SNB heeft in 2018 een negatief resultaat gerealiseerd, met name veroorzaakt door de hoge kosten die SNB heeft moeten maken om slib extern te laten verwerken. Dit laatste is het gevolg van het hogere aanbod van slib aan SNB door onder andere Waterschap Aa en Maas als gevolg van de vertraging op RWZI 's-Hertogenbosch en de energiefabriek. Gedurende 2018 is door de aandeelhouders van SNB discussie gevoerd over de wijze van de toegepaste kostenverdeling tot en met 2017, naar aanleiding van het hogere aanbod slib en de daarmee gemoeide meerkosten. Dit heeft geleid tot een nieuwe systematiek van kostenverdeling, waarbij in belangrijke mate zal worden afgerekend op basis van vaste tarieven per hoeveelheid aangeleverd slib en de werkelijke aangeleverde hoeveelheden slib per aandeelhouder. De nieuwe systematiek is besproken in de ambtelijke en bestuurlijke werkgroep en zal met een positief advies worden voorgelegd aan de besturen van de aandeelhoudende waterschappen, alvorens de nieuwe systematiek zal worden vastgesteld door de aandeelhouders. Het dagelijks bestuur van het Waterschap Aa en Maas heeft ingestemd met de nieuwe systematiek, echter vaststelling door de aandeelhouders heeft nog niet plaatsgevonden waardoor de eindafrekening nog niet is ontvangen. Op basis van de nieuwe systematiek bedragen de lasten voor Aa en Maas over 2018 € 197.000 lager. Het voordeel van € 197.000 is niet verwerkt in de jaarrekening 2018. Wij vinden dit, gezien de grote mate van zekerheid die hierover inmiddels bestaat, onjuist. Omdat dit bedrag onder de rapporteringtolerantie valt, is deze fout niet vermeld in het overzicht van ongecorrigeerde controleverschillen.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.5 Waardering RWZI / Energiefabriek Den Bosch

Waardering RWZI / Energiefabriek Den Bosch	
	Bevinding
Materiele vaste activa	Ultimo 2018 bedraagt de totale boekwaarde van het project renovatie RWZI / Energiefabriek ‘s-Hertogenbosch circa € 43,8 mln. De totaal verwachte investering is geraamd op € 67 mln. De investering inzake het elektromechanische deel wordt in 15 jaren afgeschreven en het bouwkundige gedeelte wordt in 30 jaar afschreven. Dit is in overeenstemming met de eigen beleidsregels. De renovatie van de RWZI / Energiefabriek ‘s-Hertogenbosch loopt achter op de oorspronkelijke planning. Het project wordt nu naar verwachting eind 2019 afgesloten met een mogelijke uitloop naar 2020. De vertraging zorgt in 2018 en in 2019 enerzijds voor hogere kosten slibverwerking SNB en anderzijds voor lagere opbrengsten voor de productie en levering van biogas. Als gevolg hiervan zijn de verwachte voordelen in 2018 van de Energiefabriek niet gerealiseerd en worden voor 2019 ook nog geen voordelen verwacht. Op basis van de oorspronkelijke business case was de totale exploitatie van het project positief. Onder de veronderstelling dat deze business case na oplevering van het project steeds geldend is, verwachten wij geen waardevermindering op het project. Gezien de ontstane vertraging is realisatie van de oorspronkelijke business case echter onzeker. Naar aanleiding van de totale investering in relatie tot de onzekerheden in de exploitatie adviseren wij om een uitgebreide financiële doorrekening te maken van de exploitatie op het moment dat het project gereed is.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.6 Bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch

Bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch	
	Bevinding
Eigen vermogen	Voor de verwachte negatieve financiële effecten van de vertraging op de renovatie RWZI Den Bosch is gedurende 2018 een bestemmingsreserve gevormd van € 4,9 mln. Deze reserve dient ter dekking van hogere lasten (met name extra kosten voor slibafvoer SNB) en lagere opbrengsten (met name minder opbrengsten biogas) in 2018 en 2019 en is bepaald aan de hand van onderbouwde schatting van de meerkosten. De bestemmingsreserve is gevormd uit de tariefegalisatie reserve Zuiveringsbeheer via een besluit voortvloeiend uit de vaststelling van het Bestuursverslag t/m juni 2018 . In 2018 is reeds € 2,6 mln uit deze bestemmingsreserve onttrokken ter dekking van de volgende kosten: • Extra kosten slibverwerking SNB -/- € 2.509k • Lagere opbrengsten voor biogas -/- € 413k • Boete voor het niet voldoen aan de leveringsverplichting biogas -/- € 80k • Lagere kosten chemicaliën + € 269k • Lagere kosten intern transport + € 132k Het restant van de reserve bedraagt eind 2018 nog € 2,3 mln en dient ter dekking van de negatieve financiële effecten in 2019 en verder. Eventuele extra lasten boven € 2,3 mln kunnen niet meer worden gedekt uit de reserve en hebben daarmee een direct effect op het financiële resultaat. Wij adviseren om de financiële effecten van de vertraging op de RWZI Den Bosch nauwkeurig te monitoren in relatie tot de daartoe aanwezige bestemmingsreserve.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.7 Verwerking energiebaten

Verwerking energiebaten	
	Bevinding
Overige baten	De in de energiefabriek opgewekte hoeveelheid biogas wordt door Aa en Maas enerzijds geleverd aan een marktpartij en anderzijds opgewerkt tot groen gas ten behoeve van de Afvalstoffendienst gemeente ‘s-Hertogenbosch. Voor de levering van gas aan de marktpartij heeft Waterschap Aa en Maas opbrengsten gerealiseerd van € 193.000. Ten aanzien van de hoeveelheid geleverd groen gas aan ‘s-Hertogenbosch worden vanaf augustus 2018 energiecertificaten verkregen. Deze certificaten representeren een marktwaarde en zijn verhandelbaar. De opbrengsten van deze energiecertificaten komen voor de helft toe aan het Waterschap en voor de andere helft aan de Afvalstoffendienst. Gedurende 2018 zijn er geen energie certificaten verkocht. Na balansdatum is er voor een bedrag € 58.000 aan certificaten geleverd uit hoofde van het in 2018 opgewekte groen gas. De opbrengsten voor het Waterschap bedragen derhalve € 29.000. Deze baten zijn toegerekend aan het boekjaar 2018 en verwerkt in de jaarrekening, omdat ze verband houden met in 2018 opgewerkt groen gas. Wij kunnen instemmen met deze systematiek. Naar verwachting zullen de baten uit hoofde van gaslevering aan de marktpartij en de Afvalstoffendienst, alsmede de opbrengst uit energiecertificaten sterk toenemen. In het kader van een betere monitoring op deze energiebaten adviseren wij om de baten uit hoofde van gaslevering en certificaten, alsmede de daaraan ten grondslag liggende energiebalans en certificatenbalans op te nemen in de Verbijzonderde Interne Controle.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.8 BTW voorbelasting

BTW voorbelasting	
	Bevinding
Te vorderen omzetbelasting	Voor het deel van de activiteiten waarbij prestaties aan derden worden verricht, kwalificeert Waterschap Aa en Maas als BTW ondernemer. Hiervoor worden door Aa en Maas periodiek aangiftes gedaan, waarbij de verschuldigde BTW wordt afgedragen en de BTW op direct toerekenbare kosten (bijvoorbeeld facturen van aannemers) in vooraftrek wordt genomen. Voor de overhead kosten die niet direct toerekenbaar zijn aan BTW belaste prestaties, wordt de BTW niet periodiek maar slechts incidenteel teruggevraagd op basis van een pro-rata toerekening. In 2018 is een suppletie aangifte ingediend die toeziet op de jaren 2014 tot en met 2016. In 2019 is de beschikking van de Belastingdienst ontvangen en dit leidt tot een extra BTW teruggave van circa € 304.000. De pro-rata berekening voor de jaren 2017 en 2018 is nog niet gemaakt en er is voor deze jaren nog geen suppletie ingediend. Door Waterschap Aa en Maas is een schatting gemaakt van de te vorderen BTW over beide jaren, gebaseerd op de teruggaves over voorgaande jaren en dezelfde berekeningssystematiek. Naar aanleiding van deze schatting is nogmaals € 160.000 opgenomen als vordering in de jaarrekening. Op basis van het toerekeningbeginsel worden baten toegerekend aan het jaar waarin ze ontstaan. Om deze reden vinden wij het passend dat de BTW vorderingen over 2017 en 2018 zijn verwerkt in de jaarrekening 2018. Wij concluderen dat de BTW vorderingen terecht zijn opgenomen en dat voldoende voorzichtigheid in acht is genomen in de waardering. Wij adviseren voor toekomstige jaren om de suppleties BTW zo snel mogelijk in te dienen na het boekjaar en de afstemming te maken met de voorlopig opgenomen vorderingen in de administratie. Wij begrijpen dat dit met het nieuwe financiële systeem ook beter mogelijk is.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.9 Voorziening belastingdebiteuren

Voorziening belastingdebiteuren	
	Bevinding
Belastingen	Als gevolg van achterstanden in het invorderen van opgelegde belastingaanslagen, is door de BSOB in samenspraak met haar deelnemers eind 2017 besloten om de uitgangspunten voor het bepalen van de voorziening dubieuze belastingdebiteuren te herzien. Naar aanleiding hiervan is de debiteurenvoorziening eind 2017 fors opgehoogd tot € 1,7 mln. Ten opzichte van de totale debiteuren positie ad € 10,2 mln bedroeg deze voorziening 16,6%. De voorziening zag met name toe op debiteuren over vorige dienstjaren (€ 3,6 mln). De belastingdebiteuren bedragen ultimo 2018 € 9,3 mln waarvan € 1,5 mln betrekking heeft op vorige dienstjaren. De voorziening voor dubieuze belastingdebiteuren bedraagt ultimo 2018 nog ca € 666.000, zijnde 7% van de totaal openstaande debiteuren. Wij hebben Waterschap Aa en Maas gevraagd naar een analyse op het verloop van de openstaande posten in relatie tot de getroffen voorziening. Hieruit blijkt dat het grootste deel van de voorziene posten ultimo 2017 gedurende het jaar definitief als oninbaar is aangemerkt en is afgeboekt. In totaal is voor € 1,2 aan debiteurenvorderingen afgeboekt. De voorziening is voor eenzelfde bedrag aangewend, waardoor er per saldo geen resultaateffect is in 2018. Wij hebben geconstateerd dat de voorziening voor dubieuze belastingdebiteuren door de BSOB is bepaald op basis van de systematiek welke is opgenomen in het controleprotocol. Het saldo ultimo 2018 is aangesloten met de goedkeurende controleverklaring van de BSOB. Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden concluderen wij dat de voorziening dubieuze belastingdebiteuren toereikend is.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.10 Bijdrage zuiveren afvalwater De Dommel

Bijdrage zuiveren afvalwater De Dommel	
Algemeen	Bevinding
	Buiten het reguliere belastingproces is er jaarlijks sprake een materiele stroom aan bijdrage m.b.t. het zuiveren van afvalwater uit het gebied van Waterschap De Dommel in de RWZI in Den Bosch. In dit gebied legt Waterschap De Dommel de zuiveringsheffing aan bedrijven en ingezetenen op, waarbij Waterschap Aa en Maas een bijdrage ontvangt voor het zuiveren van het afvalwater. Deze ontvangen bijdrage bedraagt in 2018 € 1,7 mln, dit is conform de begroting. De baten bedroegen in 2017 € 1,6 mln. Er zijn derhalve geen materiële afwijkingen ten opzichte van de begroting en vorig jaar. Op ons advies zijn er gedurende 2018 afspraken zijn gemaakt met Waterschap De Dommel om meer grip te krijgen op de volledigheid van de vervuilingseenheden en de vergoeding aan Aa en Maas voor het zuiveren. Tijdens onze controle is gebleken dat deze afspraken nog niet volledig worden nageleefd en dat er aanvullende werkzaamheden zijn verricht door Aa en Maas om zekerheid te krijgen over de volledigheid van de baten. Wij adviseren om de naleving van de gemaakte afspraken met De Dommel te monitoren om volledigheid van de baten te waarborgen.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

3.11 Optimalisatie VIC

Optimalisatie VIC	
Algemeen	Bevinding
	In het verleden hebben wij aandacht gevraagd voor de wijze waarop de Verbijzonderde Interne Controle (VIC) is ingericht binnen het waterschap en hebben wij enkele verbeterpunten aangedragen. Wij constateren dat de gemelde achterstanden met betrekking tot de uitvoering van de verbijzonderde interne controlewerkzaamheden, bijvoorbeeld op het inkoopproces, zijn ingelopen voor uitvoering van de jaareinde controle. Hierin zijn de proceswijzigingen als gevolg van het nieuwe financiële systeem op een praktische wijze meegenomen. Naar aanleiding van de implementatie van het nieuwe systeem adviseren om het interne controleplan te herzien en meer risico gericht te maken. Hierdoor wordt beter gewaarborgd dat de inzet van interne controle capaciteit zich richt op de voor getrouwheid, rechtmatigheid en doelmatigheid belangrijkste processen en risico's. Wij adviseren daarnaast om de Verbijzonderde Interne Controle werkzaamheden in de toekomst gedurende het jaar uit te voeren en hierover te communiceren in de organisatie, om daarmee eventuele verbeterpunten en optimalisaties tijdig op te kunnen pakken.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

4. Overige aspecten in relatie tot onze controle

Onderwerp	Toelichting
Geen sprake van beperkingen in de reikwijdte van onze controle	Er zijn **geen beperkingen** bij de uitvoering van onze controle opgetreden. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door de medewerkers van het waterschap de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.
Fraude	Er zijn gedurende 2018 **geen fraudegevallen** geconstateerd en er zijn ons eveneens geen vermoedens van fraude bekend.
Claims en juridische procedures	Er zijn - met uitzondering van hetgeen in hoofdstuk 3 is genoemd - **geen belangrijke** (dreigende en niet gewaardeerde) **claims en/of juridische procedures** met een mogelijke materiele impact op de cijfers per ultimo 2018.
Gebeurtenissen na balansdatum	Er zijn **geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum** anders dan hetgeen opgenomen in de niet uit de balans blijkende verplichtingen.
Geautomatiseerde gegevensverwerking	Wij hebben vanuit onze controle op de jaarrekening **geen belangrijke bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit** van de geautomatiseerde gegevensverwerking.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

4. Overige aspecten in relatie tot onze controle

Onderwerp	Toelichting
Schattingen	De opstelling van de jaarrekening vereist dat het dagelijks bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van de baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen zijn in het kader van onze controleopdracht op aanvaardbaarheid beoordeeld. Hierbij hebben wij geen belangrijke tekortkomingen geconstateerd.
Onafhankelijkheid	Wij zijn onafhankelijk van uw waterschap en voor zover wij weten heeft zich geen inbreuk voorgedaan op de van toepassing zijnde regels (Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (VIO)) ten aanzien van onafhankelijkheid.
Openstaande punten	• Definitieve jaarrekening – ontvangen • Bevestiging bij de jaarrekening - ontvangen • Afgifte controleverklaring – gereed Er is geen sprake meer van openstaande punten.

© 2018 Crowe Foederer B.V.

Smart decisions. Lasting value.

Reactie Dagelijks Bestuur op het Accountantsverslag 2018

(Accountantsverslag voor het boekjaar eindigend op 31 december 2018)

Algemeen

Naar aanleiding van de controle op de jaarrekening biedt de accountant aan het Algemeen Bestuur van het waterschap een verslag van bevindingen (accountantsverslag) aan. Het accountantsverslag treft u bijgaand aan. De accountant beoordeelt naast de getrouwheid ook de rechtmatigheid van de jaarrekening.

Onderstaand wordt analoog aan de indeling van het accountantsverslag de reactie gegeven op de door de accountant gedane bevindingen, adviezen en suggesties.

1. Managementsamenvatting

De managementsamenvatting geeft een kort oordeel en blikt terug op het behaalde financiële resultaat.

2. Oordeel

Het waterschap krijgt net als voorgaande jaren een goedkeurende verklaring voor zowel getrouwheid als (financiële) rechtmatigheid. Het DB onderschrijft de bevindingen van de accountant en neemt het advies om de documenten met betrekking tot de financiële verantwoording te evalueren teneinde deze te kunnen optimaliseren graag over.

3. Bevindingen

3.1 Begrotingsrechtmatigheid

De accountant concludeert dat de geconstateerde overschrijdingen niet hebben geleid tot onrechtmatigheden en deze indien de jaarrekening door het AB wordt vastgesteld tevens worden geautoriseerd.

3.2 Aanbestedingsrechtmatigheid

De accountant stelt een aantal kritische punten aan de orde t.a.v. de aanbestedingsrechtmatigheid. Deze bevindingen worden uitgebreid (samenwerking tussen de clusters control en inkoop) teruggekoppeld met de betreffende afdelingen teneinde hieruit lering te trekken en verbetermaatregelen te kunnen treffen.

3.3 Inkoopproces

De in dit hoofdstuk gegeven adviezen ter verbetering van de verbijzonderde interne controle (met name gericht op functiescheidingsaspecten) worden bij de VIC over 2019 verder opgepakt.

3.4 Resultaatverdeling SNB

De verantwoording van het resultaat van de SNB op basis van de oude kostenverdelingssystematiek wordt door de accountant als onjuist aangemerkt. Aangezien het bedrag van de fout niet materieel van aard is, geen consequenties heeft voor het accountantsoordeel én besluitvorming hierover formeel nog moet plaatsvinden, is besloten deze niet in het boekwerk te corrigeren vanwege de omvang van de hiermee gepaard gaande werkzaamheden.

3.5 Waardering RWZI / Energiefabriek Den Bosch

Het advies om na de realisatie van het project nogmaals de oorspronkelijke businesscase te herijken op de werkelijke realisatiecijfers (zowel qua investering als op exploitatielasten én -opbrengsten) zal worden opgevolgd.

3.6 Bestemmingsreserve effecten RWZI Den Bosch
De accountant verzoek de financiële effecten van de vertraging van de renovatie op de RWZI Den Bosch nauwkeurig te monitoren in relatie tot de uitputting van de daartoe aanwezige bestemmingsreserve. Gezien de omvang en de (financiële) risico's die gepaard gaan met de renovatie van de RWZI Den Bosch is op dit project voorzien in een aparte projectcontroller die deze risico's monitort.

3.7 Verwerking energiebaten
De productie van bio- en groen gas leidt tot energie-opbrengsten en opbrengsten uit energie-certificaten. Ook is het waterschap heffingsplichtig voor het afdragen van energiebelasting. De accountant adviseert de uit de energieproductie voortvloeiende energie- en certificaatbalans onderdeel te laten uitmaken van de VIC. De VIC zal uitgebreid worden met deze punten alsmede met een aanvullende controle op de energiebelasting.

3.8 BTW voorbelasting
De verwerking van de btw-teruggave op de algemene kosten over 2014 t/m 2016 heeft inmiddels plaatsgevonden en op korte termijn zal het verzoek voor 2017 en 2018 ingediend worden. Aan gezien het waterschap vanaf 2018 een aparte BTW-administratie voert is het nu eenvoudiger geworden om relatief kort na afloop van het boekjaar een teruggaveverzoek in te dienen en daarmee tegemoet te komen aan het advies van de accountant.

3.9 Voorziening belastingdebiteuren
De post is in de jaarrekening adequaat toegelicht en vereist geen verdere actie.

3.10 Opbrengsten zuiveren afvalwater De Dommel
De accountant geeft terecht aan dat de monitoring van de volledigheid van deze opbrengsten in het verleden niet adequaat georganiseerd was. Hierover zijn in het afgelopen jaar afspraken met De Dommel gemaakt, echter deze zijn tijdens het boekjaar nog niet volledig geëffectueerd. N.a.v. de jaarrekeningcontrole is hier inmiddels extra aandacht voor gevraagd en we kunnen er inmiddels op vertrouwen dat De Dommel de vereiste informatie over 2019 tijdig ter beschikking stelt teneinde de juistheid en volledigheid van de opbrengsten te kunnen vaststellen.

3.11 Optimalisatie Verbijzonderde Interne Controle (VIC)
Zoals al gemeld doet de accountant nog een aantal aanbevelingen teneinde de VIC te optimaliseren. We herkennen en onderschrijven deze adviezen en zullen deze waar mogelijk structureel implementeren in het Interne Controleplan. Desalniettemin moeten we vanuit het verled en constateren dat het met name planningstechnisch niet altijd mogelijk is om al vroegtijdig te starten met de VIC-werkzaamheden. Door de dynamiek van de werkzaamheden binnen het cluster Control en de beperkte beschikbare capaciteit krijgen gedurende het jaar andere werkzaamheden vaak een hogere prioriteit toegedicht.

4. Overige aspecten in relatie tot de controle
Deze bevindingen vereisen geen verdere actie.

Tot slot
Zoals uit bovenstaande blijkt zal het DB (voor zover nog niet is gedaan) uitvoering geven aan de gedane aanbevelingen.

Voorts bedankt het DB de accountant voor de heldere wijze van rapporteren en voor de scherpe analyses. Het DB waardeert de professionele en constructieve werkwijze waarop de accountant, in samenwerking met de organisatie, de jaarrekeningcontrole heeft vormgegeven.

--/--

Controllersparagraaf bij Jaarverslaglegging 2018

Algemeen

Inleiding

De jaarrekening betreft het laatste gehele boekjaar van de afgelopen bestuursperiode. Tegelijkertijd is het ook de eerste jaarrekening die formeel door het nieuwe DB is opgesteld en door het nieuwe AB wordt vastgesteld. Inhoudelijk is de jaarrekening derhalve tot stand is gekomen onder verantwoordelijkheid van het oude bestuur, terwijl verantwoording wordt afgelegd door (DB) en aan (AB) het nieuwe bestuur.

Afgegeven verklaringen

De accountant heeft voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid een goedkeurende verklaring bij de jaarrekening verstrekt.
Wel resteren en nog een aantal verbeterpunten voor de interne organisatie. Deze zijn opgenomen in het separaat uitgebrachte accountantsverslag. Het accountantsverslag en de reactie hierop van het Dagelijks Bestuur zijn bij dit agendapunt toegevoegd en geven nader inzicht en duiding op de controlewerkzaamheden en de wijze waarop invulling gegeven wordt aan de door de accountant aangedragen verbetervoorstellen

Deel jaarverslag

Algemeen

De leesbaarheid van de in de programmaverantwoording gepresenteerde kaarten is niet optimaal. De tabellen hebben als doel de transparantie en leesbaarheid te vergroten. Door de lay-out ervan wordt dit effect echter grotendeels teniet gedaan. Een andere lay-out zou de leesbaarheid sterk ten goede komen.

Kerngegevens

Hoewel e.e.a. goed verklaard wordt is de lage realisatiegraad van de investeringen zowel binnen het watersysteem als binnen het zuiveringsbeheer (in totaal 61% realisatie t.o.v. begroot) opvallend. Het lijkt erop dat zich een afnemende trend met betrekking tot de realisatiegraad van de investeringen voordoet (ter vergelijking: in 2015 was er nog sprake van een realisatiegraad van 100%, in 2016 van 76% en in 2017 van 74%).
Ook in de controllersparagrafen bij de jaarverslagen 2017 en 2016 is reeds stilgestaan bij de lage realisatiegraad van de investeringen.

Inleiding

Het begrotingsjaar is afgesloten met een voordelig resultaat van € 8,46 miljoen en opzichte van de begroting na wijziging (Burap1).
Het verschil is zowel in de het jaarverslag als in de aangeboden adviesnota uitgebreid toegelicht. Opmerkelijk is dat er een aanzienlijk positiever resultaat wordt gepresenteerd t.o.v. de prognose die medio 2018 tot stand is gekomen ten behoeve van de bestuursrapportage (prognose was €2,5 mln voordelig). Het hogere positieve resultaat is voornamelijk te wijten aan hogere belastingopbrengsten.

Programmadeel

Bij alle programma's wordt een verklaring gegeven van de financiële verschillen van zowel de baten en lasten. Deze worden deels veroorzaakt door activiteiten die programma-overstijgend zijn en waarvan de lasten en baten niet direct op de programma's verantwoord worden, maar via doorbelasting het financieel resultaat van alle programma bepalen. Dit heeft tot gevolg dat de gegeven verklaringen die betrekking hebben op deze doorbelaste baten en lasten, bij elk programma herhaald worden. Mogelijk kunnen deze verklaringen in de toekomst geclusterd worden, waardoor de herhaling van steeds dezelfde verklaringen achterwege kan blijven.

Programma Veilig en Bewoonbaar Beheergebied
De investeringen t.a.v. aanpak Voorkomen Wateroverlast (ha) en aanpak knelpunten stedelijk gebied (stuks) lopen achter. Dit is niet zozeer het gevolg van het achterblijven van de realisaties, maar als gevolg van het neerwaarts bijstellen van de doelen omdat er een aantal initieel geplande maatregelen niet meer nodig zijn.

Programma Voldoende Water en Robuust Watersysteem
Het achterblijven van de realisatie EHS en GGOR is voldoende toegelicht.

Programma Gezond en Natuurlijk Water
Opvallend zijn de lage realisatiecijfers van met name natuurvriendelijke oevers (NVO's) en EVZ's. Gezien deze realisatiecijfers kan de vraag gesteld worden of de prognoses uit de planperiode gehaald zullen worden.

Programma Schoon Water
Binnen het programma Schoon Water worden enkele substantiële afwijkingen gerapporteerd. Het is van belang te onderkennen dat een aanzienlijk deel hiervan veroorzaakt door de renovatie van de rwzi Den Bosch. Hierbij valt te denken aan een lagere energieproductie, hogere slibafzet naar de SNB.

Programma Organisatie van Maatschappelijke Meerwaarde
Geen opmerkingen.

Jaarrekening 2018
Het resultaat over 2018 wordt voor een aanzienlijk deel veroorzaakt door de substantieel hogere belastingopbrengsten dan begroot. Dit doet zich zowel bij het watersysteembeheer (m.n. omslag gebouwd) als het zuiveringsbeheer (m.n. zuiveringsheffing bedrijven) voor. Deze zijn overigens afdoende toegelicht.

Bestemmingsreserves
Het waterschap beschikt nu een aantal bestemmingsreserves die in het verleden zijn gevormd voor diverse doeleinden. Uit een nadere beschouwing blijkt dat van een aantal van deze de reserves de bestemming aan relevantie heeft ingeboet. We adviseren bij de eerstvolgende herziening van het financieel beleid deze reserves te herijken en eventueel te laten vrijvallen ten gunste van de egalisatiereserves.

--/--

Waterschap
Aa en Maas

Uitvoeringsinformatie bij de Jaarverslaglegging 2018

status	:	Defintief
kenmerk	:	Uitvoeringsinformatie 2018
datum	:	6 mei 2019
opgesteld door	:	**Financiën**
vastgesteld door	:	**Dagelijks Bestuur**
paraaf	:	

KERNGEGEVENS

GEBIED	Oppervlakte in hectare	161.000	
	Aantal gemeenten	26	
	Aantal bedrijven	23.000	
	Aantal inwoners	754.000	

TAKEN	**Watersysteembeheer**	110	km primaire waterkering
		166	km niet primaire waterkering
		4.280	km watergangen/-lopen
		114	gemalen
	Zuiveringsbeheer	7	rioolwaterzuiveringsinstallaties
		102	rioolgemalen
		420	km transportleiding
		1.178.783	capaciteit zuiveringen i.e.

		Rekening	**Begroting**
FINANCIEN	**Watersysteembeheer**		
	Aantal herleide ha. ongebouwd	104.129	106.391
	Aantal ingezetenen	303.325	295.618
	Waarde gebouwd in miljarden	€ 96,0	€ 91,0
	Aantal ha. natuurterreinen	24.623	24.079
	Aantal directe lozingen t.b.v watersysteemheffing	0	4.500
	Netto kosten in miljoenen	€ 61,5	€ 61,9
	Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 62,8	€ 60,4
	Tarief ingezetenen		€ 59,06
	Tarief gebouwd in % van de WOZ waarde		0,03838%
	Tarief ongebouwd		€ 72,95
	Tarief natuurterreinen		€ 2,54
	Tarief verontreinigingsheffing		€ 47,64
	Bruto investeringen in miljoenen	€ 25,8	€ 37,2
	Zuiveringsbeheer		
	Aantal ve's	1.178.783	1.136.000
	Netto kosten in miljoenen	€ 51,7	€ 53,2
	Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 58,3	€ 54,1
	Tarief zuiveringsheffing		€ 47,64
	Bruto investeringen in miljoenen	€ 12,7	€ 29,8

ORGANISATIE	Bestuur		1 Dijkgraaf	
			30 Leden Algemeen Bestuur	
			waarvan 4 leden Dagelijks Bestuur	
	Totale organisatie	fte	426,11	438,57

1 INLEIDING 7

2 REALISATIE NAAR PROGRAMMA'S 9

3 REALISATIE VAN LASTEN EN BATEN 22

4 KOSTENVERDEELSTAAT PER BELEIDSPRODUCT 25

5 VERBONDEN PARTIJEN 27

6 STAAT VAN VASTE - EN (IM)MATERIËLE ACTIVA 29

7 STAAT VAN RESERVES EN VOORZIENINGEN 31

8 STAAT VAN VASTE SCHULDEN 33

9 STAAT VAN PERSONEELSLASTEN 35

BESLUIT TOT VASTSTELLING UITVOERINGSINFORMATIE BIJ DE JAARVERSLAGLEGGING 2018 37

1 Inleiding

Bijgaand treft u de Uitvoeringsinformatie bij de Jaarverslaglegging 2018 aan. De opzet van het document sluit aan bij artikel 4.72 van het Waterschapsbesluit.
Inhoudelijk is de uitvoeringsinformatie gebaseerd op de BBP-indeling naar beleidsvelden en beleidsproducten.

2 Realisatie naar programma's

In dit hoofdstuk wordt per programma uiteengezet welke doelstellingen gerealiseerd zijn en welke prestaties er geleverd zijn (output en investeringen).

PROGRAMMA	VEILIG EN BEWOONBAAR BEHEERGEBIED		
WBP 2016-2021			
Verkenningen en beleid voor 2018		**2018**	**Toelichting**
	Verkenning Ravenstein Lith: kansrijke alternatieven en voorkeursalternatief	Opstellen	De integrale (HWBP en MIRT) verkenning Ravenstein - Lith is voortgezet met het opleveren van kansrijke alternatieven najaar 2018 en de start van het opstellen van een voorkeursalternatief. Deze fase loopt door tot 2020, gevolgd door de planuitwerking in 2021-2022 en uitvoering van de dijkverbetering in 2023-2025.
	Verkenning Cuijk-Ravenstein	Voor-bereiden	In het HWBP 2019-2024 is de verkenning Cuijk-Ravenstein voor de periode 2019-2022 opgenomen. Eind 2018 is een concreet voorstel inclusief de personele consequenties voor de aanpak van de voorverkenning van dijktraject Cuijk-Ravenstein voorgelegd. De totale kosten voor de dijkverbetering inclusief personeelslasten worden voor 90 % door het HWBP betaald. April 2019 kan de verkenning starten.
	Nieuw waterveiligheidsbeleid	Implemen-tatie	Per 1 januari 2017 is de Waterwet gewijzigd en zijn nieuwe normen voor de primaire waterkeringen opgenomen. Het nieuwe veiligheidsbeleid heeft grote consequenties voor de processen en producten 'waterveiligheid' van het waterschap die betrekking hebben op de primaire waterkeringen. Het nieuwe waterveiligheidsbeleid is gebaseerd op de overstromingsrisico-benadering.
	Verbetering kunstwerken regionale keringen	Uitvoeren	In 2017 zijn we gestart met de voorbereiding van het op orde brengen van circa 15 kunstwerken in de regionale keringen, die in de toetsing zijn afgekeurd. In tegenstelling tot wat we in de programmabegroting hebben aangekondigd, is er in 2018 nog niet gestart met de fysieke werkzaamheden in verband met langere projectvoorbereiding, maar zonder consequenties voor de beoogde einddatum. Het project zal enkele jaren duren.
	Invulling activiteiten 'Weer, een uitdaging'	Uitvoeren	Weer, een uitdaging geeft aan hoe Aa en Maas werkt aan een robuuster watersysteem, dat beter is voorbereid op extreem natte en extreem droge perioden. Voor de kortere termijn is in 2018 rekening gehouden met extra budget voor maaien, voor meten, monitoren en het ontsluiten van gegevens. Voor extra inzet op het doordenken van mogelijke calamiteitenscenario's en voor procesautomatisering (onder andere automatiseren stuwen / slimmer sturen) houden we in 2019 rekening met extra budget. Voorbeelden van activiteiten die in 2018 hebben plaatsgevonden: • Onweerstaanbaar Someren; • Operatie wateroverlast Deurne Asten Someren (DAS).
	Watak	Opstellen	In 2018 is een 50%-versie gerealiseerd van een nieuw Waterakkoord met Rijkswaterstaat (WATAK). De oplevering is in 2019 gepland. Ondertekening is mede afhankelijk van de voortgang rond het vergroten van de wateraanvoercapaciteit van de Noordervaart.

Belangrijkste investeringsprojecten	**Nr. PJB**	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**
Toetsing primaire keringen		km	39	
Voorkomen wateroverlast	209	ha	12	25
Oplossen knelpunten stedelijk gebied				
Ei van Drunen	*36*	stuks	*0*	*2*

Toelichting belangrijkste investeringsprojecten

In 2018 is circa 12ha aan knelpunten opgelost, terwijl in de programmabegroting 25 ha werd verwacht. Bij de uitvoering van het programma is gebleken dat op een aantal punten geen maatregelen (meer) nodig waren om aan de norm te voldoen. De totale doelstelling van het uitvoeringsprogramma in hectares is naar beneden bijgesteld. Ei van Drunen is niet afgerond in 2018, naar verwachting gebeurt dat in het derde kwartaal van 2019.

Input

Investeringen

Srt. Inv.	Objectnummer Projectenboek	Nr. PJB	Omschrijving Investering	%-Aandeel in programma	Bruto uitgaven B2018	Inkomsten B2018	Netto uitgaven B2018	Bruto uitgaven R2018	Inkomsten R2018	Netto uitgaven R2018
A	I1002000	219	Ravenstein Lith	100%	3.943.921	3.600.000	343.921	3.809.451	3.438.731	370.720
A	I1002100	13	Uitvoering dynamisch Beekdal	50%	936.495	300.680	635.815	693.529	567.490	126.040
A	I1003000	5	Blauwe Poort Laarbeek	20%	88.000	263.000	-175.000	239.460	85.000	154.460
A	I1005000	4	BKH snelle loop dtr benedenloo	45%	67.500	-	67.500			-
A	I1005700	7	Gebiedsplan Raam	30%	127.333	-	127.333	132.928		132.928
A	I1014100	210	Smakterbroek	20%	30.000	30.000	-	23.276	10.800	12.476
A	I1007700	22	Fin Groen Blauw Stika	10%	5.600	-	5.600	5.164		5.164
A	I1014600	222	Beperken wateroverlast	100%	550.000	-	550.000	271.637		271.637
A	I1001700	32	Verbeterplan Regionale waterkeringen	100%				4.733		4.733
A	I1001900	29	Toetsproc 4e ronde waterkeringen	100%				10.193		10.193
A	I1002900	8	Veghel aan de Aa	10%				2.551	1.000	1.551
A	I1008400	36	26 maatregelen Wateroverlast	100%				52.855		52.855
A	I1016200	206	Veiligheidst primaire keringen	100%	200.000	-	200.000	302.335	-	302.335
A	I1016700	208	Kunstwerken reg waterkering	100%	260.000	-	260.000	18.422	-	-
A	I1017600	241	PvA verkenning Cuijk-Ravenstein	100%				131.509	-	-
A	I1018100	25	HWBP bijdrage 2018	100%	7.878.000	-	7.878.000	8.117.213		8.117.213
Totaal A					***14.086.849***	***4.193.680***	***9.893.169***	***13.815.257***	***4.103.020***	***9.562.305***
C	M20160018	207	Koploperprojecten	100%	-	1.530.000	-1.530.000			
C	M20170018	219	Ravenstein Lith - Verkenning	100%	1.500.000	1.400.000	100.000	-	-	-
Totaal C					***1.500.000***	***2.930.000***	***-1.430.000***	-	-	-
Eindtotaal					**15.586.849**	**7.123.680**	**8.463.169**	**13.815.257**	**4.103.020**	**9.562.305**

Exploitatie					
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**
Rente en afschrijvingen	-			-	-
Personeelslasten	56.937	101.006		101.006	56%
Goederen en diensten	3.239.933	3.253.416		3.253.416	100%
Bijdragen aan derden	591.276	664.703		664.703	89%
Reserveringen / voorzieningen	14.087	51.307		51.307	27%
Doorberekende kosten	8.216.288	8.083.183	95.250	8.178.433	100%
Totaal lasten	***12.118.520***	***12.153.614***	***95.250***	***12.248.864***	***99%***
Financiële baten	53.401	48.916		48.916	109%
Personeelsbaten	-	19.250		19.250	0%
Goederen en diensten aan derden	233.647	213.151		213.151	110%
Bijdragen van derden	138.118	-		-	-
Waterschapsbelasting	-			-	-
Beschikking bestemmingsreserves	36.990	56.250		56.250	66%
Totaal baten	***462.155***	***337.568***	***0***	***337.568***	***137%***
Saldo lasten en baten	**11.656.365**	**11.816.046**	**95.250**	**11.911.296**	**98%**

Toelichting Exploitatie

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten
Het saldo van de lasten en baten omvat voornamelijk de aanleg, verwerving en onderhoud van de waterkeringen, bijdrage in de gemeenschappelijke regeling voor muskusrattenbestrijding en het bestrijden van calamiteiten.

Lasten
De begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) heeft geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat.

Het voordelig resultaat binnen dit programma is het gevolg van lagere directe personeelslasten, onder andere door de onderuitputting op het opleidingsbudget voor calamiteitenbestrijding. De opleiding c.q. ontwikkeling van deze organisatie heeft met name intern plaatsgevonden.

De toename van het aantal deel¬nemers aan de BSOB resulteert in een lagere deelnemersbijdrage voor waterschap Aa en Maas in dit samenwerkingsverband. De kosten van deze bijdrage aan de BSOB wordt verantwoord in de verschillende programma's.

De niet begrote en onvoorziene lasten voor herstel- en opruimwerkzaamheden in het kader van de calamiteitenbestrijding (onder andere als gevolg van stormschade en hoogwater in het begin van het jaar, zie Bestuursverslag t/m juni 2018) hebben gezorgd voor een hogere besteding binnen de goederen en diensten, maar hebben niet geleidt tot een nadelig resultaat binnen dit programma.

Baten
De definitieve afrekening over boekjaar 2017 betreffende de gemeenschappelijke regeling muskus¬ratten¬bestrijding Noord-Brabant heeft geresulteerd in een financiële meevaller in 2018 (zie Bestuursverslag t/m juni 2018).
Daarnaast zorgen de hogere pacht¬opbrengsten en de incidentele verkopen van gronden voor een voor¬delig resultaat, evenals de hogere opbrengsten als gevolg van de suppletie omzetbelasting.

PROGRAMMA	VOLDOENDE WATER EN ROBUUST WATERSYSTEEM		
WBP 2016-2021			
Verkenningen en beleid voor 2018		**2018**	**Toelichting**
Wijzer onderhoud		Uitvoeren	In 2017 kwam de uitvoering van Wijzer onderhoud met een realisatie van 32 km wat aarzelend op gang. De jaarlijkse planning is 200 km. Medio 2018 leek 125 km het maximaal haalbare, maar in het 2e deel van 2018 is er meer vaart in de uitvoering gekomen. Door extra inspanningen is in 2018 150 km gerealiseerd. Op de meeste trajecten komt de omgeving samen met het waterschap tot afspraken. Een enkele keer lukt dit niet en soms wenden inwoners zich met klachten tot het bestuur.
Klimaat adaptatie (DHZ)		Uitvoeren	Aanvankelijk bleef de uitvoering van het Deltaplan Hoge Zandgronden (gericht op klimaatadaptatie/waterconservering) achter bij de voornemens. Niet alleen bij Aa en Maas, ook bij de andere waterschappen. Aa en Maas geeft via de GGOR Landbouw, beekherstel, herstel natte natuurparels, de digitale transformatie en de strategie wateraanvoer invulling aan de afspraken met Rijk en provincie. De uitvoering is goed op gang gekomen. In 2018 hebben de partners in Zuid- en Oost-Nederland de voortgang van het Deltaplan Hoge Zandgronden geëvalueerd en vastgesteld dat zij de middelen in de periode 2019-2021 effectief kunnen inzetten.
Regionale verdringingsreeks		Vaststellen	Naar aanleiding van de droogte van 2018 wordt in het kader van de door de minister ingestelde Beleidstafel gekeken of er naast de (bestaande) verdringingsreeks voor oppervlaktewater ook een verdringingsreeks voor grondwater moet komen.
Slim Sturen		Planvorming /Uitvoering	Er is in 2018 een kredietaanvraag in voorbereiding voor het automatiseren van stuwen in het kader van Weer, een uitdaging.
Beregeningsbeleid		Evaluatie	De evaluatie van het beregeningsbeleid is in 2018 afgerond. De evaluatie richt zich zowel op de ontwikkeling in grondwaterstanden, de voortgang van gemaakte afspraken zoals vastgelegd in de intentieovereenkomst (2014) als op de optimalisatie van de ingezette instrumenten (onder andere onttrekkingsverbod, bedrijfswaterplannen). Eind 2018 zijn de resultaten van de evaluatie op bestuurlijk niveau met de partners besproken.
Wateraanvoerstrategie		Vaststellen	Met de aanpak wateraanvoer bereiden we ons samen met waterschap Limburg voor op extra water via de Noordervaart. Rijkswaterstaat streeft ernaar begin 2020 de wateraanvoercapaciteit van de Noordervaart uitgebreid te hebben van 4,3 naar 5,4 m3/sec. De planvorming bij Aa en Maas is in 2018 afgerond en eind 2018 is een kredietaanvraag voor de uitvoering in procedure gebracht. Naast eigen financiële middelen benutten we hiervoor middelen uit het Deltafonds.

Belangrijkste investeringsprojecten	***Nr. PJB***	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**
Natura 2000				
Groote Peel	*43*	ha	*753*	*753*
GGOR landbouw				
GGOR Biezenloop	*46*	ha	*3.100*	*7.000*
Wegwerken baggerachterstand	*53*	km	66	83
Verbeteren te krappe profielen		km	0	20
Onderhoud kunstwerken		aantal	205	205
Inspectie kunstwerken				
Vervangen stuwen Peelkanaal	*58*	aantal	*10*	*10*
Renovatie gemaal Groote	*69*	aantal	*1*	*1*
Renovatie gemaal Veluwe	*65*	aantal	*1*	*1*
Renovatie gemaal Bosschesloot	*67*	aantal	*1*	*1*

Toelichting belangrijkste investeringsprojecten

Verdrogingsbestrijding Natura 2000
Hydrologisch herstel in Natura2000/PAS-gebieden is in 2018 gerealiseerd in het project Groote Peel.

GGOR Landbouw
Vrijwel alle projecten zijn in planvorming, uitvoering of afgerond op enkele GGOR-gebieden in Boven Aa na. De GGOR in de regio Vinkel-Herperduin is eind 2018 gestart. GGOR Biezenloop Zuid wordt dit jaar niet meer gerealiseerd, omdat er voor gekozen is om deelgebied Noord eerst uit te voeren. Het algemeen bestuur is hier reeds over geïnformeerd. Dit leidt tot een lagere verwachte prestatie dit jaar.

Wegwerken baggerachterstand
Het waterschap heeft het huidige tempo van het wegwerken van de baggerachterstand zoveel mogelijk weten vast te houden dankzij een in 2017 beschikbaar gesteld krediet. Op dit moment is een aantal lastige en lange trajecten in voorbereiding dat soms integraal met andere doelen wordt opgepakt, waardoor de realisatie in 2018 iets lager is dan begroot.

Input

Investeringen

Srt. Inv.	Objectnummer Projectenboek	Nr. PJB	Omschrijving Investering	%-Aandeel in program-ma	Bruto uitgaven B2018	Inkomsten B2018	Netto uitgaven B2018	Bruto uitgaven R2018	Inkomsten R2018	Netto uitgaven R2018
A	I1002600	50	GGOR Leijgraaf	100%	59.892	-	59.892	75.382	-	75.382
A	I1002700	48	GGOR Landbouw Biezenloop	100%	150.000	-	150.000	684.835	345.364	339.471
A	I1003300	211	Verdr bestrijding Aa Heeswijk	100%	25.000	-	25.000	2.582	-	2.582
A	I1013900	209	2e Uitvoeringsprog wateroverl	100%	72.000	-	72.000	-	-	-
A	I1003700	53	Baggeren Hertogswetering	100%	551.169	-	551.169	-	-	-
A	I1003800	100	Realisatie EVZ Roode Wetering	70%	10.235	-	10.235	36.069	-	36.069
A	I1004000	94	Evz Koningsvliet	100%	72.866	-	72.866	-	-	-
A	I1004200	53	Wegwerk achterstd cycl ondhoud	100%	2.574.328	-	2.574.328	1.919.941	-	1.919.941
A	I1005200	76	Aa dal Zuid	20%	80.701	-	80.701	-	-	-
A	I1005700	7	Gebiedsplan Raam	20%	84.889	-	84.889	88.618	-	88.618
A	I1014100	210	Smakterbroek	30%	45.000	45.000	-	34.914	16.200	18.714

A	I1015700	51	Peelkanaal Raam, Noordervaart	100%	120.000	-	120.000	102.263	-	102.263
A	I1014300	59	Opt krooshek Diepenh Loop	100%	97.330	-	97.330	84.022	-	84.022
A	I1006500	44	Aanp verdrog Moerputten Vlijme	100%	-	1.437.364	-1.437.364	25.838	185.977	-160.139
A	I1007200	66	Renoveren WBG Veluwe	100%	50.000	-	50.000	160.796		160.796
A	I1014400	58	Vervangen stuwen Peelkanaal	100%	1.850.000	100.000	1.750.000	1.525.879	261.014	1.264.865
A	I1007600	9	Ver Sang en Goorkens	50%	10.799	117.500	-106.701	16.952	25.008	-8.056
A	I1007700	22	Fin Groen Blauw Stika	30%	16.800	-	16.800	15.492	-	15.492
A	I1008900	212	GGOR Gemert Bakel	100%	49.726	-	49.726	64.499	29.389	35.110
A	I1004700	43	Verdroging Groote Peel	100%				1.374	10.925	-9.551
A	I1004800		Verdroging Deurn Peel	100%				30.718	-	30.718
A	I1006900	55	Renovatie gemaal Bovenlandse Sluis	100%				187.276	45.142	142.134
A	I1008200	45	Landinrichting Peelvenen	100%				13.609	18.623	-5.014
A	I1014000	53	Groot onderhoud kanaal van Deurne	100%				38.841	-	38.841
A	I1014200	221	Robuust maken watersysteem	100%				1.869	-	1.869
A	I1014500	214	Ren WBG Groote Wetering/stuw	100%	300.000	175.000	125.000	646.700	210.700	436.000
A	I1015900	67	Renovatie gemaal Bosschesloot	100%	195.995	-	195.995	175.770	-	175.770
A	I1016800	213	GGOR St Anthonis Boxmeer	100%	100.000	-	100.000	59.571	-	59.571
Totaal A					***6.516.731***	***1.874.864***	***4.641.867***	***5.993.809***	***1.148.343***	***4.845.466***
B1	M20150002	53	Wegw/achterst.cycl.gr.oh	100%	1.450.000	-	1.450.000			
Totaal B1					***1.450.000***	***-***	***1.450.000***	-	-	-
B2	M20090108	100	Realisatie EVZ Roode Wetering	30%	150.000	30.000	120.000			
B2	M20100081	76	Aa dal Zuid	20%	100.000	-	100.000			
B2	M20160007	212	AVK GGOR Gemert Bakel	100%	500.000	-	500.000			
B2	M20160014	211	Verdr bestrijding Aa Heeswijk	100%	50.000	-	50.000			
Totaal B2					***800.000***	***30.000***	***770.000***	-	-	-
C	M20100067	47	AVK GGOR AHS	100%	500.000	-	500.000			
C	M20150004	18	Nieuwb werkplaats CTBO Vinkel	60%	150.000	-	150.000			
C	M20150021	52	Klimaatadaptatie	100%	600.000	-	600.000			
C	M20150022	51	Strategie optim.wateraanv	100%	500.000	150.000	350.000			
C	M20150023	19	Pop3	30%	75.000	-	75.000			
C	M20170006	232	Slimmer sturen	100%	500.000	-	500.000			
C	M20170012	239	Robuust watersysteem NVO	25%	25.000	-	25.000			
C	M20170013	240	Optimalisatie watersysteem	100%	100.000	-	100.000			
Totaal C					***2.450.000***	***150.000***	***2.300.000***	-	-	-
Eindtotaal					**11.216.731**	**2.054.864**	**9.161.867**	**5.993.809**	**1.148.343**	**4.845.466**

Exploitatie

Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**
Rente en afschrijvingen	-	-		-	-
Personeelslasten	114.501	127.012		127.012	90%
Goederen en diensten	9.730.936	9.775.053		9.775.053	100%
Bijdragen aan derden	2.856.016	2.437.780	500.000	2.937.780	97%
Reserveringen / voorzieningen	28.173	102.615		102.615	27%
Doorberekende kosten	29.713.752	28.759.859	190.500	28.950.359	103%
Totaal lasten	***42.443.378***	***41.202.318***	***690.500***	***41.892.818***	***101%***
Financiële baten	106.801	97.833		97.833	109%
Personeelsbaten	-	38.500		38.500	0%
Goederen en diensten aan derden	585.422	189.676		189.676	309%
Bijdragen van derden	1.585	200		200	792%
Waterschapsbelasting	-			-	-
Beschikking bestemmingsreserves	73.979	112.500		112.500	66%
Totaal baten	***767.787***	***438.709***	-	***438.709***	***175%***
Saldo lasten en baten	**41.675.592**	**40.763.609**	**690.500**	**41.454.109**	**101%**

Toelichting Exploitatie

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten
Het saldo van lasten en baten omvat voornamelijk baggeren en herprofileren van waterlopen en aanleg en onderhoud van waterlopen en (peilregulerende) kunstwerken.

Lasten
De begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) heeft geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat. Daarnaast is € 500.000 onttrokken uit de reserves ter aanvulling van het budget voor cyclisch groot onderhoud.

Het nadelig saldo wordt in grote mate bepaald door hogere doorberekende kosten. De oorzaak hiervan ligt voornamelijk in het achterblijven van de realisatie op de investeringen, hierdoor worden minder uren geactiveerd dan geraamd. Deze uren zijn volledig ingezet op de primaire taken van het watersysteembeheer.
De overschrijding als gevolg van extra (snoei)werkzaam¬heden bij het groenonderhoud langs de waterlopen heeft geen grotere vorm aangenomen zoals eerder werd verwacht (zie Bestuursverslag t/m juni 2018). De extra kosten blijven beperkt tot de eerder gemelde € 200.000. Deze nadelen worden deels gecompenseerd door de lagere kapitaallasten als gevolg van lagere investeringen in voorgaande jaren en door de lagere uitgaven aan goederen en diensten. Onder andere de uitgaven voor Wijzer onderhoud blijven achter ten opzichte van het begrote bedrag, ondanks de toename in de prestatie. Ook het onderhoud aan de waterlopen en aan de kunstwerken waterbeheersing laat lagere lasten zien.
De toename van het aantal deelnemers aan de belasting¬samenwerking heeft ook binnen dit programma geleid tot een lagere bijdrage.
Verder kan worden gemeld dat de beschikbare middelen (inclusief de begrotingswijziging) voor de reguliere baggerwerkzaamheden en het herprofileren ten volle zijn benut. De lasten voor het verwijderen van invasieve exoten (met name waternavel) bedragen € 180.000 en dat is 20% hoger dan voorgaand boekjaar.

Baten
Onder andere hogere opbrengsten bij uitvoering van bestuursdwang en grondwateronttrekkingen zorgen voor een voordelig resultaat ten opzichte van de begroting. Hogere pachtopbrengsten en incidentele en onvoorziene baten als gevolg van verkoop van gronden draagt hieraan bij. Daarnaast heeft de suppletie omzetbelasting over de jaren 2014 tot en met 2016 mede gezorgd voor een batig saldo.

PROGRAMMA	GEZOND EN NATUURLIJK WATER	
WBP 2016-2021		
Verkenningen en beleid voor 2018	**2018**	**Toelichting**
Watersysteem analyses	Uitvoeren	Aa en Maas is in 2018 bezig geweest met het opstellen van watersysteemanalyses die begin 2019 zijn afgerond.
Verbreden grondstrategie	Uitvoeren	Er is in 2018 gewerkt aan een eigendommen- en verwervingsbeleid dat de kaders geeft voor het verwerven en behouden van eigendom en de wijze waarop dat tot stand moet komen. Daarnaast is er actief gekeken naar de prioritering in verwerving.
Kennisontwikkeling kleinschalige beheer- en inrichtingsmaatregelen	Uitvoeren	Dit betreft o.a.: • Voor stimulering van agrarische initiatieven omtrent kennisoverdracht zijn er Brabant- breed, naast de vier projecten die al in 2017 zijn gestart, eind 2018 een vijftal nieuwe projecten beschikt ter verbetering van de waterkwaliteit; • Voor agrarische natuur- en waterdiensten (Blauwe Diensten) is er, naast de al in 2017 gerealiseerde akkerranden, in 2018 een aantal nieuwe deelnemers geworven. In totaal hebben nu 76 deelnemende agrariërs 75 hectare akkerrand in beheer. Nog niet al het beschikbare geld is benut. De contracten voor akkerranden lopen nog tot 2021, maar worden in 2019 niet verder uitgebreid. We onderzoeken of er op een andere manier samenwerking met agrarische natuurverenigingen mogelijk is in gebiedsgerichte projecten.
Strategie Landbouw	Uitwerken/ implemen-teren	In 2018 is gestart met het opstellen van een strategie landbouw, gericht op het verbeteren van de waterkwaliteit.
Afvalwaterstrategie - schoon water	Uitwerken/ implemen-teren	Ook is in 2018 begonnen met de uitwerking van een Uitvoeringsprogramma Afvalwaterstrategie, onder andere om emissies van nutriënten vanuit de rwzi's terug te dringen (zie ook programma Schoon Water).
Inlaatstrategie / watervedeling - voldoende water	Opstellen	In 2019 gaan we een aanvoer- en inlaatwaterstrategie opstellen voor waterkwaliteit en kwantiteit waarbij we rekening houden met het klimaat.
Kennisontwikkeling waterkwaliteit	Uitvoeren	Op Maasstroomgebiedsniveau zijn de bronnenanalyses van nutriënten, zware metalen en gewasbeschermingsmiddelen opgeleverd. Tevens is de rapportage van de brede screening afgerond, een monitoringsrapport dat inzicht geeft in aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen en opkomende stoffen in oppervlakte- en grondwater. Op rwzi Aarle-Rixtel voeren we een pilot uit waarbij we nieuwe technieken onderzoeken om medicijnresten uit afvalwater te verwijderen. Zie ook afvalwaterstrategie bij Schoon water en lopende activiteiten rondom de Schone Maaswaterketen.
Beïnvloeden en stimuleren aanpak diffuse bronnen	Uitvoeren	In de Maasregio is de nutriëntenverkenning van start gegaan, waarbij in acht pilotgebieden maatregelen en randvoorwaarden zijn opgehaald, die agrariërs bereid zijn vrijwillig te nemen om de waterkwaliteit te verbeteren. Dit vormt input voor de nationale PBL-analyse en geeft inzicht in hoeverre de KRW-doelen gehaald worden door vrijwillige regionale maatregelpakketten. Momenteel wordt de reductieopgave per partij bepaald om de doelen in 2027 te behalen.

Belangrijkste investeringsprojecten	**Nr. PJB**	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**
Beekherstel				
Goorloop Laarbeek	*92*	km	*1,8*	*1,8*
Goorloop Helmond	*85*	km	*1,8*	*1,8*
Dynamisch beekdal	*13*	km	*3,6*	
Totaal aanpak Helmond	*81*	km	*0,8*	
Ecologische verbindingszones				
Goorloop Helmond	*85*	km	*1,8*	*1,8*
Dynamisch beekdal	*13*	km	*3,6*	
Totaal aanpak Helmond	*81*	km	*0,8*	
Peelkanaal Benedenloop	*97*	km		*1,7*
EVZ Oude Aa Heimolen	*96*	km		*0,5*
EVZ Roode Wetering	*100*	km		*2,0*
Snoertse Plak	*236*	km		*0,4*
De Bundertjes	*234*	km		*1,1*
Natuurvriendelijke oevers		km	0	10
Vispassages				
Clusterproject Vismigratie	*217*	aantal	*9*	*3*
Beperken wateroverlast	*35*	aantal	*1*	*1*
Groote Wetering	*214*	aantal	*1*	*1*
Vervangen stuwen Peelkanaal	*58*	aantal	*2*	*2*
Recreatie		aantal	7	12

Toelichting belangrijkste investeringsprojecten

De lage realisatie wordt met name veroorzaakt doordat diverse EVZ-projecten later dan gepland in uitvoering worden genomen door diverse redenen (geen grondpositie, afhankelijkheid van anderen en complexiteit, zie ook toelichting EVZ).

Input										
Investeringen										
Srt. Inv.	**Objectnummer Projectenboek**	**Nr. PJB**	**Omschrijving Investering**	**%-Aandeel in programma**	**Bruto uitgaven B2018**	**Inkomsten B2018**	**Netto uitgaven B2018**	**Bruto uitgaven R2018**	**Inkomsten R2018**	**Netto uitgaven R2018**
A	I1002100	13	Uitvoering dynamisch Beekdal	50%	936.495	300.680	635.815	693.529	567.490	126.040
A	I1003000	5	Blauwe Poort Laarbeek	80%	352.000	1.052.000	-700.000	957.840	340.000	617.840
A	I1003200	99	Evz Groote Wetering	100%	10.000	-	10.000			-
A	I1003500	102	EVZ Drongelens kanaal	100%	5.000	132.000	-127.000	25.062	-	25.062
A	I1003800	100	Realisatie EVZ Roode Wetering	30%	4.387	-	4.387	84.161		84.161
A	I1003900	91	Evz Baardwijkse Overlaat	100%	15.000	-	15.000			-
A	I1004100	98	Evz Voordijk	100%	50.000	-	50.000			-
A	I1004500	12	Real Bhs Evz Snelle Loop IGP B	100%	44.819	-	44.819	7.218	-	7.218
A	I1004600	83	Bhs Peelse Loop ZW AA	100%	289.510	459.090	-169.580	124.899	138.029	-13.130
A	I1004900	85	EVZ Goorloop Z dltr Helmond	100%	279.277	-	279.277			-
A	I1005000	4	BKH snelle loop dtr benedenloo	55%	82.500	-	82.500			-
A	I1005100	81	Totaalaanpak Evz's en Bkh	100%	-	168.000	-168.000	77.745	2.510	75.235
A	I1005200	76	Aa dal Zuid	80%	322.806	-	322.806	344.418	-	344.418
A	I1005300	77	Astense Aa fase 2	100%	78.321	-	78.321			-
A	I1005400	96	EVZ Oude Aa Heimolen	100%	-	-	-			-
A	I1005500	92	Evz Goorloop Laarbeek	100%	23.000	-	23.000			-
A	I1005700	7	Gebiedsplan Raam	50%	212.222	-	212.222	221.546	-	221.546
A	I1005900	86	IGP Maasheggen	100%	106.000	235.000	-129.000			-
A	I1005700	84	Bhs Tovensche Beek	100%	40.000	-	40.000	-2.293	183.111	-185.404
A	I1006200	97	Evz Peelkanaal benedenloop	100%	10.906	-	10.906	42.048	-	42.048
A	I1014100	210	Smakterbroek	50%	75.000	75.000	-	58.190	27.000	31.190
A	I1007600	9	Ver Sang en Goorkens	50%	10.799	117.500	-106.701	16.952	25.008	-8.056
A	I1007700	22	Fin Groen Blauw Stika	60%	33.600	-	33.600	30.983	-	30.983
A	I1009000	217	Clusteraanpak vismigratie	100%	1.900.000	350.000	1.550.000	839.179	-	839.179
A	I1002800	101	EVZ Bernheze	100%				-6.191	592.374	-598.565
A	I1002900	8	Veghel aan de Aa	90%				22.956	9.000	13.956
A	I1003300	211	Verdroging Aa Heeswijk	50%				2.582	-	2.582
A	I1003600	104	EVZ Nieuwe Bossche Sloot	100%				117	70.282	-70.165
A	I1004000	94	EVZ Koningsvliet	100%	400.000	-	400.000	14.696	-	14.696
A	I1006100	103	EVZ Munsche Wetering	100%				-314	104.652	-104.965
A	I1016600	239	Clusteraanpak NVO/Robuust ws	75%	75.000	-	75.000	16.317	-	16.317
Totaal A					***5.356.641***	***2.889.270***	***2.467.371***	***3.571.640***	***2.059.455***	***1.512.185***
B2	M20090051	93	EVZ Hertogsw dlt Grave Patersw	100%	50.000	-	50.000			
B2	M20090087	80	Stads Aa Helmond	100%	100.000	-	100.000			
B2	M20090108	100	Realisatie EVZ Roode Wetering	70%	350.000	70.000	280.000			
B2	M20100073	97	EVZ Peelkanaal Benedenloop	100%	200.000	-	200.000			
B2	M20100081	76	Aa dal Zuid	80%	400.000	-	400.000			
B2	M20140006	96	EVZ Oude Aa Heimolen	100%	75.013	75.000	13			
B2	M20140007	98	EVZ Voordijk	100%	100.000	-	100.000			
B2	M20150011	92	EVZ Goorloop, gem. Laarbeek	100%	200.000	150.000	50.000			
Totaal B2					***1.475.013***	***295.000***	***1.180.013***	-	-	-
C	M20090084	78	Diesdonk restopgave	100%	50.000	-	50.000			
C	M20150001	111	Water beb. Geb (gzh/kwal/bel)	100%	125.000	-	125.000			
C	M20150007	214	Aanleg vispassage Gr. Wetering	100%	50.000	-	50.000			
C	M20150019	109	Knelp.gemengde overstorten	100%	50.000	-	50.000			
C	M20150023	19	Pop3	70%	175.000	-	175.000			
C	M20160001	215	BHS Eykenlust	100%	60.000	-	60.000			
C	M20160004	216	EVZ Meerkensloop	100%	30.000	-	30.000			
C	M20170007	233	Bekerloop	100%	50.000	-	50.000			
C	M20170008	234	Bundertjes	100%	200.000	-	200.000			
C	M20170008	235	Waterbuffer erp	100%	25.000	-	25.000			
C	M20170009	236	Snoertseplak	100%	100.000	50.000	50.000			
C	M20170010	237	Groene oevers Stads Aa	100%	25.000	-	25.000			
Totaal C					***940.000***	***50.000***	***890.000***	-	-	-
Eindtotaal					**7.771.654**	**3.234.270**	**4.537.384**	**3.571.640**	**2.059.455**	**1.512.185**

Exploitatie					
Omschrijving	**Realisatie 2018**	**Primaire Begroting 2018**	**Begrotings-wijziging**	**Begroting 2018 incl. wijziging**	**Realisatie %**
Rente en afschrijvingen	-			-	-
Personeelslasten	55.397	63.506		63.506	87%
Goederen en diensten	2.623.287	2.384.869		2.384.869	110%
Bijdragen aan derden	751.040	986.828		986.828	76%
Reserveringen / voorzieningen	14.087	51.307		51.307	27%
Doorberekende kosten	5.068.247	5.119.751	95.250	5.215.001	97%
Totaal lasten	***8.512.059***	***8.606.260***	***95.250***	***8.701.510***	***98%***
Financiële baten	53.401	48.916		48.916	109%
Personeelsbaten	-	19.250		19.250	0%
Goederen en diensten aan derden	223.962	54.766		54.766	409%
Bijdragen van derden	54.529	-		-	-
Waterschapsbelasting	-			-	-
Beschikking bestemmingsreserves	36.990	56.250		56.250	66%
Totaal baten	***368.881***	***179.183***	***0***	***179.183***	***206%***
Saldo lasten en baten	**8.143.178**	**8.427.078**	**95.250**	**8.522.328**	**96%**

Toelichting Exploitatie

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten
Het saldo van lasten en baten bestaat voornamelijk uit het maken van plannen, monitoring van het watersysteem en de aanleg en onderhoud van natuurlijk ingerichte gebieden (NIG).

Lasten
Ook binnen dit programma heeft de begrotingswijziging (Bestuursverslag t/m juni 2018) geleidt tot aanvullende middelen voor de verwachte toename van de personeelslasten als gevolg van de effecten uit het cao-resultaat.

Het voordelig resultaat binnen dit programma wordt voornamelijk bepaald door de lagere doorberekende kosten. Dit is het gevolg van het achterblijven van de realisatie op de investeringen, hierdoor worden minder uren geactiveerd dan begroot. Deze uren zijn volledig ingezet op de primaire taken van het watersysteembeheer.
Het later gereedkomen of het later starten van investeringen zorgt ook voor lagere kapitaallasten en draagt bij aan dit voordelige resultaat. Daarentegen zorgt het onderhoud van de natuurlijk ingerichte gebieden na herinrichting voor hogere onderhoudskosten.

Baten
Het voordelig resultaat komt tot stand door hogere pachtopbrengsten, incidentele en niet voorziene baten als gevolg van verkoop van gronden en bijdragen vanuit gemeenten voor onderhoud voor natuurlijk ingerichte gebieden. Daarnaast zorgt de suppletie omzetbelasting voor hogere opbrengsten dan begroot.

PROGRAMMA	SCHOON WATER		
WBP 2016-2021			
Verkenningen en beleid voor 2018		**2018**	**Toelichting**
Implementatie afvalwaterstrategie		Implementeren	Er is een eerste uitwerking gemaakt van de maatregelen (renovaties en aanvullende zuiveringsstappen om de effluentkwaliteit te verbeteren) om de ambities van de afvalwaterstrategie te realiseren.
Renovatire rwzi Oijen		Uitwerken	De renovatie van rwzi Oijen is in voorbereiding, daarbij nemen we tevens de verbetering van het effluent mee. De voortgang is gerapporteerd aan de commissie emissiebeheer. Medio 2019 wordt de scope van het project ter goedkeuring voorgelegd aan het bestuur.
planvorming uitbreiding rwzi Land van Cuijk		Opstellen	De rwzi Land van Cuijk is volbelast. Om te anticiperen op de ontwikkelingen van het regionaal bedrijventerrein Laarakker, zijn maatregelen in kaart gebracht om de biologische verwerkingscapaciteit uit te breiden. De realisatie hiervan wordt afgestemd op de verwachte toename van het aanbod van industrieel afvalwater.
Implementere beleid energie-neutraal		Implementeren	December 2018 heeft het algemeen bestuur de aanpak goedgekeurd om op vier rwzi's zonneweides te realiseren en om zonnepanelen aan te brengen op de daken van onze bedrijfsgebouwen. Vergunningsprocedures zijn gestart. Met het oog op een energieneutraal waterschap in 2030 verkennen we de mogelijkheden om duurzame energie op te wekken met zon en wind.
Inspectieplan transportleidingen		Implementeren	Het concept inspectieplan transportleidingen is afgerond. Kosten worden begroot voor de periode na 2019.
Samenwerking met gemeentes		Uitwerken	We willen beter inzicht hebben in de aanvoer van afvalwater en de dynamiek daarvan om daar in de bedrijfsvoering van de zuivering beter op te kunnen anticiperen. Daarvoor zetten we samen met de gemeenten een meet- en monitorprogramma op. Gemeenten zijn overwegend enthousiast om dit samen op te pakken.
Prioritering renovaties rwzi's		Opstellen	Een eerste overzicht laat zien dat realisatie van alle projecten een grote uitdaging voor de organisatie betekent. Waar mogelijk worden projecten naar voren gehaald (zoals de renovatie van rwzi Oijen). In 2019 werken we een en ander verder uit in een uitvoeringsprogramma met beoogde projecten, een bijbehorende planning en investeringsoverzicht.
Proritering verbetering effluent		Opstellen	De rapportage van het meetprogramma medicijnresten is afgerond. Hieruit blijkt dat rwzi's Aarle-Rixtel, Dinther en Oijen (als zogenaamde hotspots) prioriteit verdienen voor de verwijdering van medicijnresten. Op langere termijn geldt dit mogelijk ook voor rwzi's Vinkel en 's-Hertogenbosch in het belang van de drinkwatervoorziening. In het uitvoeringsprogramma wordt bekeken of verwijdering van nutriënten en medicijnresten gecombineerd kan worden.
Onderbouwen effect effluentmaatregelen op waterkwaliteit		Opstellen	Op basis van een modelstudie is gebleken dat voor rwzi Oijen volstaan kan worden met een aanpassing van de bestaande zuivering en geen aanvullende zuiveringsstap voor de verwijdering van nutriënten nodig is om te voldoen aan de eisen van de KRW voor het ontvangende oppervlaktewater. De mogelijkheid om medicijnresten te verwijderen met poederkool wordt meegenomen in de scope van het renovatieproject. Voor rwzi Aarle-Rixtel is intussen ook een eerste modelstudie uitgevoerd om nut en noodzaak van maatregelen te inventariseren om te voldoen aan de KRW-eisen.
Pilot verwijderen medicijnresten		Uitvoeren	Onder grote belangstelling van collega-waterschappen en regionale en nationale media heeft de minister van Infrastructuur en Waterstaat op 17 december het startsein gegeven voor de pilot. Dit gebeurde tijdens een landelijke bestuurlijke bijeenkomst over het thema medicijnresten in afvalwater. In 2018 is ook de financiële bijdrage van 400.000 euro vanuit het ministerie beschikbaar gekomen.
Uitvoeringsprogramma thema verwaarden afvalwater		Opstellen	Er is een begin gemaakt met het uitvoeringsprogramma Verwaarden afvalwaterketen, maar dit is nog niet afgerond.
Accountmanagement bedrijven		Actualiseren	
Plan van aanpak vervanging procesautomatisering		Implementeren	De procesautomatiseringsinstallatie op rwzi Asten en Aarle-Rixtel wordt vervangen als onderdeel van het masterplan automatisering. Deze vervanging is nog niet gereed.

Prestaties	**Nr. PJB**	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**
Uitvoering wettelijke taak: Zuiveren van afvalwater				
Voldoen aan afname afspraak, operationele beschikbaarheid			99,4	>98
Voldoen aan lozingseis tav P per rwzi			j	j
Voldoen aan lozingseis tav N per rwzi			n	j
Verwijdering P over alle rwzi's			90,4	>90
Verwijdering N over alle rwzi's			87,3	>85
Doelmatige bedrijfsvoering				
Slibproductie			23,4	>22
Duurzame bedrijfsvoering				
Energie besparing			24	23
Energie productie			18	30

Winnen energie en grondstoffen	**Nr. PJB**	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**
Productie biogas		m3	3.658.233	5.675.000
Productie struviet		ton	64	150
Productie cellulose		ton	1.642	3.330
Pilot superkritisch vergassen				
Afzetmogelijkheden cellulose				

Toelichting belangrijkste investeringsprojecten

De realisatie wordt voornamelijk bepaald door de investeringsprojecten Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch en groen gas levering, Renovatie transportleiding Beek Donk en Rg Broek, Vervangen procesautomatisering rwzi Aarle-Rixtel en Asten, Renovatie en uitbreiding rwzi Oijen en Ombouw sliblijn rwzi Oijen.

Input

Investeringen

Srt. Inv.	**Objectnummer Projectenboek**	**Nr. PJB**	**Omschrijving Investering**	**%-Aandeel in program-ma**	**Bruto uitgaven B2018**	**Inkomsten B2018**	**Netto uitgaven B2018**	**Bruto uitgaven R2018**	**Inkomsten R2018**	**Netto uitgaven R2018**
A	I1009300	153	Ren tpl Beek Donk en rg Broek	100%	650.010	-	650.010	1.225.721	-	1.225.721
A	I1009800	159	TPL Gemert 't Broek	100%	289.754	-	289.754	25.351	-	25.351
A	I1010700	149	Renovatie stamriool Oss fase 2	100%	657.363	-	657.363	297.012	-	297.012
A	I1011000	189	Real fijnzeven rwzi Aarle-Rixt	100%	-	759.459	-759.459	4.244	120.674	-116.430
A	I1011200	115	Renovatie rwzi s-Hertogenbosch	100%	20.000.000	-	20.000.000	6.520.104	-	6.520.104
A	I1011300	186	AVK Instandhouding rwzi DB	100%	260.746	-	260.746	237.138	-	237.138
A	I1011800	180	Superkritisch vergassen fs 2	100%	40.000	-	40.000	83.695	-	83.695
A	I1009400	166	Renovatie RG 't Broek	100%				133.283	-	133.283
A	I1009700	156	RG Lithoijen	100%				735	-	735
A	I1009800	154	RG De Hutten Ommel	100%				70.645	-	70.645
A	I1010300	160	Verv PL RG de Hutten	100%				7.351	-	7.351
A	I1010400	170	Aanleg TPL Laarakker	100%				64.610	-	64.610
A	I1010600	150	Renovatie TPL Cuijk Haven	100%	1.000.000	-	1.000.000	2.636	-	2.636
A	I1011400	179	Besturing rwzi Dinther	100%				88.508	-	88.508
A	I1011900	225	Ombouw sliblijn rwzi Oijen	100%				606.035	-	606.035
A	I1015500	226	Ombouw slibbuffer rwzi Dinther	100%				72.160	-	72.160
A	I1015800	178	Verv procesautom rwzis	100%	1.500.000	-	1.500.000	766.328	-	766.328
A	I1016000	175	Renovatie rwzi Oijen	100%	2.000.000	-	2.000.000	648.607	-	648.607
A	I1016100	142	Renovatie RG Teeffelen Wild	100%	142.000	-	142.000	163.108	-	163.108
A	I1016300	146	Renovatie RG Vorstenbosch	100%	200.000	-	200.000	239.951	-	239.951
A	I1017000	264	Ren Wervelventiel Odiliapeel	100%				124.067	-	124.067
A	I1017300	254	Zonneweide rwzi Den Bosch	100%				23.033	-	23.033
A	I1017700	122	Renovatie RG Demen	100%	10.000	-	10.000	31.945	-	31.945
A	I1017900	121	Renovatie RG De Peel	100%				21.710	-	21.710
A	I1019700	134	Renovatie RG Loosbroek	100%	180.000	-	180.000	24.822	-	24.822
Totaal A					***26.929.873***	***759.459***	***26.170.414***	***11.482.799***	***120.674***	***11.362.125***

B1	M20080057	126	RG Berghem TS Ooijen	100%	20.000	-	20.000	-	-	-
B1	M20100035	138	Renovatie RG Oijen	100%	170.000	-	170.000			
B1	M20100040	141	Renovatie RG 't Wild	100%	135.000	-	135.000			
B1	M20110005	130	Renovatie RG Huisseling	100%	20.000	-	20.000			
Toaal B1					***345.000***	***-***	***345.000***	***-***	***-***	***-***
C	M20100027	131	Renovatie RG Keldonk	100%	38.000	-	38.000			
C	M20100033	137	Renovatie RG Neerkant	100%	37.000	-	37.000			
C	M20150003	188	Bouw Living machtine Rosmalen	100%	200.000	-	200.000			
C	M20150004	18	Nieuwb werkplaats CTBO Vinkel	100%	100.000	-	100.000			
C	M20170001	227	Toekomstbestendigheid rwzi LvC	100%	300.000	-	300.000			
C	M20170002	228	Aanpassen RG Nuland	100%	20.000	-	20.000			
C	M20170016	243	Biotectoren	100%	500.000	-	500.000			
Totaal C					***1.195.000***	***-***	***1.195.000***	***-***	***-***	***-***
Eindtotaal					**28.469.873**	**759.459**	**27.710.414**	**11.482.799**	**120.674**	**11.362.125**

Exploitatie

Omschrijving	Realisatie 2018	Primaire Begroting 2018	Begrotings-wijziging	Begroting 2018 incl. wijziging	Realisatie %
Rente en afschrijvingen	-			-	-
Personeelslasten	61.022	75.877		75.877	80%
Goederen en diensten	21.318.722	19.168.107	400.000	19.568.107	109%
Bijdragen aan derden	2.493.136	2.598.200	145.000	2.743.200	91%
Reserveringen / voorzieningen	6.283	150.000		150.000	4%
Doorberekende kosten	34.093.006	33.989.802	381.000	34.370.802	99%
Totaal lasten	***57.972.170***	***55.981.986***	***926.000***	***56.907.986***	***102%***
Financiële baten	193.800	184.805		184.805	105%
Personeelsbaten	-	23.000		23.000	0%
Goederen en diensten aan derden	764.967	860.035		860.035	89%
Bijdragen van derden	1.726.251	1.599.680		1.599.680	108%
Waterschapsbelasting	-			-	-
Beschikking bestemmingsreserves	3.562.456	1.038.000		1.038.000	343%
Totaal baten	***6.247.474***	***3.705.520***	***0***	***3.705.520***	***169%***
Saldo lasten en baten	**51.724.696**	**52.276.466**	**926.000**	**53.202.466**	**97%**

Toelichting Exploitatie

De realisatie van het Programma Schoon water bedraagt 97%.

De belangrijkste noemenswaardige onderwerpen binnen de lasten en baten van het programma Schoon water hebben voornamelijk te maken met de vertraging van de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch.

Voor het opvangen van de kosten van de effecten door de renovatie op rwzi 's-Hertogenbosch inclusief de extra kosten voor de slibafvoer naar de SNB is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een bestemmingsreserve gevormd van € 4.873.640. Ter dekking van de kosten in 2018 is een bedrag van € 2.602.199 onttrokken uit deze reserve.

SNB
Waterschap Aa en Maas is voor 2018 uitgegaan van 74.800 ton slibkoek en hiervoor is een bedrag van € 5.030.000 opgenomen in de begroting 2018. Het fijnzeefmateriaal van rwzi Aarle-Rixtel is deels via Aquaminerals afgevoerd en deels naar de SNB. In 2018 is in totaliteit 91.213 ton slibkoek en zeefgoed afgevoerd naar de SNB. De totale kosten bedragen € 7.030.561. De overschrijding van € 2.000.561 wordt door de gevormde bestemmingsreserve opgevangen.

Als gevolg van de herziene kostenverdeelsystematiek SNB 2017 en definitieve eindafrekening SNB 2017 bedragen de extra kosten in 2018 in totaal € 509.048. Deze worden door een onttrekking uit de gevormde bestemmingsreserve opgevangen. Met ingang van 2018 zal een nieuwe kostenverdeling worden opgesteld en vastgesteld. De uitkomsten hiervan zijn nog niet bekend.

Groen gas
De vertraging van het opstarten van de slibgisting op rwzi 's-Hertogenbosch heeft ertoe geleid dat de productie van groen gas achter blijft op de planning. Het niet na kunnen komen van de leveringsverplichting uit het contract met Heineken heeft een boete van naar verwachting € 80.000 tot gevolg. Daarnaast zijn de opbrengsten voor de verkoop van groen gas als gevolg van de lagere gasproductie € 413.410 lager. Deze tekorten worden door de gevormde bestemmingsreserve opgevangen.

Elektra
Het verwerken van meer vervuilingseenheden, de aanvoer van meer afvalwater en door niet begrote verbruikers zoals onder andere de fijnzeefinstallatie op Aarle-Rixtel, de proef met medicijnresten op Aarle-Rixtel en de proef superkritisch vergassen op rwzi Dinther zijn de energiekosten toegenomen. Ter dekking van deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging goedgekeurd van € 325.000. De extreem droge zomer van afgelopen jaar heeft geleid tot minder regenwaterafvoer (rwa), waardoor van het totale beschikbare budget van € 3.586.060 een bedrag van € 125.840 niet nodig is geweest.

Chemicaliën
Voor chemicaliën is in 2018 in totaal € 792.000 minder uitgegeven. Naast € 269.080 lagere uitgaven voor de centrale slibverwerking op rwzi 's-Hertogenbosch (vertraging van de renovatie) zijn de uitgaven ten behoeve van het zuiveren van afvalwater op rwzi 's-Hertogenbosch € 309.090 lager door de vertraging bij het opstarten van de slibgisting. Verder zijn er € 162.990 lagere uitgaven op rwzi Oijen. Dit wordt veroorzaakt door de gerealiseerde slibscheiding door het investeringsproject Ombouw sliblijn rwzi Oijen. De uitgaven voor de slibverwerking op rwzi Dinther zijn € 75.180 lager doordat de benodigde hoeveelheid PE te hoog is ingeschat. Daar staat een overschrijding van € 88.350 tegenover voor de slibverwerking op rwzi Aarle-Rixtel om het droge stof gehalte te verhogen en zo de hoeveelheid slibkoek naar de SNB te beperken.

Anti-afhaaksubsidie
Met ingang van 2017 wordt een anti-afhaaksubsidie verstrekt om een grote lozer aangehaakt te houden voor de toekomst. Hiervoor is een bedrag van € 680.000 opgenomen in de begroting 2018. Meer ve's leiden niet alleen tot extra belastingopbrengsten maar hebben tevens tot gevolg dat de anti-afhaaksubsidie stijgt. Ter dekking van deze extra kosten is via het Bestuursverslag t/m juni 2018 een begrotingswijziging van € 145.000 aangevraagd en goedgekeurd.

Rwzi Dinther
Naar aanleiding van problemen van de zuivering van een grote industriële lozer is op rwzi Dinther meer afvalwater gezuiverd. Bij het Bestuursverslag t/m juni 2018 is een begrotingswijziging aangevraagd en goedgekeurd van € 75.000 voor de financiering van de extra kosten. Deze worden ruimschoots gecompenseerd door de extra ve's die ontvangen worden via de BSOB.

Beheer en onderhoud gemeentelijke Rioolgemalen (Rg)
De inkomsten van de gemeenten in het kader van beheer en onderhoud van de gemeentelijke Rg zijn € 79.220 lager aangezien het eerstelijns onderhoud is beëindigd en alleen nog maar tweedelijns onderhoud wordt uitgevoerd door het waterschap.

Pilot medicijnen
Voor het gebruik van een installatie en analyses in het kader van de Pilot verwijdering medicijnresten op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag begroot van € 400.000. In 2018 is een bedrag van in totaal € 384.000 uitgegeven voor de pilot. Het project zal in 2019 voortgezet worden en door de bijdrage van het Ministerie van IenW (Infrastructuur en Waterstaat) worden gefinancierd.

Kunstmatige intelligentie rwzi Aarle-Rixtel en rwzi Oijen
Op rwzi Aarle-Rixtel is een bedrag van € 116.000 uitgegeven ten behoeve van artificial intelligence. In 2019 zal het project waarvan de totale kosten naar verwachting € 192.000 bedragen worden afgerond. De kosten ten behoeve van artificial intelligence op rwzi Oijen worden gefinancierd binnen het investeringsproject Renovatie rwzi Oijen.

Calamiteit transportleiding Achterdijk
Een breuk in de transportleiding Achterdijk heeft ertoe geleid dat voor een bedrag van € 70.000 onvoorziene kosten zijn gemaakt.

Calamiteit rwzi Aarle-Rixtel
In 2017 heeft een calamiteit plaatsgevonden op rwzi Aarle-Rixtel. Een bedrijf is hiervoor aansprakelijk gesteld. In 2018 heeft de uitspraak plaatsgevonden en door een vaststellingsovereenkomst is een bedrag van € 170.000 ontvangen ter compensatie van de door het waterschap geleden schade.

Afvalwater Vught
De bijdrage van waterschap De Dommel voor de verwerking van het afvalwater van Vught op de rwzi 's-Hertogenbosch is € 125.470 hoger dan begroot.

PROGRAMMA	WATER IN BEBOUWD GEBIED				
WBP 2016-2021					
Verkenningen en beleid voor 2018			**2018**	**Toelichting**	
Ambitiebepaling & Strategie bebouwd gebied			Uitwerken	De aanpak gebouwde omgeving is als onderdeel van het traject Weer, een uitdaging! gedeeld met directie en bestuur (DB). De aanpak bestaat uit verschillende sporen: vergroten van bewustwording (spoor 1) en een inhoudelijke benadering in kwantitatieve zin (te nat en te droog spoor 2a) en in kwalitatieve zin (te warm en te vies spoor 2b).	
Beleidskader bebouwd gebied					
Waterkwaliteitsspoor onderdeel riooloverstorten			Actualiseren	knelpunten zijn inmiddels opgelost, eventuele nieuwe knelpunten als gevolg van de wateroverlast in 2016 worden binnen het reguliere werk opgepakt.	
Waterkwaliteit en beleving in bebouwd gebied			Actualiseren	Waterkwaliteit gezondheid en beleving de oorspronkelijke knelpunten met blauwalgen zijn inmiddels opgelost, eventuele nieuwe knelpunten als gevolg van de droogte in 2018 worden binnen het reguliere werk opgepakt.	
Gezondheid				VitalZone Brabant staat op de kaart en kent inmiddels een eigen financiering én meerdere pilots. Een landelijke bijeenkomst rondom het thema 'Drinkable Rivers' was een groot succes. Ook op overige onderdelen is inzet gepleegd.	
Toolbox gezondheid via Brabantse Health deaL			Uitwerken		
Vitalzone Oss			Uitwerken		
Gezonde Maashorst			Verkennen		
Positieve gezondheid Noordelijke Maasvallei			Verkennen		
Klimaat				Klimaatstress testen – klimaat visie's in de subregio: binnen de regio Noord-Oost Brabant is inmiddels een project gestart om deze testen voor de subregio's Meierij, As 50+ en Land van Cuijk nader vorm te geven. Dit zal doorlopen in 2019.	
Platform "Samen klimaat bestendig" (rainproof)			Uitwerken		
Livinglab Klimaat Bestendig Land van Cuijk			Actualiseren		
Gecombineerde aanpak Klimaat Adaptatie en Mitigatie			Verkennen		
Belangrijkste investeringsprojecten	**Nr. PJB**	**Eenheid**	**Realisatie 2018**	**Begroting 2018**	
Actualiseren beleidskaders water in bebouwd gebied		Stuks			
Gezondheid					
Oplossen knelpunten riooloverstorten		Stuks	2	1	
Waterkwaliteit, gezondheid en beleving bebouwd gebied		Maatregel	1	1	
Klimaat					
Klimaatstresstesten/ Klimaat visie in de subregio		Stuks	3	2	
Brabantse Peel				*1*	
Land van Cuijk			*1*	*1*	
As 50+			*1*		
Meierij			*1*		
Duurzaam en circulair					
Pilot decentraal zuiveren		Stuks	1	1	
Inrichten meetlocaties Meten en Monitoren in de keten		Stuks	1	1	
Integraal project modelleren keten - systeem		Stuks	1	1	
Groen Blauw					
Vergroenen bedrijventerreinen		Stuks	2	1	
De Toekomst van Brabant, groene schoolpleinen		Stuks	30	15	
Projecten met woningstichtingen gerealiseerd		Stuks	2	1	
Oplossen knelpunten stedelijk gebied					

Toelichting belangrijkste investeringsprojecten

Pilot decentraal zuiveren:

• I-qua project Bernheze: met innovatie, intelligentie en interactie komen tot kwalitatieve oplossingen voor afvalwatervoorzieningen in het buitengebied. Gedurende drie jaar zullen zes Vlaamse en twee Nederlandse partners gezamenlijk innovatieve oplossingen ontwikkelen en uittesten op verschillende locaties. Ervaring zal worden opgedaan bij voetbalvereniging HVCH in Heesch. Bij de ontwikkeling van de innovaties is er steeds een sterke focus op het lokaal inzetten van gezuiverd afvalwater en het terugwinnen van grondstoffen (nutriënten) en energie;

• Daarnaast is ambtelijke meegewerkt aan Brainport Smart District (BSD) in Helmond en is bekeken in hoeverre andere vormen van sanitatie kansrijk kunnen zijn voor deze nieuwe wijk van de toekomst.

Groen/Blauw

Vergroenen bedrijventerreinen:

• Op Pettelaarpark is Dura Vermeer een coalitie aan het smeden tussen bedrijven om het bedrijventerrein te verduurzamen. Aa en Maas, gemeente en provincie zijn betrokken.

De toekomst van Brabant-schoolpleinen van de toekomst:

• Deze regeling loopt boven verwachting en heeft met ca 30 toekenningen in het beheergebied van waterschap Aa en Maas de verwachte hoeveelheid van 15 aanvragen in 2018 ruimschoots overtroffen.

Projecten met woningstichtingen gerealiseerd:

• In Oss is met woningstichting Mooiland een project met geveltuinen gerealiseerd;

PROGRAMMA			LEVEREN EN ORGANISEREN VAN MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE							
Input										
Investeringen										
Srt. Inv.	**Objectnummer Projectenboek**	**Nr. PJB**	**Omschrijving Investering**	**%-Aandeel in programma**	**Bruto uitgaven B2018**	**Inkomsten B2018**	**Netto uitgaven B2018**	**Bruto uitgaven R2018**	**Inkomsten R2018**	**Netto uitgaven R2018**
A	I1000700	200	Digitalisering Aa en Maas f2	100%	80.000	-	80.000			-
A	I1013800	218	Implementatie SAW	100%	100.000	-	100.000	62.776	-	62.776
A	I1000900	199	Vervanging klimaatinstallatie	100%	2.441.897	-	2.441.897	2.308.094	-	2.308.094
A	I1016400	197	Vv vervoerm/gereedschap 2018	100%	1.267.000	-	1.267.000	868.519	-	868.519
A	I1017100	247	Verbouwing District Boven Aa	100%				352.884	-	352.884
A	I1018200	248	Zaakgericht werken	100%				8.711	-	8.711
A	I1018300	249	Digitale Trans Infrastructuur	100%				20.493	-	20.493
A	I1018900	245	Verkiezingen 2019	100%				2.113	-	2.113
Totaal A					***3.888.897***	**-**	***3.888.897***	***3.623.592***	**-**	***3.623.592***
Eindtotaal					**3.888.897**	**-**	**3.888.897**	**3.623.592**	**-**	**3.623.592**

3 Realisatie van lasten en baten

Lasten (x € 1.000)

Omschrijving	Jaarrekening 2018	Begroting 2018	Jaarrekening 2017
Kapitaallasten	36.288	36.619	37.078
Personeelslasten*	34.503	35.124	31.963
Duurzame gebruiksgoederen	1.748	2.311	1.588
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen*	2.665	3.373	2.428
Energie*	4.160	4.503	4.177
Huren en rechten	1.865	2.282	1.719
Leasebetalingen	2		
Pachten en erfpachten	6	5	5
Verzekeringen	243	241	224
Belastingen	54	143	182
Onderhoud door derden*	14.920	14.670	15.306
Overige diensten door derden	21.132	16.578	19.046
Bijdragen aan bedrijven*	1.213	1.172	644
Bijdragen aan overheden*	5.693	6.272	5.387
Bijdragen aan overigen	680	573	560
Onvoorzien		300	
Voorzieningen	13		23
Reserveringen	50	55	61
Totaal	**125.235**	**124.220**	**120.392**
Toevoeging categoriereserve ingezetenen			
Toevoeging categoriereserve gebouwd			149
Toevoeging categoriereserve ongebouwd			
Toevoeging categoriereserve natuurterreinen			
Toevoeging egalisatiereserve watersysteembeheer	1.739	1.739	3.199
Toevoeging egalisatiereserve zuiveringsbeheer	1.842	1.842	9.139
Toevoeging bestemmingsreserves			35
Totaal incl. storting in reserves	**128.817**	**127.801**	**132.914**

Baten (x € 1.000)

Omschrijving	Jaarrekening 2018	Begroting 2018	Jaarrekening 2017
Externe rentebaten			2
Interne rentebaten	407	380	315
Baten ivm salarissen en sociale lasten	1.066	708	842
Verkoop van grond	94		248
Verkoop van duurzame goederen			72
Verkoop van overige goederen	303	660	6
Opbrengst uit grond en water	376	310	312
Huuropbrengst uit overige eigendommen	12	14	11
Diensten voor derden	1.055	335	422
Bijdragen van overheden	2.350	1.987	2.347
Bijdragen van overigen	42		3.906
Belastingopbrengsten	121.123	114.552	112.721
Onttrekking aan voorzieningen		3.472	19
Geactiveerde lasten	2.614		2.941
Totaal	**129.443**	**122.418**	**124.165**
Onttrekking categoriereserve ingezetenen	675	675	988
Onttrekking categoriereserve gebouwd	1.582	1.582	1.309
Onttrekking categoriereserve ongebouwd	55	55	205
Onttrekking categoriereserve natuurterreinen	1	1	4
Onttrekking egalisatiereserve watersysteembeheer*	881	881	2.242
Onttrekking egalisatiereserve zuiveringsbeheer*	925	926	2.912
Onttrekking bestemmingsreserves	3.715	1.263	1.089
Totaal incl onttrekking	**137.277**	**127.801**	**132.914**

***inclusief begrotingswijzing in 2018 € 1.807.000**

Totaal baten	129.443
Totaal lasten	125.235
Saldo baten en lasten	4.208
Mutaties reserves	4.252
Voordelig saldo	**8.461**

4 Kostenverdeelstaat per beleidsproduct

(Bedrag * € 1.000)	Eigen plannen	Plannen van derden	Beheersinstrumenten waterkeringen	Aanleg en onderhoud waterkeringen	Dijkbewaking en calamiteiten-bestrijding	Beheersinstrumenten watersystemen	Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	Beheer hoeveelheid water	Calamiteiten-bestrijding watersysteembeheer	Monitoring watersysteembeheer	Getransporteerd afvalwater	Gezuiverd afvalwater
Lasten													
doorberekende kapitaallasten	204	19	104	3.096		40	4.741	763	3.324	21	224	5.836	12.225
personeelslasten	25									2	5		
doorberekende kosten uren	3.453	434	29	1.010		551	8.196	517	3.345	134	1.429	1.633	6.580
goederen en diensten	996		142	1.815	16		5.889	1.160	1.700	380	1.957	2.192	8.172
bijdragen aan derden	719					135	896	473	3		235		1.125
toevoegingen aan voorzieningen													
doorberekende kosten ondersteuning	968	110	12	295	1	114	2.165	186	797	45	372	468	1.850
Totaal lasten	6.365	563	286	6.216	16	840	21.887	3.099	9.169	583	4.224	10.130	29.952
Baten													
financiele baten													
personeelsbaten													
goederen en diensten aan derden			-8			107	12					64	171
bijdrage van derden				145			54		1			1	1.726
waterschapsbelastingen watersysteembeheer													
waterschapsbelastingen zuiveringsbeheer													
interne verrekeningen													892
Totaal baten			-8	145		107	67		1			65	2.789
Saldo	**6.365**	**563**	**294**	**6.071**	**16**	**734**	**21.820**	**3.099**	**9.168**	**583**	**4.224**	**10.065**	**27.164**

(Bedrag * € 1.000)	Verwerkt slib	Beheer Keurkwart VTHbeleid	Vergunning en meldingen	Adviezen vergunningen	Toezicht	Handhaving	Regulering lozingen	Belastingheffing	Invordering	Bestuur	Externe communicatie	Dekkingsmiddelen en saldo	Totaal
Lasten													
doorberekende kapitaallasten	2.098						1.003			5		3	**33.707**
personeelslasten					-3					253	5		**288**
doorberekende kosten uren	766		1.338	55	377	1.221	232	204		1.899	633		**34.037**
goederen en diensten	10.170	3	135		58	4	9	1.093	293	599	131		**36.913**
bijdragen aan derden	-4						161	1.910	614	418	6		**6.691**
toevoegingen aan voorzieningen												3.644	**3.644**
doorberekende kosten ondersteuning	590		323	13	89	278	63	174	26	245	164		**9.347**
Totaal lasten	13.620	3	1.797	68	521	1.503	1.467	3.381	933	3.420	939	3.647	**124.628**
Baten													
financiele baten												407	**407**
personeelsbaten													
goederen en diensten aan derden	274					28			293	858			**1.800**
bijdrage van derden										1			**1.928**
waterschapsbelastingen watersysteembeheer												62.830	**62.830**
waterschapsbelastingen zuiveringsbeheer												58.293	**58.293**
interne verrekeningen	2.522											4.415	**7.830**
Totaal baten	2.796					28			293	859		125.945	**133.088**
Saldo	**10.823**	**3**	**1.797**	**68**	**521**	**1.475**	**1.467**	**3.381**	**640**	**2.561**	**939**	**-122.298**	**-8.461**

5 Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn rechtspersonen waarmee het waterschap een bestuurlijke en financiële band heeft. Een *bestuurlijk belang* wordt gekenmerkt door een bestuurszetel en/of stemrecht. Er is sprake van *financieel belang* wanneer het waterschap middelen ter beschikking heeft gesteld en het risico loopt die kwijt te raken bij faillissement. Hiervan is ook sprake als financiële problemen bij verbonden partijen verhaald kunnen worden op het waterschap.

Ons beleid ten aanzien van verbonden partijen is vastgelegd in de beleidsnota Verbonden partijen/Good Governance, vastgesteld door het AB op 16 december 2011.

De volgende rechtspersonen kunnen worden aangemerkt als verbonden partij:
1. Gemeenschappelijke Regeling Afvalwater Vught met waterschap De Dommel;
2. Aquaminerals;
3. Aquon;
4. Brabants Historisch Informatiecentrum (BHIC);
5. Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB);
6. Het Waterschapshuis (HWH);
7. Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant;
8. Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB);
9. Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB Bank);
10. NV Slibverwerking Noord-Brabant (SNB);
11. STOWA (Stichting toegepast onderzoek water);
12. Unie van Waterschappen (UVW).

Voor detailinformatie en ontwikkelingen wordt verwezen naar de afdeling Concernstaf en naar de Jaarverslaglegging 2018 § 1.7.7 Verbonden partijen.

6 Staat van vaste - en (im)materiële activa

	Per 01-01-2018					Mutaties in 2018							Per 31-12-2018						
OBJECTOMSCHRIJVING	Aanschafprijs	Afschrijving Cumulatief	Subsidies	Ontvangsten Overig	Boekwaarde	Nieuwbouw Derden	Geactiveerde Lasten	subsidies	Ontvangsten Overig	Reguliere Afschrijving	Correctie Afschrijving	Totaal Afschrijving	Aanschafprijs	Afschrijving Cumulatief	Subsidies	Ontvangsten Overig	Boekwaarde	Rente	Kapitaallast bruto Totaal
Gronden en terreinen	20.393	198	670	5.010	14.515	2.336			319	16		16	22.729	214	670	5.330	16.516	389	404
Vervoermiddelen	1.798	569			1.230	514	6			371		371	2.319	939			1.379	31	402
Machines, apparaten en werktuigen	5.158	1.002			4.155	399	48			731		731	5.605	1.733			3.872	104	835
Bedrijfsgebouwen	20.121	7.032		1	13.089	384	5			506		506	20.510	7.537		1	12.972	328	833
Waterkeringen	69.804	10.083	48.924	1.004	9.793	3.141	829	2.777	662	546		546	73.774	10.629	51.701	1.666	9.777	245	792
Kunstwerken	69.629	17.511	5.616	974	45.527	6.027	287	261	256	2.794		2.794	75.942	20.306	5.877	1.230	48.529	1.140	3.935
Watergangen	162.363	26.597	50.601	16.833	68.331	6.644	309	2.438	917	2.966		2.966	169.315	29.564	53.039	17.750	68.962	1.711	4.678
Transportsystemen	126.980	63.824	5.437	1.844	55.874	2.126	306			4.473		4.473	129.413	68.297	5.437	1.844	53.834	1.399	5.872
Zuiveringsinstallaties	204.490	89.366	6.458	391	108.274	6.591	596	121		8.594	949	9.543	211.676	98.909	6.579	391	105.797	2.712	12.254
Slibverwerkingsinstallaties	19.596	7.277	2	7	12.311	1.689	91			904	100	1.005	21.376	8.282	2	7	13.086	308	1.313
Overige materiele vaste activa	5.140	2.394	193	200	2.353	5				492		492	5.145	2.885	193	200	1.867	59	551
TOTAAL MATERIELE VASTE ACTIVA	**705.473**	**225.853**	**117.901**	**26.265**	**335.453**	**29.855**	**2.477**	**5.596**	**2.154**	**22.393**	**1.049**	**23.442**	**737.804**	**249.295**	**123.498**	**28.419**	**336.591**	**8.426**	**31.868**
Onderzoek en ontwikkeling	2.835	1.832			1.003	349	37			146		146	3.221	1.979			1.243	25	171
Bijdrage aan activa eigendom derden	2.784	844	1.172	27	742					41		41	2.784	884	1.172	27	701	19	59
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	42.181	3.307			38.875	8.017	100			1.406		1.406	50.298	4.713			45.586	974	2.380
Overige immateriele vaste activa	15.031	6.050		400	8.581	2				650		650	15.033	6.700		400	7.933	215	865
TOTAAL IMMATERIELE VASTE ACTIVA	**62.831**	**12.033**	**1.172**	**427**	**49.200**	**8.368**	**138**			**2.243**		**2.243**	**71.337**	**14.276**	**1.172**	**427**	**55.462**	**1.232**	**3.475**
Kapitaalverstrekkingen	53.688	17.861		17.112	18.715				1.685	111		111	53.688	17.972		18.797	16.919	469	579
Overige uitzettingen looptijd > 1jaar	107				107	44							151				151	3	3
TOTAAL FINANCIELE VASTE ACTIVA	**53.795**	**17.861**		**17.112**	**18.823**	**44**			**1.685**	**111**		**111**	**53.840**	**17.972**		**18.797**	**17.071**	**471**	**582**
EINDTOTAAL	**822.099**	**255.747**	**119.073**	**43.804**	**403.476**	**38.267**	**2.614**	**5.596**	**3.840**	**24.747**	**1.049**	**25.796**	**862.980**	**281.543**	**124.670**	**47.644**	**409.124**	**10.130**	**35.926**

7 Staat van reserves en voorzieningen

Staat van Reserves (bedragen * € 1.000)

Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne			
		Rente	Mutaties	Rente	Mutaties		Bedrag
Reserves Watersysteembeheer							
Categoriereserve ingezetenen	475	5			675	-196	
Categoriereserve gebouwd	3.247	31			1.582	1.697	
Categoriereserve ongebouwd	61	1			55	7	
Natuurterreinen	-8				1	-9	
Weerstandsvermogen watersysteembeheer	1.600	15		15		1.600	15
Egalisatiereserve watersysteembeheer	9.557	91	1.739	91	881	10.415	91
Totaal reserves Waterkwantiteit	14.932	143	1.739	106	3.194	13.513	106
Reserves Zuiveringsbeheer							
Weerstandsvermogen zuiveringsbeheer	1.750	17		17		1.750	17
Egalisatiereserve zuiveringsbeheer	16.033	154	1.842	154	5.799	12.076	154
Totaal reserves Waterkwaliteit	17.783	171	1.842	171	5.799	13.826	171
Bestemmingsreserves							
Vernieuwing kunstwerken Peelkanaal	864	8				872	
Vernieuwing kunstwerken Afleidingskanaal	564	5				569	
Afkoopsommen waterkering	128	1		1		128	1
Afkoopsommen waterbeheersing	2.950	28		28		2.950	28
Reserve grondverkopen	256	2		2		256	2
Natschadeloket Peilopzet Maas	1.439	14		14	4	1.435	14
Extra afschrijving renovatie rwzi Den Bosch	1.231	12		12	812	418	12
Bestemmingsreserve PBB	1.682	16		16	296	1.386	16
Bestemmingsreserve IBP2016-2021	184	2		2		184	2
Effecten rwzi Den Bosch			4.874		2.602	2.271	
Totaal bestemmingsreserves	9.298	89	4.874	76	3.715	10.471	76
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	**42.012**	**403**	**8.455**	**353**	**12.708**	**37.810**	**353**

Staat van Voorzieningen (bedragen * € 1.000)

Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne	Externe		
		Rente	Overige				Bedrag
Voorzieningen							
Vz arbeidsgerelateerde vpl wachtgelden	66	1	5	1	45	26	1
Vz arbeidsgerelateerde vpl pensioenen	413	4	7	4	40	380	4
TOTAAL VOORZIENINGEN	**478**	**5**	**13**	**5**	**85**	**406**	**5**
TOTAAL GENERAAL	**42.491**	**407**	**8.468**	**357**	**12.793**	**38.216**	**357**

8 Staat van vaste schulden

Verstrekker	Hoofdsom	Looptijd in jaren	Stand per 1-1-2018	Vermeer-deringen	Gewone aflossing	Extra aflossing	Stand per 31-12-2018	Aflossings-verplichting	Rentelast boekjaar	Rente-vergoeding	Laatste jaar aflossing
Ned.Waterschapsbank N.V.	11.798	20	590		590				6	5,14%	2018
Nederlandse Waterschapsbank VERPAND DNB	20.000	20	6.000		1.000		5.000	1.000	219	4,06%	2023
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	1.543	17	185		62		123	62	12	6,69%	2019
Nederlandse Waterschapsbank VERPAND DNB	20.000	20	8.000		1.000		7.000	1.000	281	3,92%	2025
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	8.849	25	1.062		354		708	354	72	6,78%	2021
Nederlandse Waterschapsbank VERPAND DNB	25.000	20	11.250		1.250		10.000	1.250	375	3,71%	2026
ASN Bank NV	25.000	20	12.500		1.250		11.250	1.250	490	4,31%	2027
Nederlandse Waterschapsbank VERPAND DNB	25.000	20	13.750		1.250		12.500	1.250	564	4,46%	2028
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	30.000	20	19.500		1.500		18.000	1.500	719	3,96%	2030
NV Bank Nederlandse Gemeenten	25.000	20	18.750		1.250		17.500	1.250	543	3,10%	2032
NV Bank Nederlandse Gemeenten	35.000	20	26.250		1.750		24.500	1.750	871	3,52%	2032
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	25.000	20	20.000		1.250		18.750	1.250	524	2,78%	2033
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	15.000	20	12.750		750		12.000	750	212	1,67%	2034
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	123.927	20	111.534		6.196		105.338	6.196	2.907	2,69%	2036
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	30.000	20	28.500		1.500		27.000	1.500	422	1,56%	2036
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	20.000	20	19.000		1.000		18.000	1.000	293	1,61%	2036
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	30.000	20	30.000		1.500		28.500	1.500	497	1,74%	2037
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	20.000	20	20.000		1.000		19.000	1.000	343	1,78%	
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	40.000	20		40.000			40.000	2.000	732	1,90%	2038
Totaal	**531.117**		**359.621**	**40.000**	**24.452**		**375.169**	**25.862**	**10.084**		

9 Staat van personeelslasten

Organisatie-eenheid	Personele sterkte (in fte's)			Personeelslasten (x € 1.000,-)								
	Toegestane formatie 1-jan-2018	Geraamde formatie	Werkelijke formatie 31-dec-2018	Salarissen eigen personeel	Sociale lasten eigen personeel	Rechtstreekse uitkering eigen personeel	Overige personeelslasten eigen personeel	Salarissen tijdelijk personeel	Totaal personeels-lasten	Totaal voormalig personeel	Totaal generaal	Totaal primaire begroting 2018
Algemeen bestuur	0,78	0,81	0,78	€ 198	€ -	€ 3		€ -	**€ 201**	€ -	**€ 201**	€ 205
Dagelijks bestuur	2,90	2,90	2,90	€ 324	€ 106	€ -	€	€ -	**€ 430**	€ -	**€ 430**	€ 322
Voorzitter/Dijkgraaf	1,00	1,00	1,00	€ 136	€ 27	€ -	€	€ -	**€ 163**	€ -	**€ 163**	€ 166
Secretaris-Directeur	1,00	1,00	1,00	€ 130	€ 26	€ -	€ 74	€ -	**€ 231**	€ -	**€ 231**	€ 316
Directielid WSK	1,00	1,00	1,00	€ 108	€ 25	€ -	€	€ -	**€ 133**	€ -	**€ 133**	€ 129
Directielid Zuiveren	1,00	1,00	1,00	€ 107	€ 25	€ -	€	€ 73	**€ 205**	€ -	**€ 205**	€ 129
Concernstaf	21,60	23,86	24,36	€ 1.605	€ 421	€ -	€ 26	€ 145	**€ 2.197**	€ -	**€ 2.197**	€ 1.989
Servicestaf	22,54	24,78	24,78	€ 1.437	€ 373	€	€ 28	€ 110	**€ 1.947**	€ -	**€ 1.947**	€ 1.826
Adviesstaf	16,82	17,66	16,84	€ 1.025	€ 283	€ -	€ 23	€ 41	**€ 1.372**	€ -	**€ 1.372**	€ 1.443
Informatiestaf	24,20	23,98	24,63	€ 1.320	€ 350	€ -	€ 24	€ 104	**€ 1.798**	€ -	**€ 1.798**	€ 1.708
Onderzoek & Monitoring	29,76	31,52	31,80	€ 1.960	€ 521	€ -	€ 23	€ 88	**€ 2.592**	€ -	**€ 2.592**	€ 2.309
Beleid & Advies	26,13	32,77	30,88	€ 2.107	€ 553	€ -	€ 30	€ 5	**€ 2.695**	€ -	**€ 2.695**	€ 2.854
Planadvies & Vergunning	17,29	17,96	14,49	€ 931	€ 243	€ -	€ 8	€ 267	**€ 1.449**	€ -	**€ 1.449**	€ 1.489
Handhaving	20,85	21,76	20,58	€ 1.109	€ 291	€ -	€ 29	€ 62	**€ 1.492**	€	**€ 1.492**	€ 1.564
Grondzaken & inrichting	24,17	27,58	27,57	€ 1.642	€ 434	€	€ 28	€ 25	**€ 2.128**	€ -	**€ 2.128**	€ 2.287
District Boven Aa	18,60	21,66	20,60	€ 1.131	€ 296	€ -	€ 51	€ -	**€ 1.478**	€ -	**€ 1.478**	€ 1.364
District Beneden Aa	17,60	18,03	18,53	€ 877	€ 235	€ -	€ 23	€ -	**€ 1.135**	€ -	**€ 1.135**	€ 1.190
District Raam	16,42	17,38	18,57	€ 921	€ 243	€ -	€ 22	€ -	**€ 1.185**	€ -	**€ 1.185**	€ 1.150
District Hertogswetering	25,10	28,24	29,45	€ 1.493	€ 397	€ -	€ 33	€ 95	**€ 2.018**	€ -	**€ 2.018**	€ 2.031
Advies Zuiveren	20,59	23,29	19,76	€ 1.402	€ 367	€ -	€ 20	€ -	**€ 1.789**	€ -	**€ 1.789**	€ 1.921
Ontwerp & Realisatie	28,50	33,43	32,62	€ 2.037	€ 540	€ -	€ 38	€ 11	**€ 2.626**	€ -	**€ 2.626**	€ 2.432
Steunpunt Den Bosch	11,80	12,00	11,00	€ 710	€ 174	€ -	€ 7	€ -	**€ 891**	€ -	**€ 891**	€ 847
Steunpunt Cuijk	12,24	14,35	13,66	€ 717	€ 189	€ -	€ 8	€ 18	**€ 931**	€ -	**€ 931**	€ 970
Steunpunt Dinther	11,58	12,09	13,20	€ 714	€ 183	€ -	€ 11	€ -	**€ 908**	€ -	**€ 908**	€ 786
Steunpunt Aarle-Rixtel	11,58	11,25	11,11	€ 632	€ 165	€ -	€ 12	€ 8	**€ 817**	€ -	**€ 817**	€ 769
Steunpunt Oijen	10,33	11,00	12,00	€ 615	€ 157	€ -	€ 23	€ -	**€ 795**	€ -	**€ 795**	€ 774
Centrale budgetten/Algemene dienst*	2,29	6,26	2,00	€ 215	€ 27	€ -	€ 462	€ 181	**€ 885**	€ 8	**€ 893**	€ 1.393
TOTAAL	**397,68**	**438,57**	**426,11**	**€ 25.603**	**€ 6.650**	**€ 3**	**€ 1.006**	**€ 1.233**	**€ 34.495**	**€ 8**	**€ 34.503**	**€ 34.362**

Besluit tot vaststelling Uitvoeringsinformatie bij de Jaarverslaglegging 2018

Aldus ontworpen en vastgesteld door het Dagelijks Bestuur van het waterschap Aa en Maas op 6 mei 2019

Het Dagelijks Bestuur voornoemd,

de secretaris,	de dijkgraaf,
drs. P. Sennema	drs. L.H.J. Verheijen

SOCIAAL JAARVERSLAG 2018

Inhoudsopgave

Inleiding **3**

1. Ontwikkelingen **5**

2. Omvang formatie en samenstelling personeelsbestand **9**

2.1 Formatie en bezetting 9
2.2 Personeelsopbouw 10
2.3 Werkweek en deeltijd 11
2.4 Inschaling 13
2.5 Belonen 15
2.6 In-, door- en uitstroom 16
2.7 Trainees en stagiairs 19
2.8 Social Return/MVO 19

3. Arbeidsvoorwaarden **21**

3.1 Opleiden 22
3.2 Brabant Aquademie 22
3.3 IKB, meer- en minderwerk 24
3.4 Seniorenbeleid 25
3.5 Ouderschapsverlof 25

4. Kwaliteit, arbeidsomstandigheden en milieu **26**

4.1 Ziekteverzuim 26
4.2 Zorg voor veiligheid en gezondheid 28
4.3 Integriteit 29

5. De targets van Mooi 2019 **31**

Publicaties:
Bijlage 1 Juryrapport verkiezing “Overheidswerkgever van het jaar” 33
Bijlage 2 Artikel “Belonen door waarderen” 34
Bijlage 3 Artikel “Eigen baas bij Aa en Maas” 35

Inleiding

In 2018 nemen we het op tegen een hittegolf die boer en burger bezig houdt. Krantenkoppen schrijven op hun voorpagina's 'Ergste droogte van deze eeuw'. Met man en macht verdelen we het water zo goed mogelijk, in het belang van landbouw, natuur en onze inwoners. Meer dan ooit hebben we behoefte aan voorspellende data. We ontwikkelen een Datalab waar we experimenteren en proof of concepts ontwikkelen om het water beter te verdelen in het systeem en om ons afvalwater nog beter en goedkoper te zuiveren. Omdat de samenleving digitaliseert doet Aa en Maas dat ook. We trekken onze pionierslaarzen aan en banen wegen vrij voor een geheel nieuw programmateam 'Digitrans' dat digitalisering binnen alle gelederen van de organisatie wil laten landen. Uiteraard veilig en betrouwbaar.

Aa en Maas formuleert de ambitie: energieneutraal in 2030. En we besluiten om in 2050 volledig circulair te zijn. We maken plannen, we bewegen, we werken samen. Het meerjaren organisatieontwikkelplan MOOI is succesvol, getuige het winnen van de award. Maar de toekomst, in het teken van digitalisering, artificial intelligence en robotisering vraagt aandacht voor een extra ontwikkellijn. Die pakken we dan ook op. De organisatie laat gewoontes los, nieuwe uitdagingen pakken we op en we leren steeds meer omdat we durven te experimenteren.

Als aanvulling op de vergaderstructuur gebruiken we de scrum als agile aanpak meer en meer. Het gaat hier om autonome, multifunctionele teams die een probleem op een lenige manier oplossen, met veel interactie. Een ontwikkeling die in 2018 ook met gebiedsteams en met stakeholders, gestalte krijgt.

Er is ruimte om te leren en we spreken dan ook van een lerende organisatie. Dit gaat hand in hand binnen trajecten als de omgevingswet, het dijkversterkingstraject Ravenstein-Lith en Cuijk-Ravenstein en de nieuwe crisisorganisatiestructuur netcentrisch werken. In 2018 krijgen deze trajecten allemaal kop en staart binnen een lerende en anders werkende organisatie. De Brabant Aquademie ontwikkelt zelf opleidingen op aanvraag van en in samenwerking met eigen medewerkers. Via het traineeprogramma stromen jonge mensen door. Veel vacatures vullen we relatief makkelijk intern in. De innovatoren bouwen, samen met de Brabantse Delta en de Dommel een verbindend innovatieplatform. Het Waterschapshuis adopteert dit platform en zo ontstaat een landelijke uitrol en verbinding tussen waterschappen en de buitenwereld in 2019.

Vitaliteit van medewerkers en hun krachtige en duurzame inzetbaarheid is een belangrijk thema. Natuurlijk ook met het oog op de verhoogde pensioenleeftijd. We ontwikkelen diverse vitaliteitsprogramma's voor medewerkers, veelal geïnitieerd door de nieuwe themagroep vitaliteit. In 2018 besluiten we ook dat Aa en Maas in 2020 rookvrij moet kunnen zijn. In 2018 lukt het om nieuwe Sectorale arbeidsvoorwaarden af te sluiten.

Met medewerkers zijn we in gesprek over de ontwikkelingen tussen nu en 2030. Over het effect van ontwikkelingen op hun kennisniveau, rollen en vaardigheden. Maar ook

over het vormen van totaal nieuwe functies zoals KI-trainers om ervaringskennis over te dragen, data scientists voor het ontwikkelen van algoritmes, experts in robotica, etc.

Het sociaal jaarverslag

In dit sociaal jaarverslag presenteren we een beeld van de organisatie over 2018. We leggen hiermee verantwoording af over de belangrijkste ontwikkelingen binnen de organisatie in het afgelopen jaar. Het brengt zowel de omvang en samenstelling van het personeelsbestand in beeld, als de arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden. Op hoofdlijnen wordt een aantal ontwikkelingen beschreven. Met cijfers en grafieken presenteren we de belangrijkste kenmerken van het personeelsbestand en leggen verband met geformuleerde doelstellingen. Indien relevant worden vergelijkingen gemaakt met 2017.

Ontwikkelingen

HWBP

In het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) is het in 2017 gestarte integrale project Meanderende Maas verkenning Ravenstein-Lith voortgezet. Daarnaast is de start voorbereid van de verkenning voor het tweede dijkversterkingstraject Cuijk-Ravenstein. Later zullen nog zo'n vijf HWBP-projecten volgen. Deze omvangrijke projecten waarin met veel verschillende partners wordt samengewerkt, bieden de medewerkers van Aa en Maas mooie kansen om zich te ontwikkelen. In de qua kennis, ervaring en achtergrond divers samengestelde projectteams is ruimte om te leren. De HWBP-alliantie stimuleert dit door binnen een project subsidie beschikbaar te stellen voor een leertraject. Door eigen personeel in te zetten vloeit de nieuwe kennis terug in de organisatie waar deze met andere medewerkers wordt gedeeld. Bovendien bieden de projecten aan medewerkers die ondersteunen en informatie toeleveren een impuls om nieuwe kennis en vaardigheden te ontwikkelen.

Omgevingswet

Binnen het implementatietraject van de omgevingswet wordt veel aandacht besteed aan de voorbereiding van medewerkers op alle veranderingen die met deze nieuwe wet gaan komen.

In 2018 hebben trainingen plaatsgevonden voor en door medewerkers die direct met de uitvoering van de Omgevingswet te maken hebben en werken bij de Provincie Noord Brabant, de 3 waterschappen van Brabant, de Brabantse gemeentes, de Brabantse omgevingsdiensten, de Brabantse veiligheidsregio en Rijkswaterstaat in Brabant. De deelnemers hebben met ketenpartners ervaring opgedaan in het werken met de Omgevingswet, waardoor hun inzicht met betrekking tot de letter en de geest van de Omgevingswet is vergroot, waardoor ze met elkaar kunnen onderzoeken hoe ze met de nieuwe Omgevingswet samen, in de keten, hun werk kunnen doen waardoor begrip voor elkaars rol en positie toeneemt. Daarnaast zijn er diverse informatie- en inspiratiebijeenkomsten georganiseerd, met name gericht op kennisdelen

Digitale transformatie

De technologische ontwikkelingen op het gebied van (Big) data, automatisering en robotisering zitten in een stroomversnelling. Met name de groei van de beschikbaarheid en toepassingen van data is enorm en gaat het werk van waterschap Aa en Maas fundamenteel veranderen. Om handen en voeten aan de digitale transformatie te geven is binnen Aa en Maas begin 2018 het 'Datalab' opgericht. Dit is een taskforce, geleid en uitgevoerd door enthousiaste en innovatieve medewerkers. In een viertal Proof of Concepts (POC's) is aan de slag gegaan met het verslimmen en verbeteren van processen met behulp van kunstmatige intelligentie. Samen met externe data-scientists zijn er analyses uitgevoerd rond wateraanvoer (peelgebied), de noodzaak tot maaien in relatie tot peilbeheer en de energie-efficiëntie op enkele zuiveringen. De uitkomsten hiervan, die in maandelijkse Bits & Bytes zijn gedeeld op de werkvloer, zullen in de loop van 2019 waar mogelijk worden geïmplementeerd

binnen de genoemde werkprocessen. Gedurende het jaar is verder nagedacht over hoe wij de digitale transformatie als organisatie breed thema gaan oppakken. Er is een programma bedacht, aangestuurd door een Chief Digital Officer, waarin het Datalab een plek gaat krijgen, verdere visie ontwikkeld zal worden, maar ook mens en communicatie belangrijke sporen zijn.

Crisisorganisatie

In 2018 is een nieuwe crisisorganisatie structuur ontworpen, de werkwijze voor het netcentrisch werken succesvol geïmplementeerd en een binnen de Stuurgroep Winnend Samenwerken Brabant brede beleidsvisie crisisbeheersing vastgesteld. Hierin beschrijven waterschappen Aa en Maas, Brabantse Delta en De Dommel hun gezamenlijke ambities en uitgangspunten op het gebied van crisisbeheersing. De ambities zullen de komen de jaren gezamenlijk worden gerealiseerd.

In 2018 stond het opleiden trainen en oefenen bijna volledig in het teken van de implementatie van het Netcentrisch Werken. Het jaarprogramma was dan ook uitzonderlijk vol! Zo volgden alle medewerkers binnen de crisisorganisatie een basisinstructie over de nieuwe werkwijze Netcentrisch Werken, kregen adviseurs aanvullende training om hun nieuwe rol in het nieuwe Adviesteam WRT en het Scenarioteam te kunnen vervullen en werden de voormalige Centrale Wachten werden omgeschoold tot Coördinatoren Meldingen en Incidenten. Naast het Netcentrisch Werken vonden er team- en praktijkoefeningen plaats en werden de dijkwachten getraind. Ook werden dit jaar wederom 25 nieuwe burgerdijkwachten opgeleid. Dit brengt het aantal vrijwilligers op 50.

MOOi

Vanuit het organisatieontwikkeltraject MOOi is gericht gewerkt aan een betere samenwerking, zowel binnen als buiten Aa en Maas: Er is binnen dit programma veel gebeurd, hierbij de belangrijkste ontwikkelingen

- Implementatie van het werken in gebiedsteams, interdisciplinair teams die werken aan alle opgaven in en met het gebied.
- Oprichten van de werkgroep Aantrekkelijk werkgeverschap, om in te zetten op krapte op de arbeidsmarkt. Door het inzetten van BBL trajecten op specifieke functies en het veelvuldig gebruik maken van stagiairs en deelname aan trainee programma's blijven we goed in beeld voor de arbeidsmarkt. Ook het feit dat Aa en Maas tot 'Beste Overheidsorganisatie' is gekozen, geeft een impuls aan de werving van nieuwe medewerkers.
- Vanuit de werkgroep vitaliteit is ingezet op bewustwording van gezondheid. Er zijn workshops georganiseerd rond thema's slaap, voeding en bewegen.
- Slimmer werken heeft zijn intrede gedaan: er zijn nieuwe, flexibele, werkvormen geïntroduceerd zoals scrum en agile. Ook hebben de (eigen) facilitators interne trajecten begeleid als evaluaties, werksessies en workshops.
- Er zijn kennissessies met medewerkers gedaan, om in kaart te brengen welke vaardigheden, ervaringsniveaus en inhoudelijke kennis er nodig is om als medewerker, team, afdeling de toekomst in te gaan.

Beste overheidswerkgever

Begin 2018 is Aa en Maas genomineerd voor de verkiezing van 'De Beste Overheidsorganisatie van 2018'. De verkiezing bleek een lange en inhoudelijk pittige procedure te kennen: het maken van een bidbook, de deelname aan een pitchronde en een werkbezoek van de jury bestaande uit negen ontmoetingen (waar in totaal 70 medewerkers en 18 klanten hebben meegedaan). In een avondvullend programma in de Ridderzaal, onder toeziend oog van de voorzitter van de Eerste Kamer, kwam het verlossende antwoord. De award mag in de prijzenkast van Aa en Maas. En we zijn met name trots op deze award omdat gezien is dat medewerkers de organisatie maken. Door medewerkers ruimte en vertrouwen te geven en ze uit te dagen zich te ontwikkelen, brengen zij de organisatie verder de toekomst in. Dat is gezien en daar zijn wij trots op!

Brabant Aquademie

De Brabant Aquademie is in 2018 actief aan de slag gegaan om ondersteuning te bieden bij thema's die bij de drie Brabantse waterschappen spelen. Zo biedt de Brabant Aquademie vanaf 2018 allerlei workshops en faciliteiten aan voor de toepassing van nieuwe methodes en technieken die 'Anders werken' mogelijk maken. Denk hierbij aan agile portfolio management, scrum, lean en waarderend onderzoeken.

Gesprekscyclus

In 2016 is besloten de vaste cyclus van drie formele gesprekmomenten in het jaar los te laten. In 2017 is gestart met een pilot, waarbij iedere afdeling een eigen beloningsbudget kreeg en medewerkers en leidinggevenden vrij waren om afspraken te maken over "hun" manier van waarderen en belonen. In 2018 is deze pilot geëvalueerd. De reacties van zowel medewerkers als leidinggevenden waren overwegend positief en met instemming van de OR is besloten de formele gesprekscyclus met daarin het onderdeel beoordelen volledig los te laten en elke afdeling deze zelf in te laten vullen.

CAO waterschappen

Op het nippertje is het in 2018 gelukt nieuwe Sectorale arbeidsvoorwaarden voor de waterschappen af te sluiten. Er zijn salarisafspraken gemaakt waardoor wij weer in de pas lopen met andere overheden.

Wet Normailsering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA)

Op 1 januari 2020 gaat de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (WNRA) in. De WNRA regelt dat ambtenaren zoveel mogelijk dezelfde rechten en plichten krijgen als medewerkers in het bedrijfsleven. Inmiddels zijn procesafspraken gemaakt voor de overgang van arbeidsvoorwaarden naar het civiele recht.

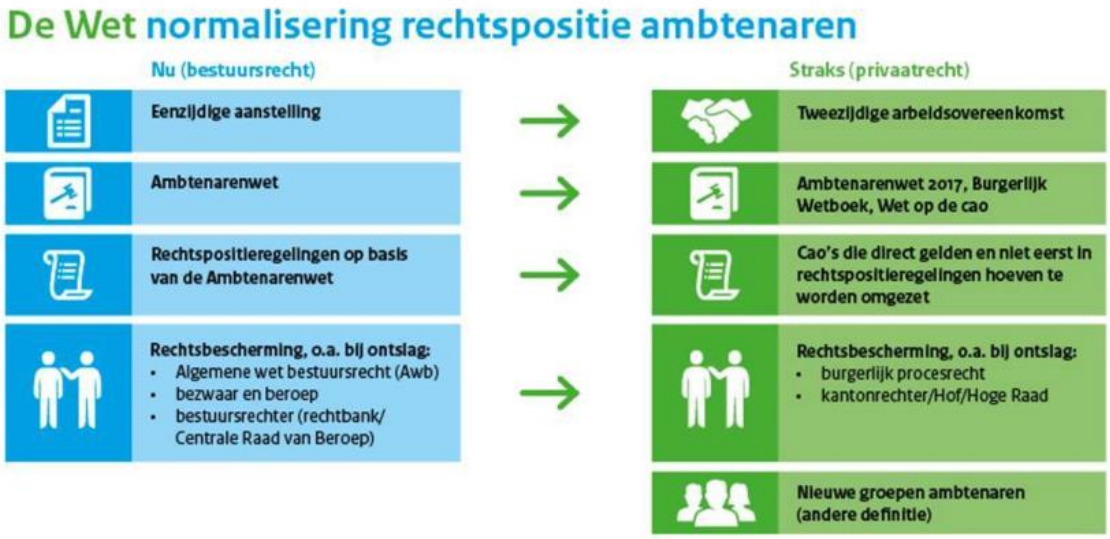

In 2019 worden medewerkers en bestuur verder geïnformeerd over de WNRA en de gevolgen daarvan.

2. Financiële afspraken en samenstelling personeelsbestand

2.1 Formatie en bezetting

Met het Algemeen Bestuur zijn afspraken gemaakt over de begroting van de formatie waarbij wordt gestuurd op de totale kosten. Dit is hieronder vertaald in fte's.

Elke medewerker is werkzaam op een zogeheten formatieplaats, welke wordt uitgedrukt in een fte (fulltime equivalent). In 2018 bedraagt een fte 36 uur per week. Er wordt een onderscheid gemaakt in toegestane formatie en bezetting.

Formatie/Bezetting

Elk jaar wordt via de begroting het aantal toegestane fte's vastgesteld waarbij wordt gestuurd op de totale kosten. Dit is de formatie die door het Dagelijks Bestuur is bepaald. De bezetting geeft aan hoeveel van de toegestane formatie is ingevuld.

>>> Overzicht formatie en bezetting per 31 december 2018

	Organisatie	Realisatie 2018	Begroting 2018
Formatie/bezetting	Bestuur	4,68	4,71
	Vaste formatie	419,43	427,60
	Algemene Dienst	2,00	6,26
	Totaal	**426,11**	**438,57**
Opbr omgerekend naar fte	Vaste formatie	9,41	6,45
	Algemene Dienst	1,21	1,18
	Totaal	**10,61**	**7,63**
Netto formatie/bezetting	Bestuur	4,68	4,71
	Vaste formatie	410,02	421,15
	Algemene Dienst	0,79	5,09
	Totaal	**415,50**	**430,94**

* Op 31-12-2018 hadden wij 12 fte openstaande vacatures. Dit verklaart de lagere bezetting.

De personeelsopbrengsten zijn omgerekend naar fte's (gemiddelde waarde 1 fte = 85.000 euro). De opbrengsten worden gegenereerd door zowel medewerkers in vaste dienst als medewerkers in algemene dienst. De kosten van de Algemene Dienst bedragen nooit meer dan € 400.000, - (kosten minus opbrengsten).

Tijdelijk personeel

Voor het invullen van vacatures en het aantrekken van tijdelijk (extra) personeel zijn spelregels vastgesteld. Deze houden in dat inhuur van tijdelijk personeel voor vervanging in principe pas toegestaan is na een periode van 3 maanden. Tot die tijd moeten oplossingen gezocht worden in temporiseren of prioriteren van werkzaamheden. Als na een zorgvuldige check blijkt dat temporiseren en prioriteren niet acceptabel is, kan eerder, maar altijd pas na 6 weken, worden vervangen. In situaties waarin ernstige verstoring van operationele werkprocessen optreedt en intern geen oplossingen te vinden zijn, is per direct vervanging mogelijk. De directie beslist

over het invullen van een vacature en het aantrekken van tijdelijk personeel. Het beleid is dat vacatures eerst intern worden opengesteld, indien geen geschikte kandidaat kan worden geworven wordt de vacature extern opengesteld, tenzij het gaat om een “treintje” van medewerkers. Om loopbaanmobiliteit te vergroten wordt er soms een “treintje” gecreëerd waarbij medewerkers ruilen van functie, dit wordt afgestemd met de medezeggenschap.

Onder inhuur dient verstaan te worden de inkoop van extern personeel en adviesdiensten. Hierbij geldt dat is aangesloten bij de definities en selecties zoals gemaakt door de Rekenkamercommissie ten behoeve van het opgestelde onderzoeksrapport over inhuur. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen inhuur ten laste van exploitatie en investeringsprojecten.

2.2 Personeelsopbouw

>>> personeelsbestand en opbouw naar aantal medewerkers per 31 december 2018

Personeelsopbouw	2018	2017	Gemiddelde sector waterschap 2016	Gemiddelde provincies 2017	Gemiddelde gemeenten 2017
Per 31-12	463	450			
Mannen	66%	68%	68%	58%	50%
Vrouwen	34%	32%	32%	42%	50%

Het percentage vrouwen binnen Waterschap Aa en Maas is gestegen ten aanzien van 2017. Waterschap Aa en Maas blijft streven naar meer vrouwen in de organisatie. Onze (secundaire) arbeidsvoorwaarden bieden daar ruimschoots mogelijkheden voor, zoals werken in deeltijd, flexibiliteit in uren en plaats- en tijdonafhankelijk werken.

Rob van der Sande

Bij Aa en Maas heb ik ervaren hoe geloof en vertrouwen mijn ontwikkeling enorm heeft geholpen. Als schoolverlater, met veel ambitie, heb ik allerlei onderzoeken, optimalisaties en ontwerpen kunnen maken voor onze prachtige rioolwaterzuiveringen. Zonder de hulp en coaching van de collega’s van de afdeling, op de werkvloer en het management waren de resultaten niet half zo goed. Maar ook aan persoonlijke en kennisontwikkeling wordt veel besteed. Hierdoor is mijn werk steeds betekenisvoller geworden bij Aa en Maas. Met o.a. de komst van afvalwaterstrategie kon de renovatie van de rwzi Oijen met duidelijke kaders worden voorbereid. En de digitale transformatie heeft ons de ruimte gegeven om zonder pakken papier maar met geloof en vertrouwen van het management te starten met twee prachtige proeven op de rwzi’s Oijen en Aarle-Rixtel. Het succes zit in de verbinding met de collega’s waar het project/onderzoek/proef het meeste ingrijpt. Deze overtuiging neem ik mee in mijn nieuwe functie als innovatietechnoloog om hiermee de rwzi van de toekomst dichter bij Aa en Maas te brengen.

>>> opbouw gemiddelde leeftijd per 31 december 2018

Leeftijdsopbouw	2018	2017	Gemiddelde sector waterschap 2016	Gemiddelde provincies 2017	Gemiddelde gemeenten 2017
Per 31-12 gemiddeld	46,8	45,9	48,2	49,4	48,3
mannen	47,5	46,4	48,8		
vrouwen	45,4	45,2	46,7		

De gemiddelde leeftijd bij waterschap Aa en Maas is gestegen. Wanneer de gemiddelde leeftijd wordt vergeleken met andere decentrale overheden is de gemiddelde leeftijd bij Aa en Maas laag (bron:HR monitor decentrale overheden 2017). In het strategisch P&O beleid is vastgelegd dat waterschap Aa en Maas streeft naar een verjonging van het personeelsbestand. Dit om een verdere vergrijzing en ontgroening van het personeelsbestand te voorkomen. De beroepsbevolking van Nederland is onderverdeeld in leeftijdsklassen (bron UWV Arbeidsmarktprognose 2017-2018). De grootste groep is 45-54 jaar. Deze leeftijdsgroep is ook bij Waterschap Aa en Maas het hoogst. 14% van de medewerkers is jonger dan 35 jaar, 11% is ouder dan 60 jaar. Met oudere medewerkers die fysiek of mentaal niet meer meekunnen maakt waterschap Aa en Maas maatwerk afspraken.

Bij waterschap Aa en Maas stromen de komende jaren als gevolg van ouderdomspensioen een groep mensen uit. Door het langer moeten doorwerken hebben wij meer oudere medewerkers met fysieke klachten. Momenteel wordt hierop al voorgesorteerd door het opleiden van nieuwe en jongere medewerkers om de vrijkomende functies te gaan invullen via BBL-trajecten.

>>> Overzicht aantal BBL'er

Werkzame BBL'ers	2018	2017
Aantal	7	5

.

2.3 Werkweek en deeltijd

Door de plus min-uren systematiek, waarbij de medewerker gemiddeld per week zijn contracturen dient te werken, maar de uren kan invullen naar behoefte, ontstaat er een betere werk-privé balans. Ook wordt er meer gewerkt wanneer het nodig is en minder gewerkt wanneer het niet nodig is. De grens tussen werk en privé is veel vloeiender geworden. Dit komt de efficiëntie van de organisatie ten goede.

Onder deeltijdarbeid verstaan we alle arbeid die wordt verricht korter dan het vastgestelde aantal voltijd uren (in 2018: 36 uur) en die naar rato van het minder aantal uren wordt beloond. In de SAW is vastgelegd dat iedere medewerker het recht heeft om deeltijd te gaan werken, tenzij het dienstbelang zich daartegen verzet.

Van de 463 medewerkers werkt 31% (2017 33%) in deeltijd. Het aantal fulltimers is in 2018 gestegen met 2% naar 69%. Het overgrote deel van de deeltijd-dienstverbanden wordt ingevuld door vrouwen, te weten 71%. Van het totaal aantal vrouwen werkt 69% in deeltijd, terwijl dit bij de mannelijke medewerkers een veel lager percentage van 14% is. Volgens een onderzoek over 2017 van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap werken vrouwen gemiddeld 26 uur per week, mannen 36 uur per week. Dat mannen gemiddeld meer uren per week werken, geldt voor alle leeftijden.

Onderstaand overzicht geeft aan hoeveel medewerkers voor een bepaald aantal uren aangesteld zijn.

>>> Percentage dienstverband (31-12-2018) >>Percentage dienstverband (31-12-2017)

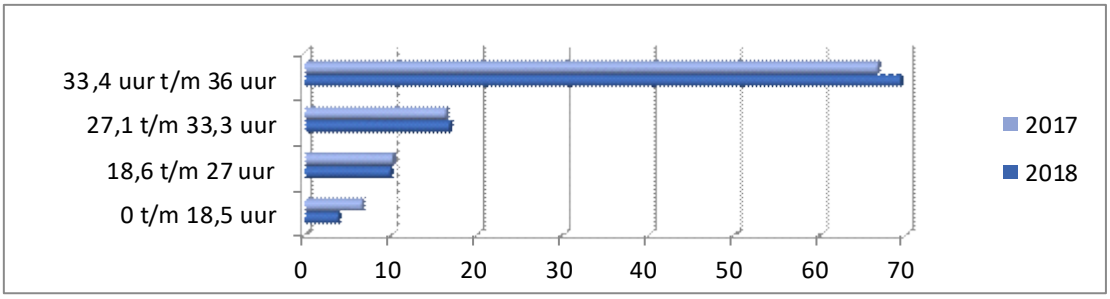

2.4 Inschaling

In onderstaande grafiek is de spreiding van het aantal medewerkers over de verschillende salarisschalen uit de SAW weergegeven.

>>Verdeling medewerker naar salarisschaal (in %) 2018 in vergelijking met 2017

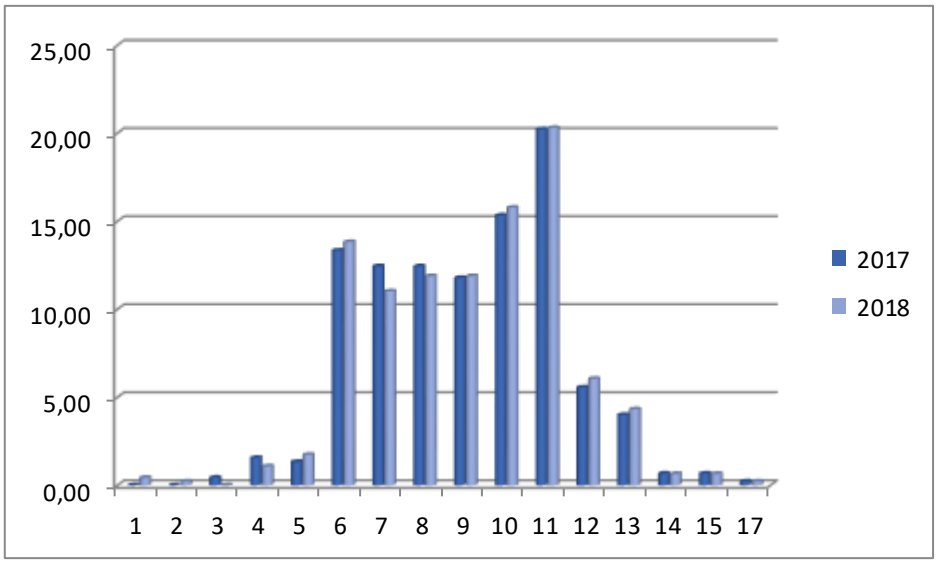

- De meest voorkomende schaal is schaal 11 gevolgd door schaal 10 (gelijk aan 2017).

Organisatieontwikkeling bij Waterschap Aa en Maas zorgt voor een lichte stijging van het kennisniveau. Een van de effecten is dat de beloning daardoor stijgt. Er is een stijging te zien in het aantal medewerkers op de hogere schalen 10, 12 en 13.

In de volgende tabel is een vergelijking weergegeven van de schaalverdeling tussen mannen en vrouwen.

>>> Verdeling mannen/vrouwen salarisschalen in % (31-12-2018)

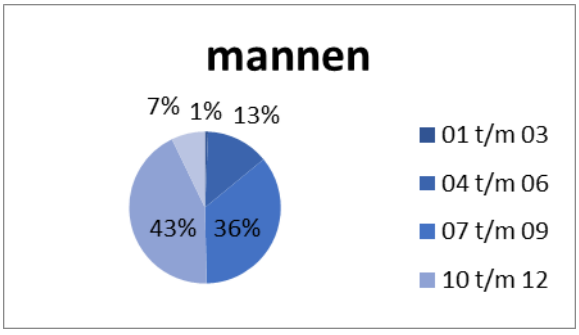

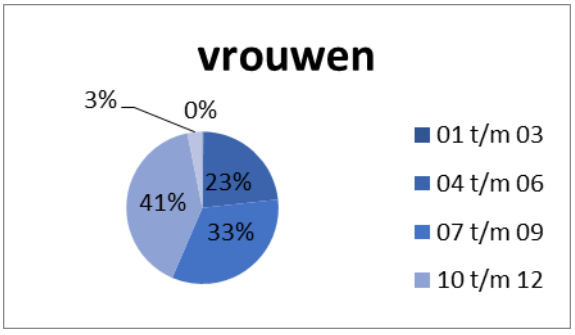

Van de vrouwen bevindt 56% (2017: 61%) zich binnen de functieschalen tot en met schaal 9, 44%(2017: 39%) bevindt zich in de schalen 10 tot en met 17. Bij de mannen is de verdeling gelijkmatiger 50% en 50% (gelijk aan 2017)**.** Volgens het CBS (2016) verdienen vrouwen bij de overheid 8% minder dan mannen. Bij waterschap Aa en Maas is dit niet van toepassing, ongeacht het geslacht willen wij medewerkers de

ruimte en richting geven om zichzelf te ontwikkelen, verschil in beloning is hier niet van toepassing.

In totaal zijn er 17 leidinggevenden en 3 directieleden waarvan per 1 januari 2019 7 vrouw zijn. Dit maakt een percentage van 35% (2017: 30%) vrouwen in leidinggevende functies.

Bij de sector Waterschappen is gemiddeld 24% van de leidinggevenden een vrouw (Bron: HR monitor 2016).

Maaike van Roij

Ik ben sinds half maart in dienst bij Aa en Maas op de afdeling Advies Zuiveren als projectinitiator duurzaamheid en energie. In het verleden heb ik 2 keer een jaar vanuit een detachering bij Aa en Maas gewerkt (2008 en 2012), waaronder ook op de afdeling advies zuiveren voor het rapporteren van de MJA (Meerjaren Afspraken Energie). Behalve het ontwikkelen van een strategie voor de inkoop van energie ben ik initiatieven in gang aan het zetten voor duurzame energie opwekking met wind, zonnepanelen en waterkracht. Op termijn gaat aquathermie (warmte uit oppervlakte- en afvalwater) ook heel kansrijk zijn en veel potentie bieden. De UVW heeft hier onlangs een programmabureau aquathermie voor opgericht. Aa en Maas wekt in 2020 40% van haar energieverbruik duurzaam op. Deze 40% is voornamelijk gebaseerd op de productie van biogas uit ons zuiveringsslib welke we leveren deels leveren aan externen (Heineken en Afvalstoffendienst) en deels omzetten in warmte en elektriciteit. Ons doel is energieneutraliteit (100% duurzame energie) in 2030. Overigens streven ook de regio's naar energieneutraliteit vanuit het klimaatakkoord genaamd Regionale Energie Strategieën (RES-sen), waarbinnen de Waterschappen als lokale overheden een centrale rol vervullen.

Eind 2018 heeft het AB ingestemd met een 3-ledig voorstel. Het volleggen van de daken van al onze kantoren met zonnepanelen en voorbereidingen en onderzoek naar de uitvoering van waterkrachtcentrales en zonneweides. Om voeling te krijgen met het onderwerp en wat dit betekent in de praktijk, zijn we in september met de AB-leden gezamenlijk per bus afgereisd naar een zonneweide op de rwzi in Gorinchem van waterschap Rivierenland. We zijn gastvrij ontvangen en geïnformeerd door Heemraad Hennie Roorda (zie foto). Inmiddels zijn de eerste vergunningaanvragen verstuurd voor vier zonneweides en hopen we deze op korte termijn te krijgen toegekend. Ook zitten er diverse subsidieaanvragen (SDE+) in de pijplijn. Hopelijk leidt dit op niet al te lange termijn tot tastbare resultaten met bijbehorende opbrengsten. Tenslotte neem ik deel aan het kernteam Mooi Aa en Maas voor de peiler duurzaamheid. Met als basis het koersdocument Duurzaamheid. Ik hoop op een fijne samenwerking in het toewerken naar een energieneutraliteit en duurzaam waterschap.

2.5 Belonen

De basis van de beloning is de aard van de functie en de waarde die aan die functie door middel van functiewaardering wordt toegekend. Waterschap Aa en Maas heeft een generiek functieboek.

Gesprekscyclus

In 2016 is besloten de vaste cyclus van drie formele gesprekmomenten in het jaar los laten. In 2017 is gestart met een pilot, waarbij iedere afdeling een eigen beloningsbudget kreeg en medewerkers en leidinggevenden vrij waren om afspraken te maken over ‘hun manier van waarderen en belonen. In 2018 is deze pilot geëvalueerd. De reacties van zowel medewerkers als leidinggevenden waren overwegend positief en met instemming van de OR is besloten de formele gesprekscyclus met daarin het onderdeel beoordelen volledig los te laten en elke afdeling deze zelf in te laten vullen. We willen graag het enthousiasme van onze nieuwe werkwijze vasthouden. Daarom blijven we monitoren hoe het gaat. Belangrijk is dat we goed met elkaar in gesprek blijven (ook wanneer het minder goed gaat). Maar ook op de juiste momenten de juiste aandacht en waardering geven aan medewerkers. Bij niet functioneren pakken we terug op de “oude” gesprekscyclus met formele gespreksmomenten en vastlegging in het personeelsdossier.

Aandacht, waardering en plezier in het werk staan centraal in de nieuwe cyclus van in gesprek zijn met elkaar en het waarderen & belonen. De nieuwe opzet biedt de mogelijkheid om tussen leidinggevende en medewerker op een door hen gewenste wijze het gesprek aan te gaan over de te realiseren doelstellingen voor een jaar. Leidinggevenden en medewerkers wordt de vrijheid gegeven om hun gesprekscyclus die vorm en inhoud te geven die zij zelf wensen.

Bezoldiging

Het bezoldigingsbeleid is er op gericht medewerkers in de functieschaal te plaatsen zodra wordt voldaan aan de functie eisen. De functieschaal wordt vastgesteld op basis van functiewaardering. In 2018 zat 59% van de medewerkers op het maximum van zijn of haar salarisschaal (2017: 65%).

Raymond van Mol

Digitale transformatie gaat over het vergroten van je relevantie als organisatie. De beschikbaarheid van steeds meer data leidt tot optimalisering van processen en verbetering van bestaande diensten en nieuwe toegevoegde waarde. Mij is de kans geboden om als data analist aan de slag te gaan.. Ondanks dat ik geen opleiding en ervaring op dit gebied heb ik het vertrouwen van mij werkgever gekregen.
Nu aan mij de taak om daar een goede invulling aan te geven de komende jaren. Een echte draai aan mijn loopbaan gegeven richting de toekomst. Ik heb er zin in.

Voorheen hebben we aanloopschalen gebruikt om medewerkers die nog niet aan alle eisen van de functie voldoen een kans te geven in de functie te groeien.

In de huidige SAW (en toekomstige) bestaan geen aanloopschalen meer. Dit zou in extremis de mobiliteit en ontwikkeling van mensen binnen de organisatie op slot kunnen zetten. In overleg met OR is een werklijn neergezet om de mogelijkheid van ontwikkeling en mobiliteit overeind te houden.

Daarnaast is het mogelijk dat een medewerker in een zogenaamde garantieschaal is geplaatst. Er is sprake van een garantieschaal als de salarisschaal van de desbetreffende medewerker niet overeenkomt met (hoger is dan) de salarisschaal die op basis van functiewaardering is vastgesteld. De oorzaak hiervan is meestal een schaal- en/of functiewijziging als gevolg van reorganisatie, fusie ed. Ook kan een medewerker in de garantieschaal worden geplaatst als hij doorstroomt naar een functie met een lagere salarisschaal, het SAW staat alleen salarisverlaging toe als de medewerker hiermee instemt.

>>> Bezoldiging (31-12-2018)

Schaal	2018 medewerkers	2017 medewerkers
Functieschaal	95,9%	90,7%
Aanloopschaal	1,1%	4,9%
Garantieschaal	3,0%	4,4%

Er is een afname van het percentage medewerkers in de aanloopschaal. Dit is een logische reactie op de afspraken met de OR over aanloopschalen. De verlaging van de garantieschalen komt voort uit pensionering van medewerkers met een garantieschaal.

Overwerkvergoeding

Het bedrag dat in 2018 is uitgekeerd aan overwerkvergoedingen is 0,87% van de loonsom. Dit bedroeg in 2017 0,84%.

2.6 In-, door- en uitstroom

Het ontstaan van vacatures schept mogelijkheden voor doorstroming en geeft impuls aan interne mobiliteit. Door het stimuleren van de mobiliteit binnen waterschap Aa en Maas houden we onze medewerkers niet alleen gezond, maar houden we ook het plezier en de productiviteit van onze medewerkers hoog. Met elke medewerker wordt hierover gesproken tijdens de gesprekscyclus en worden afspraken gemaakt over

ontwikkeling en loopbaan. Het streven is om jaarlijks 25% van het aantal openstaande vacatures door interne doorstroming in te vullen.

>>> Overzicht instroom en doorstroom

Vacatures 2018	aantal	Nieuwe medewerkers in dienst	Huidige medewerkers intern doorgestroomd
opengesteld in 2018	62		
openstaande vacatures 2017	21		
procedure afgerond in 2018	70	39	21
vacature ingetrokken	1		
procedure nog lopend op 31-12-2018	12		

In 2018 zijn er 39 nieuwe medewerkers in dienst getreden, waaronder 2 arbeidsparticipanten. Het merendeel van de medewerkers is in- / doorgestroomd n.a.v. vacatures. Er zijn 25 medewerkers (5,4 % van het totaal aantal medewerkers) uitgestroomd. Van de 25 medewerkers die in 2018 zijn uitgestroomd, zijn er 3 medewerkers met ouderdoms- of keuzepensioen gegaan, 19 medewerkers zijn op eigen verzoek vertrokken, bij 3 medewerkers werd de tijdelijke aanstelling niet verlengd.

Interne mobiliteit heeft er in 2018 toe geleid dat 21 medewerkers hun loopbaan bij het waterschap in een andere functie of op een andere afdeling hebben voortgezet. Van het aantal afgeronde vacatures is in 2018 30% door interne doorstroming ingevuld. Dit was in 2017 ook 30 % (HR monitor sector Waterschappen 2016: 5,5%). Het streven van minimaal 25% is ruim behaald.

Gijs van der Brand

Als vergunningverlener was ik al een tijdje bezig met de voorbereidingen en volgen van de ontwikkelingen rondom de Omgevingswet. Als vergunningverlener ben je immers dagelijks bezig met huidige wetgeving (Keur) maar zeker ook met hoe deze wetgeving zich ontwikkeld.

In 2017 & 2018 ben ik intensief betrokken geweest bij de implementatie en doorontwikkeling van de applicatie Powerbrowser. Een nieuwe applicatie die door vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) wordt gebruikt en al is ingesteld op het zaakgericht werken. Een van de vereiste om technisch goed aan te kunnen sluiten op het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Het DSO moet landelijk gaan voorzien in de centrale en digitale uitwisseling van informatie tussen alle bevoegd gezagen van Nederland.
Tijdens deze projecten kwam ik er steeds meer achter dat digitale informatievoorziening steeds meer leidend wordt voor onze taken, (werk)processen en dienstverlening maar dat dit sterk afhankelijk is van de maatschappelijke ontwikkelingen, klantvragen en veranderende wetgeving. Ik kreeg daardoor steeds meer het besef dat ICT meer is dan alleen een technische digitaliseringsopgave. Als projectleider DSO probeer ik dus ook oog te hebben voor hoe deze opgave invloed heeft op onze dienstverlening (producten&diensten) en onze werkprocessen. Hiervoor werk ik ook veel samen met de afdelingen ICT en communicatie. Een behoorlijke persoonlijke uitdaging omdat ik wel veel inhoudelijk ervaring heb binnen het VTH-domein maar niet op het gebied van ICT en dienstverlening. Als projectleider heb ik een duidelijk opdracht: zorg dat het waterschap goed op het DSO wordt aangesloten. Een behoorlijke verantwoordelijkheid met een grote brok ICT waar ik nauwelijks ervaring en kennis van heb maar wel de ruimte vanuit de organisatie om dit zelf vorm te geven en in te vullen.

Om interne mobiliteit te bevorderen is in het wervings- en selectiebeleid van Aa en Maas verankerd dat elke vacature eerst intern wordt opengesteld. Ook medewerkers van waterschap de Dommel en waterschap Brabantse Delta kunnen hierop solliciteren. In principe wordt pas overgegaan tot externe werving wanneer een interne ronde volledig is afgewerkt.

Daarnaast hebben 46 medewerkers in 2018 tijdelijk een opdracht en/of werkzaamheden uitgevoerd voor een andere afdeling (2017: 38). Hierdoor wordt een extra verbinding tussen afdelingen gecreëerd en hebben medewerkers de kans om ervaring op te doen op een andere afdeling in een andere functie.

Ook in 2018 is toegewerkt naar een flexibele schil in het personeelsbestand. Dit heeft tot doel om ruimte te creëren en steeds weer nieuwe kennis binnen te halen. In 2018 is een flexibele schil bereikt van 11,2 % (2017 10,84 %). Bij de sector Waterschappen hadden in 2016 5% van de medewerkers een tijdelijke aanstelling. De wens om een flexibele schil van 5% te realiseren is behaald. Nieuwe medewerkers krijgen in eerste instantie een tijdelijke aanstelling van 1 jaar met de mogelijkheid deze nog voor 1 jaar te verlengen alvorens er naar een vaste aanstelling wordt overgegaan.

2.7 Trainees en stagiairs

Trainees en stagiairs zijn de werknemers van morgen. Waterschap Aa en Maas is een interessante werkgever. Om onze bekendheid te vergroten profileren we ons op de arbeidsmarkt. Het stagebeleid is hiervan een onderdeel. We wachten niet af tot opleidingen/ studenten ons benaderen voor een stageplek of afstudeeropdracht, maar nemen daarvoor zelf initiatief. We kijken in de organisatie waar de mogelijkheden zijn, formuleren een concrete opdracht en plaatsen deze op de wervingssite. Tevens zetten we gastdocenten bij opleidingen in en begeleiden medewerkers van het waterschap waterprojecten van scholieren en studenten.

In 2018 maakten 41 stagiairs gebruik van de mogelijkheid voor diverse stages; 19 meeloopstages en 22 afstudeerstages. We streven naar 20 stagiairs per jaar. Daarin zijn we dus ruimschoots geslaagd. In 2018 hadden we helaas geen afgestudeerde werkzoekenden via de Startersbeurs. In 2017 was dat er 1 en in 2016 nog 3. Het streven is om minimaal 1 werkzoekende via de Startersbeurs aan te trekken. In 2019 zullen we daar extra aandacht aan geven. Ook nemen we deel aan het Brabant brede traineetraject en het Nationaal watertraineeship van H2O waarbij jonge mensen de kans krijgen om ervaring op te doen bij verschillende overheden in Brabant.

>>> Overzicht aantal stagiairs en trainees

(Werk-) Stagiairs	2018	2017
Stagiairs	41	31
Werkstagiairs	0	1
Trainees	4	3

2.8 Social return / MVO

Het Waterschap verbindt aan de opdrachten die zij verstrekt de voorwaarde dat de opdrachtnemer het project mede tot stand brengt door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt bij de uitvoering te betrekken. Dit noemen we social return; de opdrachtnemer realiseert een maatschappelijke – sociale - bijdrage tijdens het uitvoeren van de opdracht. In 2018 is ongeveer de helft van de door het Waterschap gevraagde inzet social return al tot stand gekomen, de uitvoering loopt nog door in 2019.

Invulling vond plaats door het in dienst nemen van een persoon die voorkomt in het register banenafspraak, het realiseren van leerplekken voor de beroepsbegeleidende leerweg op de startniveaus van het Mbo (1 of 2) en de inzet van een bedrijf dat bovengemiddeld werkt met de doelgroep social return. Door het verbinden van social return aan de inkoop van projecten draagt het Waterschap bij aan een meer inclusieve maatschappij en wordt door de inzet van social return ook de sociale component van MVO ingevuld.

Om aan de wettelijke verplichting vanuit de Participatiewet c.q. Banenafspraak te voldoen moet Aa en Maas in de periode vanaf 2016 tot 2023 ca. 12/13 extra banen van 25,5 uur creëren voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (ca 9 fte).

Om aan de verplichting in het kader van de Banenafspraak te blijven voldoen en het quotum te halen is in 2017 een oplossing gevonden om deze maatschappelijke verantwoordelijkheid beter in te bedden binnen onze organisatie. Door per 1 januari 2018 lid te worden van De Schoonmaak Coöperatie draagt Aa en Maas bij aan het duurzaam inzetbaar houden van een aantal arbeidsparticipanten dat als schoonmaker bij Aa en Maas ingezet wordt. Deze arbeidsparticipanten tellen mee voor de wettelijke verplichting vanuit Banenafspraak. In 2018 waren dat gemiddeld 9 arbeidsparticipanten. Deze 9 opgeteld bij de 4 arbeidsparticipanten die bij ons in dienst zijn en 1 arbeidsparticipant die al jaren via een andere organisatie bij ons gedetacheerd is, voldoen we ruimschoots aan de Banenafspraak. Het streven blijft om het aantal arbeidsparticipanten dat bij ons in dienst is, te vergroten. Hierdoor worden we ook minder afhankelijk van de Schoonmaakoperatie.

Laura Jas

Ongeveer 8 jaar geleden heb ik mijn lichamelijke beperkingen opgelopen. Daarop volgde een uitgebreid revalidatietraject. Na het grotendeels afronden daarvan voelde ik al gauw de behoefte om aan de slag te gaan met een baan. Ik kwam bij UWV terecht en zij dachten dat Aa en Maas wel een passende werkgever voor mij zou zijn. Na een kennismakingsgesprek mocht ik hier, nu twee jaar geleden alweer, gaan starten met een proefplaatsing in het kader van de participatiewet. Wat was ik zenuwachtig! Zo'n grote organisatie, zoveel namen en gezichten..

Ik begon bij afdeling P&V met voornamelijk administratieve taken rondom het traject "Leiderschap in je loopbaan." Dat was erg leuk en hierdoor leerde ik de organisatie en mijn collega's al snel een beetje kennen. Nadat het grootste gedeelte van het Lijl-traject opgestart was ontstond er een periode waarin er even minder werkzaamheden voor mij waren. Ik moest toen voor mijzelf nagaan wat ik nu echt leuk vind om te doen, en waar ik goed in ben. Er kwam in die periode een plekje vrij bij afdeling P&O wat goed bij mij leek te passen en dat is uiteindelijk ook zo gebleken. Het liefst ben ik namelijk veel in contact met mensen.

Mijn plekje binnen de organisatie heb ik nu gevonden en ik heb een leuk en lekker druk takenpakket. Het organiseren van de introductiedag voor nieuwe medewerkers vind ik iedere keer weer erg leuk. Ook het behandelen van alles rondom stageplaatsen en het steeds meer betrokken raken in het traject rondom de participatiewet vind ik interessant en past echt bij wie ik ben!

3. Arbeidsvoorwaarden

Goede arbeidsvoorwaarden dragen ertoe bij dat het waterschap een aantrekkelijke werkgever is en blijft. Arbeidsvoorwaarden moeten daarom marktconform en dus voldoende aantrekkelijk, maar waar mogelijk ook modern vormgegeven zijn. Werkgever en werknemersorganisaties onderhandelen periodiek over de arbeidsvoorwaarden. De uitkomsten van deze onderhandelingen zijn voor alle waterschappen bindend en worden vastgelegd in de Sectorale Arbeidsvoorwaardenregelingen Waterschapspersoneel (SAW), de CAO voor deze sector.

In juni 2018 hebben de Unie van Waterschappen en de vakbonden het cao ondertekend voor de periode van 1 januari 2017 tot 1 januari 2020.

De samenleving, omgeving en wet- en regelgeving vragen van waterschappen om nieuwe vormen van werken, veranderende werkorganisaties en langer doorwerken van onze medewerkers. Medewerkers willen en moeten zich op hun beurt verder ontwikkelen via nieuwe vormen van werken en willen daarnaar beloond worden. Met dit CAO akkoord wordt met een viertal vernieuwingen meer inhoud gegeven aan de ambities op duurzame doorstroom en inzetbaarheid:

1. Ruimte voor het echte gesprek & waarderend belonen.
2. Vereenvoudiging en verbetering IKB.
3. Duurzaam doorstromen en vitaliteit.
4. Aandacht voor veilig en gezond werken.

Met een loonontwikkeling van 3,5% in 2018 en 3,25% in 2019 lopen de waterschappen goed in de pas met andere overheden.

Vanaf 1 januari 2018 zijn de Personeels- en salarisadministratie van de Brabantse waterschappen samengevoegd en is er gestart met de gezamenlijke uitvoering van de personeels- en salarisadministratie van de drie Brabantse Waterschappen.

3.1 Opleiden

Waterschap Aa en Maas heeft leren en ontwikkelen hoog op de agenda staan. De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in het zelfbewustzijn en eigenaarschap van medewerkers. Medewerkers zelf verantwoordelijkheid laten nemen voor hun duurzame inzetbaarheid. Zelf verantwoordelijk zijn voor het kunnen blijven uitoefenen van je functie, je kunnen blijven ontwikkelen en vitaal blijven. Het Persoonlijk Basis Budget (PBB) is een belangrijk instrument hiervoor. Van onze medewerkers heeft 85% vanaf de start van het PBB hiervan gebruik gemaakt. Dit varieert van inhoudelijke trainingen en opleidingen tot persoonlijke coaching, stoelmassages en loopbaantrajecten.
Naast het PBB bestaat er ook een centraal opleidingsbudget voor de wettelijk verplichte opleidingen, opleidingen ten behoeve van het door het waterschap aangeschafte programma's en applicaties, en voor activiteiten op het gebied van organisatieontwikkelingen. Ook is er ruimte voor medewerkers die een ontwikkelbehoefte en –vraag hebben, maar waarvoor het PBB niet (meer) toereikend is.
In 2018 hebben een behoorlijk aantal medewerkers deelgenomen aan opleidingen voor nieuwe vormen van werken zoals agile en lean. Binnen de Zuiveringen, bij Handhaving en Grondzaken en Inrichting zijn er Kennissessies geweest, waarin nagedacht is over wat de toekomst aan kennis en vaardigheden gaat vragen. Deze sessies krijgen in 2019 een vervolg. Het opleidingstraject voor de Adviseurs watersysteem (Ontwikkeling in het kader van 'wijzer onderhoud', 'slim beïnvloeden' en 'dienstverlening') is in 2018 succesvol afgerond. Een tweede LIJL traject is nagenoeg afgerond, in januari 2019 volgt nog een afsluiting en evaluatie. De geluiden zijn positief, deelnemers hebben stappen gezet in hun persoonlijke ontwikkeling. Twee van de deelnemers starten al per 1 januari 2019 in een leidinggevende functie. Gedurende het jaar zijn er verschillende teamtrajecten geweest gericht op teamontwikkeling. Er vinden veel gesprekken plaats met medewerkers om met behulp van verschillende instrumenten zoals de Strenght Finder en Insights het eigen talent verder te onderzoeken. Er zijn diverse activiteiten in het kader van Vitaliteit georganiseerd.

3.2 Brabant Aquademie

De Brabant Aquademie is het corporate leerhuis voor alle 1.300 medewerkers en managers van drie Brabantse waterschappen. Dit is een Winnend Samenwerken project. De Brabant Aquademie ontwikkelt leer- en ontwikkelprogramma's die aansluiten op de behoefte en de praktijk van eigen managers en medewerkers en de organisatie doelstellingen.

Jaar cijfers	Totaal aantal deelnemers	Deelnemers DD	Deelnemers AM	Deelnemers BD	Deelnemers Extern	Waardering (gem alle trainingen)
2018	850	384	290	174	2	8

In 2018 hebben in totaal 850 medewerkers (290 van Aa en Maas, 384 van de Dommel en 174 van de Brabantse Delta) deelgenomen aan de **51** trainingen/workshops die zijn verzorgd door de Brabant Aquademie. Dit is inclusief individuele coachingstrajecten en

exclusief diverse (team)talent ontwikkeltrajecten. Ten opzichte van 2017 is dit een grote stijging; in 2017 waren er 438 deelnemers. Met een gemiddelde waardering van de trainingen met een **8** is de tevredenheid van deelnemers over de trainingen goed op orde. De waardering is ten opzichte van 2017 zelfs iets gestegen (was 7,6).

Het programma Anders werken waarin medewerkers en leidinggevenden konden kennismaken met nieuwe Agile werkmethoden was zeer succesvol. Vooral naar Scrum was veel vraag. Hier zijn in de zomer extra workshops voor georganiseerd. Ook de workshop leidinggeven binnen LEAN processen is heel goed ontvangen. Deze is verzorgd door eigen medewerkers van de drie waterschappen. In 2018 zijn de voorbereidingen getroffen voor een kennis en netwerkevent voor facilitators van agile werkmethoden.

In 2018 zijn de eerste resultaten geboekt voor de leerlijn zuiveren. De eerste kennisdelingssessies zijn succesvol gegeven. Dit is de basis voor een verdere uitbouw van een leerlijn voor operators die in 2019 een vervolg moet krijgen.

Door de verbeterde verbinding met het management is een aantal grotere leervragen naar de Brabant Aquademie toe gekomen. Voorbeelden hiervan zijn Dirigeren & Meespelen, adviesvaardigheden, onderhoudsmanagement en mediawoordvoering. In al deze trajecten wordt zoveel mogelijk invulling gegeven aan learning on the job. We merken echter dat marktpartijen hier nog niet altijd op in kunnen spelen.

In augustus is een pilot gedaan met een Summerschool, door een 3tal workshops tegen een gereduceerd tarief aan te bieden. De workshops waren nagenoeg vol en werden erg gewaardeerd door de deelnemers. Evaluatie en vooruitkijken naar 2019 is afhankelijk van de capaciteit in de ondersteuning.

De trainingen Bestuurlijke sensitiviteit, workshops Insights en toegepaste hydrologie scoren als vanouds veel deelnemers en zijn ook in 2018 weer goed beoordeeld.

Els Aarts

Gebiedsgericht werken met Agile Portfolio Management

Gebiedsgericht werken raakt veel verschillende disciplines. Waarin we allemaal bezig zijn om vanuit onze eigen rol de doelstellingen van het waterschap te behalen. Om voldoende afstemming met elkaar te hebben en vooral ook overzicht te krijgen in programma en koppelkansen zijn wij gestart met de Agile methode. Met de post-it notitieblaadjes leek het in het begin of we vooral meer chaos aan het creëren waren. Echter niets bleek minder waar. We zijn allemaal enthousiast nu we merken dat we in een uur tijd alle benodigde punten met elkaar kunnen delen. In combinatie met een duidelijke gebiedskaart waarop ook de doelen van de gemeente staan beschikken over overzicht en kunnen we snel acteren. We weten wat onze doelen zijn en waar iedereen mee bezig is. Een mooie pus is dat het bijdraagt aan het team-gevoel. Samen bereiken we meer! En successen worden gevierd. Proost!

3.3 IKB, meer- en minderwerk

Arbeidsvoorwaarden zoals vakantiegeld, eindejaarsuitkering, levensloopbijdragen, collectieve resultatendeling en bovenwettelijk verlof zijn sinds 2012 vertaald in één geldbedrag, het Individueel Keuze Budget (IKB). Het IKB is gelijk aan de financiële waarde van deze oude arbeidsvoorwaarden. Medewerkers kunnen door middel van een digitaal systeem keuzes maken hoe zij dit IKB budget willen besteden. Men kan het gebruiken voor extra verlof, levensloop sparen, de financiering van de vakbondscontributie en financiering van opleidingen die niet door het waterschap vergoed worden. Tevens kan men zelf kiezen wanneer het budget uitbetaald dient te worden.

Vakbondslidmaatschap

Medewerkers kunnen IKB inleveren waardoor zij een belastingvoordeel ontvangen voor het voldoen van de contributie voor het vakbondslidmaatschap. Hiervan maakten 37 medewerkers gebruik.

Verlof kopen

Medewerkers hebben recht op 144 verlofuren bij een fulltime aanstelling. Deze verlofuren kunnen zij aanvullen door verlofuren te kopen vanuit het IKB. In totaal werd er door 128 medewerkers (27,6%) verlof gekocht.

Minder en meer werken

Conform de SAW bestaat jaarlijks de keuze om minder of meer te gaan werken met behoud van een aanstelling van 36 uur. Een medewerker met een voltijdsaanstelling kan ervoor kiezen zijn gemiddelde wekelijkse arbeidsduur te verlengen van 36 tot en met 42 uur per week (deeltijders naar rato). Een medewerker kan ook kiezen voor minder werken en wel van 35 tot en met 30 uur. De keuzes zijn pas toegestaan na een managementtoets. Dit houdt in dat de direct leidinggevende akkoord moet gaan met het verzoek en dit toetst aan het nut en noodzaak ervan. Daarnaast dienen de verzoeken van het meer- en minderwerk organisatie breed in balans te zijn. Er is door 24 medewerkers gekozen minder te werken (5,2%). De meeste medewerkers kiezen dan voor een 35-urige of een 34-urige werkweek (voor deeltijders naar rato dienstverband). Als bron wordt het salaris aangewend. Van de mogelijkheid om in 2018 méér te werken maakten 30 medewerkers gebruik (6,5%).

>>> Totaaloverzicht keuzes IKB en meer- en minderwerk 2018 in vergelijking met 2017

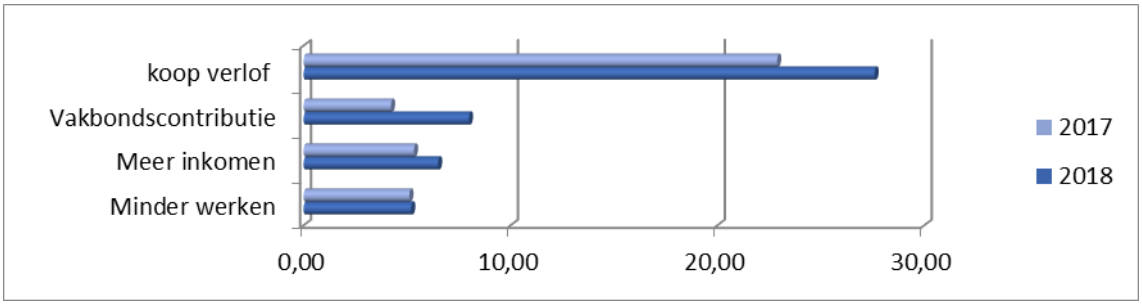

3.4 Seniorenbeleid

Binnen de SAW bestaat de mogelijkheid om gebruik te maken van seniorenverlof. De regeling biedt aan medewerkers van 55 tot 58 jaar de mogelijkheid tot het kopen van maximaal 125 verlofuren op jaarbasis. Vanaf 58 jaar kan de medewerker maximaal 250 verlofuren kopen. Wanneer de medewerker de voor hem geldende spilleeftijd heeft bereikt wordt dit recht verhoogd tot 500 uren. De seniorenregeling is vanaf 2009 vervallen en alleen toegankelijk voor medewerkers die op dat moment deelnamen.

In 2018 hebben 3 (in 2017: 5) medewerkers gebruik gemaakt van deze seniorenregeling.

Waterschap Aa en Maas heeft gekozen voor leeftijdsbewust personeelsbeleid. De verhoging van de AOW leeftijd zorgt ervoor dat medewerkers langer moeten doorwerken. Het waterschap verandert door technologische, sociale en maatschappelijke ontwikkelingen en toch wordt er van de medewerkers verwacht dat je tot je AOW fysiek en mentaal vitaal blijft. Dat is niet voor iedereen weggelegd, zeker niet als je jaren fysiek belastend werk hebt verricht of dat je door al die ontwikkelingen het gewoonweg niet meer kunt bijbenen.

De SAW kent geen regeling om oudere medewerkers generiek te ontzien, zoals bijvoorbeeld een generatiepact. Dat is vaak ook niet nodig, daarom zet Aa en Maas in op duurzame inzetbaarheid door maatwerk aan te bieden aan medewerkers met fysieke en/of mentale klachten om minder te gaan werken waardoor zij langer en op een gezonde manier door kunnen werken tot aan hun pensioen. Indien de medewerker ermee gebaat is worden ook specifieke ontzie maatregelen genomen.

3.5 Ouderschapsverlof

Medewerkers van waterschap Aa en Maas kunnen gebruik maken van de wettelijke regeling onbetaald ouderschapsverlof. In 2018 hebben 2 medewerkers (0,43%) gebruik gemaakt van de regeling onbetaald ouderschapsverlof. Een verlaging t.o.v. 2017, waar nog 4 medewerkers gebruik maakten van ouderschapsverlof.

Aart van Haarlem

Het ontwikkelen, vormgeven en organiseren van de kennissessies in het kader van ‘de juiste kennis in huis’ was voor mij in 2018 een leuke opgave. In samenwerking met Jonas Heffels hebben we met onze eigen Aa en Maas facilitators deze kennissessies begeleidt bij Zuiveren. Alle functiegroepen hebben in deze kennissessies nagedacht over de toekomst van het zuiveringsbedrijf en de impact op werken binnen zuiveren: Wat hebben we nodig om die toekomst daadwerkelijk te realiseren. Dit alles als een vervolg op de Veghel bijeenkomst “De toekomst, dichterbij dan je denkt”, waar de Afvalwaterstrategie gepresenteerd werd. De uitkomsten van deze sessies geven een impuls aan beelden over hoe functies zich (nu al) ontwikkelen, functies veranderen en het ontstaan van nieuwe functies. En wat een vergezicht leek, maar dichterbij blijkt te zijn dan gedacht; een virtuele zuivering als leer- en ontwikkelomgeving voor ons zuiveringsbedrijf!

4. Kwaliteit, arbeidsomstandigheden en milieu

4.1 Ziekteverzuim

Het waterschap streeft naar een percentage ziekteverzuim van ≤ 3 % en een meldingsfrequentie van ≤ 1.1. In 2018 bedroeg het ziekteverzuimpercentage 3,7 % (in 2017: 3,47%) gebaseerd op 365 dagen/jaar.

Bij de meldingsfrequentie gaat het om het aantal verzuimmeldingen gedeeld door het aantal medewerkers. In 2016 bedroeg de meldingsfrequentie 0,94, in 2017 0,84 en is in 2018 gestegen naar 1,00. De gemiddelde verzuimduur bedroeg 13 dagen. In 2017 waren dit 21,5 dagen.

Het verzuimpercentage en de meldingsfrequentie zijn in 2018 licht verhoogd. De gemiddelde verzuimduur is sterk verlaagd. Meer medewerkers hebben kort verzuim, er zijn minder medewerkers met langdurig verzuim. Volgens het CBS is 2018 begonnen met bovengemiddeld ziekteverzuim vanwege een griepepidemie.

Het nulverzuim in 2018 (medewerkers die zich niet ziek hebben gemeld) is 39%.

Het ziekteverzuimpercentage bij openbaar bestuur en overheidsdiensten in 2018 is 5,6%(CBS). Binnen Waterschap Aa en Maas ligt het verzuimpercentage onder vrouwen hoger dan bij mannen .

>>> Verzuimpercentages kort-middel-lang 2018

	Verzuimpercentage		
	kort	**middel**	**lang**
Man	0,62	0,5	2,07
Vrouw	0,73	0,72	3,13
Totaal	0,65	0,56	2,38

Waterschap Aa en Maas krijgt, onder andere als gevolg van het langer doorwerken, vaker te maken met medewerkers die vanwege gezondheidsklachten niet meer volledig inzetbaar zijn. Deze groep bestaat nu uit ongeveer 4% van het totaal aantal medewerkers. Deze medewerkers zijn beperkt inzetbaar. 2 Medewerkers zijn opgenomen in de algemene dienst, voor de andere medewerkers uit deze groep worden de werkzaamheden deels opgevangen door collega's en deels door inzet van anderen.

De verhoging van de AOW leeftijd zorgt ervoor dat medewerkers langer moeten doorwerken. Het waterschap verandert door technologische, sociale en maatschappelijke ontwikkelingen en toch wordt er van de medewerkers verwacht dat je tot je AOW fysiek en mentaal vitaal blijft. Dat is niet voor iedereen weggelegd, zeker niet als je jaren fysiek belastend werk hebt verricht of dat je door al die ontwikkelingen het gewoonweg niet meer kunt bijbenen. Waterschap Aa en Maas probeert vanuit goed werkgeverschap hierop in te spelen door maatwerkoplossingen en ontzie- en stimuleringsmaatregelingen, die de duurzame inzetbaarheid van deze medewerkers

bevorderen, aan te bieden waarbij men kijkt naar wat nog wel kan, in plaats van wat niet kan.

In onderstaande grafiek is zichtbaar dat het verzuimpercentage bij medewerkers > 65 jaar hoog is, dit wordt o.a. veroorzaakt door het lage aantal medewerkers in deze leeftijdsgroep. De meldingsfrequentie is het hoogst bij medewerkers < 25 jaar en de groep tussen 35 tot 44 jaar. Volgens het CBS verzuimen oudere werknemers langer dan jongere vanwege langdurige aandoeningen. Onderzoek laat zien dat jongere medewerkers vaker ziek zijn met een korte verzuimduur en naarmate de medewerker ouder worden ze minder vaak ziek zijn, maar wel met een langere verzuimduur (bron: CBS). Ook bij Waterschap Aa en Maas ligt het verzuimpercentage bij oudere werknemers hoger, dan bij jongeren.

>>> Ziekteverzuimstatistiek per leeftijdscategorie 2018

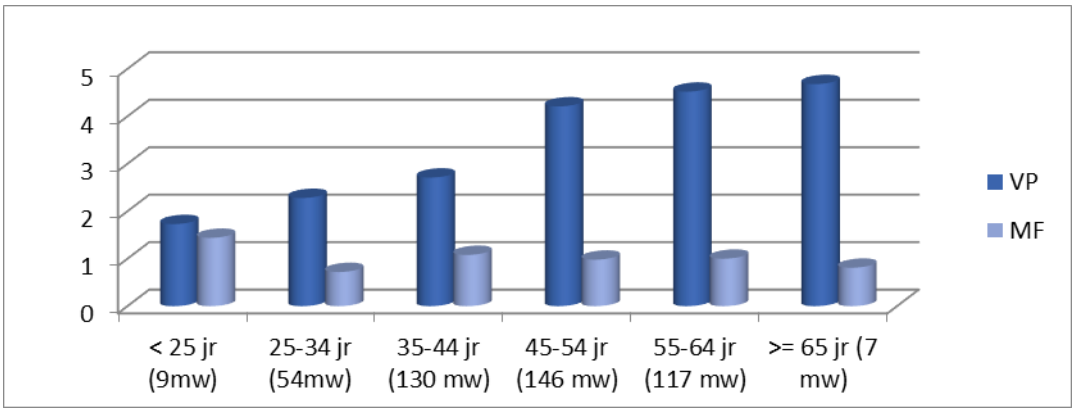

Toelichting:

VP = het ziekteverzuimpercentage; dit is het totaal aantal ziektedagen gedeeld door het totaal aantal beschikbare dagen (inclusief weekend). Op jaarbasis betekent dit dat het aantal ziektedagen wordt gedeeld door 365.

MF = de meldingsfrequentie; van het ziekteverzuim is het aantal verzuimmeldingen gedeeld door het aantal medewerkers.

4.2 Zorg voor veiligheid en gezondheid

Structurele aandacht voor arbeidsomstandigheden

Ook in 2018 was er weer volop aandacht voor veilige en gezonde arbeidsomstandigheden voor alle medewerkers. Vanuit de opvatting dat medewerkers het werk veilig moeten kunnen uitvoeren zonder dat de gezondheid in gevaar komt, is er structurele en integrale aandacht voor arbeidsomstandigheden. Dit realiseert Aa en Maas door het toetsen van de onderwerpen aan wet- en regelgeving waaronder de Arbocatalogus Sector Waterschappen. Denk hierbij aan de onderwerpen 'knellen, pletten en snijden', 'publieksagressie', 'besloten ruimten', 'biologische agentia', 'struikelen, uitglijden vallen', 'psychosociale Arbeidsbelasting (PSA)' en alleen werken'. In 2018 is 'Explosieveiligheid (ATEX)' aan de Arbocatalogus toegevoegd.

Kijkend naar Veiligheid en Gezondheid focust het waterschap zich op preventie. Door goed werkgeverschap biedt Aa en Maas zijn medewerkers de randvoorwaarden het werk veilig en gezond te kunnen verrichten.

Daarnaast biedt Aa en Maas periodiek aan alle medewerkers een scan 'Duurzame Inzetbaarheid' (PAGO/PMO) aan. Deze scan draagt enerzijds bij aan het inzichtelijk maken van arbeidsrisico's en anderzijds aan het signaleren en in kaart brengen van gezondheidsrisicofactoren en gezondheidsklachten. Door middel van een vragenlijst en gezondheidsonderzoeken ontstaat inzicht in de arbeidsrisico's en de huidige mentale en fysieke gezondheid, het werkvermogen en het welbevinden van medewerkers.

In december 2018 zijn er verhoogde concentraties legionella aangetroffen bij de RWZI Den Bosch. Het betrof een ander type legionella dan waar de meeste mensen ziek van worden. Er zijn diverse maatregelen getroffen om de kans op verspreiding te minimaliseren, direct betrokkenen zijn geïnformeerd en er zijn aangescherpte maatregelen voor medewerkers en bezoekers afgekondigd.

Duurzame inzetbaarheid medewerkers en vitaliteit

Onder de noemer van 'Vitaal aan de slag' besteedde het waterschap in 2018 structureel aandacht aan vitaliteit. Aan de hand van een jaarkalender is iedere maand een vitaliteitsthema belicht voor medewerkers van Aa en Maas. Dit is geïnitieerd vanuit de themagroep Vitaliteit in samenwerking met de Brabantse waterschappen en spoor MOOi-ik.
Ook stimuleert Aa en Maas zijn medewerkers meer te bewegen, maakt gezondheid bewust onderdeel uit van de aanbesteding catering en is er een start gemaakt naar een rookvrij Aa en Maas medio 2020. Aa en Maas biedt rokende collega's de mogelijkheid om deel te nemen aan een uniek "stoppen met roken" programma.

Ongevallen/incidenten

Afgelopen jaar zijn er organisatie breed 51 incidenten geregistreerd en geanalyseerd. Het melden van incidenten wordt actief gestimuleerd. Binnen de gemelde incidenten is de volgende opdeling te maken: 29 bijna ongevallen/onveilige situaties, 12 bedrijfsongevallen (waarvan 1 met 1 dag verzuim. Het betrof een medewerker van een externe partij), 5 meldingen van Publieksagressie, 3 meldingen van onwel worden en 2

(woon-)werk verkeer incidenten. Aa en Maas streeft er naar zoveel mogelijk meldingen te registreren en te analyseren. Geen van de ongevallen was van dien aard dat deze gemeld moest worden bij de inspectie SZW. Door middel van oorzaak- en preventieanalyses verkrijgt het waterschap een juist beeld over de toedracht van de (bijna) ongevallen/incidenten. Naast het treffen van corrigerende maatregelen bekijkt de organisatie hoe men dergelijke situaties in de toekomst kan voorkomen.

Arbo opleidingen

Binnen Winnend Samenwerken werkt men aan een nieuwe opzet voor de Veiligheidsopleidingen. Waarbij tijdens een veiligheidspraktijkdag in een ochtend meerdere onderwerpen aan bod komen. De BHV organisatie heeft haar deskundigheid op niveau gehouden door deel te nemen aan EHBO en BHV opleidingen, bijscholingen en oefeningen. Het minimale niveau van de BHV'ers is een Basisopleiding BHV aangevuld met een EHBO-diploma, kortweg BHV+ genoemd. Alle BHV'ers hebben de opleiding BHV+ EHBO gehad, inclusief gebruik defibrillator (AED). Jaarlijks vindt herhaling van deze lessen plaats. Medewerkers die veel alleen werken volgen eens per drie jaar de training 'Zelfredzaamheid'. Ten behoeve van de BHV hebben we op alle locaties passende middelen, zoals brandblusmiddelen en EHBO-middelen. Op het hoofdkantoor, de districten en alle bemande rioolwaterzuiveringsinstallaties is een AED aanwezig.

Werkplekscan

Medewerkers kunnen klachten ontwikkelen als gevolg van werkhouding, werktechnieken, werkplekinrichting en/of werkindeling, zowel op kantoor als in het veld. Als hier aanleiding toe is bezoekt een V&G-medewerker individuele werkplekken.

RI&E (Risico-inventarisatie en –evaluatie)

Een RI&E is een in de Nederlandse Arbeidsomstandighedenwet genoemd middel ter bevordering van veilig en gezond werken. In 2018 is de RI&E van waterschap Aa en Maas geüpdatet en is een begin gemaakt met de opvolging van de plannen van aanpak. Met het uitvoeren van de RI&E is beoogd een bijdrage te leveren aan de volgende doelstellingen: compliance met wet- en regelgeving, compliance met OHSAS-18001 voor de afvalwaterketen, veiligheid en gezondheid voor medewerkers en derden binnen Aa en Maas structureel verbeteren, planmatig aanpakken en beheersen van veiligheids- en gezondheidsrisco's binnen Aa en Maas en beschikken over een actueel risicobeeld van de organisatie.

4.3 Integriteit

Integer handelen is een kerncompetentie van Aa en Maas. Jaarlijks wordt inzicht gegeven in de integriteitskwesties die zich binnen de organisatie hebben voorgedaan en worden deze besproken.

Ongewenste omgangsvormen

Waterschap Aa en Maas heeft een externe en interne vertrouwenspersoon ongewenste omgangsvormen. Ongewenste omgangsvormen zijn o.a. seksuele

intimidatie, agressie en geweld en pesten. De aandacht voor integriteit wordt vastgehouden in de gesprekscyclus en bij het afdelingsoverleg waar aandacht wordt gevraagd voor dit onderwerp.

De externe klachtencommissie en -procedure en externe vertrouwenspersoon in het kader van ongewenste omgangsvormen / seksuele intimidatie is ondergebracht bij de ArboUnie.

In 2018 hebben zich twee medewerkers bij een interne vertrouwenspersoon gemeld. De aard van de meldingen betrof intimiderend of ongewenste omgangsvormen vanuit een leidinggevende. Dit werd zo ervaren door beide melders. De medewerkers hebben advies ontvangen hoe te handelen en op welke wijze het gesprek aan te gaan. In overleg met de vertrouwenspersoon was de keuze van de melder om in geen van beide gevallen formele actie te ondernemen ten aanzien van de aangeklaagden. Vooralsnog hebben medewerkers dit zelf opgelost. Eén van de meldingen is afgerond. De andere loopt nog.

In 2018 is drie maal beroep gedaan op de externe vertrouwenspersoon van de Arbo Unie m.b.t. ongewenste omgangsvormen. Er zijn geen formele klachten ingediend.

Huis der klokkenluiders

In het kader van het integriteitsbeleid heeft het waterschap zich voor wat betreft de externe procedure klokkenluidersregeling aangesloten bij de Commissie Klokkenluiders Gemeentelijke Overheid. Bij Waterschap Aa en Maas is in 2013 een interne vertrouwenspersoon voor de klokkenluidersregeling aangesteld. Van de Commissie Klokkenluiders Gemeentelijke Overheid hebben wij in 2018 geen melding van een vermoeden van een misstand ontvangen. Als gevolg daarvan heeft de commissie geen onderzoek verricht en geen advies uitgebracht. Ook de interne vertrouwenspersoon heeft geen melding ontvangen.

Bart Verberkt,

Renoveren is heel veel leren. In 2015 ben ik betrokken geraak bij de renovatie van rioolwaterzuivering ’s-Hertogenbosch. Op dat moment was de voorbereidingsfase al helemaal afgerond, de aanbesteding net achter de rug en stond de aannemer op het punt om met de verbouwing te starten. Voor mij is dit project heel dynamisch, leerzaam en veelzijdig. Met het projectteam wordt hard gewerkt aan het realiseren van de projectdoelen. Daarnaast probeer ik ook het beheerteam te ondersteunen waar dat kan. Dit team heeft vanaf de start van de verbouwing in 2015 heel veel meegemaakt. Waar ze voor 2015 een vaste routine hadden is nu alles op zijn kop gegooid. Veel nieuwe technologieën waar ze mee werken en de dagelijkse verassingen waar ze voor komen te staan (van stroomuitval tot lekkages).

De zuivering is nu een energiefabriek geworden. Hierdoor hebben we veel samenwerkingen met andere partijen. Zo verkopen we biogas aan de Afvalstoffendienst en aan Heineken en kopen we weer warmte in van de Afvalstoffendienst. Mooie initiatieven waar veel werk in gaat zitten om ze op te starten (technisch, administratief, operationeel). Lastig in het project is de manier van aanbesteden (UAV-GC). Dit houdt in dat de ontwerpverantwoordelijkheid geheel bij de aannemer ligt. Als waterschap hebben we weinig tot geen invloed op de planning en de technieken die gerealiseerd worden. Dit is jammer voor de technoloog maar zo kan de markt wel laten zien waar ze toe in staat is.

5. De ambities van MOOi voor 2019

MOOi-ik

De toenemende krapte op de arbeidsmarkt ontgaat ook ons niet. Soms zijn een andere manier van werven en meerdere werving & selectierondes nodig om een geschikte kandidaat te vinden. Wij gaan verkennen of het past en nuttig is om, in samenwerking met één of meer andere partijen, een trainee met technische achtergrond aan te trekken en op te leiden. Vitaliteit krijgt onverminderd de aandacht. Stoppen met roken en verminderen van werkdruk zijn thema's die dit jaar meer aandacht gaat krijgen. Wat leiderschap betreft raken we inmiddels vertrouwd met de aangepaste gesprekscyclus. Hier gaan we mee door en blijven ons hierin verder ontwikkelen. Ook blijven we onze medewerkers vooral inzetten op hun talenten. We gaan ons daarnaast richten op het ontwikkelen van resultaatverantwoordelijke teams. De pilot loopt bij de afdelingen onder zuiveren. Tijdig de juiste kennis ontwikkelen wordt steeds belangrijker. Bij de afdelingen onder zuiveren is een pilot gestart om op een meer praktische wijze samen in beeld te brengen welke kennis nodig is en hoe deze te ontwikkelen of in te kopen. Die pilot krijgt een vervolg in 2019.

MOOi-Aa en Maas

In het kernteam MOOi Aa en Maas wordt gewerkt aan slimmer werken, in 2019 gaan we door met de optimalisering van lean werken, de inbedding van leren en verbeteren binnen lean. We gaan ook onderzoeken hoe we andere vormen van werken vorm willen geven. Er wordt met name gewerkt aan een agile mindset en werkwijze. Allerlei nieuwe agile werkvormen zullen verder in de organisatie uitgezet worden. De digitale transformatie gaat veel invloed hebben op onze manier van werken, de vertaling van de ontwikkelingen binnen de digitale transformatie naar onze processen en medewerkers staat op de agenda. We gaan verder met de voorbereiding op de Omgevingswet. Om slimmer te gaan werken wordt ook gewerkt aan de kwaliteit van onze advisering. De versterking van het adviseurschap, verbetering relatie opdrachtgever en adviseur staat in 2019 op de agenda. Er wordt vormgegeven aan een ontwikkelprogramma hiervoor.

Mooi Klant

Binnen het gebiedsgericht werken wordt in 2019 gewerkt aan gebiedsgericht programmeren en de verdere doorontwikkeling van de gebiedsteams. Concreet wordt er aan de slag gegaan met agile portfolio management, een nieuwe werkwijze om samen met de externe partners opgaven op te pakken. De verdere uitwerking van ketensamenwerking (systeem en keten, bedrijven en gemeenten) staat op de agenda. Er wordt ondersteuning geboden bij Weer, een uitdaging en de afvalwaterstrategie. Multischalig denken en doen krijgt verder vorm.
Binnen het thema dienstverlening wordt gewerkt aan en visie op dienstverlening, vindt er een tevredenheidsonderzoek plaats (klachten en meldingen) en wordt gewerkt aan de digitalisering van klantprocessen en klantdiensten.

Pim Rijkers

De wekelijkse Bootcamp wordt uitgevoerd in teamverband met zo'n 25 deelnemers vanuit Aa en Maas onder professionele begeleiding van een fitnessinstructeur. Het doel is om de kracht en uithouding te verbeteren door intense groepstrainingen gedurende de periode van een uur. Door het teamverband sporten wij als collega's intenser dan ze individueel zouden doen, zodat de efficiëntie van de training verhoogt. Dit bied ontspanning, plezier en een betere conditie en weerstand. (wat weer ten goede komt aan de organisatie natuurlijk)

Het uiteindelijke doel van MOOi-ik vitaliteit is dat we als organisatie flexibel en slagvaardig zijn en kunnen inspelen op veranderende behoeften in onze omgeving. Dit vraagt om krachtige mensen. Mensen die hun werk goed willen doen, zich willen blijven ontwikkelen en daar de verantwoordelijkheid voor nemen. Dat stimuleren we door te blijven investeren in onder andere de vitaliteit van onze medewerkers waardoor deze duurzaam inzetbaar zijn, blijven ontwikkelen en kennis op peil houden

De jury over Waterschap Aa en Maas *Deze overheidsorganisatie gaat tot het uiterste om te innoveren en hun grenzen te verleggen, waarbij de ontwikkeling van de medewerker centraal staat. De organisatie heeft aangetoond over een groot lerend vermogen te beschikken door het toepassen van 'learning by doing' en uit het feit dat meer dan eenderde van de medewerkers een opleiding volgt in de Brabant Aquademie. Het waterschap besteedt veel tijd om duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief te zijn. Aa en Maas is koploper op het gebied van digitale transformatie en geeft dit onder andere vorm in haar eigen datalab. In dit datalab wordt onderzocht hoe geoptimaliseerd kunnen worden op basis van kunstmatige intelligentie.*

UITGELICHT: HRM EN OPLEIDEN

Gesprekscyclus en prestatiebeloning jagen nodeloze competitie aan

Belonen door waarderen

Werkplan-, functionerings- en beoordelingsgesprekken, met als leidraad een afvinklijstje, zijn verleden tijd bij Aa en Maas. Volgens directeur Leo Smit ondermijnt dit systeem een goed gesprek. "Bovendien jaagt het een nodeloze competitie aan en vreet het energie." Wat werkt dan wel?

Lenna van de Wiel: "De gesprekscyclus maakte mij medewerker eerst onzeker."

DOOR NICOLE VAN HEESWIJK

"Het gesprek en de waardering van medewerkers moeten juist inspireren en energie geven", vindt Smit. "Daar past het systeem van prestatiebeloning, uitgedrukt in euro's en gekoppeld aan gradaties a, b, c, d,.. echt niet meer bij."

Denken medewerkers hier net zo over? OR-lid Lenna van de Wiel: "De gesprekscyclus maakte mij medewerker eerst onzeker: dus ik het wel goed en wordt dat wel gezien? Nu de gesprekscyclus passé is, gaat het veel meer over persoonlijke ontwikkeling en je betekenisvol voelen. Je staat zelf aan het roer en kunt je leidinggevende aangeven wat je nodig hebt en hoe vaak je een gesprek wilt. En wil je je werkplan aan de wilgen hangen omdat dit jou niets brengt, prima! Je waardering hangt niet meer af van die papieren tijger. Die vrijheid voelt goed."

Naast het doorbreken van de gesprekscyclus is er ook bewegingsvrijheid voor de wijze van belonen. Waarderen is het nieuwe belonen bij Aa en Maas. En zonder gesprekscyclus is het iets van alledag geworden. "Passend in het tijdsbeeld van nu", zegt Smit. "Op social media worden likes ook op elk moment van de dag geplaatst. Wij bewegen hierin mee. Waarderen kan bijvoorbeeld ook, elk moment van de dag, via WhatsApp. Of je loopt voor een compliment bewust naar een collega. Boter bij de vis!"

Badeendje

Zijn beloningen in euro's dan van de baan? Smit: "Nee, dat niet, maar we belonen wel vaker in de vorm van een persoonlijk cadeautje: voor de één een stipcursus en voor een drijvende kracht een badeendje. Waarderen wordt beleven. De impact hiervan is groter en beklijft beter."

Van de Wiel: "Elke afdeling krijgt nu een budget om de waardering van collega's zelf te organiseren. Mijn leidinggevende haalde bij het team positieve feedback op voor alle collega's. Hiervan maakte zij persoonlijke complimentenslingers. Bovendien gaven alle collega's tips voor leuke cadeaus. Een andere afdeling wendde het budget deels aan voor een innovatieve workshop singularity."

Energiegevend en inspirerend

Het doorbreken van de gesprekscyclus en de nieuwe vorm van belonen ontwikkelde Aa en Maas met de OR, medewerkers en management. Over het effect hiervan op de organisatie zegt Smit: "Het gesprek en de waardering zijn weer energiegevend en inspirerend. En medewerkers maken zichzelf minder kwetsbaar als ze hun geluksgevoel niet alleen laten afhangen van de waardering van de leidinggevende. Het maakt hen krachtiger. Dit brengt ook de organisatie verder." Een mooie opsteker voor de nieuwe cao!

Nicole van Heeswijk is adviseur in communicatie/communicatie

Positieve feedback door middel van een persoonlijke complimentenslinger.

WATERKRACHT

‘Eigen baas’ bij Aa en Maas

Aa en Maas werd in 2014 en 2015 genomineerd als beste overheidsorganisatie door de Stichting Innovatie, Kwaliteit en Professionaliteit Openbaar Bestuur. Waar heeft het Brabantse waterschap die eer aan te danken?

Jan Verhaar en Marieke Boer: "We gaan in ontwikkeling van medewerkers investeren."

DOOR WILLEM PEKELDER

Aa en Maas kent een meerjarenplan voor organisatie-ontwikkeling dat MOOI heet. Met doelstellingen als ‘we leunen de klant en zijn omgeving, we weten ons waarmaakbaar, maken eigenaarschap, werken samen en staan bekend als energiek en betrokken’. Alle medewerkers bij het waterschap worden verplicht op te gaan. Het resultaat: ziekteverzuim is vaak laag, de medewerkerstevredenheid hoog, 7,8 (cijfer) en de klantwaardering 7,6. Een gesprek met directeur Peter Verhaar en afdelingshoofd Grondzaken en Inrichting Sjraa de Boer over het ‘wonder’ van Aa en Maas.

Wie verdient hier de eer voor?

Verhaar: "Dat we die resultaten vooral aan onze medewerkers hebben te danken. Wat de organisatie te bieden heeft, de cultuur, de persoonlijke ontwikkelkansen en ons eigen bijdragen te leveren. De verantwoordelijkheden liggen laag in de organisatie."

De Boer: "Daar herken ik me in. Ik ben hier in 2009 als medewerker begonnen, maar stapte drie jaar daarna over naar het managementteam. Ik zag een hoop onderwerpen die je hier alle kanten op zou kunnen gooien. En soms is er veel binnen de organisatie."

Verhaar: "Sara is een goed voorbeeld van hoe ons talentenprogramma werkt. Het is een traject van twee jaar, waarin medewerkers worden klaargestoomd voor de volgende stap in hun loopbaan."

De Boer: "Tijdens het talentprogramma hield ik mij bezig met de vraag of ik het lef kon vinden om een leidinggevende te worden. Ik heb veel over mijzelf geleerd. Vooral ook over wat me weerhield. Belemmeringen hijvoorbeeld. Omdat je samen met strijd cursus gaat, uit angst anderen voor het Hoofd te stoten. In zo'n traject met, in mijn geval, twaalf collega's, merk je dat anderen met dezelfde vragen zitten. Daardoor word je milder in je oordeel en in je wens tot veranderen en jezelf."

Verhaar: "Het is een heel hechte groep geworden, die elkaar feedback geeft. Er staat een tweede talentenprogramma op stapel, dat deze keer uit de eerste groep wordt georganiseerd."

De Boer: "Het traject is niet voor een uitnodiging is kennelijk wel in vuur gloeiend en jouw. Sommigen ontdekken, bijvoorbeeld dat niet leidinggeven, maar een nog betere adviseur worden voor hen de volgende stap is."

Verhaar: "Met leidinggevenden bekijken wij met name persoonlijke ontwikkeling. Dat betekent niet per se een managementfunctie. Het houdt vooral in dat je meer sturing en duidelijkheid laat aan het werk dat je al doet. Dat je dichter bij jezelf komt en daardoor beter werkt in je werk. Tegenwoordig, het is ook een psychologisch proces. Zelf, talentenprogramma's kunnen je daarbij helpen."

De Boer: "Medewerkers krijgen de vrijheid om zelf hun loopbaan uit te denken en hiervoor beroep zelf het gesprek met hun leidinggevende te regelen. Het fijnste van dit jaar is wel dat we, met de ontwikkelings- en talentenprogramma's, nog niet meer wegen."

Technische vragen

Door de heer Gijsen van de fractie Geborgden zijn technische vragen gesteld over de 'Jaarrekening 2018 waterschap Aa en Maas'. Hieronder treft u het antwoord op de gestelde vraag aan.

Vraag 1
Ten aanzien van de jaarrekening sluit het overzicht op pagina 91 (saldo 2809) inzake de resultaatbestemming niet aan op het voorstel op pagina 124. Dat sluit namelijk op 2,309. Graag even toelichting op de verschillen

Antwoord:
De tabel op pagina 91 is de tabel die het resultaat ad. € 2.809.171 voor Watersysteembeheer aangeeft vóór resultaatbestemming (zie hierna tabel 2.2.1.5).

De tabellen op pagina 124 sluiten inderdaad met een saldo van € 2.309.171 maar dit is na bestemming van het resultaat. Bij de inleiding van de jaarrekening is op pagina 9 het volgende aangegeven:

"***Voorstellen binnen deze Jaarrekening***
Ook wordt in het Voorstel en Besluit binnen deze Jaarrekening, conform het Bestuursverslag t/m juni 2018 d.d. 12 oktober 2018, in het kader van de resultaatbestemming, een bestemmingsreserve gevormd voor baggeren om de contractuele verplichtingen voor groot onderhoud na te komen.
In de VJN 2018 is aangegeven dat door een evenwichtige kostenverdeling in 2018 en 2019 het baggerbudget voor deze jaren ontoereikend is om de contractuele verplichtingen voor groot onderhoud met de gemeente 's-Hertogenbosch na te komen. Voor de dekking van 2019 zal via de jaarverslaglegging, als onderdeel van de resultaatbestemming, een bestemmingsreserve worden gevormd."
Door het instellen van de bestemmingsreserve wordt voldaan aan het gestelde in het Bestuursverslag tm juni 2018 (zie de tabel hierna).

2.2.1.5 Nog te bestemmen resultaat

Na verwerking van alle gegevens ten behoeve van Watersysteembeheer resulteert een voordelig saldo van € 2.809.171. Bestemming van dit saldo wordt in onderstaande staat weergegeven.

Tabel 34: Saldobestemming (€ 1.000)*

Soort	Ontvangsten	Begroting	Verschil	Bestemming reserve conform begroting doorgevoerd als werkelijk in jaarrekening	Resultaat bestemming	Correctie geboekte mutatie tov werkelijk
Ingezetenen	17.875	17.459	416	675	260	416
Gebouwd	37.017	34.937	2.080	1.582	-499	2.080
Ongebouwd	7.644	7.761	-118	55	173	-118
Natuurterreinen	64	61	2	1	-1	2
*Egalisatiereserve Watersysteembeheer**				-858	-2.742	429 *
Totaal Watersysteembeheer	**62.599**	**60.219**	**2.380**	**1.455**	**-2.809**	**2.809**

*om het juiste saldo te verantwoorden in de jaarverslaglegging is het saldo (€ 1.455) van de reeds doorgevoerde mutaties volgens de begroting gecorrigeerd binnen deze telling.

In te stemmen met de volgende resultaatbestemmingen:

Jaarrekening 2018	WSB	ZB	Totaal
Resultaat jaarrekening voor bestemming	**€ 2.809.171**	**€ 5.651.473**	**€ 8.460.644**
Bestemmingsvoorstel bij besluitvorming:			
Af: Vorming van een bestemmingsreserve voor het in stand houden van rwzi Oijen voor en tijdens de renovatie.		€ -1.250.000	€ -1.250.000
Af: Vorming van een bestemmingsreserve voor baggeren om de contractuele verplichtingen voor groot onderhoud na te komen	€ -500.000		€ -500.000
Resultaat na bestemming	**€ 2.309.171**	**€ 4.401.473**	**€ 6.710.644**

Vraag 2
Op het overzicht DNB op pagina 76 staan twee verschillende % vermeld mbt het aandeelhouderschap van Aa en Maas. Bij bestuurlijke belang staat 28,8 en bij deelnemende partijen 29,43. Wat is het nu ?

Antwoord:
Op 01-01-2018 had Aa en Maas 28,8% van de aandelen van SNB. In 2018 heeft Waterschap Rivierenland haar aandelen verkocht aan SNB en heeft SNB deze aandelen "ingetrokken". Hierdoor ontstaat een ander verdelingspercentage van het aantal aandelen waarbij het percentage aandelen van Aa en Maas stijgt van 28,8% van Aa en Maas naar 29,42%. Voor de volledigheid was het juister geweest de mutatie en de reden van deze mutatie te vermelden bij deze verbonden partij.

è

Toelichting:
Technische vragen zijn vragen die moeten leiden tot een beter begrip van een voorliggend vraagstuk/voorstel. Vragen dus over feiten en de uitleg daarvan; net zoals verzoeken om verheldering van onduidelijk ervaren formuleringen. Kortom, al die vragen die bijdragen aan een betere voorbereiding van het AB- of commissielid zónder een voorschot te nemen op het te voeren politieke debat.

AB voorblad

Datum vergadering: 16 mei 2019 **Agendapunt**: 4.C. **Projectenboeknummer en -naam:** Natte natuurparle Sang en Goorkens **Corsa dossiernummer:** **Voorstelnummer BABS**: 48418

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s)	**Portefeuillehouder(s)**
Cie. WB 16-05-2019	Groot, E.H.J.M. de

Agendaonderwerp: Natte natuurparels Wijboschbroek en Sang en Goorkens
Voorstel: 1. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 205.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Wijboschbroek. 2. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 325.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Sang en Goorkens.

Besluit:	**Mij bekend,** **De secretaris,**

Bij het onderwerp: Liggen de volgende stukken ter inzage:
De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden: 1. Bijlage 1 Financiële paragraaf 2. Bijlage 2 Raming

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 7 JUNI 2019

VOORSTEL:
1. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 205.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Wijboschbroek.
2. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 325.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Sang en Goorkens.

PROBLEEMSTELLING
Op 25 mei 2016 is de Samenwerkingsovereenkomst ter uitvoering waterdoelen (STUW) ondertekend door de provincie en de Brabantse Waterschappen. Hierin zijn afspraken gemaakt over onder andere de realisatie van de Natte natuurparels in ons beheersgebied. Omdat de realisatie ver achterblijft bij de doelstellingen is besloten enkele obstakels in de grondverwerving weg te nemen en verdere afspraken te maken tussen de provincie en het waterschap. Deze zijn inmiddels bekrachtigd door het ondertekenen van de samenwerkingsovereenkomst (SOK) op 27 februari 2019. Op basis van deze afspraken is besloten de twee natte natuurparels Sang en Goorkens en Wijboschbroek als projecten op te pakken en ons actief te begeven op de grondmarkt. De projectteams zijn inmiddels geformeerd en zijn gestart.

BEOOGD EFFECT
De projecten Wijboschbroek en Sang en Goorkens zijn erop gericht om de verdrogingsbestrijdingsdoelen zo spoedig mogelijk te halen.

ARGUMENTEN
1 Het AB heeft al ingestemd met de samenwerking met de provincie
Op 16 november 2018 is in het AB gesproken over de SOK. De SOK zelf was toen nog niet gereed. Het AB heeft het DB groen licht gegeven om een SOK op te stellen en te ondertekenen. Hiermee is ook groen licht gegeven voor de uitvoering van de projecten. In de SOK wordt geregeld dat voor de verwerving van gronden ten behoeve van de NNP Wijboschbroek, Sang en Goorkens en Hoge Raam 85% van de kosten wordt gesubsidieerd door het GOB. Ook regelt de SOK dat de provincie garant staat voor het eindbeheer voor het geval er geen eindbeheerder voor de verworven grond wordt gevonden.

KANTTEKENINGEN/RISICO'S
1 De projecten Wijboschbroek en Sang en Goorkens zullen in 2021 niet 100% gerealiseerd zijn.
Voor volledig hydrologisch herstel in de beide gebieden moet nog veel gebeuren en zijn we afhankelijk van de vrijwillige medewerking van een groot aantal grondeigenaren. De verwachting is niet dat we de doelen in 2021 volledig gerealiseerd hebben.
Het is wel nodig om de projecten nu op te starten om de doelstellingen uiterlijk in 2027 wel gehaald te hebben.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK
In het Projectenboek 2019, vastgesteld door het Algemeen Bestuur bij de Programmabegroting 2019 in de vergadering van 16 november 2018, is het voor het project NNP Wijboschbroek het volgende opgenomen.

PJB-nr.	Projectnaam	Besluiten AB	Uitgaven/inkomsten	Totaal
275	Natte Natuurparel Wijboschbroek	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 1.800.000
			Inkomsten	€ -1.530.000
Opgenomen in Projectenboek 2019			**Totaal NETTO**	**€ 270.000**

Het project NNP Sang en Goorkens is niet opgenomen in het Projectenboek 2019.

Gevraagd krediet
Ten behoeve van de voorbereiding wordt voor de NNP Wijboschbroek een investeringskrediet van € 205.000 aangevraagd en voor NNP Sang en Goorkens € 325.000.

Subsidies/bijdragen
Conform de afspraken uit de samenwerkingsovereenkomst met de provincie is de subsidie 75% voor de voorbereidingsfase.

Dekking
In het Projectenboek 2019 is voorzien in voldoende dekkingsmiddelen voor het project NNP Wijboschbroek. Dit is niet het geval voor het project NNP Sang en Goorkens, de geplande uitgaven in 2019 worden opgevangen binnen het huidige investeringsvolume. De geplande uitgaven in de komende jaren worden doorgerekend en meegenomen in de Voorjaarsnota 2019.
De financiële consequenties hiervan is zichtbaar in de bijgevoegde financiële paragrafen. Eveneens is per project een kostenraming bijgevoegd.

Effect op de exploitatie
Niet van toepassing.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP
De maatregelen dragen bij aan een hydrologisch en ecologisch goed functionerend watersysteem.

UITVOERING/VERVOLG
Tot nu toe hebben de projecten zich voornamelijk gericht op de grondaankoop en het benodigde gebiedsproces.
Na de besluitvorming wordt vorm gegeven aan de ecologische en hydrologische adviezen en onderzoeken. Wanneer de grondaankopen het toelaten wordt gestart met het opstellen van het projectplan en bijbehorende onderzoeken.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE
De gemeenten in de twee natte natuurparels zijn goed geïnformeerd, worden betrokken in het gebiedsproces en hebben zitting in de stuurgroepen. Daarnaast neme we persoonlijk contact op met de grondeigenaren/huurders/pachters in het projectgebied. We gaan uiteindelijk heel gericht en persoonlijk communiceren (keukentafelgesprekken) om zodoende een goed beeld van de (grond)situatie in de NNP's te krijgen.

BIJLAGEN

0. AB-besluit
1. Financiële paragrafen Wijboschbroek en Sang en Goorkens
2. Kostenraming NNP Wijboschbroek en Sang en Goorkens

VERSIEDATUM

15 april 2019

AB-BESLUIT

ONDERWERP: AANVRAAG VOORBEREIDINGSKREDIET VOOR DE NATTE NATUURPARELS WIJBOSCHBROEK EN SANG EN GOORKENS

AGENDAPUNT:

BESLUITNUMMER: 070619/
INVESTERINGSBESLUIT: 16/2019

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 15 april 2019 ;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet, de Algemene wet Bestuursrecht en de regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen ;

gezien het advies van de commissie watersysteem beheer van 16 mei 2019;

overwegende

B E S L U I T:

1. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 205.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Wijboschbroek.
2. Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 325.000,-- ten behoeve van de voorbereiding van het project NNP Sang en Goorkens.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering van 7 juni 2019,

de secretaris, de dijkgraaf,

drs. P. Sennema drs. L.H.J. Verheijen

INVESTERING

nummer	16.1/2019

FINANCIELE PARAGRAAF

Waterschap Aa en Maas

Datum DB:	15-apr-19
Datum AB:	7-jun-19

Algemeen

Sector/staf	:	Watersysteembeheer
(Staf)afdeling	:	Grondzaken en Inrichting
Naam Budgethouder/projectleider	:	Melisie, EJ.
Naam investering	:	**NNP Wijboschbroek**
Soort investering	:	**C**

Financieel

Krediet uitgaven		**€ 205.000**
Krediet inkomsten		**€ -150.000**
Netto uitgaven/ inkomsten		**€ 55.000**

		Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Projectenboek 2019	PJB-nr. 275	€ 1.800.000	€ -1.530.000	€ 270.000
Totaal uitgaven/inkomsten		€ 1.800.000	€ -1.530.000	€ 270.000

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Overig	€ 205.000	€ 150.000-	€ 55.000
Totaal	**€ 205.000**	**€ 150.000-**	**€ 55.000**

Kapitaallasten eerste (volledige) jaar	:	2023
Rente %	:	2,00%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallas
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Overig	40	€ 1.375	€ 1.100	€ 2.475
Totaal		€ 1.375	€ 1.100	€ 2.475
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten			N.v.t.	€ -
Afname jaarlijkse exploitatielasten			N.v.t.	€ -
Totale lasten				€ 2.475

Verdeling totale lasten over de taken	
Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer			eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€ 717,75	304.200	€ 0,002
Gebouwd	58,0%	€ 1.435,50	99.000.000.000	0,00000%
Ongebouwd	12,8%	€ 316,80	102.800	€ 0,003
Natuurterreinen	0,2%	€ 4,95	24.500	€ 0,000

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer		eenheden	
Per vervuilingseenheid (v.e.)	€ -	1.182.300	€ -
Totaal Generaal	**€ 2.475,00**		

Overige gegevens

Projectnummer	:		NNP Wijboschbroek
Programma	:	100%	Natuurlijk en Gezond Water
Beleidsveld	:	62100000	Inrichting en onderhoud watersystemen
Werkplanproductnummer	:	62121001	Aanleg verwerving waterlopen

INVESTERING

nummer	16.2/2019

FINANCIELE PARAGRAAF

Waterschap Aa en Maas

Datum DB:	15-apr-19
Datum AB:	7-jun-19

Algemeen

Sector/staf	:	Watersysteembeheer
(Staf)afdeling	:	Grondzaken en Inrichting
Naam Budgethouder/projectleider	:	Melisie, EJ.
Naam investering	:	**NNP Sang en Goorkens**
Soort investering	:	**C**

Financieel

Krediet uitgaven	€	**325.000**
Krediet inkomsten	€	**-240.000**
Netto uitgaven/ inkomsten	€	**85.000**

	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Projectenboek 2019	€ -	€ -	€ -
Totaal uitgaven/inkomsten	€ -	€ -	€ -

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Overig	€ 325.000	€ 240.000-	€ 85.000
Totaal	**€ 325.000**	**€ 240.000-**	**€ 85.000**

Kapitaallasten eerste (volledige) jaar	:	2023
Rente %	:	2,00%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallas
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Overig	40	€ 2.125	€ 1.700	€ 3.825
Totaal		€ 2.125	€ 1.700	€ 3.825
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten			N.v.t.	€ -
Afname jaarlijkse exploitatielasten			N.v.t.	€ -
Totale lasten				€ 3.825

Verdeling totale lasten over de taken	
Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer				eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€	1.109,25	304.200	€ 0,004
Gebouwd	58,0%	€	2.218,50	99.000.000.000	0,00000%
Ongebouwd	12,8%	€	489,60	102.800	€ 0,005
Natuurterreinen	0,2%	€	7,65	24.500	€ 0,000

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer				eenheden	
Per vervuilingseenheid (v.e.)		€	-	1.182.300	€ -
Totaal Generaal		**€**	**3.825,00**		

Overige gegevens

Projectnummer	:		NNP Sang en Goorkens
Programma	:	100%	Natuurlijk en Gezond Water
Beleidsveld	:	62100000	Inrichting en onderhoud watersystemen
Werkplanproductnummer	:	62121001	Aanleg verwerving waterlopen

4-4-2019

Investeringskrediet t.b.v. voorbereiding

NNP Wijboschbroek

Advies-/onderzoekskosten	€	50.000
Gebiedsbijeenkomsten	€	20.000
Projectplannen	€	50.000
Conditionering	€	25.000
Uren G&I	€	37.000
Rentekosten	€	3.000
Onvoorzien en afronding	€	20.000
Gevraagd investeringskrediet	**€**	**205.000**

75% Subsidie € 150.000

4-4-2019

Investeringskrediet t.b.v. voorbereiding

NNP SANG & GOORKENS

Advies-/onderzoekskosten	€	100.000
Gebiedsbijeenkomsten	€	20.000
Projectplannen	€	100.000
Conditionering	€	50.000
Uren G&I	€	21.000
Rentekosten	€	4.000
Onvoorzien en afronding	€	30.000
Gevraagd investeringskrediet	**€**	**325.000**

75% Subsidie € 240.000

AB voorblad

Datum vergadering: 16 mei 2019 **Agendapunt**: 4.D. **Projectenboeknummer en -naam:** 251: meten en monitoren in de afvalwaterketen; 267 Renovatie en doorontwikkeling kunstwerken en automatisering; 270: maatregelen digitale transformatie; 273: Inrichten meetlocaties en aanschaf stroomsnelheidsmeters. **Corsa dossiernummer:** nvt **Voorstelnummer BABS**: 48374

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s)	**Portefeuillehouder(s)**
Cie. WB 16-05-2019	Dijk, P.M.J. van

Agendaonderwerp: Kredietaanvraag optimalisatie meet- en data-infrastructuur
Voorstel: Een krediet beschikbaar te stellen van € 1.750.000,-- om bestaande meetnetten, voor watersysteem en -keten, uit te breiden en de bruikbaarheid van data te verhogen, zodat in de groeiende informatiebehoeften wordt voorzien.

Besluit:	**Mij bekend,** **De secretaris,**

Bij het onderwerp: Liggen de volgende stukken ter inzage:
De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden: 1. Bijlage 1 Kredietraming 2. Bijlage 2 Financiële paragraaf

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 7 JUNI 2019

VOORSTEL:
Een krediet beschikbaar te stellen van € 1.750.000,-- om bestaande meetnetten, voor watersysteem en -keten, uit te breiden en de bruikbaarheid van data te verhogen, zodat in de groeiende informatiebehoeften wordt voorzien.

PROBLEEMSTELLING

Het veranderende klimaat test ons watersysteem voortdurend. Waterbeheerders ervaren daarbij steeds vaker knelpunten en ongewenste situaties. Perioden van droogte zijn langer en intenser; ook het risico op overstromingen neemt toe. Het water optimaal beheren - iedere dag, ook bij extreem weer- vraagt juiste, actuele, toegankelijke en betrouwbare informatie. Het faciliteren in actuele betrouwbare Informatie opgebouwd uit vele in- en externe databronnen maakt dat we straks sneller en accurater kunnen handelen.

Een belangrijk deel van de data wordt gegenereerd binnen onze eigen meetinfrastructuur, grotendeels in de vorm van sensoren en in veel gevallen ook telemetrisch, dat wil zeggen op afstand afleesbaar en direct beschikbaar. De zomers van 2016 (wateroverlast) en 2018 (droogte) hebben aangetoond dat de huidige meetnetten beperkingen kennen.

- Op enkele cruciale plaatsen ontbreekt meetinformatie;
- Op enkele cruciale plaatsen is bestaande meetapparatuur onvoldoende geschikt voor het adequaat meten (van afvoeren);
- Op een deel van de meetdata zijn extra bewerkingen nodig om deze te kunnen omzetten naar adequate informatie;
- Data zijn niet altijd voldoende tijdig beschikbaar.

Met de voorgenomen investering zijn we in staat om de bestaande infrastructuur, zowel in het watersysteem als in de waterketen, beter te benutten in normale en extreme omstandigheden. Dit past bij de ambities, verwoord in Weer Een Uitdaging en de Afvalwaterstrategie, dit is ook noodzakelijk om de doelen te realiseren die de KRW ons oplegt. Bij dat laatste valt te denken aan het in beeld brengen van de transportprocessen in het rioolstelsel (gemeente, waterschap) en de effecten van RWZI-emissies op het watersysteem. De voorgestelde investering bestaat zowel uit aanschaf en installatie van meetapparatuur, alsook uit het verwerken en bewerken van datastromen en de vertaling naar informatie. Daarnaast dienen alle onderdelen, hardware, software en data, uiteraard ook beheerd en onderhouden te worden.

Met een geoptimaliseerd meetnet zijn we in staat om informatie te genereren waarmee we niet alleen effectiever de inrichtings- en beheertaken in watersysteem en waterketen kunnen uitvoeren, maar beschikken we ook over betere gegevens voor beleidskeuzes en investeringsbeslissingen.

BEOOGD EFFECT

Voorliggend investeringsvoorstel raakt beide domeinen: waterkwantiteit en – kwaliteit en is bedoeld voor de aanschaf en installatie van meetapparatuur, voor het bewerken van datastromen en het vertalen van data naar informatie. Daarnaast is het bedoeld om alle nieuwe onderdelen (hardware, software) in de eerste 2 jaar te beheren en onderhouden.

Er worden geen nieuwe meetnetten ontworpen, maar bestaande meetnetten worden uitgebreid en geoptimaliseerd, en worden primair gericht op data-lacunes op de thema's Wateroverlast/Hoogwater, Droogte en de KRW. Denk daarbij aan het plaatsen van extra kwantiteits- en kwaliteitssensoren, het plaatsen van extra regenmeters, het integreren van de data (datalake) en het automatiseren van de validatieprocessen. Dit alles genereert niet alleen méér data, maar maakt de gegenereerde informatie ook betrouwbaarder en maakt het eenvoudiger om met deze data analyses te doen, waarmee naast operationeel beheer, onder meer voorspellingen van bijvoorbeeld effecten van plannen, beter kunnen worden onderbouwd.
Met voorliggend investeringsvoorstel wordt de informatie:

- **Transparanter:** er ontstaat een juister, actueler en completer beeld van te droog/te nat/schoon-vies op sleutelplekken binnen watersysteem en waterketen;
- **Accurater**: het is mogelijk om (o.a. bij calamiteiten) maatregelen tijdiger en nauwkeuriger (geografisch) in te zetten;
- **Inzichtelijker**: tactische protocollen en strategische beleidsadviezen worden beter onderbouwd.

ARGUMENTEN

1. *Data sturing levert een belangrijke bijdrage om de stap te kunnen maken van reactief naar proactief waterbeheer*. Door onze werkprocessen meer data gestuurd in te richten zijn we in staat om de bestaande infrastructuur, het watersysteem en de waterketen, beter te benutten en beter aan te passen aan wijzigende omstandigheden. Immers, door beschikbare data om te zetten naar bruikbare informatie kunnen we naar een robuuste inrichting toewerken en wanneer dat alsnog nodig is, tijdig en snel maatregelen treffen om ongewenste effecten (bv inundatie, vissterfte) te voorkomen.
2. *Bij droogte beschikken we over de juiste informatie voor waterverdeling en onttrekkingsverboden;*
3. *Bij wateroverlast beschikken we over de juiste informatie voor waterafvoer en inzet waterbergingsgebieden;*
4. *Bij eventuele schadeclaims beschikken we over meer en betrouwbaardere informatie waardoor we deze beter kunnen afhandelen;*
5. *We beschikken over meer en betrouwbaardere informatie waardoor we beleidskeuzes en investeringsbeslissingen beter kunnen onderbouwen;*

Digitale transformatie.

Het optimaliseren en uitbreiden van de huidige meetinfrastructuur is essentieel om het waterbeheer meer data gestuurd te maken. En is dus een belangrijke pijler binnen de Digitale Trans formatie, zoals in de themabijeenkomst van het Algemeen Bestuur op 22 oktober 2018 is gepresenteerd .

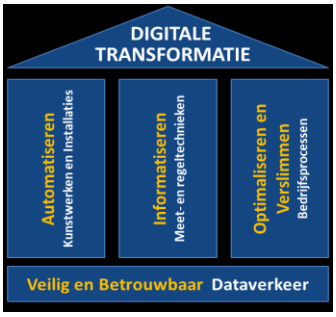

Informatiseren: Uitbreiden meetinfrastructuur en tackelen informatievragen

- Informatie op sleutellocaties ;
- Voldoende en goede data op juiste locaties als basis voor sturing en verslimming;

Optimalisatie Waterbeheer in normale, droge en overlast situaties

Maatregelen	Kosten	Resultaat en Effect
	€1000	
Planvorming		
Planvorming bepalen locaties Hoogwater	20	Identificeren van de bestaande en nieuw in te richten meetlocaties die deel uit zullen maken van het hoogwatermeetnet en specificeren en toetsen van de inrichting van deze meetpunten.
Planvorming droogval en stroming	100	Vaststellen exacte informatie behoefte en monitorings methode van 2 belangrijke randvoorwaardelijke aspecten van de ecologische KRW opgave; stroming en droogval.
Installatie		
7 Debietmeetpunten en 20 Waterstandsmetingen	320	Toevoegen van sleutellocaties voor het hoogwatermeetnet om adequater te kunnen sturen en handelen tijdens hoogwater (o.a. inzet van bergingsgebieden) en een betere grondslag te hebben voor het omgaan met schadeclaims
8 Neerslagmeters	170	Inrichten van een Aa en Maas neerslagmeetnet, voor het verbeteren van de neerslagradardata van het KNMI met grondwaarheid. Grote afwijkingen in de radardata werken zowel bij Droogte en overlast door in de tactische-, operationele-, strategische besluitvorming als in de onderbouwing van de schadeclaimbesluiten. De intentie om dit meetnet op te zetten is eerder door het bestuur vastgelegd.
Aanpassingen van bestaande sleutel-meetlocaties (o.a. Gewande, Adcp, sensoren)	350	Bestaande meetpunten op sleutellocaties geschikt maken voor adequate meting van lage en hoge afvoeren, zodat wij zowel bij droogte als overlast over de juiste data beschikken om adequate tactische-, operationele-, strategische maatregelen en schadeclaimbesluiten te kunnen nemen.
Data		
IJken van debieten voor Gemalen/inlaten/sleutellocaties	60	Voor bestaande meetpunten op sleutellocaties zorgen voor goede relaties om de afvoeren uit waterstand- en klepstandmetingen af te leiden, bij, en zeer hoge en zeer lage afvoeren, zodat besluiten en maatregelen op de juiste waarden worden gebaseerd.
Verslimmen validatie	120	Opzetten en operationaliseren van een slimme validatiemethodiek die borgt dat defecten in de meetinfrastructuur snel bekend zijn, dat de kwaliteit en beschikbaarheid van de data verhoogd wordt en overeenkomt met de Eisen van de gebruiksdoelen. Naast verbeteren van kwaliteit en beschikbaarheid, wordt ook zichtbaar gemaakt wat de kwaliteit is. Hierdoor zullen we de meetdata ook in veel grotere mate kunnen gebruiken voor de doelen waarvoor we meten.
Data mining: meer	100	De schat aan data benutten door met een palet aan

:

informatie uit data halen		technieken de tactische-, operationele-, strategische-maatregelen en besluiten rond overlast, droogte en KRW, effectiever en sneller te faciliteren.
Metadata organisatie en ontsluiting Koppelen van systemen	50	Effectief opslaan en ontsluiten van informatie over meetlocaties, meetmethode en metingen zodat wij adequaat en in lijn met voorschriften meetnet- en databeheer, validatie en assetmanagement kunnen uitvoeren en de data op een correcte manier kunnen worden geïnterpreteerd en gebruikt.
Totaal	**1.290**	

Impact RWZI

Maatregelen	Kosten	Resultaat en Effect
	€1000	
6 debietmeetpunten	€260	Aanleg van debietmeetlocaties om samen met de waterkwaliteitsmetingen op deze locaties de impact van de effluentlozingen op het watersysteem in beeld te brengen. Dit vormt de basis voor besluitvorming over de benodigde investeringen op de RWZI's.
Totaal	**260**	

Meten en monitoren in de afvalwaterketen

Maatregelen	Kosten	Resultaat en Effect
	€ 1000	
Inrichten gezamenlijke database met AS50+ en Peelgemeenten	10	Gemeenten en waterschap brengen de meetdata bij elkaar in 1 database, wat de basis is voor verkrijgen van inzicht en bijdraagt aan toekomstige tactische en strategische besluitvorming
Geautomatiseerde data-controle en rapportages gemeenten	40	De bijeengebrachte meetdata wordt automatisch gecontroleerd. Via rapportages krijgen we meer inzicht in het functioneren van de afvalwaterketen.
Kwaliteitsmeters achter RWZI Aarle Rixtel	55	Meer inzicht in het effect van het effluent op het ontvangende KRW waterlichaam, bedoeld voor operationele – en strategische besluitvorming.
Pilot Den Bosch optimalisatie belasting RWZI (koppelen, sturen, analyseren)	40	Optimaliseren van de aanvoer naar de RWZI Den Bosch.
Onderzoek naar het beperken van de afvoer van schoon regenwater vanuit verbeterd gescheiden rioolstelsels naar de RWZI.	55	Lagere transport en zuiveringskosten, verbetering rendement RWZI door lagere belasting van de RWZI.
Totaal	**200**	

KANTTEKENINGEN/RISICO'S

Elders in Nederland wordt al veel gemeten. Aa & Maas probeert zo veel mogelijk te leren van collega's, zowel in ontwerp, inkoop, installatie als onderhoud. Tegelijkertijd kent dit leren haar beperkingen, omdat elk waterschap zijn eigen ICT-configuraties heeft. Aa & Maas zal dus zelf een deel van het wiel moeten uitvinden. Binnen de afdeling O&R is daar al op voorgesorteerd met de komst van nieuwe 'Meetnetbeheerder' per 1 feb 2019.

Kosten voor beheer en onderhoud voor 2019 en 2020 zijn inbegrepen in de maatregelen in de tabel hierboven. Het op langere termijn borgen van de processen die hier bedoeld zijn vergt een ophoging van de exploitatie per 2021 voor de uitvoering van dataverwerking en beheer en onderhoud met een jaarlijks bedrag van €100.000.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

In het Projectenboek 2019, vastgesteld door het Algemeen Bestuur bij de Programma-begroting 2019 in de vergadering van 16 november 2018, is het volgende opgenomen:

PJB-nr.	Projectnaam	Besluiten AB	Uitgaven/Inkomsten	Totaal
251	Meten en monitoren in de afvalwaterketen	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 200.000
			Inkomsten	€ -
267	Renovatie en doorontwikkeling kunstwerken en automatisering	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 900.000
			Inkomsten	€ -250.000
270	Maatregelen digitale transformatie	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 400.000
			Inkomsten	€ -
273	Inrichten meetlocaties en aanschaf stroomsnelheidsmeters	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 250.000
			Inkomsten	€ -75.000
Opgenomen in Projectenboek 2019			**Totaal NETTO**	**€ 1.425.000**

Dekking

De bruto investering bedraagt € 1.750.000. Na aftrek van de subsidie van € 325.000, uit de Deltafondsmiddelen, bedraagt het netto effect voor de berekening van de kapitaallasten € 1.425.000.
Het projectenboek voorziet in de dekking van deze kredietaanvraag.
Hierna worden de kredieten en omschrijvingen aangegeven behorende bij de diverse projectboeknummers (PJB-nr.):

- 251: meten en monitoren in de afvalwaterketen
- 267: Renovatie en doorontwikkeling kunstwerken en automatisering
- 270: Maatregelen digitale transformatie.
- 273: Inrichten meetlocaties en aanschaf stroomsnelheidsmeters

De horizon van het krediet is eind 2020.

Het Financieel Beleid van Aa en Maas schrijft in de tabel met betrekking tot de te hanteren afschrijvingstermijn voor dat deze investering in 5 jaar wordt afgeschreven. Ervaringen uit het verleden leren dat de meetapparatuur aanmerkelijk langer meegaat dan de voorgeschreven 5 jaar. Vanwege technologische ontwikkelingen is de verwachting dat apparatuur na 7 jaar vervangen moet worden. Vandaar dat afgeweken wordt van de

:

voorgeschreven afschrijvingstermijn van 5 jaar en dat een afschrijvingstermijn van 7 jaar wordt gehanteerd.

Een raming van het krediet is als bijlage toegevoegd.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP
Daar waar mogelijk wordt in stroom voorzien door het gebruik van zonnepanelen.

UITVOERING/VERVOLG
Na het beschikbaar stellen van het krediet kan de aanbestedingsprocedure gestart worden. Er zal een meerjarenplanning met een looptijd van anderhalf jaar tot stand komen met de uitvoer van de verschillende objecten, waarbij de langer lopende trajecten en de meest urgente deelprojecten (meetpunten voor Impact van RWZI's) als eerst opgestart zullen worden. Voor monitoren en meten in de keten zal intensief met de gemeenten worden samengewerkt en de prioritering beïnvloed worden door energie bij de verschillende samenwerkingspartnets

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE
Het gaat hier vooral om maatregelen onder de motorkap.
Uiteraard wordt de omgeving (en waar nodig de gemeente) meegenomen, bij werkzaamheden in het zicht en dragen dan de ambities uit van Aa en Maas ten aanzien van digitalisering. Bij potentiele showcases zullen wij deze lokaal en/of landelijk uitdragen.

BIJLAGEN
Bijlage 0 AB-besluit
Bijlage 1 Raming krediet
Bijlage 2 Financiële paragraaf

VERSIEDATUM
15 april 2019

AB-BESLUIT 6 JUNI 2019

ONDERWERP: Kredietaanvraag optimalisatie meet- en data-infrastructuur

AGENDAPUNT:

BESLUITNUMMER: 070619
INVESTERINGSBESLUIT:

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 15 april 2019;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet, de Algemene wet bestuursrecht en de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen;

gezien het advies van de commissie Watersysteembeheer van 16 mei 2019;

B E S L U I T:

Een krediet beschikbaar te stellen van € 1.750.000,-- om bestaande meetnetten, voor watersysteem en -keten, uit te breiden en de bruikbaarheid van data te verhogen, zodat in de groeiende informatiebehoeften wordt voorzien.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering van 7 juni 2019,

de secretaris, de dijkgraaf,

drs. P. Sennema drs. L.H.J. Verheijen

:

Uitbreiding en verdichten bestaande meetnetten en verhogen bruikbaarheid data

IB 2019/13

Overzicht krediet (incl. btw)

			Totale kosten investering IB 2019 13	
Uitgaven				
Voorbereidingskosten extern		€	175.000	
Begeleidingskosten O&R	+	€	-	+
Subtotaal		*€*	*175.000*	
Civiele- bouwkundige kosten		€	-	
W/E kosten		€	366.300	
Algemene kosten	+	€	1.040.700	+
		€	1.407.000	
Subtotaal		*€*	*1.582.000*	
Onvoorzien en afronding		€	154.000	
Toegerekende rente	+	€	14.000	+
Totaal Uitgaven		**€**	**1.750.000**	
Benodigd investeringskrediet:		**€**	**1.750.000**	
Opgenomen in projectenboek		**€**	**1.750.000**	

Printdatum: 2-4-2019

INVESTERING

nummer	13/2019

FINANCIELE PARAGRAAF

Waterschap Aa en Maas

Datum DB:	15-apr-19
Datum AB:	7-jun-19

Algemeen

Sector/staf	:	Watersysteembeheer / Watersysteembeheer
(Staf)afdeling	:	Grondzaken & Inrichting/ Onderzoek en Monitoring
Naam Budgethouder/projectleider	:	
Naam investering	:	**Uitbreiden en verdichten bestaande meetnetten**
Soort investering	:	**C**

Financieel

Krediet uitgaven		€ 1.750.000
Krediet inkomsten		€ -325.000
Netto uitgaven/ inkomsten		€ 1.425.000

		Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Projectenboek 2019	PJB-nr. 251	€ 200.000		€ 200.000
	PJB-nr. 267	€ 900.000	€ -250.000	€ 650.000
	PJB-nr. 270	€ 400.000		€ 400.000
	PJB-nr. 273	€ 250.000	€ -75.000	€ 175.000
Totaal uitgaven/inkomsten		€ 1.750.000	€ -325.000	€ 1.425.000

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	€ 452.050	€ -	€ 452.050
Bouwkundige werken		€ -	€ -
Overig	€ 1.297.950	€ 325.000-	€ 972.950
Totaal	**€ 1.750.000**	**€ 325.000-**	**€ 1.425.000**

Kapitaallasten eerste jaar:	:	2021
Rente %	:	2,00%

Lasten over het 1e volledig jaar berekend!

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallast.
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	15	€ 30.137	€ 9.041	€ 39.178
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Overig	7	€ 138.993	€ 19.459	€ 158.452
Totaal		€ 169.130	€ 28.500	€ 197.630
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Afname jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Totale lasten				€ 197.630

Verdeling totale lasten over de taken

Watersysteembeheer	81,0%
Zuiveringsbeheer	19,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer			eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€ 46.423,18	304.200	€ 0,153
Gebouwd	58,0%	€ 92.846,35	99.000.000.000	0,00009%
Ongebouwd	12,8%	€ 20.490,23	102.800	€ 0,199
Natuurterreinen	0,2%	€ 320,16	24.500	€ 0,013
Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer			**eenheden**	
Per vervuilingseenheid (v.e.)		€ 37.549,61	1.182.300	€ 0,032
Totaal Generaal		**€ 197.629,52**		

Overige gegevens

Projectnummer		
Programma	81%/19%	Voldoende water/Schoon Water
Beleidsveld	6210	Inrichting en onderhoud watersystemen
Werkplanproductnummer	62161001/62162001	Monotoring Waterkwantiteit/kwaliteit

AB voorblad

Datum vergadering: 16 mei 2019 **Agendapunt**: 4.E. **Projectenboeknummer en -naam:** 206 Veiligheidsbeoordeling primaire keringen **Corsa dossiernummer:** **Voorstelnummer BABS**: 48538

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s)	**Portefeuillehouder(s)**
Cie. WB 16-05-2019	Dijk, P.M.J. van

Agendaonderwerp: Aanvullend krediet t.b.v. de veiligheidsbeoordeling primaire keringen
Voorstel: Een aanvullend investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 400.000,- voor de veiligheidsbeoordeling van de primaire waterkeringen.

Besluit:	**Mij bekend,** **De secretaris,**

Bij het onderwerp:
Liggen de volgende stukken ter inzage:
De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden: 1. Bijlage 1 Raming_aangepast 2. Bijlage 2 Overzichtskaart dijktrajecten 3. Bijlage 3 Planning veiligheidsbeoordeling primaire waterkeringen 2017-2023 4. Bijlage 4 Financiële paragraaf

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 7 JUNI 2019

VOORSTEL:
Een aanvullend investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 400.000,- voor de veiligheidsbeoordeling van de primaire waterkeringen.

PROBLEEMSTELLING
Waterschap Aa en Maas heeft als beheerder de wettelijk plicht om de veiligheidsbeoordeling van de primaire waterkeringen uit te voeren. Het waterschap levert de resultaten van de veiligheidsbeoordeling tijdig aan de toezichthouder en de Inspectie voor Leefomgeving en Transport (ILT) rapporteert de (landelijke) resultaten in begin 2023 aan de Minister. Als uit de beoordeling blijkt dat er een veiligheidsopgave ligt, kunnen trajecten nu al worden aangemeld bij het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) om te worden versterkt met 90% subsidie vanuit dit programma.

De beoordeling van de dijktrajecten 36-1, 36-2 en 36-3 is eerder al afgerond (zie bijlage 3). De verzwaring van de norm, de nieuwe risico benadering en nieuwe inzichten in de faalmechanismen hebben geleid tot een veiligheidsbeeld waarin deze dijktrajecten niet langer voldoen aan de norm en verbeterd moeten worden. De afstand tot de norm is daarbij dermate groot dat deze trajecten ook met een hoge urgentie zijn opgenomen in het HWBP. Het is de verwachting dat een vergelijkbaar beeld ook voor de overige trajecten zal gelden. Eind 2018 is met het algemeen bestuur de stand van zaken en het huidige (tussentijdse) veiligheidsbeeld gedeeld. Waterschap Aa en Maas heeft dan ook alle reden om voortvarend door te gaan met de beoordeling om een volledig veiligheidsbeeld van alle trajecten af te kunnen geven.

Tijdens de beoordelingswerkzaamheden van de dijktrajecten 36-4 en 36-5 is gebleken dat deze meer werk vragen dan die van de eerder uitgevoerde dijktrajecten. Dit komt door het feit dat de dijktrajecten een lagere wettelijke norm hebben waardoor de afstand tot de norm kleiner is en er meer onderbouwing gevraagd wordt. Bijvoorbeeld t.a.v. indirecte faalmechanismen zoals niet waterkerende objecten, bomen, bebouwing en kabels en leidingen. Daarnaast kent het gebied, de dijken en de ondergrond meer variatie en complexiteit. We moeten hierdoor extra inzetten op de inhuur van kennis en specialistische expertise uit de markt. Insteek is om deze kennis in eigenhuis te behouden en te ontwikkelen. Mede vanwege personeelsverloop is dit een uitdaging. Aangezien het zwaartepunt van de werkzaamheden in 2019 en 2020 gepland is en we het tempo en de continuïteit van de beoordeling willen behouden vragen we om een aanvullend krediet ter beschikking te stellen. Dit zodat we de beoordeling van dijktrajecten 36-4, 36-5, 36a en 58 volledig en z.s.m. kunnen afronden.

BEOOGD EFFECT

De veiligheidsbeoordeling levert uiterlijk in 2022 een compleet veiligheidsbeeld van onze primaire waterkeringen op (waterstaatskundige toestand).

ARGUMENTEN

1.1 Inzicht in de waterstaatkundige toestand van de primaire waterkeringen en hiermee de waterveiligheidsopgave van waterschap Aa en Maas.

De veiligheidsbeoordeling geeft inzicht op welke delen van een traject, in welke mate en op welke onderdelen (bijv. hoogte, stabiliteit) een dijktraject voldoet of niet voldoet aan de norm.

1.2 Behouden van het tempo en de continuïteit van de beoordeling

De beoordeling van de dijktrajecten loopt voortvarend en conform planning. Dit tempo willen we behouden om tot een volledig veiligheidsoordeel te komen van alle dijktrajecten.

1.3 De veiligheidsbeoordeling staat aan de basis van aanmelding van dijkversterkingsprojecten bij het HWBP.

De urgentie van de dijkversterkingsopgave wordt bepaald door de 'afstand tot de norm': het verschil tussen de toelaatbare overstromingskans en de overstromingskans op basis van de beoordeling. Dit is leidend is voor de programmering in het HWBP. Door op korte termijn inzicht te verkrijgen in dijktrajecten met een (grote) afstand tot de norm kunnen deze tijdig worden aangemeld bij het HWBP om te worden versterkt met 90% subsidie.

1.4 We voldoen aan de Wettelijke taak omschreven in de Waterwet artikel 2.12

Volgens de wet heeft de beheerder de verantwoordelijkheid om een veiligheidsbeoordeling uit te voeren en periodiek verslag uit te brengen aan de Minister over de algemene waterstaatkundige toestand van de primaire waterkering. Deze beoordeling vindt met ingang van 1 januari 2017 plaats aan de hand van de *Regeling veiligheid primaire waterkeringen 2017 (zoals genoemd in de waterwet)*.

1.5 Input beheermaatregelen, calamiteitenplan en onderhoud waterkering

Totdat de dijktrajecten versterkt zijn biedt het veiligheidsoordeel belangrijke input voor beheermaatregelen tijdens hoogwater, het calamiteitenplan en het onderhoud van de waterkering.

KANTTEKENINGEN/RISICO'S

1.1 *Werken met de nieuwe methodiek vraagt nog (vaak) aanvullend onderzoek*
Er is in de methodiek en software het nodige veranderd t.o.v. de voorgaande beoordelingsronden. De kennis hierover moet worden opgebouwd, zowel bij het waterschap als de markt. Mogelijk dat hierdoor laat duidelijk wordt dat aanvullend onderzoek nodig is om tot een betrouwbaar oordeel te komen. Het risico wordt beheersbaar geacht omdat tussen de waterschappen, het ministerie en de kennisinstituten regelmatig afstemming plaats vindt. De beoordelaars van de waterschappen zoeken elkaar regelmatig op en wisselen kennis en ervaring uit. In de voorbereidende fase van de beoordeling is dit erg waardevol gebleken. Daarnaast zijn we tijdig begonnen en biedt dit ons de ruimte om voor 2022 de veiligheidsbeoordeling uit te voeren.

1.2 WBI-instrumentarium en software volledig uitgeleverd echter niet toereikend
Het wettelijk beoordelingsinstrumentarium (WBI) en bijhorende software dat vanuit het rijk ter beschikking is gesteld kent witte vlekken en kennisleemten. Dit kan worden opgevangen door het toepassen van expertjudgement en met alternatieve software te werken die gebaseerd is op dezelfde rekenmodellen. Tot op heden heeft dit goed gewerkt.

1.3 Geraamde kosten worden iteratief ingeschat
Het beoordelingsproces is een iteratief proces waarbij van grof naar fijn wordt gewerkt. Als op basis van vuistregels en simpele analyses niet tot een oordeel kan worden gekomen moet gedetailleerd beoordeeld worden. Dit kost meer tijd en geld. Op welke onderdelen en hoeveel kilometer gedetailleerd moet worden beschouwd, is op voorhand soms moeilijk in te schatten. Op basis van de bevindingen uit de voorbereiding was de verwachting dat het bestaande krediet voldoende zou zijn. Uit onderzoek van de Unie van Waterschappen is gebleken dat bij dijktrajecten met een kleine afstand tot norm i.c.m. inhoudelijke complexiteit de beoordeling meer werk en kosten met zich brengt dan vooraf voorzien. De gemiddelde kosten de km lopen hiermee op van ongeveer €15.000,- á €20.000,- de km naar soms €20.000,- á €30.000,- de km. De besteedde kosten binnen ons waterschap liggen rond €10.000,- á €15.000,- euro de kilometer.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

In het Projectenboek 2019, vastgesteld door het Algemeen Bestuur bij de Programma-begroting 2019 in de vergadering van 16 november 2018, is het volgende opgenomen:

PJB-nr.	Projectnaam	Besluiten AB	Uitgaven/inkomsten	Totaal
206	Veiligheidstoetsing primaire keringen	*17-11-2017*	Uitgaven	€ 500.000
			Inkomsten	€ -
Opgenomen in Projectenboek 2019			**Totaal NETTO**	**€ 500.000**

Eerder, in de vergadering van het Algemeen Bestuur van 17 november 2017, is ten behoeve van de veiligheidstoetsing een investeringskrediet van € 500.000 beschikbaar gesteld (zie hiervoor BABS 39605).

Gevraagd krediet

Ten behoeve van diezelfde veiligheidstoetsing van de primaire keringen wordt ter aanvulling een investeringskrediet gevraagd van € 400.000.

Dekking

Het gevraagde krediet is niet voorzien in het Projectenboek 2019. De voortvarende aanpak maakt dat we nu al met een aanvraag voor aanvullend krediet komen. De geplande uitgaven voor 2019 worden opgevangen binnen het investeringsvolume van het huidige boekjaar. De geplande uitgaven in de komende jaren worden doorgerekend en meegenomen in de Voorjaarsnota 2019.

Een uitsplitsing op hoofdlijnen van de geraamde kosten staat in bijlage 1. De financiële consequenties van deze investering zijn zichtbaar in de als bijlage toegevoegde financiële paragraaf (zie bijlage 4).

Subsidie

Niet van toepassing.

Effect op de exploitatie

Niet van toepassing.

UITVOERING/VERVOLG

De resultaten van de veiligheidsbeoordeling worden per dijktraject met instemming van het Dagelijks Bestuur gerapporteerd aan de ILT (bijlage 3 geeft inzicht in de planning hiervan). Begin 2023 wordt de veiligheidsbeoordeling van alle primaire waterkeringen van Nederland gerapporteerd aan de Minister. Voor 1 januari 2024 brengt de Minister verslag uit aan de 1e en 2e kamer. Na 2023 start de volgende beoordelingsronden waarbij het landelijke rapportagemoment in 2035 gepland staat. De inspanning voor de volgende beoordelingsronde hangt in sterke mate af van het aantal kilometers dat voor 2035 al is versterkt of op de nominatie staat om versterkt te worden.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

De Veiligheidsbeoordeling draagt bij aan de inzichten van de verbeteropgave om te komen tot robuuste en duurzame primaire keringen waarmee de veiligheid tegen overstroming geborgd wordt.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

Zodra een dijktraject een volledige veiligheidsbeoordeling heeft en deze door de inspectie leefomgeving en transport (ILT) juist is bevonden wordt deze op het waterveiligheidsportaal gepubliceerd en is daarmee openbaar beschikbaar. Wanneer we een dijkversterkingstraject starten worden de omgeving en belanghebbenden actief geïnformeerd en betrokken.

BIJLAGEN

0. AB-besluit
1. Kostenraming op hoofdlijnen
2. Overzichtskaart dijktrajecten
3. Planning
4. Financiële Paragraaf

Versiedatum: 15 april 2019

AB-BESLUIT

ONDERWERP: AANVULLEND INVESTERINGSKREDIET VOOR DE VEILIGHEIDSBEOORDELING VAN DE PRIMAIRE WATERKERINGEN

AGENDAPUNT:

BESLUITNUMMER: 070619/
INVESTERINGSBESLUIT:

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 15 april 2019;

gelet op het artikel 2.12 Waterwet;

gezien het advies van de commissie Watersysteembeheer van 16 mei 2019;

B E S L U I T:

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 400.000,- voor de uitvoering van de veiligheidsbeoordeling van de primaire waterkeringen.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering
van 7 juni 2019,

de secretaris, de dijkgraaf,

drs. P. Sennema drs. L.H.J. Verheijen

BIJLAGE 1 *15-4-2019*

KOSTENRAMING

Werkzaamheden veiligheidsbeoordeling 2019-2022		**Raming**
Ingenieursdiensten (advies, expertkennis)	€	280.000
Grondonderzoek; sonderingen, boringen, Em metingen, laboratoriumproeven	€	75.000
Monitoring Peilbuizen	€	25.000
Onvoorzien	€	4.000
Interne rente	€	16.000
TOTAAL GEVRAAGD KREDIET (incl. BTW)	**€**	**400.000**

Overzichtskaart dijktrajecten primaire waterkeringen waterschap Aa en Maas

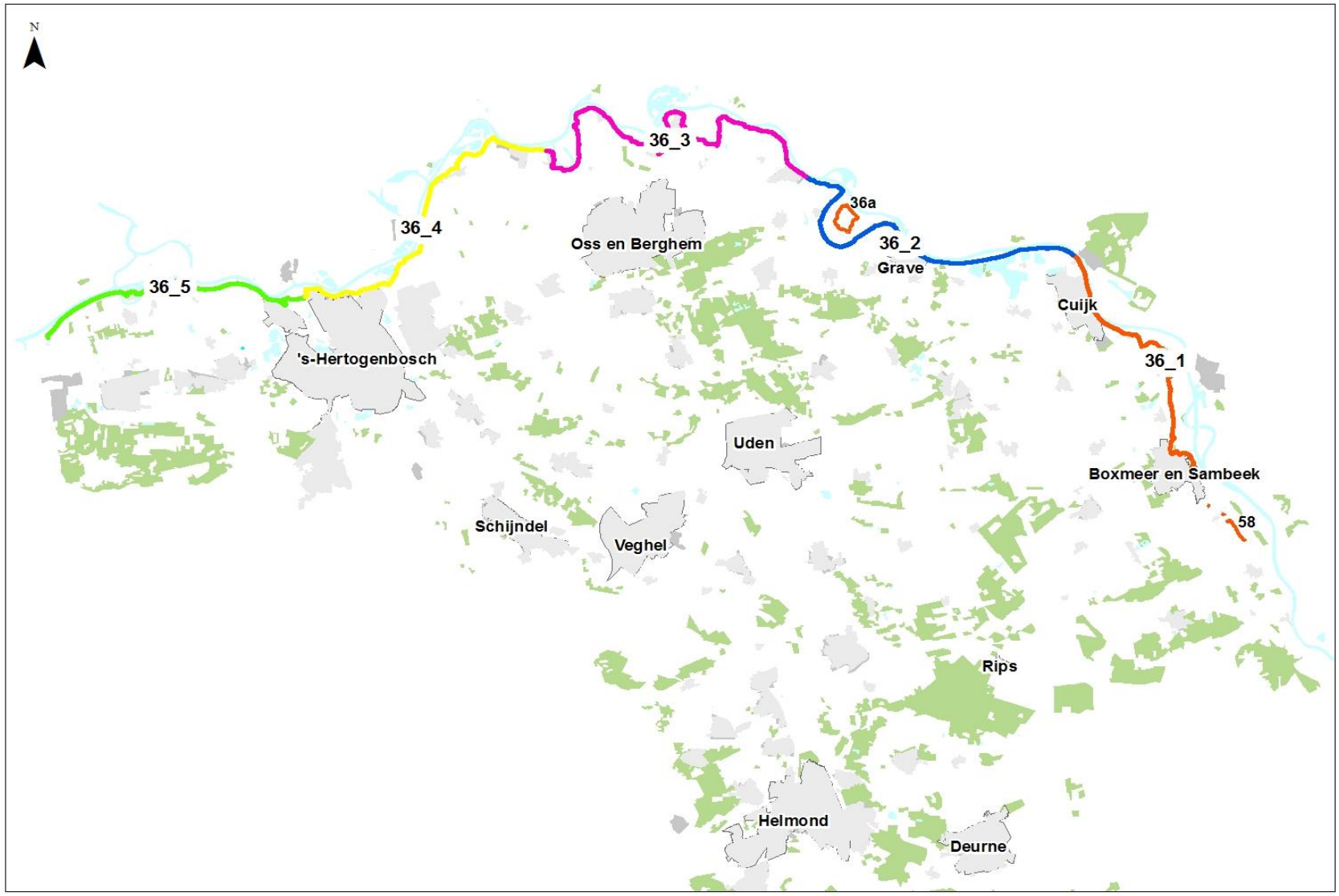

Bijlage 3: Planning en voortgang veiligheidsbeoordeling primaire waterkeringen 2017-2023 Aa en Maas

Traject	Norm Ondergrens/ signaleringswaarde	Uitvoeren beoordeling	Beoordeling bestuurlijk aanbieden aan ILT	Akkoord ILT	Veiligheidsoordeel
36-1	**1:3.000** en **1:10.000**	2017- 2018	Juni 2018	Ja, juni 2018	Categorie D, lager dan ondergrens
36-2	**1:10.000** en **1: 30.0000**	2017 - 2018	Februari 2018	Ja, maart 2018	Categorie D, lager dan ondergrens
36-3	**1:10.000** en **1: 30.0000**	2017	Maart 2017	Ja, april 2017	Categorie D, lager dan ondergrens
36-4	**1:3.000** en **1:10.000**	2018-2020	2019-2020		
36-5	**1:3.000** en **1:10.000**	2018-2020	2019-2020		
36a	**1:1.000** en **1:3.000**	2020-2021	2020-2021		
58	**1:100** en **1:300**	2020-2021	2020-2021		

Printdatum: 3-4-2019

INVESTERING

nummer	18 / 2019

FINANCIELE PARAGRAAF

Waterschap Aa en Maas

Datum DB:	15-apr-19
Datum AB:	7-jun-19

Algemeen

Sector/staf	:	Watersysteembeheer
(Staf)afdeling	:	District Hertogswetering
Naam Budgethouder/projectleider	:	Lap, K. / Vergeldt, L.
Naam investering	:	**Veiligheidstoetsing primaire keringen**
Soort investering	:	**B**

Financieel

Krediet uitgaven	€	400.000
Krediet inkomsten	€	-
Netto uitgaven/ inkomsten	€	400.000

		Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Projectenboek 2019	PJB-nr. 206	€ -	€ -	€ -
Totaal uitgaven/inkomsten		€ -	€ -	€ -

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Overig	€ 400.000	€ -	€ 400.000
Totaal	**€ 400.000**	**€ -**	**€ 400.000**

Kapitaallasten eerste jaar:	:	2023 Lasten over het 1e volledig jaar berekend!
Rente %	:	2,00%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallast.
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Overig	5	€ 80.000	€ 8.000	€ 88.000
Totaal		€ 80.000	€ 8.000	€ 88.000
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Afname jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Totale lasten				€ 88.000

Verdeling totale lasten over de taken	
Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer			eenheden	
Ingezetenen	29,0%	€ 25.520,00	304.200	€ 0,084
Gebouwd	58,0%	€ 51.040,00	99.000.000.000	0,00005%
Ongebouwd	12,8%	€ 11.264,00	102.800	€ 0,110
Natuurterreinen	0,2%	€ 176,00	24.500	€ 0,007

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer			eenheden	
Per vervuilingseenheid (v.e.)		€ -	1.182.300	€ -
Totaal Generaal		**€ 88.000,00**		

Overige gegevens

Projectnummer	:	I1016201	Veiligheidstoetsing primaire keringen
Programma	:	100%	Veilig en Bewoonbaar
Beleidsveld	:	6110	Aanleg en onderhoud waterkeringen
Werkplanproductnummer	:	61113001	Veiligheidstoetsing waterkeringen

Commissie Watersysteembeheer 16 mei 2019

Inhoud

I. Proces

II. Criteria beoordeling

III. Wat ligt voor ter beoordeling:

dijkversterkings-, rivierverruimings- en gebiedsmaatregelen in de kansrijke alternatieven

IV. Volgende keer in commissie:

hoofdlijnen maatregelenpakket (VKA)

I. Proces - Meanderende Maas

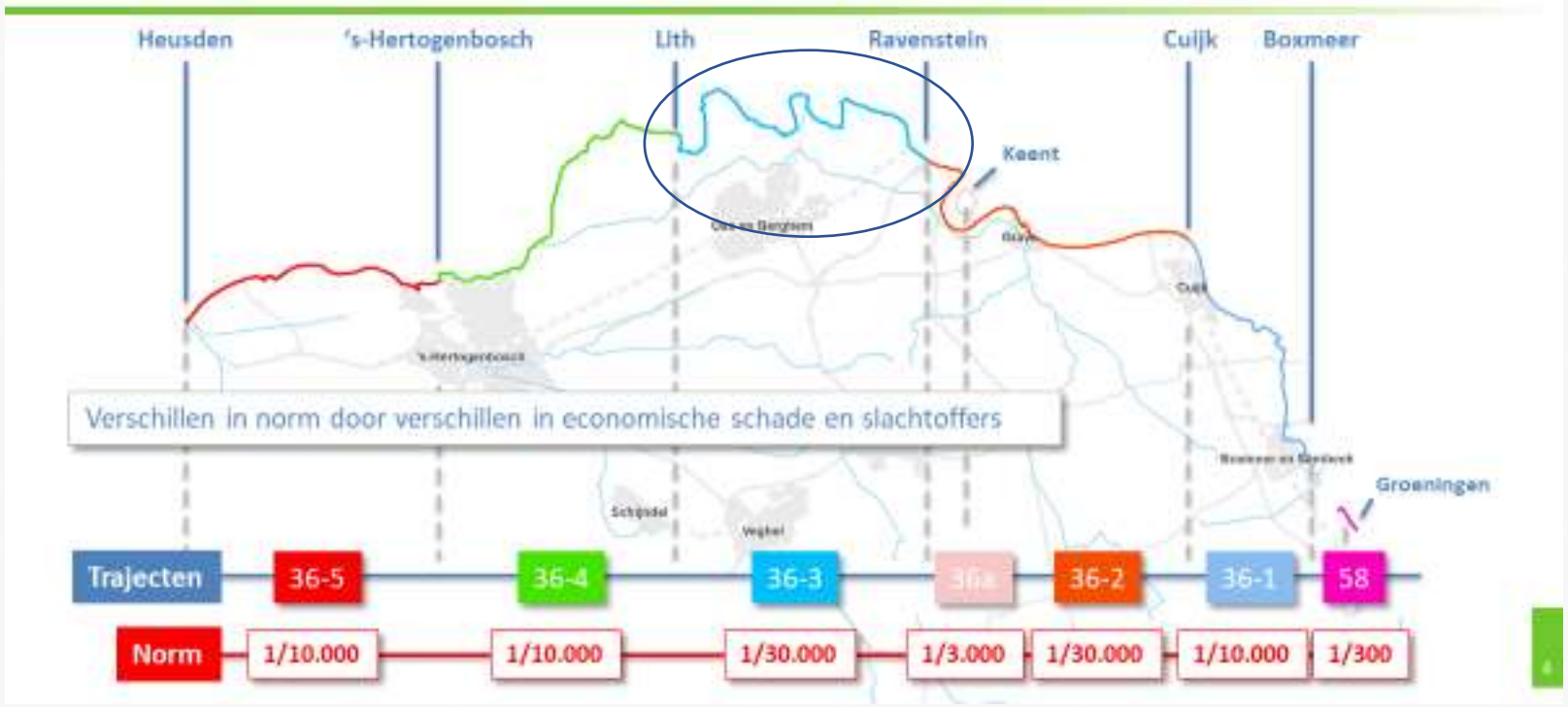

I. Proces - Planning

2018:

Onderzoeken, werkplaatsen, selectie kansrijke alternatieven, start m.e.r.

2019:

Onderzoeken, MER, besluit over het voorkeursalternatief en gebiedsvisie

2020:

Bestuursovereenkomst, structuurvisie

I. Proces - Naar welke besluiten werken we toe?

- Besluit over integraal VKA en vrijgeven concept structuurvisie, *door Stuurgroep MM.*
- Formele deelbesluiten nodig voor (plan)uitwerking VKA, *door bevoegde bestuursorganen*
  - Besluit VKA onderdeel dijk, *door bestuur Waterschap Aa & Maas*
  - MIRT-voorkeursbeslissing, *door Minister I&W*
  - Vaststellen interprovinciale structuurvisie, *door PS provincies Noord-Brabant en Gelderland*
- Bestuursovereenkomst: afspraken (financieel, procedureel, proces) over planuitwerking, *door partners in Stuurgroep MM* *(vergt bij elke partner ook om eigen besluit, bijv. raden, staten, AB)*
- Beschikking bijdrage planuitwerking onderdeel dijkversterking, op advies HWBP *door Minister I&W*

I. Proces – Stapsgewijs naar besluitvorming

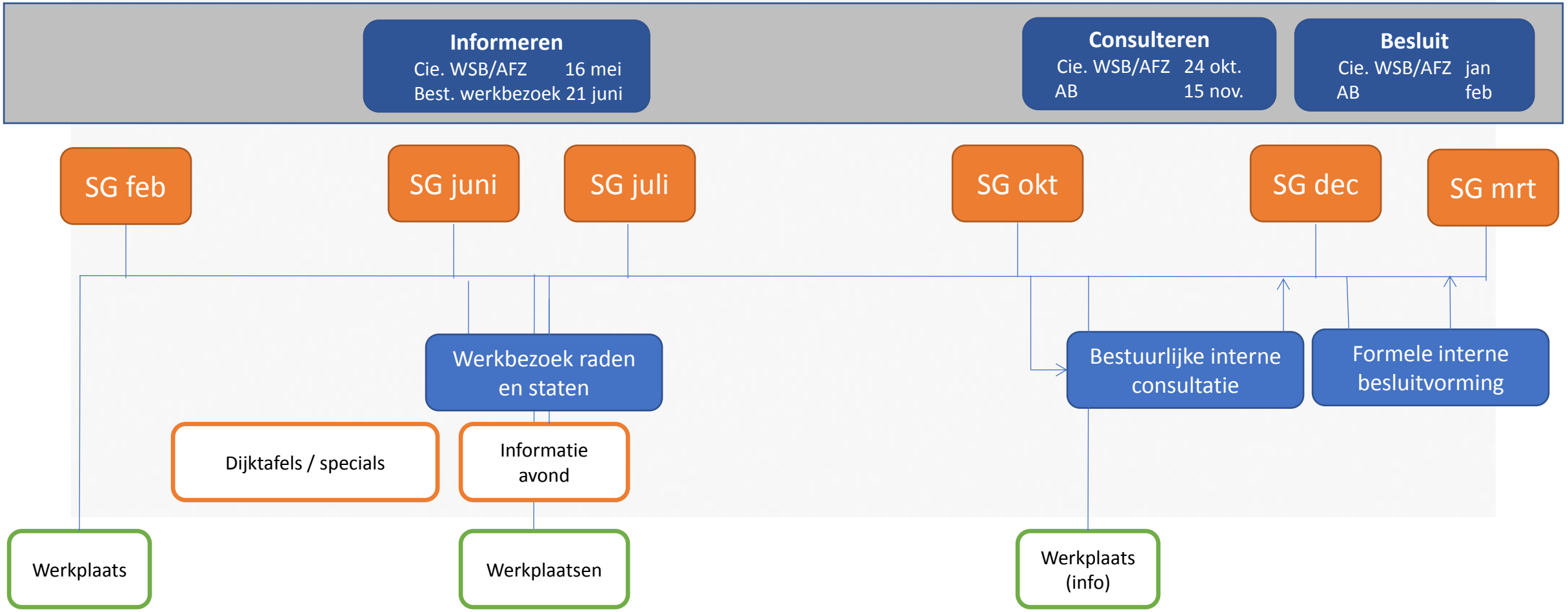

I. Proces – Participatie

gebiedspartners in SG MMM
werkplaatsen: in co-creatie KA samengesteld / gebiedspartners in MMM
werkplaatsen: adviseert over VKA / klankbordgroep adviseert over proces
consultatie via dijktafels, zienswijze NRD, individuele gesprekken, inloopbijeenkomsten
info via projectwebsite, nieuwsbrieven, bijeenkomsten, bewonersbrieven, social-media

I. Proces – NRD ingebrachte zienswijzen

10 zienswijzen ingediend

O.a. verzocht om in onderzoek aandacht te geven aan:

- Gevolgen landbouw + mogelijke combinatie landbouw/NNN/water
- Milieugevolgen verondiepen De Schans
- Effecten grondwater binnendijks a.g.v. graven geulen
- Effecten op waterkwaliteit(sdoelen)

II. Criteria beoordeling

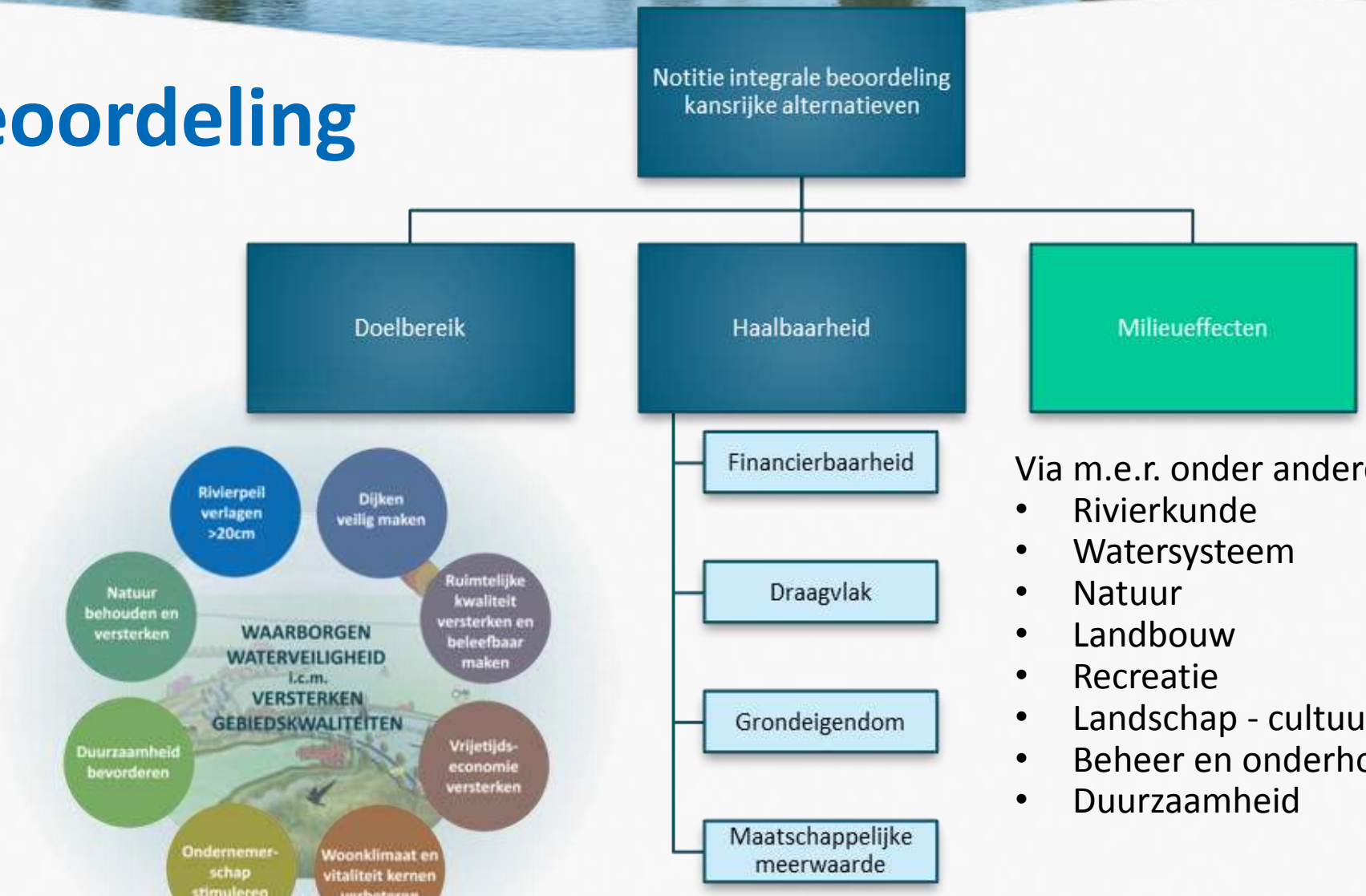

Via m.e.r. onder andere:

- Rivierkunde
- Watersysteem
- Natuur
- Landbouw
- Recreatie
- Landschap - cultuurhist.
- Beheer en onderhoud
- Duurzaamheid

III. Inhoud alternatieven - wat ligt voor ter beoordeling

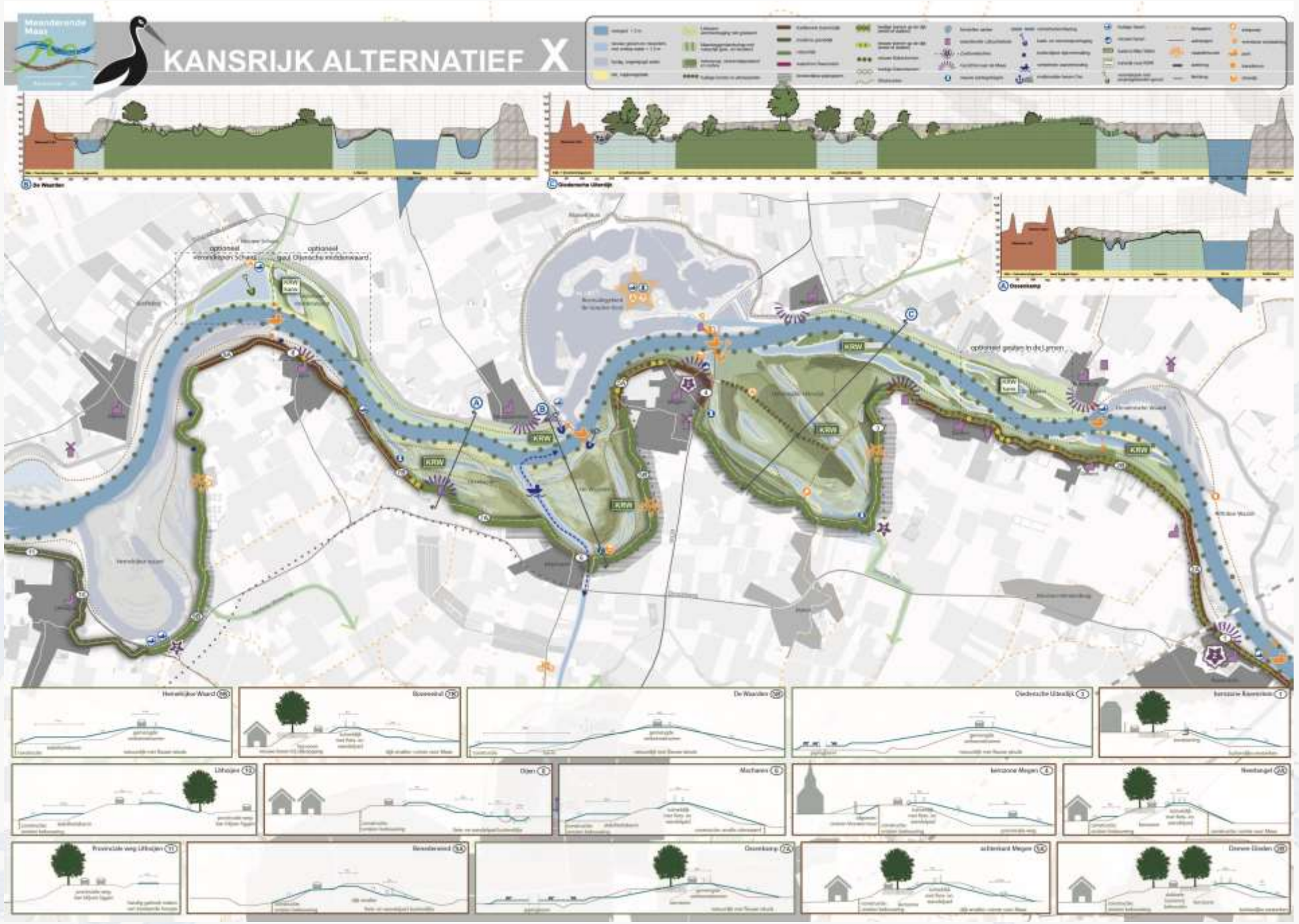
KANSRIJK ALTERNATIEF X
optioneel
optioneel
KRW
KRW
KRW
KRW
KRW
KRW
optioneel gasten in de Lymen

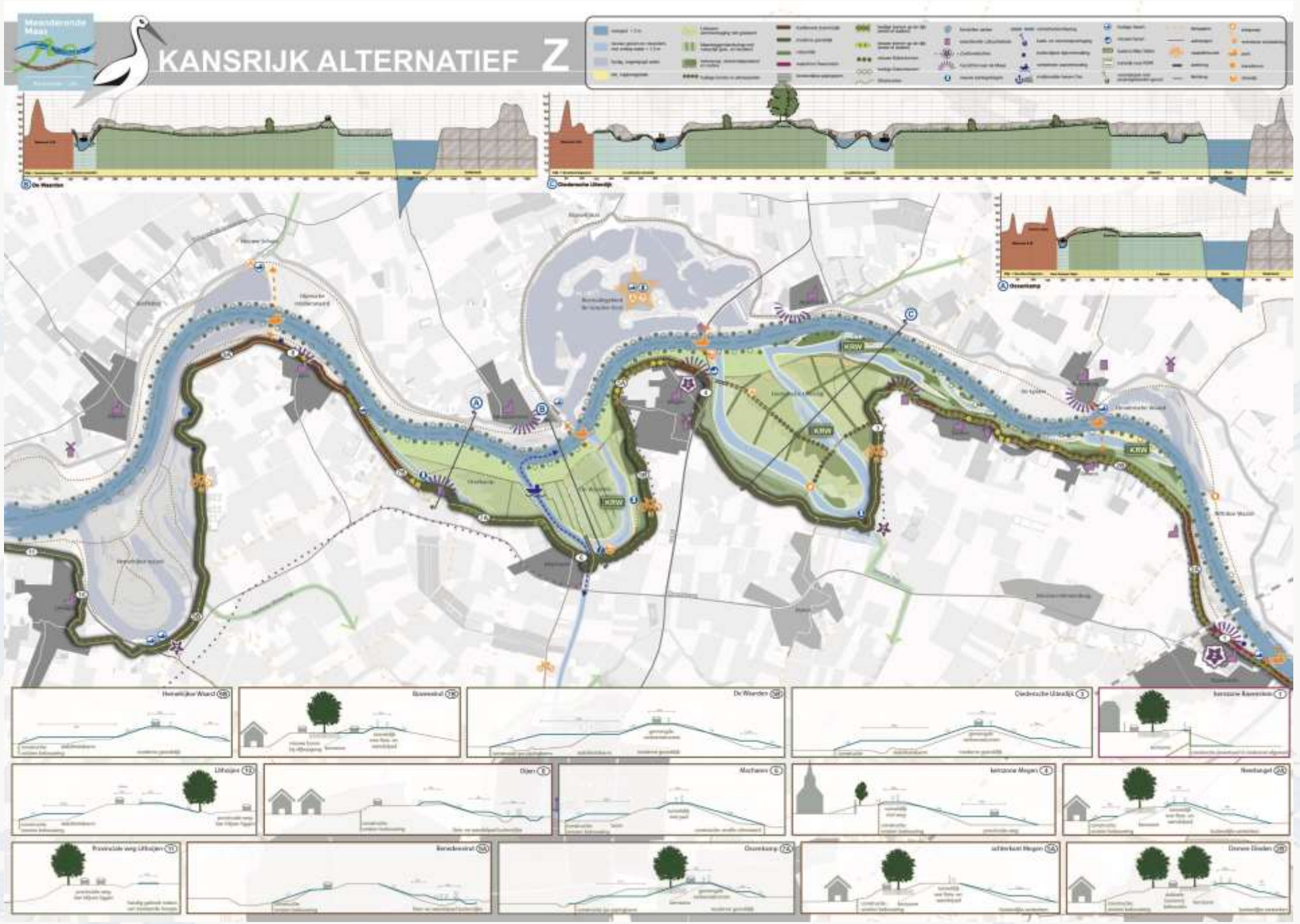
Meanderende Maas
KANSRIJK ALTERNATIEF Z
KRW

III. Inhoud alternatieven - Wat te onderzoeken voor de dijk

X

Grond en flexibiliteit

Ravenstein: grond

Brede natuurdijk

Z

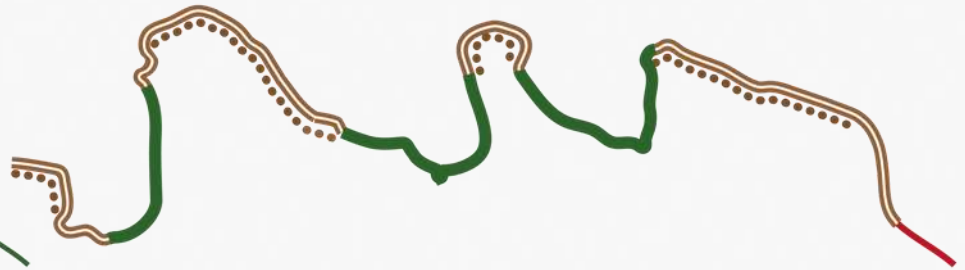

Meer constructie voor huidige beeld

Ravenstein: constructie

Gewone gronddijk

III. Inhoud alternatieven - Wat te onderzoeken t.a.v. rivierverruiming

X

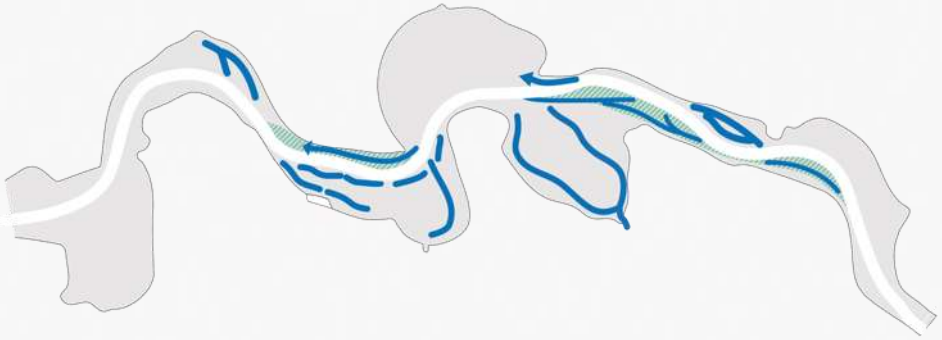

Brabant met Gelderland (als optie)

Meanders geïsoleerd van Maas

Z

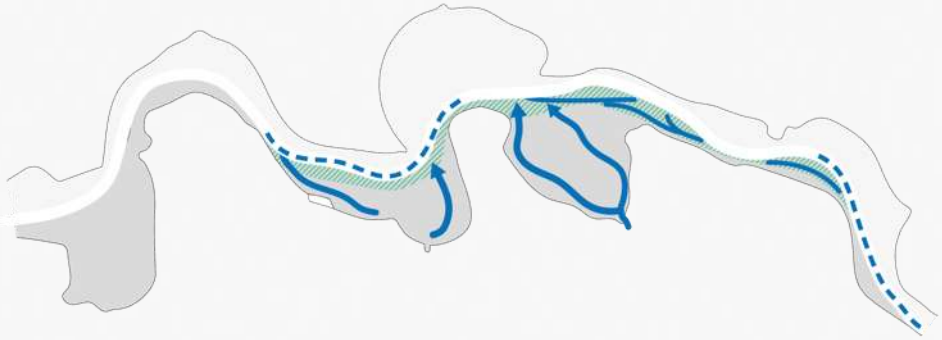

Brabant met zomerbed (als optie)

Meanders open verbinding Maas

III. Inhoud alternatieven - Wat te onderzoeken t.a.v. natuur

X

Beheer: systeem

besloten

Z

III. Inhoud alternatieven - Andere verschillen

- Megen
- Ravenstein
- Bakenbomen

Niet verschillend, in beide alternatieven:

- Haventoegang Oss

Opgave dijk Brabantse zijde

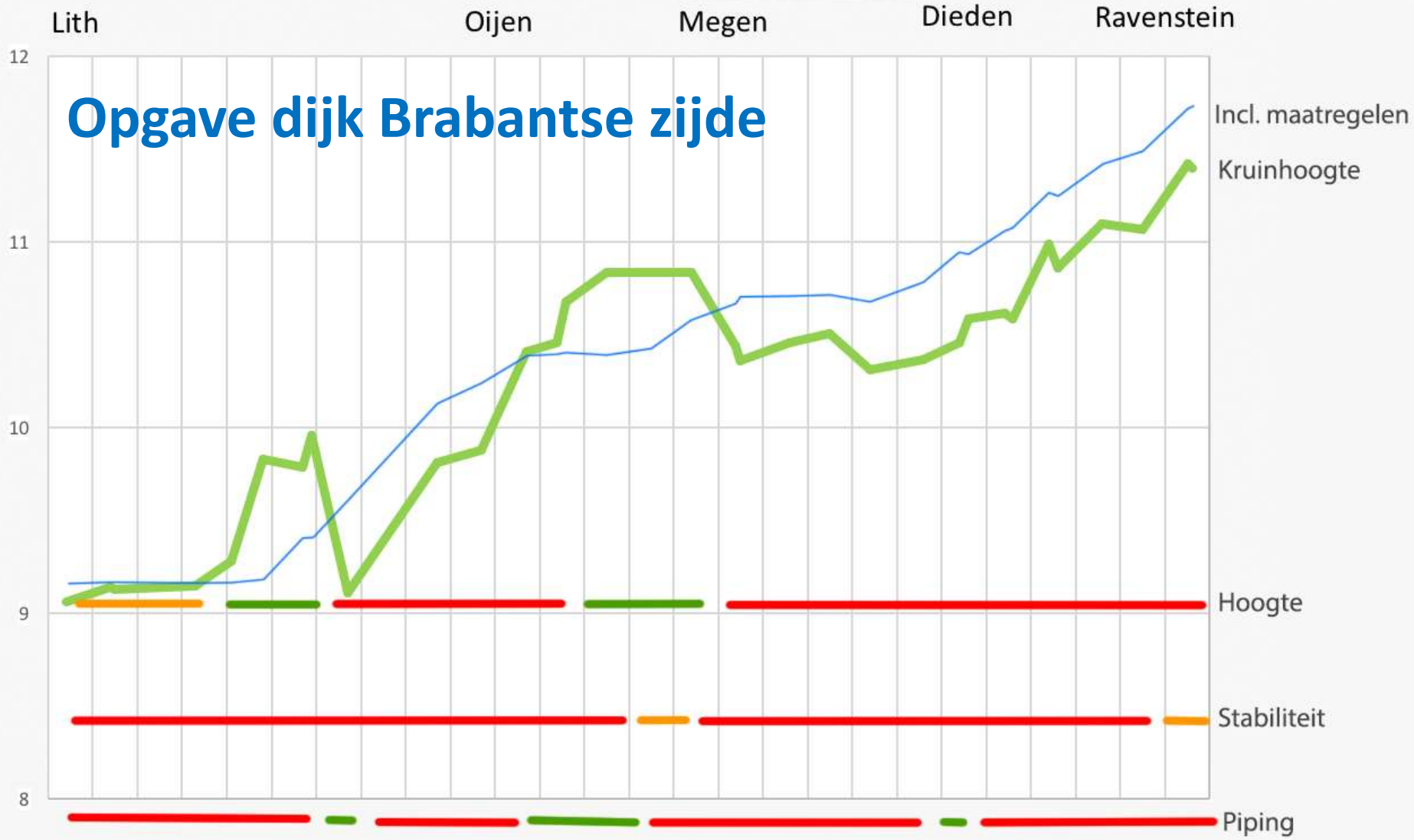

III. Inhoud alternatieven - Uitwerking dijkverbetering o.b.v. faalmechanismen en hiërarchie dijkverbetering

1. Verbeteren met grond binnendijks
2. Verbeteren met grond buitendijks
3. Verbeteren met een constructie

Dijk: verschillende dijktypen

Verschillende typen dijk:

- Kernen – Tuimeldijk
- Lobben – Gronddijk

Variabele uitwerkingen

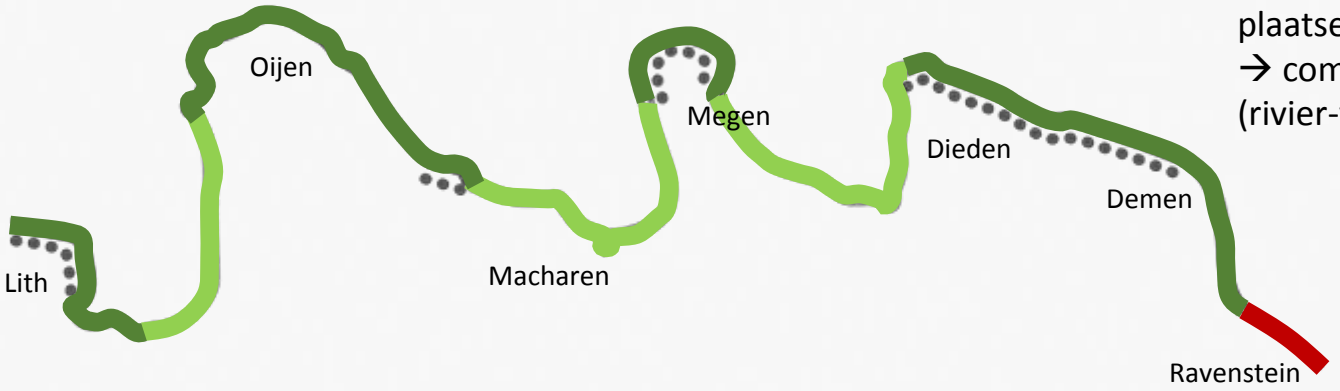

Buitendijks versterken plaatselijk onvermijdelijk → compensatie (rivier-verruiming) nodig

Dijk: eenheid in verscheidenheid

Tuimel- en bomendijk

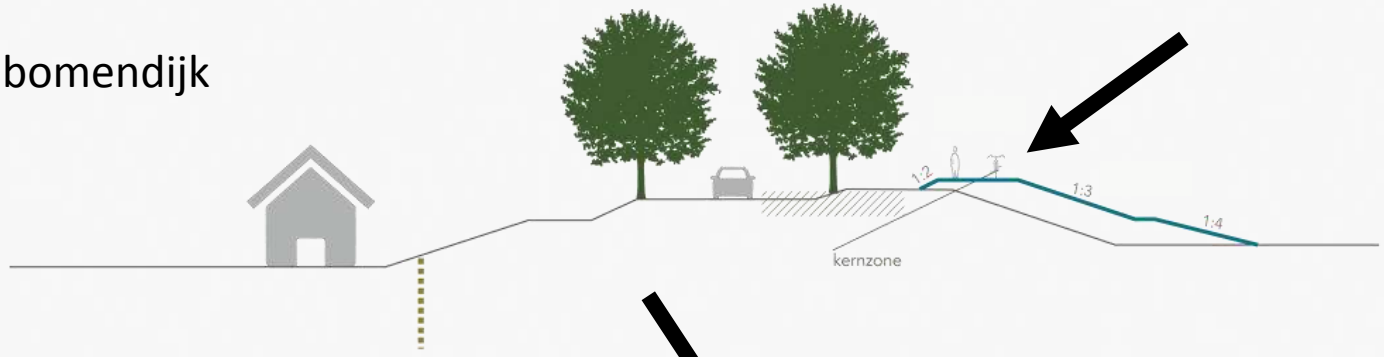

Moderne gronddijk

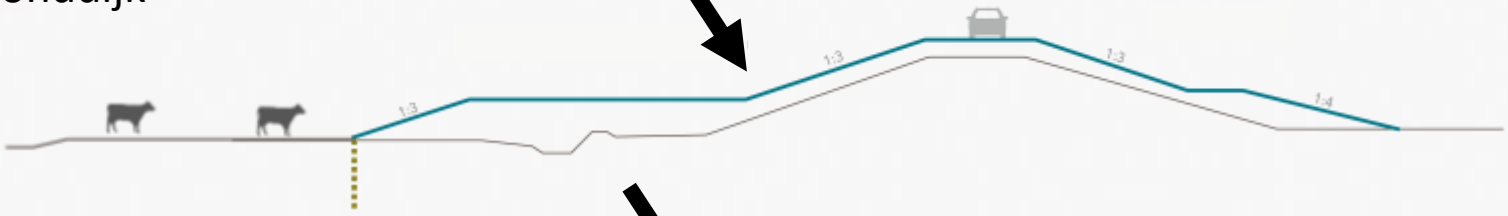

Natuurdijk

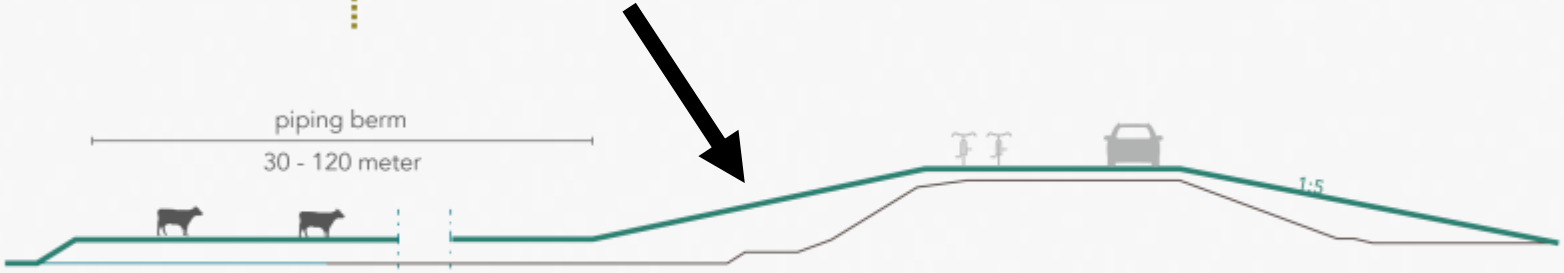

Tuimeldijk met bomen

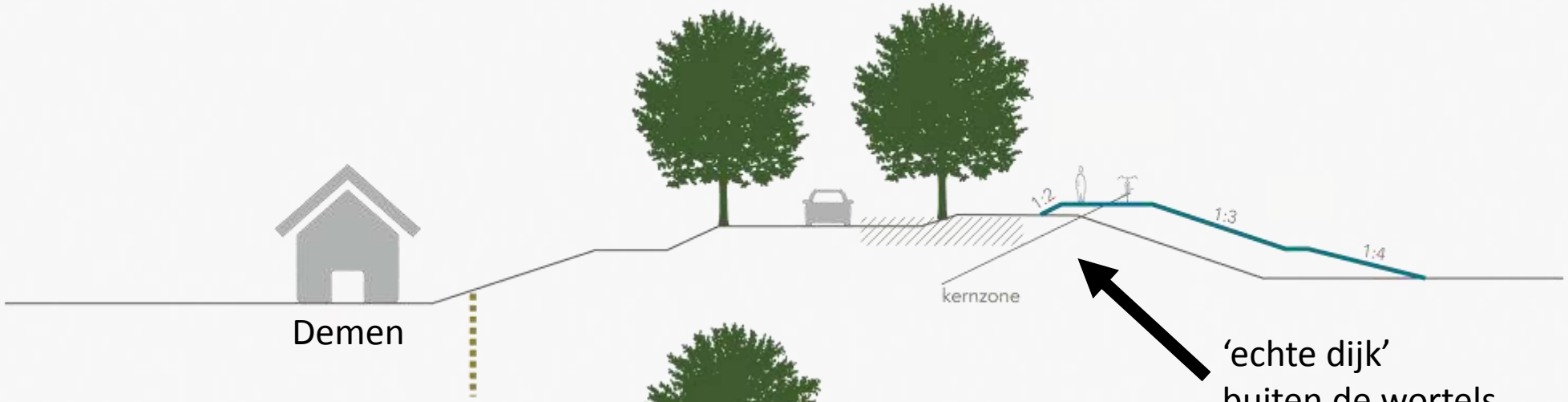

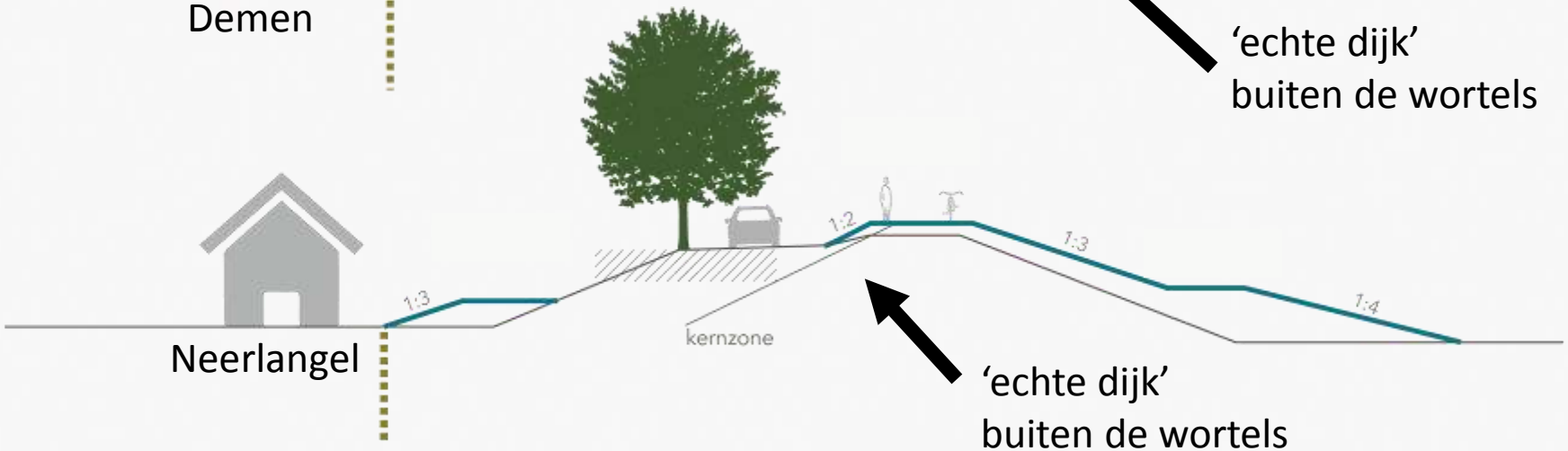

Volgende keer in de commissie

Hoofdlijn maatregelenpakket (voorkeursalternatief)

Voor meer informatie

- *www.meanderendemaas.nl*
- *digitale nieuwsbrief*

Uitbreiden meetnet en verhogen bruikbaarheid data

Kredietaanvraag Cie. watersysteembeheer 16 mei 2019

Waar hebben we het over

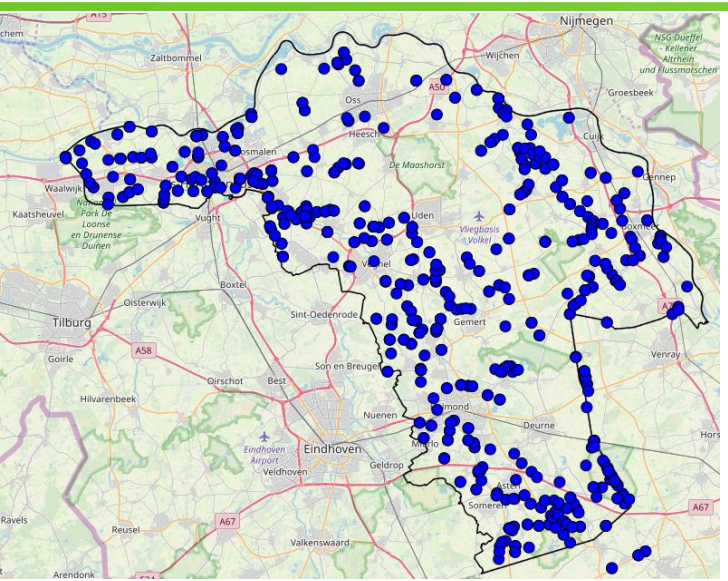

Oppervlaktewater

- In 2006 meetnet uitgebreid nieuwe meetdoelen
- Sindsdien geen grote investeringen
- Vervangingswaarde ca. 7.5 miljoen.

- 257 automatische kunstwerken
- 206 Afvoermetingen
- 650 waterstandsmetingen

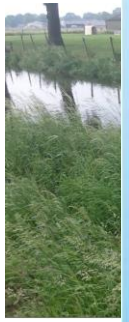

FOUT BIJ KNMI-METING GRONINGSE AARDBEVINGEN...
EN DIT...? IS DIT EEN BEVING...?
NEE HOOR, DE SEISMOMETER STAAT GEWOON OP NUL...
LOLO CARTOONS

Meetinspanning en data op hoger plan:
Voor hogere eisen aan metingen voor bestaande vragen

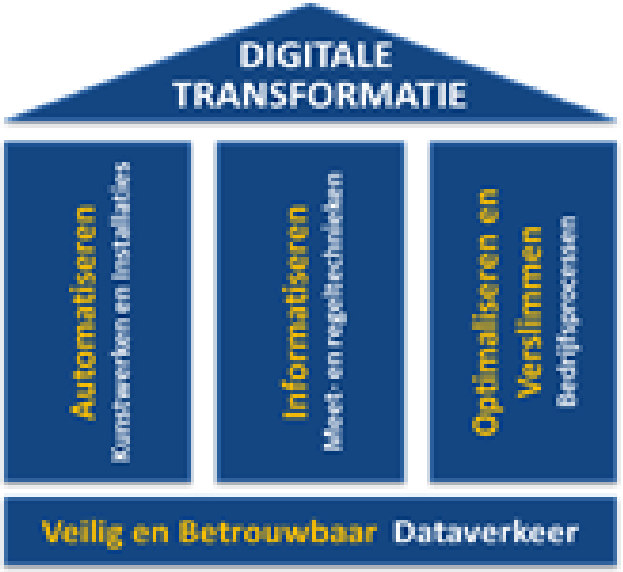

Bruikbaarheid data vergroten!

- Metingen geschikt maken voor extreem nat en droog
- Betere kwaliteit metingen en data
- Ontbrekende informatie sleutellocaties toevoegen
- Koppeling data & informatie met gemeenten over riolering/keten.
-

Uitbreiding meetnet

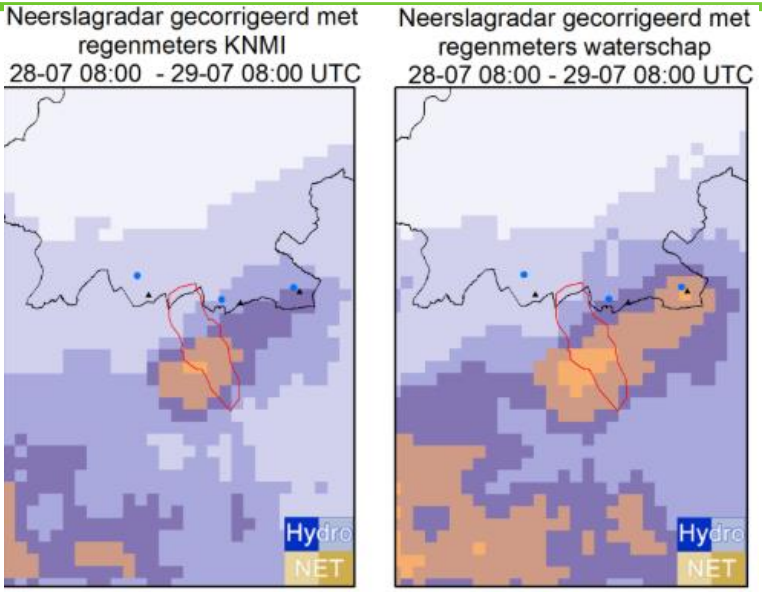

Verbeterde Neerslagradar met neerslag-metingen op de grond.

- Sleutellocaties hoogwater
- Signaleren en verdeling droogte
- Monitoring van stroming en droogval in waterlopen
- Neerslagmetingen voor verbeteren neerslagradar

Effecten

- Betere beslissing-ondersteunende informatie voor maaien, waterverdeling en peilbeheer.
- Sneller handelen bij extreme situaties
- Beter onderbouwen investerings-beslissingen (bv. beekherstel projecten, uitbreiding RWZI's)
- Beter onderbouwen beleidskeuzes (KRW, hoogwateropgave (NBW)

Informatie over Peilbeheer
- Operationeel
- Tactisch

Betere Informatie, tijdig beschikbaar

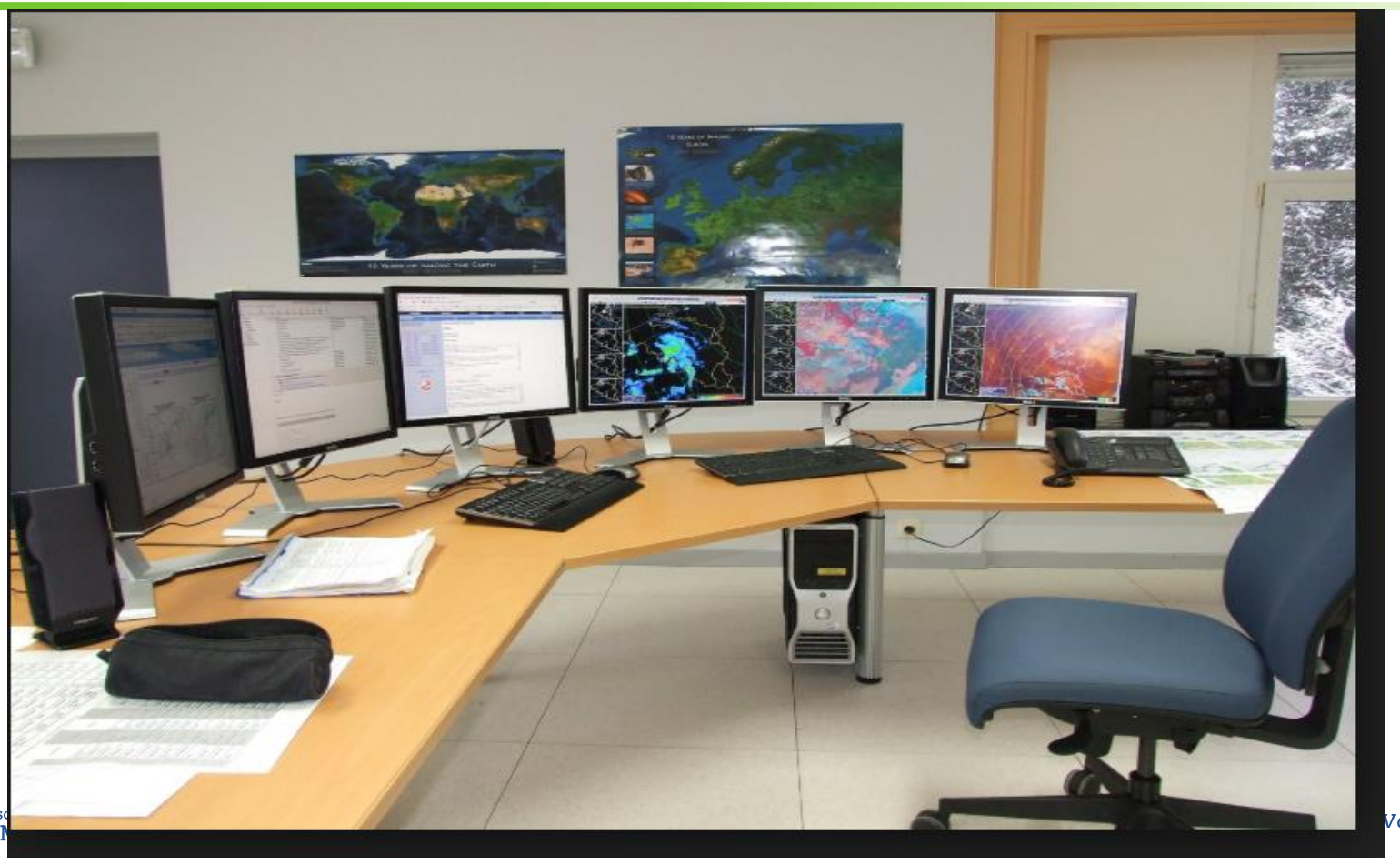

Vragen????

Tabel posten

Maatregelen waterbeheer	Kosten
	X €1000
Planvorming	
locaties Hoogwater	20
Droogval en stroming	100
Installatie	
7 Q - en 20 H-metingen	320
8 Neerslagmeters	170
verbeteren sleutel-locaties	350
Data	
IJken Q sleutel-locaties	60
Verslimmen validatie	120
Data mining	100
Metadata ontsluiting	50
Totaal	1.290

Maatregelen Impact RWZi	Kosten
	X €1000
6 debietmeetpunten	260
Totaal	260

Maatregelen Keten met gemeenten	Kosten
	X € 1000
Database met AS50+ en Peelgemeenten	10
Data-controle gemeenten	40
Kwaliteitsmeters achter RWZI Aarle Rixtel	55
Opt. belasting RWZI Den Bosch	40
Onderzoek beperken regenwater naar RWZI.	55
Totaal	200

Financieel Overzicht

PJB-nr.	Projectnaam	Besluiten AB	Uitgaven/Inkomsten	Totaal
251	Meten en monitoren in de afvalwaterketen	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 200.000
			Inkomsten	€ -
267	Renovatie en doorontwikkeling kunstwerken en automatisering	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 900.000
			Inkomsten	€ -250.000
270	Maatregelen digitale transformatie	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 400.000
			Inkomsten	€ -
273	Inrichten meetlocaties en aanschaf stroomsnelheidsmeters	*N.v.t.*	Uitgaven	€ 250.000
			Inkomsten	€ -75.000
Opgenomen in Projectenboek 2019			**Totaal NETTO**	**€ 1.425.000**

Impact RWZI op Watersysteem

- Informatie voor investeringsvraagstuk RWZI’s
- Onduidelijk of kwaliteitverbetering RWZI’s nodig is
- Aanleg 6 afvoermetingen en verbeteren 9 bestaande stuwen.

Nu: Metingen & Data als wankel fundament

- Onduidelijk of kwaliteitverbetering RWZI's nodig is

- Maatregelen hoogwater:
  - Adequaat sturen
  - Dimensionering berging & kades
  - Timing inzet bergingsgebieden

- Inlaat en verdeling. Water niet altijd op goede plek.

- Beleidsvraagstukken (KRW, NBW, GGOR) beperkt onderbouwd.